STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 09948

MODERNE VISENSHAFT UN ANARKHYE

Petr Alekseevich Kropotkin

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פערלאג „ארבייטער פריינד".

מאדערנע וויסענשאפט

און

אנארכיע.

פון

פעטער קראפאטקין.

איבערזעצט פון ר. ראקער.

לאנדאן, 1913.

„ארבייטער פריינד" דרוקעריי, 163 דזשובילי סטריט, א.

פֿאָרוואָרט.

ווען מיר אַנאַליזירען אַ געוויסע סאָציאַלע טעאָריע, בעמערקען מיר גלייך, אַז ניט בלויז שטעלט זי מיט זיך פֿאָר אַ פּאַרטיי-פּראָגראַם און אַ אידעאַל פֿון אַ געזעלשאַפֿטליכער איבערבויאונג, נור אַז זי איז אין אַלגעמיין פֿערבונדען מיט אַ געוויסען פֿילאָזאָפֿישען סיסטעם — דעם אַלגעמיינעם בעגריף פֿון דער נאַטור און פֿון די מענשליכע געזעלשאַפֿטען. אָט די דאָזיגע אידעע האָב איך פֿערזוכט צו ענטוויקלען אין צוויי פֿאָרלעזונגען איבער דער אַנאַרכיע, וואו איך האָב געצייגט די בעציהונגען, וועלכע עקזיסטירען צווישען אונזערע אידעען און די שטרעבונג, וואָס שפּיגעלט זיך אַזוי גוט אָב איצט אין די נאַטור-וויסענשאַפֿטען, צו ערקלערען די גרויסע ערשיינונגען פֿון דער נאַטור מיט דער האַנדלונג פֿון די אונענדליך קליינע, — דאָרט וואו מען האָט פֿריהער ניט געזעהן ווי די האַנדלונג פֿון די גרויסע מאַסען, — און צו אָנערקענען, אין די סאָציאַלע וויסענשאַפֿטען, די רעכטע פֿון דעם אינדיווידואום, דאָרט וואו ביז איצט האָט מען בלויז אָנערקענט די אינטערעסען פֿון’ם שטאַאַט.

אין דיזען בוך פֿערזוך איך אַצינד צו צייגען, אַז אונזער בעגריף וועגען דער אַנאַרכיע שטעלט מיט זיך פֿאָר אַ נויטווענדיגע קאָנסעקווענץ פֿון’ם אַלגעמיינעם גרויסען אויפֿוואַכען פֿון די נאַטור-וויסענשאַפֿטען, וועלכער האָט שטאַטגעפֿונען וועהרענד דעם 19טען יאָהרהונדערט. די לעהרע פֿון דעם דאָזיגען גרויסען אויפֿוואַכען, ווי אויך פֿון די מערקווירדיגע עראָבערונגען, וואָס די וויסענשאַפֿט האָט געמאַכט וועהרענד די לעצטע צעהן אָדער צוועלף יאָהר פֿון’ם יאָהרהונדערט, וועלכער האָט זיך ערשט געשלאָסען, האָבען עס מיר אינספּירירט צו שרייבען דאָס דאָזיגע ווערק.

עס איז בעקאַנט, אַז די לעצטע יאָהרען פֿון'ם פֿערגאַנגענעם יאָהר־הונדערט האָבען זיך אויסגעצייכענט דורך וואונדערבאַרע פֿאָרטשריטע אין די נאַטירליכע וויסענשאַפֿטען. אָט די דאָזיגע פֿאָרטשריטע איז עס צו דאַנקען די ענטדעקונג פֿון'ם דראָטלאָזען טעלעגראַף, פֿון אַ רייהע פֿון ביז דאַן אונבעקאַנטע שטראַהלונגען, פֿון אַ גרופּע אונטהעטיגע גאַזען, וואָס ענטזאָגען זיך אַריינצוטרעטען אין כעמישע פֿערבינדונגען, פֿון נייע עלעמענ־טאַרע פֿאָרמען פֿון דער לעבעדיגער מאַטעריע און אַזוי ווייטער. און עס האָט מיך געפֿיהרט צו דער גרינדליכער לעהרע פֿון די דאָזיגע נייע עראָבערונגען פֿון דער וויסענשאַפֿט.

אין 1891, אין דער זעלבער צייט ווען די דאָזיגע ענטדעקונגען האָ־בען זיך אַזוי שנעל געפֿאָלגט איינע די אַנדערע, האָט מיר דער רעדאַקטאָר פֿון דער Nineteenth Century, מר. דזשיימס נאָולס, פֿאָרגעשלאָגען פֿאָרטצוזעצען אין זיין צייטשריפֿט די סעריע אַרטיקלען איבער דער מאָדערנער וויסענשאַפֿט, וואָס האַקסליי האָט ביז דאַן געמאַכט און וועלכע דער גרויסער נאָכפֿאָלגער פֿון דאַרווין'ן האָט זיך גע־פֿיהלט געצוואונגען אָבצולאָזען צוליעב געזונדהייט'ס אורזאַכען. מען פֿערשטעהט ווי שווער עס איז מיר געווען זיך צו ענטשליסען אָנצונעה־מען דעם פֿאָרשלאַג. ניט עלעגאַנטע בעשפרעכונגען איבער וויסענשאַפֿט־ליכע טהעמאַס פֿלעגט האַקסליי מאַכען, זאָנדערן אַרטיקלען יעדע פֿון וועלכע פֿלעגט גרינדליך בעהאַנדלען צוויי אָדער דריי פֿון די גרויסע ווי־סענשאַפֿטליכע פֿראַגען פֿון טאָג און פֿלעגט געבען דעם לעזער, אין אַ פֿערשטענדליכען סטיל, אַ בעגרינדעטען און קריטישען אַנאַליז פֿון די ענטדעקונגען, וואָס אָנבעטרעפֿען די דאָזיגע פֿראַגען. מר. נאָולס האָט זיך אָבער איינגעשפּאַרט און כדי צו פֿערלייכטערן מיין אַרבייט האָט די Royal Society מיר צוגעשיקט אַן איינלאַ־דונג בייצוואוויהנען איהרע זיצונגען. איך האָב ענדליך אָנגע־נומען, און וועהרענד צעהן יאָהר, פֿון 1892, האָב איך געשריבען די סעריע אַרטיקלען "Recent Science" פֿאַר דער Nineteenth Century ביז וואַנען אַ האַרץ־פֿעהלער האָט אויך מיך געצוואונגען אָבצולאָזען די שווערע אַרבייט.

זייענדיג אויף אַזאַ אופן געפֿיהרט צום ערנסטען שטודיום פֿון די וואונדערבאַרע ענטדעקונגען פֿון יענע יאָהרען, בין איך געקומען צו אַ דאָפּעלטען רעזולטאַט. איך האָב געזעהן פֿון איין זייט ווי אַזוי — אַלץ אַ דאַנק דער אינדוקטיווער מעטהאָדע — נייע ענטדעקונגען פֿון אונגע־הויער וויכטיגקייט פֿאַר דער אויפֿפֿאַסונג פֿון דער נאַטור זיינען צוגעקומען

צו די יעניגע וואָס האָבען זיך אויסגעצייכענט אין די יאָהרען 1856 —1862, און ווי אַזוי אַ טיעפֿערע לעהרע פֿון די גרויסע ענטדעקונגען, וואָס זיינען געמאַכט געוואָרען פֿון מאַיער, גראָוו, ווירץ, דאַרווין און פֿיעלע אַנדערע אין מיטען פֿון'ם יאָהרהונדערט, אין דערזעלבער צייט וואָס זי האָט אַרויפֿגעשטעלט נייע פֿראַגען פֿון אַן אונגעהויער גרויסער פֿילאָזאָפֿישער וויכטיגקייט, האָט אויך געוואָרפֿען אַ נייעם ליכט אויף די פֿריהערדיגע ענטדעקונגען, און האָט דער וויסענשאַפֿט געעפֿענט נייע האָריזאָנטען. און דאָרט וואו געוויסע וויסענשאַפֿטסלייט, צו אונגעדולדיגע, אָדער אפשר צו דורכגעדרונגען מיט זייער אַלטער ערציהונג, האָבען געוואָלט דערזעהן „אַ באַנקראָט פֿון דער וויסענשאַפֿט", האָב איך געזעהן בלויז אַ נאָרמאַלע, ביי די מאַטעמאַטיקער גאַנץ געוועהנליכע ערשיינונג, דער איבערגאַנג פֿון אַן ערשטער אָננעהערונג צו די וויי טערע.

מיר זעהען, ווירקליך, שטענדיג דעם אַסטראָנאָם, דעם פֿיזיקער, בעוויי־זען די עקזיסטענץ פֿון געוויסע בעציהונגען צווישען פֿערשיעדענע ערשיינונגען, בעציהונגען, וועלכע מיר רופֿען אָן אַ „פֿיזישער געזעץ". נאָך דעם נעהמען זיך אָן אָנצאָהל פֿון פֿאָרשער צו דער אויספֿיהרליכער לעהרע פֿון די אָנוועהנדונגען פֿון'ם דאָזיגען געזעץ. גלייך אָבער ווי די פֿאַקטען קלייבען זיך אָן אַ דאַנק זייערע אַרבייטען, געפֿינען באַלד די דאָזיגע פֿאָרשער אויס אַז דאָס געזעץ, וואָס זיי שטודירען איז בלויז אַן „ערשטע אָננעהערונג": אַז די פֿאַקטען, וועלכע מען דאַרף ערקלערען זיינען אַסך קאָמפּליצירטער ווי זיי זעהען עס אויס. כדי צו נעהמען זעהר אַ בעקאַנטען ביישפּיעל, איז עס דער פֿאַל מיט „קעפּלער'ס געזעצען" וואָס אָנבעלאַנגט די בעוועגונג פֿון די פּלאַנעטען אַרום דער זון. אַ גענויע לעהרע פֿון די פּלאַנעטען בעוועגונגען האָט צוערשט בעשטעטיגט די דאָזיגע געזעצען. זי האָט בעוויזען, אַז די סאַטעליטען פֿון דער זון בעוועגען זיך ווירקליך אונגעפֿעהר אויף אַן עליפּטישען שטייגער מיט דער זון אַלס איינע פֿון די מיטעלפּונקטען. מען האָט זיך אָבער גלייך אַרומגעזעהן, אַז די עליפּטישע פֿאָרם איז בלויז אַן ערשטע אָננעהערונג. אין דער ווירקליכקייט ענטשטעהען די פּלאַנעטען אויס פֿערשיעדענע אָבלענקונגען אין זייער עליפּטישען דורכגאַנג. און ווען מען האָט אויסשטודירט די דאָזיגע אָבלענקונגען, וואָס ווערען אַרויסגערופֿען צוליעב דער ווירקונג פֿון פּלאַנעטען איינע אויף די אַנדערע, זיינען די אַסטראָנאָמען אימשטאַנד געוועזען צו ערגרייכען אַ צווייטע און אַ דריטע אָננעהערונג, וועלכע האָבען געוויזען, פֿיעל בעסער ווי די ערשטע, די ווירקליכע בעוועגונג פֿון די פּלאַנעטען.

געגוי דאָסזעלבע קומט פאָר אַצינד אין די נאַטור-וויסענשאַפטען. נאָך די גרויסע ענטדעקונגען וועגען דער אונפערניכטבאַרקייט פון דער מאַטעריע, וועגען דער איינהייט פון פיזישע קרעפטען, וואָס ווירקען אין דער לעבעדיגער מאַטעריע ווי אין דער ניטלעבענדיגער מאַטעריע; נאָך דעם ווי די פערענדערליכקייט פון די מינים איז פעסטגעשטעלט געוואָרען, און אַזוי ווייטער, זוכען אַצינד די וויסענשאַפטען וואָס שטודירען אין זייערע איינצעלהייטען די פאָלגען פון די דאָזיגע ענטדעקונגען, די „צווייטע אָננעהערונגען", וועלכע זאָלען מיט מעהר פאָלקאָמענהייט ענט-שפרעכען די לעבענסווירקליכקייטען פון דער נאַטור.

די כלומרשט'ע „באַנקראָטען פון דער וויסענשאַפט", וואָס זיינען אַצינד אויסגענוצט פון די מאָדישע פילאָזאָפען — זיינען בלויז די פאָר-שונגען פון די צווייטע און דריטע אָננעהערונגען מיט וועלכע די וויסענשאַפט גיט זיך שטענדיג אָב נאָך יעדער פעריאָדע פון גרויסע ענטדעקונגען.

איך וועל זיך דערפאַר דאָ לאַנג ניט אָבשטעלען צו דיסקוטירען די ווערק פון דיזע עטליכע גלענצענדע, אָבער אויבערפלעכליכע, פילאָזאָפען, וועלכע זוכען זיך אויסצונוצען מיט די אונפערמיידליכע אָבשטעלונגען פון די וויסענשאַפטען, כדי צו פריידיגען די מיסטישע זעלבסטערקענטנים און צו דיסקרעדיטירען די וויסענשאַפטען אין אַלגעמיין אין די אויגען פון יענע, וועלכע זיינען ניט פעהיג אַליין צו קאָנטראָלירען אַזעלכע קריטיקען. איך וואָלט געווען געצוואונגען דאָ צו ווידערהאָלען דאָס וואָס איז בעשריבען אין'ם טעקסט פון'ם בוך וועגען דעם מיסברויך פון די מעטאַ-פיזיקער בנוגע צו דער דיאַלעקטישער מעטהאָדע. עס וועט גענוג זיין אָנצואווייזען, פאַר דעם לעזער וועלכער אינטערעסירט זיך אין די דאָזיגע פראַגען, אויף דאָס ווערק פון Modern Science : Hugh S. R. Elliot (די מאָדערנע וויסענשאַפט and the illusions of Professor Bergson און די אילוזיעס פון פראָפעסאָר בערגסאָן), וועלכעס איז לעצטענס ערשיענען אין ענגלאַנד, מיט אַ גלענצענדען פאָרוואָרט פון סיר ריי לאַנ-קעסטער. אין דעם דאָזיגען ווערק וועט מען קענען זעהן מיט וועלכע אייגענווילליגע און ריין דיאַלעקטישע מעטהאָדען, און מיט וועלכע שפראַ-כען-פייער-ווערק עררייכט דער ליעבלינגס פאָרשטעהער פון דער דאָזיגער שטרעבונג צו זיינע שליסע.

פון דער צווייטער זייט, שטודירענדיג די לעצטע פאָרשריטע פון די נאַטור-וויסענשאַפטען און אויסגעפינענדיג אין יעדער נייער ענטדע-קונג אַ נייע אָנווענדונג פון דער אינדוקטיווער מעטהאָדע, האָב איך אין דערזעלבער צייט געזעהן ווי אַזוי די אַנאַרכיסטישע אידעען, וואָס זיינען

פֿאָרמולירט געװען פֿון גאָדװין און פּרודהאָן און זײנען ענטװיקעלט געװאָרען פֿון זײערע נאָכפֿאָלגער, האָבען אױך פֿאָרגעשטעלט די אָנװענדונג פֿון דערזעלבער מעטהאָדע צו די װיסענשאַפֿטען, װעלכע שטודירען דעם לעבען פֿון די מענשליכע געזעלשאַפֿטען. איך האָב דערפֿאַר פֿערזוכט צו צײגען, אין דעם ערשטען טהײל פֿון דיזען בוך בּיז װעלכער שטופֿע די ענטװיקלונג פֿון דער אַנאַרכיסטישער אידעע איז געגאַנגען האַנד אין האַנד מיט די פֿאָרטשריטע פֿון די נאַטור-װיסענשאַפֿטען. און איך האָב פֿערזוכט אָנצוגעבען װי אַזױ און פֿאַרװאָס געפֿינט די פֿילאָזאָפֿיע פֿון דער אַנאַרכיע איהר בעשטימטען פּלאַץ אין די לעצטע פֿערזוכען אױס־צואַרבײטען אַ סינטעטישע פֿילאָזאָפֿיע, ד.ה. דער בעגריף פֿון דער װעלט אין איהר גאַנצעס.

אין דעם צװײטען טהײל פֿון׳ם בוך, װעלכער איז אַ נויטװענדיגע ערגענצונג פֿון׳ם ערשטען טהײל, בעהאַנדעל איך די פֿראַגע פֿון דעם שטאַאַט. פֿון אָנפֿאַנג דרוק איך איבער אַן ארטיקעל װעגען דער היסטאָ-רישער ראָלע פֿון׳ם שטאַאַט, װעלכער איז ערשיענען אַלס בראָשורע מיט אײניגע יאָהר צוריק; נאָך דעם פֿאָלגט אַן אָבהאַנדלונג װעגען דעם מאָדערנעם שטאַאַט אין זײן ראָלע פֿון מאָנאָפּאָלען פֿערשאַפֿער צו גונסטען פֿון אַ מינאָריטעט פֿון פּריװילעגירטע. דאָרט אונטערזוך איך אױך די ראָלע פֿון מלחמות אין דער אָנזאַמלונג פֿון רײכטימער אין די הענד פֿון אַ פּריװילעגירטער מינאָריטעט, און די גלײכצײטיגע, נויט־װענדיגע, אַרמוטה פֿון די מאַסען. ערגרײפֿענדיג די דאָזיגע ברײטע פֿראַגע פֿון׳ם שטאַאַט אַלס שאַפֿער פֿון מאָנאָפּאָלען, האָב איך פֿון דעסטװעגען געמוזט זיך בענוגענען בלויז אָנצוצײגען די װיכטיגסטע שטריכען, און איך האָב עס מיט אַן אַלץ גרעסערער צופֿריעדענהײט געמאַכט, זײענדיג זיכער אַז עס װעט זיך אימיצער געפֿינען, װעלכער װעט אין קורצען זיך נעהמען צו דער דאָזיגער אַרבײט, און אױסנוצענדיג די מאַסע דאָקומענטען װאָס זײנען ערשיענען לעצטענס אין פֿראַנקרײך, אין דײטשלאַנד און אין די פֿעראײניגטע שטאַאַטען, װעט װײזען אין פֿולען די מאָנאָפּאָליסטישע ראָלע פֿון׳ם שטאַאַט, װעלכע װערט טאָג טעגליך אַן אַלץ מעהר און מעהר שװידערליכע געפֿאַהר.

ענדליך ערלויב איך מיר, בײם שלום פֿון׳ם בוך, צו שטעלען אונ־טער׳ן נאָמען פֿון „ערקלעהרונגס נאָטיצען" אָנמערקונגען װעגען די פֿערפֿאַסער װעמעס נעמען זײנען אָנגעדײטעט אין דיזען װערק, און װעגען אײניגע װיסענשאַפֿטליכע טערמינען, נעהמענדיג אין אָנבעטראַכט די

אָנצאָהל פֿון נעמען וואָס זיינען אָנגעדייטעט אין דיזע זייטען — אַם מעהרסטען ווייניג בעקאַנט צו מיינע אַרבייטער לעזער — האָב איך געדיינקט, אַז די דאָזיגע נאָטיצען וועלען מיינע לעזער צונוץ קומען.

אין דערזעלבער צייט אייל איך זיך אויסצודריקען מיין בעסטען דאַנק צו מיין פֿריינד, דר. מאַקס נעטלוי, וועלכער האָט געהאַט די ליעבענסווירדיגקייט מיר צו העלפֿען מיט זיינע ברייטע קענטניסע פֿון דער סאָציאַליסטישער און אַנאַרכיסטישער ליטעראַטור פֿאַר די היסטאָרישע קאַפּיטלען פֿון מיין בוך, און פֿאַר די „ערקלערונגס נאָטיצען“.

בריטאָן, פֿעברואַר, 1913.

I.

דער אורשפּרונג פֿון אַנאַרכיזם.

דער אַנאַרכיזם איז ניט קיין פּראָדוקט פֿון וויסענשאַפֿטליכע פֿאָרשונגען אָדער פֿון וואָס פֿאַר עס איז ניט פֿילאָזאָפֿישען סיסטעם. די סאָציאַלע וויסענשאַפֿטען האָבען נאָך לאַנג ניט דערגרייכט אָט דעם גראַד פֿון גענויאיגקייט און זיכערהייט ווי די פֿיזיק אָדער כעמיע. די מעטעאָראָלאָגיע איז נאָך ווייט ניט אימשטאַנד צו בעשטימען אין פֿאָראויס, וואָס פֿאַר אַ וועטער מיר וועלען האָבען נעכסטען מאָנאַט אָדער זאָגאַר נעכסטע וואָך; און עס וואָלט געווען נאַריש פֿון אונז צו בעהויפּטען, אַז מיט דער הילף פֿון אַזאַ יונגע וויסענשאַפֿט ווי די סאָציאָלאָגיע, וועלכע בעשעפֿטיגט זיך מיט פֿיעל קאָמפּליצירטערע נאַטור־ערשיינונגען ווי ווינד און רעגען, וועלען מיר אין פֿאָראויס און אויף אַ וויסענשאַפֿטליכען אופן קענען בעשטימען די סאָציאַלע פּאַסירונגען פֿון דער צוקונפֿט. מיר דאַרפֿען אויך ניט פֿערגעסען, אַז די מענער פֿון דער וויסענשאַפֿט זיינען אויך בלויז מענשען ווי אַלע אַנדערע; די מעהרהייט פֿון זיי בעלאַנגט צו די פּריווילעגירטע קלאַסען און זיינען פֿאָלגליך דורכגעדרונגען מיט אַלע פֿאָראורטהיילען פֿון זייער קלאַס; די מייסטע פֿון זיי זיינען זאָגאַר דירעקט בעצאָהלט פֿון׳ם שטאַאַט. דערפֿאַר איז גאַנץ קלאָהר, אַז די אַנאַרכיע קומט ניט אַרויס פֿון די אוניווערזיטעטען.

אַזוי ווי דער סאָציאַליזם אין אַלגעמיין און ווי יעדע אַנדערע סאָציאַלע בעוועגונג, איז אויך דער אַנאַרכיזם אַרויסגעוואַקסען פֿון׳ם פֿאָלק גופא, און זיין לעבענס־פֿעהיגקייט, זיינע שעפֿערישע קרעפֿטען וועלען אויף אַזוי לאַנג אָנהאַלטען, אַזוי לאַנג ער וועט בלייבען אַ בעוועגונג פֿון די מאַסען.

אין אַלע צייטען האָבען עקזיסטירט צוויי פֿערשיעדענע ריכטונגען פֿון דיינקען און האַנדלען אין דער מענשליכער געזעלשאַפֿט, וועלכע האָבען זיך בעקעמפֿט איינע די אַנדערע. פֿון איין זייט די מאַסען, דאָס פֿאָלק, וועלכע האָבען זיך אויסגעאַרבייט זייער וועג פֿון לעבען אין אַ גאַנצער רייהע פֿון נויטווענדיגע אינסטיטוציאָנען, אום צו שאַפֿען אַ מעגליכקייט פֿאַר דער סאָציאַלער עקזיסטענץ, אויפֿצוהאַלטען דעם פֿריעדען, אויסצוגלייבען שטרייטיגקייטען און צו פּראַקטיצירען געגענזייטיגע הילפֿע, ווען די אומשטענדען האָבען געפֿאָדערט אַ פֿעראייניגונג פֿון אַלע קרעפֿטען. די סאָציאַלע מנהגים פֿון דעם שטאַם ביי די ווילדע, די דאָרף־געמיינדעס און שפּעטער די האַנדווערקער־גילדעס אין די שטעדט פֿון'ם מיטעל־אַלטער, די ערשטע פֿונדאַמענטען פֿון דעם אינטערנאַציאָנאַלען רעכט, וועלכע זיינען אויסגעאַרבייט געוואָרען אין די דאָזיגע קאָמונעס, אום אויסצוגלייכען זייערע געגענזייטיגע בעציהונגען — אָט די אַלע און נאָך פֿיעלע אַנדערע ענליכע אינסטיטוציאָנען זיינען ענטוויקעלט און אויסגעאַרבייט געוואָרען ניט דורך דער געזעץ־געבונג, נאָר דורך דעם שעפֿערישען גייסט פֿון די מאַסען.

פֿון דער אַנדערער זייט האָבען אין אַלע צייטען עקזיסטירט מכשפות, צויבעריי, רעגען־מאַכערס, נביאים און פּריעסטער, וועלכע האָבען בעגרינדעט און אויפֿגעהאַלטען די ערשטע פּרימיטיווע קענטניסע פֿון דער נאַטור און די ערשטע עלעמענטען פֿון רעליגיעזער פֿערעהרונג (פֿערעהרונג פֿון דער זונן, פֿון דער לבנה, פֿון די נאַטור־קרעפֿטען און פֿון די נשמות פֿון די געשטאָרבענע). וויסען און אַבערגלויבען זיינען אין יענע צייטען געגאַנגען האַנד אין האַנד. די ערשטע אָנפֿאַנגען פֿון דער וויסענשאַפֿט, דער אָנהויב פֿון אַלע קינסטע און מלאכות איז דורכגעקנאָטען געווען מיט צויבעריי און מיט רעליגיעזע מנהגים און צערעמאָניעס, וועלכע מען האָט פֿאָרזיכטיג בעהאַלטען פֿון די אַנדערע, וואָס האָבען דערפֿון ניט געוואוסט. נעבען די דאָזיגע ערשטע פֿערטרעטער פֿון רעליגיאָן און וויסענשאַפֿט זיינען נאָך געווען די קענער פֿון די אַלטע מנהגים און געוואוינהייטען. יענע מענער, וועלכע — ענליך ווי די ברעהאָנס אין אירלאַנד — האָבען געהאַלטען אין זכרון די פֿריהערדיגע ביישפּיעלען און ענטשיידונגען פֿון'ם געזעץ. און דאַן זיינען נאָך געווען די אָנפֿיהרער פֿון די מיליטערישע באַנדעס, פֿון וועמען מען האָט געגלויבט, אַז זיי וויסען די מאַגישע סעקרעטען, ווי אָנצופֿיהרען ערפֿאָלגרייכע מלחמות.

די דאָזיגע דריי גרופּען מענשען האָבען פֿאָרמירט צווישען זיך געהיימע געזעלשאַפֿטען, מיט דעם צוועק צו בעהאַלטען דעם סוד פֿון זייער וויסען און קענען צווישען זיך און איהם נור איבערצוגעבען נאָך אַ לאַנגער און

שטערצליכער פֿאַרבערייטונג — צו די, וועלכע זיי האָבען געפֿונען פֿאַר נייטיג. אויב די דאָזיגע גרופּעס האָבען זיך ציטענווייז בעקעמפֿט איינע די אַנדערע, זיינען זיי אָבער אין אַלגעמיין שטענדיג געווען פֿערבונדען אין דעם לאַנגען פֿערלויף פֿון דער געשיכטע: זיי האָבען זיך פֿעראייניגט און געהאָלפֿען זיך איינע די אַנדערע אין פֿערשיעדענע בעציהונגען, כדי זיי זאָלען זיין אימשטאַנד צו רעגירען די מאַסען, צו בעהערשען און פֿערשקלאַפֿען זיי, צו לעבען פֿון זייער אַרבייט און אויף זייער רעכנונג.

עס איז גאַנץ קלאָר, אַז די אַנאַרכיע שטעלט פֿאַר מיט זיך די ערשטע פֿון די צוויי אויבען דערמאָהנטע שטרעבונגען, דאָס הייסט, זי פֿערקערפּערט מיט זיך די שעפֿערישע און קאָנסטרוקטיווע קראַפֿט פֿון די מאַסען, וועלכע האָט אויסגעאַרבייט די אינסטיטוציאָנען פֿון דעם אַלגעמיינעם רעכט, מיט דעם צוועק צו פֿערטהיידיגען זיך געגען אַ רעגירענדע מינדערהייט. און עס איז אויך היינט ווידער די שעפֿערישע און קאָנסטרוקטיווע קראַפֿט פֿון'ם פֿאָלק, אונטערשטיצט דורך דער גאַנצער מאַכט פֿון דער מאָדערנער וויסענשאַפֿט און טעכניק, מיט וועלכעס הילפֿע דער אַנאַרכיזם זוכט צו שאַפֿען נייע, אונבעדינגט נויטהווענדיגע איינריכטונגען, אום צו פֿערזיכערן די פֿרייע ענטוויקלונג פֿון דער געזעלשאַפֿט אין געגענזאַץ צו יענע ריכטונגען, וועלכע שטעלען זייער גאַנצע האָפֿנונג אויף די געזעצע, וואָס ווערען געמאַכט פֿון די רעגירענדע מינאָריטעטען.

מיר קענען דערפֿאַר זאָגען, דאָס אין אַלע ציטען האָבען עקזיסטירט אַנאַרכיסטען און אַנהייגער פֿון'ם שטאַאַט.

נאָך אַן ערשיינונג קענען מיר בעאָבאַכטען אין דער געשיכטע. מיר געפֿינען שטענדיג, דאָס אינסטיטוציאָנען, זאָגאַר אַזעלכע, וואָס זיינען אורשפּרינגליך געשאַפֿען געוואָרען, אום אויפֿצוהאַלטען די גלייכהייט, דעם פֿריעדען און די געגענזייטיגע הילפֿע אין דער געזעלשאַפֿט, ווערען מיט דער צייט פֿערשטיינערט, ווען זיי דערגרייכען אַ געוויסען עלטער. זיי פֿערלירען זייער אורשפּרינגליכע בעדייטונג, פֿאַלען אַריין אין די הענד פֿון אַמביציעזע מינאָריטעטען און ווערען ביסלעכווייז אַ הינדערניס פֿאַר די ווייטערע ענטוויקלונג פֿון דער געזעלשאַפֿט. פֿון אָט דעם מאָמענט פֿאַנגט זיך אָן דער קאַמפּף פֿון איינצעלנע, מעהר אָדער ווייניגער איזאָלירטע אינדיווידען געגען די דאָזיגע אינסטיטוציאָנען. אין דיזער צייט אָבער, ווען אַ טהייל פֿון אָט די אונצופֿרידענע רעוואָלטירען געגען אַן אונערטרעגליך געוואָרענע אינסטיטוציאָן, פֿערזוכען איהר צו מאָדיפֿיצירען פֿאַר דעם וואָהלזיין פֿון אַלעמען און פֿריהער פֿון אַלעס אָוועקצומאַכען מיט אַן אויטאָריטעט, וועלכע האָט אין אָנפֿאַנג ניט בלויז איבערהויפּט קיין שום שייכות געהאַט צו איהר,

נור זי איז מיט דער צייט וואָגאַר מעכטיגער געוואָרען פֿון דער אינסטיטוציאָן גופֿא — געפֿינען זיך אויך אַנדערע, וואָס ווילען זיך אין גאַנצען בעפֿרייען פֿון אַלע אינסטיטוציאָנען פֿאַר געגענזייטיגער הילפֿע. זיי זאָגען זיך אָב פֿון די שבט מנהגים, פֿון די דאָרף-געמיינדעס, פֿון די גילדעס א.ז.וו. מיט דער אַבזיכט אַרויסצורייסען זיך און זיך אין גאַנצען צו שטעלען העכער פֿון אַלע סאָציאַלע אינסטיטוציאָנען, כדי זיי זאָלען קענען בעהערשען די איבעריגע מיטגלידער פֿון דער געזעלשאַפֿט און אָנצוקלייבען רייכטהימער אויף דעם רעכנונג פֿון דער אַלגעמיינהייט.

אַלע אמת'ע רעליגיעזע, פּאָליטישע אָדער עקאָנאָמישע רעפֿאָרמאַטאָרס האָבען בעלאַנגט צו דער ערשטער פֿון דיביידע קאַטעגאָריעס; און צווישען זיי זיינען שטענדיג געווען איינצעלנע אינדיווידוען, וועלכע, ניט וואַרטענדיג ביז זייערע מיטבירגער, אָדער אפילו א געוויסער טהייל פֿון זיי, וועלען זיין דורכגעדרונגען מיט ענליכע אידעען, האָבען געשטרעבט אויפֿצורייצען מעהר אָדער וויינעגער צאָהלרייכע גרופּעס געגען דער אונטערדריקונג, אָדער וועלכע האָבען אַליין געהאַנדעלט, ווען זיי האָבען ניט געפֿונען קיין מיטקעמפֿער. אַזעלכע רעוואָלוציאָנערען האָבען עקזיסטירט אין אַלע פּעריאָדען פֿון דער געשיכטע.

* * *

צווישען די דאָזיגע רעוואָלוציאָנערען קען מען אונטערשיידען צוויי פֿערשידענע טיפּען. איין טהייל פֿון זיי, רעוואָלטירענדיג געגען דער אויטאָריטעט, וועלכע האָט אונטערדריקט די געזעלשאַפֿט, איז פֿאַר קיין פֿאַל ניט אויסען געווען צו צושטערען אָט די אויטאָריטעט; זיי האָבען איינפֿאַך פֿערזוכט אַריינצובעקומען די עפֿענטליכע מאַכט אין זייערע אייגענע הענד. אויף דעם פּלאַץ פֿון דער מאַכט, וועלכע האָט פֿערשקלאַפֿט די מאַסען, האָבען זיי געוואָלט אַוועקשטעלען אַ נייע מאַכט, זייער אייגענע מאַכט, און זיי האָבען פֿערשפּראָכען — און אָפֿטמאָל האָבען זיי ווירקליך גאַנץ עהרליך געמיינט — אַז די נייע אויטאָריטעט, וועלכע מען וועט איבערגעבען צו זיי, וועט שטענדיג האָבען אין זינען דעם וואָהלזיין פֿון'ם פֿאָלק און וועט זיין דער אמת'ער פֿערטרעטער פֿון די מאַסען — אַ פֿערשפּרעכען, וועלכער איז שפּעטער שטענדיג פֿערגעסען געוואָרען. אויף אַזא אופן האָט זיך ענטוויקעלט די קייזערליכע אויטאָריטעט פֿון די צעזאַרען, די אויטאָריטעט פֿון דער קירכע אין די ערשטע יאָהרהונדערטע פֿון אונזער צייטרעכנונג, די מאַכט פֿון די איינצעלנע דיקטאַטאָרס אין די אָבשטאַרבענדע קאָמונעס פֿון'ם מיטעל-אַלטער א.ז.וו. דיזעלבע געדאַנקען-ריכטונג האָט געפֿיהרט צו דער קעניגליכער אויטאָריטעט אין איראָפּאַ ביי דער ענדע

פֿון דער פֿעאָדאַלער פּעריאָדע. דער גלויבען אין אַ קייזער, אַ צעזאַר, „צו העלפֿען דעם פֿאָלק" עקזיסטירט אפילו ביז היינטיגען טאָג.

אָבער זייט ביי זייט מיט דער אויטאָריטערער ריכטונג איז נאָך געווען אַן אַנדערע, ווען עס האָט זיך געפֿיהלט אַ נויטהווענדיגקייט איבערצובייטען די עקזיסטירענדע אינסטיטוציאָנען. אין אַלע צייטען, פֿון די אַלטע גריכענלאַנד ביז היינט צו טאָג, זיינען געווען איינצעלנע אינדיווידוען, און געוויסע ריכטונגען אין'ם דיינקען און האַנדלען פֿון די מענשען, וועלכע זיינען ניט צופֿרידען געווען איבערצובייטען די אַלטע פֿאָרמען פֿון אויטאָריטעט אויף נייע, נאָר זייער ציעל איז געווען צו פֿערניכטען אין גאַנצען די אויטאָריטעט, וואָס האָט זיך צוגעטשעפּעט צו די פֿאָלקס-אינסטיטוציאָנען. זיי האָבען פּראָקלאַמירט די סאָוועראַניטעט פֿון דעם אינדיווידואום און פֿון'ם פֿאָלק און פֿערזוכט צו בעפֿרייען די פֿאָלקס-אינסטיטוציאָנען פֿון דער אויטאָריטערער אויבערמאַכט; זיי האָבען געאַרבייט פֿאַר דער פֿרייער ענטוויקלונג פֿון דעם קאָלעקטיווען גייסט פֿון די מאַסען, כדי דער זשעניע פֿון'ם פֿאָלק זאָל קענען צוריק אויסאַרבייטען אינסטיטוציאָנען פֿאַר גע־געגזייטיגע הילפֿע און געמיינשאַפֿטליכע פּראָטעקציאָן, וועלכע זאָלען שטעהען אין אַנקלאַנג מיט די נויטווענדיגקייטען און מיט די נייע בעדינגונגען פֿון'ם לעבען. אין די קאָמונעס פֿון די אַלטע גריכענלאַנד און הויפּטזעכליך אין די פֿרייע שטעדט פֿון'ם מיטעל-אַלטער — פֿלאָרענץ, פּסקאָוו א.ז.וו. — געפֿינען מיר אַסך ביישפּיעלען פֿון דעם דאָזיגען קאַמפּף.

אַט דערפֿאַר מעגען מיר זאָגען, אַז צווישען די רעפֿאָרמערס און רעוואָלוציאָנערען האָבען זיך געפֿונען אין אַלע צייטען יאַקאָבינער און אַנאַרכיסטען.

* * *

די פֿערגאַנגענהייט ווייסט פֿון מעהרערע גרויסע און מעכטיגע פֿאָלקס-בעוועגונגען, וועלכע האָבען געהאַט אַן אַנאַרכיסטישען כאַראַקטער. גאַנצע דערפֿער און שטעדט האָבען זיך אויפֿגעהויבען געגען דעם פּרינציפּ פֿון רעגירונג, געגען די פֿערטהיידיגער פֿון'ם שטאַאַט, געגען זיינע געריכטען און געזעצע און האָבען פּראָקלאַמירט די העכסטע רעכטע פֿון'ם מענשען. זיי האָבען זיך אָבגעזאָגט פֿון אַלע געשריבענע געזעצע און ערקלערט, אַז יעדער מענש דאַרף זיך אַליין רעגירען, אַזוי ווי זיין געוויסען הייסט איהם. אויף אַזאַ אופֿן האָבען זיי פֿערזוכט צו גרינדען אַ נייע געזעלשאַפֿט אויף דעם באַזיס פֿון גלייכהייט, פֿולע פֿרייהייט און אַרבייט. אין דער קריסטליכער בעוועגונג פֿון דעם לאַנד יהודה, אונטער דער רעגירונג פֿון קייזער

אויגוסטוס, געגען דעם רוימישען געזעץ, דעם רוימישען שטאאט און געגען דער מאראליטעט, אדער בעסער געזאגט, געגען דער אונמאראליטעט פון יענער צייט, האבען, אהן א צווייפעל, עקזיסטירט אסך אנארכיסטישע עלעמענטען. אבער די דאזיגע בעוועגונג האט ביסלעכווייז אנגענומען א ריין קירכליכען כאראקטער נאך דעם מוסטער פון דער אלטער העברעאישער קירכע און דעם רוימישען קייזעררייך; די דאזיגע ענטוויקלונג האט, פערשטעהט זיך, געמוזט דערשטיקען דעם אמאליגען אנארכיסטישען גייסט, זי האט געגעבען דער קריסטליכער לעהרע א רוימישע פארם און איז ביסלעכווייז געווארען דער הויפט-פונדאמענט פון אויטאריטעט, שטאאטס-שקלאפעריי און אונטערדריקונג. די ערשטע זריעה פון „אפארטוניזם" אין דעם קריסטענטהום צייגט זיך שוין שטארק ארויס אין די פיער עוואנגעליומס און אין די האנדלונגען פון די אפאסטלען, אויב די בעריכטען אין דעם נייעם טעסטאמענט זיינען ריכטיג.

די אנאבאפטיסטישע בעוועגונג פון'ם 16-טען יאהרהונדערט, וועלכע איז טהאטזעכליך געווען די איינלייטונג פון דער רעפארמאציאן, האט אויך געהאט אן אנארכיסטישען באזיס. אבער די בעוועגונג איז דערשטיקט געווארען דורך לוטהער און זיינע אנהייגנער, וועלכע האבען זיך פעראייניגט מיט די פירסטען געגען די רעבעלישע בויערן, זי איז דערטרונקען געווארען אין דעם בלוט פון די בויערן און פון די שטאדטיגע קבצנים, וועלכעס איז פערגאסען געווארען טייכענווייז. דערנאך איז דער רעכטער פליגעל פון די רעפארמאטארען ביסלעכווייז וואס וויימער אלץ מעהר קארומפירט געווארען, ביז וואנען עס איז מעהר ניט איבערגעבליבען ווי יענער קאמפראמיס צווישען דעם אייגענעם געוויסען און דעם שטאאט, וועלכער רופט זיך היינט פראטעסטאנטיזם.

* * *

דער אנארכיזם האט אלזא צו פערדאנקען זיין אורשפרונג דער שעפפערישער און קאנסטרוקטיווער טהעטיגקייט פון די מאסען, וועלכע האט אויסגעארבייט אין דער פערגאנגענהייט אלע סאציאלע אינסטיטוציאנען פון דער מענשהייט, און די רעוואלטען פון דעם אינדיווידואום און פון די נאציאנען געגען די פערטרעטער פון דער ברוטאלער געוואלד אויסערהאלב די דאזיגע אינסטיטוציאנען, וועלכע האבען ארויפגעלייגט זייערע הענד אויף זיי און זיך בענוצט מיט זיי פאר זייער אייגענעם נוצען. יענע רעבעלען, וועמענס ציעל עס איז געווען צוריק אויפצוואוועקען דעם שאפענדען געניוס פון די מאסען און די נויטווענדיגע פרייהייט פאר זיין שעפפערישע טהעטיגקייט, כדי ער זאל קענען אויסארבייטען די נייע אינסטי-

טוציאָנען, וועלכע די צייט האָט געפאָדערט, זיינען געווען דורכגעדרונגען מיט דעם גייסט פון׳ם אַנאַרכיזם.

דער אַנאַרכיזם פון אונזער צייט איז ענטשטאַנען דורך דעמועלבען קריטישען און רעוואָלוציאָנערען פראָטעסט, וועלכער האָט אַרויסגערופען דעם סאָציאַליזם אין אַלגעמיין. איין טהייל אָבער פון די סאָציאַליסטען, נאָכדעם ווי ער האָט זיך דורכגעארבייט ביז צו דער נעגאַציאָן פון׳ם קאַפּיטאַליזם און פון דער געזעלשאַפט, וועלכע גרינדעט זיך אויף דער הערשאַפט פון׳ם קאַפּיטאַל איבער דער אַרבייט, האָט זיך אָבגעשטעלט אויף אָט דער שטופע פון זיין ענטוויקלונג. זיי האָבען זיך ניט ערקלעהרט פאַר אויסגעשפּראָכענע שונאים פון אָט דער מאַכט, וועלכע שטעלט פאָר מיט זיך די אייגענטליכע קראַפט פון׳ם קאַפּיטאַליזם: געגען דעם שטאַאט און זיינע וויכטיגסטע פונדאַמענטען — די צענטראַליזאַציאָן פון אויטאָריטעט און דעם געזעץ, וועלכער ווערט שטענדיג געמאַכט פון אַ קליינער מינאָריטעט פאַר איהרע אייגענע אינטערעסען, און געגען אַזאַ פאָרם פון יוסטיץ, וועמענס וויכטיגסטע אויפגאַבע עס איז צו בעשיצען אויטאָריטעט און קאַפּיטאַליזם. דער אַנאַרכיזם האָט זיך ניט אָבגעשטעלט פאַר קיינע פון די דאָזיגע אינסטיטוציאָנען אין זיין קריטיק. ער בעקעמפפט ניט בלויז דעם קאַפּיטאַליזם, נאָר זיין קאַמפף ריכטעט זיך אויך אין דערזעלבער צייט געגען די הויפט־פונדאַמענטען פון׳ם קאַפּיטאַליזם: געגען געזעץ, אויטאָריטעט און שטאַאַט.

II.

די אינטעלעקטועלע בעוועגונג פון׳ם 18־טען יאהרהונדערט.

אויב דער אַנאַרכיזם, אַזוי ווי אַלע אַנדערע רעוואָלוציאָנערע בעוועגונגען, איז דירעקט אַרויסגעוואַקסען פון׳ם פאָלק גופא אין אונרוהיגע צייטען פון קאַמפף און אויפשטאַנד און ניט פון דעם שטודיר־צימער פון ערגעץ אַ געלעהרטען, איז אָבער פון דעסטוועגען וויכטיג צו וויסען, וואָס פאַר אַ פּלאַץ ער פערנעהמט צווישען די פערשידענע וויסענשאַפטליכע און פילאָזאָפישע גייסטיגע שטרעבונגען פון אונזער צייט. וואָס פאַר אַ בעציהונגען בעשטעהען צווישען איהם און די דאָזיגע שטרעבונגען? אויף וועלכע פון זיי שטיצט ער זיך הויפטזעכליך? מיט וועלכע מעטהאָדען בענוצט ער זיך

אין זיינע פאָרשונגען, אום צו בעווייזען די ריכטיגקייט פון זיינע שליסע? מיט אַנדערע ווערטער: צו וואָס פאַר אַ שולע פון דער מאָדערנער רעכטס-פילאָזאָפיע בעלאַנגט דער אַנאַרכיזם? מיט וואָס פאַר אַ ריכטונג פון דער מאָדערנער וויסענשאַפט איז ער אַם בעסטען איינשטימיג?

ווען מיר דערמאָהנען זיך ווי שטאַרק די סאָציאַליסטען האָבען זיך געלאָזט פערבלענדען פון דער עקאָנאָמישער מעטאַפיזיק — אַ פאַקט, וועלכער האָט זיך ערשט ניט לאַנג צוריק ווידער דייטליך אַרויסגעצייגט — מוזען מיר צוגעבען, אַז די דאָזיגע פראַגע איז פון דער גרעסטער וויכטיגקייט. אָט דערפאַר וויל איך פערזוכען צו פערענטפערען אַזוי קורץ און איינפאַך ווי נור מעגליך און אויסמיידען אַלע שווערע ווערטער, וואו נור מען קען זיי אויסמיידען.

* * *

די גייסטיגע בעוועגונג פון'ם 19-טען יאָהרהונדערט האָט איהר אור-שפּרונג אין די שריפטען פון די שאָטישע און פראַנצויזישע פילאָזאָפען, וועלכע האָבען געלעבט און געווירקט אין דער מיט און אין דעם לעצ-טען העלפט פון דעם פריהערדיגען יאָהרהונדערט.

דער ערוואַכען פון דעם מענשליכען געדאַנק אין יענער צייט האָט ענטוויקעלט ביי די דאָזיגע דיינקער דעם וואונש צו פעראייניגען אַלע מענשליכע קענטניסען אין אַן אַלגעמיינעם סיסטעם — אין אַ סיסטעם פון דער נאַטור. פערוואַרפענדיג די סקאָלאַסטישע און מעטאַפיזישע אַנשויאונגען פון'ם מיטעל-אַלטער, האָבען זיי געהאַט דעם מוטה צו בעטראַכטען די גאַנצע נאַטור — דעם וועלט-רוים מיט זיינע שטערען, אונזער פלאַנעטען-סיסטעם, די ערד, די ענטוויקלונג פון פלאַנצונגען, חיות און פון דער מענשליכער געזעלשאַפט אויף איהר — אַלס אַ סעריע פון פאַקטען, וועלכע מען דאַרף שטודירען אויף דעמזעלבען שטייגער, ווי מען שטודירט די נאַ-טור וויסענשאַפטען.

בענוצענדיג זיך מיט דער אמת'ער וויסענשאַפטליכער מעטהאָדע, ד. ה. מיט דער אינדוקטיוו-דעדוקטיווער מעטהאָדע האָבען זיי זיך אונטערגענומען צו שטודירען אַלע פאַקטען, וועלכע די נאַטור גיט אונז, צי עס האַנדעלט זיך וועגען דער וועלט פון די שטערען אָדער וועגען דער וועלט פון די חיות, צי וועגען ערגעץ אַ רעליגיאָנס-סיסטעם אָדער וועגען וואָס פאַר עס איז ניט מענשליכער אינסטיטוציאָן, אויף דעמזעלבען שטיי-גער ווי אַ נאַטור-פאָרשער שטודירט די פראַגען פון דער פיזיק. זיי האָבען פריהר געקליבען די פאַקטען, און ווען זיי האָבען דערנאָך פער-זוכט צו ציהען אַלגעמיינע שליסע, האָבען זיי עס געטהאָן אויף דעם וועג

פֿון אינדוקציאָן. זיי האָבען מאַנכעסמאָל אויפֿגעשטעלט געוויסע היפּאָ-
טעזען, אָבער זיי האָבען צו זיי ניט צוגעלייגט קיין גרעסערע בעדייטונג,
ווי דאַרווין האָט געטהאָן, ווען ער האָט אויפֿגעשטעלט זיין היפּאָטעזע
נאָך דער ענטשטעהונג פֿון נייע מינים דורך נאַטירליכע אויסוואַהל אין
דעם קאַמפּף אום דאַזיין, אָדער ווי מענדעלעעוו האָט צוגעלייגט צו זיין „פּע-
ריאָדישע געזעץ". זיי האָבען אין די דאָזיגע היפּאָטעזען מעהר ניט גע-
זעהן, ווי פֿאָרלויפֿיגע ערקלערונגען, אום צו פֿערלייכטערן די גרופּירונג פֿון
די פֿאַקטען אין זייער שפּעטערדיגען שטודיום. אָבער אַזעלכע היפּאָטעזען
האָבען פֿריהער געמוזט בעשטעטיגט ווערען דורך דעם, וואָס מען האָט זיי
אָנגעווענדעט אויף אַ גרויסע צאָהל פֿאַקטען און ערקלערט זיי אויף אַ
מאַטהעמאַטישען, דעדוקטיווען שטייגער; און מען האָט זיי ניט בעפֿאָר אָנער-
קענט אַלס נאַטור-געזעצע, איידער זיי האָבען ניט אויסגעהאַלטען יעדע
פּראָבע און איידער מען האָט ניט געקענט ערקלערען די אורזאַכען
פֿון זייער שטענדיגער ריכטיגקייט.

* * *

ווען דער צענטער פֿון דער פֿילאָזאָפֿישער בעוועגונג האָט זיך פֿון שאָט-
לאַנד און ענגלאַנד נאָך פֿראַנקרייך איבערגעטראָגען, האָבען די פֿראַנצוי-
זישע פֿילאָזאָפֿען מיט דער כאַראַקטעריסטישער פֿעהיגקייט פֿאַר אַלעס
סיסטעמאַטישע, וועלכע צייכענט אויס די פֿראַנצויזישע דיינקער, אָנגעהויי-
בען אויפֿצובויען אַלע מענשליכע וויסענשאַפֿטען, נאָך אַן אַלגעמיינעם פּלאַן
און נאָך דיזעלבע פּרינציפּען. זיי האָבען פֿערזוכט צונויפֿצושטעלען די
„פֿעראַלגעמיינערטע קענטניסע", ד. ה. די פֿילאָזאָפֿיע פֿון דעם וועלט-רוים
און פֿון אַלע לעבעדיגע ערשיינונגען אויף אַ שטרענג וויסענשאַפֿטליכען
באַזיס. דערפֿאַר האָבען זיי פֿערוואָרפֿען אַלע מעטאַפֿיזישע קאָנסטרוקציאָ-
נען פֿון די פֿריהערדיגע פֿילאָזאָפֿען און האָבען ערקלערט אַלע ערשיינונגען
דורך דער טהעטיגקייט פֿון דיזעלבע פֿיזישע קרעפֿטען (ד. ה. דורך מע-
כאַנישע ווירקונגען און געגען-ווירקונגען). דאָס איז פֿאַר זיי געווען גענוג,
אום צו ערקלערען דעם אורשפּרונג און די ענטוויקלונג פֿון דעם ערד-קוגעל.
מען זאָגט, אַז ווען נאַפּאָלעאָן דער ערשטער, ריידענדיג מיט לאַפּלאַס
וועגען זיין „ערקלערונג פֿון דעם וועלט-סיסטעם" האָט בעמערקט, אַז ער
דערמאָהנט אין ערגעץ ניט גאָט, האָט לאַפּלאַס איהם געענטפֿערט: „איך
בעניטיג זיך ניט אין דער דאָזיגער היפּאָטעזע". אָבער לאַפּלאַס האָט נאָך
מעהר געטהאָן. ער האָט זיך קיינמאָל ניט בענוצט מיט די גרויסע
ווערטער פֿון דער מעטאַפֿיזיק, אונטער וועלכע עס בעהאַלט זיך גע-
וועהנליך די אונפֿעהיגקייט צו פֿערשטעהן די ערשיינונגען פֿון דער נאַטור,

אָדער זיי נור האַלב צו פֿערשטעהען, מיט אַנדערע ווערטער, די אונפֿעהיגקייט צו בעגרייפֿען די פֿאַקטען אין זייער קאָנקרעטער פֿאָרם אַלס מעסבאַרע קוואַנטיטעטען. לאַפּלאַס האָט זיך ניט גענייטיגט אין דער מעטאַפיזיק, פונקט ווי ער האָט זיך ניט גענייטיגט אין דער היפּאָטעזע פֿון אַ הימלישען בעשעפֿער. און אַבוואָהל זיין „ערקלערונג פֿון׳ם וועלט-סיסטעם" ענטהאַלט ניט קיין שום מאַטעמאַטישע בערעכנונגען און איז אָנגעשריבען אין אַזאַ איינפֿאַכען און פֿערשטענדליכען סטיל, אַז יעדער אינטעליגענטער לעזער קען עס פֿערשטעהן, זיינען אָבער די מאַטהעמאַטיקער שפּעטער אימשטאַנד געווען אויסצודריקען יעדען בעזונדערען געדאַנק פֿון דעם דאָזיגען ווערק אין מאַטהעמאַטישע גלייכונגען; ד. ה. אַלס גלייכע בעדינגונגען צווישען מעסבאַרע קוואַנטיטעטען. אַזוי אַקוראַט און ריכטיג האָט לאַפּלאַס אויסגעאַרבייט יעדע איינצעלהייט פֿון זיין ווערק.

* *
*

דאָס, וואָס לאַפּלאַס האָט געטהאָן פֿאַר דער מעכאַנישער ערקלערונג פֿון די הימעלס-ערשיינונגען, דאָסזעלבע האָבען די פילאָזאָפֿען פֿון׳ם 18-טען יאָהרהונדערט געטהאָן פֿאַר דעם שטודיום פֿון די מייסטע ערשיינונגען פֿון׳ם לעבען, ווי אויך פֿאַר די ערשיינונגען פֿון דעם מענשליכען פֿערשטאַנד און געפֿיהל, ד. ה. פֿאַר דער פּסיכאָלאָגיע. אין זייערע שריפֿטען געפֿינען מיר אין ערגעץ ניט די מעטאַפיזישע בעהויפּטונגען, וועלכע מיר געפֿינען אין די ווערק פֿון זייערע פֿאָרגייננער און די שריפֿטען פֿון דעם דייטשען פילאָזאָף אימאַנועל קאַנט.

מיר ווייסען, אַז קאַנט צ.ב.ש. האָט ערקלערט דעם מאָראַלישען געפֿיהל פֿון׳ם מענשען פֿאַר אַ „קאַטעגאָרישען אימפּעראַטיוו" און איז געווען מיט דער מיינונג, דאָס אַ בעזונדערער פּרינציפּ פֿון אויפֿפיהרונג מוז עקזיסטירען, אויב מיר בעטראַכטען דעם דאָזיגען געפֿיהל פֿאַר אַ געזעץ, וואָס קען אָנגענומען ווערען פֿאַר אַן אַלגעמיינע, אַן אוניווערזאַלע טהאַטזאַך". אָבער יעדעס וואָרט אין דער דאָזיגער דעפֿיניאַציאָן האָט פֿאָרגעשטעלט מיט זיך נעבעלדיגעס און אונפֿערשטענדליכעס („אימפּעראַטיוו", „קאַטעגאָריש", „געזעץ", „אוניווערזאַל!"), וואָס מען האָט איינגעפֿיהרט, אָנשטאָט פֿון מאָראַלישע פֿאַקטען, וועלכע זיינען בעקאַנט צו אַלעמען, און וועלכע ער האָט זיך אונטערגענומען צו ערקלערען.

די פֿראַנצויזישע ענציקלאָפּעדיסטען האָבען זיך ניט געקענט צופֿריעדענשטעלען מיט אַזעלכע „גרויסע ווערטער" און מיט דער דאָזיגער אַרט פֿון „ערקלערונגען". אַזוי ווי זייערע שאָטישע און ענגלישע פֿאָרגענגער, ווען זיי האָבען געוואָלט ערקלערען, פֿון וואַנען דער מענש האָט

גענומען זיינע אַנשויאונגען מכח גוט און שלעכט, האָבען זיי זיך ניט געוואָלט בענוגענען מיט אַ וואָרט, וואו עס האָט זיי אויסגעפֿעהלט אַן איידעע, ווי געטהע זאָגט. זיי האָבען שטודירט דעם מענשען גופא; און אַקוראַט ווי האַטשסאָן (1725) און ווי שפּעטער אַדאַם סמיטה אין זיין בעסטען ווערק, „דער אורשפּרונג פֿון מאָראַלישע געפֿיהלען", האָבען זיי אויסגעפֿונען, אַז דער מאָראַלישער אינסטינקט פֿון'ם מענשען האָט זיך גענומען פֿון אַ געפֿיהל פֿון מיטלייד און סימפּאַטהיע, וועלכער ערוועקט זיך אין אונז, ווען מיר זעהען אַנדערע ליידען; ער איז אַ פּראָדוקט פֿון אונזער פֿעהיגקייט צו קענען זיך אידענטיפֿיצירען מיט אַנדערע און איז אַזוי שטאַרק, אַז מיר פֿיהלען כמעט אַ פֿיזישען שמערץ, זעהענדיג, ווי מען שלאָגט אַ קינד; אונזער גאַנצע נאַטור עמפּעהרט זיך געגען אַזאַ האַנדלונג.

אָנהויבענדיג מיט אַזעלכע אַלטעגליכע בעאָבאַכטונגען און מיט גוט בעקאַנטע פֿאַקטען, זיינען די ענציקלאָפּעדיסטען געקומען צו ברייטע אַלגעמיינע שליסע. אויף אַזאַ אופן האָבען זיי ווירקליך ערקלערט דעם מאָראַלישען געפֿיהל, וועלכער איז אַ צוזאַמענגעזעצטער, פֿערוויקעלטער פֿאַקט, דורך דעם וואָס זיי האָבען אויפֿגעוויזען, פֿון וועלכע איינפֿאַכע פֿאַקטען ער האָט זיך גענומען. אָבער זיי האָבען קיינמאָל ניט פֿערזוכט צו בענוצען זיך מיט אונפֿערשטענדליכע, נעבעלדיגע ווערטער, וועלכע ערקלערען קיין זאַך ניט — אַזעלכע ווערטער ווי „אימפּעראַטיוו" און „קאַטעגאָריש" אָדער „אוניווערזאַלער געזעץ" — אָנשטאָט מיט בעקאַנטע און פֿערשטענדליכע פֿאַקטען.

דעם ווערטה פֿון אַזאַ מעטהאָדע קען יעדער בעגרייפֿען. אָנשטאָט צו וואַרטען אויף אַן „אינספּיראַציאָן פֿון אויבען", אָנשטאָט צו זוכען אַן איבערנאַטירליכען אורשפּרונג אויסערהאַלב דער מענשהייט, אום צו ערקלערען דעם מאָראַלישען געפֿיהל, האָבען זיי אַזוי געזאָגט: „אָט דאָ איז אייער מענשליכער געפֿיהל פֿון מיטלייד און סימפּאַטהיע, וועלכען דער מענש האָט בעקומען בירושה ביי דעם סאַמע אורשפּרונג פֿון זיין ענטשטעהונג; ער האָט איהם בעשטעטיגט, בעאָבאַכטענדיג אַלע איבעריגע בעשעפֿענישען און האָט איהם ביסלעכווייז פֿערפֿאָלקאָמענט דורך זיינע ערפֿאַהרונגען אין דעם געזעלשאַפֿטליכען לעבען."

* * *

מיר זעהען אַלזאָ, אַז די דיינקער פֿון'ם 18טען יאָהרהונדערט האָבען ניט איבערגעביטען זייער מעטהאָדע, ווען זיי זיינען אַריבערגעגאַנגען פֿון דער וועלט פֿון די הימעלס-קערפּער און די פֿיזיקאַלישע סיסטעמען

צו דער וועלט פֿון בעמיע, אָדער פֿון דער פֿיזישער און כעמישער וועלט צום לעבען פֿון די פֿלאַנצונגען און חיות, צום מענשען און צו דער ענטוויקלונג פֿון די עקאָנאָמישע און פּאָליטישע פֿאָרמען פֿון דער מענש-ליכער געזעלשאַפֿט און צולעצט צו דער ענטוויקלונג פֿון דעם מאָראַלי-שען געפֿיהל, פֿון דער רעליגיאָן א.ז.וו.

זייער מעטהאָדע איז געבליבען דיזעלבע; עס איז געווען די אינ-דוקטיווע מעטהאָדע, וועלכע זיי האָבען אָנגעווענדעט אויף אַלע צווייגען פֿון דער וויסענשאַפֿט. און עס האָט זיך זיי קיינמאָל ניט געטראָפֿען, אַז זייער מעטהאָדע איז דורכגעפֿאַלען, אָדער אַז זיי האָבען זיך געדאַרפֿט בענוצען מיט אַן אַנדער מעטהאָדע — צי זיי האָבען שטודירט די רע-ליגיאָנען, צ׳ זיי האָבען אַנאַליזירט דעם געפֿיהל פֿון מאָראַל. קיינמאָל זיינען זיי ניט געצוואונגען געווען צו בענוצען זיך מיט מעטאַפֿיזישע בע-גריפֿען („די אונשטערבליכע זעעלע", „אימפּעראַטיווע און קאַטעגאָרישע געזעצע" א.ז.וו.) אָדער מיט וואָס פֿאַר עס איז ניט דיאַלעקטישער מע-טהאָדע. און פֿאָרגליך האָבען זיי זיך בעמיהט צו ערקלערען דעם גאַנצען וועלט-רוים מיט זיינע אַלע ערשיינונגען אויף דעמזעלביגען אופֿן ווי די נאַטור-פֿאָרשער.

אין יענער אונפֿערגעסליכער צייט, ווען דער וויסענשאַפֿטליכער גע-דאַנק האָט זיך אויפֿגעוועקט, האָבען די ענציקלאָפּעדיסטען צונויפֿגע-שטעלט זייער גראַנדיאָזע ענציקלאָפּעדיאַ. לאַפּלאַס האָט פֿערעפֿענטליכט זיין „סיסטעם פֿון׳ם וועלט-רוים" און האָלבאַך זיין „סיסטעם פֿון דער נאַטור". לאַוואואַזיע האָט פֿערטהיידיגט די טהעאָריע פֿון דער אונצו-שטערבאַרקייט פֿון דער מאַטעריע און פֿאָלגליך די אונצושטערבאַרקייט פֿון קראַפֿט און בעוועגונג. לאָמאָנאָסאָוו, אינספּירירט פֿון בעילי, האָט שוין דאַמאָלס סקיצירט זיין מעכאַנישע טהעאָריע פֿון וואַרעמקייט. לאַמאַרק האָט ערקלערט דעם אורשפּרונג פֿון די אונענדליך פֿער-שידענע מינים פֿון פֿלאַנצונגען און חיות, דורך דעם וואָס זיי האָבען זיך צוגעפּאַסט צו די פֿערשידענע אומשטענדען, וועלכע האָבען זיי אַרומ-גערינגעלט. דידראָ האָט געגעבען אַן ערקלערונג פֿון מאָראַלישע געפֿיהלען, מאָראַלישע געוואוינהייטען פֿון פּרימיטיווע און רעליגיעזע אינסטיטוציאָ-נען, ניט וואַרטענדיג אויף אַן אינספּיראַציאָן פֿון אויבען. רוסאָ האָט פֿערזוכט צו ערקלערען די ענטשטעהונג פֿון פּאָליטישע אינסטיטוציאָנען דורך אַ סאָציאַלען קאָנטראַקט — ד.ה. דורך אַן אַקט פֿון׳ם מענשליכען ווילען. מיט איין וואָרט, עס איז ניט געווען איין געביעט, וועלכען זיי האָבען ניט שטודירט מיט דער הילפֿע פֿון דערזעלבער מעטהאָדע פֿון

ווִיסענשאַפטליכער אינדוקציאָן און דעדוקציאָן, וועלכע איז בעשטעטיגט געוואָרען דורך די פאַקטען גופא.

פערשטעהט זיך, אַז מעהר ווי איין פעהלער איז געמאַכט געוואָרען ביי אַט דעם גרויסען און מוטהיגען פערזוך. דאָרטען, וואו מען האָט זיך גענייטיגט אין מעהר וויסען האָט מען זיך מאַנכעסמאָל בענוצט מיט פאַלשע און אונבעשטימטע מיינונגען. אָבער אַ נייע מעטהאָדע איז אָנגעווענדעט געוואָרען פאַר אַלע צווייגען פון'ם מענשליכען וויסען און צו דאַנקען דער דאָזיגער נייער מעטהאָדע, האָט מען אַליין אויסגעפונען אַלע טעות'ן און זיי פערריכט. אויף אַזא אופן האָט דאָס 19טע יאָהרהונדערט ערהאַלטען בירושה אַ מעכטיגען אינסטרומענט פאַר וויסענשאַפטליכע אונטערזוכונגען פון דעם 18טען יאָהרהונדערט. און מיט דעם דאָזיגען אינסטרומענט האָט די מאָדערנע וויסענשאַפט אויסגעאַרבייט אונזער גאַנצען בעגריף וועגען דעם וועלט־רוים און זיינע אַלע ערשיינונגען אויף אַ וויסענשאַפטליכען באַזיס און האָט אַוועקגעמאַכט מיט אַלע פאָראורטהיילען, מיט אַלע נעבעלדיגע ווערטער, וועלכע מיינען קיין זאַך ניט, און מיט וועלכע מען האָט זיך אָפטמאָל בלויז בענוצט, ווייל מען האָט מורא געהאַט פאַר רעליגיעזע פערפאָלגונגען, אָדער אום פטור צו ווערען פון שווערע פראָבלעמען.

III.

די רעאקציאָן אין אנפאנג פון'ם 19-טען יאהרהונדערט.

אין דער ערשטער פעריאָדע פון'ם 19-טען יאָהרהונדערט, נאָך דער נידערלאַגע פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן, האָט אייראָפאַ, ווי מיר ווייסען, איבערגעלעבט אַ צייט פון אַלגעמיינער רעאַקציאָן אויף אַלע געביעטען, אין דער פּאָליטיק ווי אויך אין דער וויסענשאַפט און פילאָזאָפיע. דער „ווייסער טעראָר" פון די בורבאָנען אין פראַנקרייך; די גרינדונג פון דער „היילּיגער אַליאַנץ" צווישען עסטרייך, דייטשלאַנד און רוסלאַנד, וועלכע איז אין 1815 אין וויען פערפאָלשטענדיגט געוואָרען; די הערשאַפט פון מיסטיציזם און פיעטיזם אין די קעניגליכע הויפען און ביי די פּריווילעגירטע קלאַסען און איבעראַל דער דעספּאָטיזם פון דער פּאָליציי — דאָס איז געווען דער צושטאַנד אין יענער צייט. פון

דעסטוועגען זיינען אָבער די גרויסע פונדאַמענטאַלע פּרינציפּען פון דער רע־וואָלוציאָן ניט אונטערגעגאַנגען. די ביסלעכווייזע בעפרייאונג פון די בויערן און שטאָדט־אַרבייטער פון אַ צושטאַנד פון האַלבער לייב־אייגנשאַפט, אין וועלכען זיי האָבען געלעבט די גאַנצע צייט, די גלייכהייט בעפאָר דעם געזעץ און די רעפּרעזענטאַטיווע רעגירונג — אָט די דריי פּרינציפּען, וועלכע די רעוואָלוציאָן האָט פּראָקלאַמירט, און וועלכע זיינען פערשפּרייט געוואָרען איבער גאַנץ איראָפּאַ, ביז נאָך פּוילען און רוסלאַנד דורך דעם זיעג־רייכען מאַרש פון די פראַנצויזישע אַרמעען, האָבען זיך ביסלעכווייז דורכגעבראָכען אַ וועג אין פראַנקרייך און אין די איבעריגע לענדער. נאָך דער שטורעמדיגער רעוואָלוציאָן, וועלכע האָט אָנגעשריבען די גרויסע פּרינציפּען פון פרייהייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט אויף איהר פאָהן, האָט זיך אָנגעהויבען די עוואָלוציאָן, ד.ה. די לאַנגזאַמע און ביסלעכווייזע פערוואַנדלונג פון די שטאַאַטליכע און געזעלשאַפטליכע אינסטיטוציאָנען און די פּראַקטישע אָנווענדונג פון די אידעען, וועלכע זיינען פּראָקלאַמירט געוואָרען אין פראַנקרייך אין דער צייט פון 1789 ביז 1793, אין'ם אַל־טעגליכען לעבען. די דאָזיגע לאַנגזאַמע פערווירקליכונג פון פּרינציפּען, וועלכע זיינען פּראָקלאַמירט געוואָרען וועהרענד דער פערגאַנגענער רעוואָלוציאָנערער פּעריאָדע, אין דער שפּעטערדיגער עפּאָכע פון עוואָלוציאָן, קען זאָגאַר אָנגענומען ווערען אַלס איין אַלגע־מיינער געזעץ פון דער מענשליכער ענטוויקלונג.

אָבוואָהל די קירכע, דער שטאַאַט און די וויסענשאַפט האָבען גע־טראָטען מיט די פיס דעם באַנער, אויף וועלכען די רעוואָלוציאָן האָט אָנגעשריבען דעם מאָטאָ „פרייהייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט"; אָבוואָהל דער קאָמפּראָמיס מיט די עקזיסטירענדע בעדינגונגען, מיט דער פּאָליטישער און עקאָנאָמישער לייב־אייגענשאַפט, איז געוואָרען דער פּאַס־וואָרט פון דעם מאָמענט, אפילו ביי די פילאָזאָפען פון יענער צייט — העגעל אין דייטשלאַנד און קוזען אין פראַנקרייך — האָבען אָבער די גרויסע פּרינציפּען פון פרייהייט ביסלעכווייז דאָך געפונען זייער וועג אין לעבען. אמת, די לייב־אייגענשאַפט פון די בויערן אין מזרח־זייט פון איראָפּאַ און די אינקוויזיציאָן, וועלכע איז אָבגעשאַפט געוואָרען אין אי־טאַליען און שפּאַניען דורך די אַרמעען פון דער רעוואָלוציאָן, זיינען צוריק איינגעפיהרט געוואָרען. אָבער די רעוואָלוציאָן האָט די דאָזיגע אינסטי־טוציאָנען געגעבען אַ טויט־קלאַפּ, פון וועלכען זיי האָבען זיך קיינמאָל מעהר ניט געקענט צוריק אויפהויבען.

די כוואַליע פון בעפרייאונג האָט צוערשט דערגרייכט דעם מערב־זייט

פֿון דייטשלאַנד, דערנאָך האָט זי זיך אויפֿגעהויבען אין פּרייסען און עסטרייך אין 1848 און האָט זיך פֿערשפּרייט איבער שפּאַניען און איטאַליען, ביז וואַנען זי האָט צולעצט דערגרייכט ביז רוסלאַנד, וואו די לייב-אייגענשאַפֿט איז אָבגעשאַפֿט געוואָרען אין 1861, און די באַלקאַן לענדער, וואו זי האָט עקזיסטירט ביז 1878. די שקלאַפֿעריי פֿון די נעגערס אין אַמעריקאַ האָט זיך געענדיגט אין 1863.

די אידעען פֿון גלייכהייט פֿאַר אַלעמען בעפֿאָר דעם געזעץ און די פּאַרלאַמענטאַרישע רעגירונג האָבען אין דערזעלבער צייט אויך געפֿונען זייער וועג פֿון מערב קיין מזרח, און צו ענדע פֿון'ם 19-טען יאָהרהונדערט האָבען בלויז רוסלאַנד און די טערקיי זיך נאָך געשלעפּט מיט דעם יאָך פֿון'ם אויטאָקראַטישען רעזשים; אָבער אויך דאָרטען איז דער אַבסאָלוטיזם שוין אַזוי שוואַך, אַז עס וועט מעהר ניט נעהמען קיין לאַנגע צייט, ביז ער וועט אין גאַנצען פֿערשווינדען.

* * *

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס. שוין אויף דעם גרענעץ, וועלכער האָט אָבגעטהיילט דעם 18-טען פֿון'ם 19-טען יאָהרהונדערט, האָט מען שוין עפֿענטליך און ענערגיש פּראָפּאַגאַנדירט די אידעען פֿון עקאָנאָמישער בעפֿרייאונג. באַלד נאָך דער אָבשאַפֿונג פֿון'ם קעניגטהום, דורך דעם אויפֿשטאַנד פֿון דעם פֿאָלק פֿון פּאַריז אַם 10-טען אויגוסט 1792, און הויפּטזעכליך נאָך דעם אונטערגאַנג פֿון די זשיראָנדיסטען אַם 2-טען יוני 1793, האָט זיך מאַניפֿעסטירט אין פּאַריז און אין די פּראָווינצען אַ שטאַרקער אויסברוך פֿון קאָמוניסטישע שטרעבונגען, וועלכער האָט אַרויסגערופֿען אַ דירעקטע אַקציאָן אין דער דאָזיגער ריכטונג ביי די רעוואָלוציאָנערע סעקציאָנען פֿון די גרויסע שטעדט און אין די מוניציפּאַל-פֿערוואַלטונגען פֿון די קלענערע שטעדט און דערפֿער פֿון אַ גרויסען טהייל פֿון פֿראַנקרייך.

דאָס פֿאָלק האָט איינפֿאַך ערקלערט, אַז די צייט איז געקומען, ווען די גלייכהייט דאַרף ניט זיין מעהר קיין פּוסטעס וואָרט, נאָר אַ לעבעדיגער פֿאַקט; און ווייל די אונגעהייערע לאַסט פֿון דער מלחמה, וועלכע די רעפּובליק האָט געדאַרפֿט אָנפֿיהרען געגען די פֿעראייניגטע קעניגע, איז הויפּטזעכליך געפֿאַלען אויף די אָרעמע, האָט דאָס פֿאָלק געצוואונגען די קאָמיסאַרען פֿון דעם קאָנווענט אין די פּראָווינצען אַנצוווענדען קאָמוניסטישע מאַסרעגלען.

דער קאָנווענט גופֿא איז געצוואונגען געוואָרען פֿון'ם פֿאָלק צו

בענוצען זיך מיט קאָמוניסטישע מיטלען, אום „אָבצושאַפֿען דאָס עלענד" אין „אויסצוגלייכען די פֿערמעגענס". און נאָך דעם ווי די זשיראָנדיסטען, די פּאַרטיי פֿון די בורזשואַזע רעפּובליקאַנער, האָבען פֿערלאָרען די מאַכט אין דער צייט פֿון'ם 31־טען מאַי ביז דעם 2־טען יוני 1793, זיינען דער קאָנווענט און דער בורזשואַזער קלוב פֿון די יאַקאָבינער געווען געצוואונגען אָנצונעהמען אַ גאַנצע סעריע פֿון מאַסרעגלען, וועלכע האָבען ניט בלויז געציעלט צו נאַציאָנאַליזירען די ערד, נור אויך דעם האַנדעל פֿון די נויטווענדיגסטע לעבענס מיטלען.

די דאָזיגע בעוועגונג, וועלכע האָט געהאַט אַ טיעפֿען הינטערגרונד איז אָנגעגאַנגען ביז יולי 1794. ווען די בורזשואַזע רעאַקציאָן פֿון די פֿעראייניגטע זשיראָנדיסטען און מאָנאַרכיסטען האָט בעקומען די איבערהאַנד. אָבער זי האָט גגעבען דעם 19 טען יאָהרהונדערט אַ ספּעציפֿי־שען כאַראַקטער — די קאָמוניסטישע און סאָציאַליסטישע טענדענץ פֿון זיינע פֿאָרטגעשריטענסטע עלעמענטען.

אַזוי לאַנג ווי די בעוועגונג איז אָנגעגאַנגען, האָט זי געהאַט פֿער־שידענע פֿערטרעטער פֿון'ם פֿאָלק גופא. אָבער צווישען די שרייבער פֿון יענער פּעריאָדע האָט זיך ניט געפֿונען קיינער, וועלכער איז געווען פֿעהיג צו געבען די דאָזיגע אידעען און שטרעבונגען אַ ליטעראַרישען אויס־דרוק און צו פּראָפּאַגאַנדירען זיי אויף אַזאַ שטייגער, אַז זיי זאָלען מאַכען אַן אונפֿערגעסליכען איינדרוק אויף די מוחות פֿון די צייט גענאָסען.

ערשט אין 1793 און אין ענגלאַנד, האָט וויליאַם גאָדווין פֿערעפֿענט־ליכט זייןווירקליך בעדייטענדעס ווערק: „אַן אונטערזוכונג פֿון דער פּאָליטישער גערעכטיגקייט און איהר איינפֿלוס אויף דער עפֿענטליכער מאָראַל". גאָדווין איז געווען דער ערשטער טהעאָרעטיקער פֿון דעם סאָציאַליזם אָהן אַ רעגירונג; ד. ה. פֿון'ם אַנאַרכיזם; ווערהרעד אין דער פּערזאָן פֿון באַבעף, וועלכער איז פֿילייכט אינספּירירט געוואָרען פֿון בואָנאַראָטי האָט דער צענטראַליסטישער סאָציאַליזם אָדער דער שטאַאַטס־סאָציאַליזם געפֿונען זיין ערשטען טהעאָרעטיקער אין 1796.

שפּעטער זיינען ערשיענען פֿוריע, סענט סימאָן און ראָבערט אָוען, די דריי בעגרינדער פֿון דעם מאָדערנעם סאָציאַליזם און די פֿערטרע־טער פֿון זיינע דריי וויכטיגסטע ריכטונגען, און האָבען ענטוויקעלט די פּרינציפּען, וועלכע דאָס פֿראַנצויזישע פֿאָלק האָט שוין אַרויס־געשטעלט אין דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט. און אין די פֿערציגער יאָהרען איז געקומען פּרודהאָן, וועלכער, ניט וויסענדיג פֿון גאָדווין'ס ווערק, האָט פֿון דאָס ניי אוועקגעשטעלט דעם פֿונדאַמענט פֿון'ם אַנאַרכיזם.

דער וויסענשאַפטליכער באַזיס פון'ם סאָציאַליזם — אי פון'ם שטאַאַטס־סאָציאַליזם, אי פון דעם אַנטי־שטאַאַטליכען סאָציאַליזם — איז אַלזאָ שוין אויסגעאַרבייט געוואָרען אין אָנפאַנג פון'ם 19־טען יאָהרהונדערט מיט אַזאַ גרינדליכקייט און אַזאַ וואונדערבאַרער רייכקייט פון אידעען, מיט וועלכע די מייסטע פון אונזערע צייט־גענאָסען זיינען לֵיידער ניט בעקאַנט. דער פאַקט איז, אַז דער מאָדערנער סאָציאַליזם, וועלכער דאָ־טירט פון דער גרינדונג פון דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער אַסאָ־סיאַציאָן" אין 1864, האָט בלויז אַרויסגעשטעלט צוויי נייע פונקטען, וועלכע האָבען, אָהן אַ צווייפעל, אַן ענטשיידענע בעדייטונג. דער מאָדערנער סאָציאַליזם האָט ערקלערט, אַז זיין אויפגאַבע קען נור פערווירקליכט ווערן דורך אַ סאָציאַלע רעוואָלוציאָן, אַ זאַך, פון וועלכע פוריע, סענט סימאָן און ראָבערט אָועו האָבען ניט געוואָלט אָדער ניט געוואַגט צו ריידען. אויסערדעם האָט ער זיך אָבגעזאָגט פון אַלע רעליגיעזע פאָרשטעלונגען, פון דעם גלויבען אין „קריסטוס דעם סאָציאַליסט און רעוואָלוציאָנער", מיט וועלכען מען פלעגט אָפטמאָל פאַראַדירען בעפאָר 1848.

דער מאָדערנער סאָציאַליזם האָט פערשטאַנען, דאָס אַ סאָציאַלע רעוואָלוציאָן איז אונבעדינגט נויטווענדיג, אום צו פערווירקליכען זיינע אידעען, אַ רעוואָלוציאָן ניט אין דעם זין, ווי מען פערשטעהט געוועהנ־ליך, ריידענדיג פון אַ רעוואָלוציאָן אין דער אינדוסטריע אָדער פון אַ רעוואָלוציאָן אין דער וויסענשאַפט, נאָר אַן אמת'ע רעוואָלוציאָן אין דער קאָנקרעטער און אייגענטליכער בעדייטונג פון דעם וואָרט, דאָס הייסט אַן אַלגעמיינע און דירעקטע רעקאָנסטרוקציאָן פון אַלע פונדאַמענטען פון דער געזעלשאַפט גופא. דער מאָדערנער סאָציאַליזם האָט אויך אויפגע־הערט צונויפצומישען זיינע פרינציפען מיט געוויסע אונשולדיגע רעפאָרמען און סענטימענטאַלע פערבעסערונגען, וועלכע ווערען פערטראָטען פון עטליכע קריסטליכע רעפאָרמערס. עס איז נייטיג צו בעמערקען, אַז אָט די לעצטע אויפגאַבע איז שוין ערפילט געוואָרען פון גאָדווין, פוריע און ראָבערט אָועו. וואָס אָנבעלאַנגט דעם צענטראַליזם און דעם קולטוס פון אויטאָריטעט און דיסציפלין, וועלכע די מענשהייט האָט צו פערדאַנקען דער טהעאָקראַטיע אין דעם קייזערליך־רוימישען געזעץ — אַלעס אי־בערבלייבעכץ פון אַ פינסטערער פערגאַנגענהייט — זיינען נאָך אַלץ פאַרהאַן אַסך מאָדערנע סאָציאַליסטען, וועלכע קענען זיך ניט בעפרייען פון אָט די אַלטע פאָרשטעלונגען; זיי האָבען אפילו ביז איצט ניט דער־גרייכט די שטופע פון זייערע צוויי פאָ־גענגער גאָדווין און פרודהאָן.

* *
*

עס וואָלט געווען אַ צו שווערע אויפגאַבע צו געבען דאָ אַ מעהר־אָדער ווייניגער אויספיהרליכען איבערבליק איבער דער אַלגעמיינער רעאַקציאָן, וועלכע האָט בעהערשט גאַנץ אייראָפּאַ נאָך דער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן, און איבער דעם איינפלוס, וואָס זי האָט געהאַט אויף דער ענטוויקלונג פון דער וויסענשאַפט. עס איז גענוג צו קאָנסטאַטירען, דאָס אַלעס, מיט וואָס די מאָדערנע וויסענשאַפט שטאָלצירט היינט אַזוי פיעל, איז שוין אָנגעדייטעט און אָפטמאָל זאָגאַר וויסענשאַפטליך ערקלערט געוואָרען אין דער לעצטער פעריאָדע פון'ם 18־טען יאָהרהונדערט. די מעכאַנישע טהעאָריע פון וואַרעמקייט; די אונצערשטערבאַרקייט פון דער בעוועגונג (די אויפהאַלטונג פון דער קראַפט); די פערענדערליכקייט פון די מינים דורך דעם דירעקטען איינפלוס פון זייער אומגעבונג. פיזיאָלאָגישע פסיכאָלאָגיע; די אַנטהראָפּאָלאָגישע בעהאַנדלונג פון דער געשיכטע, רעליגיאָן און געזעצגעבונג; די געזעצע פון דער געדאַנקען־ענטוויקלונג — מיט איין וואָרט, די גאַנצע מעכאַנישע וועלט־אויפפאַסונג און די סינטהעטישע פילאָזאָפיע — אַ פילאָזאָפיע, וועלכע בעהאַנדעלט דעם פונדאַמענט פון אַלע פיזישע, כעמישע, לעבעדיגע און געזעלשאַפטליכע ערשיינונגען אַלס אַ גאַנצעס — דאָס אַלעס איז שוין אָנגעדייטעט און טהיילווייז זאָגאַר אויסגעאַרבייט געוואָרען אין 18־טען יאָהרהונדערט.

אָבער די רעאַקציאָנערען האָבען בעקומען די אויבער־האַנד, און נאָך דער נידערלאַגע פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן זיינען אָט די אַלע ענטדעקונגען אונטערדריקט געוואָרען פאַר גאַנצע פופציג יאָהר. די רעאַקציאָנערע געלעהרטע האָבען ערקלעהרט, אַז זיי האָבען אַ „קנאַפּע וויסענשאַפטליכע בעדייטונג". מיט דער פּרעטענזיע, אַז מען דאַרף „פריהער שטודירען די פאַקטען" און אָנקלייבען וויסענשאַפטליכען „מאַטעריאַל", האָבען די וויסענשאַפטליכע געזעלשאַפטען זאָגאַר צוריק־געוויזען אַזעלכע אונטערזוכונגען, וועלכע האָבען פאָרגעשטעלט מיט זיך ניט מעהר און ניט ווייניגער ווי פינקטליכע בערעכנונגען און אויסמעסטונגען. אַזעלכע וואונדערבאַרע ענטדעקונגען ווי די פון דעם עלטערען סעגען און שפּעטער דזשאַול'ס בערעכנונג פון דער מעכאַנישער גלייכווערטיגקייט פון וואַרעמקייט, דורך וועלכע ער האָט אויסגעפונען, ווי פיעל מעכאַנישע רייבונג עס איז נויטווענדיג, אום צו פּראָדוצירען אַ געוויסע קוואַנטיטעט וואַרעמקייט — דאָס אַלעס איז איינפאַך פערוואָרפען געוואָרען פון די דאָזיגע פערטרעטער פון דער טראַדיציאָן. אפילו די „קעניגליכע געזעלשאַפט פון גרויס בריטאַניען", וועלכע שטעלט פאָר מיט זיך די ענגלישע אַקאַדעמיע פון וויסענשאַפט, האָט זיך ענטזאָגט צו

דריקען דזשאַול'ס ווערק, דערפֿאַר וואָס זי האָט אויסגעפֿונען, אַז עס איז „ניט וויסענשאַפֿטליך". מען האָט אפילו ניט צוגעלייגט קיין שום ווערטה צו דעם אויסגעצייכענטען ווערק איבער דער איינהייט פֿון די פֿיזישע קרעפֿטען, וועלכעס גראָוו האָט אָנגעשריבען אין 1843 און וועלכעס האָט ערשט אַרויסגערופֿען די אויפֿמערקזאַמקייט פֿון דער וויסענשאַפֿט אין 1856. מען דאַרף קענען די געשיכטע פֿון דער וויסענשאַפֿט אין דעם ערשטען העלפֿט פֿון'ס 19־טען יאָהרהונדערט, אום צו בעגרייפֿען די געדיכטע פֿינסטערניש, וואָס האָט אַרומגענומען גאַנץ אייראָפּאַ אין יענער צייט.

ביי די ענדע פֿון די 50־גער יאָהרען איז דער שלייער פּלוצלונג צוריסען געוואָרען, און אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דער רעוואָלוציאָנערער עפּאָכע פֿון 1848 האָט זיך אין מערב־זייט פֿון אייראָפּאַ ענטוויקעלט יענע גרויסע בעוועגונג, וועלכע האָט אַרויסגערופֿען גאַריבאַלדי'ס אויפֿשטאַנד, די בעפֿרייאונג פֿון איטאַליען, די אָבשאַפֿונג פֿון דער שקלאַפֿעריי אין אַמעריקאַ, די ליבעראַלע רעפֿאָרמען אין ענגלאַנד און מיט עטליכע יאָהר שפּעטער די אָבשאַפֿונג פֿון לייב-אייגענשאַפֿט אין רוסלאַנד. די זעלבע בעוועגונג האָט אויך געבראָכען די אויטאָריטעט פֿון שעלינג און העגעל אין אייראָפּאַ, און אין רוסלאַנד איז געבויירען געוואָרען יענע אָפֿענע עמפּעהרונג געגען גייסטיגע פֿערשקלאַפֿונג און געגען אַלע סאָרטען אויטאָריטעט, וועלכע איז בעקאַנט אונטער דעם נאָמען ניהיליזם.

היינט, ווען עס איז מעגליך פֿאַר אונז צו וואַרפֿען אַ בליק צוריק אויף דער געשיכטע פֿון יענע צייטען, פֿערשטעהען מיר, אַז עס זיינען געווען די פּראָפּאַגאַנדאַ פֿאַר רעפּובליקאַנישע און סאָציאַליסטישע אידעען אין די 30־גער און 40־גער יאָהרען פֿון'ס 19־טען יאָהרהונדערט און די רעוואָלוציאָן פֿון 1848, וועלכע האָבען געהאָלפֿען דער וויסענשאַפֿט צוצובורעכען די קייטען, אין וועלכע מען האָט איהר איינגעשמידעט, זייט די געגען־רעוואָלוציאָן און שפּעטער די אָפֿענע רעוואָלוציאָן האָבען זיך אָנגעפֿאַנגען; ד.ה. גאָכדעם ווי די רעוואָלוציאָנערע פֿראַנצויזישע רעפּובליק פֿון 1789 ביז 1793 איז פֿערניכטעט געוואָרען דורך די פֿעראייניגטע קעניגע פֿון אייראָפּאַ.

דאָ איז ניט דער פּלאַץ צו בעשעפֿטיגען זיך מיט איינצעלהייטען; עס איז גענוג צו דערמאָהנען איניגע פֿאַקטען, אום צו בעווייזען די ריכטיגקייט פֿון אונזער בעהויפּטונג. סעגען, ווען מען נאָמען מיר האָבען גראָד וואָס דערמאָהנט אַלס דעם בעגרינדער פֿון דער מעכאַנישער

טהעאָריע פֿון וואַרעמקיים; דער היסטאָריקער אָגיסטען טהיערי, וועלכער האָט צוערשט געשאַפֿען אַ ריכטיגען באַזיס פֿאַר דעם שטודיום פֿון דער געזעלשאַפֿטליכער אָרדנונג אין די ערשטע קליינע רעפּובליקען פֿון'ם מיטעל-אַלטער און פֿון די פֿעדעראַליסטישע אידעען פֿון יענער צייט; סיסמאָנדי, דער היסטאָריקער פֿון די פֿרייע מיטעל-אַלטערליכע רעפּובליקען פֿון איטאַליען — זיי אַלע זיינען געווען אָנהייגער פֿון סענט סימאָן — איינעם פֿון די דריי גרויסע בעגרינדער פֿון'ם סאָציאַליזם אין דעם ערשטען העלפֿט פֿון'ם 19טען יאָהרהונדערט; אַלפֿרעד ר. וואָליים, וועלכער האָט אויסגעפֿונען, אין דערזעלבער צייט ווי דאַרווין, די טהעאָריע מכח דעם אורשפּרונג פֿון די מינים דורך נאַטירליכע אויסוואַהל, איז אין זיין יוגענד געווען אַן איבערצייגטער אָנהייגער פֿון ראָבערט אָוען; אָגיסט קאָמט איז געווען אַן אָנהייגער פֿון סענט סימאָן; ריקאַרדאָ און בענטהעם האָבען נאָכגעפֿאָלגט ראָבערט אָוען, און די מאַטעריאַליסטען קאַרל פֿאָגט און דזשאָרדזש לואיס, אַקוראַט ווי גראָוו, מילל, הערבערט ספּענסער און פֿיעלע אַנדער'ע זיינען בעאיינפֿלוסט געוואָרען פֿון דער ראַדיקאַל-סאָציאַליסטישער בעוועגונג אין די 30ער און 40ער יאָהרען. פֿון דער דאָזיגער בעוועגונג האָבען זיי גענומען זייער וויסענשאַפֿטליכען מוטה.

דער ערשיינען פֿון די ווערק פֿון גראָוו, דזשאָול, בערטהעלאָט, העלמהאָלץ, מענדעלעעוו, פֿון דאַרווין, קלאָד בערנאַרד, ספּענסער, מאָלעשאָט און פֿאָגט, פֿון לייעל איבער דעם אורשפּרונג פֿון'ם מענשען, פֿון בעין, מילל, בורנוף — דער ערשיינען פֿון אַזאַ גלענצענדע סעריע פֿון ביכער אין אַזאַ קורצע צייט האָט אַרויסגערופֿען אַ גאַנצע רעוואָלוציאָן אין די פֿונדאַמענטאַלע בעגריפֿען און פּרינציפּען פֿון דער וויסענשאַפֿט. די גאַנצע וויסענשאַפֿט האָט זיך פלוצלינג בעוואויגען אויף אַ גאַנץ נייעם וועג. גאַנץ נייע געביעטען פֿון'ם מענשליכען וויסען האָבען זיך פלוצלינג אויפֿגעעפֿענט. די ביאָלאָגיע, די וויסענשאַפֿט פֿון'ם לעבען, די אַנטהראָפּאָלאָגיע און עטהנאָלאָגיע, די וויסענשאַפֿטען פֿון די מענשליכע אינסטיטוציאָנען, די פֿיזישע פּסיכאָלאָגיע, די וויסענשאַפֿט פֿון דער פֿערנונפֿט, דעם ווילען און די געמיטס-בעוועגונגען, די געשיכטע פֿון די רעכטס-אַנשויאונגען און רעליגיאָנען אויף אַ וויסענשאַפֿטליכען אַנטהראָפּאָלאָגישען באַזיס — דאָס אַלעס האָט זיך אין גיכען ענטוויקעלט פֿאַר אונזערע אויגען און מיר זיינען איבערראַשט געוואָרען דורך דעם מוטה און דעם רעוואָלוציאָנערען גייסט פֿון די אַלגעמיינע שליסע, וועלכע די פֿערשידענע פֿאָרשער האָבען ענטוויקעלט.

דאָס, וואָס מען האָט אין 18טען יאָהרהונדערט נור אָנגענומען, איז איצט בעוויזען געוואָרען מיט דער וואָג, מיט'ן מיקראָסקאָפּ און טויזענדער בעאָבאַכטונגען און עקספּערימענטען האָבען בעוויזען די ריכטיגקייט. אפילו דער סטיל פון שרייבען האָט זיך פאָלשטענדיג איבערגעביטען. די אויבען דערמאָהנטע מענער פון דער וויסענשעפט האָבען זיך צוריק־געקעהרט צו דעם איינפאַכען, קלאָרען און שעהנעם סטיל, וועלכער איז כאַראַקטעריסטיש פאַר דער אינדוקטיווער מעטהאָדע, און מיט וועלכען די גרויסע דענקער פון'ם 18טען יאָהרהונדערט האָבען זיך בענוצט, נאָך דעם ווי זיי האָבען זיך אָבגעזאָגט פון דער מעטאַפיזיק.

עס איז אונמעגליך צו זאָגען אין פאָרויס, אין וואָס פאַר אַ ריכטונג די וויסענשאַפט וועט זיך ווייטער ענטוויקלען. אַזוי לאַנג ווי די מענער פון דער וויסענשאַפט וועלען זיין אָבהיינגיג פון די בעזיצענדע קלאַסען און פון'ם שטאַאט, אַזוי לאַנג וועט זייער וויסענשאַפט טראָגען אויף זיך דעם שטעמפּעל פון דעם דאָזיגען איינפלוס, און עס וועט שטענדיג בע־שטעהן אַ געפאַהר פון אַ פעריאָדע פון שטילשטאַנד, אַזוי ווי עס איז געוועזען דער פאַל אין דער ערשטער העלפט פון'ם 19־טען יאָהרהונדערט איינס אָבער איז זיכער: די וויסענשאַפט, אַזוי ווי זי עקזיסטירט היינט, נייטיגט זיך מעהר ניט אין דער היפּאָטעזע, אָהן וועלכע לאַפּלאַס האָט שוין געקענט אויסקומען; זי האָט אויך ניט נייטיג צו בענוצען זיך מיט די מעטאַפיזישע „ווערטערלאַך", פון וועלכע געטהע האָט שוין אָבגעלאַכט. מיר זיינען שוין היינט אימשטאַנד צו לייענען אין דעם בוך פון דער נאַ־טור, וועלכעס ענטהאַלט די ענטוויקלונג פון דעם אונאָרגאַנישען און אָר־גאַנישען לעבען, די ענטוויקלונג פון דער מענשהייט, און מיר קענען גאַנץ גוט אויסקומען אָהן דער היפּאָטעזע פון אַ בעשעפער, פון אַ מיס־טישער לעבענס־קראַפט אָדער פון אַן אונשטערבליכער זעעלע; מיר נויי־טיגען זיך ניט אין העגעל'ס טרילאָגיע און ברויכען שוין מעהר ניט בעהאַלטען אונזער אונוויסענהייט אונטער דעם שלייער פון וואָס פאַר עס איז ניט מעטאַפיזישע סימבאָלען. די מעכאַנישע ערשיינונגען, וועלכע ווערען אַלץ קאָמפּליצירטער, וואָס ווייטער מיר געהען אַוועק פון דער פיזיק צו די מאַניפעסטאַציאָנען פון'ם לעבען, זיינען פאָלקאָם גענוג, אום צו ערקלערען די נאַטור און דאָס גאַנצע אינטעלעקטועלע און סאָ־ציאַלע אָרגאַנישע לעבען אויף אונזער פּלאַנעט.

קיין צווייפעל ניט, עס איז נאָך פאַרהאַן אַסך אונבעקאַנטעס, דונ־קעלעס און אונפערשטענדליכעס אין דער נאַטור, און מיר וויסען, דאָס פּראָפּאָרציאָנעל מיט דער פערפאָלקאָמנונג פון אונזער וויסען, וועלען זיך

אויפּעפּענען פֿאַר אונז אַלץ מעהר נייע פּראָבלעמען, וועלכע דאַרפֿען ערקלערט ווערען. אָבער מיר ווייסען ניט פֿין קיין געביעט, וואו מיר זאָלען ניט זיין אימשטאַנד צו ערקלערען די ערשיינונגען דורך דיזעלבע איינפֿאַכע פּיזיקאַלישע פֿאַקטען, וועלכע מיר קענען בעאָבאַכטען, ווען צוויי ביליאַרד-קוגלען שטויסען זיך צוזאַמען, אָדער ווען אַ שטיין פֿאַלט אַראָב צו דער ערד, אָדער אין די כעמישע טהאַטזאַכע, וועלכע מאַני-פֿעסטירען זיך אַרום אונז. ביז איצט זיינען די מעכאַנישע פֿאַקטען געווען פֿאָלקאָמען גענוג פֿאַר אונז, אום צו ערקלערען די ערשיינונגען, וועלכע מיר האָבען זיך אונטערגענומען צו שטודירען. זיי האָבען אונז קיינמאָל ניט אָבגענאַרט, און מיר זעהען ניט קיין שום מעגליכקייט, אַז מיר וועלען, ווען עס איז, ענטדעקען אַזאַ ספֿערע, וואו מיר וועלען זיך מעהר ניט קענען בענוצענען מיט די מעכאַנישע פֿאַקטען. פֿאָרלויפֿיג האָבען מיר ניט קיין שום אורזאַכע, וועלכע זאָל קענען רעכטפֿערטיגען דעם גלויבען אין דער עקזיסטענץ פֿון אַזאַ ספֿערע.

IV.

קאָמט׳ס פּאָזיטיווע פילאָזאָפיע.

עס פֿערשטעהט זיך, אַז נאָכדעם ווי די וויסענשאַפֿט פֿון׳ם 19-טען יאָהרהונדערט איז געקומען צו די פֿריהער דערמאָהנטע רעזולטאַטען, האָט זיך אַ־ויסגעצייגט די נויטווענדיגקייט צו שאַפֿען אַ סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע, וועלכע זאָל פֿערקערפּערן מיט זיך די הויפּט־רעזולטאַטען פֿון די אַלע וויסענשאַפֿטען. מען האָט שוין מעהר ניט פֿערשווענדעט די צייט אויף פּוסטע סימבאָלישע אויסדריקע, ווי די „סובסטאַנצען", די „אידעע פֿון דער וועלט־געבידע", די „בעשטימונג פֿון׳ם לע-בען" און אַנדערע עהנליכע ווערטער, מיט וועלכע די פֿילאָזאָפֿען פֿלע-גען פֿעראינטערעסירען אונזערע פֿאָטער׳ס אין זיידעס, און געמאַכט אַ סוף צו דעם אַנטראָפּאָמאָרפֿיזם — צו דער געוואוינהייט צוצו-שרייבען צו דער נאַטור און די פּיזישע קרעפֿטען מענשליכע אייגענ-שאַפֿטען און אַבזיכטען. עס איז געווען צייט צו מאַכען אַ פֿערזוך אויס-צואַרבייטען אַ פֿילאָזאָפֿיע, וועלכע זאָל פֿאָרשטעלען מיט זיך אַ פֿער-נינפֿטיגע, איינהייטליכע, סיסטעמאַטישע צוזאַמענשטעלונג פֿון אונזערע

אַלע קענטניסע. אַזאַ פֿילאָזאָפֿיע, גיהענדיג גראַדענווייז פֿון די איינפֿאַכע צו די קאָמפּליצירטע ערשיינונגען, האָט זיך געדאַרפֿט שטעלען פֿאַר איהר אויפֿגאַבע צו ערקלערען אויף אַ בריטען אופֿן די פֿונדאַמענטאַלע פּרינציפּען פֿון'ם לעבען און פֿון דער וועלט-געביידע און וואָלט אונז דערמיט געגעבען דעם שליסעל צו פֿערשטעהען די גאַנצע נאַטור. אין דערזעלבער צייט וואָלט דאָס געווען פֿאַר אונז אַ מעכטיגער אינסטרומענט פֿאַר ווייטערדיגע אונטערזוכונגען, אום אויסצוגעפֿינען נייע בעציהונגען צווישען די זאַכען און ערשיינונגען — זאַגענאַנטע „נאַטור-געזעצע", ווי מען רופֿט עס היינט — און אונז געגעבען די איבערצייגונג, אַז אונזערע שליסע זיינען ריכטיג, ווי פֿיעל זיי זאָלען זיך ניט אונטערשיידען פֿון די אַלגעמיינע און געוועהנליכע מיינונגען.

די נויטווענדיגקייט פֿון אַ סינטהעטישער פֿילאָזאָפֿיע איז שוין פֿערשטאַנען געוואָרען אין 18-טען יאָהרהונדערט פֿון די ענציקלאָפּעדיסטען; פֿון וואָלטער און זיין וואונדערבאַרען „פֿילאָזאָפֿישען דיקציאָנער", וועלכער איז נאָך היינט צו טאָג אַ מאָנומענטאַלעס ווערק; פֿון טירגאָ און פֿון סענט סימאָן, איינעם פֿון די גרינדער פֿון די דריי סאָציאַליסטישע שולען. שפּעטער אין די 40-ער און 50-ער יאָהרען פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט, האָט אָגיסט קאָמט אונטערגענומען דיזעלבע אַרבייט אין זיין „פּאָזיטיווער פֿילאָזאָפֿיע" אויף אַ מעהר וויסענשאַפֿטליכען באַזיס און בעסער אין אַנקלאַנג מיט דעם לעצטען פּראָגרעס פֿון די נאַטור וויסענשאַפֿטען, און נאָך דעם וואונדערבאַרען ערוואַכען פֿון די נאַטור-וויסענשאַפֿטען, אין מיטען 19-טען יאָהרהונדערט, איז געקומען הערבערט ספּענסער מיט זיין „סינטהעטישער פֿילאָזאָפֿיע".

וואָס אָנבעלאַנגט די מאַטהעמאַטיק און די עקזאַקטע וויסענשאַפֿטען אין אַלגעמיין, האָט קאָמט זיין אויפֿגאַבע אויף אַ גלענצענדען אופֿן געלייזט. מיר אָנערקענען אויך היינט, אַז ער איז פֿאָלקאָמען גערעכט געווען, ווען ער האָט אַריינגענומען די ביאָלאָגיע, די וויסענשאַפֿט פֿון'ם לעבען און די סאָציאָלאָגיע, די וויסענשאַפֿט פֿון דער מענשליכער געזעלשאַפֿט, אין דעם קרייז פֿון זיין „פּאָזיטיווער פֿילאָזאָפֿיע". מיר ווייסען אויך, וואָס פֿאַר אַ מעכטיגען איינפֿלוס זיין פּאָזיטיווע פֿילאָזאָפֿיע האָט געהאַט אויף די דיינקער און מענער פֿון דער וויסענשאַפֿט אין דער צווייטער העלפֿט פֿון'ם 19-טען יאָהרהונדערט.

אָט דערפֿאַר האָבען זיך די יעניגע, וועלכע אָנערקענען פֿאָלשטענדיג דאָס ווערק פֿון דעם גרויסען פֿילאָזאָף, געמוזט שטעלען די פֿראַגע: ווי קומט עס, אַז קאָמט איז געווען אַזוי שוואַך, ווען ער האָט זיך

אונטערגענומען אין זיין צווייטען גרויסען ווערק — „די פאָזיטיווע פּאָלי־טיק" — צו שטודירען די מענשליכע אינסטיטוציאָנען, איבערהויפּט די מאָדערנע, און די עטהיק.

ווי אַזוי איז גאָר מעגליך געווען, דאָס אַ מאַן מיט אַזעלכע ברייטע און פּאָזיטיווע אַנשויאונגען ווי קאָמט, זאָל ווערען אין די לעצטע יאָהרען פון זיין לעבען דער בעגרינדער פון אַ רעליגיאָן און זאָגאַר פון אַ געוויסער גאָטעס פערעהרונג?

איינינע פון זיינע נאָכפאָלגער האָבען פערזוכט אויסצוגלייכען די אידעען, וועלכע קאָמט האָט פערטראָטען אין זיין ערשטען ווערק מיט די, וועלכע ער האָט שפּעטער געפיידיגט, ערקלערענדיג, אַז די מע־טהאָדען פון דעם פילאָזאָף זיינען אין ביידע ווערק געבליבען דיזעלבע אָבער דאָס איז פאַר קיין פאַל ניט ריכטיג, דען די אידעען און מעטהאָ־דען פון דער „פּאָזיטיווער פילאָזאָפיע" זיינען גאַנץ אַנדערע ווי די פון דער „פּאָזיטיווער פּאָליטיק". דאָס איז אויך געווען די אורזאַכע, וואַרום אַזעלכע צוויי בעריהמטע פילאָזאָפישע נאָכפאָלגער פון קאָמט, ווי ליט־רע און דזשאָן סטיואַרט מילל האָבען זיך אַנטזאָגט צו אָנערקענען די „פּאָ־זיטיווע פּאָליטיק" אַלס אַ טהייל פון קאָמט'ס פילאָזאָפיע. זיי האָבען אין דעם דאָזיגען ווערק מעהר ניט געזעהן ווי אַ פּראָדוקט פון אַ גייסט, וואָס איז שוין אַלט און שוואַך געוואָרען.

און דאָך איז דער דאָזיגער ווידערשפּרוך, וועלכער עקזיסטירט צווי־שען די ביידע ווערק, צווישען דער „פּאָזיטיווער פילאָזאָפיע" און דער „פּאָזיטיווער פּאָליטיק" זעהר כאַראַקטעריסטיש און וואַרפט אַ העל־לעס ליכט אויף איינינע פון די טיעפסטע און וויכטיגסטע פּראָבלעמען פון אונזער אייגענער צייט.

* * *

ווען קאָמט האָט געענדיגט זיין „קורס פון דער פּאָזיטיווער פילאָ־זאָפיע", האָט ער זיכער געמוזט פיהלען, אַז זיין פילאָזאָפיע האָט נאָך ניט איינגעשלאָסען די וויכטיגסטע פראַגען — די פראַגע וועגען דעם אורשפּרונג פון דעם מאָראַלישען געפיהל ביים מענשען און דעם איינפלוס פון דעם דאָזיגען געפיהל אויף דעם לעבען פון'ם מענשען און אויף דעם לעבען פון די מענשליכע געזעלשאַפטען. עס איז אונבעדינגט נויטווענדיג געווען, אַז אַ קורס פון פּאָזיטיווער פילאָזאָפיע זאָל זיך בעשעפטיגען מיט דעם שטודיום מכח דעם אורשפּרונג פון דעם מאָראַלישען געפיהל און ערקלערען איהם דורך דיזעלבע אורזאַכען, דורך וועלכע קאָמט האָט ערקלערט דאָס לעבען אין אַלגעמיין. ער האָט געדאַרפט אויפצייגען

וואַרום עס עקזיסטירט ביי דעם מענשען אַ בעדערפֿניש צו געהאָרכען דעם דאָזיגען געפֿיהל, אָדער אַם וויינינגסטענס, וואַרום ער רעכענט זיך מיט איהם, און ער האָט דאָס אַלעס גענדאַרפֿט ערקלערען, ניט אַריינמישענדיג וואָס פֿאַר עס איז ניט איבערנאַטירליכע קראַפֿט.

עס איז אַ העכסט מערקווירדיגער פֿאַקט, אַז קאָמט איז טאַקע גענווען אויף דעם ריכטיגען וועג, אויף וועלכען דאַרווין האָט איהם שפּעטער נאָכגעפֿאָלגט, ווען ער האָט פֿערזוכט צו ערקלערען אין זיין בעקאַנטען ווערק „די אָבשטאַמונג פֿון'ם מענשען", ווי אַזוי עס האָט זיך ענטוויקעלט ביים מענשען דער מאָראַלישער געפֿיהל. קאָמט האָט אָנגעשריבען אין זיין „פּאָזיטיווער פּאָליטיק" אייניגע וואונדערבאַרע שטעלען, וועלכע צייגען אונז, דאָס ער האָט זאָגאַר בעמערקט די פֿערשפּרייטונג פֿון סאָציאַביליטעט און געגענזייטיגער הילפֿע ביי די חיות און פֿערשטאַנען די עטהישע בעדייטונג פֿון דעם דאָזיגען פֿאַקטאָר. *)

אָבער דער מאַנגעל אין ביאָלאָגישע קענטניסע אין יענער צייט האָט איהם פֿערהינדערט צו ציהען די נויטווענדיגע פּאָזיטיוויסטישע שליסע פֿון אָט די פֿאַקטען, און אויסער דעם האָט קאָמט דאַמאָלס שוין מעהר ניט געהאַט דעם נייטיגען מוטה פֿאַר אַזאַ אַרבייט. אָט דעריבער האָט ער זיך צוגעכאַפּט צו גאָט, צו דעם הייליגטהום פֿון אַלע פּאָזיטיווע רעליגיאָנען, וועמען דער מענש דאַרף פֿערעהרען און אָנבעטען, כדי ער זאָל בלייבען מאָראַליש. קאָמט האָט אַוועקגעשטעלט אויף דעם פּלאַץ פֿון גאָט דאָס וואָרט מענשהייט און האָט עס געשריבען מיט גרויסע בוכשטאַבען. ער האָט אונז אויפֿגעפֿאָדערט צו וואַרפֿען זיך אויף די קניע פֿאַר אָט דער נייער גאָטהייט און איהר אָנצורופֿען אין אונזערע געבעטען, אום צו ענטוויקלען אונזערע מאָראַלישע געפֿיהלען.

מעהר ווי דעם דאָזיגען שריט האָט מען ניט גענדאַרפֿט; ווי באַלד מען האָט נור אָנערקענט די נויטווענדיגקייט, אַז דער מענש מוז האָבען

---

*) איך האָב ניט בעמערקט אָט די שטעלען, ווען איך האָב פֿערעפֿענטליכט די פֿריהערדיגע אויסגאַבען פֿון דיזער אָבהאַנדלונג. אַ פּאָזיטיוויסטישער פֿריינד אין בראַזיליען האָט מיר געמאַכט אויפֿמערקזאַם דערויף און מיר אין דערזעלבער צייט צוגעשיקט דאָס צווייטע גרויסע ווערק פֿון קאָמט; איך בענוץ זיך מיט דער איצטיגער געלעגענהייט איהם אויסצודריקען מיין הערצליכסטען דאַנק. אויך אין דיזען ווערק געפֿינען זיך זייטען און זייטען פֿול מיט גענ‍יאַלע געדאַנקען, און עס איז פֿאַר מיר געוועזען אַן אמת'ער פֿערגניגען זיי היינט נאָך אַמאָל איבערצולייענען אויף דעם ראַטה פֿון אַ פֿריינד.

אַ געוויסען עפּעס, וואָס ער זאָל קענען פֿערעהרען, עפּעס וואָס עס איז אויסערהאַלב פֿון איהם און העכער פֿון איהם, כדי די מענשליכע חיה זאָל ניט אַראָבגעהן פֿון׳ם ריכטיגען וועג — ווי באַלד מען האָט נור אָנערקענט אַזאַ זאַך, איז אַלעס איבעריגע געווען אונפֿערמיידליך. די ריטואַלע זייט פֿון קאָמט׳ס רעליגיאָן איז לייכט געפֿונען געוואָרען אין די צערעמאָניעס פֿון די אַלטע רעליגיאָנען, וועלכע זיינען געקומען צו אונז פֿון מזרח.

קאָמט איז פּשוט געווען געצוואונגען צו קימען צו אַזעלכע שליסע, נאָך דעם ווי ער האָט ניט בעגריפֿען, אַז דער מאָראַלישער געפֿיהל, אַקוראַט ווי די סאָציאַביליטעט און די געזעלשאַפֿט גופא האָבען שוין עקזיסטירט בעפֿאָר דער מענש איז ענטשטאַנען. אָט דערפֿאַר האָט ער זיך ניט געקענט בעשליסען צו זעהן אין דעם דאָזיגען געפֿיהל ניט מעהר ווי אַ וויי‏טערע ענטוויקלונג פֿון דער טהיערישער סאָציאַביליטעט, וועלכע האָט ביים מענשען בלויז געפֿונען אַ שטאַרקערען אויסדרוק צוליעב זיינע בעאָבאַכטונגען פֿון דער נאַטור און די ערפֿאַהרונגען, ויעלכע ער האָט געקליבען אין פֿערלויף פֿון זיין געזעלשאַפֿטליכער ענטוויקלונג.

קאָמט האָט ניט בעמערקט, אַז דער מאָראַלישער געפֿיהל פֿון׳ם מענשען איז פּונקט אַזוי אָבהייננגיג פֿון זיין אמת׳ער נאַטור ווי אַלע פּיזישע פֿאָרמען פֿון זיין אָרגאַניזם; אַז ביידע זיינען די ירושה פֿון אַן אונגעהייער לאַנגען פּראָצעס פֿון ענטוויקלונג — אַ פּראָצעס, וועלכער געהט שוין אָן פֿיעלע טויזענדער און טויזענדער יאָהרען.

ער האָט טאַקע בעמערקט די געפֿיהלען פֿון סאָציאַביליטעט און געגענזייטיגער סימפּאַטהיע ביי די חיות, אָבער שטעהענדיג אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דעם גרויסען זאָאָלאָג קוּוויע, וועלכער איז אין יענער צייט געווען די גרעסטע אויטאָריטעט, האָט ער ניט געוואָלט אָנערקענען, וואָס ביפֿאָן און לאַמאַרק האָבען שוין פֿאָרויס געזעהן — די פֿערענדערליכקייט פֿון די מינים. ער האָט איינפֿאַך ניט בעגריפֿען דעם אונאונטערבראָכענעם ענטוויקלונגס־פּראָצעס פֿון דער חיה צום מענשען. פֿאָלגליך האָט ער אויך ניט געקענט פֿערשטעהן, אַז דער מאָראַלישער געפֿיהל פֿון׳ם מענשען איז ניט מעהר ווי אַ העכערע און וויי‏טערע ענטוויקלונג פֿון דעם אינסטינקט פֿון געגענזייטיגער הילפֿע, וועלכע איז שוין ענטוויקעלט געווען אין די געזעלשאַפֿטען פֿון די טהיערען, לאַנג בעפֿאָר די ערשטע מענשען־עהנליכע בעשעפּענישען זיינען ערשיענען אויף דער ערד.

אָט דערפֿאַר האָט קאָמט ניט געקענט בעגרייפֿען, דאָס וואָס מיר

קענען און מוזען היינט בעגרייפֿען, אַז ניט קוקענדיג אויף די אונמאָראַ־לישע האַנדלונגען פֿון איינצעלנע איזאָלירטע מענשען, וועט דער מאָראַלי־שער געפֿיהל פֿון׳ם מענשען אַזוי לאַנג געפֿינען אַ שטאַרקען אינסטינק־טיווען אויסדרוק אין דעם לעבען פֿון דער מענשהייט, אַזוי לאַנג ווי די מענשליכע ראַסע וועט ניט אַריינטרעטען אין אַ פעריאָדע פֿון אָבשטאַרבונג און דעגענעראַציאָן; דאָס יעדע האַנדלונג, וואָס איז ניט אין איינקלאַנג מיט דעם מאָראַלישען אינסטינקט, מוז נויטווענדיגערווייזע אַרויסרופֿען אַ רעאַקציאָן פֿון אַלע אַנדערע געפֿיהלען, אַקוראַט ווי יעדע מעכאַ־נישע אַקציאָן רופֿט אַרויס אַ רעאַקציאָן אין דער פֿיזיקאַלישער וועלט; דאָס אין דער דאָזיגער נויטווענדיגער רעאַקציאָן פֿון די מענשען געגען אַנטי־סאָציאַלע האַנדלונגען פֿון אייצעלנע, איז בעהאַלטען די קראַפֿט, וועלכע האַלט אויף דעם מאָראַלישען געפֿיהל און די מאָראַלישע געוואוינהייטען פֿון די מענשליכע געזעלשאַפֿטען און אין דערזעלבער צייט די סאָציאַביליטעט אין אַ געוויסע זעלבסט־בעשריינקונג ביי אַלע חיות, וואָס פֿיהרען אַ געזעלשאַפֿטליכען לעבען; און דאָס אָט די קראַפֿט איז פֿיעל מעכטיגער ווי די דינים פֿון וואָס פֿאַר עס איז ניט רעליגיאָן אָ־ער פֿון ערגעץ אַ געזעץ־געבער. ניט בעגרייפֿענדיג דאָס אַלעס, איז קאָמט פשוט געווען געצוואונגען צו ערפֿינדען אַ נייע גאָטהייט — „די מענשהייט״— און אַ נייען גאָטעס־דיענסט, וועלכע זאָלען דעם מענשען שטענדיג צייגען דעם ריכטיגען וועג פֿון אַ מאָראַלישען לעבען.

ער האָט זיך איינפֿאַך ניט געקענט בעפֿרייען פֿון דעם איינפֿלוס פֿון זיין קריסטליכער ערציהונג, אַקוראַט ווי סענט סימאָן און פֿוריע. אָהן דעם שטענדיגען קאַמפף צווישען אַ גוטען און אַ שלעכטען פּרינציפּ, וועלכע זיינען ביידע גלייך שטאַרק אין קרעפֿטען, אָהן דעם גלויבען, אַז דער מענש דאַרף שטענדיג אָנקומען צו דעם פֿערטרעטער פֿון אַלעם גוטעס, כדי ער זאָל איהם געבען די גייטיגע קראַפֿט, אום צו בעקעמפּ־פֿען דעם פֿערטרעטער פֿון אַלעם שלעכטס — אָהן אַזאַ גלויבען קען דאָס קריסטענטהום איבערהויפט ניט עקזיסטירען. און קאָמט ביי וועמען די קריסטליכע אידעע איז געוועזן טיעף איינגעוואָרצעלט, האָט זיך שנעל צוריקגעקעהרט צו דער אַלטער לעהרע, ווי באַלד ער האָט געדאַרפֿט האַנדלען מיט דער פֿראַגע וועגען מאָראַליטעט און מיט די מיטלען, ווי אַזוי צו פֿערשטאַרקערן דעם מאָראַלישען געפֿיהל פֿון׳ם מענשען. דער קולטוס פֿון דער מענשהייט איז פֿאַר איהם בלויז געווען דער אינסטרו־מענט, מיט וועלכען מען קען פֿערהיטען דעם מענשען געגען דער שענד־ליכער מאַכט פֿון דעם שלעכטען פּרינציפּ.

V

די ערוואכונג אין די יאהרען 1862—1856.

אָגיסט קאָמט איז דורכגעפאַלען, ויען ער האָט זיך אונטערגענומען צו שטודירען די מענשליכע אינסטיטוציאָנען און איבערהויפּט, ווען ער האָט פערזוכט אויסצוגעפינען דעם אורשפרונג פון מאָראַל. אָבער מיר דאַרפען ניט פערגעסען, אַז ער האָט אָנגעשריבען זיין „פּאָזיטיווע פי־לאָזאָפיע" און זיין „פּאָזיטיווע פּאָליטיק" לאַנג בעפאָר דער פעריאָדע פון 1862—1856, אין וועלכער דער האָריזאָנט פון דער וויסענשאַפט איז מיט אַמאָל געוואָרען ברייטער אין די אַלגעמיינע בעגריפען און אַנ־שויאונגען פון דעם געבילדעטען מענשען האָבען זיך ענטוויקעלט אויף אַ געוואַלדיגען אופן.

אַ גאַנצע סעריע פון פונדאַמענטאַלע ווערק איז ערשיענען אין פער־לויף פון די דאָזיגע פינף אָדער זעקס יאָהר און האָט טהאַטזעליך גע־שאַפען אַ נייע עפּאָכע אין דער וויסענשאַפט. די דאָזיגע ווערק האָבען בעהאַנדעלט די הויפּט-צווייגען פון דעם מענשליכען וויסען אויף אַ גאַנץ נייען שטייגער און האָבען פעראור־זאַכט אַ גאַנצע רעוואָלוציאָן אין אונזערע אַנשויאונגען איבער דער נאַטור, איבער דאָס לעבען אין אַלגעמיין און איבער דאָס לעבען פון די מענשליכע געזעלשאַפטען; אין דער גאַנצער געשיכטע פון דער וויסענשאַפט וועהרענד די לעצטע צוויי טויזענד יאָהר האָט ניט שטאַטגעפונען אַזאַ רעוואָלוציאָן.

דאָס, וואָס די ענציקלאָפּעדיסטען האָבען בלויז פאָרויסגעזעהן אין דונקעלע, אונבעשטימטע פאָרמען און וואָס איינצעלנע פון די גרעסטע גייסטער האָבען ענדליך אויסגעפונען מיט אַזוי פיעל מיה אין דער ער־שטער העלפט פון'ם 19-טען יאָהרהונדערט, איז מיט אַמאָל געוואָרען דער איינענטליכער אינהאַלט פון אונזער אַלגעמיינעם וויסען — אַ לע־בעדיגער פאַקט, ויעלכער האָט אונז געבראַכט די רייכסטע רעזולטאַטען. און דאָס אַלעס איז געוואונען געוואָרען דורך דער אָנווענדונג פון דער אינדוקטיווער וויסענשאַפטליכער מעטהאָדע אין אַ־א פולקייט און אויף אַזאַ פערשטענדליכען אופן, אַז פון דאַמאַלס אָן שיינט אונז יעדע אַנדערע מעטהאָדע צו זיין אונפאָלקאָמען, פאַלש און אָהן אַ שום צוועק.

לאָמיר זיך אַביסעל אָבשטעלען ביי די רעזולטאַטען פון יענער עפּאָכע, כדי מיר זאָלען בעסער קענען אָבשאַצען דעם צווייטען פערזוך צו שאַפען אַ סינטהעטישע פילאָזאָפיע, וועלכער איז געמאַכט געוואָרען פון הערבערט ספּענסער.

אין פֿערלויף פֿון די דאָזיגע זעקס יאָהר צייט האָבען גראָוו, קלויסיום, העלמהאָלץ, דזשאָול און אַ גאַנצע אַרמעע פֿון פֿיזיקער און אָסטראָנאָמען — אויך קירכהאָף איז געווען צווישען זיי, וועלכער האָט אינז געגעבען די מעגליכקייט אויסצוגעפֿינען די כעמישע צוזאַמענשטעלונג פֿון די שטערען דורך זיין וואונדערבאַרע ענטדעקונג פֿון דעם ספעקטראַל אַנאַליז — צובראָכען דעם צאָם, וועלכער האָט די מענער פֿון דער וויסענשאַפֿט ניט ערלויבט אַריבערצוגעהן אין דאָס געביעט פֿון ווייטע גענעראַליזירונגען. אין עטליכע יאָהר צייט האָבען זיי פֿאַקטיש בעוויזען די איינהייט פֿון דער גאַנצער אונאָרגאַנישער וועלט, איינשליסענדיג די ווייטסטע שטערען — דאָס הייסט די ווייטסטע זונען מיט זייערע פלאַנעטען.

פֿון דאַמאָלס אָן איז שוין געווען אונמעגליך צו רעדען לענגער פֿון יענע געהיימניספֿולע „שטראָמען" פֿון וואַרעמקייט, עלעקטריצ־טעט אָדער מאַגנעטיזם, דורך וועלכע די פֿיזיקער האָבען פֿריהער ערקלערט די פֿערשידענע פֿיזיקאַלישע קרעפֿטען: איצטער איז פֿאַקטיש בעוויזען געוואָרען, דאָס אַלע פֿיזישע קרעפֿטען, אַריינרעכענענדיג ליכט, וואַ־עמקייט, עלעקטריציטעט און מאַגנעטיזם, זיינען די רעזולטאַטען פֿון דיזעלבע מעכאַנישע טרייסלונגען פֿון די מאָלעקולען, וועלכע פֿעראורזאַכען די כוואַליעס אין ים און די ציטערנדע בעוועגונגען פֿון אַ גלאָק אָדער אַ שטים-גאָפּעל.

און אין דערזעלבער צייט האָט מען אויך אויסגעפֿונען די מיטלען, ווי צו מעסטען אָט די אונזעהבאַרע טרייסלונגען פֿון די מאָלעקולען, אָבצואווּעגען זייער קראַפֿט, אַקוראַט ווי מיר בערעכענען די קראַפֿט פֿון אַ שטיין, וואָס פֿאַלט אַראָב, אָדער פֿון אַן אייזענבאַהן, וואָס האַלט אין פֿאָהרען.

נאָך מעהר, אין יענע אונפֿערגעסליכע יאָהרען איז זאָגאַר בעוויזען געוואָרען, אַז די ווייטסטע הימעלס־קערפּערס — אפילו די מיריאַדען זונען פֿון דער מילך־גאַס — זיינען צוזאַמענגעשטעלט פֿון דיזעלבע איינפֿאַכע שטאָפֿען אָדער עלעמענטען, וועלכע מיר געפֿינען אין אַלע קערפערס פֿון דער ערד, און אַז דאָרטען פֿינדען שטאַט דיזעלבע טרייסלונגען פֿון די מאָלעקולען מיט דיזעלבע פֿיזישע און כעמישע רעזולטאַטע, וועלכע מיר קענען בעאָבאַכטען אויף אונזער פלאַנעט. עס איז זאָגאַר זעהר וואַהרשיינליך, אַז די בעוועגונגען פֿון די געוואַלדיגע הימעלס־קערפּערס, וועלכע שוועבען דורך דעם אונענדליכען וועלט־רוים, פֿאָלגענדיג דעם אַלגעמיינעם געזעץ פֿון דער שווער־קראַפֿט אָדער גראַוויטאַציאָן,

איז אַליין אויך בלויז דער רעזולטאַט פֿון די דאָזיגע אונזעהבאַרע טרייסלונגען, וועלכע טראָגען זיך איבער איינע אויף די אַנדערע דורך דעם גאַנצען וועלט־רוים אויף ביליאָנען און טריליאָנען פֿון מיילען.

* * *

די דאָזיגע קאַלאָרישע און עלעקטרישע טרייסלונגען גענוגען אונז, אום צו ערקלערען אַלע כעמישע ערשיינונגען. די כעמיע איז ניט מעהר ווי אַן אַנדער קאַפּיטעל פֿון די מעכאַנישע בעוועגונגען פֿון די מאָלעקולען. אפילו דאָס לעבען פֿון די פֿלאַנצונגען און חיות אין זיינע אונצעהלבאַרע מאַניפֿעסטאַציאָנען איז ניט מעהר ווי אַ שטענדיגער איבערבייט פֿון די מאָלעקולען, אָדער בעסער געזאָגט פֿון די אַטאָמען אין די מאָלעקולען אינערהאַלב דער אונגעהייער בריימער סעריע פֿון אונבעשטענדיגע שטאָפֿען, וועלכע לאָזען זיך כעמיש זעהר לייכט אויפֿלייזען, און וועלכע שטעלען צונויף די לעבעדיגע געוועבען פֿון אַלע לעבעדיגע בעשעפֿניסען. דאָס לעבען איז ניט מעהר ווי אַ סעריע פֿון כעמישע אויפֿלייזונגען און פֿערבינדונגען אין זעהר קאָמפּליצירטע מאָלעקולען, אַ סעריע פֿון גערונגס־ערשיינונגען, וועלכע ווערען אַרויסגערופֿען דורך כעמישע, אונאָרגאַנישע גערונגס־שטאָפֿען.

אין דערזעלבער קורצער פעריאָדע האָט מען זאָגאַר אויסגעפֿונען (אין 1900—1890 האָט מען געבראַכט מעהרער בעווייזען פֿאַר דער דאָזיגער ענטדעקונג), אַז דער פּראָצעס פֿון'ם לעבען אין די קעמערלאַך פֿון'ם נערווען־סיסטעם בעשטעהט אויך בלויז פֿון כעמישע פֿערענדערונגען פֿון די מאָלעקולען אין די לעבעדיגע נערווען־צעלען, און דאָס די איבערטראָגונג פֿון די מאָלעקולאַרע טרייסלונגען פֿון איין נערווען־קעמערל אויף די אַנדערע און די כעמישע פֿערענדערונגען גיבען אונז אַ מעכאַנישע ערקלערונג מכח דעם נערווען־לעבען פֿון די חיות און וועגען דער איבערטראָגונג פֿון געוויסע עמפּפֿינדונגען ביי די פֿלאַנצונגען.

דער רעזולטאַט פֿון די אַלע אונטערזוכונגען איז געווען אַ געוואַלדיגער. צו דאַנקען די דאָזיגע אונטערזוכונגען קענען מיר היינט פֿערשטעהען, ווי אַזוי עס ענטשטעהען ביי אונז אין מוח בילדער און איינדריקע און קריצען זיך איין דאָרטען; ווי אַזוי זיי ווירקען איינע אויף די אַנדערע און אויף וואָס פֿאַר אַן אופן זיי פּראָדוצירען ביי אונז אידעען און בעגריפֿען. דאָס אַלעס קענען מיר פֿערשטעהען, ניט אָבטרעטענדיג פֿאַר אַ מאָמענט פֿון דעם געביעט פֿון די ריין פֿיזיאָלאָגישע טהאַטזאַכען. מיר קענען זאָגאַר פֿערשטעהען די זאָגענאַנטע „אידעען פֿערבינדונגען", דאָס הייסט ווי אַזוי אַ נייער איינדרוק קען צוריק אויפֿלעבען אַן אַלטען.

אויף אַזאַ שטייגער האָט זיך אונז איינגעגעבען צו וואַרפען אַ בליק אויף דעם אייגענטליכען מעכאַניזם פון דעם געדאַנק.

* * *

עס פערשטעהט זיך, אַז אונזער וויסען איז נאָך זעהר בעשריינקט אין דיזער הינזיכט. די וויסענשאַפט האָט זיך קוים וואָס בעפרייט פון דער מעטאַפיזיק, וועלכע האָט איהר געשטיקט און געדריקט פאַר הונדערטער יאָהרען, און מיר האָבען ערשט געמאַכט די ערשטע פאָר טריט אַריבער דעם גרענעץ אין דאָס גרויסע געביעט פון דער פיזישער פסיכאָלאָגיע. אָבער אַן אָנפאַנג איז געמאַכט געוואָרען און מען האָט אַוועקגעלייגט אַ געזונדען פונדאַמענט פאַר וויטערדיגע אונטערזוכונגען. דער אַמאָליגער אונטערשיעד צווישען צוויי בעזונדערע געביעטען, וועלכען דער דייטשער פילאָזאָף קאַנט האָט פערזוכט פעסטצושטעלען — דעם געביעט פון די ערשיינונגען, וועלכע מיר קענען אונטערזוכען אין „צייט און רוים" (דער געביעט פון די פיזישע ערשיינונגען), און דעם געביעט פון די ערשיינונגען, וועלכע מיר קענען בלויז אונטערזוכען „אין צייט" (דער געביעט פון די גייסטיגע ערשיינונגען) — מוז היינט פערשווינדען. וואָס אַנבעלאַנגט די פראַגע פון דעם מאַטעריאַליסטישען רוסישען פיזיאָלאָג, פראָפעסאָר סיעטשענאָוו: „צו וואָס פאַר אַ געביעט בעלאַנגט די פסיכאָלאָגיע, און ווער דאַרף איהר שטודירען?" האָט די וויסענשאַפט איהר שוין פערענטוערט: „די פסיכאָלאָגיע איז אַ צווייג פון פיזיאָלאָגיע, און דער פיזיאָלאָג דאַרף איהר שטודירען מיט דער הילפע פון דער פיזיאָלאָגישער מעטהאָדע". עס איז אַ פאַקט, אַז די לעצטע אונטערזוכונגען פון די פיזיאָלאָגען האָבען געוואָרפען פיעל מעהר ליכט אויף דעם מעכאַניזם פון דעם געדאַנק, אויף דער ענטשטעהונג פון די איינדריקע און די אַרט און ווייזע ווי זיי פערפעסטיגען זיך אין מוח, ווי די אַלע פיינע און כיטרע דעפינאַציאָנען און דיסקוסיאָנען, מיט וועלכע די מעטאַפיזיקער האָבען אונז געבענטשט פאַר הונדערטער און הונדערטער יאָהרען.

אויף אַזאַ שטייגער איז די מעטאַפיזיק בעזיעגט געוואָרען אין איהר וויכטיגסטער פעסטונג, וועלכע האָט פריהער פאָלשטענדיג בעלאַנגט צו איהר. די מאַטעריאַליסטישע פילאָזאָפיע האָט פערכאַפט דאָס פעלד פון דער פסיכאָלאָגיע, וואו די מעטאַפיזיקער זיינען זיכער געווען, אַז זיי וועלען קיינמאָל ניט בעזיעגט ווערען, און דאָס איז די אורזאַכע, וואַרום אונזערע קענטניסע אויף דעם דאָזיגען געביעט האָבען זיך פערמעהרט מיט אַזאַ שנעלקייט, פון וועלכע מען האָט פריהער ניט געוואוסט.

* * *

אָבער צווישען די אַלע ווערק, וועלכע זיינען ערשיענען אין די פריהער דערמאָהנטע פינף אָדער זעקס יאָהר, איז ניט געווען קיין בוך, וואָס האָט געהאַט אַזאַ טיעפע און מעכטיגע ווירקונג ווי דאַרווין׳ס „ענטשטעהונג פון די מינים".

שוין אין 18-טען יאָהרהונדערט האָט ביפאָן זיך דערוועגט צו ערקלערען, אַז די פערשידענע מינים פון פלאַנצונגען און חיות, וועלכע לעבען אויף דער ערד, שטעלען ניט פאָר מיט זיך קיין פעסטע און בעשטימטע פאָרמען — אַ בעהויפּטונג, מיט וועלכער לאַמאַרק איז שפּעטער אויך אַרויסגעטראָטען אין די ערשטע יאָהרען פון׳ם 19-טען יאָהרהונדערט. דיביידע פראַנצויזישע נאַטור-פאָרשער האָבען ערקלערט, דאָס אַלע עקזיסטירענדע מינים פון פלאַנצונגען און חיות זיינען פערענדערליך און האַלטען זיך אין איין פערענדערן אונטער דעם איינפלוס פון די אומשטענדען, וואָס רינגלען זיי אַרום. זיי האָבען ערקלערט, אַז די פאַמיליען-עהנליכקייט, וועלכע עס בעמערקט זיך ביי פערשידענע מינים פון אַ בעזונדערער גרופּע, איז אַ בעווייז, אַז די דאָזיגע מינים האָבען אַ געמיינשאַפטליכע אָבשטאַמונג און געמיינשאַפטליכע אור-עלטערן. אויף אַזאַ אופן מוזען אַלע פערשידענע סאָרטען בוטער-בלומען, וועלכע מיר געפינען אויף אונזערע לאָנקעס און אין זומפּיגע געגענדען, זיך ענטוויקעלט האָבען פון דעמזעלביגען געמיינשאַפטליכען אור-שטאַם. זייער איצטיגע פערשידענהייט לאָזט זיך דערמיט ערקלעהרען, וואָס זיי האָבען זיך שפּעטער ענטוויקעלט אונטער בעזונדערע בעדינגונגען און האָבען זיך צוגעפּאַסט צו זייער אומגעבונג. דאָס זעלבע איז אויך געווען דער פאַל מיט די היינטיגע מינים פון וואָלף, הונד, שאַקאַל, פוקס; זיי האָבען פריהער ניט עקזיסטירט, און אויף זייער פּלאַץ איז געווען אַ געוויסער מין פון חיות, פון וועלכע עס זיינען שפּעטער אַרויסגעוואַקסען, צוליעב דיזעלבע אומשטענדען די פערשידענע מינים פון וועלף, הינט, שאַקאַלען און פוקסען.

אָבער אין 18 טען יאָהרהונדערט איז געווען געפעהרליך צו פערטהיידיגען אַזעלכע אפּיקורסות. די קירכע האָט ביפאָן׳ן געסטראַשעט פאָר אַ פיעל קלענערע זאַך און איהם געצוואונגען צו ציהען צוריק זיינע בעהויפּטונגען וועגען דער געאָלאָגישער ענטוויקלונג פון דער ערד. אין יענער צייט איז די קירכע נאָך זעהר מעכטיג געווען, און דעם נאַטור-פאָרשער, וועלכער האָט זיך דערוועגט צו פערטרעטען אַזעלכע לעהרען, וואָס זיינען ניט געווען אין איינקלאַנג מיט איהרע לעהרען, האָט זי געסטראַשעט מיט׳ן געפענגניס, מאַרטערנים אָדער מיט׳ן דול-הויז. דאָס איז טאַקע די אורזאַכע, וואָרום די „אפּיקורסים" זיינען געווען אַזוי

פאַרזיכטיג מיט זייערע ווערטער אין דעם ערשטען העלפט פון׳ם 19טען יאָהר-הונדערט. אָבער אין דעם צווייטען העלפט פון דעם פערגאַנגענעם יאָהר-הונדערט, נאָך די רעוואָלוציאָנען פון 1848, זיינען דאַרווין און וואָליים מוטהיג אַרויסגעטראָטען מיט דערזעלבער אפיקורסישער לעהרע; דאַרווין האָט זאָגאַר געהאַט דעם מוטה צו בעהויפטען, אַז דער מענש גופא איז ניט מעהר ווי דער פראָדוקט פון אַ לאַנגער פיזיאָלאָגישער ענטוויקלונג; אַז ער שטאַמט אָב פון אַ מין, פון וועמען דער מענש און די היינט עקזיסטירענדע אַפען זיינען אַרויסגעוואַקסען, און דאָס דער „אונשטערב-ליכער גייסט" און דער „מאָראַלישער געפיהל" פון׳ם מענשען האָבען זיך ענטוויקעלט אויף דעמזעלביגען שטייגער ווי די אינטעליגענץ און די סאָציאַלע אינסטינקטען פון אַ שימפאַנז אָדער אַ מוראַשקע.

מיר ווייסען, וואָס פאַר אַ שטורם פון האַס און עמפערונג די פאַר-שטעהער פון דער קירכע האָבען אויפגעהויבען געגען דאַרווין און הויפטזעכליך געגען זיין מוטהיגען, געלערנטען און אינטעליגענטען תלמיד האָקסלי, וועלכער האָט פונקט בעטאָנט די זייטען פון דאַרווין׳ס לעהרע, וואָס האָבען אַם מייסטען אויפגערעגט די פריעסטער פון אַלע רעליגיאָנען.

דער קאַמפף איז געוועזען הייס, אָבער די דאַרוויניסטען זיינען צולעצט פערבליבען די זיעגער. פון דאַמאָלס אָן האָט זיך ענטוויקעלט אַ נייע וויסענשאַפט פאַר אונזערע אויגען — די ביאָלאָגיע, די וויסענשאַפט פון׳ם לעבען און זיינע אַלע מאַניפעסטאַציאָנען. דער אורשפרונג פון אַלע מינים דורך געמיינשאַפטליכע אָבשטאַמונג ווערט היינט אָנערקענט אַלס אַן אונבעשטרייטבאַרער פאַקט. צווישען די גלחים גופא געפינען זיך איינינגע, וועלכע אָנערקענען די נייע לעהרע און גיבען זיך מיה צו פער-איינינגען די טהעאָריע פון ענטוויקלונג מיט דער אָפענבאַרונג פון׳ם עוואַנגעליום.

* * *

דאַרווין׳ס ווערק האָט אונז אין דערזעלבער צייט געגעבען אַ שליסעל און אַ נייע מעטהאָדע פון אונטערזוכונג פאַר פיעלע אַנדערע ער-שיינונגען, ווי צ.ב.ש. פאַר דעם לעבען פון דער פיזישער מאַטעריע, פאַר דעם לעבען פון די אָרגאַניזמען און פאַר דעם לעבען און ענטוויקלונג פון געזעלשאַפטען. די אידעע פון אַ שטענדיגער ענטוויקלונג — פון אַ פראָגרעסיווער עוואָלוציאָן און אַ גראַדענווייזער צופאַסונג פון די וועזענס און געזעלשאַפטען צו נייע בעדינגונגען, פראָפּאָרציאָנעל מיט דער מאָדיפיצירונג פון די דאָזיגע בעדינגונגען — אָט די אידעע האָט געפונען אַ פיעל ברייטערען אַרבייטס-פעלד ווי די איינפאַכע ערקלערונג וועגען

דעם אורשפרונג פון נייע מינים. ווען מען האָט זיך בענוצט מיט דער נייער מעטהאָדע, אום צו שטודירען די אַלגעמיינע נאַטור ווי אויך דאָס לעבען פון'ם מענשען און פון די געזעלשאַפטליכע איינריכטונגען, האָט זיך אויפגעעפענט פאַר אונז אַ גאַנץ נייער האָריזאָנט, און מיר זיינען מיט אַמאָל געווען אימשטאַנד צו ערקלערען זיך איינינע פון די שווערסטע פּראָבלעמען אויף אַלע געביעטען פון'ם מענשליכען וויסען. נעהמענדיג דעם דאָזיגען פּרינציפּ פון אונטערזוכונג, מיט זיינע רייכע קאָנסעקווענצען פאַר אַ באַזיס, איז ניט בלויז מעגליך געווען פאַר אונז צוריק צונויפצו־שטעלען די גאַנצע ענטוויקלונגס־געשיכטע פון די אָרגאַניזמען, נאָר מיר האָבען אויך געהאַט אַ מעגליכקייט צוריק צונויפצושטעלען די געשיכטע פון די מענשליכע אינסטיטוציאָנען.

אויף אַזאַ אופן איז ענטשטאַנען די ביאָלאָגיע, מיט וועמענס הילפע הערבערט ספּענסער האָט אונז געצייגט, ווי אַזוי די אונצעהלבאַרע מינים אין דער וועלט פון די חיות און פלאַנצונגען זיינען אימשטאַנד געווען זיך צו ענטוויקלען, אַרויסוואַקסענדיג פון עטליכע גאַנץ איינפאַכע אָר־גאַניזמען, וועלכע האָבען פון אָנהויב אָן עקזיסטירט אויף דער ערד; און העקעל האָט געהאַט די מעגליכקייט אויסצואַרבייטען אַ וואהר־שיינליכען אָבשטאַמונגס־פּלאַן פון די פערשידענע סאָרטען חיות, אין וועלכען אויך דער מענש איז געווען איינגעשלאָסען. דאָס אַליין איז שוין געווען אַ גרויסער ערפאָלג; אָבער די נייע מעטהאָדע האָט אונז אויך געגעבען אַ מעגליכקייט אַוועקצולעגען אַ פעסטען וויסענשאַפטליכען פונ־דאַמענט פאַר דער געשיכטע פון די מענשליכע מנהגים, געוואוינהייטען, רעליגיאָנען און אינסטיטוציאָנען — אַ וויסענשאַפט, פון וועלכער די פי־לאָזאָפען פון'ם 18־טען יאָהרהונדערט האָבען נאָך ניט געוואוסט און וועלכע האָט אויך פאַר אָגיסט קאָמט נאָך ניט עקזיסטירט. היינט זיינען מיר אימשטאַנד אָנצושרייבען די געשיכטע פון די מענשליכע געזעלשאַפ־טען, אינסטיטוציאָנען און רעליגיאָנען מיט דער הילפע פון דער ענטוויק־לונגס־טהעאָריע, און עס בעשטעהט ניט קיין שום נויטווענדיגקייט צו בענוצען זיך מיט די מעטאַפיזישע פאָרמולען פון העגעל, מיט די „איינ־געבוירענע אידעען", מיט הימלישע אָפענבאַרונגען אָדער מיט קאַנט'ס „סובסטאַנצען". מיר נייטיגען זיך ניט מעהר אין די אַלע פוסטע פאָרמולען, וועלכע האָבען ניט קיין שום בעדייטונג פאַר דער אמת'ער וויסענשאַפט־ליכער פאָרשונג און וועלכע עס פלעגען זיך שטענדיג בעהאַלטען די אַלטע אונוויסענהייט, דער אַלטער אַבערגלויבען, דערזועלבער בלינדער פאָראורטהייל איז דער פאָרם פון קלינגענדע ווערטער.

צו דאַנקען דער אונערמידליכער אַרבייט פֿון די נאַטור-פֿאָרשער פֿון איין זייט און דער טהעטיגקייט פֿון העגרי מעין און זיינע נאָכ-פֿאָלגער פֿון דער אַנדערער זייט, וועלכע האָבען זיך בענוצט מיט דער-זעלבער אינדוקטיווער מעטהאָדע פֿאַר דעם שטודיום פֿון די פּרימיטיווע אינסטיטוציאָנען און די געזעצע, וועלכע האָבען זיך ענטוויקעלט פֿון די ערשטע, זיינען מיר געווען אימשטאַנד, וועהרענד די לעצטע דרייסיג יאָהר, אַוועקצושטעלען די געשיכטע פֿון די מענשליכע אינסטיטוציאָנען אויף אַזאַ פֿעסטען באַזיס ווי די ענטוויקלונגס-געשיכטע פֿון וואָס פֿאַר עס איז ניט מין אין דער וועלט פֿון די פֿלאַנצונגען און חיות.

* * *

עס וואָלט, פֿערשטעהט זיך, געווען אונגערעכט צו איגנאָרירען די אַרבייט, וועלכע איז אין דיזער בעציהונג שוין אויפֿגעטהאָן געוואָרען אין די 30-גער יאָהרען פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט פֿון דער שולע פֿון אָגיסטען טהיערי אין פֿראַנקרייך, פֿון מוירער און די „גער-מאַניסטען" אין דייטשלאַנד און שפּעטער אין רוסלאַנד פֿון קאָסטאָמאַראָוו, ביעלאַיעוו און פֿיעלע אַנדערע פֿון זייערע נאָכפֿאָלגער. עס איז וואָהר, אַז די ענציקלאָפּעדיסטען האָבען זיך שוין בענוצט מיט דעם ענטוויקלונגס-פּרינציפּ, ווען זיי האָבען שטודירט די מענשליכע געוואוינהייטען און אינסטיטוציאָנען אָדער די פֿערשידענע שפּראַכען. אָבער די דאָזיגע טהע-אָריע האָט ערשט דאַן געקענט פֿיהרען צו ריכטיגע און וויסענשאַפֿטליכע רעזולטאַטען, נאָך דעם ווי די מענער פֿון דער וויסענשאַפֿט האָבען זיך אויסגעלערנט צו האַנדלען מיט די פֿאַקטען פֿון דער געשיכטע אויף דעמזעלביגען שטייגער, ווי אַ נאַטור-פֿאָרשער, שטודירענדיג די גראַדוע-ווייזע ענטוויקלונג פֿון די אָרגאַנען פֿון אַ פֿלאַנצונג אָדער פֿון אַ נייען מין.

ס'איז געווען אַ צייט, ווען די מעטאַפֿיזישע פֿאָרמולען האָבען געהאַל-פֿען דעם דיינקער אויסצואַרבייטען געוויסע אַלגעמיינע שליסע. עס איז אויך קיין צווייפֿעל ניט, אַז זיי האָבען מיטגעהאָלפֿען אויפֿוועקען די פּאַ-סיווע קראַפֿט פֿון דעם געדאַנק, און מיט זייערע אָפֿטמאָל פּאָעטישע בעשרייבונגען האָבען זיי ערוועקט אין די מוחות די אידעע פֿון אַן אינער-ליכער איינהייט פֿון דער גאַנצער נאַטור און פֿון אַ לעבען אָהן אַ סוף. אין אַ צייט, ווען די רעאַקציאָן האָט איבעראַל טריאומפֿירט, ווי עס איז דער פֿאַל געווען אין דער ערשטער פּעריאָדע פֿון'ם 19-טען יאָהרהונ-דערט, אין אַ צייט, ווען די אינדוקטיווע גענעראַליזירונגען פֿון די ענצי-קלאָפּעדיסטען און פֿון זייערע שאָטישע און ענגלישע פֿאָרגענגער זיינען כמעט ווי פֿערגעסען געוואָרען, און ווען עס וואָלט זיך געפֿאָדערט אַ גרויסער

מאָראַלישער מוטה צו ריידען מכח דער איינהייט פון דער פיזישער און „גייסטיגער" נאַטור און דערמיט אַרויסצורופען די אָפּאָזיציאָן פון דעם טריאומפירענדען מיסטיציזם — אין אַזאַ פינסטערער צייט האָבען די פאָעט־שע אַנשויאונגען פון געוויסע פראַנצויזישע דיינקער און די נעבעל־דיגע מעטאַפיזיק פון די דייטשען אַם וויינינגסטענס אויפגעהאַלטען דעם זין און געשמאַק פאַר גענעראַליזירונגען און אַלגעמיינע שליסע.

אָבער די גענעראַליזירונגען פון יענער צייט — צי זיי זיינען געוואונען געוואָרען דורך דער דיאַלעקטישער מעטהאָדע, צי מיט דער הילפע פון אַ האַלב־בעוואוסטער אינדוקציאָן — זיינען, צוליעב זייער אורשפּרונג, מורא'דיג אונבעשטימט געווען. די ערשטע, די דיאַלעקטישע גענעראַלי־זירונגען, האָבען זיך מייסטענטהיילס געגרינדעט אויף נאַאיווע בעהויפּטונגען, עהנליך צו די פון די אַלטע גריעכען, וועלכע האָבען פערזוכט צו בעווייזען, אַז די פּלאַנעטען בעוועגען זיך אין דער פאָרם פון אַ קרייז, דערפאַר וואָס דער קרייז שטעלט פאַר מיט זיך די פאָלקאָמענסטע גע־בויגענע ליניע. ווען די מענשען האָבען ניט דערקענט אויף דעם ערשטען בליק דעם נאַאיווען כאַראַקטער פון אַזעלכע בעהויפּטונגען און דעם אַב־סאָלוטען מאַנגעל אין בעווייזען, איז עס געווען דערפאַר, ווייל דאָס אַלעס איז בעהאַלטען געווען אונטער דעם שלייער פון אונבעשטימטע, נעבעל־דיגע ווערטער און פון אַ דונקלען, גראָטעסקען און שווערען סטיל פון שרייבען. וואָס אָנבעלאַנגט די אַנדערע, דאָס הייסט די יעניגע גענעראַ־ליזירונגען, וועלכע זיינען געווען דער רעזולטאַט פון אַ האַלב־בעוואוסטער אינדוקציאָן, זיינען זיי שטענדיג מורא'דיג בעשריינקט געווען אין זייערע בעאָבאַכטונגען, ווי צ.ב.ש די האַסטיגע אַלגעמיינע שליסע פון ווייסמאַן, וועלכע האָבען זיך געגרינדעט אויף אַ זעהר שמאָלען באַזיס פון ווירק־ליכע טהאַטזאַכען און וועלכע האָבען ניט לאַנג צוריק אַרויסגערופען אַ געוויסע איבערראַשונג ביי אונזערע היינטיגע ביאָלאָגען. דער ווערטה פון אַזעלכע היפּאָטעטישע גענעראַליזירונגען אויף דעם באַזיס פון אַ האַלב־בעוואוסטער אינדוקציאָן איז זעהר לייכט איבערטריבען געוואָרען; מען האָט געמאַכט פון זיי אונפערענדערליכע געזעצע, וועהרענד אין דער ווירקליכקייט זיינען עס בלויז געווען היפּאָטעזען, אָנגענומענע בעהויפּטונגען אָדער גאַנץ פּרימיטיווע ענטוויקעלטע גענעראַליזירונגען, וועלכע ווינען נאָך ניט בעשטעטיגט געוואָרען דורך די עלעמענטאַרסטע פאַקטען.

אויסערדעם האָבען די דאָזיגע אַלגעמיינע שליסע און גענעראַליזי־רונגען געפונען אַזאַ אונבעשטימטען, אַבסטראַקטען און נעבעלדיגען אויס־דרוק, ווי צ.ב.ש. די בעריהמטע טהעזיס, אַנטי־טהעזיס און סינטהעזיס

פֿון העגעל, אַז יעדער איינציגער האָט דערפֿון געקענט אַרויסנעהמען, וואָס עס האָט זיך איהם פֿערגלוסט, ווי באַלד נאָר עס האָט זיך געהאַנדעלט צו ציהען פּראַקטישע שליסע. און דאָס איז טאַקע געווען דער פֿאַל: מיט דער דאָזיגער טהעאָריע האָט מען בעגרינדעט דעם רעוואָלוציאָנערען גייסט פֿון באַקונין אין די מאַי־רעוואָלוציאָן פֿון דרעסדען, דעם רעוואָלוציאָנערען יאַקאָביניזם פֿון קאַרל מאַרקס און די לעהרע מכח דער „אַנערקענונג פֿון דעם וואָס עקזיסטירט", און וועלכע איז געווען די אורזאכע, וואָס אַזוי פֿיעל פֿון דעם „רעכטען פֿליגעל" פֿון די העגעליאַנער האָבען געמאַכט „שלום מיט דער ווירקליכקייט" און פֿערהערליכט די אויטאָקראַטיע. עס איז ניט נייטיג צו דערמאָהנען דאָ די עקאָנאָמישע טעות'ן, אין וועלכע די מאַרקסיסטען זיינען קירצליך אריינגעפֿאַלען, צו דאַנקען זייער אַלטער ליעבע צו דער דיאַלעקטישער מעטהאָדע און דער עקאָנאָמישער מעטאַפֿיזיק, וועלכע לאָזט זיך פֿאַר קיין פֿאַל ניט פֿעראייניגען מיט דעם שטודיום, מיט די אמת'ע פֿאַקטען פֿון'ם עקאָנאָמישע לעבען.

VI

הערבערט ספּענסער'ס סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע.

נאָכדעם ווי מען האָט אָנגעהויבען אָנצואווענדען אין דער אַנטהראָפּאָלאָגיע דיזעלבע מעטהאָדען, מיט וועלכע די פֿאָרשער בענוצען זיך אין אַלע אַנדערע נאַטור וויסענשאַפֿטען, האָבען מיר ענדליך געהאַט אַ מעגליכקייט צו דערקענען די הויפּט-ליניעס פֿון דער מענשליכער געשיכטע און אָוועקצומאַכען מיט אַלע מעטאַפֿיזישע פֿאָרשטעלונגען, וועלכע זיינען פֿאַר דעם שטודיום פֿון דער געשיכטע פּונקט אַזאַ גרויסער אָבהאַלט געווען, ווי די טראַדיציאָנען פֿון דער ביבעל פֿאַר דעם פּראָגרעס פֿון געאָלאָגיע.

אָט דער־פֿאַר האָט מען אייגענטליך געמעגט ערוואַרטען, אַז הערבערט ספּענסער, וועלכער האָט זיך אונטערגענומען אין דער צווייטער העלפֿט פֿון'ם 19־טען יאָהרהונדערט צונויפֿצושטעלען אַ סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע, זאָל ניט וויטער מאַכען דיזעלבע טעותים, וועלכע זיינען אַזוי כאַראַקטעריסטיש פֿאַר דער „פּאָזיטיווער פּאָליטיק" פֿון אָגיסט קאָמט. און דאָך

איז דאָס ביי איהם געווען דער פֿאַל. עס איז גאָר קיין צווייפֿעל ניט, אַז ספּענסער'ס „סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע" איז געווען אַ גרויסער שריט פֿאָרווערטס, דערפֿאַר וואָס זי פֿיהרט אונז ניט צו אַ נייער רעליגיאָן אָדער צו אַ נייער פֿאָרם פֿון גאָטעס-פֿערעהרונג; פֿונדעסטוועגען ענטהאַלט אָבער דער סאָציאָלאָגישער טהייל פֿון זיין ווערק אַזעלכע מורא'דיגע טעיתים, וועלכע פֿיהרען צו דיזעלבע פֿאַלשע שליסע, ווי קאָמט'ס פּאָזיטיווע פֿילאָזאָפֿיע.

עס איז אַ פֿאַקט, אַז ווען ספּענסער האָט זיך בעשעפֿטיגט מיט דער פּסיכאָלאָגיע פֿון די מענשליכע געזעלשאַפֿטען — נאָכדעם ווי ער האָט פֿריהער אַזוי וואונדערבאַר ערקלערט דעם אינהאַלט פֿון אונזערע קענטניסע אין די פֿיזישע וויסענשאַפֿטען, אין דער ביאָלאָגיע און פּסיכאָלאָגיע — איז ער מעהר ניט געווען געטריי צו זיין שטרייננגער וויסענשאַפֿטליכער מעטהאָדע; ער האָט פּשוט מורא געהאַט פֿאַר די קאָנזעקווענצען, צו וועלכע די דאָזיגע מעטהאָדע וואָלט איהם אונפֿערמיידליך געמוזט פֿיהרען. אין ביישפּיעל איז גענוג צו בעווייזען די ריכטיגקייט פֿון אונזער בעהויפּטונג: ספּענסער האָט פֿאָלשטענדיג אָנערקענט, אַז די ערד וואָלט ניט געדאַרפֿט זיין דער פּריוואַט-אייגענטהום פֿון איינצעלנע; דערפֿאַר וויל דער גרונד-בעזיצער, שטיצענדיג זיך אויף זיין רעכט צו פֿערהאַכערען די גרונד-שטייער, קען דורך דעם פֿערהינדערן זיינע מיטמענשען אַרויסצוציהען פֿון דער ערד אַלעס, וואָס זיי וואָלטען געקענט אַרויסקריגען דורך אינטענסיווע קולטיווירונג; אָדער דערפֿאַר ווייל ער קען זיין לאַנד אין גאַנצען לאָזען אונבעאַרבייט און אָבוואַרטען ביז וואַנען דער ווערטה דערפֿון פֿערהעכערט זיך, צו דאַנקען דער אַרבייט פֿון אַנדערע מענשען, וועלכע וואוינען אַרום איהם. ספּענסער האָט פֿאָלקאָמען אָנערקענט, דאָס אַזאַ סיסטעם איז שעדליך פֿאַר דער געזעלשאַפֿט און אַ גרויסע געפֿאַהר. אָבער ער האָט ניט געוואַגט צו בענוצען זיך מיט דעמזעלביגען אַרגומענט אין בעצוג צו אַלע אַנדערע אָנגעקליבענע רייכטהימער, ווי צ.ב.ש. די קוילען-גריבער אָדער די דאָקס, שוין ניט ריידענדיג פֿון די ווערקשטאַטען און פֿאַבריקען. וואָס אָנבעלאַנגט נאַטור-וויסענשאַפֿטליכע פֿראַגען, האָט ער זיך ניט אָבגעשראָקען צו פֿערטרעטען אַזעלכע מיינונגען, וועלכע זיינען אַבסאָלוט אַנטקעגענגעזעצט געווען צו די אַלגעמיינע אַנשויאונגען, וואָס האָבען עקזיסטירט פֿאַר הונדערטער און הונדערטער יאָהרען אונטער דעם איינפֿלוס פֿון רעליגיעזע פֿאָרשטעלונגען. אָבער אין דער סאָציאָלאָגיע האָט ער ניט געהאַט דעם מוטה צו אָנערקענען די לאָגישע שליסע פֿון זיינע אייגענע אַרגומענטען.

נאָך אַ ביישפּיעל, וועלכער איז העכסט כאַראַקטעריסטיש. ספּענסער האָט מוטהיג אויפגעהויבען זיין שטימע געגען דער אַריינמישונג פון דעם שטאַאַט אין דעם לעבען פון דער געזעלשאַפט; ער האָט זאָגאַר איינעם פון זיינע ווערק געגעבען אַ טיטעל, וועלכער פערקערפּערט מיט זיך אַ גאַנצען רעוואָלוציאָנערען פּראָגראַם: „דער מענש געגען דעם שטאַאַט". אָבער ביסלעכווייז האָט ער דעם גאַנצען היינטיגען שטאַאַט ווידער צוריק אויפגעבויט, אַזוי ווי ער געהט און שטעהט, אום צו ראַטעווען זיין פונקציאָן אַלס אַ בעשיצער און פּראָטעקטאָר פון דער געזעלשאַפט, און האָט זיך בענוגענט מיט עטליכע שוואַכע בעשריינקונגען.

* * *

די אויבען דערמאָהנטע ווידערשפּריכע און פיעלע אַנדערע וואָלט מען געקענט ערקלערען דורך דעם, וואָס ספּענסער האָט אויסגעאַרבייט דעם סאָציאָלאָגישען טהייל פון זיין פילאָזאָפיע אונטער דעם איינפלוס פון דער ראַדיקאַלער בעוועגונג אין ענגלאַנד אין די 40ער יאָהרען, לאַנג בעפאָר ער האָט אָנגעשריעבען דעם טהייל, וועלכער האַנדעלט מיט די נאַטור-וויסענשאַפטען. דער פאַקט איז, אַז ער האָט אָנגעשריעבען זיין „סאָציאַלע סטאַטיק" אין 1851, ד.ה. אַלזאָ אין אַ צייט, ווען דער אַנטהראָפּאָלאָגישער שטודיום פון די מענשליכע אינסטיטוציאָנען איז נאָך געוועזען אין זיינע קינדער-יאָהרען. נאָר ווי די זאַך זאָל ניט זיין, דער רעזולטאַט איז געוועזען, אַז ספּענסער — אַקוראַט ווי קאָמט — האָט זיך ניט געשטעלט פאַר אַן אויפגאַבע צו שטודירען די מענשליכע אינסטיטוציאָנען אַלס אַ נאַטור-פאָרשער, אָהן אַ וואָס פאַר עס איז ניט אין פאָראויס בעשטימטע מיינונג.

נאָך מעהר: ווי באַלד ער איז צוגעקומען צו דער פילאָזאָפיע פון דער געזעלשאַפט, ד.ה. צו דער סאָציאָלאָגיע, האָט ער אָנגעהויבען צו בענוצען זיך מיט אַ נייער מעטהאָדע און נאָך דערצו מיט אַזאַ מעטהאָדע, וועלכע בעגינסטיגט די ערגסטע טעותים — מיט דער מעטהאָדע פון אַנאַלאָגיע פערגלייכונגען, מיט וועלכע ער האָט זיך קיינמאָל ניט בענוצט אין זיין שטודיום פון די פאַקטען פון דער פיזישער נאַטור. די פאָלגע איז געוועזען, אַז די דאָזיגע מעטהאָדע האָט איהם ערלויבט צו רעכט-פערטיגען אַ מאַסע אין פאָראויסבעשטימטע אידעען. אָט דערפאַר האָבען מיר נאָך ביז היינט ניט קיין סינטהעטישע פילאָזאָפיע, וועלכע גרינדעט איהרע ביידע הויפּט-טהיילען, די נאַטור-וויסענשאַפטען און די סאָציאָלאָגיע, אויף דעמזעלביגען באַזיס און דיזעלבע מעטהאָדען.

עס איז אויך נויטווענדיג צו ערקלערען, אַז ספּענסער איז פֿאַר קיין פֿאַל ניט געווען דער געאייגענטער מאַן צו פֿערשטעהען די פּרימיטיווע אינסטיטוציאָנען פֿון די ווילדע, וועלכע שטעלען פֿאַר מיט זיך אַ בע-דייטענדען טהייל פֿון דער גאַנצער סאָציאָלאָגיע. די אונפֿעהיגקייט צו קענען פֿערשטעהען די מאָראַל אַנשויאונגען און מנהגים פֿון אַנדערע נאַציאָנען, וועלכע כאַראַקטעריזירט די ענגלענדער אין אַלגעמיין, איז ביי ספּענסער נאָך מעהר ענטוויקעלט געווען ווי ביי די מייסטע פֿון זיינע לאַנדסלייט. — „מיר ענגלענדער זיינען מענשען פֿון דעם רוימישען רעכט; די אירלענדער זיינען אַ פֿאָלק פֿון דעם געוואוינהייטס-רעכט — אָט דעריבער קענען מיר זיך ניט פֿערשטעהען איינע די אַנדערע". אַזוי האָט דושיימס נאָולס, אַ זעהר אינטעליגענטער און העכסט געבילדעטער מאַן, אַמאָל געזאָגט צו מיר. — די שוועריגקייט ווערט נאָך פֿיעל גרעסער, ווען אַן ענגלענדער דאַרף האַנדלען מיט אַזעלכע מענשען, וועלכע מען שטעלט פֿאַר אַלס די „נידעריגערע ראַסען". און דאָס איז טאַקע דער פֿאַל געווען מיט ספּענסער. ער איז פֿאַר קיין פֿאַל ניט פֿעהיג געווען צו פֿערשטעהען דעם רעספּעקט פֿון דעם ווילדען צו זיין שטאַם אָדער צו די איינריכטונגען און רעכטס-אַנשויאונגען פֿון זיין שטאַם; ער האָט ניט געקענט פֿערשטעהען דעם העלד פֿון אַן איסלענדישער לעגענדע, וועלכע זעהט אין דער „בלוט-ראַכע" אַ הייליגע פֿליכט; דאָס אינערליכע לעבען פֿון אַ מיטעל-אַלטערליכער שטאָדט, מיט זיינע שטענדיגע קעמפּפֿע, וואָס איז פּונקט דערפֿאַר געווען אַ לעבען פֿון אַ וואונדערבאַרען פּראָגרעס, איז געווען אונפֿערשטענדליך פֿאַר איהם. דער בעגריף וועגען רעכט און געזעץ, וועלכער האָט עקזיסטירט אין יענע פּעריאָדען פֿון דער ציוויליזאַציאָן, איז אין גאַנצען פֿרעמד געווען צו ספּענסער; ער האָט אין דעם מיהר ניט געזעהן ווי די ווילדקייט, דעם באַרבאַריזם און די גרויזאַמקייט פֿון אַזאַ לעבען.

* * *

אויסער דעם — און דאָס איז אפשר נאָך אַ פֿיעל וויכטיגערער פֿאַקטאָר — האָט ספּענסער, אַקוראַט ווי האַקסלי און אַזוי פֿיעל אַנדערע, געהאַט אַ גאַנץ פֿאַלשע מיינונג וועגען דער אייגענטליכער בעדייטונג פֿון דעם „קאַמפּף אום דאַזיין". פֿאַר איהם איז דער „קאַמפּף אום דאַזיין" ניט בלויז געווען אַ קאַמפּף צווישען פֿערשיעדענע מינים חיות (די וועלף פֿרעסען די האָזען, פֿערשיעדענע סאָרטען פֿויגלען לעבען פֿון אינסעקטען א.ז.וו.). נאָר ער האָט אויך געגלויבט אין אַ שטענדיגען קאַמפּף אי-נערהאַלב דעם מין גופא, צווישען די אינדיווידוען פֿון יעדער

גאַטונג. אין דערווירקליכקייט עקזיסטירט אָבער ניט אַזאַ קאַמפף — זיכער ניט אויף אַזאַ שטייגער, ווי ספּענסער האָט זיך פאָרגעשטעלט — אפילו ניט צווישען די חיות און נאָך פיעל ווייניגער צווישען די פּרימי־טיווסטע ווילדע שטאַמען. אָבער איינמאָל ווי דער פילאָזאָף ספּענסער האָט אָנערקענט אַזאַ קאַמפף, זיינען זיינע אַלע סאָציאָלאָגישע אַנשוי־אונגען בעאיינפלוסט געוואָרען פון דער דאָזיגער פאַלשער פאָרשטעלונג.

עס איז דאָ ניט דער פּלאַץ צו דיסקוטירען די פראַגע, אויף וויפיעל דאַרווין גופא איז פעראַנטוואָרטליך פאַר אָט די פאַלשע אויסלעגונג פון דעם קאַמפף אום דאַזיין. זיכער איז, אַז ווען ער האָט פערעפענטליכט זיין „אָבשטאַמונג פון׳ם מענשען,״ צוועלף יאָהר נאָך דעם „אורשפּרונג פון די מינים״, איז זיין אויפפאַסונג וועגען דעם בעגריף פון׳ם קאַמפף אום דאַזיין שוין געווען אַ פיעל ברייטערער. דאָס איז שוין מעהר ניט געווען דער איינגער בעגריף פון אַ שטענ־דיגען האַרטען קאַמפף, וואָס געהט אָן צווישען די מיטגלידער פון יעדען מין, מיט וועלכען מיר בעגעגענען זיך אין זיין ערשטען גרויסען ווערק, וואו ער האָט געדאַרפט בעווייזען די בעדייטונג פון דער נאַטיר־ליכער אויסוואַהל פאַר דער ענטשטעהונג פון נייע מינים. אין זיין צווייטען גרויסען ווערק, „די ענטשטעהונג פון׳ם מענשען״, שרייבט ער פונקט פערקעהרט, אַז יענע מינים, וועלכע פערמאָגען צווישען זיך די גרעס־טע צאָהל אינדיווידוען מיט געפיהלען פון געגענזייטיגער סימפּאַטהיע, האָבען די בעסטע אויסזיכטען צו עקזיסטירען און איבערצולאָזען צאָהל־רייכע קינדער. דאַרווין האָט אַלזאָ אַליין אַוועקגעמאַכט מיט זיין פריהער־דיגער אַנשויאונג מכח דעם קאַמפף אום דאַזיין. פון דעסטוועגען האָט ספּענסער פאָלשטענדיג אויפגעהאַלטען די אויפפאַסונג, וועלכע דאַרווין האָט פערטראָטען אין זיין ערשטען ווערק.

* * *

די קאַפּיטלען אין דער „ענטשטעהונג פון׳ם מענשען״, וואו דאַרווין צייגט אונז, ווי אַזוי די עטהיק פון׳ם מענשען האָט זיך ביסלעכוויז ענטוויקעלט פון די סאָלידאַרישע געוואוינהייטען פון זיינע טהיערישע אור־עלטערן, וואָלטען אייגענטליך געדאַרפט זיין דער אָנפאַנגס־פונקט פון אַ נייער, פאָלגען־רייכער אויפפאַסונג פון דער נאַטור און פון דער ענט־וויקלונג פון דער מענשליכער געזעלשאַפט, אַן אויפפאַסונג, פון וועלכע געטהע האָט שוין אַ געוויסע אַהנונג געהאַט. פון דעסטוועגען האָט מען ניט געצאָהלט קיין אויפמערקזאַמקייט צו די דאָזיגע קאַפּיטלען. ערשט אין 1879, אין אַ פאָרטראַג פון דעם זאָאָלאָג קעסלער, געפינען מיר אַ

קלאָהרע אויפפאַסונג איבער די בעציהונגען, וועלכע עקזיסטירען אין דער נאַטור צווישען דעם קאַמפף אום דאַזיין און דער געגענזייטיגער הילפע.— „פאַר דער פּראָגרעסיווער ענטוויקלונג פון אַ גאַטונג" — אַזוי האָט ערקלעהרט דער רוסישער פּראָפעסאָר, געבענדיג עטליכע ביישפּיעלען— „איז דאָס געזעץ פון געגענזייטיגער הילפע פיעל וויכטיגער, ווי דאָס געזעץ פון אַ געגענזייטיגען קאַמפף".

שפּעטער מיט אַ יאָהר האָט לאַנעסאַן געהאַלטען אַ פּאָרטראַג אין פּאַריז איבער „דעם קאַמפף אום דאַזיין און די פעראייניגונג פאַר'ן קאַמפף", און באַלד דערנאָך האָט ביכנער פערעפענטליכט זיין ווערק „די ליעבע", וואו ער האָט אויפגעוויזען די בעדייטונג פון סימפּאַטהיע צווישען חיות אַלס אַ פאַקטאָר פון דער ענטוויקלונג פון ערשטע בעגריפען פון מאָראַל; אָבער ער האָט צופיעל איבערגעשאַצט די בעדייטונג פון דער עלטערן-און קינדער-ליעבע אין פון דעם געפיהל פון מיטלייד און האָט דורך דעם אַליין בעשריינקט דעם פעלד פון זיינע אונטערזוכונגען.

עס איז געווען לייכט פאַר מיר צונויפצוקלייבען נאָך מעהר מאַטע-ריאַל (אין מיין בוך „געגענזייטיגע הילפע: אַ פאַקטאָר פון ענטוויקלונג"), אום צו בעווייזען די ריכטיגקייט פון קעסלער'ס פּאָרטרעפליכער אידעע און איהר אַנצואווענדען אויף דער געשיכטע פון'ם מענשען. איך האָב בלויז געדאַרפט באַזירען מיינע שליסע, מכח געגענזייטיגער הילפע ביי די חיות, אויף די גענויע בעאָבאַכטונגען פון דער נאַטור, וועלכע אונזערע בעסטע זאָאָלאָגען האָבען אונז געגעבען, און מיינע אַנשויאונגען איבער דער געשיכטע פון די מענשליכע אינסטיטוציאָנען אויף די רעזולטאַטען פון אַ מאַסע מאָדערנע היסטאָרישע אונטערזוכונגען. ביי די חיות איז די געגענזייטיגע הילפע טהאַטזעכליך ניט בלויז די בעסטע וואַפע אין דעם קאַמפף פאַר דער עקזיסטענץ געגען פיינדליכע נאַטור-קרעפטען און געגען אַנדערע פיינדליכע מינים, נאָר זי איז אויך אין דערזעלבער צייט דער וויכטיגסטער מיטעל פון אַ פּראָגרעסיווער ענט-וויקלונג. געגענזייטיגע הילפע איז אפילו פאַר די שוואַכסטע חיות אַ גאַראַנטיע פאַר אַ לאַנגען לעבען און פאָלגליך אַ מיטעל פאַר אָנצו-קלייבען רייכע ערפאַהרונגען — אַ זיכערהייטס-מיטעל אויפצובריינגען זייערע קינדער און אַ פאָרבעדינגונג פאַר דעם אינטעלעקטועלען פּראָגרעס. דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואָרום יענע מינים חיות, וועלכע פּראַקטיצי-רען אַם מייסטען געגענזייטיגע הילפע, האַלטען זיך ניט בלויז בעסער אויף אין דעם קאַמפף אום דאַזיין, ווי די, וואָס לעבען אָבגעשלאָסען פון די אַנדערע, נאָר זיי פערנעהמען אויך אַ העכערע שטעלונג אין זייערע

אייגענע קלאַסען (ביי די אינסעקטען, פויגעל און וויג־טהיערע), צוליעב זייער בעסער ענטוויקעלטער קערפּערליכער קאָנסטיטוציאָן און זייער אינטעליגענץ.

ספּענסער האָט ניט בעמערקט אָט דעם פונדאַמענטאַלען פאַקט אין דער נאַטור. פערקעהרט, ער האָט אָנערקענט דעם שטענדיגען קאַמפּף פאַר דער עקזיסטענץ, וועלכער געהט אָן אין יעדען מין, פאַר א פעסט שטעהענדען פאַקט, וועלכער נייטיגט זיך ניט אין קיין שום בעווייז. א קאַמפּף אויף לעבען און טויט, אַ קאַמפּף „מיט צייהן און נעגעל" פאַר יעדען ביסען נאַהרונג! „די נאַטור איז אָנגעפּאַרבט מיט דעם בלוט פון דעם גלאַדיאַטאָר", ווי טעניסאָן האָט איהר פאָרגעשטעלט — אָט דאָס איז געוועזן זיין בעגריף וועגען דעם לעבען פון די חיות. ערשט אין 1890 האָט ער אָנגעהויבען פערשטעהען ביז אַ געוויסען גראַד די בעדייטונג פון געגענזייטיגער הילפע, אָדער בעסער געזאָגט, פון דעם געפיהל פון געגענזייטיגער סימפּאַטהיע אין דער וועלט פון די חיות, און ער האָט געקליבען פאַקטען און געמאַכט בעאָבאַכטונגען אין דער דאָזיגער ריכ־טונג. אָבער אפילו דאַן איז דער פרימיטיווער מענש נאָך אימער פער־בליבען פאַר איהם די ווילדע חיה, וואָס זיין פאַנטאַזיע האָט איהם פאָרגעשטעלט, וועלכער קען נור עקזיסטירען אונטער דער בעדינגונג, אַז ער רייסט אַרויס דעם לעצטען ביסען פון דער האַנד פון זיינע מיט־מענשען.

עס איז גאַנץ קלאָר, אַז נאָך דעם ווי ספּענסער האָט אָנגענומען אַזאַ פאַלשע אידעע, איז ער שוין מעהר ניט געוועזן אימשטאַנד צו ענטוויקלען זיין סינטהעטישע פילאָזאָפיע אָהן אַ גאַנצע רייהע פון פאַלשע שליסע און בעהויפּטונגען.

VII.

די ראָלע פון דעם געזעץ אין דער געזעלשאַפט.

ספּענסער איז ניט געוועזן דער איינציגער, וועלכער איז בעגאַנגען דעמזעלבינגען טעות. די פילאָזאָפען פון'ם 19־טען יאָהרהונדערט, בלייבענדיג געטריי צו דער לעהרע פון האָבס, האָבען געקוקט אויף די פרימיטיווע מענשען אַזוי ווי אויף ווילדע חיות, וועלכע לעבען זיך צוזאַמען

אין קליינע, אָבגעשלאָסענע פאַמיליעס, האַלטענדיג אין איין קעמפּפען איינע מיט די אַנדערע פאַר זייער נאַהרונג און זייערע פרויען, ביז וואַנען עס האָט זיך ענטוויקעלט אין זייערע רייהען אַ מענשען־פריינדליכע רעגירונג, כדי זיי צו צווינגען צו לעבען בשלום צווישען זיך. אפילו אַזאַ בעדייטענדער נאַטור־פאָרשער ווי האָקסלי האָט נאָך אין 1885 פערטראָטען דעם זעלביגען שטאַנדפונקט ווי האָבס, ערקלערענדיג, אַז דאָס לעבען פון די מענשען איז אין אָנפאַנג געווען אַ שטענדיגער קאַמפף פון „יעדען איינציגען געגען אַלע", ביז וואַנען — אַ דאַנק עטליכע העכער ענטוויקעלטע אינדיווידוען — „עס האָט זיך געגרינדעט די ערשטע געזעלשאַפט". (זעה דעם אַרטיקעל זיינעם: „דער קאַמפף אום דאַזיין — אַ פּראָגראַם"). דאָס צייגט אונז, דאָס אפילו אַזאַ געלערנטער דאַרוויניסט ווי האָקסלי האָט ניט געהאַט קיין שום אַהנונג, אַז דער מענש האָט איבערהויפּט ניט געגרינדעט די געזעלשאַפט און דאָס זי האָט שוין עקזיסטירט ביי די חיות, לאַנג בעפאָר דעם ערשיינען פון'ם מענשען אויף דער ערד. אַזוי שטאַרק איז די מאַכט פון אַן איינגעוואָרצעלטען פאָראורטהייל.

ווען מיר גיבען זיך די מיה צו דערגעהן די געשיכטע פון דעם דאָזיגען פאָראורטהייל, וועלען מיר באַלד אויסגעפינען, אַז ער האָט זיך גענומען פון דער רעליגיאָן און די קירכען. די געהיימע געזעלשאַפטען פון די צויבערער, רעגען־מאַכער און שאַמאַנען, שפּעטער די אַסירישע און עגיפּטישע פּריעסטער און דערנאָך די קריסטליכע פּריעסטער האָבען שטענדיג פערזוכט איינצורעדען דעם מענשען, אַז „די וועלט איז פול מיט זינד"; אַז נור די פריינדליכע פערמיטלונג פון דעם שאַמאַן, דעם צויבערער, דעם הייליגען, דעם פּריעסטער קען פערהינדערן די פינסטערע קרעפטען איינצושלינגען דעם מענשען; און דאָס נור זיי אַליין זיינען אימשטאַנד צו פועל'ן ביי דער צאָרניגער גאָטהייט, זי זאָל ניט לאָזען דעם מענשען אונטערגעהן אין זיינע זינד און איהם ניט בעשטראָפען פאַר זיינע עברות.

דאָס אור־קריסטענטהום האָט אפילו פערזוכט אָבצושוואַכען דעם דאָזיגען פאָראורטהייל אין בעצוג צו די פּריעסטער; אָבער די קריסטליכע קירכע, שטיצענדיג זיך אויף די ווערטער פון'ם עוואַנגעליום מכח דעם „איביגען פייער", האָט איהם געמאַכט נאָך שטאַרקער, ווי ער איז געווען בעפאָר. די לעהרע גופא, אַז גאָט'ס זוהן איז געקומען אויף דער ערד, אום צו שטאַרבען פאַר די זינד פון די מענשען, האָט בעשטעטיגט די דאָזיגע אַנשויאונג. דיזעלבע אַנשויאונג האָט דער „הייליגער אינקוויזיציאָן"

אויך ערלויבט צו מאַרטערן איהרע אָפּפּערם אויף דעם גרוויזאַמסטען אופן, צו בראָטען זיי אויף אַ קליינעם פּייער, ווייל דאַדורך האָבען זיי געהאַט אַ מעגליכקייט צו טהאָן תשובה און צו ראַטעווען זייער נשמה פֿון אייביגע ליידען און שמערצען. און עס איז ניט בלויז געווען די רוימיש־קאַטהאָלישע קירכע וואָס האָט אַזוי געהאַנדעלט; אַלע קריסטליכע קירכען, אָהן אַן אויסנאַהם, זייענדיג געטריי צו דעמזעלבען פּרינציפּ, האָבען קאָנקוריירט איינע מיט די אַנדערע צו ערפינדען נייע ליידען און נייע אָבשרעקונגס מיטלען, אום אויסצובעסערן די יעניגע, וואָס זיינען פֿערזונקען געוואָרען אין „זינד". אפילו נאָך היינט צו טאָג גלויבען ניינציג פֿון הונדערט, אַז נאַטירליכע פּאַסירונגען ווי אַ טריקענעס, ערד־ציטער־ניסען אָדער עפּידעמיעס, זיינען אָנשיקעניסען פֿון גאָט, אום צוריק־צופיהרען די זינדיגע מענשהייט אויף דעם ריכטיגען וועג.

אין דערזעלבער צייט האָט דער שטאַאט אָנגעווענדעט אַלע מיטלען, אום אויפצוהאַלטען אין זיינע שולען און אוניווערזיטעטען דעם זעלבען גלויבען אין דער נאַטירליכער שלעכטקייט פֿון'ם מענשען. זיינע לעהרער און פּראָפעסאָרען פּריידיגען איבעראַל די נויטווענדיגקייט צו האָבען אַ מאַכט איבער דעם מענשען און איינצופּלאַנצען אַ מאָראַלישען עלעמענט אין דער געזעלשאַפֿט דורך דער בעשטראָפונג פֿון די, וועלכע ברעכען דאָס „געזעץ פֿון מאָראַליטעט"; דערביי פֿערגעסען זיי ניט צו ענטוויקלען ביים מענשען דורך כיטרע מיטלען די איבערצייגונג, אַז די געזעצע פֿון מאָראַל און די געשריבענע געזעצע זיינען איין און דיזעלבע. צו איבער־צייגען דעם מענשען אין דער נויטווענדיגקייט פֿון אויטאָריטעט, איז פֿאַר דעם שטאַאט אַ פֿראַגע פֿון לעבען און טויט; דען קוים וואָס דער מענש הויבט אָן צו צווייפלען אין דער נויטווענדיגקייט פֿון אַ שטאַרקער אויטאָ־ריטעט, אום צו פֿערשטאַרקערן די פּרינציפּען פֿון מאָראַל, מוז אין גיכען ביי איהם פֿערשוואונדען ווערען דער גלויבען אין דער הויכער מיסיאָן פֿון זיינע רעגירער.

אונזער גאַנצע רעליגיעזע, היסטאָרישע, יוריסטישע און סאָציאַלע ערציהונג איז דורכגעדרונגען מיט דער אידעע, אַז דער מענש, ווי באַלד נאָר מען וועט איהם איבערלאָזען צו זיך אַליין, וועט זיך אומקעהרען צוריק צו זיין אַמאָליגען ווילדען צושטאַנד, און דאָס אָהן דער עקזיסטענץ פֿון וואָס פֿאַר עס איז ניט אויטאָריטעט, וואָלט איין מענש דעם אַנדערן פשוט אויפגעגעסען. פֿון דער „מאַסע" קען מען קיין זאַך ניט ערוואַרטען, נור ברוטאַליטעט און דעם קריעג פֿון אַלע געגען אַלע. די מענשען וואָלטען איינפאַך געמוזט אונטערגעהן, אויב זיי וואָלטען ניט געהאַט

איבער זיך די אויסערוועהלטע — די פריעסטער און ריכטער און זייערע געהילפען, דעם פאָליציסט און דעם היינקער. די דאָזיגע ערלייזער, אַזוי דערצעהלט מען אונז, פערהינדערן דעם קאַמפּף פון אַלע געגען אַלע! זיי ענטוויקלען ביים מענשען דעם רעספּעקט פאַר דעם געזעץ, לערנען איהם אויס די דיסציפּלין און פיהרען איהם אויף דעם ריכטיגען וועג, ביז וואַנען עס וועלען זיך ענטוויקלען בעסערע שטרעבונגען אין די „פערהאַרטעוועטע מענשען־הערצער", אַזוי אַז מיר וועלען זיך מעהר ניט נייטיגען אין אַזוי פיעל געפענגניסע און גאַלגאַנען ווי היינט.

מיר לאַכען זיך איים פון יענעם קעניג, וועלכער, ווען מען האָט איהם אין 1848 אַרויסגעטריעבען פון זיין לאַנד, האָט אויסגעשריען מיט פערצווייפלונג: „מיינע אָרעמע אונטערטהאַנען! זיי וועלען דאָך מוזען אונטערגעהן אָהן מיר!" מיר לאַכען זיך אוים פון יענעם ענגלישען קויפמאַן, וועלכער האָט זיך איינגערעדט, אַז זיינע לאַנדס־לייט זיינען די אור־אייניקלאַך פון דעם פערשוואונדענעם שבט פון ישראל, און דעריבער האָט זיי גאָט אויסערוועהלט צו געבען די „נידעריגערע ראַסען" אַ גוטע רעגירונג.

אָבער געפינען מיר דען ניט דיזעלבע איבערטרייבונגען מכח דעם אייגענעם ווערטה ביי אַלע נאַציאָנען און זאָגאַר ביי דער גרויסער מעהרהייט פון די זאָגענאַנטע געבילדעטע?

* * *

אָבער דער וויסענשאַפטליכער שטודיום פון דער געשיכטליכער ענטוויקלונג פון די געזעלשאַפטען און זייערע אינסטיטוציאָנען פיהרט אונז צו גאַנץ אַנדערע אַנשויאונגען. די געשיכטע צייגט אונז, אַז די געוואוינהייטען און מנהגים, וועלכע די מענשהייט האָט געשאַפען פאַר דער פּראַקטיצירונג פון געגענזייטיגער הילפע, פאַר דער געגענזייטיגער פערטהיידיגונג און פאַר דעם פריעדען אין אַלגעמיין, זיינען דירעקט אויסגעאַרבייט און ענטוויקעלט געוואָרען פון דער „נאָמענלאָזער מאַסע". צו דאַנקען די דאָזיגע מנהגים און געוואוינהייטען איז דער מענש געווען אימשטאַנד זיך אויפצוהאַלטען אין דעם קאַמפּף אום דאַזיין אונטער די שווערסטע און ביטערסטע נאַטירליכע אומשטענדען. די וויסענשאַפטליכע פאָרשונג צייגט אונז, אַז די זאָגענאַנטע פיהרער, העלדען און געזעץ־געבער פון דער מענשהייט האָבען קיין איינציגע נייע זאַך ניט צוגעגעבען צו דער געשיכטע, וואָס איז ניט שוין פריהער אויסגעאַרבייט געוואָרען דורך דאָס געוואוינהייטס־רעכט. די בעסטע פון זיי האָבען בלויז בעשטעטיגט און דורך בעשטימטע ווערטער ערקלעהרט די אינסטיטוציאָנען,

וועלכע האָבען שוין לאַנג בעפאָר עקזיסטירט אין די מנהגים און געוואוינהייטען פון די פערשיעדענע פעלקער און שטאַמען; נאָר די מייסטע פון די דאָזיגע „מענשהייטס-בעגליקער" האָבען זיך בענוצט מיט דער קלענסטער געלעגענהייט, אום צו קענען פערניכטען דאָס אונגעשריבענע געזעץ, ווי באַלד נור עס האָט זיי פערהינדערט צו עטאַבלירען זייער פערזענליכע מאַכט; אָדער זיי האָבען איבערגעביטען דעם אייגענטליכען צוועק פון די פאָלקס-אינסטיטוציאָנען צו זייער אייגענעם נוצען און צום נוצען פון זייער קלאַס.

שוין אין יענע אור־אַלטע צייטען, וועלכע פערלירען זיך אין דעם דונקעלען טומאַן פון דער אייז־פעריאָדע, האָבען די מענשען געלעבט צוזאַמען אין געזעלשאַפטען. און אין די דאָזיגע געזעלשאַפטען האָבען זיך אויסגעאַרבייט אַ גאַנצע רייהע פון אינסטיטוציאָנען, וועלכע די מענשען פלעגען אָבהיטען מיט אַ רעליגיעזער פינקטליכקייט, אום צו שאַפען אַ מעגליכקייט פאַר אַ געמיינשאַפטליכען לעבען. און שפעטער, אין פערלויף פון דער גאַנצער געשיכטע פון דער מענשליכער ענטוויקלונג האָט די שעפערישע קראַפט פון דער נאַמענלאָזער מאַסע שטענדיג אויסגעאַרבייט נייע פאָרמען פון דעם סאָציאַלען לעבען, פון געגענזייטיגער הילפע און גאַראַנטיען פאַר דעם פריעדען, וויבאַלד נור עס האָבען זיך ענטוויקעלט נייע בעדינגונגען.

פון דער אַנדערער זייט צייגט אונז די מאָדערנע וויסענשאַפט קלאָר און דייטליך, אַז דאָס געזעץ — צי די מענשען האָבען איהם צוגעשריבען אַ געטליכען אורשפרונג, צי זיי האָבען בלויז געזעהן אין איהם די חכמה פון דעם געזעץ־געבער — האָט קיינמאָל ניט מעהר געטהאָן, ווי אַוועקצושטעלען אויף אַ פעסטען באַזיס, אָדער בעסער געזאָגט צו קריסטאַליזירען אין בעשטימטע פאָרמען אַזעלכע מנהגים און געוואוינהייטען, וואָס האָבען שוין עקזיסטירט און צו געבען זיי אַ גרעסערע פערשפרייטונג. אַלע אַלטע געזעץ־ביכער, אָהן אַ שום אויסנאַהם, זיינען ניט מעהר ווי אַ צוזאַמענשטעלונג פון מנהגים און געוואוינהייטען, וועלכע מען האָט אָנגעשריבען, כדי זיי זאָלען ניט געהן פערלאָרען פאַר די קומענדע דורות. אָבער אין דערזעלבער צייט פלעגען די געזעץ־געבער צו די דאָזיגע מנהגים שטענדיג נאָך צולייגען עטליכע נייע בעשטימונגען, אום צו שאַפען אונגלייכהייט און צו פערשקלאַפען די מאַסען פאַר די אינטערעסען פון די בעוואָפענטע רייכע און די קריעגערישע מינאָריטעטען.

„דו זאָלסט ניט טויטען!" זאָגט דאָס אַלטע אידישע געזעץ; „דו

זאָלסט ניט גנב'ענען!" — „דו זאָלסט ניט זאָגען פֿאַלשע עדות!" אָבער צו אָט די אַלע אויסגעצייכענטע מאָראַלישע בעשטימונגען, וועלכע זיינען אַלגעמיין אָנערקענט געוואָרען אין יענער צייט, האָט דאָס געזעץ באַלד צוגעזעצט: „דו זאָלסט ניט בעגערען דיין שכן'ס ווייב, ניט זיין שקלאַף און ניט זיין אייזעל!" און האָט דערמיט פֿאַר אַ לאַנגע צייט לעגאַליזירט די שקלאַפֿעריי און אַוועקגעשטעלט די פֿרוי אויף דער שטופֿע פֿון אַן ארבייטס־טהיער.

„זאָלסט ליעבען דיין חבר ווי זיך אַליין!" האָט דאָס קריסטענטהום שפּעטער געפּריידיגט; אָבער דער אַפּאָסטעל פּוילוס האָט שנעל צוגעזעצט: „שקלאַפֿען, געהאָרכט אייערע הערן!" און „ניטאָ קיין אויטאָריטעט, ווי די וואָס גאָט האָט בעשטימט!" אויף אַזאַ אופן האָט דאָס קריסטענטהום גערעכטפֿאַרטיגט דעם אונטערשיעד צווישען הערען און קנעכט אַלס אַן אויסדרוק פֿון גאָט'ס ווילען און האָט אָנערקענט די אויטאָריטעט פֿון די באַנדיטען, וועלכע האָבען אין יענער צייט בעהערשט רוים.

דאָס עוואַנגעליום האָט אפילו געפּריידיגט די ערהאַבענע אידעע צו פֿערצייהען יעדע בעליידיגונג, וועלכע איז דער אייגענטליכער אינהאַלט פֿון דער קריסטליכער לעהרע, אָבער אין דערזעלבער צייט האַלט עס אין איין דערמאָהנען דעם גאָט פֿון נקמה און פֿערטהיידיגט אויף אַזאַ אופֿן די ראַכע.

דיזעלבע ערשיינונג ווידערהאָלט זיך שפּעטער, נאָך דעם אונטערגאַנג פֿון דעם רוימישען קייזער־רייך, אין די געזעץ־ביכער פֿון די זאָגענאַנטע באַרבאַרען — ביי די גאַליער, לאָנגאָבאַרדען, אַלעמאַנען, זאַקסען און סלאַוואָניער. די דאָזיגע געזעץ־ביכער האָבען לעגאַליזירט אַן אויסגעצייכענטע געוואוינהייט, וועלכע האָט זיך אָנגעהויבען צו פֿערשפּרייטען אין יענער צייט. אָנשטאָט פֿון דעם אַלטען רעכט פֿון נקמה „אַן אויג פֿאַר אַן אויג! אַ צאָהן פֿאַר אַ צאָהן! אַ וואונד פֿאַר אַ וואונד! אַ לעבען פֿאַר אַ לעבען!" האָט זיך פֿערשפּרייט די געוואוינהייט צו צאָהלען אַ פֿ ע ר ג י ט י ג ו נ ג פֿאַר וואונדען און מאָרדען. אין דיזער בעציהונג זיינען די געזעץ־ביכער פֿון די באַרבאַרען טאַקע געווען אַ פּראָגרעס אין פֿערגלייך מיט דעם אַלטען געזעץ פֿון בלוט־ראַכע, וועלכעס האָט עקזיסטירט ביי די אַמאָליגע שטאַמען. אָבער די דאָזיגע געזעץ־ביכער האָבען אויך אין דערזעלבער צייט עטאַבלירט די אָבטהיילונג פֿון פֿרייע מענשען אין פֿערשיעדענע קלאַסען, אַן אונטערשיעד, וועלכער האָט זיך

אין יענער צייט קוים ארויסגעזעהן און וועלכער איז פלוצלונג בעשטע־טיגט געוואָרען דורך דאָס געזעץ.

די געזעץ־ביכער פון די באַרבאַרען האָבען נעמליך געמאַכט אַן אונטערשיעד אין דער פערגיטיגונג: אַזוי און אַזוי פיעל דאַרף מען בע־צאָהלען פאַר אַ שקלאַף (צו דעם הערר פון׳ם שקלאַף, פערשטעהט זיך); אַזוי און אַזוי פיעל פאַר אַ פרייען מאַן; אַזוי און אַזוי פיעל פאַר אַ פיהרער. די פערגיטיגונג פאַר אַ פיהרער איז געוועזן אַזוי הויך, אַז עס האָט איינפאַך געמיינט לעבענס־לענגליכע שקלאַפעריי פאַר דעם מערדער. עס איז גאָר קיין צווייפעל ניט, אַז די אורזאַכע פון דעם דאָזיגען אונטערשיעד, וועלכער איז עטאַבלירט געוואָרען דורך דער געוואוינהייט, איז צוערשט בלויז געוועזן די אויסרעכנונג, אַז די פאַמיליע פון דעם ערמאָרדעטען פיהרער האָט פערלוירען מעהרער, ווי די פון אַ געוועהנליכען פרייען מאַן, וועלכער איז דער׳הרגט געוואָרען אונטער דיזעלבע אומשטענדען; פאָלגליך האָט די ערשטע געהאַט אַ רעכט אויף אַ העכערע פערגיטיגונג ווי די לעצטע. אָבער מיט דעם וואָס דאָס געזעץ־בוך האָט לעגאַליזירט די דאָזיגע געוואוינהייט, איז אין דערזעלבער צייט עטאַבלירט געוואָרען די אָבטהיילונג פון די מענשען אין פערשידענע קלאַסען, און דער אונטערשיעד האָט בעקומען אַזאַ פעסטען באַזיס, אַז מיר האָבען אפילו היינט צו טאָג נאָך ניט געקענט פטור ווערן דערפון.

* * *

דאָסזעלבע איז דער פאַל מיט יעדער געזעץ־געבונג, אפילו מיט אונזערע היינטיגע געזעצע. די אונגערעכטיגקייט און אונטערדריקונג פון די אַמאָליגע צייטען זיינען דורך דאָס געזעץ שטענדיג איבערגעטראָגען גע־וואָרען אויף די שפּעטערדיגע פעריאָדען. אויף אַזאַ שטייגער האָט זיך איבערגעטראָגען די טיראַניי פון דעם פערסישען קייזער־רייך אויף גריי־כענלאַנד און דער דעספּאָטיזם פון די מאַקעדאָנישע קעניגע אויף רוים. די אונטערדריקונגס־מעטהאָדען און גרויזאַמקייטען פון דעם רוימישען קייזער־רייך און פון די אויטאָקראַטישע און טהעאָקראַטישע רעגירונגען אין אָריענט האָבען זיך איבערגעטראָגען אויף די יונגע באַרבאַרישע שטאַאַטען, וועלכע האָבען זיך גראָד וואָס ענטוויקעלט, און אויף דער קריסטליכער קירכע. מיט דער הילפע פון דעם געזעץ האָט די פערגאַנ־גענהייט די צוקונפט איינגעשמיעדט אין קייטען.

אַלע גאַראַנטיען, וועלכע זיינען נויטווענדיג פאַר דעם לעבען פון דער געזעלשאַפט; אַלע פאָרמען פון דעם סאָציאַלען לעבען, וועלכע האָבען זיך עטאַבלירט אינערהאַלב די שטאַמען, די דאָרף־קאָמונעס און די

מיטעל־אַלטערליכע שטעדט; אַלע פאָרמען פאַר די בעציהונגען צווישען פערשידענע שטאַמען און צווישען די שטאָדט־רעפובליקען פון׳ם מיטעל־אַלטער, וועלכע האָבען שפּעטער געדיענט פאַר די ערשטע עלעמענטען פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען פעלקער־רעכט; אַלע פאָרמען פון געגענ־זייטיגער אונטערשטיצונג און פון דער פערטהיידיגונג פון׳ם פריעדען — איינגעשלאָסען די געריכטס־טריבונאַלען און געשוואָרענע — זיינען אויס־געאַרבייט און פערווירקליכט געוואָרען דורך דעם שעפּפערישען געניוס פון די נאַמענלאָזע מאַסען. אַלע געזעצע, פון די עלטסטע צייטען ביז היינטיגען טאָג, האָבען שטענדיג פאָרגעשטעלט מיט זיך אַ צוזאַמענמי־שונג פון צוויי פערשידענע עלעמענטען. איין עלעמענט האָט פער־שטאַרקערט און סטאַביליזירט געוויסע מנהגים און געוואוינהייטען, וועלכע מען האָט שוין בעפאָר אויסגעפונען פאַר ניצליך; דער אַנדערער עלע־מענט פון אַלע געזעצע איז געווען אַ צוזעצונג צו די דאָזיגע גע־וואוינהייטען — אָפטמאָל ניט מעהר ווי אַ געוויסענלאָזע פערטייטשונג פון אַ געוויסען מנהג — מיט דעם צוועק צו עטאַבלירען אָדער צו פער־שטאַרקערן די קיום וואָס ענטשטאַנדענע אויטאָריטעט פון דעם קעניג, דעם פעאָדאַל־הערר, דעם סאָלדאַט אָדער דעם פריעסטער און צו פער־זיכערן און סאַנקציאָנירען זייער מאַכט.

אָט צו די אַנשויאונגען פיהרט אונז דאָס וויסענשאַפטליכע שטודיום פון דער געזעלשאַפטליכער ענטוויקלונג; דאָס האָבען אונז געצייגט די רעוואָלטאַטען פון די לעצטע צוואַנציג אָדער דרייסיג יאָהר, וועלכע מיר האָבען צו דאַנקען אַ גרויסע צאָהל פון געוויסענהאַפטע פאָרשער און געלעהרטע. עס איז וואַהר, אַז די מענער פון דער וויסענשאַפט האָבען אין די מייסטע פעלע ניט דעם מוטה קלאָהר און דייטליך צו פאָרמולי־רען וועלכע אפיקורס׳שע אַנשויאונגען; אָבער דער דיינקענדער לעזער, וועלכער שטודירט זייערע ווערק, מוז נויטווענדיגער ווייזע קומען צו די אויבען דערמאָהנטע שליסע.

VIII.

דער פלאַץ פון׳ם אַנאַרכיזם אין דער מאָדערנער וויסענשאַפט.

וואָס פאַר אַ פלאַץ פערנעהמט אַלזאָ דער אַנאַרכיזם אין דער גרויסער גייסטיגער בעוועגונג פון׳ם 19־טען יאָהרהונדערט ?

דער ענטפער אויף אָט דער פראַגע איז שוין אָנגעדייטעט געוואָרען אין דעם, וואָס מיר האָבען געזאָגט אין די פריהערדיגע קאַפּיטלען. דער אַנאַרכיזם איז אַ וועלט־אַנשויאונג, וואָס גרינדעט זיך אויף דער מעכאַנישער 1) ערקלערונג פון אַלע נאַטור־ערשיינונגען — איינגעשלאָסען דאָס לעבען פון די מענשליבע געזעלשאַפטען און זייערע עקאָנאָמישע, פּאָליטישע און מאָראַלישע פּראָבלעמען. זיין מעטהאָדע איז די פון די נאַטור־וויסענשאַפטען, און יעדען שלוס, וועלכען ער טראָגט אַרויס פון זיינע אונטערזוכונגען, מוז פריהער בעשטעטיגט ווערען דורך דער דאָזיגער מעטהאָדע, איידער ער קען אָנגענומען ווערען פאַר וויסענשאַפטליך. זיין ציעל איז אויסצואַרבייטען אַ סינטהעטישע פילאָזאָפיע, וועלכע שליסט איין אַלע ערשיינונגען פון דער נאַטור און דעם לעבען פון די געזעלשאַפטען, אויסמיידענדיג די טעותים, אין וועלכע קאַנט און ספּענסער האָבען זיך פערפלאָנטערט, צוליעב די פריהער דערמאָהנטע אורזאַכען.

עס פערשטעהט זיך, אַז דער אַנאַרכיזם איז דערפאַר נויטווענדיגערווייזע געצוואונגען צו פערענטפערן אַלע פראַגען פון דעם מאָדערנעם לעבען אויף זיין אייגענעם שטייגער; זיין שטעלונג צו די דאָזיגע פראַגען איז אַ גאַנץ אַנדערע, ווי די שטעלונג פון אַלע איבעריגע פּאָליטישע פּאַרטייען; ער אונטערשיידעט זיך זאָגאַר ביז צו אַ געוויסען פונקט פון די סאָציאַליסטישע פּאַרטייען, וועלכע האָבען זיך נאָך ניט אין גאַנצען בעפרייט פון אַלע מעטאַפיזישע פאָרשטעלונגען.

פערשטעהט זיך, די אויסאַרבייטונג פון אַ פאָלשטענדיגער מעכאַנישער אויפפאַסונג פון דער נאַטור, איבערהויפּט וואָס אָנבעלאַנגט דעם סאָציאָלאָגישען טהייל, וועלכער בעשעפטיגט זיך ספּעציעל מיט דעם

---

1) עס וואָלט בעסער געווען צו זאָגען „קינעטיש" אָנשטאָט מעכאַניש, אָבער דאָס וואָרט איז ליידער ווייניג בעקאַנט.

לעבען און מיט דער ענטוויקלונג פון די געזעלשאפטען, האט זיך קיים וואס אנגעפאנגען. אבער זאגאר דאס ווייניגע, וואס עס איז ביז איצט געטהאן געווארען און מאנכעס מאל זאגאר אונבעוואוסטערהייט, טראגט שוין דעם כאראקטער, וועלכען מיר האבען אנגעדייטעט. אין דער רעכטס-פילאזאפיע, אין דער עטהיק, אין דער פאליטישער עקאנאמיע און אין דעם היסטארישען שטודיום פון די נאציאנען און פון די געזעלשאפטליכע אינסטיטוציאנען האט דער אנארכיזם זיך שוין ערווארבען א פלאץ און בעוויזען, אז ער שטעלט זיך ניט צופרידען מיט די אלטע מעטאפיזישע אנשויאונגען און קוקט אויס פאר א נאטור-וויסענשאפטליכען באזיס.

ער לאזט זיך ניט אבנארען דורך די מעטאפיזישע פארשטעלונגען פון העגעל, שעלינג און קאנט אדער דורך די לעהרער פון דעם רוימישען און קירכען-געזעצליכען רעכט; די בעהויפטונגען פון די געלעהרטע פראפעסארען פון דעם זאגענאנטען שטאאטס-רעכט און די פאליטישע עקאנאמיע פון די מעטאפיזיקער האבען פאר איהם א קנאפען ווערטה. ער וויל קלאהר פערשטעהן אלע פראגען, וועלכע הויבען זיך אויף אויף די דאזיגע געביעטען, שטיצענדיג זיך אויף די רעזולטאטען פון דער געוואלדיגער ארבייט, וואס איז אויפגעטהאן געווארען וועהרענד די לעצטע דרייסיג אדער פערציג יאהר פון א נאטור-וויסענשאפטליכען שטאנדפונקט.

* * *

אקוראט ווי די מאטעריאליסטישע, ד. ה. די מעכאנישע, אדער בעסער געזאגט, די קינעטישע פילאזאפיע האט געמאכט א סוף צו די אלע מע-טאפיזישע בעגריפען פון'ם „וועלט-גייסט", „דער שעפפערישער נאטור-קראפט", דער „ליעבענדער צוציהונגס-קראפט פון דער מאטעריע", דער „פערמענשליכונג פון דער אידעע", דעם „צוועק פון דער נאטור", דעם „צוועק פון דאזיין", דעם „אונבעגרייפליכען" א.ז.וו. און האט בלויז אויסגעקליבען דערפון די אורשפרינגליכע געגעראליזירונגען, וועלכע האבען זיך בעהאלטען אונטער די דאזיגע ווערטער און זיי איבערזעצט אין דער קאנקרעטער שפראך פון די ווירקליכע פאסירונגען — אזוי האנדעלט אויך דער אנארכיזם, ווען ער בעשעפטיגט זיך מיט די ערשיינונגען פון'ם געזעלשאפטליכען לעבען.

ווען די מעטאפיזיקער ווילען איבערצייגען דעם נאטור-פארשער, אז דאס גייסטיגע און זיטליכע לעבען פון'ם מענשען „שפיעלט זיך אב לויט די אייביגע געזעצע פון'ם גייסט", דאן קנייטשט דער לעצטער בלויז מיט די פלייצעס און זעצט געדולדיג פאר זיין שטודיום מכח די ערשיי-

נונגען פון'ם לעבען, פון דער אינטעליגענץ און פון די געפיהלען און ליידענשאַפטען, אום צו בעווייזען, אַז די אַלע פערשיעדענע ערשיינונגען לאָזען זיך צוריקפיהרען אויף פיזישע און כעמישע אורזאַכען. — ער פערזוכט אויסצוגעפינען די נאַטירליכע געזעצע פון די דאָזיגע ערשיינונגען.

דאָס זעלבע איז דער פאַל מיט דעם אַנאַרכיסט, ווען מען דערצעהלט איהם, אַז לויט העגעל'ן שטעלט „יעדע ענטוויקלונג פאָר מיט זיך אַ טהעזיס, אַן אַנטיטהעזיס און אַ סינטהעזיס;" אָדער ווען אימיצער וויל איהם איינריידען, אַז „דער צוועק פון דעם געזעץ איז צו שאַפען גערעכטיגקייט, וועלכע שטעלט פאָר מיט זיך די פערקערפערונג פון דער העכסטער אידעע"; אָדער ווען איינער פרעגט איהם וועגען „דעם צוועק פון'ם לעבען". ער קנייטשט מיט די פלייצעס, ווען מען שטעלט איהם אַזעלכע פראַגען און פרעגט זיך אַליין: „ווי אַזוי איז גאָר מעגליך, אַז היינט צו טאָג, ווען די נאַטור-וויסענשאַפטען האָבען דערגרייכט אַזאַ וואונדערבאַרע ענטוויקלונג, זאָלען זיך נאָך געפינען אַזעלכע ריקשטענדיגע מענשען, וועלכע גלויבען נאָך אין אַזעלכע פוסטע ווערטער, מענשען, וואָס ריידען נאָך אין דער שפראַך פון די פרימיטיווע ווילדע, וועלכע שטעלען זיך פאָר, אַז די גאַנצע נאַטור ווערט בעהערשט פון מענשען-עהנליכע וועזענס!"

דער אַנאַרכיסט לאָזט זיך ניט בעאיינפלוסען דורך קלינגענדע פראַזען, וועלכע דינענן בלויז צו פערדעקען די אונוויסענהייט אָדער — וואָס עס איז נאָך ערגער — דעם אַבערגלויבען — די מורא פאַר דעם אונבעגרייפליכען. דאָס איז די אורזאַכע, וואָרום ער צאָהלט איבערהויפט ניט קיין שום אויפמערקזאַמקייט צו אַזעלכע ווערטער און געהט רוהיג ווייטער אָן מיט זיין שטודיום פון די סאָציאַלע טהעאָריען און אינסטיטוציאָנען אין דער פערגאַנגענהייט און געגענוואַרט, זיך שטענדיג בענוצענדיג מיט דער נאַטור-וויסענשאַפטליכער מעטהאָדע.

און ער געפינט דערביי, אַז די ענטוויקלונג פון'ם געזעלשאַפטליכען לעבען איז פיעל קאָמפליצירטער און אויך פיעל אינטערעסאַנטער, ווי די מעטאַפיזישע פאָרמולאַציאָנען און דעפינאַציאָנען שטעלען אונז פאָר.

* * *

עס איז זעהר פיעל גערעדט געוואָרען וועהרענד דער לעצטער צייט וועגען דער זאָגענאַנטער דיאַלעקטישער מעטהאָדע, וועלכע די סאָציאַל-דעמאָקראַטען רעקאָמאַנדירען אונז, אום דערמיט אויסצואַרבייטען דעם סאָציאַליסטישען אידעאַל. אָבער די דאָזיגע מעטהאָדע האָט פאַר אונז קיין גרעסערע בעדייטונג ווי פאַר דער מאָדע-נער נאַטור-וויסענשאַפט

די דיאַלעקטישע מעטהאָדע דערמאָהנט דעם מאָדערנעם נאַטור־פאָרשער אין עפּעס זעהר אַלטעס, וואָס די וויסענשאַפט האָט גליקליכערווייזע שוין לאַנג פערגעסען. קיין איינציגע ענטדעקונג פון׳ם 19־טען יאָהרהונדערט אויף דעם געביעט פון מעכאַניק, אַסטראָנאָמיע, פיזיק, כעמיע, ביאָלאָגיע, פסיכאָלאָגיע אָדער אַנטראָפּאָלאָגיע איז ניט געמאַכט געוואָרען מיט דער הילפע פון דער דיאַלעקטישער מעטהאָדע. די אַלע געוואַלדיגע ערפינ־דונגען און ענטדעקונגען פון דעם פערגאַנגענעם יאָהרהונדערט האָבען מיר צו דאַנקען דער אינדוקטיוו־דעדוקטיווער מעטהאָדע. וועלכע איז די איינציגע וויסענשאַפטליכע מעטהאָדע. און אַזוי ווי דער מענש איז אַ טהייל פון דער נאַטור, און אַזוי ווי זיין פערזענליכעס און סאָציאַלעס לעבען איז פונקט אַזוי גוט אַ נאַטור־ערשיינונג, ווי דאָס וואַקסען פון אַ בלום אָדער ווי די ענטוויקלונג פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען ביי די ביענען און מוראַשקעס — אָט דערפאַר איז ניטאָ קיין שום נויט-ווענדיגקייט איבערצובייטען אונזער מעטהאָדע אויף אַן אַנדערע, ווען מיר געהען איבער פון דער בלום צום מענשען, פון דעם דאָרף פון די ביבערס צו דער שטאָדט פון די מענשען. עס וואָלט איינפאַך געווען אַבסורד אַוועקצוואַרפען אַ מעטהאָדע, וועלכע איז געווען אַזוי ניצליך פאַר אונז און אויסצוקוקען פאַר אַ נייע מעטהאָדע אין דעם רייך פון דער מעטאַפיזיק.

* * *

די אינדוקטיוו-דעדוקטיווע-מעטהאָדע, וועלכע מיר ווענדען אָן אין דער נאַטור־וויסענשאַפט, האָט איהרווירקזאַמקייט אַזוי גלענצענד בעווי-זען, אַז דאָס 19טע יאָהרהונדערט האָט מעהר אויפגעטהאָן פאַר דעם פראָגרעס פון דער וויסענשאַפט, ווי עס איז געטהאָן געוואָרען אין פער־לויף פון גאַנצע צוויי טויזענד יאָהר בעפאָר. און ווען מענער פון דער וויסענשאַפט האָבען זיך אין דעם צווייטען העלפט פון׳ם 19טען יאָהרהונ־דערט בענוצט מיט דערזעלבער מעטהאָדע אין זייער שטודיום פון די מענשליכע געזעלשאַפטען, האָבען זיי זיך ניט געהאַט צו רעכענען מיט קיין שום הינדערניס, וואָס זאָל זיי צווינגען איבערצובייטען זייער מעטהאָדע אויף דער מיטעל-אַלטערליכער סקאָלאַסטיק, וועלכע העגעל האָט ווידער ניי אויפגעלעבט. און ווען איינציגע נאַטור־פאָרשער, שטעהענדיג אונטער דעם איינפלוס פון זייער בורזשואַזער ערציהונג, האָבען זיך ערקלערט פאַר נאָכפאָלגער פון דער וויסענשאַפטליכער מעטהאָדע פון דאַרווין און בעהויפּטעט, אַז דאָס געזעץ פון דער נאַטור לויטעט: „פערניכטע יעדען, וואָס עס איז שוואַכער פון דיר!" דאַן איז עס געווען אַ קלייניגקייט פאַר אונז אויפצואווייזען מיט דער הילפע פון דערזעלביגער וויסענשאַפטליכער

מעטהאָדע, אַז דאָס איז איבערהויפּט ניט געווען דער שלום, וועלכען דאַרווין האָט געצייגען, און אַז די דאָזיגע וויסענשאַפֿטס-מענער זיינען געווען אויף אַ פֿאַלשען וועג. מיר זיינען געווען אימשטאַנד צו צייגען, דאָס אַזאַ „געזעץ פֿון דער נאַטור" עקזיסטירט איבערהויפּט ניט, אַז די נאַטור לערנט אונז עפּעס גאַנץ אַנדערעס, און דאָס זייערע שליסע זיינען פֿאַר קיין פֿאַל ניט געווען וויסענשאַפֿטליך.

דאָסזעלבע איז דער פֿאַל, ווען די עקאָנאָמיסטען זוכען אונז איינ-צורייידען, אַז די אונגלייכהייט פֿון די פֿערמעגענס איז אַ „נאַטור-געזעץ", און אַז דער קאַפּיטאַליסטישער אויסבייטונגס-סיסטעם שטעלט פֿאַר מיט זיך די בעסטע פֿאָרם פֿון דער סאָציאַלער אָרגאַניזאַציאָן. אָנווענדענדיג די נאַטור-וויסענשאַפֿטליכע מעטהאָדע, זיינען מיר אימשטאַנד אויפֿצוא-ווייזען אַז די דאָזיגע זאָגענאַנטע „געזעצע" פֿון דער בורזשואַזער סאָציאַלער וויסענשאַפֿט, איינגעשלאָסען די גאַנצע היינטיגע פּאָליטישע עקאָנאָמיע, זיינען איבערהויפּט קיין געזעצע ניט, זאָנדערן ניט מעהר ווי פּראָסטע בעהויפּטונגען, וועמענס ריכטיגקייט עס איז ביז איצט פֿון קיינעם ניט גערעכטפֿערטיגט און בעוויזען געוואָרען. דער פֿאַקט איז, דאָס איינציגע פֿון זייערע פֿונדאַמענטאַלע זאָגענאַנטע געזעצע ווערען צו-פֿאַלען אויף ברעקלאַך, ווי באַלד זיי דאַרפֿען אויסהאַלטען די פּראָבע פֿון די ווירקליכע טהאַטזאַכען, צו וועלכע דער אמת'ער שטודיום פֿון דעם איינענטליכען לעבען פֿיהרט אונז.

* * *

איין זאַך איז נאָך נייטיג צו בעמערקען. די וויסענשאַפֿטליכע אונ-טערזוכונג קען נור דאַמאָלס זיין פֿרוכטבאַר, ווען זי שטעלט זיך אַ געוויסע אויפֿגאַבע; ד.ה. ווען זי איז אונטערגענומען געוואָרען מיט דער אַבזיכט צו געפֿינען אַן ענטפֿער אויף אַ קלאָרע און בעשטימטע פֿראַגע. און וואָס קלאָרער און דייטליכער מיר זעהען אַרום די עקזיסטירענדע בעציהונגען צווישען דער געשטעלטער פֿראַגע און די פֿונדאַמענטאַלע גרונד-בעדינ-גונגען פֿון אונזער וועלט-אַנשויאונג, אַלץ פֿרוכטבאַרער וועט זיין די דאָזיגע אונטערזוכונג. וואָס בעסער אַ פֿראַגע פּאַסט זיך צו צו אונזערע אַלגעמיינע אַנשויאונגען, אַלץ לייכטער איז איהר לייזונג.

די פֿראַגע, וואָס דער אַנאַרכיזם האָט צו שטעלען, לאָזט זיך אויס-דריקען אויף אַזאַ שטייגער: „וועלכע סאָציאַלע פֿאָרמען פֿער-זיכערן אַם בעסטען, אין אַזעלכע און אַזעלכע גע-זעלשאַפֿטען און ביי דער מענשהייט אין אַלגעמיין, די גרעסטע סומע פֿון גליק און וואָהלזיין און

פאָלגליך די גרעסטע סומע פון לעבענס־קראַפט?" —
„וועלכע פאָרמען פון דער געזעלשאַפט אייגנען זיך אַם בעסטען צו פער־גרעסערן די דאָזיגע סומע פון גליק און וואָהלזיין און צו ענטוויקלען איהר אי אין קוואַליטעט אי אין קוואַנטיטעט, ד.ה. וועלכע פאָרמען זיינען אימשטאַנד צו מאַכען אונזער גליק וואָס פאָלקאָמענער און פיעל־זייטיגער?
— די דאָזיגע פראַגע ענטהאַלט אין דערזעלבער צייט די דעפינאַציאָן פון דעם פּראָגרעס.

דער וואונש צו אונטערשטיצען די ענטוויקלונג אין דער דאָזיגער ריכטונג, בעשטימט די סאָציאַלע, וויסענשאַפטליכע און קינסטלערישע טהעטיגקייט פון דעם אַנאַרכיסט. און די דאָזיגע טהעטיגקייט, דערפאַר וואָס זי שטעהט אין אָנקלאַנג מיט דער ענטוויקלונג פון דער געזעל־שאַפט אין דער אויבען דערמאָהנטער ריכטונג, ווערט אויף אַזאַ אופן אַ קוואַל פון העכערער לעבענס־קראַפט, לעבענס־פעהיגקייט און פון אַ געפיהל פון איינהייט מיט דער מענשהייט און איהרע בעסטע קרעפטען.

און דעריבער איז די דאָזיגע טהעטיגקייט אויך אַ קוואַל פון הע־כערער לעבענס־קראַפט און גליק פאַר דעם איינצעלנעם מענשען.

IX.

דער אנארכיסטישער אידעאל און די פריהערדיגע רעוואלוציאנען.

דער אַנאַרכיזם, אַזוי ווי מיר האָבען שוין פריהער ערקלערט, איז דירעקט אַרויסגעוואַקסען פון דעם שטראָם פון'ם פּראַקטישען לעבען.

גאָדווין, וועלכער האָט געלעבט אין דער צייט פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן פון 1789 ביז 1793, האָט געזעהן מיט זיינע אייגענע אויגען, ווי די אויטאָריטעט פון'ם שטאַאַט, וועלכע איז ענט־שטאַנען וועהרענד און דורך דער רעוואָלוציאָן, איז געוואָרען אַ הינדערניס צו דער ענטוויקלונג פון דער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג. ער האָט אויך גע־וואוסט, וואָס עס איז אָנגעגאַנגען אין ענגלאַנד אונטער דעם מאַנטעל פון'ם פּאַרלאַמענטאַריזם.—די פערכאַפונג פון דער קאָמונאַלער ערד, דער פערקויף פון גוט בעצאַהלטע עפענטליכע אַמטען, די יאַגד נאָך אָרעמע קינדער אין די אַרבייטס־הייזער פון גאַנץ ענגלאַנד, וועלכע זיינען פון בעזונדערע אַגענטען מאַסענוויז פערשלעפט געוואָרען אין די וועבערייען פון לאַנקאַשיר,

וואו די מייסטע פֿון זיי זיינען צוגרונד געגאַנגען אין עטליכע יאָהר צייט — דאָס אַלעס האָט שטאַטגעפֿונען אונטער דער פּראָטעקציאָן פֿון׳ם פּאַרלאַמענט. גאָדווין האָט באַלד פֿערשטאַנען, דאָס אַ רעגירונג, און זאָל עס אפילו זיין די „איינציגע און אונטהיילבאַרע רעפּובליק" פֿון די יאַקאָבינער, וועט קיינמאָל ניט זיין אימשטאַנד צו פֿערווירקליכען די נויטווענדיגע סאָציאַלע, קאָמוניסטישע רעוואָלוציאָן; ער האָט פֿערשטאַנען, דאָס אַ רעוואָלוציאָנערע רעגירונג, זייענדיג דער בעשיצער פֿון׳ם שטאַאַט און פֿון די פּריווילעגיעס, וועלכע יעדער שטאַאַט האָט צו פֿערטהיידיגען, מוז אין גיכען ווערען אַ הינדערניס צו דער רעוואָלוציאָן. ער איז געווען איבערצייגט און האָט פֿריי און אָפֿען פּראָקלאַמירט, אַז די מענשען דאַרפֿען זיך פֿריהער בעפֿרייען פֿון זייער גלויבען אין געזעץ, אויטאָריטעט, שטאַאַטליכע איינהייט, „אָרדנונג", אייגענטהום און אַנדערע אינסטיטוציאָנען, וועלכע די פֿערגאַנגענהייט האָט אונז איבערגעלאָזט בירושה, ווען אונזערע עלטערן זיינען נאָך געווען שקלאַפֿען, איידער די רעוואָלוציאָן קען טריאומפֿירען.

דער צווייטער אַנאַרכיסטישער טהעאָרעטיקער, פּרודהאָן, איז געקומען נאָך גאָדווין און האָט איבערגעלעבט די רעוואָלוציאָן פֿון 1848. ער האָט געהאַט די מעגליכקייט צו זעהן מיט זיינע אייגענע אויגען די פֿערברעכען פֿון דער רעפּובליקאַנישער רעגירונג און האָט אין דערזעלבער צייט פֿערשטאַנען די אונמעגליכקייט פֿון לואי בלאַן׳ס שטאַאַטס סאָציאַליזם. אונטער דעם פֿרישען אײַנדרוק פֿון אַלעס, וואָס ער האָט געזעהן וועהרענד דער רעוואָלוציאָן, האָט ער אָנגעשריבען זיין מעכטיגעס ווערק „אַלגעמיינע אידעען וועגען דער רעוואָלוציאָן", וואו ער האָט פֿריי און אָפֿען פֿערטראָטען דעם אַנאַרכיזם און געפּריידיגט די אָבשאַפֿונג פֿון׳ם שטאַאַט.

שפּעטער, אין דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער אַסאָסיאַציאָן", איז עס ווידער געווען נאָך אַ רעוואָלוציאָן, נאָך דער פּאַריזער קאָמונע פֿון 1871, ווען די אַנאַרכיסטישע אידעע האָט זיך דורכגעבראָכען אַ וועג. די פֿאַלשטענדיגע רעוואָלוציאָנערע אונמעכטיגקייט פֿון דער קאָמונאַלער רעגירונג, טראָץ דעם וואָס אַלע רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען פֿון יענער צייט — יאַקאָבינער, בלאַנקיסטען און אינטערנאַציאָנאַליסטען — זיינען אויף אַ זעהר גערעכטען אופן פֿערטראָטען געווען אין דער דאָזיגער קערפּערשאַפֿט; און די אונפֿעהיגקייט פֿון דעם גענעראַל קאָמיטע פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע", וועלכע איז זיך געזעסען אין לאָנדאָן און האָט פֿון דאָרטען פֿערזוכט צו רעגירען די פּאַריזער בעוועגונג דורך

לעכערליכע און שעדליכע בעפֿעהלען — אָט די צוויי נייע ערפֿאַהרונגען האָבען אויפֿגעעפֿענט די אויגען פֿון אַ גרויסער צאָהל מיטגלידער פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע". פֿערשידענע פֿעדעראַציאָנען פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע" און פֿערשידענע פֿון איהרע פראָמינענטע מיטגלידער, צווישען זיי באַקונין, האָבען אָנגעהויבען נאָכדיינקען איבער דער שעדליכקייט פֿון יעדער רעגירונג, אפילו ווען זי איז אויסערוועהלט געוואָרען אויף אַזאַ פֿרייען אופן ווי די קאָמונע אָדער ווי די גענעראַל-קאָמיטע פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע".

שפּעטער מיט עטליכע מאָנאַטען האָט די גענעראַל-קאָמיטע פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע" אויף אַ פּריוואַט מיטינג, אָנשטאָט אויף אַ יעהרליכען קאָנגרעס, אָנגענומען אַזעלכע בעשליסע, וועלכע האָבען נאָך דייטליכער אַרויסגעציינט די געפֿאַהר פֿון אַ רעגירונג אין דער „אינטערנאַציאָנאַלע". דורך די דאָזיגע שעדליכע רעזאָלוציאָנען האָט מען פֿערזוכט צו מאַכען פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע", וועלכע האָט ביז דאַן מיט זיך פֿאָרגעשטעלט אַן אָרגאַניזאַציאָן פֿאַר דעם דירעקטען עקאָנאָמישען און רעוואָלוציאָנערען קאַמפף פֿון די אַרבייטער גרופּען געגען דעם קאַפּיטאַליזם, אַ פּאָליטיש-פּאַרלאַמענטאַרישע בעוועגונג, וועלכע האָט בלויז געקענט אויסבריינגען און צושטערען איהרע אייגענטליכע קרעפֿטע.

די דאָזיגע רעזאָלוציאָן האָט אַרויסגערופֿען אַן אָפֿענע רעוואָלט ביי די ראָמאַנישע פֿעדעראַציאָנען פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע" געגען דער גענעראַל-קאָמיטע; די פֿעדעראַציאָנען פֿון שפּאַניען, איטאַליען, פֿון׳ם יוראַ און טהיילוויז פֿון בעלגיען האָבען זיך אויפֿגעהויבען געגען די אויטאָריטערע בעשליסע פֿון די לאָנדאָנער פֿיהרער, און פֿון דאַמאָלס אָן האָט זיך אָנגעהויבען די מאָדערנע אַנאַרכיסטישע בעוועגונג.

מיר זעהען אַלזאָ, אַז די אַנאַרכיסטישע בעוועגונג איז יעדעס מאָל בענייט געוואָרען, ווען זי האָט דערפֿיהלט דעם איינדרוק פֿון אַ גרויסער פּראַקטישער ערפֿאַהרונג; די לעהרען פֿון׳ם לעבען גופא זיינען געווען די אורזאַכע פֿון איהר ענטשטעהונג. אָבער ווי נאָר זי האָט זיך ענטוויקעלט, האָט זי באַלד אָנגעהויבען אויסאַרבייטען אַן אַלגעמיינעם אויסדרוק פֿון איהרע פּרינציפּען און אַ טהעאָרעטישען און וויסענשאַפֿטליכען באַזיס פֿון איהרע לעהרען. וויסענשאַפֿטליך — ניט אין דעם זין, וואָס זי האָט אָנגענומען אַן אונפֿערשטענדליכע שפּראַך אָדער די אַלטע מעטאַפֿיזישע בעגריפֿען, נאָר דורך דעם, וואָס זי האָט געזוכט אויסצוגעפֿינען אַ באַזיס פֿון איהרע פּרינציפּען אין די נאַטור-וויסענשאַפֿטען פֿון דער צייט און צו ווערען אַ צווייג פֿון זיי.

* * *

אין דערזועלבער צייט האָט זי אויסגעאַרבייט איהר אייגענעם אידעאַל. קיין שום קאַמפּף קען ניט זיין ערפאָלגרייך, ווען ער איז אונבעוואוסט, ווען ער האָט ניט קיין בעשטימטען און קאָנקרעטען ציעל. די צושטערונג פון דעם איצטיגען צושטאַנד איז אונמעגליך, אַזוי לאַנג ווי די מענשען האָבען ניט קיין בעשטימטען בעגריף, אין דער צייט, ווען דער קאַמפּף געהט אָן און וועהרענד דער פּעריאָדע פון צושטערונג, וועגען דעם וואָס דאַרף פערנעהמען דעם פּלאַץ פון די אַלטע אינסטיטוציאָנען. אפילו אַ טהעאָרעטישע קריטיק איז ניט מעגליך, אַזוי לאַנג ווי מענשען האָבען ניט אַ מעהר אָדער וויינינגער בעשטימטע פאָרשטעלונג פון דעם, וואָס זיי וואָלטען געוואונשען, עס זאָל פערנעהמען דעם פּלאַץ פון דאָס אַלטע. דער אידעאַל, דער בעגריף פון עטוואָס בעסערעם ענטוויקעלט זיך שטענדיג, בעוואוסט אָדער אונבעוואוסט, אין די מוחות פון די, וועלכע קריטיקירען די עקזיסטירענדע אינסטיטוציאָנען.

ביי מענער פון דער אַקציאָן איז דאָס נאָך מעהר דער פאַל. זאָגען צו מענשען: „לאָמיר פריהער צושטערען דעם קאַפּיטאַליזם און די אויטאָקראַטיע, שפּעטער וועלען מיר שוין זעהן, וואָס מיר וועלען קענען אַוועקשטעלען אויף זייער פּלאַץ“, הייסט ניט מעהר און ניט וויינינגער ווי זיך אַליין אָבנאַרען און אָרנאַרען אַנדערע. אָן אמת'ע קראַפט איז קיינמאָל ניט געשאַפען געוואָרען דורך דעם, וואָס מען האָט מענשען אָבגענאַרט. דער פאַקט איז, דאָס אפילו דער, וואָס האַלט ניט פון אידעאַלען און לאַכט אָב פון זיי, האָט פונדעסטוועגען שטענדיג אַ געוויסע פאָרשטעלונג פון עפּעס, וואָס ער וואָלט געוואונשען צו זעהען אויף דעם פּלאַץ פון דעם, וואָס ער אַטאַקירט. די, וועלכע אַרבייטען פאַר דער צושטערונג פון דער אויטאָקראַטיע, ערוואַרטען צ.ב.ש. אַז די נאָהנטע צוקונפט וועט זיי ברייגגען אַן ענגלישע אָדער אַ דייטשע קאָנסטיטוציאָן; אַנדערע טרוימען פון אַ רעפּובליק אונטער דער מעכטיגער דיקטאַטור פון זייער אייגענער פּאַרטיי, פון אַ מאָנאַרכיסטישער רעפּובליק ווי אין פראַנקרייך אָדער פון אַ פעדעראַליסטישער רעפּובליק ווי די פעראייניגטע שטאַאַטען פון אַמעריקאַ. און אויסערדעם איז פאַרהאַן היינט אַ דריטע פּאַרטיי, וועלכע שטרעבט צו נאָך גרעסערע בעשריינקונגען פון דער שטאַאַטליכער מאַכט, צו נאָך מעהר פרייהייט פאַר די שטעדט, די קאָמונעס, פאַר די אַרבייטער־אָרגאַניזאַציאָנען און אַלע סאָרטען גרופּען און פעראייניגונגען, ווי עס איז מעגליך אויסצופיהרען יאָן וואָס פאַר עס איז ניט רעפּובליק.

און ווען מענשען אַטאַקירען דעם קאַפּיטאַליזם, האָבען זיי שטענדיג

אַ געוויסען בעגריף, אַ מעהר אָדער וויינינגער בעשטימטע אידעע פֿון דעם, וואָס זיי ווינשען אַוועקצושטעלען אויף דעם פּלאַץ פֿון׳ם קאַפּיטאַליזם: שטאַאַטס-קאַפּיטאַליזם אָדער אַ געוויסען סאָרט פֿון שטאַאַטס-קאָמוניזם, אָדער אַ פֿעדעראַציאָן פֿון פֿרייע קאָמוניסטישע גרופּען פֿאַר דער פּראָדוקציאָן, דעם אויסטויש און דער צוטהיילונג פֿון די נויטווענדיגע לעבענס-מיטלען.

יעדע פּאַרטיי האָט אַלזאָ איהרע אייגענע פֿאָרשטעלונגען וועגען דער צוקונפֿט — איהר אידעאַל, וועלכע גיבען איהר די מעגליכקייט אָבצוגעבען אַן אייגענעם אורטהייל איבער אַלע פֿאַקטען, וואָס קומען פֿאָר אין דעם פּאָליטישען און עקאָנאָמישען לעבען פֿון די נאַציאָנען, און וועלכע אינספּירירען איהר אויסצוגעפֿינען פּראַקטישע מיטלען פֿון טהעטיגקייט, אום וואָס גיכער צו קענען פֿערווירקליכען איהר ציעל. עס איז דעריבער ניט מעהר ווי נאַטירליך, אַז דער אַנאַרכיזם, אָבוואָהל ער איז אַרויסגעוואַקסען פֿון דעם טאָג-טעגליכען קאַמפּף, האָט אויך אויס-געאַרבייט זיין אידעאַל. און דער דאָזיגער אידעאַל, דער דאָזיגער ציעל, די דאָזיגע פּלענער האָבען די אַנאַרכיסטען באַלד אָבגעטהיילט אין זייערע מעטאָדען פֿון טהעטיגקייט פֿון אַלע פּאָליטישע פּאַרטייען, זאָגאַר פֿון די סאָציאַליסטישע פּאַרטייען, וועלכע ווילען אויפֿהאַלטען די אַלטע רוימישע און קירכליכע אידעע פֿון׳ם שטאַאַט, וועלכע זיי האָבען אַריבערגעטראָגען אין דער צוקונפֿטיגער געזעלשאַפֿט פֿון זייערע חלומות.

X.

אנארכיזם.

אַזוי ווי מיר זעהען אַלזאָ האָבען די פֿערשיעדענסטע היסטאָרישע, עטהנאָלאָגישע און עקאָנאָמישע בעטראַכטונגען אַרויסגערופֿען ביי די אַנאַרכיסטען אַ פֿאָרשטעלונג פֿון אַ געזעלשאַפֿט, וועלכע אונטערשיידעט זיך זעהר שטאַרק פֿון דעם אידעאַל פֿון די אויטאָריטערע פּאָליטישע פּאַרטייען. די אַנאַרכיסטען שטעלען זיך פֿאָר אַזאַ געזעלשאַפֿט, וואו די געגענזייטיגע בעציהונגען פֿון די מיטגלידער ווערען ניט רעגולירט דורך געזעצע און זעלבּסט-הערשענדע אָדער אויסערוועהלטע רעגירונגס-אויטאָ-ריטעטען, זאָנדערן דורך געגענזייטיגע אָבמאַכונגען צווישען די מיטגלידער פֿון דער בעטרעפֿענדער געזעלשאַפֿט און דורך אַ רייהע סאָציאַלע מנהגים

און געוואוינהייטען — מנהגים און געוואוינהייטען, וועלכע ווערען ניט פערשטיינערט דורך געזעצע און אבערגלויביגע פארשטעלונגען, נאר וועלכע האלטען זיך אין איין ענטוויקלען אין איינקלאנג מיט די שטענדיג וואקסענדע פאדערונגען פון א פרייען לעבען, אינספירירט דורך דעם פראגרעס פון דער וויסענשאפט, פון ערפינדונגען און פון דער שטענדיגער ענטוויקלונג פון העכערע אידעאלען.

קיינע רעגירענדע אויטאריטעטען! קיין רעגירונג פון איין מענש דורך א צווייטען מענשען! קיין פערשטיינערונג און שטילשטאנד, נאר א שטענדיגע ענטוויקלונג — אזוי ווי מיר זעהען איהר אין דער נאטור. פרייע בעוועגונג פאר דעם איינצעלנעם, פאר דער פאלשטענדיגער ענטוויקלונג פון זיינע אינדיווידועלע פעהיגקייטען — פאר זיין אינדיווידואליזירונג! מיט אנדערע ווערטער מיינט עס, אז דער איינצעלנער מענש זאל מעהר ניט זיין געצוואונגען צו קיין שום האנדלונג דורך דער מורא פאר בעשטראפונג. די געזעלשאפט פאדערט פון איהם קיין זאך ניט, אויסער דאס, וואס ער אנערקענט פרייוויליג. אין א געזעלשאפט פון גלייכע מענשען איז דאס פאלשטענדיג גענוג, אום צו פערהינדערן אונסאציאלע האנדלונגען, וועלכע קענען בריינגען שאדען צו אנדערע מענשען און צו דער געזעלשאפט גופא און פאר צו פערזיכערן דעם שטענדיגען מאראלישען פראגרעס פון דער געזעלשאפט.

אט דאס איז די אנשויאונג, וועלכע די אנארכיסטען ענטוויקלען און פראפאגאנדירען.

* * *

אמת, ביז איצט האט נאך ניט עקזיסטירט קיין שום געזעלשאפט, וועלכע האט די דאזיגע פרינציפען פאלשטענדיג פערווירקליכט צווישען איהרע מיטגלידער, אבוואהל דער שטרעבען צו דער טהיילווייזער פערווירקליכונג פון אזעלכע אידעען האט זיך שטענדיג מאניפעסטירט ביי דער מענשהייט. מיר קענען דערפאר זאגען, אז דער אנארכיזם פערקערפערט מיט זיך א געוויסען געזעלשאפטליכען אידעאל און אז דער דאזיגער אידעאל אונטערשיידעט זיך פון די געזעלשאפטליכע אנשויאונגען, וועלכע זיינען ביז אהער פערטראטען געווארען פון די מייסטע פילאזאפען, וויסענשאפטס-מענער און פיהרער פון פאליטישע פארטייען, וואס האבען פרעטענדירט צו בעהערשען די מענשהייט און צו רעגירען די מענשען.

פון דעסטוועגען וואלט עס געווען ניט ריכטיג צו ערקלערען אזא אנשויאונג פאר אן אוטאפיע, דערפאר וויל דאסווארט „אוטאפיע"

אין אונזער היינטיגער שפּראַך פֿערקערפּערט מיט זיך די אידעע פֿון עפּעס, וואָס קען קיינמאָל ניט פֿערווירקליכט ווערען.

נעהמענדיג דאָס וואָרט „אוטאָפּיע" אין זיין געוועהנליכער בעדייטונג, וואָלט מען עס בלויז געדאַרפֿט אָנווענדען פֿאַר אַזעלכע אידעען, וועלכע גרינדען זיך אויסשליסליך אויף די טהעאָרעטישע שליסע פֿון אַ זאַך, וואָס עס איז ווינשענסווערטה פֿון דעם שרייבער'ס שטאַנדפּונקט; אָבער מען וואָלט דאָס וואָרט קיינמאָל ניט געדאַרפֿט אָנווענדען פֿאַר דאָס, וואָס עס ענטוויקעלט זיך שוין אין מענשליכע אָרגאַניזאַציאָנען. אוטאָפּיעס קען מען אָנרופֿען די פֿאָרשטעלונג פֿון אַ קאַטהאָלישען וועלט-רייך פֿון די פּאַפּסטען, דעם חלום פֿון אַ נאַפּאָלעאָנישען קייזער-רייך, די משיח-אידעע פֿון מישקיעוויטש א.ז.וו. אָבער עס איז אַבסאָלוט פֿאַלש צו ריידען פֿון אַן אוטאָפּיע, ווען עס האַנדעלט זיך וועגען אַן אידעע ווי דער אַנאַרכיזם, וואָס גרינדעט זיך אויף דער אַנאַליזירונג פֿון בעשטימטע שטרעבונגען פֿון אַן ענטוויקלונג, וועלכע געהט שוין איצט אָן אין דער געזעלשאַפֿט, און אויף די שליסע, וועלכע ער ציהט פֿון די דאָזיגע שטרעבונגען פֿאַר דער צוקונפֿט; דען, ווי מיר האָבען געזעהן, זיינען דיזע שטרעבונגען געווען פֿאַר טויזענדער יאָהרען די אָנטרייבענדע קראַפֿט פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון סאָציאַלע מנהגים און געוואוינהייטען, וועלכע זיינען בעקאַנט אין דער וויסענשאַפֿט אונטער דעם נאָמען „געוואוינהייטס־רעכט" און וועלכע מאַניפֿעסטירען זיך אַלס דייטליכער אין דער מאָדערנער געזעלשאַפֿט.

וואָס אָנבעלאַנגט די אַלטע בעהויפּטונג וועגען דער נויטווענדיגער לאַנגזאַמקייט, מיט וועלכער יעדע נייע פֿאַזע פֿון ענטוויקלונג איז פֿערבונדען, אַ בעהויפּטונג, וועלכע מען הערט אַזוי אָפֿט ווידערהאָלען, איז גענוג, אַז מיר זאָלען זיך דערמאָהנען, אַז נאָך ניט גאָר לאַנג צוריק, צו ענדע פֿון'ם 18־טען יאָהרהונדערט—פּונקט ווען די פֿעראייניגטע שטאַאַטען פֿון נאָרד־אַמעריקאַ האָבען זיך געגרינדעט — איז מען אין אַלגעמיין געווען מיט דער מיינונג, דאָס יעדע גרעסערע געזעלשאַפֿט, אָהן אַ קעניג, איז ניט מעהר ווי אַ נאַרישע אוטאָפּיע. אָבער די עקזיסטענץ פֿון די רעפּובליקען אין נאָרד-און זיד־אַמעריקאַ, פֿון דער שווייץ און פֿראַנקרייך האָבען אונז בעוויזען, אַז ניט די רעפּובליקאַנער, נאָר די בעוואונדערער און פֿערטהיידיגער פֿון דער מאָנאַרכיע זיינען געווען די אמת'ע „אוטאָפּיסטען". די מאָנאַרכיסטען זיינען בלויז בעהערשט געוואָרען פֿון זייערע פּערזענליכע ווינשע און האָבען זיך ניט גערעכענט מיט די שטרעבונגען פֿון די געזעלשאַפֿטען, וואָס האָבען זיך ענטוויקעלט אויסערהאַלב

דעם יאָך פֿון די מאָנאַרכיסטישע טראַדיציאָנען; זיי, ניט די רעפּובליקאַנער, האָבען צוגעשריבען צו פֿיעל וויכטיגקייט און סטאַבילי־טעט צו די מאָנאַרכיסטישע אינסטיטוציאָנען; זיי האָבען פּשוט ניט בעמערקט, אַז די דאָזיגע אינסטיטוציאָנען זיינען ניט אַ פּראָדוקט פֿון דער מענשליכער נאַטור, נאָר זיי זיינען אַרויסגעוואַקסען פֿון צייטענווייזע היסטאָרישע בעדינגונגען.

* * *

ווען מיר קוקען זיך נעהנטער צו צו דעם אורשפּרונג פֿון דער אַנאַרכיסטישער געזעלשאַפֿטס־אויפֿפֿאַסונג, געפֿינען מיר, אַז איהר אור־שפּרונג איז אַ דאָפּעלטער: פֿון איין זייט די קריטיק געגען די היעראַרכישע אָרגאַניזאַציאָנען און די געגען דער אויטאָריטערער אויפֿפֿאַסונג פֿון דער געזעלשאַפֿט; און פֿון דער צווייטער זייט די אַנאַליזירונג פֿון די שטרע־בונגען, וועלכע מאַניפֿעסטירען זיך אין די פּראָגרעסיווע בעוועגונגען פֿון דער מענשהייט, אין דער פֿערגאַנגענהייט און נאָך מעהרער אין דער געגענוואַרט.

שוין אין די עלטעסטע פּעריאָדען פֿון דער שטיין־צייט האָבען די מענשען געמוזט בעגרייפֿען די איבלען, וואָס קומען אַרויס, ווען איינ־צעלנע פֿון זיי פֿערשאַפֿען זיך אַ פּערזענליכע אויטאָריטעט, אפילו ווען זיי זיינען געווען די אינטעליגענטסטע, מוטהיגסטע און קליגסטע אינדי־ווידואַליטעטען. אָט דערפֿאַר האָבען זיך ענטוויקעלט אין די פּרימיטיווע שטאַמען, אין די דאָרף־גענאָסענשאַפֿטען, אין די מיטעל־אַלטערליכע גילדעס (גילדעס פֿון די שבטים, די קינסטלער, די האַנדווערקער, די הענדלער, יעגער א. ז. וו.) און שפּעטער אין די מיטעל־אַלטערליכע שטעדט אַזעלכע אינסטיטוציאָנען, וועלכע האָבען זיי געגעבען די מעג־ליכקייט צו אָרגאַניזירען דעם ווידערשטאַנד געגען יענע פֿרעמדע, וועלכע האָבען פֿערזוכט צו אונטערדריקען זייער לעבען און אייגענטהום און געגען די יעניגע פֿון זייערע אייגענע מיטגלידער, וועלכע זיינען אויסען געווען צו עטאַבלירען זייער אייגענע פּערזענליכע אויטאָריטעט. דיזעלבע פֿאָלקס־שטרעבונגען האָבען זיך דייטליך אַרויסגעצייגט אין די רעליגיעזע מאַסען־בעוועגונגען פֿון אייראָפּאַ אין די ערשטע פֿאַזען פֿון דער רעפֿאָר־מאַציאָן און ביי איהרע הוסיטישע און אַנאַבאַפּטיסטישע פֿאָרגענגער. אין אַ פֿיעל שפּעטערער פּעריאָדע, נעמליך אין 1793, האָט זיך דיזעלבע שטרעבונג פֿון דיינקען און האַנדלען מאַניפֿעסטירט אין דער אויסגע־שפּראָכענער אונאַבהייננגיגער און פֿרייער פֿעדעראַטיווער אַקטיוויטעט פֿון

די פּאַריזער „סעקציאָנען" און פון אַלע גרויסע שטעדט און פיעלע קליינע „קאָמונעס" אין דער צייט פון דער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן. *) און נאָך שפּעטער האָבען זיך ענטוויקעלט די אַרבייטער־פעראייניגונגען אין ענג־לאַנד און פראַנקרייך, צום טראָץ די גרויזאַמע געזעצע, באַלד ווען דאָס פאַבריק־סיסטעם האָט זיך אָנגעהויבען צו ענטוויקלען. אויך דיזע בעוועגונג איז געווען אַ פּראָדוקט פון דעמזעלבען ווידערשטאַנד פון די מאַסען געגען דער מאַכט פון די וויניגע — געגען די קאַפּיטאַליסטען.

דאָס זיינען די וויכטיגסטע פאָלקס־אַנאַרכיסטישע ריכטונגען, פון וועלכע מיר ווייסען אין דער געשיכטע, און עס פערשטעהט זיך, אַז די דאָזיגע בעוועגונגען האָבען געמוזט געפינען אַן אויסדרוק אין דער ליטע־ראַטור. און דאָס איז טאַקע געווען דער פאַל, זייט לאַאָ־טסע אין כינאַ און אייניגע פון די ערשטע גריעכישע פילאָזאָפען, ווי צ.ב.ש. אַריסטיפּוס און די ציניקער; צענאָ און עטליכע פון די סטאָאיקער. פון דעסטוועגען האָבען די אַלע פאָלקס־בעוועגונגען, וועלכע זיינען אַרויסגעוואַקסען פון די מאַסען און ניט פון געוויסע צענטערס פון געלעהרטע, געפונען וויניג סימפּאַטהיע ביי די געלעהרטע, צי זיי זיינען געווען רעוואָלוציאָנער, צי זייער כאַראַקטער איז געווען אַ טיעפער קאָנסטרוקטיווער כאַראַקטער.

דער גריעכישער סטאָאיקער צענאָ האָט שוין פערטראַכטען די אידעע פון אַ פרייער געזעלשאַפט אָהן אַ שום רעגירונג, בעקעמפפענדיג די שטאַאַטס־אוטאָפּיע פון פּלאַטאָ. צענאָ האָט שוין אָנגעדייטעט אויף דעם אינסטינקט פון סאָציאַביליטעט, וועלכען די נאַטור האָט ענטוויקעלט אין געגענזאַץ צו דעם אינסטינקט פון עגאָאיזם און זעלבסט־ערהאַלטונג. ער האָט פאָראויסגעזעהן אַ צייט, ווען די מענשען וועלען זיך פעראייניגען ניט קוקענדיג אויף אַלע קינסטליכע גרענעצען, און גרינדען דעם קאָסמאָס. דאַמאָלס וועט מעהר ניט זיין קיין נויטווענדיגקייט פאַר געזעצע, געריכטס־הייזער אָדער טעמפּלען, און די מענשען וועלען זיך מעהר ניט נייטיגען אין געלד פאַר דעם אויסטויש פון געגענזייטיגע דיענסטע און געפעליגקייטען. די ווער־טער גופא, מיט וועלכע ער פלעגט זיך בענוצען, זיינען געווען מערק־ווירדיג עהנליך צו די, מיט וועלכע די אַנאַרכיסטען בענוצען זיך היינט.

דער בישאָף פון אַלבאַ, מאַרקאָ דושיראָלאַמאָ ווידאַ, האָט אין 1553 ענטוויקעלט עהנליכע אידעען געגען דעם שטאַאַט, זיינע געזעצע און זיין „ערהאַבענע אונגערעכטיגקייט"; דאָסזעלבע האָבען געטהאָן די ערשטע פּיאָנירען פון'ם ראַציאָנאַליזם אין אַרמעניען אין דער צייט פון'ם 9טען

*) זעה פּ. קראָפּאָטקין „די פראַנצויזישע רעוואָלוציאָן".

יאָהרהונדערט, די הוסיטען — איבערהויפּט קאָדזשעקי — אין 15טען יאָהרהונדערט און די ערשטע אַנאַבאַפּטיסטען.

ראַבלע האָט פערטראָטען דיזעלבע אידעען אין דעם ערשטען העלפט פון'ם 16טען יאָהרהונדערט און פענעלאָן אין דער לעצטער פאַזע פון דעם זעלבען יאָהרהונדערט. צו ענדע פון'ם 18טען יאָהרהונדערט זיינען דיזעלבע אַנשויאונגען הויפטזעכליך ענטוויקעלט געוואָרען פון דעם ענ־ציקלאָפעדיסט דידראָ, און זיי האָבען שפּעטער, ווי מיר האָבען שוין בעמערקט, געפונען אַ פּראַקטישען אויסדרוק אין דער פראַנצויזישער ־עוואָלוציאָן.

אָבער גאָדווין איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט ענטוויקעלט אין אַ גוט דעפינירטער פאָרם די פּאָליטישע און עקאָנאָמישע פּרינציפּען פון'ם אַנאַרכיזם אין זיין ווערק „אָן אונטערזוכונג וועגען דער פּאָליטישער גערעכטיגקייט", וואָס איז ערשיענען אין 1793. ער האָט זיך אפילו ניט בענוצט מיט דעם וואָרט „אַנאַרכיע", אָבער ער האָט קלאָר און דייטליך ענטוויקעלט די אַנאַרכיסטישע פּרינציפּען און מוטהיג אַטאַקירט די געזעצע, בעווייזען די אונניצליכקייט פון'ם שטאַאַט און ערקלערט, אַז די ווירקליכע גערעכטיגקייט וועט ערשט דאַן קומען, ווען עס וועלען מעהר ניט עקזיסטירען קיינע געריכטס-הייזער. וואָס אָנבע־לאַנגט די אייגענטהומס־פראַגע, האָט ער אָפען און פריי פערטראָטען דעם קאָמוניזם.*)

פּרודהאָן איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט זיך בענוצט מיט דעם וואָרט „אַנ־אַרכיע" (קיין רעגירונג) און איז אַרויסגעטראָטען מיט אַ מעכטיגער קריטיק געגען די אומזיסטיגע פערזוכען פון די מענשען אויס-צוגעפינען אַזאַ רעגירונג, וועלכע זאָל פערהינדערן די רייכע צו בעהער־שען די אָרעמע, און אין דערזעלבער צייט פערבלייבען זיי שטענדיג אונטער דעם קאָנטראָל פון די רעגירענדע קלאַסען. די ווידערהאָלטע פערזוכען, וועלכע פראַנקרייך האָט געמאַכט זייט 1793 צו שאַפען אַזאַ קאָנסטיטוציאָן און דער פיאַסקאָ פון דער רעוואָלוציאָן פון 1848 האָט איהם געגעבען אַ רייכען מאַטעריאַל פאַר זיין קריטיק.

---

*) דאָס אַלעס געפינט זיך אין דער ערשטער אויסגאַבע פון 1793, וועלכע איז ערשינען אין צוויי קוואַרטאָ-בענדער. אין דער צווייטער אויסגאַבע, וועלכע איז ערשינען אין 1796 אין צוויי אָקטאַוואָ-בענדער, נאָך דער פערפאָלגונג פון זיינע רעפּובליקאַנישע פריינד, האָט ער צוריקגענומען זיינע אַנזיכטען איבער דעם קאָמוניזם און געמילדערט זיינע אידעען וועגען דער רעגירונג.

זייענדיג אַ פֿיינד פֿון אַלע פֿאָרמען פֿון'ם שטאַאַטס־סאָציאַליזם, וועלכע זיינען אין די 40גער און 50גער יאָהרען פֿערטראָטען געוואָרען פֿון די צאָהלרייכע קאָמוניסטישע שולען און ריכטונגען, האָט פּרודהאָן אַטאַקירט אויף דעם ביטערסטען אופן אַלע פֿערזוכען אין דער דאָזיגער ריכטונג. אָננעהמענדיג ראָבערט אָוען'ס סיסטעם פֿון אַרבייטס־טשעקס, וועלכע שטעלען פֿאַר מיט זיך די אַרבייטס־שטונדען, האָט פּרודהאָן ענטוויקעלט זיין אידעע פֿון מ ו ט ו א ַל י ז ם, וועלכע האָט פֿערוואָרפֿען יעדע פֿאָרם פֿון אַ פּאָליטישער רעגירונג אַלס אוננִיצליך און שעדליך.

דער ווערטה פֿון אַלע פּראָדוקטען זאָל בעשטימט ווערן לויט דער נויטוועגדיגער אַרבייטס־צייט, וועלכע איז פֿערקערפּערט אין יעדען פּראָ־דוקט, און דער גאַנצער אויסטויש צווישען די פּראָדוצירער האָט געזאָלט רעגולירט ווערען דורך אַ נאַציאָנאַלע באַנק, וועלכע וועט אָננעהמען יעדע בעצאָהלונג אין אַרבייטס־טשעקס; אַ בעזונדערע בּיראָ (קלירינג הויז) האָט געזאָלט פֿעסטשטעלען דעם טעגליכען באַלאַנס פֿון דעם אויס־טויש צווישען די טויזענדער בראַנטשען פֿון דער דאָזיגער באַנק.

אויף אַזאַ אופן וואָלט יעדער דיענסט, וועלכער איין מענש טהוט פֿאַר דעם צווייטען געווען ג ל י י ך א י ן ו ו ע ר ט ה; און אַזוי ווי די באַנק וואָלט געהאַט די מעגליכקייט אויסצובאָרגען אַרבייטס־טשעקס אָהן אַ שום פּראָפֿיט, און יעדע אָרגאַניזאַציאָן וואָלט געווען אימשטאַנד אויס־צובאָרגען אַרבייטס־געלד אויף איין פּראָצענט אָדער נאָך ווייניגער, בלויז אום צו דעקען די פֿערוואַלטונגס־קאָסטען, וואָלט דאָס קאַפּיטאַל פֿערלאָרען זיין שעדליכע מאַכט און וואָלט מעהר ניט געקענט בענוצט ווערען אַלס אַ מיטעל פֿאַר אויסצובייטען אַנדערע.

פּרודהאָן האָט זיין סיסטעם פֿון מוטואַליזם זעהר אויספֿיהרליך ענטוויקעלט צוזאַמען מיט זיינע אידעען געגען דער רעגירונג און געגען דעם שטאַאַט; אָבער עס איז נויטווענדיג צו בעמערקען, אַז דער מוטואַ־ליסטישער טהייל פֿון זיין פּראָגראַם איז שוין פֿריהער ענטוויקעלט גע־וואָרען אין ענגלאַנד פֿון וויליאַם טהאָמפּסאָן (1825), וועלכער איז צוערשט געווען אַ מוטואַליסט, איידער ער איז געוואָרען אַ קאָמוניסט, און פֿון די ענגלישע נאָכפֿאָלגער פֿון טהאָמפּסאָן — דזשאָן גרעי אין 1831 און דזש. ב. ברעי אין 1839.

* * *

אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען איז דיזעלבע ריכטונג פֿערטראָטען געוואָרען פֿון דזשאָשוע וואָררען, וועלכער, נאָך דעם ווי ער האָט גענומען אַן אַנטהייל אין ראָבערט אָוען'ס „ניו האַרמאָני", איז שפּעטער

אַרויסגעטראָטען געגען דעם קאָמוניזם און האָט אין 1827 געגרינדעט אַ „מאַגאַזין" אין סינסינעטי, וואו מען פלעגט אויסטוישען די פּראָדוקטען לויט דעם ווערטה פון די אַרבייטס-שטונדען און מיט דער הילפע פון זאָגענאַנטע אַרבייטס-טשעקס. אַזעלכע אינסטיטוציאָנען האָבען עקזיסטירט ביז 1865 אונטער פערשיעדענע נעמען — „ביליגקייטס-מאַגאַזינען", „דאָרף פון ביליגקייט" א.ז.וו.

דיזעלבע אידעען מכח דעם אַרבייטס-ווערטה און מכח דעם אויסטויש פון די פּראָדוקטען לויט די קאָסטען פון דער אַרבייט זיינען אין דייטש־לאַנד פערטראָטען געוואָרען אין 1843 און 1845 פון מאָזעס העסס און קאַרל גרין און אין דער שווייץ פון ווילהעלם מאַרר, וועלכער האָט בע־קעמפפט דעם אויטאָריטערען קאָמוניזם פון ווילהעלם וויטלינג.

פון דער אַנדערער זייט איז דאָרט ערשינען אין 1845 דאָס ווערק פון דעם העגעליאַנער מאַקס שטירנער — זיין אמת'ער נאָמען איז געווען קאַזפּאַר שמידט — „דער איינציגער און זיין אייגענטהום", אַלס אַ מין אָפּאָזיציאָן געגען די עקסטרעם אויטאָריטערע אַנשויאונגען פון וויטלינג, וועלכע האָבען אין יענער צייט געפונען אַסך אָנהיינגער אין די קרייזען פון די דייטשע אַרבייטער. שטירנער'ס בוך איז ניט לאַנג צוריק זאָצוזאָגען ניי ענטדעקט געוואָרען פון דזשאָן הענרי מאַקיי און מען האָט אין די אַנאַרכיסטישע קרייזען אַסך גערעדט וועגען דעם אַלס אַ סאָרט מאַני־פעסט פון די אינדיווידואַליסטישע אַנאַרכיסטען.

„דער איינציגער און זיין אייגענטהום" איז אַן אָפענע קריעגס־ערקלעהרונג געגען דעם שטאַאט און געגען דער נייער טיראַניי, וועלכע דער מענש וואָלט געדאַרפט איבערלעבען, ווען דער אויטאָריטערער קאָ־מוניזם וואָלט פערווירקליכט געוואָרען. אַרגומענטירענדיג אויף דעם מעטאַפיזישען שטייגער פון העגעל, האָט שטירנער געפריידיגט די רע־האַביטילירונג פון דעם „איך" און די סואווערעניטעט פון דעם אינדיווי־דואום; און די דאָזיגע אַנשויאונגען האָבען איהם געמאַכט צו פערוואַרפען יעדע פאָרם פון מאָראַליטעט און צו פּראָפּאַגאַנדירען אַ „פעראייניגונג פון עגאָאיסטען".

פערשיעדענע אַנאַרכיסטישע שרייבער און צולעצט דער פראַנצויזישער פּראָפעסאָר באַש אין זיין זעהר אינטערעסאַנטען ווערק „דער אינדיווידוא־ליסטישער אַנאַרכיזם — מאַקס שטירנער" (1904) האָבען אָבער לייכט אויפגעוויזען, אַז דיזער סאָרט אינדיווידואַליזם, האָבענדיג פאַר זיין ציעל די „פולע ענטוויקלונג" ניט פון אַלע מיטגלידער אין דער געזעלשאַפט, נאָר בלויז פון די, וועלכע מען האַלט פאַר די פעהיגערע, ניט קוקענדיג

אויף דעם רעכט פֿאַר דער פֿולער ענטוויקלונג פֿון אַלעמען, איז ניט מעהר ווי אַ פֿערמאַסקירטער צוריקקעהרען זיך צו דעם היינטיגען ביל־דונגס־מאָנאָפּאָל פֿון אַ קליינער מינדערהייט. די דאָזיגע לעהרע איז ניט מעהר ווי דאָס רעכט פֿאַר דער פֿולער ענטוויקלונג פֿון פּריווילעגירטע מינאָריטעטען. אָבער אַזוי ווי אַזעלכע מאָנאָפּאָלען קענען בלויז אויפֿגע־האַלטען ווערען דורך דער פּראָטעקציאָן פֿון אַ מאָנאָפּאָליזירטער געזעצ־געבונג און דורך דעם אָרגאַניזירטען צוואַנג פֿון'ם שטאַאַט, אָט דעריבער ענדיגט זיך די אָפּאָזיציאָן פֿון די דאָזיגע אינדיווידואַליסטען דערמיט, וואָס זיי קעהרען זיך צוריק צו דער שטאַאַטס־אידעע און צו דעם זעלביגען צוואַנג, וועלכע זיי האָבען פֿריהער אַזוי שטאַרק אַטאַקירט. זייער שטעלונג איז דיזעלבע ווי פֿון הערבערט ספּענסער און ווי פֿון אַלע אָנהייננגער פֿון דער זאָגענאַנטער „מאַנטשעסטער־שולע" פֿון די עקאָנאָמיסטען, וועלכע האָט אויך אָנגעהויבען מיט אַ שטאַרקער קריטיק געגען דעם שטאַאַט, נאָר צולעצט האָט זי איהם ווידער פֿאָלשטענדיג אָנערקענט אַלס אַ נויטווענדיגקייט, אום אויפֿצוהאַלטען די מאָנאָפּאָלען פֿון פּריוואַט־אייגענ־טהום, וועלכע געפֿינען אין דעם שטאַאַט זייער שטאַרקסטען פֿערטרעטער און בעשיצער.

* * *

דאָס איז געווען די ענטוויקלונג פֿון די אַנאַרכיסטישע אידעען פֿון דער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן און גאָדווין ביז פּרודהאָן. דער נעכסטער שריט איז געמאַכט געוואָרען אין דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער אַסאָסיאַציאָן", וועלכע האָט איינגעפֿלאַנצט ביי דער אַרבייטער־קלאַס אַזוי פֿיעל האָפֿנונג און געוואָרפֿען אַזאַ שרעק אויף דער בורזשואַזיע אין דער צייט פֿון 1868 ביז 1870, פּונקט בעפֿאָר דעם אויסברוך פֿון דער דייטש־פֿראַנצויזישער מלחמה.

עס פֿערשטעהט זיך, אַז די „אינטערנאַציאָנאַלע" איז ניט געגרינדעט געוואָרען פֿון מאַרקס אָדער פֿון וואָס פֿאַר עס איז ניט אַנדערער פּער־זענליכקייט, ווי די געצען־דינערס פֿון די פֿערשידענע ריכטונגען ווילען אונז איינריידען. זי איז אַרויסגעוואַקסען פֿון אַ מיטינג אין לאָנדאָן, אין 1862, ווען אַ דעלעגאַציאָן פֿון פֿראַנצויזישע אַרבייטער, וועלכע זיינען געקומען בעזוכען די צווייטע אינטערנאַציאָנאַלע וועלט־אויסשטעלונג, האָבען זיך צונויפֿגעטראָפֿען מיט די פֿערטרעטער פֿון די ענגלישע טרייד־יוניאָנס און ראַדיקאַלען, וועלכע האָבען זיי עמפּפֿאַנגען. שוין אין 1830 האָט ראָבערט אָוען געמאַכט אַ פֿערזוך צו אָרגאַניזירען, פֿון זיין „גרויסער נאַציאָנאַלער טריידס־יוניאָן", אַן אינטערנאַציאָנאַלע יוניאָן פֿון אַלע

אינדוסטריען; אָבער די ווילדע פֿערפֿאָלגונגען פֿון דער ענגלישער רעגירונג געגען דער נאַציאָנאַלער טריידס-יוניאָן האָבען איהם געצוואונגען אָבצולייגען די אידעע אויף אַ גינסטיגערע צייט. פֿון דעסטוועגען איז דער דאָזיגער געדאַנק נים פֿערלאָרען געגאַנגען. ער האָט עקזיסטירט שטילערהייט אין ענגלאַנד און האָט געפֿונען אָנהיינגער אין פֿראַנקרייך. נאָך דער מפּלה פֿון דער רעוואָלוציאָן פֿון 1848 האָבען פֿראַנצויזישע עמיגראַנטען איהם מיט אַריבערגענומען איבער דעם אַטלאַנטישען אָקעאַן און האָבען איהם פּראָפּאַגאַנדירט אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען אין דער צייטונג „ל'ענטערנאַסיאָנאַל".

די מייסטע פֿראַנצויזישע אַרביימער, וועלכע זיינען אין 1862 געקומען קיין לאָנדאָן, זיינען געווען „מוטואַליסטען" פֿון פּרודהאָן'ס שולע, און די ענגלישע טרייד-יוניאָניסטען זיינען הויפּטזעכליך בעשטאַנען פֿון אָנהיינגער פֿון ראָבערט אָוען'ס אידעען, ענגלישע „אָוועניסטען".ביידע האָבען זיך פֿעראייניגט און דער רעזולטאַט פֿון דער דאָזיגער פֿעראייניגונג איז געווען די גרינדונג פֿון אַ מעכטיגער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער-אָרגאַניזאַציאָן. דורך מאַרקס און איינינע אַנדערע האָט די דאָזיגע פֿעראייניגונג פֿון די צוויי וויכטיגסטע בעוועגונגען פֿון'ם סאָציאַליזם אין יענער צייט ערהאַלטען די גייסטיגע אונטערשטיצונג פֿון דער געהיימער אָרגאַניזאַציאָן פֿון די „קאָמוניסטישע מאַטעריאַליסטען", אַן אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע האָט פֿאָרגעשטעלט מיט זיך דאָס, וואָס עס איז נאָך איבער־געבליבען פֿון די קאָנספּיראַטיווע געזעלשאַפֿטען, וועלכע זיינען געווען אַזוי מעכטיג אין די 30־גער און 40-גער יאָהרען אונטער דער לייטונג פֿון בלאַנקי און באַרבעס און וועלכע האָבען זיך אַליין ענטוויקעלט פֿון דער גרויסער פֿערשווערונג פֿון גראַקוס באַבעף און די אויטאָריטערע קאָמוניסטען אין דער צייט פֿון 1794 און 1795.

מיר האָבען געזעהן אין איינעם פֿון די פֿריהערדיגע קאַפּיטלען, אַז די צייט פֿון 1862—1856 איז געווען אַ וואונדערבאַרע פּעריאָדע פֿון ענטוויקלונג אין דער וויסענשאַפֿט און פֿילאָזאָפֿיע. אָט דיזעלבע פּעריאָדע איז אויך געווען אַן אַלגעמיינע ווידעראויפֿוואַכונג פֿון דעם פּאָליטישען ראַדיקאַליזם אין אייראָפּאַ און אַמעריקאַ. און די דאָזיגע בעוועגונג האָט איבעראַל געהאַט אַ שטאַרקען איינפֿלוס אויף די אַרבייטער; זיי האָבען אָנגעהויבען צו פֿערשטעהן, אַז זיי אַליין דאַרפֿען פֿאָרבערייטען די פּראָלעטאַרישע רעוואָלוציאָן. די אינטערנאַציאָנאַלע וועלט-אויסשטעלונג פֿון 1862 איז פֿאָרגעשטעלט געוואָרען אַלס דער גרויסער יום טוב פֿון דער אַלגעמיינער וועלט אינדוסטריע, וועלכע פֿערקערפּערט מיט זיך דעם

אָנפֿאַנג פֿון אַ נייער פֿאַזע אין דעם קאַמפּף פֿון דער אַרבייט פֿאַר איהר בעפֿרייאונג. אָט דערפֿאַר האָט די גרינדונג פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלע, וועלכע האָט זיך מוטהיג אָבגעזאָגט פֿון אַלע פּאָליטישע פּאַרטייען און פּראָקלאַמירט, אַז די אַרבייטער דאַרפֿען נעהמען זייער בעפֿרייאונג אין זייערע אייגענע הענד, געמאַכט אַ טיעפֿען איינדרוק.

די אינטערנאַציאָנאַלע האָט זיך זעהר שנעל פֿערשפּרייט אין די לאַטיינישע לענדער. איהר קאַמפּף־קראַפֿט איז געוואָרען אַ דראָהונג צו דער בירגערליכער געזעלשאַפֿט, און אין דערזעלבער צייט האָבען איהרע פֿעדעראַציאָנען און איהרע יעהרליכע קאָנגרעסען די אַרבייטער געגעבען די מעגליכקייט צו דיסקוטירען און אויסצואַרבייטען די אידעען פֿון אַ סאָציאַלער רעוואָלוציאָן.

* * *

אין יענער צייט זיינען אַלע איבערצייגט געווען, דאָס אַזאַ רעוואָלוציאָן וועט אין גיכען מוזען אויסברעכען; אָבער די מיינונגען וועגען די פֿאָרמען און די ערשטע נויטווענדיגע שריט פֿון אַזאַ רעוואָלוציאָן זיינען געווען זעהר אונקלאָר און אונבעשטימט. אין די רייהען פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלע האָבען זיך זאָגאַר פֿעראייניגט פֿערשידענע סאָציאַליסטישע ריכטונגען, וועלכע האָבען בעקעמפֿפֿט איינע די אַנדערע.

די גרונד־אידעע פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלע איז געווען דער דירעקטער קאַמפּף פֿון דער אַרבייט געגען דעם קאַפּיטאַל אויף דעם עקאָנאָמישען געביעט; ד.ה. די בעפֿרייאונג פֿון דער אַרבייט ניט דורך דער הילפֿע פֿון דער בורזשואַזער געזעצגעבונג, נאָר דורך דער אַקציאָן פֿון די אַרבייטער גופא.

אָבער ווי אַזוי די בעפֿרייאונג פֿון דער אַרבייט וועט פֿערווירקליכט ווערען, און וואָס פֿאַר אַ פֿאָרם די נייע אָרגאַניזאַציאָן פֿון פּראָדוקציאָן און אויסטויש וועט אָננעהמען — אָט אין דיזע פֿראַגען זיינען די מיינונגען פֿון די סאָציאַליסטען אין 1864—1868 פּונקט אַזוי פֿערשידען געווען, ווי מיט צוואַנציג יאָהר בעפֿאָר, ווען די פֿערשידענע סאָציאַליסטישע שולען זיינען זיך צונויפֿגעקומען אין דער רעפּובליקאַנישער נאַציאָנאַל־פֿערטרעטונג אין פּאַריז אין 1848.

אַקוראַט ווי זייערע פֿראַנצויזישע פֿאָרגענגער, וועמענס אידעען און שטרעבונגען וויקטאָר קאָנסידעראַן האָט אַזוי מייסטערהאַפֿט פֿאָרגעשטעלט אין זיין ווערק „דער סאָציאַליזם בעפֿאָר דער אַלטער וועלט" (1848), אַזוי זיינען אויך די סאָציאַליסטען פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלע ניט מאַרשירט אונטער דער פֿאָהן פֿון איין לעהרע. זיי האָבען געזעהען

עטליכע פֿערשידענע לייזונגען פֿון דער פֿראַגע און זיינען ניט געווען זיכער, וועלכער וועג עס איז דער בעסטער.

פֿריהער פֿון אַלעם איז געווען די דירעקטע ירושה פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן — די פֿערשווערונג פֿון באַבעף פֿון 1795 — וועלכע האָט זיך פֿערקערפּערט אין די געהיימע געזעלשאַפֿטען פֿון די פֿראַנצויזישע „מאַטעריאַליסטישע קאָמוניסטען" און פֿון די דייטשע קאָמוניסטען — די נאָכפֿאָלגער פֿון וויטלינג. ביידע האָבען פֿערטראָטען די טראַדיציאָנען פֿון דעם עקסטרעמען יאַקאָביניזם פֿון 1793. אין 1848 האָבען זיי נאָך אַלץ גע'חלום'ט, אַז עס וועט זיך זיי איינגעבען אין אַ שעהנעם טאָג צו פֿערכאַפּען די מאַכט פֿון'ם שטאַאַט — אפשר מיט דער פֿאָרלויפֿיגער הילפֿע פֿון אַ דיקטאַטאָר — און צו פֿערווירקליכען די „דיקטאַטור פֿון'ם פּראָלעטאַריאַט" נאָך דעם טעראָריסטישען מאָדעל פֿון די יאַקאָביניסטישע אָרגאַניזאַציאָנען פֿון 1793, נאָר דאָס מאָל צו גונסטען די אַרבייטער. די דאָזיגע דיקטאַטור האָט געזאָלט דורכפֿיהרען דעם קאָמוניזם מיט דער הילפֿע פֿון אַ שטרייננגער געזעץ-געבונג.

דורך טויזענדער געזעצע, בעשריינקונגען און אָבגאַבען וואָלט דער בעזיץ פֿון פּריוואַט-אייגענטהום געווען פֿערבונדען מיט אַזוי פֿיעל שוועריגקייטען, אַז די אייגענטהימער גופא וואָלטען העכסט צופֿריעדען געווען אַוועקצוגעבען זייער אייגענטהום צום שטאַאַט. נאָך דער אָבשאַפֿונג פֿון פּריוואַט-אייגענטהום וואָלט מען אַרויסגעשיקט גרויסע „אַרבייטער-אַרמעען" צו קולטיווירען די ערד און צו בעאַרבייטען די פֿעלדער, און די אינדוסטריעלע פּראָדוקציאָן פֿאַר דעם שטאַאַט וואָלט אָרגאַניזירט געוואָרען אויף דעם זעלביגען האַלב-מיליטערישען שטייגער. *) די דאָזיגע ריכטונג האָט נאָך פֿערטראָטען דיזעלבע אידעען אין דער צייט, ווען די אינטערנאַציאָנאַלע איז געגרינדעט געוואָרען און האָט שפּעטער געהאַט אַסך אָנהייננגער אין די רייהען פֿון די פֿראַנצויזישע בלאַנקיסטען.

דירעקט אַנטקעגענגעזעצט צו דעם דאָזיגען יאַקאָביניסטישען קאָמוניזם איז געווען די קאָאָפּעראַטיווע אידעע פֿון ראָבערט אָוען, וועלכע האָט פֿערוואָרפֿען יערען שטאַאַטליכען צוואַנג און האָט זיך הויפּטזעכליך געשטיצט אויף דער מאַכט פֿון די אָרגאַניזירטע און פֿעדערירטע

*) עס איז אינטערעסאַנט צו בעמערקען, דאָס עהנליכע אידעען וועגען שטאַאַטס-אַגריקולטור דורך זאָגענאַנטע „אַרבייטער אַרמעען" זיינען פּראָפּאַגאַנדירט געוואָרען פֿון נאַפּאָלעאָן דעם 3-טען, ווען ער האָט נאָך געשטרעבט צו ווערען פּרעזידענט פֿון דער רעפּובליק, אין זיין שריפֿט: „די אָבשאַפֿונג פֿון דעם פּראָלעטאַריאַט".

אַרבייטער פֿעראייניגונגען, אי אום דורכצופֿיהרען די רעוואָלוציאָן, אי אום אויפֿצוהאַלטען די לעבענס-בעדינגונגען פֿון דער נייער סאָציאַליסטישער געזעלשאַפֿט. די ענגלישע אָוועניסטען האָבען פֿערוואָרפֿען דעם קאָמוניזם; אָבער צוזאַמען מיט די פֿראַנצויזישע נאָכפֿאָלגער פֿון פֿוריע האָבען זיי צוגעשריעבען אַ גרויסע וויכטיגקייט צו די פֿריי אָרגאַניזירטע און פֿעדעראַליסטיש פֿעראייניגטע געמיינדעס און גרופּען, וועלכע וועלען געמיינשאַפֿטליך בעזיצען זייער לאַנד, זייערע פֿאַבריקען און זייערע מאַגאַזינען. די בעלוינונג פֿאַר דער אַרבייט אין יעדען אינדוסטריעלען דאָרף, ווי אויך אין דעם אויסטויש צווישען די פֿערשידענע גרופּען זאָל רעגולירט ווערען דורך אַרבייטס-טשעקס, וועלכע פֿערקערפּערן מיט זיך די אַרבייטס-שטונדען פֿון יעדער פּראָדוקטיווער טהעטיגקייט אין די קאָמונאַלע פֿעלדער, ווערקשטאַטען און פֿאַבריקען.

דיזעלבע אידעע פֿון אַרבייטס-טשעקס, אום צו בעשטימען דעם ווערטה פֿון דער אַרבייט, איז פּראָפּאַגאַנדירט געוואָרען, ווי מיר האָבען שוין פֿריהער בעמערקט, פֿון פּרודהאָן און זיינע מוטואַליסטישע נאָכפֿאָלגער. אויך זיי האָבען פֿערוואָרפֿען יעדע אויטאָריטעטרע אַריינמישונג פֿון דעם שטאַאַט וועהרענד דער איבערגאַנגס-פּעריאָדע ווי אויך אין דעם שפּעטערען סאָציאַליסטישען לעבען פֿון דער געזעלשאַפֿט. זיי זיינען געווען מיט דער מיינונג, דאָס אַלע פֿונקציאָנען פֿון דעם שטאַאַט אין עקאָנאָמישע אַנגעלעגענהייטען וואָלטען געקענט אויסגעפֿיהרט ווערען דורך די בראַנטשען פֿון דער פֿאָלקס-באַנק און די זאָגענאַנטע קאָנטראָל-הייזער און דאָס די עפֿענטליכע ערציהונג, די סאַניטערע אינסטיטוציאָנען א.ז.וו. זאָלען ליעגען אין די הענד פֿון פֿאָלשטענדיג אונאַבהייגיגע קאָמונעס.

אויסערדעם האָבען נאָך עקזיסטירט צוויי בעדייטענדע שרייבער, פּעקער און ווידאַל, וועלכע האָבען פֿערטראָטען די אידעע פֿון אַרבייטס-טשעקס, וועלכע זאָלען פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון געלד ביי יעדען אויסטויש; ביידע האָבען אין דערזעלבער צייט פּראָפּאַגאַנדירט די פֿערשטאַאַטליכונג פֿון דער ערד, די מינען, די אייזענבאַהנען און פֿאַבריקען און האָבען זייער סיסטעם אָנגערופֿען קאָלעקטיוויזם. פּעקער איז געווען אַ מיטגליד פֿון דער נאַציאָנאַל-פֿערטרעטונג אין 1848; ער האָט אָנגעשריעבען אַ פֿאָלשטענדיגע אָבהאַנדלונג איבער דער דאָזיגער פֿראַגע, אין וועלכער ער האָט ענטוויקעלט אַלע איינצעלהייטען פֿון זיין סיסטעם — אפילו אין דער פֿאָרם פֿון געזעצע, וועלכע דער פּאַרלאַמענט האָט נאָך זיין מיינונג נאָך געדאַרפֿט אָננעהמען, אום אויסצופֿיהרען די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן. די נעמען פֿון פּעקער און ווידאַל זיינען

אין יענער צייט כמעט אין גאַנצען פֿערגעסען געוואָרען, אָבער זייערע אי־דעען זיינען וויט פֿערשפּרייט געווען און זיינען צווישען די דייטשען צוריק אויפֿגעלעבט געוואָרען אונטער די נעמען „מאַרקסיזם", „וויסענ־שאַפֿטליכער סאָציאַליזם" אָדער „קאָלעקטיוויזם".

* * *

אויסער די פֿערשידענע אויבענדערמאָהנטע ריכטונגען האָבען די אידעען פֿון דער סענט סימאָניסטישער ריכטונג געהאַט אַ בעדייטענדען איינפֿלוס אויף פֿיעלע מוחות פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער אַסאָסיאַציאָן", אַקוראַט ווי אויף די רעוואָלוציאָנערען פֿון 1848.

אַסך גלענצענדע שרייבערס, פּאָליטיקער און אינדוסטריאַליסטען, צווישען זיי דער פֿילאָזאָף אָגיסט קאָמט, דער היסטאָריקער אָגיסטען טהיעררי און דער עקאָנאָמיסט סיסמאָנדי, האָבען זיך ענטוויקעלט אונטער דעם איינפֿלוס פֿון סענט סימאָן'ס לעהרע; און זייערע ווערק האָבען געמאַכט אַ טיעפֿען איינדרוק אויף די מייסטע סאָציאַלע רעפֿאָרמערס.

דער מענשליכער פּראָגרעס — אַזוי האָבען זיי געזאָגט — האָט זיך ביז איצט מאַניפֿעסטירט אין דער פֿערוואַנדלונג פֿון דער שקלאַפֿעריי אין לייב - אייגענשאַפֿט און פֿון דער פֿערוואַדלונג פֿון לייב - אייגענשאַפֿט אין לוין - שקלאַפֿעריי. איצט אָבער איז געקומען די צייט אָבצו־שאַפֿען דעם לוין־סיסטעם. און צוזאַמען מיט דעם לוין־סיסטעם מוז אויך פֿערשווינדען פּריוואַט־אייגענטהום. פּריוואַט - אייגענטהום און אויטאָריטעט זיינען פֿאַר קיין פֿאַל ניט קיין אונפֿערענדערליכע אינסטיטוציאָנען. דאָס אייגענטהום האָט שוין דורכגעמאַכט פֿערשידענע מאָדיפֿיקאַציאָנען אין פֿערלויף פֿון דער געשיכטע, און נייע פֿערענדע־רונגען וועלען שטאַטפֿינדען, ווען זיי זיינען נויטווענדיג.

די אָבשאַפֿונג פֿון פּריוואַט־אייגענטהום — אַזוי האָבען זיי געשריע־בען — קען גראַדענווייז אויסגעפֿיהרט ווערען דורך אַ סעריע פֿון מאַס־רעגלען (די פֿראַנצויזישע רעוואָלוציאָן האָט שוין גענומען די איניציאַטיווע אין דיזער ריכטונג), וועלכע גיבען דעם שטאַאַט די מעגליכקייט איבערצו־נעהמען אַ שטענדיג וואַקסענדען טהייל פֿון דער ערד מיט דער הילפֿע פֿון אָבגאַבען, וועלכע ער לייגט אַרויף אויף ירושות. אויף אַזאַ אופֿן וועלען די אינדיווידועלע ירושות אַלץ מעהר פֿערהינדערט ווערען מיט דעם צוועק זיי ביסלעכווייז אין גאַנצען אָבצושאַפֿען, און די רייכע, איינזעהענדיג אַז עס איז צו זייער אייגענעם נוצען, וועלען זיך צולעצט אַליין אַנטזאָגען פֿון די פּריווילעגיעס פֿון אַן אָבשטאַרבענדער ציוויליזאַציאָן.

„אַזוי וועט דער שטאַאַט צולעצט ווערען דער איינציגער אייגענטהימער

פון דער ערד און אַלע אינדוסטריעלע אונטערנעהמונגען, דער רעגולירער פון דער גאַנצער אַרבייט, דער קאָפּ און רעגולירער פון די דריי וויכ־טיגסטע פונקציאָנען אין דעם סאָציאַלען לעבען — קונסט, וויסענשאַפט און אינדוסטריע".*)

יעדער איינער, זייענדיג אַן אַרבייטער אין איינע פון די דאָזיגע אָבטהיילונגען, איז אויף אַזאַ שטייגער אַן אָנגעשטעלטער פון׳ם שטאַאט. די רעגירונג וועט זיין צונויפגעשטעלט פון אַ היעראַרכיע פון די „בעסטע מענער" — די בעסטע מענער פון דער וויסענשאַפט, די בעסטע קינסטלער, די בעסטע אינדוסטריאַליסטען.

די צוטהיילונג פון די פּראָדוצירטע לעבענס־מיטלען אונטער דעם דאָזיגען סיסטעם וועט אָנגעהן לויט דעם פּרינציפּ: „יעדען לויט זיינע פעהיגקייטען, און יעדער פעהיגקייט לויט איהרע ווערק".*)

די סענט סימאָניסטישע ריכטונג און נאָך מעהר די פּאָזיטיוויסטישע פילאָזאָפיע, וועלכע איז אַרויסגעוואַקסען פון דער ערשטער, האָט אַרויס־געגעבען אַ גאַנצע רייהע פון בעדייטענדע היסטאָרישע ווערק, אין וועלכע דער אורשפּרונג פון פּריוואַט־אייגענטהום, פון אויטאָריטעט, פון׳ם שטאַאט און פון דער קלאַסען־צוטהיילונג איז דיסקוטירט געוואָרען אויף אַ ריין וויסענשאַפטליכען שטייגער און וועלכע האָבען ביז היינט צו טאָג בעהאַלטען זייער ווערטה. די סענט סימאָניסטען האָבען אין דערזעלבער צייט אויך שאַרף קריטיקירט די זאָגענאַנטע קלאַסישע עקאָנאָמיע פון אַדאַם סמיטה און ריקאַרדאָ (וועלכע איז דאַמאַלס בעקאַנט געווען אַלס די מאַנטשעסטער שולע), וואָס האָט פערוואָרפען די „אריינמישונג פון׳ם שטאַאט" אין עקאָנאָמישע פראַגען. אָבער בעקעמפּפענדיג די פּרינציפּען פון דעם קאָמערציעלען און אינדוסטריעלען אינדיווידואַליזם און פון דער פרייער קאָנקורענץ, וועלכע די אויבען דערמאָהנטע עקאָנאָמיסטען האָבען פּראָפּאַגאַנדירט, זיינען די סענט סימאָניסטען פערפאַלען געוואָרען אין דעמזעלבען אירטהום, וועמען זיי האָבען צוערשט אַזוי ביטער אַטאַקירט

---

*) זעה וו. קאָנסידעראַן „דער סאָציאַליזם בעפאָר דער אַלטער וועלט" (1848) זייטע 36. איך בענוץ זיך דאָ מיט קאָנסידעראַנ׳ס אייגענע ווערטער, אום צו צייגען, ווי אַזוי דער סענט סימאָניזם איז פערשטאַנען געוואָרען פון די סאָציאַליסטען אין 1848, און ווי פיעלע פון זיינע אידעען זיינען נאָך פערבליעבען אין די לעהרען פון די היינטיגע סאָציאַל־דעמאָקראַטען.

*) דאָס איז די ווערטליכע סענט־סימאָניסטישע פאָרמולירונג.

אין זייער קריטיק געגען דעם מיליטערישען שטאַאַט, וועלכער גרינדעט זיך אויף דער קלאַסען-צוטהיילונג אין דער געזעלשאַפט („דעם קלאַסען-שטאַאַט"). זיי האָבען צולעצט אָנערקענט די נויטווענדיגקייט פון אַן אַל-מעכטיגען שטאַאַט און באַזירט זייער געזעלשאַפטליכען פונדאַמענט אויף אונגלייכהייט און אויטאָריטעט און די אָרדנונג אויף א היעראַרכיע פון אַדמיניסטראַטאָרס, רעגולירענדיג דעם געזעלשאַפטליכען לעבען פון אויבען נאָך אונטען.

* * *

דער אונטערשיעד צווישען די סענט סימאָניסטען און די קאָמוניסטען פון 1848 איז אַלוֹא בעשטאַנען אין דעם, וואָס די ערשטע האָבען בע-שטימט אַ ריין אינדיווידועלען אַנטהייל פאַר דעם איינצעלנעם פון די אַלע רייכטהימער, וועלכע זיינען פראָדוצירט געוואָרען דורך דער געמיינשאַפטליכער אַרבייט פון דער גאַנצער געמיינדע. מאַנכע פון זיי האָבען געלייסטעט אַ ווערטהפולע אַרבייט אויף דעם געביעט פון דער פאָליטישער עקאָנאָמיע, נאָר איין זאַך האָבען זיי פאָרט ניט בעגריפען: זיי האָבען ניט פערשטאַנען, אַז די פראָדוקציאָן אין אַלגעמיין איז אַ סאָציאַלער פאַקט, און דערפאַר איז מאַטעריעל אונמעגליך צו בע-שטימען אויף אַ גערעכטען אופן דעם אַנטהייל, וועלכען יעדער איינער האָט בעזונדער אין דער אַלגעמיינער מאַסע פון די פראָדוצירטע לעבענס-מיטלען א.ז.וו.

אין אָט דער בעציהונג איז געווען אַ גרויסער אונטערשיעד צווישען די קאָמוניסטען און די סענט סימאָניסטען. אָבער אין איין פונקט זיינען די אויטאָריטערע קאָמוניסטען און די נאָכפאָלגער פון סענט סימאָן פאָל-שטענדיג איינשטימיג געווען: ביידע האָבען איגנאָרירט דעם אינדיווידואום און זיינע פאָדערונגען. די קאָמוניסטען האָבען דעם איינצעלנעם בלויז געגעבען דאָס רעכט אויפצוקלייבען זיינע פערוואַלטער און רעגירער; די ערשטע סענט סימאָניסטען, בעפאָר 1848, האָבען אפילו דאָס אויך ניט צוגעגעבען. אונטער דעם קאָמוניזם, אַקוראַט ווי אונטער דעם סענט סימאָניזם און קאָלעקטיוויזם איז דער איינצעלנער מעהר ניט געווען ווי אַן אָנגעשטעלטער פון'ם שטאַאַט. מיט די לעהרען פון עטיען קאַבעט האָט דער יאַקאָביניסטישער קאָמוניזם, די אונטערדריקונג פון דער אינ-דיווידואַליטעט, דערגרייכט זיין פאָלקאָמענסטען אויסדרוק.

צום שלום איז נאָך נייטיג צו דערמאָהנען די נאָכפאָלגער פון לואי בלאַן, וועלכע זיינען געווען זעהר צאָהל-רייך אין יענער צייט אין פראַנק-רייך און דייטשלאַנד. אין דייטשלאַנד איז די דאָזיגע ריכטונג פערקערפערט

געוואָרען אין אַ שטאַרקען פֿליגעל פֿון די לאַסאַליאַנער. זיי זיינען געווען מיט דער מיינונג, דאָס אַ רעגירונג, וועלכע וועט אַרויסוואַקסען פֿון אַ רעוואָלוציאָן און זיין דורכגעדרונגען מיט סאָציאַליסטישע אידעען, קען דורכפֿיהרען די פֿערוואַנדלונג פֿון דעם אינדוסטריעלען קאַפּיטאַל אין אַלגעמיינעם אייגענטהום דורך דעם, וואָס דער שטאַאַט וועט העלפֿען די אַרבייטער אָרגאַניזירען גרויסע אַרבייטס־גענאָסענשאַפֿטען פֿאַר דער פּראָדוקציאָן, אונטערשטיצען זיי מיט געלדער און פֿעראייניגען זיי אַלע אין אַ ברייטען סיסטעם פֿון נאַציאָנאַלער פּראָדוקציאָן. אַ גלייכמעסיגע בעצאָהלונג פֿון אַלע אַרבייטער, וואָס זיינען בעשעפֿטיגט אין די דאָזיגע גענאָסענשאַפֿטען, האָט געזאָלט אָנגענומען ווערען פֿאַר דער איבערגאַנגס־פּעריאָדע, ביז וואַנען מען וועט דערגרייכען דעם אייגענטליכען ציעל — די צוטהיילונג פֿון די פּראָדוקטען לויט די בעדערפֿנישען פֿון יעדען פּראָדוצירער. עס איז געווען דאָס, וואָס קאָנסידעראַן האָט אָנגערופֿען אַ קאָמוניסטישען סענט סימאָניזם אונטער דער פֿערוואַלטונג פֿון׳ם שטאַאַט.

לואי בלאַן און זיינע אָנהייגער זיינען איבערצייגט געווען, אַז די דאָזיגע פּראָדוקטיווע אַרבייטער־גענאָסענשאַפֿטען, ווען דער שטאַאַט וועט זיי אונטערשטיצען דורך אַ ברייטען קרעדיט־סיסטעם פֿערבונדען מיט גאַנץ קליינע פּראָצענטען, וועלען זיי קענען פֿריי קאָנקורירען געגען דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן, און אונטער דער פֿיהרונג פֿון דעם שטאַאַט גופא וועט עס זיי באַלד געלינגען אַרויסצוּוואַרפֿען דעם קאַפּיטאַליסט פֿון דער אינדוסטריע און ביסלעכווייז צו פֿערנעהמען דאָס לאַנד און די אַגראַרישע פּראָדוקציאָן. דער דאָזיגער עקאָנאָמישער, סאָציאַליסטישער ציעל דאַרף שטענדיג פֿערנעהמען די אויפֿמערקזאַמקייט פֿון די אַרבייטער, אָנשטאָט די ריין פּאָליטישע אידעען פֿון די בורזשואַזע פּאָליטיקער.

די דאָזיגע אידעען, וועלכע זיינען פֿערשפּרייט געוואָרען דורך דער רעוואָלוציאָן פֿון 1848, זיינען אויך פֿערטראָטען געוואָרען מעהר אָדער ווייניגער בעשטימט אָדער אונבעשטימט און מיט פֿערשידענע מאָדיפֿיצירונגען אין די רייהען פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער־אַסאָציאַציאָן. די אָנהייגער פֿון דער דאָזיגער ריכטונג האָבען אויך אָנערקענט, ווי מיר האָבען שוין פֿריהער בעמערקט, אַ שטאַרקע מעכטיגע רעגירונג, וועלכע זאָל האַלטען אין איהרע הענד דעם גאַנצען עקאָנאָמישען לעבען פֿון דער נאַציאָן; און זיי זיינען פֿאָלקאָם געווען איינשטימיג מיט דער איצטיגער היעראַרכישער און צענטראַליזירטער אָרגאַניזאַציאָן פֿון׳ם שטאַאַט.

גליקליכערוויוזע זיינען אין דער אינטערנאַציאָנאַלע אויך פֿערטראָטען געוועזן די אידעען פֿון די פֿוריעאיסטען, וועלכע האָבען ביז צו אַ געוויסען גראַד פֿאָרגעשטעלט מיט זיך אַ געגען־געוויכט געגען די אויבען דער־מאָהנטע אידעען פֿון די יאַקאָבינסטישע בעוואונדערער פֿון׳ם שטאַאט.

XI.

אנארכיזם — (פֿאָרטזעצונג).

שאַרל פֿוריע, אַ צייט־גענאָסע פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רע־וואָלוציאָן, פֿון וועלכער ער האָט גענומען זיינע הויפּט־אידעען, האָט שוין מעהר ניט געלעבט, ווען די אינטערנאַציאָנאַלע איז געגרינדעט געוואָרען. אָבער זיינע אידעען זיינען אַזוי גוט פּאָפּולאַריזירט געוואָרען פֿון זיינע אָנהייננגער — איבערהויפּט פֿון קאָנסידעראַן, וועלכער האָט זיי געגעבען אַ וויסענשאַפֿטליכע איינהייט — אַז די מייסטע פֿאָרטגעשריטענע גייסטער פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלע זיינען, בעוואוסט אָדער אונבעוואוסט, זעהר שטאַרק בעאיינפֿלוסט געוואָרען פֿון פֿוריע׳ס אידעען.*)

די גרונד־אידעע פֿון פֿוריע איז אָבער ניט געוועזן די פֿעראייניגונג פֿון קאַפּיטאַל, אַרבייט און טאַלאַנט פֿאַר דער פּראָדוקציאָן פֿון אַלע געזעלשאַפֿטליכע רייכטהימער, צו וועלכע די מייסטע היסטאָרישע ווערק

---

*) עס איז בעקאַנט פֿון אונזער פֿריינד טשערקעסאָוו׳ס ווערק, אַז מאַרקס און ענגעלס האָבען אויסגעבאָרגט דעם טהעאָרעטישען טהייל פֿון די עקאָנאָמישע פּרינ־ציפּען, וועלכע זיי האָבען ענטוויקעלט אין זייער „קאָמוניסטישען מאַניפֿעסט“ פֿון קאָנסידעראַן׳ס שריפֿט „פּרינציפּען פֿון׳ם סאָציאַליזם: מאַניפֿעסט פֿון דער דעמאָקראַטיע פֿון׳ם נייגצעהנטען יאָהרהונדערט“, וועלכע איז אַרויסגעגעבען געוואָרען אין 1843. יעדער, וואָס וועט נור פֿערגלייכען דיביידע מאַניפֿעסטען, וועט זיך באַלד איבערצייגען, אַז ניט נור דער טהעאָרעטישער אינהאַלט, נאָר זאָגאַר די פֿאָרם פֿון׳ם „קאָמוניסטישען מאַניפֿעסט“ איז אויסגעבאָרגט געוואָרען פֿון קאָנסידעראַן׳ס ביכעל. וואָס אָנבעלאַנגט דעם פּראַקטישען פּראָגראַם פֿון׳ם „קאָמוניסטישען מאַני־פֿעסט“, האָט אונז פּראָפֿעסאָר אַנדלער געציינט, אַז ער איז געוועזן דערזעלביגער, וועלכען די פֿראַנצויזישע און דייטשע געהיימע אָרגאַניזאַציאָנען, וואָס זיינען אַרויסגעוואַקסען פֿון די געהיימע געזעלשאַפֿטען פֿון באַבעף און בואָנאַראָטי, האָבען פֿערטראָטען.

איבער דעם סאָציאַליזם האָבען צוגעשריבען אַזאַ גרויסע בעדייטונג. זיין הויפּט־ציעל איז געווען אָוועקצומאַכען מיט דעם אינדיווידועלען האַנדעל צו גונסטען פון פּריוואַט־פּראָפיט, צוזאַמען מיט די אַלע ספּעקולאַציעס, וועלכע ער פערמאָרואַכט און צו שאַפען אַ פ ר י י ע נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע אָר־ג אַ נ י ז אַ צ י אָ ן פאַר ד ע ם א ו י ס ט ו י ש פון אַ ל ע פּ ר אָ ד ו ק ט ע ן.

די רפואה פאַר אַלע געמיינהייטען פון דעם היינטיגען אויסבייטונגס־סיסטעם — אום זיך אויסצודריקען אין קאָנסידעראַן׳ס ווערטער — איז פאַר פוריע געווען „צ ו ש אַ פ ע ן ד י ר ע ק ט ע ב ע צ י ה ו נ ג ע ן צווישען דעם פּראָדוצירער און דעם קאָנסומענט דורך דער אָרגאַניזאַציאָן פון ק אָ מ ו נ אַ ל ע אַ ג ע נ ט ו ר ע ן אַלס פערמיטלונגס־קערפּערשאַפטען. די דאָזיגע אָרגאַניזאַציאָנען האָבען געזאָלט זיין די פערוואַלטער, ניט די איינענטהימער, פון אַלע לעבענס־מיטלען און געדאַרפט איבערגעבען די פּראָדוקטען דירעקט צו די קאָנסומענטען, צושטעלענדיג צו די פּראָדוק־ציאָנס־קאָסטען ניט מעהר ווי די ווירקליכע קאָסטען פון טראַנספּאָרט און פערוואַלטונג, וועלכע זיינען שטענדיג זעהר אונבעדייטענד".

אויף אַזאַ אופן האָט קאָנסידעראַן פערשטאַנען פוריע („דער סאָצי־אַליזם בעפאָר דער אַלטער וועלט", זייטע 28). מען קען זעהען, אַז פוריע, וועלכער האָט שוין געשוואָרען, זייענדיג אַ אינגעל פון זיעבען יאָהר, אָנצופיהרען אַ קאַמפף אויף לעבען און טויט געגען דעם האַנדעל, וועל־כער האָט געלעבט אין דער צייט פון דער גרויסער פראַנצויזישער רע־וואָלוציאָן אין געזעהן, ווי די ספּעקולאַציעס האָבען זיך אָנגעפאַנגען וועהרענד דער רעוואָלוציאָן, ווען מען האָט פערקויפט די נאַציאָנאַלע אימעניעס, און די ספּעקולאַציעס מיט לעבענס־מיטלען אין דער צייט פון דער מלחמה, האָט גוט פערשטאַנען די געוואַלדיגע בעדייטונג פון יענעם גרויסען פערזוך, וועלכען די ס אַ נ ק י ל אָ ט ע ן פון 1793 און 1794 האָבען געמאַכט מיט דער אַבזיכט צו נאַציאָנאַליזירען דעם האַנדעל מיט דער הילפע פון קאָמונאַלע מאַגאַזינען.

די ק אָ מ ו נ ע, די פ ר י י ע שטאָדט־פערוואַלטונג — פוריע האָט עס אָנגערופען די פ אַ ל אַ נ ק ס — האָט אַלזאָ נאָך פוריע׳ס מיינונג גע־דאַרפט לייזען דעם גרויסען פּראָבלעם פון דעם אויסטויש און די צוטהיי־לונג פון די פּראָדוקטען. אָבער די קאָמונע האָט ניט געזאָלט זיין דער איינענטהימער פון די אָנגעקליבענע רייכטהימער, זאָנדערן ניט מעהר ווי אַ מין אַגענטור פאַר צונויפצוזאַמלען די פּראָדוקטען און צו צוטהיילען זיי, ניט אַרויפלייגענדיג קיין שום אָבגאַבען אויף די קאָנסומענטען און ניט מאַכענדיג ק י י ן פּ ר אָ פ י ט פון זיי.

פֿוריע האָט די דאָזיגע אידעע נאָך ווייטער ענטוויקעלט. ער האָט אָנגענומען, דאָס אַלע מיטגלידער פֿון אַ דאָרף־קאָמונע וועלען זיך פֿעראייניגען אין אַ „פֿאַלאַנקס"; זיי וועלען צוזאַמענטהאָן זייער ערד, זייער פֿיעה און זייערע אַגראַרישע געצייג, אום צו קולטיווירען דאָס לאַנד, אָדער זיי וועלען זיך בעשעפֿטיגען מיט אינדוסטריעלע אונטערנעהמונגען, אַקוראַט ווי די ערד, די פֿיעה, די מאַשינען א.ז.וו. וואָלטען געווען זייער געמיינשאַפֿטליכעם אייגענטהום — אין דערזעלבער צייט וועלען זיי פֿאָרזיכטיג פֿערצייכענען, וויפֿיעל יעדער איינוואוינער טראָגט ביי צו דעם אַרבייטס־קאַפּיטאַל.

אין אַזאַ פֿעראייניגונג דאַרף מען שטענדיג האַלטען אין זינען צוויי הויפּט־פּונקטען. קיין *אונאַנגענעהמע אַרבייט* דאַרף איבערהויפּט ניט עקזיסטירען. יעדע אַרבייט דאַרף זיין אַזוי אָרגאַניזירט, אַזוי צוטהיילט און אַזוי פֿערשיעדענאַרטיג, אַז זי וועט שטענדיג זיין *אַטראַקטיוו*. און קיין שום צוואַנג דאַרף ניט עקזיסטירען. אין אַ געזעלשאַפֿט, וועלכע גרינדעט זיך אויף דעם באַזיס פֿון פֿרייער פֿעראייניגונג, קען קיין סאָרט צוואַנג ניט טאָלערירט ווערען, שוין ניט ריידענדיג, אַז עס וועט ניט עקזיסטירען קיין שום נויטווענדיגקייט פֿאַר דעם. אויב מען וועט נור אַביסעל נעהמען אין אָנבעטראַכט די בעדערפֿנישען פֿון יעדען איינציגען און זיך צוקוקען צו זיי אויף אַ פֿערנינפֿטיגען אופֿן און אויב יעדער מיטגליד פֿון דעם פֿאַלאַנקס וועט האָבען די פֿולע מעגליכקייט צו בעשעפֿטיגען זיך מיט אַגריקולטור און אינדוסטריע און אין דערזעלבער צייט מיט גייסטיגער און קינסטלערישער אַרבייט, וועלען אַלע שוועריגקייטען פֿערשוואונדען ווערען. די מיטגלידער פֿון דעם פֿאַלאַנקס וועלען באַלד דערקענען, דאָס אפילו די ליידענשאַפֿטען פֿון די מענשען, וועלכע האָבען אונטער די איצטיגע געזעלשאַפֿטליכע בעדינגונגען זעהר אָפֿט אַ שעדליכען און געפֿעהרליכען כאַראַקטער און מיט וועלכע מען ענטשולדיגט שטענדיג יעדע מאַסרעגעל פֿון צוואַנג און אונטערדריקונג — די מענשען וועלען דערקענען, דאָס אפילו די דאָזיגע ליידענשאַפֿטען קענען פֿערוואַנדעלט ווערען אין אַ קוואַל פֿון פּראָגרעס, אויב מען וועט בלויז אָנערקענען זייער בערעכטיגונג און שאַפֿען פֿאַר זיי אַ פֿערנינפֿטיגען סאָציאַלען אויסוועג אין דער פֿאָרם פֿון נייע ריזיקאַלישע אונטערנעהמונגען, סאָציאַלער בעלעבונג, פֿערשידענאַרטיגקייט א.ז.וו.

* * *

וואָס אָנבעלאַנגט די פֿראַגע, ווי אַזוי צו צוטהיילען די פּראָדוצירטע לעבענס־מיטלען און רייכטהימער, האָט פֿוריע — וועלכער איז גענייגט געווען אויסשליסליך צו פּראָפּאַגאַנדירען אַ פֿרידליכע לייזונג פֿון דעם סאָציאַלען פּראָבלעם נאָך דער מפּלה פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן און וועהרענד דער שרעקליכער רעאַקציאָן, וועלכע האָט געפֿאָלגט נאָך דער רעוואָלוציאָן — געפֿאָדערט די נויטווענדיגקייט צו אָנערקענען דעם פּרינציפּ פֿון פֿעראייניגונג צווישען קאַפּיטאַל, אַרבייט און טאַלאַנט. ער איז געווען מיט דער מיינונג, אַז דער ווערטה פֿון די רייכטהימער, וועלכע יעדער פֿאַלאַנקס פּראָדוצירט, דאַרף צוטהיילט ווע־רען אין דריי חלקים: איין טהייל צו בעלוינען דעם קאַפּיטאַל, איין טהייל צו בעלוינען די אַרבייט און איין טהייל צו בעלוינען דעם טאַלאַנט. פֿון דעסטוועגען האָבען די מייסטע אינטערנאַציאָנאַליסטען ניט צוגעשרי־בען קיין גרויסע וויכטיגקייט צו אָט דער זייט פֿון פֿוריע׳ס אידעען; זיי האָבען אין דעם מעהר ניט געזעהן ווי אַ קאָנצעסיאָן צו דער רעאַקציאָן, וועלכע האָט געהערשט וועהרענד דער גאַנצער צייט, וואָס ער האָט געלעבט. פֿאַר זיי איז בלויז געווען אינטערעסאַנט דער הויפּט־טהייל פֿון זיין פּלאַן, וועלכער לאָזט זיך צוזאַמענפֿאַסען אין די פֿאָלגענדע פּונקטען:

1) די קאָמונע, ד.ה. אַ קליינע טעריטאָריאַלע איינהייט דאַרף בע־טראַכטעט ווערען אַלס דער באַזיס פֿון דער נייער סאָציאַליסטישער גע־זעלשאַפֿט.

2) די קאָמונע איז די אַגענטור, דער פֿערוואַלטער פֿון אַלע פּראָ־דוקטען, וועלכע די אַרומיגע לאָקאַלע קערפּערשאַפֿטען אַרבייטען אויס און דער פֿערמיטלער פֿון דעם אויסטויש. זי רעפּרעזענטירט אויך אין דערזעלבער צייט די פֿעראייניגונג פֿון די קאָנסומענטען און עס איז זעהר וואַהרשיינליך, אַז אין די מייסטע פֿעלע וועט זי אויך פֿאָרשטעלען מיט זיך די פּראָדוצירענדע קערפּערשאַפֿט, וועלכע קען אָבער אויך זיין אַ ריין פּראָפֿעסיאָנעלע, ניט קיין טעריטאָריאַלע גרופּירונג, אָדער אַ פֿע־דעראַציאָן פֿון פּראָדוקציאָנס־גרופּען.

3) די דאָזיגע קאָמונעס וועלען זיך פֿרייוויליג פֿעדערירען איינע מיט די אַנדערע, אום צו פֿאָרמירען די פֿעדעראַציאָן, די רעגיאָן אָדער די נאַציאָן.

4) די אַרבייט מוז האָבען אַן אַטראַקטיווען כאַראַקטער. קיין שום לייזונג פֿון דער סאָציאַלער פֿראַגע איז ניט מעגליך, אַזוי לאַנג ווי דער

דאָזיגער פּראָבלעם וועט ניט געלייזט ווערען. און צו לייזען איהם איז פאַלשטענדיג מעגליך.

5) קיין שום צוואַנג איז ניט נייטיג, אום אויפצוהאַלטען די האַר־מאָניע אין אַזעלכע אָרגאַניזאַציאָנען. די עפענטליכע מיינונג אַליין וועט אויפהאַלטען דעם סאָציאַלען גלייכגעוויכט.

וואָס אָנבעלאַנגט די פראַגע וועגען צוטהיילונג פון די פּראָדוקטען, זיינען די אַרבייטער פון דער „אינטערנאַציאָנאַלע" געווען מיט דער מיי־נונג, אַז די דאָזיגע פראַגע מוז געלייזט ווערען פון יעדער קאָמונע בעזונדער. איין קאָמונע וועט פיליכט איינפיהרען צווישען איהרע מיט־גלידער דעם קאָמוניסטישען פּרינציפּ: „יעדען נאָך זיינע בעדערפנישען"; אַנדערע וועלען אפשר אָננעהמען אַן אַנדערן סיסטעם און בעלוינען יעדען מיטגליעד לויט דער אַרבייט, וועלכע ער וועט אויספיהרען. די דאָזיגע לייזונג, וועלכע האָט איבערגעלאָזט צו יעדער קאָמונע די אויסוואַהל פון דעם סיסטעם פון בעלוינונג, איז געווען דער אייגענטליכער אינהאַלט פון דער אידעע, וואָס איז בעקאַנט געווען ביי די לאַטיינישע פעלקער אונטער דעם נאָמען „קאָלעקטיוויזם" אין געגענזאַץ צו דעם אויטאָריטערען קאָ־מוניזם פון באַבעף'ס שולע.

און וואָס ענדליך אָנבעלאַנגט די פראַגע ווי אַזוי די היינטיגע גע־זעלשאַפט קען פערוואַנדעלט ווערען אין אַ סאָציאַליסטישע, זיינען אַלע אַרבייטער פון יענער צייט איינשטימיג געווען, אַז אין גיכען וועט אויס־ברעכען אַ נייע רעוואָלוציאָן, פיעל טיפער און אַלגעמיינער ווי די רעוואָלו־ציאָן פון 1848; און דאַמאָלס וועלען די אַרבייטער אָנווענדען זייערע אַלע כוחות, אום אָװעקצונעמען מיט די מאָנאָפּאָלען פון'ם קאַפּיטאַל.

אָט דאָס איז געווען דער באַזיס, אויף וועלכען די אַנאַרכיסטישע אידעען אין דער „אינטערנאַציאָנאַלע" האָבען זיך ענטוויקעלט.

דער איבערבליק, וועלכען מיר האָבען געגעבען, צייגט אונז, ווי אַזוי עס זיינען דורכגעמישט געווען אין דער „אינטערנאַציאָנאַלע" יאַקאָ־ביניסטישע, ד.ה. צענטראַליסטיש־אויטאָריטערע אידעען מיט אידעען פון לאָקאַלער אונאַבהייננגיגקייט און פעדעראַליזם.ביידע זיינען געווען ירושות פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן. אויב די צענטראַליסטישע אידעען זיינען דירעקט איבערגענומען געוואָרען פון די יאַקאָבינער פון 1793 און פון דער פערשווערונג פון באַבעף, דורך די געהיימע קאָמוניס־טישע אָרגאַניזאַציאָנען אין דעם ערשטען העלפט פון'ם 19־טען יאָהר־הונדערט, זיינען אָבער די אידעען פון אַ לאָקאַלער אונאַבהייננגיגער אַקציאָן — אַם וויניגסטענס וואָס אָנבעלאַנגט די פראַנצויזען — דירעקט

גענומען געוואָרען פֿון דער מעכטיגער אוןווירקליך רעוואָלוציאָנער־רער און קאָנסטרוקטיווער אַקציאָן פֿון די פּאַריזער „סעקציאָנען“ און פֿון די קאָמונעס פֿון 1793 און 1794, וועלכע איך האָב קירצליך בעשריעבען אין מיין ווערק „די גרויסע פֿראַנצויזישע רעוואָלוציאָן“.

פֿון דעסטוועגען איז נויטווענדיג צו בעמערקען, אַז די ערשטע ריכטונג, ד.ה. די יאַקאָביניסטישע שולע איז, אָהן אַ שום צווייפֿעל, געווען די שטאַרקסטע פֿון דיביידע. די געבילדעטע בורזשואַס, וועלכע זיינען צוגעשטאַנען צו דער „אינטערנאַציאָנאַלע“, זיינען מייסטענטהיילס געווען יאַקאָבינער.

* * *

און שפּעטער איז געקומען די שרעקליכע מלחמה צווישען פֿראַנקרייך און דייטשלאַנד, וועלכע איז פֿון נאַפּאָלעאָן און זיינע ראַטהגעבער אויף אַ וואַהנזיניגען אופֿן פּראָוואָצירט געוואָרען, אום צו ראַטעווען דעם קייזער־רייך פֿאַר דער דראָהענדער רעוואָלוציאָן. די מלחמה האָט זיך געענדיגט מיט אַ מורא'דיגער מפּלה פֿאַר פֿראַנקרייך, און דערנאָך איז געקומען די פּראָוויזאָרישע רעגירונג פֿון גאַמבעטאַ און טהיער און די קאָמונע פֿון פּאַריז, וועלכע האָט אַרויסגערופֿען עהנליכע פֿערזוכען אין סענט עטיען און אין באַרצעלאָנאַ און קאַרטהאַגענאַ אין שפּאַניען. אין די דאָזיגע פֿאָלקס־אויפֿשטענדע האָט זיך דייטליך אַרויסגעצייגט, וואָס פֿאַר אַ פּאָליטישע פֿאָרם אַ סאָציאַלע רעוואָלוציאָן וועט אָננעהמען.

ניט אַ דעמאָקראַטישע רעפּובליק, ווי מען האָט געזאָגט אין 1848, נאָר די פֿרייע, אונאָבהייננגיגע קאָמונים טישע קאָמונע.

פֿערשטעהט זיך, די פּאַריזער קאָמונע גופא האָט געליטען פֿון דעמזעלביגען כאָאָס אין די אידעען און אַנשויאונגען מכח די ערשטע טריט, וועלכע די רעוואָלוציאָן דאַרף מאַכען אויף דעם עקאָנאָמישען און פּאָליטישען געביעט, פֿון וועלכען די „אינטערנאַציאָנאַלע“ האָט געליטען. ביידע — די יאַקאָבינער און די קאָמונאַליסטען, ד. ה. די צענטראַליסטען און די פֿעדעראַליסטען זיינען פֿערטראָטען געווען אין דעם פּאַריזער אויפֿשטאַנד, און עס איז געווען אונפֿערמיידליך, אַז עס האָט געמוזט קומען צו אַ קאַמפּף צווישען די צוויי ריכטונגען. דער קריעגערישסטער עלעמענט זיינען געווען די יאַקאָבינער און בלאַנקיסטען, אָבער די עקאָנאָמישע און קאָמוניסטישע אידעאַלען פֿון באַבעף זיינען שוין זעהר שטאַרק אָבגעשוואַכט געווען ביי די בורזשואַזע פֿיהרער פֿון דער בעוועגונג. פֿאַר זיי איז די עקאָנאָמישע פֿראַגע געווען אַ פֿראַגע פֿון קלענערע וויכטיגקייט, מיט וועלכע מען דאַרף ערשט האַנדלען נאָך דעם טריאומף פֿון דער

קאָמונע, און די דאָזיגע אידעע האָט געהאַט די איבער־מאַכט. אָבער די שרעקליכע מפּלה פון דער קאָמונע און די בלוטיגע נקמה פון דער בור־זשואַזיע איז מעהר ניט געווען ווי אַ נייער בעווייז, אַז דער טריאומף פון אַ פאָלקס־קאָמונע איז מאַטעריעל אונמעגליך, אַזוי לאַנג ווי דאָס פאָלק וועט אין דער זעלבער צייט ניט טריאומפירען אויף דעם עקאָנאָמישען געביעט.

ביי די לאַטייניש פעלקער האָבען די פּאַריזער קאָמונע און די אויפ־שטענדע פון באַרצעלאָנאַ און קאַטאַבענאַ איין פאַר אַלע מאָל פעסט־געשטעלט די אידעען פון דעם רעוואָלוציאָנערען פּראָלעטאַריאַט.

די אונאַבהייגיגע קאָמונע — אָט דאָס איז די פאָרם, וואָס די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן דאַרף אָננעהמען. זאָל דאָס גאַנצע לאַנד און די גאַנצע וועלט זיין געגען איהר; אָבער ווען איהרע איינוואוינער זיינען איינמאָל געקומען צו דעם בעשלוס צו קאָמונאַליזירען די צוטהיילונג פון די לעבענס־מיטלען, דעם אויסטויש פון די פּראָדוק־טען און די פּראָדוקציאָן, דאַן מוזען זיי צוערשט פערווירק־ליכען זייער בעשלוס ביי זיך גופא. און אויב זיי טהוען עס, וועלען זיי באַלד געפינען אַזעלכע קרעפטע, וועלכע זיי וואָלטען קיינמאָל ניט געקענט געפינען אונטער אַנדערע אומשטענדען פאַר דעם טריאומפף פון אַ גרויסער בעוועגונג, אַזעלכע קרעפטע, וועלכע קענען אַריינציהען דאָס גאַנצע לאַנד און זיינע ריקשטענדיגסטע און גלייכגילטיגסטע טהיילען אין די כוואַליעס פון דער רעוואָלוציאָן. עס איז פיעל בעסער אָנצופיהרען אַן אָפענעם קאַמפף געגען אַלע אינסטיטוציאָנען פון דער רעאַקציאָן, איידער זיך צו שלעפען מיט זיי אין דער פאָרם פון הונדערטער קייטען, צוגעשמיעדט צו די פיס פון די קעמפפער.

און דאָס איז נאָך ניט אַלעס. מיר האָבען געמאַכט נאָך אַ שריט פאָרווערטס. מיר פערשטעהען היינט, דאָס אויב עס עקזיסטירט ניט קיין שום נויטווענדיגקייט פאַר אַ צענטראַלע רעגירונג, אום צו בעהערשען די אונאַבהייגיגע קאָמונעס, אויב מען וועט אַוועקמאַכען מיט דער נאַציאָנאַלער רעגירונג און די נאַציאָנאַלע איינהייט וועט אויפגעהאַלטען ווערען דורך אַ פרייע פעדעראַציאָן, דאַן מוזען מיר קומען צו דעם בע־שלוס, דאָס אַ צענטראַלע מוניציפּאַל רעגירונג איז פונקט אַזוי אונ־ניצליך און שעדליך. דערזעלבער פעדעראַטיווער פּרינציפּ איז גענוג פאַר דער פערוואַלטונג פון דער קאָמונע גופא.

* * *

דער אויפשטאַנד פון דער פּאַריזער קאָמונע האָט אַלזאָ געלייזט אַ פראַגע, וועלכע האָט געפייניגט יעדען אמת'ן רעוואָלוציאָנער. צוויי מאָל האָט פראַנקרייך געמאַכט אַ פערזוך דורכצופיהרען אַ מין סאָציאַליסטישע רעוואָלוציאָן, מיט דער הילפע פון אַ צענטראַלער רעגירונג, וועלכע איז מעהר אָדער וויי ניגער געגייגט געווען צו ערפילען די דאָזיגע אויפגאַבע: דעם ערשטען מאָל אין דער צייט פון 1793-1794, ווען זי האָט פערזוכט צו פערווירקליכען די אמת'ע עקאָנאָמישע גלייכהייט — די „פּאַקטישע גלייכהייט", ווי מען פלעגט זאָגען אין יענער צייט — דורך די מאַס־רעגלען פון אַ שטריינגער יאַקאָבינישער רעגירונג; און דעם צווייטען מאָל אין 1848, ווען זי האָט געוואָלט פערווירקליכען אַ „דעמאָקראַטישע סאָציאַליסטישע רעפּובליק". און ביידע פערזוכע האָבען זיך געענדיגט מיט אַ פיאַסקאָ. איצטער איז אויסגעפונען געוואָרען אַ נייע לייזונג: די פרייע קאָמונע מוז לייזען אָט די פראַגע אינערהאַלב איהר אייגענער טעריטאָריע; און מיט דער דאָזיגער לייזונג האָט זיך ענטוויקעלט אַ נייער אידעאַל — די אַ נ אַ ר כ י ע.

איצט האָבען מיר אָנגעהויבען צו פערשטעהען, אַז דער פונדאַמענט פון פּרודהאָן'ס ווערק „די אַלגעמיינע אידעע וועגען דער רעוואָלוציאָן פון'ם 19־טען יאָהרהונדערט" ענטהאַלט אין זיך אַ טיעפע פ ר אַ ק ט י ש ע אידעע — די אידעע פון דער אַנאַרכיע. און אין די לאַטיינישע לענדער האָט דער גייסט פון די מעהרער פאָרטגעשריטענע עלעמענטען אָנגע־הויבען אַרבייטען אין דער דאָזיגער ריכטונג.

ליידער בלויז אין די לאַטיינישע לענדער: אין פראַנקרייך, אין שפּאַ־ניען, אין איטאַליען, אין דער פראַנצויזישער שווייץ און אין דעם וואַלאָ־נישען טהייל פון בעלגיען. די דייטשען, פערקעהרט, האָבען אַרויסגענומען אַ גאַנץ אַנדער לעהרע פון זייער זיעג איבער פראַנקרייך און גאַנץ פער-שיעדענע אידעען — די פערעהרונג פון דעם צענטראַליסטישען שטאַאַט.

דער צענטראַליסטישער שטאַאַט, וועלכער איז פיינדליך אפילו צו די שטרעבונגען פון נאַציאָנאַלער אוגאַבהייננגיגקייט; די מאַכט פון צענט-ראַליזאַציאָן און אַ שטריינגע צענטראַלע רעגירונג — אָט דאָס זיינען געווען די לעהרען, וועלכע זיי האָבען גענומען פון די זיעגען פון דעם דייטשען קייזער־רייך. און זיי האַלטען זיך זאָגאַר נאָך היינט צו טאָג ביי די דאָזיגע לעהרען, ניט בעגרייפענדיג, אַז דאָס איז מעהר ניט געווען ווי אַ זיעג פון אַ מיליטערישער מאַסע, דער זיעג פון דער אַלגעמיינער מיליטער־פליכט פון די דייטשען איבער דעם רעקרוטירונגס־סיסטעם פון די פראַנצויזען און איבער דער אינערליכער פערפוילטקייט פון דעם

צווייטען נאַפּאָלעאָנישען קייזער־רייך. דאָס צווייטע קייזער־רייך איז געשטאַנען אויף דעם שוועל פֿון אַ רעוואָלוציאָן, פֿון וועלכער די גאַנצע מענשהייט וואָלט פּראָפֿיטירט, אויב זי וואָלט ניט פֿערהינדערט געוואָרען דורך די דייטשע עראָבערער.

די קאָמונעס פֿון פּאַריז און קאַטאַבענאַ האָבען אַלזאָ אין די לאַטיינישע לענדער געלייגט דעם פֿונדאַמענט פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון דער אַנאַרכיע. די אויטאָריטערע טענדענצען פֿון דעם גענעראַל־קאָמיטע פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער־אַסאָסיאַציאָן, וועלכע האָבען זיך באַלד אַרויסגעצייגט און אונטערגעגראָבען די איינינקייט פֿון דער גרויסער אַרבייטער-אָרגאַניזאַציאָן, האָבען נאָך מעהר פֿערשטאַרקערט די אַנאַרכיסטישע געדאַנקען-ריכטונג. און דאָס איז נאָך מעהר געוועזן דער פֿאַל, ווען דער אויבען דערמאָהנטער קאָמיטע, מיט מאַרקס, ענגעלס און עטליכע פֿראַנצויזישע בלאַנקיסטען אָן דער שפּיצע, — אַלע ריינע יאַקאָבינער — האָט זיך בענוצט מיט זיין מאַכט, אום אויסצופֿיהרען אַ שטאַאַטס-שטרייך אין דער אינטערנאַציאָנאַלע. אָנשטאָט דעם עקאָנאָמישען קאַמפּף פֿון דער אַרבייט געגען דעם קאַפּיטאַל, וועלכער איז ביז אַהער געוועזן דער גרונד-פּרינציפּ פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלע, האָט מען אַריינגעבראַכט די פּאַרלאַמענטאַריש־פּאָליטישע אַקציאָן אין דעם פּראָגראַם פֿון דיזער גרויסער אָרגאַניזאַציאָן. אויף אַזאַ אופֿן האָט אויסגעבראָכען אַן אָפֿענער אויפֿשטאַנד פֿון די פֿעדעראַציאָנען אין שפּאַניען, איטאַליען, אין שווייצער יוראַ, אין מזרח-זייט פֿון בעלגיען און ביי געוויסע סעקציאָנען פֿון די ענגלישע אינטערנאַציאָנאַליסטען געגען דעם גענעראַל־קאָמיטע פֿון דער אינטערנאַציאָנאַלע.

* * *

אין מיכאַאיל באַקונין האָט די אַנאַרכיסטישע ריכטונג, וועלכע האָט זיך אַלץ שטאַרקער ענטוויקעלט אין דער אינטערנאַציאָנאַלע, געפֿונען אַ מעכטיגען, פֿעהיגען און בעגייסטערטען אַפּאָסטעל; און אַרום באַקונין און זיינע פֿריינד אין דעם שווייצער יורא האָט זיך גרופּירט אַ קליינער קרייז פֿון טאַלאַנטפֿולע איטאַליענער און שפּאַניער, וועלכע האָבען זיינע אידעען ווייטער ענטוויקעלט. מיט דער הילף פֿון זיינע גרויסע היסטאָרישע און פֿילאָזאָפֿישע קענטניסען האָט באַקונין אַוועקגעשטעלט אין אַ סעריע פֿון מעכטיגע און איינדרוקספֿולע שריפֿטען די גרונד־אידעען פֿון דעם מאָדערנעם אַנאַרכיזם.

די פֿאָלשטענדיגע אָבשאַפֿונג פֿון דעם שטאַאַט מיט זיין גאַנצער אָרגאַניזאַציאָן און זיינע אַלע אידעאַלען — דאָס איז געוועזן דער מאָטאָ,

וועלכען באַקונין האָט מוטהיג פּראָקלאַמירט. אין דער פּערגאַנגענהייט איז דער שטאַאַט געווען אַ היסטאָרישע נויטווענדיגקייט, וועלכע איז אַרויסגעוואַקסען פון דער אויטאָריטעט, וואָס די פריעסטער־קלאַסען האָבען זיך ערוואָרבען. אָבער היינט איז זיין פאַלשטענדיגע פערניכטונג געוואָרען אַ היסטאָרישע נויטווענדיגקייט, דערפאַר ווייל דער שטאַאַט פערקערפערט מיט זיך די אָבלייקנונג פון יעדער פרייהייט און ווייל ער פערדאַרבט אפילו דאָס, וואָס ער נעהמט זיך אונטער אויסצופיהרען פאַר דעם אַלגעמיינעם וואָהלזיין. יעדע שטאַאַטליכע געזעצגעבונג, און ווען אפילו זי איז דער רעזולטאַט פון דעם זאָגענאַנטען אַלגעמיינעם שטים-רעכט, מוז פערוואָרפען ווערען, דערפאַר וואָס זי איז שטענדיג געמאַכט געוואָרען, רעכענענדיג זיך מיט די אינטערעסען פון די פריווילעגירטע קלאַסען. יעדע נאַציאָן, יעדע פּראָווינץ, יעדע קאָמונע מוז האָבען דאָס אַבסאָלוטע רעכט פריי צו אָרגאַניזירען זיך, פּאָליטיש און עקאָנאָמיש און אויף איהר אייגענעם שטייגער, אַזוי לאַנג ווי זי שאַפט דורך דעם נים קיין געפאַהר צו די איבעריגע נאַציאָנען, פּראָווינצען אָדער קאָמונעס. „פעדעראַליזם" און „אויטאָנאָמיע" זיינען נאָך ניט גענוג. דאָס זיינען ניט מעהר ווי ווערטער, צו פערמאַסקירען די אויטאָריטעט פון'ם שטאַאַט. די פאָלשטענדיגע אונאַבהיינגיגקייט פון די קאָמונעס, זייער פרייע פעדעראַ-ציאָן און די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן אינערהאַלב די קאָמונעס — דאָס איז, ווי באַקונין האָט בעוויזען, דער אידעאַל, וועלכער ענטוויקעלט זיך היינט בעפאָר אונזער ציוויליזאַציאָן אויס דעם נעבעל פון דער פערגאַנגענהייט. און דער אינדיווידואום הויבט אָן צו פערשטעהן, אַז זיין ווירקליכע פריי-הייט ענטוויקעלט זיך פּראָפּאָרציאָנעל מיט דער פרייהייט פון אַלע אי־בעריגע, וועלכע רינגלען איהם אַרום.

וואָס אָנבעלאַנגט זיינע עקאָנאָמישע אידעען, איז באַקונין אינערליך אַ קאָמוניסט געווען; אָבער צוזאַמען מיט זיינע פעדעראַליסטישע פריינדע פון דער אינטערנאַציאָנאַלע און אַלס אַ צוגעשטענדניס צו דעם אַנטאַ־גאָניזם געגען דעם קאָמוניזם, וועלכען די אויטאָריטערע קאָמוניסטען האָבען אַרויסגערופען אין פראַנקרייך, האָט ער זיך גערופען אַ „קאָלעקּ-טיוויסטישער אַנאַרכיסט". פערשטעהט זיך, ער איז ניט געווען אַ „קאָ־לעקטיוויסט" אין דעם זין פון פעקער אָדער ווידאַל און זייערע מאָדערנע נאָכפאָלגער, וועמענס ציעל איז אייגענטליך ניט מעהר ווי שטאַאַטס־קאַפּיטאַליזם. ער האָט דעם וואָרט „קאָלעקטיוויזם" אויפגעפאַסט אין דעם פריהער דערמאָהנטען זין; ד.ה. ער האָט ניט געוואָלט בעשטימען אין פאָראויס, וואָס פאַר אַ פאָרם פון צוטהיילען די פּראָדוקטען די

פּראָדוצירער זאָלען אָננעהמען אין זייערע פֿערשיעדענע גרופּען — די קאָמוניסטישע לייזונג, אָדער די אַרבייטס־טשעקס, אָדער גלייכע בעצאָהלונג, אָדער וואָס פֿאַר עס איז ניט אַנדער מעטהאָדע. און מיט די דאָזיגע אַנשויאונגען איז ער אין דערזעלבער צייט געווען אַן ענערגישער אַפּאָסטעל פֿון דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן, וועמענס אויסברוך אַלע סאָציאַליסטען פֿון יענער צייט האָבען אין גיכען ערוואַרטעט און וועלכע ער האָט געפּריידיגט מיט גליהענדע ווערטער.*)

XII.

אַנאַרכיזם — (פֿאָרטזעצונג).

אויב דער פּראָטעסט געגען דעם שטאַאַט, אויף דעם שטייגער, ווי ער איז אָנגעפֿיהרט געוואָרען פֿון בורזשואַזע שרייבער בעפֿאָר 1848 און שפּעטער, ביז צו דעם אויפֿשטאַנד פֿון דער פּאַריזער קאָמונע, האָט געהאַט דעם כאַראַקטער פֿון אַ רעוואָלט פֿון דעם אינדיווידואום געגען דער געזעלשאַפֿט און איהרע היפּאָקריטישע פֿאָרמען, האָט ער אָבער איצטער, ווען עס האָט זיך אויפֿגעהויבען אַן עהנליכע בעוועגונג ביי די אַ־ביימער, בעקומען אַ פֿיעל טיעפֿערען אינהאַלט.

די אַרבייטער האָבען געזוכט אויסצוגעפֿינען אָט די געזעלשאַפֿטליכע פֿאָרמען, מיט וועמענס הילפֿע זיי האָבען געדיינקט צו קענען פּטור ווערען פֿון דעם סיסטעם פֿון אויסבייטונג און אונטערדריקונג פֿון איין מענש דורך דעם צווייטען, און וועלכער ווערט היינט אויפֿגעהאַלטען דורך דעם שטאַאַט. די גרינדער פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער אַסאָסיאַציאָן" האָבען געזעהען אין דער דאָזיגער אָרגאַניזאַציאָן דעם

---

*) אייניגע פֿון באַקונין'ס מיטאַרבייטער און פֿריינד — נעמליך וואַרלען, גיאָם און די איטאַליענער — האָבען זיך שוין אין 1868 גערופֿען קאָמוניסטישע אַנאַרכיסטען. אָבער זייענדיג שפּעטער געצוואונגען, אָנצופֿיהרען אַ ביטערן קאַמפּף פֿאַר דער אונאַבהייננגיקייט פֿון זייערע פֿערשיעדענע פֿעדעראַציאָנען, האָבען זיי ניט געשיינקט קיין בעזונדערע אויפֿמערקזאַמקייט צו דער דאָזיגער פֿראַגע און האָבען איבערגעלאָזט די לייזונג צו די קאָמונעס און אַרבייטער אָרגאַניזאַציאָנען פֿון דער צוקונפֿט.

עמבריאָ פֿון אָט דער נייער געזעלשאַפֿט, וועלכע וועט געבוירען ווערען דורך אַ סאָציאַלע רעוואָלוציאָן — אַ געזעלשאַפֿט, וואו די פֿונקציאָנען, וועלכע בעלאַנגען היינט צו דער רעגירונג, וועלען פֿערנומען ווערען דורך פֿרייוויליגע קאָנטראַקטען, אַזוי ווי זיי וועלען זיך ענטוויקלען דורך די דירעקטע בעציהונגען צווישען די פֿערשיעדענע גרופּען פֿון די פּראָדוצירער און קאָנסומענטען. אין דער דאָזיגער אַטמאָספֿערע האָט דער אידעאַל פֿון דעם אַנאַרכיסט אויפֿגעהערט צו זיין אַן אינדיווידועלער אידעאַל — ער האָט בעקומען אַ סאָציאַלען כאַראַקטער.

וואָס מעהרער די אַרבייטער פֿון אייראָפּאַ און אַמעריקאַ האָבען זיך דירעקט בעקענט איינע מיט די אַנדערע, אָהן דער פֿערמיטלונג פֿון די רעגירונגען, אַלץ מעהר האָבען זיי זיך איבערצייגט פֿון זייערע אייגענע קרעפֿטען און פֿון זייער פֿעהיגקייט אויפֿצובויען די געזעלשאַפֿט אויף אַ נייעם באַזיס. זיי האָבען פֿערשטאַנען, דאָס אויב דאָס פֿאָלק וועט צוריק צונעהמען די ערד און אַלע אינסטרו-מענטען פֿאַר דער פּראָדוקציאָן פֿון די נויטווענדיגע מיטלען צום לעבען, און אויב די פֿעראייניגונגען פֿון מענער און פֿרויען, וועלכע זיינען בע-שעפֿטיגט אין די פֿאַבריקען, אויף די פֿעלדער און אין די מיענען, וועלען אַליין ווערען די פֿערוואַלטער פֿון דער פּראָדוקציאָן, וועלען זיי אונטער אַזעלכע אומשטענדען זיין אימשטאַנד צו פּראָדוצירען אויף דעם לייכ-טעסטען אופן אַלצדינג, אין וואָס די געזעלשאַפֿט נייטיגט זיך, אום צו פֿערזיכערן דעם וואָהלזיין פֿון אַלעמען און צו געבען יעדען איינציגען גענוג פֿרייע צייט פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון זיינע אַלע גייסטיגע פֿע-היגקייטען. דער געוואַלדיגער פּראָגרעס פֿון אונזער מאָדערנער וויסענ-שאַפֿט און טעכניק צייגט אונז, וואָס וויטער אַלץ דייטליכער, די מעג-ליכקייט פֿון אַזאַ צושטאַנד. אויסערדעם קען דער אויסטויש פֿון די פּראָדוקטען אין אַ ברייטער אינטערנאַציאָנאַלער אָרגאַניזאַציאָן פֿון פּראָדו-צירער און קאָנסומענטען אויף דעם זעלבען לייכטען אופן אָרגאַניזירט ווערען, ווי באַלד עס האַנדעלט זיך שוין ניט מעהר וועגען די פּערזענליכע אינטערעסען פֿון אַ קליינער מינדערהייט.

אין דערזעלבער צייט האָט דער דיינקענדער טהייל פֿון די אַרבייטער, וועלכער האַלט זיך אין איין פֿערמעהרען, בעגריפֿען, אַז דער שטאַאַט מיט זיינע טראַדיציאָנען, זיין היעראַרכיע און זיין קליין-גייסטיגען נאַ-ציאָנאַליזם, וועט שטענדיג זיין אַן אָבהאַלט פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון אַזאַ אָרגאַניזאַציאָן; און די פֿערזוכע, וואָס זיינען געמאַכט געוואָרען אין די פֿערשידענע לענדער אַם וויניגסטענס טהיילווייז אויסצובעסערן די

סאָציאַלע איבלען אינערהאַלב דעם איצטיגען בורזשואַזען שטאַאַט, האָבען וואָס ווייטער אַלץ דייטליכער אַרויסגעצייגט דעם פיאַסקאָ פון אַזאַ טאַקטיק.

וואָס ברייטער עס איז געווען די טהעטיגקייט פון אַזעלכע פערזוכען, אַלץ דייטליכער האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז דער מעכאַניזם פון׳ם שטאַאַט קען פאַר קיין פאַל ניט בענוצט ווערען פאַר אַן אינסטרומענט צו בעפרייען די אַרבייטער. דער שטאַאַט איז אַזאַ אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע איז דירעקט געשאַפען און ענטוויקעלט געוואָרען צו עטאַבלירען די מאָנאָפאָלען צו גונסטען די שקלאַפען בעזיצער, די קירכליכע און אַריסטאָקראַטישע פעאָדאַל־הערען, די גרונד־בעזיצער און קעניגע, די קויפמאַנס־גילדעס און די פראָצענטניקעס, די מיליטערישע פיהרערס און די „אַדעל־מענער״ און היינט צו טאָג צו גונסטען די אינדוסטריעלע קאַפיטאַליסטען, וועמען ער האָט פערזאָרגט מיט „הענד״ וועלכע ער האָט אַרויסגעטריבען פון די דערפער, פון דער קאָמונאַלער ערד. דער שטאַאַט וואָלט אַלזאָ אין בעסטען פאַל מעהר ניט געקענט זיין, ווי אַן אוננוצליכע אינסטיטוציאָן, ווי באַלד די דאָזיגע מאָנאָפאָלען וועלען מעהר ניט עקזיסטירען. דאָס גאַנצע לעבען וואָלט געוואָרען איינפאַכער, ווי באַלד דער מעכאַניזם, וועלכער איז ספעציעל געשאַפען געוואָרען פאַר דער אויסבייטונג פון די אָרעמע דורך די רייכע, וואָלט פערשוואונדען געוואָרען.

די אידעע פון אונאַבהייניגע קאָמונעס פאַר דער טעריטאָריאַלער אָרגאַניזאַציאָן און פון פעדערירטע קערפערשאַפטען פון טרייד־יוניאָנס פאַר דער אָרגאַניזאַציאָן פון די מענשען אין בעצוג צו זייערע פערשידענדע פראָדוקטיווע טהעטיגקייטען האָט געשאַפען אַ קאָנקרעטע פאָרשטעלונג פון אַ געזעלשאַפט, וועלכע איז רעגענערירט געוואָרען דורך אַ סאָציאַלע רעוואָלוציאָן. עס בלייבט אונז מעהר ניט איבער ווי צוצוזעצען צו די דאָזיגע צוויי פאָרמען פון אָרגאַניזאַציאָן נאָך אַ דריטע, וועלכע האָט זיך אונגעהייער שנעל ענטוויקעלט אין פערלויף פון די לעצטע פופציג יאָהר, ווי באַלד די פעלקער האָבען אויסגעקעמפפט פאַר זיך אַ ביסעל מעהר פרייהייט אין דיזער ריכטונג: נעמליך, די טויזענדער און טויזענדער פרייע פעראייניגונגען און געזעלשאַפטען, וועלכע האָבען זיך ענטוויקעלט איבעראַל, אום צו בעפרידיגען אַלע מעגליכע און דיינקבאַרע בעדערפנישען פאַר עקאָנאָמישע, סאַניטערע און ערציהונגס צוועקען, פאַר געגענזייטיגע הילפע, פאַר דער פראָפאַגאַנדאַ פון פערשידענע אידעען, פאַר קונסט און פערגניגען א.ז.וו. דיזע אַלע אָרגאַניזאַציאָנען ערגענצען זיך איינע די אַנדערע און זיינען שטענדיג פאַרטיג צו רעכענען

זיך מיט נייע בעדערפֿנישען דורך נייע אָרגאַניזאַציאָנען און פֿערבע־סערונגען.

נאָך מעהר. מען הויבט היינט אָן צו פֿערשטעהען, אַז ווען די מענש־ליכע געזעלשאַפֿט וועט זיך ענטוויקלען אין דער דאָזיגער ריכטונג, וועלען צוואַנג און בעשטראָפֿונג נויטווענדיגער ווייזע מוזען פֿערשווינדען. דער גרעסטער אָבהאַלט אויפֿצוהאַלטען אַ געוויסען מאָראַלישען ניוואָ אין דער היינטיגער געזעלשאַפֿט, איז דער מאַנגעל אין סאָציאַלער גלייכהייט. אָהן ווירקליכע גלייכהייט קען דער אינסטינקט פֿון גערעכטיגקייט קיינמאָל ניט אַלגעמיין ענטוויקעלט ווערען, דערפֿאַר וואָס גערעכטיגקייט פֿאָדערט די אָנערקענונג פֿון גלייכהייט. אין אַ געזעלשאַפֿט, וואו די פּרינציפּען פֿון גערעכטיגקייט וועלען ניט בעליידיגט ווערען אויף יעדען שריט און טריט דורך די עקזיסטירענדע אונגלייכהייט פֿון די מענשליכע רעכטע און די אונגלייכע מעגליכקייטען פֿון דער אינדיוויר־דועלער ענטוויקלונג, וועט די גערעכטיגקייט זיך מוזען פֿערשפּרייטען איבעראַל און ווערען אַ געוואוינהייט פֿון׳ם פֿאָלק.

אין דעם דאָזיגען פֿאַל וואָלט דער איינצעלנער געווען פֿריי, דער־פֿאַר וואָס זיין פֿרייהייט וואָלט מעהר ניט בעשריינקט געוואָרען דורך מורא: דורך מורא פֿאַר אַ סאָציאַלער אָדער אַן איבערנאַטירליכער בעשטראָפֿונג, אָדער דורך זיין געהאָרכזאַמקייט צו אַנדערע מענשען, וועלכע האַלטען זיך פֿאַר זיינע פֿאָרשטעהער אָדער צו מיסטישע און מעטאַפֿיזישע קרעפֿטען. ביידע פֿאָרשטעלונגען זיינען דער גרעסטער פֿלוך פֿאַר דער מענשהייט, זיי פֿיהרען צו גייסטיגער פֿערשקלאַפֿונג און מאַ־בען דעם מאָראַלישען ניוואָ פֿון׳ם מענשען נידעריגער אָנשטאָט העכער.

אין אַ פֿרייער אומגעבונג אויף דעם פֿונדאַמענט פֿון גלייכהייט וואָלטען מיר רוהיג געמעגט ערוואַרטען, אַז דער מענש וועט זיך פֿיהרען, אַזוי ווי זיין אייגענער שכל וועט איהם דיקטירען; פֿערשטעהט זיך, זיין שכל גופא וואָלט געטראָגען אויף זיך דעם שטעמפּעל פֿון די געזעל־שאַפֿטליכע אומשטענדען, וואָס רינגלען איהם אַרום. און אין דערזעלבער צייט וואָלט ער געווען אימשטאַנד פֿאָלשטענדיג צו ענטוויקלען זיין אינ־דיווידואַליטעט; וועהרענד דער „אינדיווידואַליזם”, אין וועלכען בורזשואַזע אינטעליגענטען זעהען היינט אַ מיטעל פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון די פֿעהיגערע אינדיווידוען, איז — ווי יעדער קען אַליין זעהען — דער הויפּט־אָבהאַלט פֿאַר דער דאָזיגער ענטוויקלונג. ניט בלויז דער־פֿאַר וואָס דער שטאַאַט און קאַפּיטאַליזם ווענדען אָן אַלע מיטלען צו פֿערהינדערן די גייסטיגע פּרוכטבאַרקייט און צו האַלטען איהר אויף אַ

נידריגער שטופע און ווייל די גרויסע מעהרהייט פון פעהיגע מענשען האבען היינט ניט די מוזע און ניט די געלעגענהייט צו ענטוויקלען זייערע העכערע פעהיגקייטען; נאָר אויך דערפאַר, ווייל די, וואָס האָבען שוין יאָ די נייטיגע צייט און געלעגענהייט, ווערען אין דער היינטיגער געזעלשאַפט נור אָנערקענט מיט דער בעדינגונג, אַז זיי וועלען קיינמאָל ניט געהן „צו ווייט" מיט זייער קריטיק געגען דער איצטיגער געזעל־שאַפט און הויפטזעכליך, אַז זיי וועלען זיך קיינמאָל ניט נעהמען צו די־רעקטע האַנדלונגען, וועלכע קענען פיהרען צו דער צושטערונג פון די איצטיגע געזעלשאַפטליכע בעדינגונגען אָדער פיליכט בלויז צו ערנסטע רעפאָרמען. נור צו די יעניגע ערלויבט מען אַ געוויסע „ענטוויקלונג פון זייער אינדיווידואַליטעט", וועלכע זיינען ניט געפעהרליך אין דיזער בע־ציהונג — צו די, וועלכע זיינען בלויז „אינטערעסאַנט" פאַר דעם פי־ליסטער, און פאַר וועלכע ער דאַרף קיינמאָל ניט ציטערן.

* * *

די אַנאַרכיסטען, ווי מיר האָבען שוין פריהער בעמערקט, גרינדען זייערע פאָרשטעלונגען וועגען דער צוקונפט אויף יענע ערשיינונגען, וועלכע מען קען דייטליך בעאָבאַכטען אין דעם סאָציאַלען לעבען פון אונזער צייט.

ווען מיר אונטערזוכען אַלזאָ די שטרעבונגען, וועלכע האָבען בעקו־מען די אויבערמאַכט אין דעם לעבען פון די ציוויליזירטע לענדער, זייט די ענדע פון'ם 18־טען יאָהרהונדערט, וועלען מיר זיכער ניט פערפעהלען צו בעמערקען, ווי שטאַרק עס זיינען געוועזען די צענטראַליסטישע און אויטאָריטערע טענדענצען וועהרענד דער דאָזיגער פעריאָדע, אי ביי דער בורזשואַזיע און אי ביי יענע אַרבייטער, וועלכע זיינען ערצויגען געוואָרען מיט די אידעען פון דער בורזשואַזיע און וועלכע פערזוכען היינט אַריינ־צוטרעטען אין די רייהען פון זייערע היינטיגע רעגירער און עקספלאָ־טאַטאָרס.

אָבער אין דערזעלבער צייט בעמערקען מיר אויך דעם פאַקט, אַז די אַנטי־צענטראַליסטישע און אַנטי־מיליטאַריסטישע אידעען, ווי אויך די אידעען פון פרייער פערשטענדיגונג, ענטוויקלען זיך פון טאָג צו טאָג אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער ביי די אַרבייטער און ביי די מעהר גע־בילדעטע און גייסטיג פרייערע עלעמענטען פון דער בורזשואַזיע — איבערהויפט אין וועסט אייראָפאַ.

איך האָב אויפגעוויזען אין אַנדערע שריפטען („ברויט און פרייהייט" און „געגענזייטיגע הילפע") ווי שטאַרק ענטוויקעלט עס איז היינט צו טאָג

דער שטרעבען צו פֿאַרמירען פּריוויליגערהייט, אויסערהאַלב דעם שטאַאַט און די פֿערשיעדענע קירכען, טויזענדער און טויזענדער פֿרייע אָרגאַניזאַציאָנען פֿאַר די פֿערשידענסטע צוועקען און בעדערפֿנישען: אויף דעם עקאָנאָמישען געביעט — ווי צ.ב.ש. די אָבמאַכונגען צווישען די אייזענבאַהן־קאָמפּאַניעס, די אַרבייטער־סינדיקאַטען, די טראָסטס פֿון די אונטערנעהמער, די אַגראַרישע קאָאָפּעראַציאָנען, די קאָאָפּעראַטיווע קערפּערשאַפֿטען פֿאַר דעם עקספּאָרט א.ז.וו. — אויף דעם געביעט פֿון דער פּאָליטיק, פֿון וויסענשאַפֿט, קונסט, ערציהונג און פֿיעלע אַנדערע צווייגען פֿון'ם געזעלשאַפֿטליכען לעבען. דאָס, וואָס עס האָט פֿריהער, אָהן אַ שום צווייפֿעל, בעלאַנגט צו די פֿונקציאָנען פֿון'ם שטאַאַט און פֿון דער קירכע, פֿערקערפּערט זיך היינט אין דער טהעטיגקייט פֿון פֿרייע אָרגאַניזאַציאָנען.

די דאָזיגע שטרעבונגען ענטוויקלען זיך מיט אַן אויסערגעוועהנליכער שנעלקייט דירעקט פֿאַר אונזערע אויגען. עס איז געוועזען גענוג, דאָס אַ הויך פֿון פֿרייהייט האָט כאָטש אַ ביסעל בעשריינקט די מאַכט פֿון שטאַאַט און קירכע אין זייער שטענדיגען שטרעבען צו פֿערגרעסערן דעם געביעט פֿון זייער טהעטיגקייט וואָס ווייטער און ווייטער — און פֿיעלע טויזענדער פּריוויליגע אָרגאַניזאַציאָנען האָבען איבעראַל אַרויסגעשפּראָצט. און מיר מעגען זיין זיכער, אַז וואָס מעהר דער שטאַאַט און די קירכע — דיביידע בלוט־שונאים פֿון פֿרייהייט — וועלען בעשריינקט ווערען אין זייער מאַכט, אַלץ ברייטער וועט זיך ענטוויקלען דער טהעטיגקייטס־פֿעלד פֿון די פֿרייע אָרגאַניזאַציאָנען.

דער גאַנצער צוקונפֿטיגער פּראָגרעס וועט זיך מאַניפֿעסטירען אויף דיזען וועג, און דער אַנאַרכיזם אַרבייט דירעקט אין דערזעלביגער ריכטונג.

* * *

וואָס אָנבעלאַנגט די עקאָנאָמישע אַנזיכטען פֿון די אַנאַרכיסטען, קענען מיר אונטערשיידען דריי פֿערשידענע ריכטונגען.

אַזוי ווי דער סאָציאַליזם איז אויפֿגעפֿאַסט געוואָרען אין זיין ברייטער, אורשפּרינגליכער און אמת'ער בעדייטונג — אַלס אַ פֿערזוך אוועקצומאַכען מיט דער אויסבייטונג פֿון דער אַרבייט דורך דעם קאַפּיטאַל — זיינען די אַנאַרכיסטען געגאַנגען האַנד אין האַנד מיט די סאָציאַליסטען פֿון יענער צייט. אָבער זיי זיינען שפּעטער געצוואונגען געוועזען זיך אָבצורייסען און צו געהען זייער אייגענעם וועג, ווען די סאָציאַליסטען האָבען אָנגעהויבען ערקלעהרען, אַז עס איז פֿאָרלויפֿיג ניטאָ קיין שום מעגליכקייט אַוועקצומאַכען מיט דער קאַפּיטאַליסטישער אויסבייטונג,

ניט אַזוי לאַנג, ווי מיר ווילען לעבען, און דאָס אַלעס, וואָס מיר קענען טהאָן וועהרענד דער איצטיגער פעריאָדע פון סאָציאַלער ענטוויקלונג, איז צו מילדערן די אויסבייטונג און צו בעשריינקען די מאַכט פון די קאַפּיטאַליסטען דורך געוויסע געזעצליכע מאַסרעגלען.

אין גענענזאַץ צו די דאָזיגע שטרעבונגען פון די היינטיגע סאָציאַליסטען, ערקלערען די אַנאַרכיסטען, אַז מיר דאַרפען שוין היינט אַרבייטען פאַר דער אָבשאַפונג פון דעם איצטיגען סיסטעם און ניט וואַרטען ביז וואַנען עס ווילען זיך ענטוויקלען נייע פאָרמען און פאָזען פון דער קאַפּיטאַליסטישער עקספּלאָטאַציע. מיר דאַרפען שוין היינט פערזוכען אַרויסצונעהמען אַלע פּראָדוקציאָנס־מיטלען — די ערד, די מינען, די פאַבריקען, די טראַנספּאָרט־מיטלען און אין דערזעלבער צייט אַלע מיטלען צום לעבען — פון די הענד פון פּריוואַט־קאַפּיטאַליסטען און זיי איבערגעבען צו די אָרגאַניזאַציאָנען פון די פּראָדוצירער און קאָנסומענטען.

וואָס אָנבעלאַנגט די פּאָליטישע אָרגאַניזאַציאָן — ד.ה. די געזעלשאַפטליכע פאָרם, אין וועלכע אַן עקאָנאָמישע רעוואָלוציאָן וועט קענען אויסגעפיהרט ווערען — אונטערשיידען מיר זיך אין גאַנצען פון אַלע שטאַאַטס־סאָציאַליסטישע ריכטונגען. פאַר אונז איז יעדע פאָרם פון שטאַאַטס־סאָציאַליזם ניט מעהר ווי אַ סיסטעם פון שטאַאַטס־קאַפּיטאַליזם, וועלכער ווערט היינט געפּריידיגט אונטער דעם נאָמען קאָלעקטיוויזם אַלס אַ מיטעל צו לייזען די סאָציאַלע פראַגע. מיר זעהען אין דער אָרגאַניזאַציאָן פון דער פּאָסט, די טעלעגראַפען, די שטאַאַטס־אייזענבאַהנען און עהנליכע זאַכען, וועלכע מען שטעלט אונז היינט פאַר אַלס אַן אילוסטראַציאָן פון אַ געזעלשאַפט אָהן קאַפּיטאַליסטען, ניט מעהר ווי אַ נייע, פיליייכט אַ פערבעסערטע, אָבער זיכער קיין ווינשענסווערטהע פאָרם פון דעם לוין־סיסטעם.

מיר בעהויפּטען, אַז דער שטאַאַט, וועלכער איז געווען דער ווערקצייג, דורך וועלכען די מינאָריטעטען האָבען עטאַבלירט און אָרגאַניזירט זייער הערשאַפט איבער די מאַסען, קען פאַר קיין פאַל ניט דיענען אַלס אַ קראַפט צו צושטערען די פּריווילעגיעס פון די בעזיצענדע קלאַסען. די געשיכטע לערנט אונז, דאָס יעדע נייע פאָרם פון דעם עקאָנאָמישען לעבען פאָדערט שטענדיג אַ נייע פאָרם פון פּאָליטישע אָרגאַניזאַציאָן; און אַ סאָציאַליסטישע געזעלשאַפט — צי זי וועט זיין קאָלעקטיוויסטיש צי קאָמוניסטיש — קען און וועט ניט זיין קיין אויסנאַהמע פון דער

דאָזיגער רעגעל. פונקט ווי מיר קענען זיך ניט בענוצען מיט דער קירכע, אום צו בעפרייען די מענשליכע מוחות פון דעם אַלטען אַבערגלויבען, פונקט ווי דער מענשליכער געפיהל פון סאָלידאַריטעט וועט דאַרפען געפינען זיין אויסדרוק אויסערהאַלב דער קירכע, אַזוי וועט אויך די עקאָנאָמישע און פּאָליטישע בעפרייאונג פון דעם מענשען מוזען שאַפען נייע פאָרמען, אום צו געפינען אַן אויסדרוק אין לעבען און קען זיך ניט בענוצען מיט די פאָרמען, וועלכע דער שטאַאט האָט געשאַפען.

פאָלגליך בעשטעהט דער וויכטיגסטער מיטעל פון די אַנאַרכיסטען אין דעם, אויפצואוועקען אָט די קאָנסטרוקטיווע קרעפטען פון די פּראָ־דוצירענדע מאַסען פון׳ם פאָלק, וועלכע האָבען זיך מאַניפעסטירט אין אַלע גרויסע עפּאָכען פון דער מענשליכער געשיכטע, אום אויסצופיהרען די נויטווענדיגע ענדערונגען, און וועלכע וועלען אויך אַרויסרופען דעם גרויסען איבערבייט, מיט דער הילפע פון אונזערע אָנגעקליבענע קענט־ניסע, דעם גרויסען איבערבייט, וועלכער ווערט ערוואַרטעט מיט אונגע־דולד פון די בעסטע מענשען פון אונזער אייגענער צייט.

דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואַרום די אַנאַרכיסטען אַנטזאָגען זיך זיך צו פערנעהמען א פלאַץ אַלס געזעצגעבער אָדער אַלס בעאַמטע פון דער רעגירונג. מיר ווייסען, אַז די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן וועט קיינמאָל ניט פערווירקליכט ווערען מיט דער הילפע פון ג ע ז ע צ ע. געזעצע קענען בלויז נ אָ כ פ אָ ל ג ע ן די אויסגעפיהרטע פאַקטען; און אויב זיי טהוען דאָס אפילו אויף אַן עהרליכען אופן — וואָס איז מייסטענטהיילס נ י ט דער פאַל — בלייבט אָבער דאָס געזעץ ניט מעהר ווי אַ טויטער בוכ־שטאַב, אַזוי לאַנג ווי עס זיינען ניט פאַרהאַן די לעבעדיגע קרעפטע, וואָס זיינען נויטווענדיג, אום אַרויסצורופען אָט די ש ט ר ע ב ו נ ג ע ן, וועלכע דאָס געזעץ בעשטעטיגט שפּעטער אַלס אַן אויסגעפיהרטען פ אַ ק ט.

פון דער אַנדערער זייט האָבען די אַנאַרכיסטען, זייט די צייטען פון דער אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער אַסאָסיאַציאָן, שטענדיג פּראָפּאַגאַנדירט צו נעהמען אַן אַקטיווען אַנטהייל אין יענע אַרבייטער אָרגאַניזאַציאָנען, וועלכע פיהרען אָן דעם ד י ר ע ק ט ע ן קאַמפף פון דער אַרבייט געגען דעם קאַפּיטאַל און זיין בעשיצער — דעם שטאַאַט.

זיי זיינען מיט דער מיינונג, דאָס אַזאַ קאַמפף גיט די אַרבייטער אַ בעסערע מעגליכקייט, ווי יעדער אונדירעקטער מיטעל, אויסצוקעמפפען צייטווייליגע פערבעסערונגען אונטער די היינטיגע בעדינגונגען פון דער אַרבייט; אין דערזעלבער צייט עפענט ער אויף די אויגען פון די מאַסען,

אום צו דערקענען די איבעל פֿון דעם קאַפּיטאַליזם און פֿון דעם שטאַאַט, וועלכער אונטערשטיצט די קאַפּיטאַליסטען, און ענטוויקעלט ביי זיי דעם געדאַנק, אַז עס איז דאָ אַ מעגליכקייט צו אָרגאַניזירען די קאָנסומציאָן, די פּראָדוקציאָן און דעם אויסטויש פֿון די פּראָדוקטען אָהן דער פֿער־מיטלונג פֿון דעם קאַפּיטאַליסט און דעם שטאַאַט.

* * *

וואָס אַנבעלאַנגט די פֿראַגע, אויף וואָס פֿאַר אַן אופֿן מען וועט בעלוינען די אַרבייט אין אַ געזעלשאַפֿט, וואָס האָט זיך בעפֿרייט פֿון דעם יאָך פֿון קאַפּיטאַל און שטאַאַט, זיינען די מיינונגען פֿון די אַנאַרכיסטען נאָך אַלץ פֿערשידען.

אַלע פֿערוואַרפֿען איינשטימיג די נייע פֿאָרם פֿון דעם לוין־סיסטעם, וועלכע וואָלט זיך ענטוויקעלט, ווען דער שטאַאַט זאָל ווערען דער איי־גענטהימער פֿון דער ערד, די מינען, די פֿאַבריקען, די אייזענבאַהנען א.ז.וו. און דער גרויסער אָרגאַניזירער און פֿערוואַלטער פֿון דער גאַנצער אַגרי־קולטור און אינדוסטריע. אויב מען וואָלט דעם שטאַאַט נאָך צוגעגעבען די דאָזיגע פֿונקציאָנען צו דער מאַכט, וועלכע ער בעזיצט שוין היינט — אָבגאַבען, פֿערטהיידיגונג פֿון'ם לאַנד, אונטערשטיצונג פֿון די רעליגיאָנען א.ז.וו. — וואָלטען מיר געשאַפֿען אַ נייע טיראַניי און נאָך אַן ערגערע ווי די אַלטע.

די גרויסע מעהרהייט פֿון די אַנאַרכיסטען אָנערקענען די קאָמו־ניסטישע לייזונג. זיי זיינען איבערצייגט, אַז די איינציגע פֿאָרם פֿון קאָ־מוניזם אין אַ ציוויליזירטער געזעלשאַפֿט וואָלט נור געקענט זיין אַזעלכע, וואו די רעגירונג זאָל זיך ניט שטענדיג קענען אריינמישען אין אַלצדינג — דאָס הייסט: אַן אַנאַרכיסטישע פֿאָרם. און זיי בעגרייפֿען אויך, דאָס אַן אַנאַרכיסטישע געזעלשאַפֿט אויף אַ ברייטען שטייגער וואָלט איבער־הויפּט ניט געקענט עקזיסטירען, אויב זי וואָלט ניט פֿערזיכערט איהרע מיטגלידער מיט אַ געוויסען מינימום פֿון וואָהלשטאַנד, וועלכער ענט־שטעהט דורך דער געמיינשאַפֿטליכער אַרבייט פֿון אַלעמען. מיט איין וואָרט, זיי זיינען מיט דער מיינונג, אַז קאָמוניזם און אַנאַרכיע ערגענצען זיך איינע די אַנדערע.

אויסער דער דאָזיגער הויפּט־ריכטונג פֿון'ם אַנאַרכיזם איז אָבער נאָך פֿאַרהאַן אַן אַנדער ריכטונג, וועלכע זעהט אין דעם אַנאַרכיזם די רע־האַביטילירונג פֿון'ם אינדיווידואַליזם.

די לעצטע ריכטונג איז, נאָך אונזער מיינונג נאָך, ניט מעהר ווי אַן איבערבלייבאַכץ פֿון יענע צייטען, ווען די מעגליכקייט צו פּראָדוצירען לעבענס־מיטלען און אַלע אינדוסטריעלע בעקוועמליכקייטען האָט נאָך ניט געהאַט דערגרייכט די פֿאָלקאָמענהייט, וועלכע זי האָט בעקומען היינט צו טאָג. אין יענע צייטען האָט מען אין דעם קאָמוניזם מעהר ניט געזעהן, ווי אַ צושטאַנד פֿון אַלגעמיינער אָרעמקייט און עלענד, און ווען מען איז געווען מיט דער מיינונג, אַז וואָהלשטאַנד איז אַ זאַך, וואָס איז בלויז צוגענגליך צו אַ געקליבענע מינדערהייט. אָבער דאָס, וואָס עס איז אַמאָל געווען אַן אמת׳ער הינדערניס פֿון אַן אויסערגעוועהנליכער וויכ־טיגקייט פֿאַר דעם קאָמוניזם, עקזיסטירט שוין מעהר ניט. צו דאַנקען דער געוואַלדיגער פּראָדוקטיוויטעט פֿון דער מענשליכער אַרבייט, וועלכע אונזער צייט האָט דערגרייכט אויף אַלע געביעטען פֿון אַגריקולטור און אינדוסטריע, קענען מיר היינט מיט בעשטימטקייט בעהויפּטען, דאָס עטליכע יאָהר קאָמוניסטישע אַרבייט וואָלטען לייכט געקענט שאַפֿען אַ זעהר הויכע שטופֿע פֿון אַלגעמיינעם וואָהלשטאַנד.

די אינדיווידואַליסטישע אַנאַרכיסטען זיינען צושפּאָלטען אין צוויי פֿערשידענע לאַגערס. פֿון איין זייט האָבען מיר די ריינע אינדיווידואַ־ליסטען אין דעם זין פֿון מאַקס שטירנער, וועלכע האָבען וועהרענד דער לעצטער צייט נאָך צוגעקראָגען אַ געוויסע אונטערשטיצונג דורך די פּראַכטפֿולע פּאָעטישע פֿאָרמען פֿון ניטצשע׳ס שריפֿטען. אָבער מיר האָבען שוין פֿריהער ערקלערט, ווי מעטאַפֿיזיש און פֿרעמד צום אמת׳ן לעבען עס איז אָט די „זעלבסט־בעהויפּטונג פֿון׳ם אינדיווידואום״; ווי זי קעהרט זיך געגען די געפֿיהלען פֿון גלייכהייט, וואָס זיינען פֿאַרהאַן ביי די מייסטע פֿון אונז; און ווי מורא׳דיג זי דערנעהנטערט אָט די זאָגע־נאַנטע „אינדיווידואַליסטען״ צו די, וועלכע האָבען זיך איינגערעדט, אַז זיי שטעלען פֿאָר מיט זיך אַ „העכערע ראַסע״ — צו די, וועלכע מיר האָבען צו פֿערדאַנקען דעם שטאַאַט, די קירכע, די מאָדערנע געזעץ־געבונג, די פּאָליציי, דעם מיליטאַריזם, דעם אימפּעריאַליזם, און אַלע אַנדערע פֿאָרמען פֿון אונטערדריקונג.

די אַנדערע אָבטהיילונג פֿון די אינדיווידואַליסטישע אַנאַרכיסטען ווערט פֿערטראָטען פֿון די מוטואַליסטען אין דעם זין פֿון פּרודהאָן, פֿון וועלכע מיר האָבען גערעדט אין איינעם פֿון די פֿריהערדיגע קאַ־פּיטלען. זייערע אידעען, ווי מיר האָבען געזעהן, האָבען געהאַט אַ גע־וויסען ערפֿאָלג אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען, וואו עס עקזיסטירען נאָך איצט אָרגאַניזאַציאָנען פֿון פֿאַרמערס, וועלכע טוישען אויס זייערע

פּראָדוקטען דורך טשעקס נאָך דעם פּרינציפּ „אַ שטונדע פֿאַר אַ שטונדע". פֿון רעסטוועגען וועט זיך שטענדיג אויפֿהויבען די פֿראַגע גענען דעם דאָזיגען סיסטעם, וועלכער גרינדעט זיך אויף דער געמיינשאַפֿטליכקייט פֿון דער ערד און די פּראָדוקציאָנס־מיטלען. קאָמוניזם, וואָס אָנבעלאַנגט דעם בעזיץ פֿון דער ערד, די פֿאַבריקען א.ז.וו. און אינדיווידואַליזם אין דער פּראָדוקציאָן זיינען אַ צו גרויסער ווידערשפּרוך, כדי זיי זאָלען קענען עקזיסטירען אין דערזעלבער געזעלשאַפֿט, שוין גאָר ניט ריידענדיג, ווי שווער עס וואָלט געווען ריכטיג אָבצושאַצען דעם מאַרק־פּרייז אָדער דעם פּערקויפֿס־ווערטה פֿון יעדען פּראָדוקט מיט דעם מאַס־שטאַב פֿון דער דורכשניטליכער אַרבייטס־צייט, וועלכע איז נויטווענדיג געווען, ווען דער פּראָדוקט איז פֿאַבריצירט געוואָרען.

צו ברייננען מענשען אַזוי וויט, כדי זיי זאָלען זיין איינשטימיג מיט דער דאָזיגער אָבשאַצונג פֿון זייער אַרבייט, וואָלט אַליין שוין געפֿאָדערט, אַז זייערע אידעען זאָלען זיין טיעף דורכגעדרונגען מיט קאָמוניסטישע פּרינ־ציפּען, אַם וויינינגסטענס וואָס אָנבעלאַנגט די פּראָדוקציאָן פֿון די נויט־ווענדיגסטע לעבענס־מיטלען. און אויב אַ געמיינדע וואָלט נאָך איינגעפֿיהרט ביי זיך, אַלס אַ וויטערען צוגעשטענדניס צום אינדיווידואַליזם, אַ העכערע בעצאָהלונג פֿאַר געלערנטע אָדער קאָמפּליצירטע אַרבייט און אַלע מעג־ליכקייטען פֿאַר דער ענטשטעהונג פֿון אַ בעאַמטען־היעראַרכיע, וואָלטען זיך פֿון דעם ענטוויקעלט אַלע אונבעקוועמליכקייטען פֿון דעם היינטיגען לוין־סיסטעם, וועלכע די אַרבייטער בעקעמפֿפֿען איצטער.

דיזעלבע אַרגומענטען קענען אויך ביז צו אַ געוויסען גראַד אָנגע־ווענדעט ווערען אויף די אינדיווידואַליסטישע אַנאַרכיסטען פֿון אַמעריקאַ, וועלכע זיינען אין די פֿופֿציגער יאָהרען פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהר־הונדערט פֿערטראָטען געוואָרען דורך ס. פּ. אַנדרוס און וו. גרין און שפּעטער דורך ליסאַנדער ספּונער און וועלכע עס ווערען היינט פּראָפּאַ־גאַנדירט פֿון בענדזשאַמין טאָקער, דעם בעקאַנטען רעדאַקטאָר פֿון דער ניו יאָרקער „ליבערטי". זייערע אידעען זיינען טהיילוויז די פֿון פּרודהאָן און טהיילוויז די פֿון הערבערט ספּענסער. זיי ערקלערען, אַז דאָס איינציגע געזעץ, וואָס אַלע אַנאַרכיסטען דאַרפֿען רעספּעקטירען, איז דער פּרינציפּ, אַז יעדער דאַרף בעזאָרגען זיינע אייגענע געשעפֿטען און זיך ניט אַריינמישען אין די אַנגעלעגענהייטען פֿון אַנדערע. יעדער אינדיווי־דואום און יעדע גרופּע האָט אַ רעכט צו אונטערדריקען די גאַנצע מענשהייט, אויב זיי האָבען די מאַכט דערצו; און אויב אָט דאָס איינ־ציגע געזעץ, אַז יעדער זאָל בעזאָרגען זיינע אייגענע געשעפֿטען, וועט

געפינען אן אלגעמיינעם און פאלקאמענעם אויסדרוק, וועט ניט זיין קיין שום געפאהר, דערפאר וואס די רעכטע פון יעדען איינציגען אינדיווידואום וועלען זיין בעשריינקט דורך די גלייכע רעכטע פון אלע אנדערע.

אבער צו ארגומענטירען אויף אזא אופן, הייסט, נאך אונזער מיינונג, צאהלען א צו גרויסע בעדייטונג צו דער מעטאפיזישער דיאלעקטיק און צו איגנארירען די פאקטען פון׳ם אמת׳ן לעבען. עס איז איבערהויפט אונמעגליך, מיר זאלען זיך קענען פארשטעלען א געזעלשאפט, וואו די אנגעלעגענהייטען פון איין מיטגליעד וועלען ניט בעריהרען די אנגעלעגענהייטען פון אנדערע, אויב ניט פון אלעמען; און נאך פיעל וויינינגער קענען מיר זיך פארשטעלען א געזעלשאפט, וואו די שטענדיגע בעציהונגען צווישען די פערשידענע מיטגלידער וועלען ניט שאפען א בעשטימטען אינטערעס פון יעדען איינציגען צו אלע אנדערע, אן אינטערעס, וועלכער וואלט געמאכט פאר יעדען איינציגען אונמעגליך צו האנדלען, ניט איבערקלערענדיג אין דערזועלבער צייט, וואס פאר א ווירקונג עס וועט האבען זיין האנדלונג אויף אנדערע.

דאס איז אויך די אורזאכע, וואָרום טאקער—פונקט ווי ספענסער—נאך זיין וואונדערבארער קריטיק געגען דעם שטאאט און נאך זיין ענערגישער פערטהיידיגונג פון די רעכטע פון׳ם אינדיווידואום, אנערקענט צולעצט דאס רעכט פון אלע מיטגלידער אין דער געזעלשאפט צו פערטהיידיגען זיך דורך דעם שטאאט. אבער עס איז פונקט געוועזן אט די פונקציאן צו „פערטהיידיגען" די שוואכע מיטגלידער אין דער געזעלשאפט, דורך וועלכע דער שטאאט אין זיין היסטארישער ענטוויקלונג האט בישלעכוויז געשאפען די אלע אגרעסיווע טהעטיגקייטען, וועלכע ספענסער און טאקער האבען אויף אזא גלענצענדען אופן קריטיקירט.

דער דאזיגער ווידערשפרוך איז, ווי עס ווייזט אויס, די אורזאכע, וואָרום דער אנארכיסטישער אינדיווידואליזם געפינט אפילו אנהייננגער ביי דער בורזשואזער אינטעליגענץ, אבער ער געפינט ניט קיין שום אבקלאנג ביי די ארבייטער. פון דעסטוועגען איז נויטווענדיג צו בעמערקען, אז דער אנארכיסטישער אינדיווידואליזם האט דאך אויפגעטהאן איין גוטע זאך, מיט דעם וואס ער האט פערהינדערט די אנארכיסטישע קאמוניסטען צו מאכען צופיעל צוגעשטענדניסע צו דער אלטער אידעע פון שטאאטס־אפיציאליזם. עס איז אזוי שווער צו בעפרייען זיך פון אלטע אידעען.

וואס אנבעלאנגט דעם אנארכיסטישען קאמוניזם, איז זיכער, אז די דאזיגע לייזונג געפינט יעדען טאג וואס מעהר אנהייננגער ביי די ארבייטער,

וועלכע גיבען זיך מיה צו בעקומען אַ קלאָרען בעגריף וועגען דער קומענדער רעוואָלוציאָנערער אַקציאָן. די סינדיקאַליסטישע און טרייד־יוניאָן בעוועגונג, וועלכע גיט די אַרבייטער אַ בעסערע מעגליכקייט צו פּראַקטיצירען זייער סאָלידאַריטעט און צו פּיהלען די געמיינשאַפטליכקייט פון זייערע אינטערעסען, ווי וואָס פאַר עס איז ניט וואָהלען, אַרבייטען אויס דעם וועג פאַר די דאָזיגע בעגריפע. און עס איז זיכער ניט צו אָפּ־טימיסטיש צו ערקלערען, אַז ווען עס וועט זיך אָנפאַנגען אַן ערנסטע בעוועגונג פאַר דער בעפרייאונג פון דער אַרבייט אין אייראָפּאַ און אַמע־ריקאַ, וועלען אַם וויינינגסטענס אין די לאַטיינישע לענדער געמאַכט ווע־רען פערזוכען אין דער אַנאַרכיסטיש־קאָמוניסטישער ריכטונג, און די דאָ־זיגע פערזוכען וועלען האָבען אַ פיעל טיעפערען כאַראַקטער, ווי אַלעס וואָס דאָס פראַנצויזישע פאָלק האָט אויפגעטהאָן אין 94—1793.

XIII.

א פאר כריטישע בעטראכטונגען פון'ם אנארכיזם.

אַט דאָס זיינען די גרונד־אידעען פון'ם אַנאַרכיזם; איצטער וועלען מיר נאָך געבען אַ פּאָר קאָנקרעטע אילוסטראַציאָנען, אום צו צייגען, וואָס פאַר אַ פּלאַץ עס פערנעהמען אונזערע אידעען אין דער וויסענ־שאַפטליכער און סאָציאַלער בעוועגונג פון אונזער צייט.

ווען מען דערצעהלט אונז, אַז מיר דאַרפען רעספּעקטירען דאָס געז־זעץ (געשריבען מיט גרויסע בוכשטאַבען), דערפאַר ווייל „דאָס געזעץ איז די וואַהרהייט, אויסגעדריקט אין אַן אָביעקטיווער פאָרם", אָדער דערפאַר ווייל „די הויפּט־שטופען אין דער ענטוויקלונג פון דעם געזעץ זיינען די זעלבע, ווי די פון אונזער גייסטיגער ענטוויקלונג", אָדער דערפאַר, ווייל „געזעץ און מאָראַל שטעלען פאַר מיט זיך דעם זעלבען בעגריף און אונ־טערשיידען זיך בלויז אין דער פאָרם איינע פון די אַנדערע", דאַן מאַכען אַט די שטאָלצע און קלינגענדע בעהויפּטונגען אַזאַ שוואַכען איינדרוק אויף אונז, ווי אויף מעפיסטאָפעלעס אין געטהע'ס „פאַוסט". מיר וויסען אפילו גאַנץ גוט, אַז די ערפינדער פון די דאָזיגע בעהויפּטונגען האָבען זיך געגעבען זעהר פיעל מיה, אום אויסצוגעפינען די ריכטיגע ווערטער

פֿאַר זייערע געדאַנקען, וועלכע זיי האָבען געהאַלטען פֿאַר אויסערגע־וועהנליך טיעף; אָבער מיר ווייסען אויך, אַז דאָס זיינען ניט מעהר ווי אונבעוואוסטע פֿערזוכע אויף דער גרונדלאַגע פֿון ברייטע אַלגעמיינע שליסע, געגרינדעט אויף אַ פֿאַלשטענדיג אונפֿאָלקאָמענעם באַזיס און פֿערדונקעלט דורך ווערטער, וועלכע מען האָט ספּעציעל אויסגעקליבען צו היפּנאָטיזירען די מענשען מיט זייער פֿראַזענהאַפֿטער אונבעשטימטקייט.

דער פֿאַקט איז, אַז אין די אַלטע צייטען האָבען מענשען פֿערזוכט צו געבען דעם געזעץ אַ געטליכען אורשפּרונג; שפּעטער האָבען זיי פֿער־זוכט צו גרינדען איהם אויף אַ מעטאַפֿיזישען באַזיס; היינט אָבער זיינען מיר אימשטאַנד צו שטודירען דעם אורשפּרונג פֿון די בעגריפֿע, פֿון וועלכע דאָס געזעץ איז אַרויסגעוואַקסען און זייער אַנטראָפּאָלאָגישע ענטוויקלונג, אַקוראַט ווי מיר האָבען די מעגליכקייט צו שטודירען די ענטוויקלונג פֿון וועבעריי אָדער די מעטהאָדען פֿון די ביענען, ווען זיי פּראָדוצירען האָניג. שטיצענדיג זיך אויף די וויסענשאַפֿטליכע אַרבייט פֿון דער אַנטראָפּאָלאָ־גישער שולע, שטודירען מיר היינט די ענטשטעהונג פֿון סאָציאַלע מנהגים און פֿון די בעגריפֿע פֿון'ם רעכט ביי די פּרימיטיווסטע ווילדע שטאַמען, און מיר זיינען אימשטאַנד נאָכצופֿאָלגען זייער גראַדענווייזע ענטוויקלונג אין די געזעץ־ביכער פֿון די פֿערשידענע היסטאָרישע עפּאָכען ביז צו אונזער אייגענער צייט.

שטודירענדיג די פֿראַגע אויף אַזאַ שטייגער, קומען מיר צו דעם שלוס, וועלכען מיר האָבען שוין ענטוויקעלט אין די פֿריהערדיגע זייטען:— אַלע געזעצע האָבען אַ *דאָפּעלטען אורשפּרונג*, און עס איז פּונקט אָט דער צווייפֿאַכער אורשפּרונג, וואָס אונטערשיידעט זיי פֿון די מנהגים און געוואוינהייטען, וועלכע האָבען זיך ענטוויקעלט דורך דעם טעגליכען נעבנוויך, פֿאָרשטעלענדיג מיט זיך די פּרינציפּען פֿון מאָראַליטעט, וועלכע האָבען עקזיסטירט אין אַ בעזונדערער געזעלשאַפֿט און אין אַ בעזונדערער פּעריאָדע. דאָס געזעץ בעשטעטיגט די דאָזיגע מנהגים; עס קריסטאַליזירט זיי; אָבער אין דערזעלבער צייט בענוצט עס זיך מיט אָט די אַלגעמיין אָנגענומענע מנהגים, אום אריינצו'גנב'ענען פֿערמאַסקירטערהייט געוויסע נייע אינסטיטוציאָנען, וועלכע דיענען אין גאַנצען די אינטערעסען פֿון די מיליטערישע און רעגירענדע מינדערהייטען. אויף אַזאַ שטייגער האָט דאָס געזעץ צ.ב.ש. איינגעפֿיהרט און סאַנקציאָנירט די שקלאַפֿעריי, דעם קלאַסען-אונטערשיעד, די פּריעסטערליכע, פּאַטערנעלע און מיליטערישע אויטאָריי־טעט; עס האָט אַריינגעשמוגעלט די לייבאייגענשאַפֿט און שפּעטער די אונטערוואַרפֿונג צום שטאַאַט. מיט דער הילפֿע פֿון די דאָזיגע מיטלען איז

דאָס געזעץ שטענדיג געווען אימשטאַנד אַרויפצולייגען אַ יאָך אויף דעם מענשען, אויף אַזאַ שטייגער, אַז ער האָט עס אפילו ניט בעמערקט; אַ יאָך, פון וועלכען ער האָט זיך בלויז געקענט בעפרייען דורך רעוואָלוציאָנען.

דערזעלבער פּראָצעס האָט זיך אָבגעשפּיעלט פון די עלטסטע צייטען ביז היינט צו טאָג; און ער מאַניפעסטירט זיך נאָך היינט פאַר אונזערע אויגען אין דער פאָרם פון דער זאָגענאַנטער אַרבייטס-געזעצגעבונג. דען האַנד אין האַנד מיט דער „פּראָטעקציאָן פון׳ם אַרבייטער", וועלכע פערקערפּערט מיט זיך דעם אייגענטליכען, פון אַלעמען אָנערקענטען צוועק פון די זאָגענאַנטע אַרבייטער־געזעצע, האָבען די דאָזיגע געזעצע אַריינגע׳גנב׳עט אויף אַ בעטריגערישען אופן די אידעע פון „קאָמפּאַלסערי אַרביטריישאָן", פון געצוואונגענע שיעדס־געריכטען דורך דעם שטאַאַט אין פאַל פון אַ סטרייק („קאָמפּאַלסערי אַרביטריישאָן", וואָס פאַר אַ ווידערשפּרוך דאָס איז!); אָדער זיי האָבען אַריינגעשמוגעלט דעם פּרינציפּ פון אַן אַרבייטס־טאָג פון אַזוי און אַזוי פיעל שטונדען דורך דעם צוואַנג פון׳ם געזעץ. זיי האָבען געעפענט אַ טהירעל, כדי דער שטאַאַט זאָל האָבען דאָס רעכט צו פערנעהמען דעם פּלאַץ פון די אייזענבאַהנער דורך מיליטער אין דער צייט פון אַ סטרייק; זיי האָבען געזעליך סאַנקציאָנירט די אונטערדריקונג פון די בויערן אין אירלאַנד, פעסט שטעלענדיג הויכע פּרייזען פאַר דער צוריקקויפונג פון דער ערד א.ז.וו. און אַזאַ סיסטעם וועט שטענדיג עקזיסטירען, אַזוי לאַנג, ווי אַ טהייל פון דער געזעלשאַפט וועט מאַכען געזעצע פאַר דער גאַנצער געזעלשאַפט. און מיט די דאָזיגע מיטלען האָבען זיי פערשטאַרקערט די מאַכט פון׳ם שטאַאַט, וועלכער איז די וויכטיגסטע שטיצע פון׳ם קאַפּיטאַליזם.

אַזוי לאַנג ווי עס וועלען געמאַכט ווערען געזעצע און דורכגעפיהרט ווערען דורך צוואַנג, וועט דער רעזולטאַט נויטווענדיגערווייזע שטענדיג מוזען זײַן דערזעלביגער.

אַט דערפאַר פערשטעהען מיר, וואָרום דער אַנאַרכיזם, פון גאָדווין אָן, האָט פערוואָרפען אַלע געשריבענע געזעצע, אָבוואָהל די אַנאַרכיסטען זיינען מעהר דורכגעדרונגען, ווי וואָס פאַר עס איז ניט געזעץ־געבער פון דעם געפיהל פון גערעכטיגקייט, וועלכע — לאָמיר עס נאָך אַמאָל ווידער־האָלען — איז גלייך־בעדייטענד מיט גלייכהייט און וועלכע קען ניט עקזיסטירען אָהן איהר.

* * *

ווען מען בעשולדיגט אונז, אַז מיט דעם וואָס מיר פֿערוואַרפֿען דאָס געזעץ, פֿערוואַרפֿען מיר אויך די מ אָ ר אַ ל, דערפֿאַר וואָס מיר אַנער־קענען ניט דעם „קאַטעגאָרישען אימפּעראַטיוו" פֿון וועלכען קאַנט האָט גערעדט צו אונז, דאַן איז אונזער ענטפֿער, אַז די שפּראַך גופא, אין וועלכע די דאָזיגע בעשולדיגונג איז פֿאָרמולירט געוואָרען, איז פֿרעמד און אונ־פֿערשטענדליך פֿאַר אונזערע מוחות.*) זי איז פּונקט אַזוי פֿרעמד און אונפֿערשטענדליך צו אונז ווי צו דעם נאַטור־פֿאָרשער, וועלכער שטודירט די מאָראַל. איידער מיר נעהמען זיך דיסקוטירען די פֿראַגע מיט אונזערע בעשולדיגער, שטעלען מיר זיי פֿריהער אָט די פֿראַגע: „וואָס איז דאָס אַזוינס „קאַטעגאָרישער אימפּעראַטיוו"? קענט איהר ניט איבער־זעצען אייער בעהויפּטונג אין אַ פֿערשטענדליכע שפּראַך, אין אַ שפּראַך צ.ב.ש., מיט וועלכער לאַפּלאַס האָט זיך בענוצט, ווען ער האָט אויסגעפֿונען דעם מיטעל אויסצודריקען די פֿאָרמולען פֿון דער העכערער מאַטהעמאַטיק אין וועלכע ווערטער, אַז יעדער איינער זאָל איהם קענען פֿערשטעהן? אַלע גרויסע מענער פֿון דער וויסענשאַפֿט טהוען אַזוי; פֿאַר וואָס טהוט איהר ניט דאָסזעלבע?"

וואָס איז ווירקליך די מיינונג, ווען מען בענוצט זיך מיט די ווערטער „אוניווערזאַלעס געזעץ" אָדער „קאַטעגאָרישער אימפּעראַטיוו"? מיינט עס אפֿשר די אָנערקענונג פֿון דער אידעע: „טהו יענעם ניט, וואָס דו ווילסט ניט ער זאָל דיר טהאָן"? אויב אַזוי, זעהר גוט. לאָמיר אַלזאָ אָנהויבען צו שטודירען — אַזוי ווי האָטשסאָן און אַדאַם סמיטה האָבען געטהאָן בעפֿאָר אונז — פֿון וואַנען עס האָט זיך גענומען אָט דער מאָראַלישער בעגריף, און ווי אַזוי ער האָט זיך ענטוויקעלט. לאָמיר זעהן אויסצוגעפֿינען אויף ווי ווייט די דאָזיגע אידעע פֿון גערעכטיגקייט ענטהאַלט אין זיך די אי־דעע פֿון גלייכהייט. דאָס איז אַ זעהר וויכטיגע פֿראַגע, דערפֿאַר וואָס נור די, וועלכע בעטראַכטען אַ נ ד ע ר ע פֿאַר ז י י ע ר ג ל י י כ ע ן, קענען האַנדלען נאָך דער רעגעל: „טהו יענעם ניט, וואָס דו ווילסט ניט, ער זאָל דיר טהאָן." אַ בעזיצער פֿון לייבאייגענע און אַ שקלאַפֿען־הענדלער קענען זיכער ניט אָנערקענען דעם „אוניווערזאַלען געזעץ" אָדער דעם „קאַטעגאָרישען אימפּעראַטיוו" אין בעצוג אויף די לייבאייגענע און נעגערס, דערפֿאַר וואָס זיי קוקען ניט אויף זיי ווי אויף זייער גלייכען. און אויב אונזער בעמערקונג איז ריכטיג, דאַן לאָמיר זעהן צי עס איז איבערהויפּט

---

*) איך בענוץ זיך דאָ מיט די ווערטער, אין וועלכע אַ דייטשער דאָקטאָר האָט ניט לאַנג צוריק פֿאָרמולירט זיין בעשולדיגונג אין אַ בריעף צו מיר.

מעגליך צו לערנען מאַראַליטעט און צו פֿערטרעטען אין דערזועלבער צייט די אידעע פֿון אונגלייכהייט.

לאָמיר פֿריהער אַנאַליזירען, ווי גיאיאָ האָט געטהאָן, די „זעלבסט־אויפֿאָפּפֿערונג", און נאָך דעם לאָמיר זעהן, וואָס עס זיינען געווען די אורזאַכען און בעדינגונגען, וועלכע האָבען אַם מייסטען בייגעטראָגען אין דער געשיכטע צו דער ענטוויקלונג פֿון מאָראַלישע געפֿיהלען — צו דעם געפֿיהל, וואָס האָט געפֿונען אַן אויסדרוק אין דעם געבאָט פֿון'ם עוואַנגעליום, וואָס אָנבעלאַנגט אונזערע בעציהונגען צו אונזערע מיט־מענשען און צו דעם אַנדערן געפֿיהל, וואָס פֿיהרט צו דער אויפֿאָפּפֿע־רונג פֿון דעם אייגענעם איך. דאַמאָלס וועלען מיר זיין אימשטאַנד צו דערקענען, וואָס פֿאַר סאָציאַלע בעדינגונגען און אינסטיטוציאָנען פֿער־שפּרעכען אונז דעם בעסטען רעזולטאַט פֿאַר דער צוקונפֿט. מיר וועלען זיך דערוויסען, אויף וויפֿיעל די רעליגיאָן האָט בייגעטראָגען צו דער ענטוויקלונג פֿון די דאָזיגע געפֿיהלען און אויף וויפֿיעל די עקאָנאָמישע און פּאָליטישע אונגלייכהייט, וועלכע דאָס געזעץ האָט עטאַבלירט, זיינען געווען אַ הינדערניס צו דער דאָזיגער ענטוויקלונג. און אין דערזועלבער צייט וועלען מיר אויך דערזעהען, אויף וויפֿיעל דאָס געזעץ, די בע־שטראָפֿונגען, די געפֿענגניסע, די ריכטער, די געפֿענגנים־וועכטער און די היינקערס האָבען בייגעטראָגען צו דער ענטוויקלונג פֿון די מאָראַלישע געפֿיהלען פֿון'ם מענשען.

לאָמיר שטודירען יעדע איינצעלהייט בעזונדער פֿון דעם דאָזיגען פּראָצעס — דאַמאָלס וועט אונזער דיסקוסיאָן וועגען מאָראַל און וועגען דער מאָראַליזירונג פֿון'ם מענשען דורך דעם געזעץ, דעם טריבונאַל און די פֿערטרעטער פֿון דער פּאָליציי אונז ברייגנען גע־וויסע פּראַקטישע רעזולטאַטען. אָבער לאָמיר אַוועקלייגען אַן אַ זייט אָט די הויכע פּראַזען, וועלכע דינען בלויז אַלס אַ מיטעל צו פֿערדעקען די איבערפֿלעכליכקייט פֿון אונזערע קענטניסע. מעגליך, דאָס אין אַ געווי־סער פּעריאָדע פֿון דער געשיכטע זיינען זיי געווען אונפֿערמיידליך, אָבוואָהל עס איז נאָך אַ גרויסע פֿראַגע, צי זיי האָבען דאַמאָלס גע־בראַכט וואָס פֿאַר עס איז ניט נוצען. אָבער היינט, ווען מיר האָבען אַ מעג־ליכקייט צו שטודירען די שווערסטע געזעלשאַפֿטליכע פֿראַגען אויף דעם זעלבען אופֿן, ווי דער גערטנער פֿון איין זייט און דער פֿיזיאָלאָג פֿון דער אַנדער זייט שטודירען די גינסטיגסטע בעדינגונגען פֿאַר דער ענט־וויקלונג פֿון פּלאַנצונגען, היינט נייטיגען מיר זיך געוויס ניט מעהר אין אַזעלכע דונקעלע און אונקלאָרע בעגריפֿע.

* * *

און ווען אַן עקאָנאָמיסט קומט צו געהן און דערצעהלט אונז, אַז „אין אַן אַבסאָלוט אָפּענעם מאַרק ווערט דער ווערטה פֿון די סחורות געמאָסטען דורך דער קוואַנטיטעט פֿון אַרבייט, וואָס איז געזעלשאַפֿטליך נויטוועענדיג געווען צו פּראָדוצירען די דאָזיגע סחורות" — אַזוי ווי ריקאַרדאָ, פּרודהאָן, מאַרקס און פֿיעלע אַנדערע האָבען ערקלערט — דאַן אַנערקענען מיר נ י ט די דאָזיגע בעהויפּטונג אַלס אַ מין דאָגמאַ, דערפֿאַר וואָס אַ געוויסע אויטאָריטעט האָט איהר אַרויסגעשטעלט אָדער ווייל זי ערשיינט אונז צו זיין „מורא'דיג סאָציאַליסטיש". אונזער ענטפֿער איז: „מעגליך, אַז עס איז אַזוי. אָבער קענט איהר דען ניט פֿערשטעהען, אַז מאַכענדיג אַזאַ בעהויפּטונג, ערקלערט איהר מיט דעם, אַז דער ווערטה און די קוואַנטיטעט פֿון נויטיוענדיגער אַרבייט זיינען ביידע פּראָפּאָרציאָנעל, פּונקט ווי די שנעלקייט פֿון אַן אַראָבפֿאַלענדען קערפּער איז פּראָפּאָרציאָנעל צו דער צאָהל פֿון די סעקונדען, וואָס דער אַראָבפֿאַלען געדויערט? אַרויסשטעלענדיג אַזאַ בעהויפּטונג, ערקלערט איהר, אַז עס איז פֿאַרהאַן אַ געוויסע קוואַנטיטאַטיווע בעציהונג צווישען דער אַרבייט און דעם מאַרק־פּרייז. זעהר גוט; אָבער צי האָט איהר דען געמאַכט אויסמעסטונגען, בעאָבאַכטונגען — קוואַנטיטאַטיווע אויסמעסטונגען, וועלכע זיינען אַליין אימשטאַנד צו בעשטעטיגען אַזאַ קוואַנטיטאַטיווע בעהויפּטונג?

„איהר מעגט זאָגען, אַז אין אַלגעמיין גערעדט פֿערגרעסערט זיך דער אויסטויש־ווערטה פֿון סחורות, ווען די קוואַנטיטעט פֿון דער נויטוועענדיגער אַרבייט איז גרעסער. אויף אַזאַ אופֿן האָט אַדאַם סמיטה זיך אויסגעדריקט; אָבער ער איז געווען גענוג קלוג צוצוזעצען, דאָס אונטער דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן עקזיסטירט איבערהויפּט ניט מעהר קיין פּראָפּאָרציאָ צווישען דעם אויסטויש־ווערטה און דער קוואַנטיטעט פֿון נויטוועענדיגער אַרבייט. אָבער צו בעהויפּטען, אַז פֿאָלגליך זיינען די ביידע קוואַנטיטעטען — דער אויסטויש־ווערטה און די געזעלשאַפֿטליך נויטוועענדיגע אַרבייט — פּראָפּאָרציאָנעל, אַז די איינע איז דער מאַסשטאַב פֿאַר די אַנדערע און אַז דאָס איז אַן עקאָנאָמישער געזעץ, איז ניט מעהר ווי אַ גראָבער טעות. אַזאַ בעהויפּטונג איז פּונקט אַזוי פֿאַלש, ווי צו בעהויפּטען, אַז די קוואַנטיטעט פֿון רעגען, וואָס וועט פֿאַלען מאָרגען, איז פּראָפּאָרציאָנעל צו דער קוואַנטיטעט פֿון די מילימעטערס, וועלכע דער באַראָמעטער וועט זיך מוזען אַראָבלאָזען אונטער דער דורכשניטס־ליניע, וואָס איז פֿעסטגעשטעלט געוואָרען אין אַ געוויסען פּלאַץ און אין אַ געוויסען סעזאָן.

דער מאַן, וואָס האָט צוערשט בעמערקט, אַז עס איז פֿאַרהאַן אַ געגענזייטיגע בעציהונג צווישען די נידעריגערען גראַדען פֿון׳ם באַראָמעטער און דער קוואַנטיטעט פֿון רעגען, וואָס גיסט זיך פֿון די וואָלקענס; דער מאַן, וואָס האָט צוערשט בעמערקט, אַז אַ שטיין, וואָס פֿאַלט אַראָב פֿון אַ הויבען פלאַץ, פֿאַלט שנעלער ווי אַ שטיין, וואָס פֿאַלט אַראָב בלויז אַ יאַרד די הויך — אָט דיביידע מענער האָבען געמאַכט ווי־סענשאַפֿטליכע ענטדעקונגען. דאָסזעלבע האָט אַדאַם סמיטה געטהאָן אין בעצוג צום ווערטה. אָבער ווען אימיצער וואָלט געקומען צו געהען, נאָך דעם ווי אָט די אַלגעמיינע בעאָבאַכטונגען זיינען געמאַכט געוואָרען, און וואָלט ערקלערט, אַז די קוואַנטיטעט פֿון דעם רעגען, וואָס איז געפֿאַלען, ווערט געמאָסטען דורך דער קוואַנטיטעט פֿון די גראַדען, וועלכע דער באַראָמעטער האָט זיך אַראָבגעלאָזט אונטער דעם דורכשניטס־גראַד; אָדער ווען אימיצער זאָל בעהויפּטען, אַז דער רוים, וואָס אַ שטיין פֿאַלט אַדורך איז פּראָפּאָרציאָנעל צו דער צייט פֿון׳ם פֿאַל און קען גע־מאָסטען ווערען דורך איהר, וואָלט עס איינפֿאַך געווען אַ נאַרישקייט. אַזאַ מענש וואָלט בעוויזען, אַז ער האָט ניט קיין שום פֿאָרשטעלונג פֿון ויסענשאַפֿטליכע מעטהאָדען, און דאָס זיינע שריפֿטען זיינען ניט וויסענשאַפֿטליך, וויפֿיעל ער זאָל זיך ניט בענוצען מיט די ווערטער פֿון אַ וויסענשאַפֿטליכען זשאַרגאָן. און דאָס איז טאַקע געווען דער פֿאַל מיט יענע, וואָס האָבען אַרויסגעשטעלט די אויבען דערמאָהנטע בעהויפּטונג מכח דעם ווערטה.

עס איז נויטווענדיג צו בעמערקען, אַז דער מאַנגעל אין עקזאַקטע ציפֿערמעסיגע פֿאַקטען, מיט וועלכען מען זוכט צו רעכטפֿאַרטיגען אָט די אויבערפֿלעכליכע בעהאַנדלונג פֿון עקאָנאָמישע פֿראַגען, איז פֿאַר קיין פֿאַל קיין ענטשולדיגונג ניט.

מיר זיינען בעקאַנט מיט אַסך פֿאַקטען אויף דעם געביעט פֿון די עקזאַקטע וויסענשאַפֿטען, וואו צוויי קוואַנטיטעטען זיינען אָבהייניג איינע פֿון די אַנדערע, אַזוי אַז ווען די איינע פֿערגרעסערט זיך, פֿערגרעסערט זיך אויך די אַנדערע; פֿון דעסטוועגען ווייסען מיר אָבער, אַז זיי זיינען פֿאַר קיין פֿאַל ניט פּראָפּאָרציאָנעל איינע צו די אַנדערע. צווישען אַנ־דערע אורזאַכען, וועלכע בעשטימען די שנעלקייט פֿון דעם וואַקסען פֿון אַ פֿלאַנצונג, איז די קוואַנטיטעט פֿון וואַרעמקייט, וועלכע זי בעקומט, זיכער איינע פֿון די וויכטיגסטע. די הויכקייט פֿון דער זונן איבער דעם האָריזאָנט און די דורכשניטליכע טעמפּעראַטור פֿון יעדען בעזונדערן טאָג פֿערגרעסערן זיך מיט יעדען טאָג נאָך דעם 22סטען מערץ; אַזוי האָבען

מיר געלערנט דורך די בעאָבאַכטונגען פֿון פֿיעלע יאָהרען. ווען מיר שיסען אוים מיט אַ ביקס, גיט זי אַ שטויס צוריק און מיר ווייסען, אַז דער שטויס צוריק פֿערשטאַרקערט זיך, ווען מיר פֿערגרעסערן די קוואַנטיטעט פֿון פולווער אין דער פאַטראָן. אַזעלכע ביישפּיעלע זיינען דאָ אַ סך.

אָבער וואו קענט איהר געפֿינען דעם וויסענשאַפֿטס-מאַן, וועלכער זאָל פֿון די דאָזיגע פֿעסטגעשטעלטע בעציהונגען אַרויסטראָגען דעם שלוס, אַז פֿאָלגליך זיינען די שנעלקייט פֿון דעם וואַקסען פֿון אַ פֿלאַנצונג און די קוואַנטיטעט פֿון וואַרעמקייט, וועלכע זי בעקומט, די הויכקייט פֿון דער זונן איבער דעם האָריזאָנט און די דורכשניטליכע טעגליכע טעמפעראַטור, דער שטויס צוריק פֿון אַ ביקס און די קוואַנטיטעט פֿון פולווער אין דער פאַטראָן פּראָפּאָרציאָנעל איינע צו די אַנדערע? אַז ווען איינע פֿון דיביידע פֿערגרעסערט זיך צוויי מאָל אָדער דריי מאָל וועט די אַנדערע זיך פֿערגרעסערן אויף דעמזעלביגען שטייגער? מיט אַנדערע ווערטער, אַז די איינע איז דער מאַסשטאַב צו מעסטען די צווייטע? אַ מאַן פֿון דער וויסענשאַפֿט ווייס, אַז צווישען צוויי קוואַנטיטעטען קענען עקזיסטירען טויזענדער אַנדערע בעציהונגען אויסער דער פּראָפּאָרציאָנאַליטעט; און אַזוי לאַנג ווי עס זיינען ניט געמאַכט געוואָרען אַ גענוגענדע צאָהל אויסמעסטונגען און בערעכנונגען, וועלכע בעווייזען אונז, אַז עס איז יאָ פֿאַרהאַן אַזאַ בעציהונג פֿון אַן איינפֿאַכער פּראָפּאָרציאָנאַליטעט, וועט קיינער ניט וואַגען אַרויסצוטרעטען מיט אַזאַ בעהויפּטונג.

אָבער אונזערע עקאָנאָמיסטען האָבען עס יאָ געטהאָן, מיט דעם וואָס זיי האָבען בעהויפּטעט, אַז די אַרבייט איז דער מאַסשטאַב פֿון דעם ווערטה. זיי האָבען געטהאָן נאָך ערגערעס — זיי האָבען אפילו ניט געזעהען, אַז דאָס, וואָס זיי האָבען ערקלערט, איז ניט מעהר ווי אַ בעהויפּטונג, אַ פֿערמוטונג. זיי האָבען דרייסט ערקלערט, אַז זייער בעהויפּטונג איז אַ געזעץ; זיי האָבען אפילו ניט פֿערשטאַנען די נויטווענדיגקייט צו בעשטעטיגען זייער „געזעץ" דורך אויסמעסטונגען און בערעכנונגען.

אין דער אמת'ן זיינען די בעציהונגען צווישען אַזעלכע קוואַנטיטעטען ווי דער וואַקסען פֿון אַ פֿלאַנצונג און די וואַרעמקייט, וועלכע זי בעקומט, די קוואַנטיטעט פֿון פולווער, וואָס איז פֿערנוצט געוואָרען און דער שטויס צוריק פֿון אַ ביקס א.ז.וו. צו קאָמפּליצירט, אום מען זאָל קענען געפֿינען פֿאַר זיי אַן אויסדרוק דורך אַ ריין אַריטמעטישע פּראָפּאָרציאָן. דאָסזעלבע איז דער פֿאַל מיט די בעציהונגען צווישען אַרבייט און ווערטה. דער

אויסטויש־ווערטהע און די נויטווענדיגע אַרבייט זיינען ניט פּראָפּאָר־ציאָנעל איינע צו די אַנדערע. די אַרבייט איז ניט דער מאַסשטאַב צו בעשטימען דעם ווערטה, און אַדאַם סמיטה האָט עס טאַקע שוין בעמערקט. נאָך דעם ווי ער האָט פריהער ערקלערט, אַז עס איז אַזוי, האָט ער באַלד בעמערקט, אַז דאָס איז בלויז געווען דער פאַל אין דער פרימיטיווער פעריאָדע פון דער מענשהייט. אונטער דעם קאַפּיטאַליסטישען סיסטעם ווערט דער אויסטויש־ווערטהע ניט מעהר בעשטימט דורך די נויטווענדיגע אַרבייט. אין דער קאַפּיטאַליסטישער געזעלשאַפט דאַרפען מיר זיך רעכענען מיט פיעלע אַנדערע פאַקטען, וועלכע פערענדערן די איינפאַכע בעציהונג, וואָס האָט אפשר אַמאָל עק־זיסטירט צווישען דער אַרבייט און דעם אויסטויש־ווערטהע. אָבער אונזע־ע מאָדערנע עקאָנאָמיסטען זאָרגען זיך ניט וועגען דעם; זיי ווידערהאָלען שטענדיג דאָס, וואָס ריקאַרדאָ האָט געשריבען אין דעם ערשטען העלפט פון'ם נייַנצעהנטען יאָהרהונדערט.

דיזעלבע אויסזעצונגען, וועלכע מיר האָבען געמאַכט מכח דעם ווערטה, זיינען פאַסיג צו די מייסטע בעהויפטונגען פון די עקאָנאָמיסטען און די זאָגענאַנטע „וויסענשאַפטליכע סאָציאַליסטען", וועלכע ווערען ניט מיעד פאָרצושטעלען זייערע פערזענליכע פערמוטונגען אַלס „נאַטור־געזעצע". מיר זיינען ניט בלויז מיט דער מיינונג, אַז די מייסטע פון אָט די זאָגענאַנטע „געזעצע" זיינען פאַלש, נאָר מיר זיינען אויך איבערצייגט, אַז די יעניגע, וועלכע גלויבען אין די דאָזיגע „געזעצע" וואָלטען אַליין פערשטאַנען זייער טעות, ווען זיי וואָלטען געאַרבייט אויף דעמזעלבען שטייגער ווי די נאַטור־פאָרשער, ווען זיי וואָלטען פערשטאַנען די נויט־ווענדיגקייט צו גרינדען יעדע ציפערמעסיגע און קוואַנטיטיווע בעהויפּ־טונג אויף ציפערמעסיגע און קוואַנטיטיווע בעווייזע.

* * *

די אַנשויאונגען פון דעם אַנאַרכיסט וועגען דער גאַנצער פאָליטי־שער עקאָנאָמיע זיינען גאַנץ פערשידען פון די אַנזיכטען פון אונזערע עקאָנאָמיסטען, וועלכע זיינען איבערהויפט ניט צוגעוואוינט געוואָרען צו דער וויסענשאַפטליכער, אינדוקטיווער מעטהאָדע און וועלכע בעגרייפען אפילו ניט, וואָס דאָס איז אַזוינס — אַ „נאַטור־געזעץ", אָבוואָהל זיי בע־נוצען זיך ביי יעדער געלעגענהייט מיט דעם דאָזיגען אויסדרוק. זיי פער־שטעהען זאָגאַר ניט דעם בעדינגסווייזען כאַראַקטער פון אַלע זאָגענאַנטע נאַטור־„געזעצע".

דער פאַקט איז, אַז יעדעס נאַטור־געזעץ קען שטענדיג בלויז פער־שטאַנען ווערען אויף אַזאַ אופן: — „אויב דיזע און דיזע בעדינגונגען זיינען ביי דער אַרבייט, וועט דער רעזולטאַט זיין דער און דער. — אויב אַ גראַדע ליניע שניידט דורך אַן אַנדער ליניע אויף אַזאַ שטייגער, אַז עס ענטשטעהען צוויי גלייכע ווינקעל פון ביידע זייטען פון דעם דורכ־שניידונגס־פונקט, וועלען די פאָלגען זיין אַזעלכע און אַזעלכע. — אויב די בעוועגונגען אַליין, וועלכע מאַניפעסטירען זיך אין גאַנצען וועלט-רוים, ווירקען אויף צוויי קערפערס, און אויב עס איז ניט פאַרהאַן צו ווייט אַוועק אַ דריטער אָדער פערטער קערפער, וועלכער זאָל ווירקען אויף די ביידע אויבען דערמאָהנטע קערפערס, דאַן וועלען די צענטערס פון דער צוציהונגס־קראַפט פון די דאָזיגע צוויי קערפערס זיך בעוועגען איינע צו דער אַנדערער מיט אַזאַ און אַזאַ שנעלקייט." (דאָס איז די ערקלעהרונג פון דעם גראַוויטאַציאָנס־געזעץ.) א.ז.וו.

שטענדיג איז פאַרהאַן אַן „אויב" — אַ בעדינגונג, וואָס דאַרף פריי־הער ערפילט ווערען.

פאָלגליך זיינען אַלע זאָגענאַנטע געזעצע און טהעאָריען פון דער פאָליטישער עקאָנאָמיע ניט מעהר ווי בעהויפטונגען, עהנליך צו דער: —

„אָנגענומען, דאָס אין אַ געוויסען לאַנד איז שטענדיג פאַרהאַן אַ גרויסע צאָהל מענשען, וועלכע קענען ניט עקזיסטירען אַ מאָנאַט אָדער אפילו צוויי וואָכען צייט, ניט אַרבייטענדיג פאַר אַ בעשטימטען לוין און וועלכע זיינען צוליעב דעם געצוואונגען אָנצונעהמען די בעדינגונגען, וועלכע דער שטאַאַט צווינגט זיי צו ערפילען אין דער פאָרם פון אָבגאַ־בען, גרונד־שטייער א.ז.וו. אָדער וועלכע די יעניגע ביטען זיי אָן, וועמען דער שטאַאַט אַנערקענט פאַר די אייגענטהימער פון דער ערד, די פאַבריקען, די אייזענבאַהנען א.ז.וו. — אָנגענומען, אַז דאָס איז דער פאַל, וועלען די פאָלגען זיין אַזעלכע און אַזעלכע."

אונזערע אַקאַדעמישע עקאָנאָמיסטען האָבען ביז איצט בלויז אויס־גערעכענט, וואָס עס וואַקסט אַרויס פון אַזעלכע בעדינגונגען, אָבער די בעדינגונגען גופא האָבען זיי קיינמאָל ניט אַנאַליזירט און ספעציאַליזירט. און ווען מען האָט זיי אפילו שוין יאָ דערמאָהנט, האָט מען באַלד ווידער פערגעסען אין זיי און מעהר ניט גערעדט וועגען דעם.

דאָס איז שוין גענוג שלעכט, אָבער פאַרהאַן נאָך אַ זייט אין די לעהרען פון די עקאָנאָמיסטען, וועלכע איז נאָך פיעל ערגער. זיי האָבען פאַרגעשטעלט די פאַקטען, וועלכע זיינען דער רעזולטאַט פון די דאָזיגע בעדינגונגען, אַלס געזעצע — אַלס

אונפערמיידליכע און אונפערענדערליכע געזעצע. און זיי פלעגען דאס רופען וויסענשאפט.

וואס אנבעלאנגט די פאליטישע עקאנאמיסטען פון'ם סאציאליסטי־שען לאגער, איז וואהר, אז זיי האבען קריטיקירט מאנכע שליסע פון די אקאדעמישע עקאנאמיסטען און אויסגעטייטשט געוויסע פאקטען אויף אן אנדער שטייגער; אבער זיי האבען אויך די גאנצע צייט פערגעסען אין די פריהער דערמאהנטע בעדינגונגען און האבען צוגעשריבען צו די עקא־נאמישע פאקטען פון א געוויסע פעריאדע א צו גרויסע סטאביליטעט, דורך דעם וואס זיי האבען זיי פארגעשטעלט אלס נאטור־געזעצע. קיינער פון זיי האט ביז איצט ניט אויסגעארבייט זיין אייגענעם וועג אין דער עקאנאמישער וויסענשאפט. דאס מייסטע, וואס זיי האבען געטהאן — דורך מארקס אין זיין „קאפיטאל"—אין דיזער ריכטונג, איז דאס וואס זיי האבען איבערגענומען די מעטאפיזישע ערקלערונגען פון אקאדעמישע עקאנאמיסטען ווי ריקארדא און האבען געזאגט: „איהר זעהט, ווען מיר נעהמען אפילו אייער אייגענע דעפינאציאנען, קענען מיר אויפצייגען, אז דער קאפיטאליסט עקספלאטירט דעם ארבייטער!" — דאס קלינגט זעהר שעהן אין אן אגיטאציאנס־בראשורע, אבער עס איז זעהר ווייט אוועק פון דער עקאנאמישער וויסענשאפט.

* * *

נעהמענדיג דאס אלעס אין אנבעטראכט, זיינען מיר מיט דער מיי־נונג, אז די גאנצע פאליטישע עקאנאמיע דארף אוועקגעשטעלט ווערען אויף אן אנדער פונדאמענט, כדי זי זאל קענען ווערען אן אמת'ע ווי־סענשאפט. זי מוז בעהאנדעלט ווערען אלס א נאטור־וויסענשאפט און די מעטהאדען פון דעם עקאנאמיסט דארפען זיין דיזעלבע ווי די, מיט וועלכע מען בענוצט זיך אין אלע עקזאקטע, עמפירישע וויסענשאפטען; די גאנצע פאליטישע עקאנאמיע דארף אויסארבייטען פאר זיך א גאנץ אנדער ציעל. זי דארף פערנעהמען אין בעצוג צו דער מענשליכער געזעלשאפט די זעלביגע פאזיציאן, וועלכע די פיזיאלאגיע פערנעהמט אין בעצוג צו די פלאנצונגען און חיות. מיט איין ווארט, די פאליטישע עקאנאמיע דארף ווערען די פיזיאלאגיע פון דער געזעלשאפט.

איהר אויפגאבע מוז זיין דער שטודיום פון די שטענדיג וואקסענדע געזעלשאפטליכע בעדערפנישען און דער שטודיום פון די מיטלען, מיט וועלכע מען האט זיך בענוצט אין דער פערגאנגענהייט און מיט וועלכע מען בענוצט זיך אין דער געגענווארט, אום צו בעפרידיגען די דאזיגע בעדערפנישען. זי דארף זעהן אויף ווי ווייט די דאזיגע מיטלען זיינען

געווען און זיינען איצטער פאַסיג פאַר דעם צוועק, וועלכען זי האָט אין אויג. און אַזוי ווי די אויפגאַבע פון יעדער וויסענשאַפט בעשטעהט אין איהר פראַקטישער אָנווענדונג אין בעצוג צו די פאָדערונגען פון'ם טעג־ליכען לעבען — אַ געדאַנק, וואָס איז שוין מיט אַ לאַנגער צייט צוריק ענטוויקעלט געוואָרען פון בייקאָן — מוז די פאָליטישע עקאָנאָמיע שטו־דירען אַלע מיטלען, מיט וועלכע מיר קענען אַם בעסטען בעפרידיגען די איצטיגע און צוקונפטיגע בעדערפנישען מיט וואָס קלענערע אויס־גאַבען פון ענערגיע (מיט עקאָנאָמיע) און מיט די בעסטע רעזולטאַטען פאַר דער מענשהייט אין אַלגעמיין.

* * *

עס איז אַלזאָ גאַנץ פערשטענדליך, וואָרום אונזערע שליסע זיינען אין פיעלע בעציהונגען אַזוי פערשידען פון די, צו וועלכע אַקאַדעמישע און סאָציאַל-דעמאָקראַטישע עקאָנאָמיסטען זיינען געקומען; וואָרום מיר אָנער־קענען ניט געוויסע „בעציהונגען", אויף וועלכע זיי האָבען אָנגעדייטעט, אַלס „געזעצע"; וואָרום אונזער פאָרשטעלונג פון'ם סאָציאַליזם איז אַזוי פערשידען פון זייער אויפפאַסונג; און וואָרום דער שטודיום פון די שטרעבונגען פון'ם מאָדערנעם עקאָנאָמישען לעבען האָט אונז געפיהרט צו גאַנץ אַנדערע שליסע אין בעצוג צו דעם, וואָס עס איז ווינשענס־ווערטה און מעגליך. מיט אַנדערע ווערטער — וואָרום מיר זיינען גע־קומען צום פרייען קאָמוניזם, אָנשטאָט צום שטאַאַט-קאַפּיטאַליזם און צום קאָלעקטיוויסטישען לוין-סיסטעם.

מעגליך, אַז מיר זיינען פאַלש און אַז זיי זיינען גערעכט. אָבער די פראַגע, ווער פון אונז איז גערעכט אָדער אונגערעכט, קען ניט געלייזט ווערען דורך ביצאַנטינישע קאָמענטאַרען צו דעם, וואָס דער אָדער יענער שרייבער האָט געמיינט צו זאָגען אָדער דיסקוטירענדיג איבער דאָס, וואָס עס שטעהט אין איינקלאַנג מיט העגעל'ס „טרילאָגיע"; און גאַנץ געוויס ניט דורך דעם, וואָס מיר וועלען זיך אויך ווייטער בענוצען מיט דער דיאַלעקטישער מעטהאָדע.

דאָס איז נור דאַמאָלס מעגליך, ווען מיר שטודירען די פאַקטען פון'ם עקאָנאָמישען לעבען אויף דעמזעלביגען אופן און נאָך דיזעלבע מעטהאָדען, ווי מיר שטודירען די נאַטור־וויסענשאַפט.*)

* * *

*) די פאָלגענדע אויסצוגען זיינען אַרויסגענומען פון אַ בריעף, וועלכען איך האָב ערהאַלטען פון אַ גוט בעקאַנטען ביאָלאָג, אַ בעלגישען פראָפעסאָר. איך האָב

שטענדיג בענוצענדיג זיך מיט דערזעלבער מעטהאָדע, ציהט דער אַנאַרכיסט אויך זיינע אייגענע שליסע אין בעצוג צו די פֿערשידענע פּאָליטישע פֿאָרמען פֿון דער געזעלשאַפֿט און ספּעציעל צום שטאַאַט. עס מאַכט אויף אונז קיין שום איינדרוק ניט, ווען מען ערקלערט אינז, אַז „דער שטאַאַט איז די בעשטעטיגונג פֿון דער העכסטער גערעכטיגקייט אין דער געזעלשאַפֿט", אָדער „דער שטאַאַט איז דאָס ווערקצייג, דער טרעגער פֿון'ם פּראָגרעס", אָדער „אָהן דעם שטאַאַט קיין געזעלשאַפֿט".

דעם בריעף ערהאַלטען, פּינקט ווען איך האָב געמאַכט די קאָרעקטור פֿאַר דער פֿראַנצויזישער אויסגאַבע פֿון דיזען ווערק, און ער קען דיענען אַלס אַ בעסערע ענטוויקלונג פֿון מיין בעהויפּטונג. די בעמערקונגען אין האַלבע לבנות זיינען צוגעזעצט פֿון מיר:—

„וואָס ווייטער איך לייען אין אייער בוך „פֿיעלדס, פֿעקטאָריס ענד וואָרקשאָפּס", אַלץ מעהר קום איך צו דער איבערציינונג, אַז פֿון היינט אָן און ווייטער וועט דער שטודיום פֿון סאָציאַלע פֿראַגען נור צוגענגליך זיין צו די, וועלכע האָבען שטודירט די נאַטור-וויסענשאַפֿטען און וועלכע זיינען דורכגעדרונגען מיט דעם גייסט פֿון די דאָזיגע וויסענשאַפֿטען. די יעניגע, וועלכע האָבען אויסשליסליך גענאָסען די זאָגענאַנטע קלאַסישע ערציהונג, זיינען אינפֿעהיג צו פֿערשטעהן די היינטיגע אידעען-בעוועגונג; זיי זיינען אפילו ניט פֿעהיג צו שטודירען אַ גרעסערע צאָהל פֿון בעזונדערע פֿראַגען.

„......די אידעע פֿון דער אַלזייטיגער אַרבייטס-טהעטיגקייט, ד.ה. די צוטהיילונג פֿון דער אַרבייט נאָך דער צייט נאָך (גע־מיינט איז די אידעע, אַז עס וואָלט פֿאַר דער געזעלשאַפֿט געווען ניצליכער, ווען יעדער מענש וואָלט געהאַט די מעגליכקייט צו בעשעפֿטיגען זיך מיט אַגריקולטור, אינדוסטריע און גייסטיגער אַרבייט, אום זיין טהעטיגקייט זאָל זיין פֿערשיעדענאַרטיג און זיין אינדיווידואַליטעט זאָל זיך קענען ענטוויקלען אין אַלע ריכטונגען), וועט געווים ווערען איינער פֿון די פֿונדאַמענטאַלע גרונד-פּרינציפּען פֿון דער עקאָנאָמישער וויסענשאַפֿט. פֿאַרהאַן אַסך ביאָלאָגישע פֿאַקטען, וועלכע זיינען אין איינקלאַנג מיט דער אויבענדערמאָהנטער אידעע, פֿאַקטען, וואָס צייגען אונז, אַז דאָס איז אַ נאַטור געזעץ (מיט אַנדערע ווערטער, אין דער נאַטור איז די דאָזיגע ערשיינונג זעהר אָפֿט אַ מיטעל, ווי איינצושפּאָרען קראַפֿט). ווען מיר קוקען זיך צו צו די לעבענס-פֿונקציאָנען פֿון אַ לעבעדיגען וועזען, וועהרענד די פֿערשידענע פּעריאָדען פֿון זיין עקזיסטענץ, אפילו וועהרענד די פֿערשידענע צייטען פֿון'ם יאָהר און אָפֿטמאָל זאָגאַר וועהרענד די פֿערשידענע צייטען פֿון טאָג, דאַן געפֿינען מיר די אָנווענדונג פֿון דער דאָזיגער צוטהיילונג

זייענדיג געטריי צו אונזער מעטהאָדע, שטודירען מיר דעם שטאַאט מיט דערזעלבער געלאַסענקייט, ווי מיר שטודירען די געזעלשאַפֿטען פֿון די מוראַשקעס אָדער פֿון די ביהנען אָדער פֿון די פֿייגעל, וואָס קומען צו די ברעגעס פֿון די אַרקטישע טייכען אָדער צו די ברעגעס פֿון'ם אייז־מעער, אום דאָרטען צו בעקומען און אויפֿצוהאָדעווען זייערע קינדער. עס איז ניט נייטיג נאָך אַמאָל צו ווידערהאָלען דאָ די רעזולטאַטען פֿון אונזערע שטודיען; ווייל דאָס וואָלט געמיינט ניט מעהר און ניט וועניגער ווי נאָך אַמאָל איבערצוזאָגען אַלעס, וואָס די אַנאַרכיסטען האָבען ער־קלערט פֿון גאָדווין'ס צייטען ביז היינטיגען טאָג און וואָס יעדער איינער

פֿון דער אַרבייט נאָך דער צייט נאָך, וועלכע איז איינג פֿערבונדען מיט דער צוטהיילונג פֿון דער אַרבייט פֿון די אָרגאַנען (אַדאַם סמיטה'ס געזעץ).

„די יעניגע מענער פֿון דער וויסענשאַפֿט, וועלכע זיינען ניט בעקאַנט מיט די נאַטור־וויסענשאַפֿטען, זיינען איבערהויפּט ניט אימשטאַנד צו פֿערשטעהן די אמת'ע בעדייטונג פֿון אַ נאַטור־געזעץ. דאָס וואָרט „געזעץ" מאַכט זיי בלינד, און זיי ריידען זיך איין, דאָס אַ געזעץ, ווי צ.ב.ש. דאָס געזעץ פֿון אַדאַם סמיטה, פֿערקערפּערט מיט זיך אַ מין פֿאַטאַליסטישע קראַפֿט, פֿון וועלכער עס איז אונמעגליך זיך אַרויס צודרעהען. ווען מען ציינט זיי די צווייטע זייט פֿון דעם געזעץ — זיינע בעדויערליכע פֿאָלגען פֿאַר דער אינדיווידועלער ענטוויקלונג און פֿאַר דעם גליק און וואָהלזיין פֿון'ם מענשען, דאַן ענטפֿערן זיי אונז, אַז „דאָס דאָזיגע געזעץ איז אונער ביטליך." און זעהר אָפֿט הערט זיך אַרויס פֿון דעם דאָזיגען ענטפֿער אַ געפֿיהל פֿון אונפֿעהלבאַרקייט. דער נאַטורפֿאָרשער ווייס אָבער זעהר גוט, אַז די וויסענשאַפֿט איז אימשטאַנד אַוועקצומאַכען מיט די שלעכטע און שעדליכע ווירקונגען פֿון אַ נאַטור־געזעץ, און אַז דער מענש, וואָס אַרבייט געגען דער נאַטור, דערגרייכט זעהר אָפֿט זיין ציעל.

„די צוציהונגס־קראַפֿט פֿעראורזאַכט דעם פֿאַל פֿון אַ פיזישען קערפּער, אָבער דיזעלבע צוציהונגס־קראַפֿט איז אויך די אורזאַכע, וואָס אַ לופֿט־באַלאָן הויבט זיך אויף (דער פֿליהען מיט מאַשינען, וואָס זיינען שווערער פֿון דער לופֿט, איז איינער פֿון די לעצטע בייזפּיעלען אין דיזער בעציהונג). פֿאַר אונז איז דאָס אַזאַ איינ־פֿאַכע ערשיינונג; אָבער, ווי עס ווייזט אויס, האָבען די עקאָנאָמיסטען פֿון דער קלאַסישער שולע די גרעסטע מיה צו פֿערשטעהן די בעדייטונג פֿון אַזאַ בעאָבאַכטונג.

„דאָס געזעץ פֿון דער צוטהיילונג פֿון דער אַרבייט נאָך דער צייט נאָך וועט מיט דער צייט אָנערקענט ווערען פֿאַר דעם געגענשטיק פֿון אַדאַם סמיטה'ס געזעץ, און דאָס וועט אונז געבען די מעגליכקייט דורכצופֿיהרען די אַל־זייטיגע אַרבייטס־טהעטיגקייט פֿון דעם אינדיווידואום."

קען געפֿינען מיט אַלע נייטיגע ערגענצונגען און קאָמענטאַרען אין אַ גאַנ־צער סעריע פֿון ביכער און בראָשורען.

פֿאַר אונזער איצטיגען צוועק איז גענוג צו ערקלערען, אַז פֿאַר אונזער אייראָפּעאישע ציוויליזאַציאָן — ד.ה. פֿאַר דער ציוויליזאַציאָן פֿון די לעצטע פֿופֿצעהן הונדערט יאָהר, צו וועלכע מיר בעלאַנגען — איז דער שטאַאַט אַזאַ פֿאָרם פֿון דער געזעלשאַפֿטליכער ענטוויקלונג, וועלכע איז ערשט ענטשטאַנען זייט דעם 16־טען יאָהרהונדערט, אונטער דעם איינפֿלוס פֿון אַסך אורזאַכען, וועלכע איך האָב דערמאָהנט אין מיין עסיי: „דער שטאַאַט און זיין היסטאָרישע ראָלע.‟ בעפֿאָר דער דאָזיגער פּעריאָדע און זייט דעם אונטערגאַנג פֿון דעם רוימישען קייזער־רייך, האָט דער שטאַאַט — אין זיין רוימישער פֿאָרם — איבערהויפּט ניט עקזיסטירט. און ווען מיר געפֿינען איהם טראָץ דעם אין אונזערע שול־ביכער, זאָגאַר שוין ביים אָנהויב פֿון דער באַרבאַרישער פּעריאָדע, דאַן איז דאָס ניט מעהר און ניט ווייניגער ווי אַ פּראָדוקט פֿון דער איינבילדונגס־קראַפֿט פֿון גע־וויסע היסטאָריקער, וועלכע גיבען זיך די גרעסטע מיה אויסצוגעפֿינען די אָבשטאַמונגס־געשיכטע פֿון די קעניגע; אין פֿראַנקרייך געהט מען צו דיזען צוועק צוריק ביז צו די אָנפֿיהרער פֿון די מעראָווינגישע קריעגס־באַנדעס און אין רוסלאַנד ביז צו צוריק אין 862. אמת׳ע היסטאָריקער אָבער וויסען, אַז דער שטאַאַט האָט זיך ערשט ענטוויקעלט אויף די רו־אינען פֿון די פֿרייע שטעדט אין מיטעל־אַלטער.

* * *

פֿון דער אַנדערער זייט זיינען דער שטאַאַט, אַלס אַ פּאָליטישע מאַכט, די שטאַאַטליכע געזעץ־געבונג, די קירכע און דער קאַפּיטאַליזם פֿאַקטען און בעגריפֿע, וועלכע מען קען ניט אָבטהיילען איינע פֿון די אַנדערע. די דאָזיגע אינסטיטוציאָנען האָבען זיך ענטוויקעלט אין פֿערלויף פֿון דער געשיכטע, אונטערשטיצענדיג און העלפֿענדיג זיך איינע די אַנדערע.

זיי זיינען פֿערבונדען איינע מיט די אַנדערע, ניט דערפֿאַר וואָס דער צופֿאַל און די צייט האָבען זיי געפֿיהרט צוזאַמען, נאָר עס איז דער פֿער־באַנד פֿון אורזאַכע און ווירקונג, וועלכער פֿעראייניגט זיי.

פֿאַר אונז איז דער שטאַאַט ניט אַנדערש ווי אַ פֿערזיכערונגס־געזעלשאַפֿט צווישען דעם גרונד־בעזיצער, דעם מיליטערישען אָנפֿיהרער, דעם ריכטער, דעם פּריסטער און שפּעטער דעם קאַפּיטאַליסט. זיין אויפֿ־גאַבע איז אויפֿצוהאַלטען און אונטערצושטיצען די אויטאָריטעט פֿון יעדען פֿון זיי איבער די פֿאָלקס־מאַסען און צו בענוצען זיך מיט זייער עלענד, אום אַליין צו ווערען רייך און מעכטיג.

דאָס איז געווען דער אורשפּרונג פֿון'ם שטאַאט; דאָס איז געווען זיין געשיכטע; און דאָס איז זיין גאַנצער אינהאַלט ביז דעם היינטיגען טאָג.

פֿאָלגליך איז דער געדאַנק, אַז עס איז מעגליך אָבצושאַפֿען דעם קאַפּיטאַליזם און אויפֿצוהאַלטען דעם שטאַאט אָדער אָבצושאַפֿען דעם קאַפּיטאַליזם מיט דער הילפֿע פֿון'ם שטאַאט — אין דער צייט, ווען דער שטאַאט איז ספּעציעל געגרינדעט געוואָרען פֿאַר דעם פֿאָ־טשריט און פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון'ם קאַפּיטאַליזם און האָט וואָס ווייטער אַלץ מעהר פֿערגרעסערט זיין מאַכט און אינערליכע שטאַרקקייט, פּראָפּאָרציאָנעל צו דער וואַקסענדער מאַכט פֿון'ם קאַפּ־טאַליזם — ניט מעהר ווי אַן אונפֿערנינפֿטיגע אילוזיע. די דאָזיגע אילוזיע איז נאָך אונזער מיינונג נאָך פונקט אַזוי אַבסורד, ווי צו ערוואַרטען, אַז די אַרבייט וועט בעפֿרייט ווערען מיט דער הילפֿע פֿון דער קירכע, פֿון'ם צעזאַריזם אָדער אימפּעריאַליזם. אמת, אין דעם ערשטען העלפֿט פֿון'ם 19־טען יאָהרהונדערט זיינען געווען אַסך סאָציאַליסטען, וואָס האָבען גע'חלום'ט פֿון אַזאַ זאַך; אָבער צו לעבען נאָך אַלץ אין דערזעלבער וועלט פֿון חלומות, היינט, ווען מיר זיינען שוין אַריבער דעם שוועל פֿון'ם צוואַנציגסטען יאָהרהונדערט, איז ווירקליך שוין אַביסעל צו קינדעריש.

אַ נייע פֿאָ־ם פֿון עקאָנאָמישער אָרגאַניזאַציאָן פֿאָדערט נויטווענדיגערווייזע אויך אַ נייע פֿאָרם פֿון פּאָליטישער אָרגאַניזאַציאָן. און צי דער געזעלשאַפֿטליכער איבערבייט וועט אויסגעפֿיהרט ווערען אויף אַ גיכען אופֿן דורך אַ רעוואָלוציאָן, צי פּאַמעלאַך דורך אַ שטופֿענווייזע ענטוויקלונג, מוז אָבער דער צוויי־פאַכער איבערבייט, די עקאָנאָמישע און פּאָליטישע אומוועלצונג געהען האַנד אין האַנד איינע מיט די אַנדערע.

יעדער טריט אויף דעם וועג צו עקאָנאָמישער פֿרייהייט, יעדער זיעג איבער דעם קאַפּיטאַליזם וועט אויך זיין אין דערזעלבער צייט אַ שריט פֿאָרווערטס אויף דעם וועג צו פּאָליטישער פֿרייהייט, אַ טריט נעהנטער צו דער בעפֿרייאונג פֿון דעם יאָך פֿון'ם שטאַאט דורך דער הילפֿע פֿון פֿרייע לאָקאַלע, פּראָפֿעסיאָנעלע און אַדמיניסטראַטיווע אָבמאַכען. און יעדער שריט, וואָס וועט געמאַכט ווערען צו בעשייינקען די מאַכט פֿון'ם שטאַאט אין זיינע פֿונדאַמענטען, וועט אין דערזעלבער צייט העלפֿען די מאַסען צו בעזיעגען דעם קאַפּיטאַליזם.

XIV.

די טאקטישע מיטלען.

עס פערשטעהט זיך, אז ווען עס איז פאראהאן אזא גרויסער אונטער־שיעד אין די מעטהאָדען פון אינטרזוכונג און אין די גרונד־פרינציפען צווישען די אנארכיסטען און די וויסענשאפטליכע אקאדעמיקער אין זייערע סאָציאל־דעמאָקראַטישע קאָלעגען, מוזען זיי זיך אויך אונטערשיידען איינע פון די אנדערע אין די מעטהאָדען פון זייער טהעטיגקייט.

אזוי ווי מיר קוקען אויף דעם שטאַאַט און דאָס געזעץ, זעהען מיר אין דער שטענדיג וואַקסענדער אונטערוואַרפונג פון דעם אינדיווידואום אונטער דעם יאָך פון'ם שטאַאַט פאַר קיין פאַל ניט קיין סמן פון פּראָ־גרעס און נאָך פיעל וויניגער זעהען מיר אין דעם א צייכען, אז מיר דערנעהנטערן זיך צו די גרויסע סאָציאלע אומוועלצונגען, וועלכע די צייט פאָדערט.

מיר זיינען זאָגאַר ניט איינשטימיג מיט יענע איבערפלעכליכע קרי־טיקער פון דער היינטיגער געזעלשאפט, וועלכע פאָדערן די שטאַאַטליכע פערוואַלטונג פון די אינדוסטריען, ערקלערענדיג, אז דער אורשפּרונג פון דעם מאָדערנעם קאַפּיטאַליזם איז די „אנארכיע פון דער פּראָדוקציאָן" און אז דעם דאָזיגען צושטאַנד האָבען מיר צו פערדאַנקען דער ליבעראַלער לעהרע: laissez faire, laissez aller — „זאָל אלעס געהן ווי עס געהט", וועלכע בעקעמפט יעדע אריינמישונג פון דעם שטאַאַט אין אינדוס־טריעלע אנגעלעגענהייטען. דאָס וואָלט געהייסען, אז דער שטאַאַט האָט ווירקליך פּראַקטיצירט די דאָזיגע לעהרע; אין דער ווירקליכקייט האָט ער עס קיינמאָל ניט געטהאָן, פונקט פערקעהרט! מיר ווייסען, אז אין דער צייט, ווען אלע רעגירונגען האָבען געגעבען די קאַפּיטאַליסטען און מאָנאָפּאָליסטען די פולע פרייהייט אנצוקלייבען רייכטהימער אויף דעם חשבון פון שלעכט בעצאָהלטע אַרבייטער, וואָס לעבען אין נויט און עלענד, האָבען זיי אָבער קיינמאָל ניט און אין ערגעץ ניט געגעבען די אַרבייטער אַט דיזעלבע פרייהייט זיך אויפצוהויבען געגען דער דאָזיגער אויסבייטונג. קיין רעגירונג האָט נאָך ניט אנערקענט דעם פּרינציפּ פון „זאָל עס געהן, ווי עס געהט", אלס א רעכט פון די עקספּלאָטירטע מאַסען. דאָס דאָזיגע רעכט עקזיסטירט בלויז פאַר די עקספּלאָטאַטאָרס.

אין פראַנקרייך, אפילו אונטער דער רעגירונג פון דעם שרעקליך

„רעוואָלוציאָנערען" קאָנוועגט פֿון די יאַקאָבינער, פֿלעגט מען סטרייקס בעהאַנדלען אַלס אַ „קאָאַליציאָן", ד.ה. אַלס אַ „פֿערשווערונג צו פֿאַרמירען אַ שטאַאַט אין דעם שטאַאַט"—און מען האָט די „פֿערשווערער" בעשטראָפֿט מיט'ן טויט. עס איז אַלזאָ ניט נייטיג צו ריידען פֿון דער געזעץ-געבונג געגען די אַרבייטער אונטער נאַפּאָלעאָן דעם ערשטען און שפּעטער אונטער דער מאָנאַרכיסטישער רעסטאָראַציאָן, אפילו ניט פֿון דער היינטיגער בורזשואַזער רעפּובליק.

אין ענגלאַנד האָט מען נאָך אין 1813 געשלעפּט סטרייקענדע אַרבייטער אויף דער תליה, ערקלערענדיג, אַז זיי האָבען אַנדערע „איינגעשראָקען", און אין 1834 האָט די ענגלישע רעגירונג פֿערשיקט אַרבייטער נאָך אויסטראַליען, ווייל זיי האָבען זיך דערוועגט צו גרינדען מיט ראָבערט אָוען אַ „נאַציאָנאַלע טריידס-יוניאָן". אין די 60-גער יאָהרען זיינען סטרייקערס פֿעראורטהיילט געוואָרען צו שווערער אַרבייט פֿאַר אויסשטעלען סטרייק-פּאָסטען — די ריכטער האָבען ערקלערט, אַז עס איז זייער אויפֿגאַבע צו פֿערטהיידיגען די „פֿרייהייט פֿון דער אַרבייט" — און נאָך גאָר ניט לאַנג צוריק, אין 1903 און אַלס אַ רעזולטאַט פֿון דער זאָגענאַנטער „טאַף וויל דעסיזשאָן" האָט די אָרגאַניזאַציאָן פֿון די אייזענבאַהנער געדאַרפֿט אויסצאָהלען £26.000 צו אַן אייזענבאַהן קאָמפּאַניע, דערפֿאַר ווייל די אַרבייטער האָבען ערקלערט אַ סטרייק.

לוינט עס, נאָך אַלעם דעם, נאָך צו ריידען פֿון פֿראַנקרייך, וואו דאָס רעכט צו גרינדען טרייד-יוניאָנס און אָרגאַניזאַציאָנען פֿון די פֿעלד-אַרבייטער איז ערשט אָנערקענט געוואָרען אין 1884, נאָך דער אַנאַרכיסטישער אַגיטאַציאָן פֿון ליאָן און דער בעוועגונג פֿון די קוילען-גרעבער אין 1883; אָדער פֿון דער שווייץ, וואו מען האָט דערשאָסען סטרייקענדע אַרבייטער אין אַאיראָלאָ אין דער צייט ווען מען האָט אויסגעגראָבען דעם סט. גאָטהאַרד טונעל; שוין ניט ריידענדיג פֿון דייטשלאַנד, שפּאַניען, רוסלאַנד אָדער פֿון די פֿעראייניגטע שטאַאַטען, וואו די אַריינמישונג פֿון דעם שטאַאַט צו גונסטען דער קאַפּיטאַליסטישער אונאָרדנונג האָט נאָך אָנגענומען ערגערע פֿאָרמען?

* *
*

פֿון דער אַנדערער זייט זעהען מיר, ווי יעדער שטאַאַט צווינגט די בויערן און די אינדוסטריעלע אַרבייטער צו לעבען אין נויט און עלענד, צו דאַנקען די גרויסע אָבגאַבען, וואָס ער צווינגט זיי צו צאָהלען און די מאָנאָפּאָלען, וועלכע ער שאַפֿט צו גונסטען די גרונדבעזיצער, די באַוועלקעניגע, די אייזענבאַהן-מאַגנאַטען, די שענקערס און פֿיעלע אַנדערע.

מיר דארפֿען זיך בלויז דערמאָהנען, ווי אַזוי דאָס קאָמונאַלע גרונד־אייגענטהום פֿון די געמיינדעס איז צושטערט געוואָרען אין ענגלאַנד מיט דער הילפֿע פֿון די זאָגענאַנטע „ענקלאָשור עקטס", אָדער ווי מען וויי־דערהאָלט דיזעלבע רויבעריי אין רוסלאַנד, כדי צו פֿערזאָרגען די גרונד־בעזיצער און די גרויסע פֿאַבריקאַנטען מיט „הענד".

מיר דארפֿען זיך בלויז אַביסעל אַרומקוקען און מיר וועלען באַלד דערזעהן ווי די שטאַאַטען שאַפֿען איבעראַל אין אייראָפּאַ און אַמעריקאַ מאָנאָפּאָלען צו גונסטען די קאַפּיטאַליסטען אין דערהיים און נאָך מעהר אין פֿערכאַפּטע לענדער ווי עגיפּטען, טאָנקין, טראַנסוואַל א.ז.וו.

וואָס פֿאַר אַ ווערטהע האָט עס צו ריידען מיט מאַרקס מכח דער „פּרימיטיווער אָנזאַמלונג" — אָקוראַט ווי דער דאָזיגער „אָנטרייב", וועלכען דער שטאַאַט גיט די קאַפּיטאַליסטען, וואָלט געווען אַ זאַך פֿון דער פֿער־גאַנגענהייט? דער פֿאַקט איז, אַז די פּאַרלאַמענטען פֿון אַלע נאַציאָנען האָבען ביז אַהער יעדעס יאָהר געשאַפֿען נייע מאָנאָפּאָלען פֿאַר אייזענ־באַהן, טראַמוויי, גאַז, וואַסער און טראַנספּאָרט קאָמפּאַניס, פֿאַר שולען, פֿערשיעדענע אינסטיטוציאָנען א.ז.וו. אָט דער בעריהמטער „אָנטרייב" דורך דעם שטאַאַט איז און איז שטענדיג געווען דער ערשטער פֿונדאַמענט פֿון אַלע גרויסע קאַפּיטאַליסטישע פֿערמעגענס.

אין קורצע ווערטער, דער סיסטעם, וועלכער פֿערקערפּערט מיט זיך די ניט אַריינמישונג פֿון דעם שטאַאַט אין אינדוסטריעלע און קאָמער־ציעלע פֿראַגען, האָט ביז איצט אין ערגעץ ניט עקזיסטירט. איבעראַל איז דער שטאַאַט געווען און איז נאָך היינט דער הויפּט־פֿונדאַמענט, דער דירעקטער און אונדירעקטער בעשעפֿער פֿון'ם קאַפּיטאַליזם און פֿון זיין מאַכט איבער די מאַסען. זייט די שטאַאַטען האָבען זיך ענטוויקעלט, האָ־בען די מאַסען אין ערגעץ ניט געהאַט די פֿרייהייט צו בעקעמפֿפֿען די אונטערדריקונג דורך די קאַפּיטאַליסטען. די וויניגע רעכטע, וועלכע די אַרביימער בעזיצען היינט צו טאָג, האָבען זיי בלויז געוואונען דורך זייער ענטשלאָסענהייט און דורך שטענדיגע אָפּפֿערס.

צו ריידען וועגען דער „ניט אַריינמישונג פֿון'ם שטאַאַט" אין אינדוס־טריעלע אַנגעלעגענהייטען מעג זיך אפשר פּאַסען פֿאַר בורזשואַזע עקאָנאָ־מיסטען, וועלכע ווילען איינריידען די אַרבייטער, אַז זייער עלענד איז אַ „נאַטור־געזעץ". אָבער ווי אַזוי איז גאָר מעגליך, אַז סאָציאַליסטען זאָלען זיך בענוצען מיט אַזעלכע אַרגומענטען? דער שטאַאַט פֿלעגט זיך שטענ־דיג אַריינמישען אין דעם עקאָנאָמישען לעבען פֿון די פֿעלקער צו גונס־טען דעם קאַפּיטאַליסטישען עקספּלאָאַטאָר. ער האָט איהם שטענדיג

געגעבען זיין פּראָטעקציאָן און איהם געהאָלפען אָנקלייבען אַלץ גרעסערע רייכטהימער. און עס האָט גאָר ניט געקענט זיין אַנדערש: ווייל דאָס איז דאָך געווען איינע פון זיינע פונקציאָנען, די וויכטיגסטע אויפגאַבע פון'ם שטאַאַט.

דער שטאַאַט איז ספּעציעל געשאַפען געוואָרען פאַר דעם צוועק צו צווינגען די בויערן אויף דעם לאַנד און די האַנדווערקער אין די שטעדט, זיי זאָלען מוזען אָנערקענען די געזעצע פון די גרונד בעזיצער, פון די אינדוסטריעלע אונטערנעהמער, פון דער מיליטערישער קלאַס און פון די פריעסטער.

* * *

מיר האָבען שוין פריהער געזאָגט, אַז דער סאָציאַליזם — וואָס פאַר אַ פאָרם ער זאָל ניט אָננעהמען אין זיין ענטוויקלונגס־פּראָצעס צום קאָמוניזם — דאַרף זיך אויסגעפינען זיין אייגענע פאָרם פון פּאָליטישער אָרגאַניזאַציאָן. די לייבאייגענשאַפט און די אַבסאָלוטע מאָנאַרכיע זיינען שטענדיג געגאַנגען האַנד אין האַנד. די עקזיסטענץ פון דער איינער איז געווען נויטווענדיג, כדי די צווייטע זאָל קענען עקזיסטירען. דאָסזעלבע איז דער פאַל מיט דעם קאַפּיטאַליסטישען סיסטעם. די פּאָליטישע פאָרם פון'ם קאַפּיטאַליזם איז דאָס פערטרעטונגס־סיסטעם, די פּאַרלאַמענטאַרישע רעגירונג אָדער אין דער פאָרם פון אַ רעפּובליק, אָדער אין דער פאָרם פון אַ קאָנסטיטוציאָנעלער מאָנאַרכיע. דאָס איז די אורזאַכע, פאַר וואָס דער סאָציאַליזם קען זיך ניט בענוצען מיט דער רעפּרעזענטאַטיווער רעגירונג אַלס אַ וואַפע צו בעפרייען די אַרבייט; פּונקט ווי ער קען זיך ניט בענוצען מיט דער קירכע און מיט איהר טהעאָריע פון'ם געטליכען רעכט, אָדער מיט דעם אימפּעריאַליזם און צעזאַריזם מיט זייער טהעאָריע פון אַ בעאַמטען־היעראַרכיע פאַר דעם זעלביגען צוועק.

עס איז נויטווענדיג אויסצואַרבייטען אַ נייע פאָרם פון אַ פּאָליטישער אָרגאַניזאַציאָן אין דעם מאָמענט, ווען די סאָציאַליסטישע פּרינציפּען וועלען געפינען זייער פּלאַץ אין אונזער לעבען. און עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אַז די דאָזיגע נייע פאָרם וועט מוזען זיין אַ מעהר פּאָפּולערע, אַ מעהר דעצענטראַליזירטע פאָרם, נעהנטער צו דער פאָלקס־פערזאַמלונג פון דער זעלבסט־רעגירונג, ווי אַ פּאַרלאַמענטאַרישע רעגירונג קען, ווען עס איז, זיין.

דאָס זיינען אַלזאָ די שטרעבונגען, וועלכע ענטוויקלען זיך אין די פאָרשטעלונגען פון די מענשען, ווי באַלד זיי בעפרייען זיך פון דעם פאָראורטהייל פון דער אויטאָריטעט. ווען מיר קוקען זיך צו מיט

אויפמערקזאַמקייט צו דעם לעבען אין ענגלאַנד, פראַנקרייך און די פעראייניגטע שטאַאַטען, ווערלען מיר געווויס בעמערקען אַ בעשטימטע שטרעבונג פאַר דער גרינדונג פון אונאַבהייננגיגע קאָמונעס, מוניציפאַלע און דאָרפישע פערוואַלטונגס-קערפערשאַפטען, פעראייניגונגען, געזעלשאַפטען, פעראייניגונגען א.ז.וו., וועלכע זיינען פערבונדען איינע מיט די אַנדערע דורך אַ פרייען אָבמאַך און אונאַבהייננגיג פון יעדער שטאַאַטליכער פערמיטלונג. פערשטעהט זיך, עס איז ניט דער דייטשער קייזער, אָדער די ענגלישע אימפעריאַליסטען אָדער אפילו די יאַקאָבינער־ראַדיקאַלען פון דער שווייץ, וועלכע שטרעבען צו אַזעלכע ציעלען. די אויגען פון דיזע מענשען זיינען בלויז געריכטעט אויף דער פערגאַנגענהייט. אָבער עס איז פאַרהאַן אַ פראָגרעסיווע ריכטונג אין דער געזעלשאַפט, הויפטזעכליך צווישען די אַרבייטער אין איירָאפּאַ און אַמעריקאַ, וועלכע גיט זיך די גרעסטע מיה, ווי אויסצוגעפינען נייע וועגען פאַר דעם אַלטעגליכען לעבען און פאַר דער מענשליכער אַרבייט, אונאָבהייננגיג און אויסערהאַלב פון׳ם שטאַאַט.

ווייסענדיג דאָס אַלעס, איז פאַר אונז אונמעגליך, מיר זאָלען זעהן אין דער שטענדיג וואַקסענדער אונטערוואַרפונג אונטער דעם שטאַאַט אַן עלעמענט פון פראָגרעס. פערקעהרט, מיר פערטרעטען אַ פאָרטגעשריטענע בעוועגונג פון דער געזעלשאַפט אין דער ריכטונג צו דער פאָלשטענדיגער אָבשאַפונג פון יעדער רעגירונגס-אויטאָריטעט און צו דער ענטוויקלונג פון פרייע אָבמאַכען אויף אַלע געביעטען, וועלכע האָבען פריהער בעלאַנגט צום שטאַאַט און צו דער קירכע. און דעריבער פערטרעטען מיר די ענטוויקלונג פון דער פרייער איניציאַטיווע ביי יעדען אינדיווידואום און אין יעדער גרופע. אָט דאָס זיינען די שטרעבונגען, וועלכע בעשטימען די טאַקטיק פון די אַנאַרכיסטען אין דעם אינדיווידועלען לעבען און אין דעם לעבען פון אונזערע אָרגאַניזאַציאָנען.

* * *

זייענדיג אַ רעוואָלוציאָנערע פּאַרטיי, שטודירען מיר הויפטזעכליך אין דער געשיכטע דעם אורשפּרונג און די ענטוויקלונג פון די פריהערדיגע רעוואָלוציאָנען. מיר זוכען צו בעפרייען די געשיכטע פון אַלע פאַלשע ערקלערונגען און פערטייטשונגען, וועלכע די היסטאָריקער פון׳ם שטאַאַט האָבען איהר ביז אַהער געגעבען. אין די היסטאָרישע בעשרייבונגען, וועלכע מען האָט אונז ביז איצט געגעבען וועגען די פּע־שיעדענע רעוואָלוציאָנען, קען מען איבערהויפּט ניט אַרויסזעהן דאָס פאָלק; מיר

לערנען קיין זאַך ניט וועגען דער ענטשטעהונג פון דער רע־וואָלוציאָן. אונזער אויפגאַבע איז צוריק אויסצוגעפינען די ווירקליכע ראָלע פון׳ם פאָלק, דאָס וואָס עס איז געוואונען געוואָרען דורך אַ רע־וואָלוציאָן, די אידעען, וועלכע האָבען אינספּירירט די מאַסען און די טאַקטישע פעהלער, וואָס זיינען בעגאַנגען געוואָרען.

שטודירענדיג די ענטשטעהונגס־געשיכטע פון אַ רעוואָלוציאָן, שטע־לען מיר זיך נאָך ניט צופרידען, ווען מען דערצעהלט אונז, אונטער וואָס פאַר שרעקליכע אומשטענדען די מאַסען האָבען געלעבט בעפאָר דער רעוואָלוציאָן. עס ווילט זיך אונז וויסען, ווי אַזוי דאָס פאָלק האָט זיך אַרויסגעריסען פון זיין צושטאַנד פון גלייכגילטיגקייט און פערצווייפלונג און האָט זיך גענומען צו רעוואָלוציאָנערע טהעטיגקייט? ווי אַזוי האָבען זיך די מאַסען אויפגעכאַפּט? און וואָס האָבען זיי געטהאָן, נאָך דעם ווי זיי האָבען ערוואַכט?

מיר פערשטעהען צ.ב.ש. די גרויסע פראַנצויזישע רעוואָלוציאָן גאַנץ אַנדערש ווי אַ לואי בלאַן, וועלכער זעהט אין איהר ניט מעהר ווי אַ גרויסע פּאָליטישע בעוועגונג אונטער דער דירעקציאָן פון׳ם יאַקאָבינער קלוב. פאַר אונז איז עס געווען אַ גרויסע פאָלקס־בעוועגונג, וואָס האָט זיך הויפּטזעכליך מאַניפעסטירט אין די דערפער, ביי די בויערן, אום אַוועקצומאַכען מיט דער פעאָדאַלער לייבאייגענשאַפט און צוריק צוצונעהמען די ערד, וועלכע מען האָט אַוועקגערויבט פון די דאָרף־קאָמונעס מיט דער הילפע פון די גרונד־געזעצע פון 1669, — און ביי די פּראָלעטאַריער אין די שטעדט, וועלכע האָבען זיך געוואָלט בעפרייען פון זייער עלענד דורך אַ נאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציאָן פאַר דעם אויסטויש פון די פּראָדוקטען און דורך דער סאָציאַליזירונג פון דער פּראָדוקציאָן*).

מיר שטודירען די קאָמוניסטישע שטרעבונגען פון דער בעוועגונג, וועלכע האָט זיך ענטוויקעלט צווישען דעם אָרעמסטען טהייל פון דער בעפעלקערונג אין 1793־94 אין די וואונדערבאַרע פאָרמען פון אָט דער פרייוויליגער פאָלקס־אָרגאַניזאַציאָן פאַר די פערשידענסטע עקאָנאָמישע און פּאָליטישע פונקציאָנען, וועלכע די מאַסען האָבען אויסגעאַרבייט אין די „סעקציאָנען" פון די גרויסע שטעדט און אין מאַנכע קליינע מוניציפּאַל־פערוואַלטונגען. און פון דער אַנדערער זייט שטודירען מיר אויפמערקזאַם, ווי אַזוי די מאַכט פון דער בורזשואַזיע האָט זיך ענטוויקעלט פון טאָג צו טאָג, און ווי זי האָט פערזוכט, מיט ענערגיע און אינטעליגענץ, צו

---

*) זעה פ. קראָפּאָטקין — די גרויסע פראַנצויזישע רעוואָלוציאָן.

עטאַבלירען איהר אייגענע אויטאָריטעט אויף דעם פּלאַץ פֿון דער צוּבראָכענער אייטאָריטעט פֿון'ם קעניג און זיין ק אַ מ אַ ר י ל אַ. צו אָט דעם צוועק האָט די בורזשואַזיע געקעמפּפט מיט אַלע מיטלען, אום אויפֿצובויען אַ מעכטיגען צענטראַליזירטען שטאַאַט, וועלכער זאָל בעשיצען דאָס אייגענטהום, וואָס זי האָט זיך ערוואָרבען וועהרענד אָדער דורך דער רעוואָלוציאָן און איהר געבען די פֿולע מעגליכקייט צו פֿערגרעסערן איהרע רייכטהימער דורך דער שלעכט בעצאָהלטער אַרבייט פֿון די אָרעמערע קלאַסען. מיר שטודירען די ענטוויקלונג און דעם קאַמפּף צווישען אָט די צוויי קרעפֿטע און זוכען אויסצוגעפֿינען די אורזאַכען, וואַרום די לעצטע האָט בעקומען די אויבערהאַנד איבער דער ערשטער.

דאַמאָלס וועלען מיר פֿערשטעהן, ווי אַזוי דער צענטראַליזירטער שטאַאַט, וועלכען די יאַקאָבינ־סטישע בורזשואַזיע האָט געשאַפֿען, האָט אויסגעאַרבייט דעם וועג פֿאַר דעם אויטאָקראַטישען קייזערריך פֿון נאַפּאָלעאָן דעם ערשטען. די זעלבע ערשיינונג האָט זיך נאָך אַמאָל ווידערהאָלט מיט פֿופֿציג יאָהר שפּעטער. דער טרויס פֿון די יעניגע, וועלכע האָבען אין 1848 געוואָלט שאַפֿען אַ צענטראַליסטישע דעמאָקראַטישע רעפּובליק, איז געווען דער נויטווענדיגער פֿונדאַמענט פֿאַר דעם צווייטען קייזערריך פֿון נאַפּאָלעאָן דעם דריטען. און מיר קענען פֿערשטעהן, ווי אַזוי אָט די צענטראַליזירטע אויטאָריטעט, וועלכע האָט דערשטיקט אין פֿראַנקרייך זיבעציג יאָהר נאָכאַנאַנד יעדען לאָקאַלען פֿערזוך און יעדע פּערזענליכע איניציאַטיווע אויסערהאַלב דער היעראַרכיע פֿון'ם שטאַאַט, בעהערשט נאָך היינט דאָס לאַנד. דער ערשטער פֿערזוך צו ברעכען דעם יאָך פֿון'ם שטאַאַט — אַ פֿערזוך, וועלכער האָט אויפֿגעעפֿענט אַ נייע ערא אין דער געשיכטע — איז ערשט געמאַכט געוואָרען אין 1871 דורך דעם קאָמונאַליסטישען אויפֿשטאַנד פֿון דעם פּאַריזער פּראָלעטאַריאַט.

עס איז לייכט צו זעהן, דאָס אויך אויף דיזען געביעט זיינען אונזערע אַנשויאונגען וועגען דער געשיכטע און די שליסע, צו וועלכע מיר קומען, גאַנץ פֿערשיעדען פֿון די אַנשויאונגען און די היסטאָרישע שליסע פֿון די בורזשואַזע, ווי אויך פֿון די סאָציאַליסטישע פּאָליטישע פּאַרטייען.

* * *

מיר ווילען דאָ איצט ניט מאַכען קיין אַנאַליזירונג פֿון די פֿערשיעדענע רעוואָלוציאָנערע בעוועגונגען אין דער פֿערגאַנגענהייט; עס איז גענוג צו ערקלערען, דאָס אונזער אויפֿפֿאַסונג וועגען דער קומענדער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן איז זעהר פֿערשיעדען פֿון אַ יאַקאָביניסטישער דיקטאַטור, אָדער פֿון אַ פֿערענדערונג פֿון די געזעלשאַפֿטליכע

אינסטיטוציאָנען מיט דער הילפֿע פֿון אַ קאָנוועט, אַ פּאַרלאַמענט אָדער אַ דיקטאַטאָר. רעוואָלוציאָנען זיינען קיינמאָל ניט געמאַכט געוואָרען אויף אַזאַ שטייגער; און אויב די היינטיגע אַרבייטער־בעוועגונג וועט זיך ענטוויקלען אין דער דאָזיגער ריכטונג, וועט זי פֿערדאַמט זיין אונטערצוגעהן, ניט האָבענדיג קיין שום דויערהאַפֿטען רעזולטאַט.

פונקט פֿערקעהרט, מיר גלויבען, דאָס אויב אַ רעוואָלוציאָן פֿאַנגט זיך אָן, דאַרף זי אָננעהמען די פֿאָרם פֿון אַ ווייט פֿערשפּרייטער פֿאָלקס־בעוועגונג, אַזאַ בעוועגונג, וועלכע אינספּירירט די מאַסען, אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דעם רעוואָלוציאָנערען גייסט אין יעדען דאָרף, אין יעדער שטאָדט, אַליין צו רעאָרגאַניזירען די געזעלשאַפֿט אויף אַ נייעם באַזיס. דאָס פֿאָלק — די בויערן און פֿעלד־אַרבייטער און דאָס פּראָלעטאַריאַט פֿון די שטעדט — מוז זיך אַליין נעהמען צו דער קאָנסטרוקטיווער אַרבייט אויף דעם באַזיס פֿון מעהר אָדער ווייניגער קאָמוניסטישע פּרינציפּען, ניט וואַרטענדיג, ביז וואַנען מען וועט אויסאַרבייטען בעשטימטע פּלענער און בעפֿעהלען פֿון אויבען. באַלד פֿון אָנפֿאַנג אָן דאַרף די בעוועגונג זעהן צו פֿערזאָרגען יעדען איינציגען מיט וואוינונג און נאַהרונג און נאָכדעם אָרגאַניזירען די פּראָדוקציאָן פֿאַר אַלעס, וואָס עס איז נויטווענדיג צו שאַפֿען נאַהרונג, וואוינונג און קליידונג פֿאַר אַלעמען.

עס איז זעהר וואַהרשיינליך, אַז די רעוואָלוציאָנערען וועלען צוערשט ניט פֿאָרשטעלען מיט זיך די מעהרהייט פֿון דער נאַציאָן. אָבער אויב זיי זיינען גענוג שטאַרק אין צאָהל אין אַלע שטעדט און דערפֿער איבער דאָס גאַנצע לאַנד, און אויב זיי וועלען אָנהייבען צו לעבען אויף זייער אייגענעם נייעם סאָציאַליסטישען שטייגער, וועלען זיי זיין אימשטאַנד או סצוקעמפֿפֿען פֿאַר זיך דאָס רעכט צו געהן זייער אייגענעם וועג. און עס איז זעהר וואַהרשיינליך, אַז זיי וועלען האָבען אַ גרויסען איינפֿלוס אויף דאָס לאַנד און וועלען שלעפּען מיט זיך אַ גרויסען טהייל פֿון דער בעפֿעלקערונג, ווי עס איז געוועזען דער פֿאַל אין פֿראַנקרייך אין 1793-94.

וואָס אָנבעלאַנגט די רעגירונג, צי זי האָט זיך פֿאָרמירט דורך געוואַלד גופא, צי מען האָט איהר אויסגעוועהלט; צי זי שטעלט פֿאָר מיט זיך די „דיקטאַטור פֿון'ם פּראָלעטאַריאַט", ווי מען פֿלעגט זאָגען אין פֿראַנקרייך אין די 40-גער יאָהרען און ווי מען זאָגט נאָך היינט אין דייטשלאַנד, צי עס וועט זיין אַ „פּראָוויזאָרישע רעגירונג" אָדער אַ „קאָנווענט" — האָבען מיר ניט קיין שום צוטרוי צו איהר. מיר ווייסען שוין אין פֿאָראויס, אַז זי וועט זיין אונפֿעהיג דורכצופֿיהרען די רעוואָלוציאָן, אַזוי לאַנג ווי דאָס פֿאָלק גופא וועט ניט אויספֿיהרען דעם איבערבייט

און שוין אויסאַרבייטען אויף'ן פּלאַץ די נויטווענדיגע נייע אינסטיטוציאָנען.

מיר זאָגען דאָס ניט דערפֿאַר, ווייל מיר האָבען אַ פּערזענליכע אַנטיפּאַטהיע געגען רעגירונגען, נאָר דערפֿאַר ווייל די גאַנצע געשיכטע האָט אונז בעוויזען, אַז מענשען, וועלכע די רעוואָלוציאָנערע כוואַליע האָט אַוועקגעזעצט אויף די פּלעצער פֿון אַ רעגירענדער קערפּערשאַפֿט, זיינען קיינמאָל ניט געווען אימשטאַנד דאָס אויסצופֿיהרען, וואָס מען האָט פֿון זיי ערוואַרטעט. און דאָס איז אונפֿערמיידליך; ווייל אַן אָבגעזונדערטע קערפּערשאַפֿט פֿון איינצעלנע מענשען, ווי אינטעליגענט און איבערגעגעבען זיי זאָלען ניט זיין, מוז האָבען אַ דורכפֿאַל, ווען עס האַנדעלט זיך צו רעאָרגאַניזירען די געזעלשאַפֿט אויף אַ גאַנץ נייעם פֿונדאַמענט. אַזאַ אויפֿגאַבע קען נור אויסגעפֿיהרט ווערען דורך דעם קאָלעקטיווען גייסט פֿון די מאַסען. איינצעלנע מענשען, וועלכע זיינען אָבגעטהיילט פֿון'ם פֿאָלק, קענען מאַנכעס מאָל געפֿינען דעם לעגאַלען אויסדרוק פֿאַר דער צושטערונג פֿון אַלטע געזעלשאַפֿטליכע פֿאָרמען, ווען די צושטערונג פֿון דאָס אַלטע איז שוין אין פֿולען שוואונג. דאָס מייסטע, וואָס זיי קענען אפשר טהאָן, איז צו פֿערברייטערן דעם פֿעלד פֿון דער צושטערונגס־אַרבייט, איבערטראָגענדיג די אַרבייט, וואָס עס איז שוין געטהאָן געוואָרען אין איין טהייל פֿון לאַנד, אויף אַ ברייטערען טהייל פֿון דעם טעריטאָריום. אָבער דורכצופֿיהרען די געזעלשאַפֿטליכע רעקאָנסטרוקציאָן דורך געזעצע, איז אַבסאָלוט אונמעגליך; דאָס בעווייזט אונז — צווישען פֿיעלע אַנדערע ביישפּיעלען — די גאַנצע געשיכטע פֿון דער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן. פֿיעלע טויזענדער געזעצע, וועלכע דער רעוואָלוציאָנערער קאָנווענט האָט אָנגענומען, זיינען אפילו נאָך ניט דורכגעפֿיהרט געוואָרען, ווען די רעאַקציאָן האָט זיך אויפֿגעהויבען און האָט די אַלע געזעצע אַריינגעוואָרפֿען אין פּאַפּיר־קאָרב.

ווערענד אַ רעוואָלוציאָן וועלען שטענדיג אַרויסוואַקסען נייע פֿאָרמען פֿון'ם לעבען פֿון די חורבות פֿון די אַלטע פֿאָרמען; אָבער קיין שום רעגירונג וועט, ווען עס איז, זיין אימשטאַנד צו געפֿינען אַן אויסדרוק פֿאַר זיי, אַזוי לאַנג ווי די דאָזיגע פֿאָרמען האָבען ניט בעקומען אַ בעשטימטען כאַראַקטער ווערענד דער אַרבייט פֿון דער רעקאָנסטרוקציאָן גופא, וועלכע מוז זיך מאַניפֿעסטירען אין טויזענדער פֿערשידענע פּלעצער אין דערזעלבער צייט. ווער האָט פֿאָרויסגעזעהן — ווער, אין דער אמת'ן, האָט גאָר געקענט פֿאָרויסזעהן — בעפֿאָר 1789, וואָס פֿאַר אַ ראָלע די מוניציפּאַל־פֿערוואַלטונגען און די קאָמונע פֿון פּאַריז וועלען שפּיעלען אין די רעוואָלוציאָנערע

עראייגניסען פֿון 1793‏-1789 ? עס איז איינפֿאַך אונמעגליך צו מאַכען געזעצע פֿאַר דער צוקונפֿט. מיר קענען בלויז פֿאָרויסזעהן ביז צו אַ געוויסען גראַד די פֿונדאַמענטאַלע שטרעבונגען פֿון אַ בעוועגונג און אויסאַרבייטען דעם וועג פֿאַר איהר.

* * *

עס פֿערשטעהט זיך, אַז אויפֿפאַסענדיג דעם פּראָבלעם פֿון דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן אויף אַזאַ אופן, קען זיך דער אַנאַרכיזם ניט לאָזען פֿערפֿיהרען דורך אַ פּראָגראַם, וואָס האט פֿאַר אַ ציעל: „די עראָבערונג פֿון דער פּאָליטישער מאַכט, וועלכע געפֿינט זיך היינט אין די הענד פֿון'ם שטאַאַט".

מיר ווייסען, אַז די דאָזיגע עראָבערונג פֿון דער פּאָליטישער מאַכט קען ניט אויסגעפֿיהרט ווערען דורך פֿרידליכע מיטלען. די בורזשואַזיע וועט זיך, אָהן אַ קאַמפּף, ניט ענטזאָגען פֿון איהר מאַכט; זי וועט זיך פֿערטהיידיגען. און וואָס מעהר די סאָציאַליסטען וועלען ווערען אַ טהייל פֿון דער רעגירונג און זיך טהיילען מיט דער מאַכט פֿון דער בורזשואַזיע, אַלץ וואַסערדיגער און בלאַסער וועט ווערן זייער סאָציאַליזם. און דאָס איז טהאַטזעכליך איצט דער פֿאַל איבעראַל וואו עס וואָלט געווען אַנדערש, וואָלט די בורזשואַזיע, וועלכע איז פֿיעל שטאַרקער אין צאָהל און אינטעליגענץ, ווי די מייסטע סאָציאַליסטען שטעלען זיך פֿאָר, קיינמאָל ניט געטהיילט איהר מאַכט מיט די סאָציאַליסטען.

און פֿון דער אַנדערער זייט ווייסען מיר אויך, דאָס אויב אַן ערפֿאָלגרייכער אויפֿשטאַנד וואָלט פֿראַנקרייך, ענגלאַנד אָדער דייטשלאַנד געגעבען אַ פּראָוויזאָרישע סאָציאַליסטישע רעגירונג, וואָלט אַזאַ רעגירונג געווען אַבסאָלוט אונמעכטיג, אָהן דער ספּאָנטאַנער קאָנסטרוקטיווער טהעטיגקייט פֿון די מאַסען. אין זי וואָלט אין גיכען געוואָרען אַ הינדערניס, אַן אָבהאַלט פֿאַר דער רעוואָלוציאָן.

* * *

שטודירענדיג די פֿאָרבערייטונגס־פּעריאָדען פֿון רעוואָלוציאָנען, זייגען מיר געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז ניט די ווידערשטאַנדס־קראַפֿט אָדער די אַטאַקען פֿון אַ פּאַרלאַמענט אָדער פֿון וואָס פֿאַר עס איז ניט פֿערטרעטונגס־קערפּערשאַפֿט שטעלען פֿאָר מיט זיך דעם אייגענטליכען אורשפּרונג פֿון אַ רעוואָלוציאָן. אַלע רעוואָלוציאָנען האָבען זיך אָנגעהויבען ביים פֿאָלק. קיין רעוואָלוציאָן איז ניט אַרויסגעוואַקסען פֿיקס און פֿאַרטיג, בעוואָפֿענט פֿון קאָפּ ביז די פֿיס, אַזוי ווי מינערוואַ איז אַרויסגעוואַקסען פֿון דעם מוח פֿון יופּיטער. אַלע

רעוואָלוציאָנען האָבען, אויסער דעם פּראָצעס פֿון זייער ענטשטעהונג, געהאַט זייער פֿעריאָדע פֿון ענטוויקלונג, ווען די מאַסען, נאָכדעם ווי זיי האָבען צוערשט פֿאָרמולירט זעהר בעשיידענע פֿאָדערונגען, האָבען ביסלעכווייז אָנגעהויבען צו פֿערשטעהן די נויטווענדיגקייט פֿון טיעפֿערע און ראַדי־קאַלערע אומוועלצונגען. זיי זיינען געוואָרען אַלץ מוטהיגער און ענט־שלאָסענער; די פּראָבלעמען פֿון דעם מאָמענט צווינגען זיי מעהר צו רייזיקירען; זיי בעקומען מעהר צוטרוי צו זיך אַליין, און ווי באַלד זיי האָבען אָראָבגעוואָרפֿען פֿון זיך זייער לעטאַרגישע פֿערצווייפֿלונג, ענט־וויקלען זיי זייער פּראָגראַם טיעפֿער און ברייטער. די „מורא'דיגע ביטעס", וועלכע זיי האָבען אַרויסגעשטעלט אין דער ערשטער צייט, פֿערוואַנדלען זיך ביסלעכווייז אין אמת'ע רעוואָלוציאָנערע פֿאָדערונגען.

פֿראַנקרייך האָט געברויכט פֿיער יאָהר צייט, פֿון 1789 ביז 1793, אום צו שאַפֿען אַ רעפּובליקאַנישע מינדערהייט, וועלכע איז געווען גענוג שטאַרק זיך איינצושטעלען פֿאַר איהרע פֿאָדערונגען.

וואָס אָנבעלאַנגט דעם ענטשטעהונגס־פּראָצעס פֿון אַ רעוואָלוציאָן, בעגרייפֿען מיר איהם אויף אַזאַ שטייגער: איינצעלנע אינדיווידוען, וועלכע פֿיהלען אין זיך אַ טיעפֿע אונצופֿריעדענהייט צו די אומשטענדען, וואָס רינגלען זיי אַרום, רעוואָלטירען צוערשט איינציגווייז. פֿיעלע פֿון זיי געהען צו גרונד, און מען זעהט ניט קיין שום רעזולטאַט פֿון זייער אַרבייט; אָבער די גלייכגילטיגקייט פֿון דער געזעלשאַפֿט האָט בעקומען אַ שטויס. אפילו די, וואָס זיינען געווען העכסט צופֿריעדען מיט די בעשטעהענדע בעדינגונגען און די אונוויסענסטע עלעמענטען זיינען אויפֿגעטרייסעלט געוואָרען דורך דיזע איינצעלנע רעבעלישע אַקטען און פֿרעגען זיך אַליין: „פֿאַר וואָס פֿאַר אַ צוועק זיינען דיזע מענשען געשטאָרבען; עהרליכע מענשען, פֿול מיט ענערגיע, הויבען אָן צו רעוואָלטירען און זיינען פֿאַר־טיג אַוועקצוגעבען זייערע לעבענס?" מיט דער צייט ווערט שוין אונמעג־ליך צו בלייבען גלייכגילטיג; די מענשען זיינען געצוואונגען צו ערקלערען זיך פֿאַר אָדער געגען די ציעלען, צו וועלכע אָט די איינצעלנע אינ־דיווידוען האָבען געשטרעבט.

ביסלעכווייז ווערען קליינע גרופּען מענשען אָנגעשטעקט מיט דעמ־זעלבען גייסט פֿון רעוואָלט. זיי פֿאַנגען אויך אָן צו רעוואָלטירען, אָפֿט־מאָל מיט דער האָפֿנונג אויף אַ טהיילווייזען ערפֿאָלג; צ.ב.ש. צו געווינען אַ סטרייק, צו בעקומען ברויט פֿאַר זייערע קינדער אָדער צו ווערען פּטור פֿון איינוגע פֿערהאַסטע בעאַמטע. זעהר אָפֿט אָבער רעוואָלטירען זיי אויך אָהן אַ שום האָפֿנונג אויף אַן ערפֿאָלג, איינפֿאַך דערפֿאַר, וואָס

עס איז זיי שוין אונמעגליך איינצוזיצען רוהיג. ניט איין אָדער צווייִ אַזעלכע רעוואָלטען, נאָר הונדערטער קליינע אויפשטענדע זיינען געווען די איינלייטונג צו די רעוואָלוציאָנען אין ענגלאַנד און פראַנקרייך. און אויך דאָס איז געוועןאונפערמיידליך. אָהן אַזעלכע רעוואָלטען אין אויפשטענדע וואָלטען מיר קיינמאָל ניט געהאַט קיין רעוואָלוציאָן. אָהן די דראָהונג, וועלכע ליגט בעהאַלטען אין אַזעלכע רעוואָלטען, וואָלט דאָס פאָלק קיינמאָל ניט אימשטאַנד געווען אַרויסצורייסען ערנסטע פערבעסערונגען פון די רעגירענדע קלאַסען. אָהן אַזעלכע אויפשטענדע וואָלטען די מענשליכע מוחות זיך קיינמאָל ניט בעפרייט פון זייערע טיעף איינגעוואָרצעלטע פאָראורטהיילען און געפאַסט נייעם מוטה, אום צו ענטוויקלען נייע האָפנונגען. און האָפנונג — די האָפנונג אויף אַ פערבעסערונג — איז שטענדיג געווען די אַנטרייבענדע קראַפט פון אַלע רעוואָלוציאָנען.

מען האָט זיך אָפט בענוצט מיט דער „פריעדליכער" אָבשאַפונג פון דער לייבאייגענשאַפט אין רוסלאַנד, אום צו בעווייזען, אַז עס איז מעגליך אויסצופיהרען אַ גרויסען סאָציאַלען איבערבייט, אָהן אַ רעוואָלוציאָן. אָבער מען האָט פערגעסען אָדער מען מאַכט זיך פערגעסען, אַז אַ לאַנגע סעריע פון בויערן־רעוואָלטען האָבען פריהער שטאַטגעפונען און געפיהרט צו דער אָבשאַפונג פון דער לייבאייגענשאַפט. די דאָזיגע רעוואָלטען האָבען זיך שוין אָנגעפאַנגען אין די פופציגער יאָהרען פון דעם פערגאַנגענעם יאָהרהונדערט, וואַהרשיינליך אַלס אַן אָבקלאַנג פון 1848 אָדער פון די אויפשטענדע פון גאַליציען אין 1846. זיי זיינען וואָס ווייטער אַלץ ערנסטער געוואָרען און האָבען בײַלעכוויז אָנגענומען אַזאַ כאַראַקטער ווי קיינמאָל בעפאָר. דאָס איז אָנגעגאַנגען ביז 1857, ווען אַלעקסאַנדער דער צווייטער האָט פערשפּראָכען צו בעפרייען די לייבאייגענע אין זיין בריעף צו די אַדעל־מענער פון דער ליטוי. די ווערטער פון אַלעקסאַנדער הערצען: „עס איז בעסער צו געבען די פרייהייט פון אויבען, איידער זי זאָל קומען פון אונטען", וועלכע אַלעקסאַנדער דער צווייטער האָט ווידערהאָלט, ריידענדיג צו די מאָסקאָווער אַדעל־מענער אין 1856, זיינען ניט בלויז געווען אַ פוסטע דראָהונג; זיי האָבען בלויז אויסגעדריקט דעם אמת׳ן צושטאַנד פון יענער צייט. עס איז געווען די מורא פאַר אַן אַלגעמיינעם בויערן־אויפשטאַנד, פיעל שרעקליכער ווי דער אויפשטאַנד פון פוגאַטשאָוו אין 1773, וועלכע האָט די רוסישע פעאָדאַליסטען געצוואונגען איינצוגעבען

דאָסזעלבע האָט פּאַסירט יעדעס מאָל, ווען מען האָט דערפיהלט די נאָהענטקייט פון אַ רעוואָלוציאָן, און מען קען רוהיג אָננעהמען אַלס אַן אַלגעמיינע רעגעל, אַז דער כאַראַקטער פון יעדער רעוואָלוציאָן איז בעשטימט געוואָרען דורך דעם כאַראַקטער און צוועק פון די פריהערדיגע רעוואָלטען, וועלכע האָבען איהר פאָרבערייטעט.

צו ערוואַרטען, אַ ס אָ צ י אַ ל ע רעוואָלוציאָן זאָל קומען פון זיך אַליין אָהן פריהערדיגע רעוואָלוציאָנערע אַקטען, רעוואָלטען און אויפשטענדע, איז אַ קינדערשע האָפנונג. דאָס וואָלט געהייסען פערמאַכען די אויגען צו אַלעס, וואָס עס טהוט זיך אַרום אונז אין אייראָפּאַ און אַמעריקאַ און צו איגנאָרירען די הונדערטער סטרייקס און קליינע רעוואָלטען, וועלכע מאַניפעסטירען זיך איבעראַל און וועלכע בעקומען וואָס וויטער אַ טיעפערען און ברייטערען כאַראַקטער.

XV.

שלום-בעטראכטונגען.

דאָס, וואָס עס איז געזאָגט געוואָרען אין די פריהערדיגע קאַפּיטלען, איז, דוכט זיך אונז, גענוג צו מאַכען זיך אַן אַלגעמיינע אידעע וועגען דעם אַנאַרכיזם, צו צייגען, וואָס פאַר אַ פּלאַץ ער פערנעהמט אין דער מאָדערנער געדאַנקען-וועלט און פעסטצושטעלען זיינע בעציהונגען צו דער מאָדערנער וויסענשאַפט.

דער אַנאַרכיזם שטעלט פאַר מיט זיך אַ פערזוך אָנצוואַווענדען די פעראַלגעמיינערונגען, וועלכע מיר האָבען געוואונען מיט דער הילפע פון דער אינדוקטיוו-דעדוקטיווער מעטהאָדע אין די נאַטור-וויסענשאַפטען, אויף אַלע אינסטיטוציאָנען פון דער מענשליכער געזעלשאַפט. גרינדענדיג זיך אויף דעם באַזיס פון דער דאָזיגער אויפפאַסונג, איז ער אין דערזעלבער צייט אַ פערזוך אויסצוגעפינען אין פאָראויס דעם וואַהרשיינליכען ענטוויקלונגס-פּראָצעס פון דער מענשהייט אויף איהר וועג צו פרייהייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט, אָנגעטריבען דורך דעם פערלאַנג צו ערהאַלטען די גרעסטע סומע פון גליק און וואָהלזיין, וואָס עס איז נור מעגליך, פאַר יעדע איינהייט אין דער מענשליכער געזעלשאַפט.

דער אַנאַרכיזם איז דער אונפֿערמיידליכער רעזולטאַט פֿון דער אינ־טעלעקטועלער בעוועגונג אין די נאַטור־וויסענשאַפֿטען, וועלכע האָט זיך אָנגעפֿאַנגען ביי די ענדע פֿון׳ם 18טען יאָהרהונדערט. דורך דעם טריאומף פֿון דער רעאַקציאָן אין אייראָפּאַ, נאָך דער נידערלאַגע פֿון דער פֿראַנ־צויזישער רעוואָלוציאָן, איז די דאָזיגע בעוועגונג אָבגעשטעלט געוואָרען אין איהר ענטוויקלונג, אָבער מיט זעכציג יאָהר שפּעטער האָט זי זיך אויפֿגעהויבען פֿון דאָס ניי מיט איהר גאַנצער קראַפֿט. דער אַנאַרכיזם האָט זיינע וואָרצלען אין דער נאַטוראַליסטישער פֿילאָזאָפֿיע פֿון׳ם 18טען יאָהרהונדערט. אָבער ער האָט ערשט בעקומען אַ זיכערן און פֿאָלשטענ־דיגען פֿונדאַמענט נאָך דער רענעסאַנס פֿון די וויסענשאַפֿטען, וועלכע האָט זיך מאַניפֿעסטירט אין מיטען פֿון׳ם 19טען יאָהרהונדערט און וועלכע האָט אַריינגעגעבען אַ נייעם לעבען אין דעם שטודיום פֿון די מענשליכע אינסטיטוציאָנען און געזעלשאַפֿטען אויף אַ נאַטור־וויסענשאַפֿטליכען באַזיס.

די זאָגענאַנטע „וויסענשאַפֿטליכע געזעצע", וועלכע האָבען, ווי עס ווייזט אויס, געקענט צופֿרידענשטעלען די דייטשע מעטאַפֿיזיקער וועהרענד די ערשטע דרייסיג יאָהר פֿון׳ם 19טען יאָהרהונדערט, האָבען ניט קיין שום פּלאַץ אין דער אַנאַרכיסטישער געדאַנקען־וועלט. דער אַנאַרכיזם אָנערקענט ניט קיין אַנדער מעטהאָדע פֿון אונטערזוכונג, ווי נור די וויי־סענשאַפֿטליכע מעטהאָדע; און ער בענוצט זיך מיט דער דאָזיגער מע־טהאָדע אין אַלע וויסענשאַפֿטען, וועלכע מען רופֿט געוועהנליך געזעל־שאַפֿטס-וויסענשאַפֿטען.

דאָס איז די וויסענשאַפֿטליכע אויפֿפֿאַסונג פֿון׳ם אַנאַרכיזם.

מיט דער הילפֿע פֿון דער וויסענשאַפֿטליכער מעטהאָדע פֿון די עקזאַקטע וויסענשאַפֿטען און בענוצענדיג זיך מיט די לעצטע וויסענ־שאַפֿטליכע אונטערזוכונגען, וואָס זיינען געמאַכט געוואָרען אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דער דאָזיגער מעטהאָדע, זוכט דער אַנאַרכיזם ניי אויפֿצו־בויען אַלע וויסענשאַפֿטען, וועלכע בעשעפֿטיגען זיך מיט דעם שטודיום פֿון׳ם מענשען און צו רעווידירען אַלע עקזיסטירענדע בעגריפֿען מכח רעכט, גערעכטיגקייט א.ז.וו. שטיצענדיג זיך אויף די נייע רעזולטאַטען פֿון דער אַנטראָפּאָלאָגישער פֿאָרשונג און ערגענצענדיג דאָס ווערק פֿון זיינע פֿאָר־געגנער אין 18טען יאָהרהונדערט, קעמפֿט דער אַנאַרכיזם צוזאַמען מיט דעם אינדיווידואום געגען דעם שטאַאַט און צוזאַמען מיט דער געזעלשאַפֿט געגען דער אויטאָריטעט, וועלכע בעהערשט די געזעלשאַפֿט צוליעב גע־וויסע היסטאָרישע בעדינגונגען. בענוצענדיג זיך מיט די פֿאַקטען, וועלכע

די מאָדערנע וויסענשאַפט האָט צונויפגעקליבען, האָט דער אַנאַרכיזם בעוויזען, אַז די אויטאָריטעט פון'ם שטאַאַט, וועלכע האַלט אין איין וואַקסען היינט צו טאָג, איז אין דער ווירקליכקייט ניט מעהר ווי אַ שעדליכע און אונגוציגע איבער-געבליבענע, וועלכע איז פאַר אונז אייראָפּעער ערשט אויפגעבויט געוואָרען אין 15טען און 16טען יאָהרהונדערט; אַן אינסטיטוציאָן, וועלכע איז ספּעציעל געשאַפען געוואָרען צו פערטהיידיגען די אינטערעסען פון'ם לענדלאָרדיזם, קאַפּיטאַליזם און אָפיציאַליזם און וועלכע האָט שוין אין די עלטערע צייטען פעראורזאַכט דעם אונטערגאַנג פון רוים און גריכענלאַנד און פון פיעלע אַנדערע צענטערס פון דער ציוויליזאַציאָן, וואָס האָט אַמאָל געבליהט אין די לענדער פון מזרח-זייט און אין עגיפּטען.

די שטאַאַטס-אויטאָריטעט, וועלכע איז געשאַפען געוואָרען אין פערלויף פון דער געשיכטע מיט דעם צוועק צו פעראייניגען די אַדעל-מענער, די ריכטער, די מיליטערישע פיהרער און די פּריעסטער פאַר דער געמיינשאַפטליכער פערטהיידיגונג פון זייערע קלאַסען-אינטערעסען און וועלכע איז שטענדיג געווען אַ הינדערניס פאַר דעם מענשען אין זיינע פערזוכען צו שאַפען זיך אַ פּרייע און זיכערע עקזיסטענץ — דיזעלבע שטאַאַטס-אויטאָריטעט קען בשום אופן ניט זיין קיין וואַפע פאַר דער בעפרייאונג, אַקוראַט ווי דער אימפּעריאַליזם און די קירכע קענען ניט דיענען אַלס אינסטרומענטען פאַר דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן.

אין דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע איז דער אַנאַרכיזם געקומען צו דעם שלוס, אַז די איבלען פון אונזער צייט ווערען ניט פעראורזאַכט דורך דעם, וואָס דער קאַפּיטאַליסט פערכאַפּט פאַר זיך דעם „מעהר-ווערטה" אָדער „ריין-געווין", נאָר דורך דעם פאַקט, וואָס עס איז איבערהויפּט דאָ אַ מעגליכקייט פאַר „מעהר-ווערטה" און „ריין-געווין" אין דער געזעלשאַפט. דער קאַפּיטאַליסט קען פערכאַפּען דעם פּראָדוקט פון מענשליכער אַרבייט, דערפאַר וואָס מיליאָנען מענשען האָבען בוכשטעבליך ניט פון וואָס צו לעבען, אויב זיי ווילען ניט פערקויפען זייער אַרבייטס-קראַפט און זייער אינטעליגענץ פאַר אַזאַ פּרייז, וועלכער גיט דעם קאַפּיטאַליסט די מעגליכקייט צו מאַכען דעם „ריין-געווין" און דעם „מעהר-ווערטה".

דאָס איז די אורזאַכע, וואָרום מיר זיינען מיט דער מיינונג, אַז דער ערשטער קאַפּיטעל אין דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע, וועלכער דאַרף שטודירט ווערען, איז די קאָנסומציאָן, די פערטהיילונג פון די פּראָדוקטען, ניט די פּראָדוקציאָן. און ווען עס וועט

אויסברעכען אַ רעוואָלוציאָן, איז די ערשטע אויפגאַבע צו אָרגאַניזירען די פערטהיילונג פון די לעבענס-מיטלען און פראָדוקטען אויף אַזאַ אופן, אַז יעדער איינציגער זאָל זיין פערזאָרגט מיט וואוינונג, קליידער און נאַהרונג. אונזערע פאָרגענגער פון 1793 און 1794 האָבען דאָס גוט פערשטאַנען. וואָס אָנבעלאַנגט די פראָדוקציאָן, ווערט זי מוזען אָרגאַניזירט ווערען אויף אַזאַ שטייגער, אַז די וויכטיגסטע בעדערפנישען פון אַלע מיטגלידער אין דער געזעלשאַפט זאָלען צוערשט קענען בעפרידיגט ווערען און וואָס שנעלער. אָט דערפאַר זעהט דער אַנאַרכיזם אין דער קומענדער רעוואָלוציאָן מעהרער, ווי אַן איינפאַכען איבערבייט פון גאָלד אויף „ארבייטס-טשעקס" אָדער ווי די אָבשאַפונג פון די איצטיגע קאַפּיטאַליסטען צו גונסטען דעם שטאַאַט אַלס דער איינציגער קאַפּיטאַליסט. פאַר די אַנאַרכיסטען איז די קומענדע רעוואָלוציאָן דער ערשטער שריט צום פרייען קאָמוניזם, צו אַ געזעלשאַפטליכען צושטאַנד, וואו עס איז ניטאָ קיין פּלאַץ פאַר דעם שטאַאַט.

זיינען די בעטראַכטונגען פון דעם אַנאַרכיזם, די שליסע, וועלכע ער ציהט פון זיינע בעאָבאַכטונגען, ריכטיג? — די וויסענשאַפטליכע קריטיק פון זיינע גרונדלאַגען פון איין זייט און הויפּטזעכליך דאָס פּראַקטישע לעבען פון דער אַנדערער זייט וועלען פערענטפערען די דאָזיגע פראַגע. פאַרהאַן אָבער איין פונקט, וואו דער אַנאַרכיזם איז, אָהן אַ שום צווייפעל, גערעכט; נעמליך דאָרט, ווען ער בעטראַכט דעם שטודיום פון די געזעלשאַפטליכע אינסטיטוציאָנען אַלס אַ קאַפּיטעל פון דער נאַטור-וויסענשאַפט, ווען ער זאָגט זיך אָב איין פאַר אַלע מאָל פון אַלע מעטאַפיזישע אידעען און ערקלערונגען, און ווען ער בענוצט זיך מיט דער-זעלביגער מעטהאָדע, וועלכע איז געווען דער מיטעל אויפצובויען די גאַנצע מאָדערנע וויסענשאַפט און אונזער היינטיגע מאַטעריאַליסטישע פילאָזאָפיע. און די דאָזיגע מעטהאָדע איז דער בעסטער מיטעל אויסצוגעפינען די טעותים, וועלכע די אַנאַרכיסטען האָבען מעגליכערווייזע געמאַכט. אָבער אויסצופּרובירען די ריכטיגקייט פון זיינע שליסע און אָנשויאונגען איז נור מעגליך דורך די וויסענשאַפטליכע אינדוקטיוו-דעדוקטיווע מעטהאָדע, וועלכע איז דער באַזיס פון יעדער וויסענשאַפט און דורך וועלכע יעדע וויסענשאַפטליכע אויפפאַסונג פון דעם אוניווערזום איז ענטוויקעלט געוואָרען.

* * *

פון די פאָלגענדע אָבהאַנדלונגען איבער דעם אַנאַרכיסטישען קאָמוניזם און איבער דער היסטאָרישער ענטוויקלונג פון'ם שטאַאַט און

זיין איצטיגע פֿאָרם, וועלען די לעזער קענען זעהען, אויף וועלכע אור־זאַכען עס גרינדעט זיך אונזער געגנערשאַפֿט צום שטאַאַט און וועלכע אידעען עס האָבען אונז געמאַכט צו אָנערקענען די מעגליכקייט פֿון אַ געזעלשאַפֿט, וועלכע — אָננעהמענדיג דעם קאָמוניזם אַלס דעם באַזיס פֿון איהר עקאָנאָמישער אָרגאַניזאַציאָן — זאָגט זיך אָב פֿון דער היעראַר־כיש־צענטראַליסטישער אָרגאַניזאַציאָנס־פֿאָרם וואָס רופֿט זיך „שטאַאַט“.*)

---

*) אויסער די ווערק, וואָס זיינען שוין דערמאָהנט געוואָרען פֿאַר דעם שטו־דיום פֿון דער ענטוויקלונגס־געשיכטע פֿון׳ם אַנאַרכיזם, זעה נאָך די אויסגעצייכענטע “Bibliographie de l’Anarchie” פֿון מ. נעטלאַו, וועלכע איז ערשיענען אַלס אַ באַנד פֿון דער עליזע רעקלו אין 1897 געגרינדעטער “Bibliotèque des Temps nouveaux” דער לעזער וועט דאָרט געפֿינען אַ גאַנצע ליסטע פֿון שריפֿטען און אַ גרינדליכע ביבליאָגראַפֿיע פֿון די פֿערשידענע אַנאַרכיסטישע ווערק און צייטשריפֿטען.

(ענדע פֿון׳ם ערשטען טהייל.)

צווייטער טהייל.

קאָמוניזם און אנארכיע.

I.

דער אנארכיסטישער קאָמוניזם.

אין 1876, אויף דעם קאָנגרעס אין פֿלאָרענץ, האָבען די מיטגלידער פֿון דער איטאַליענישער פֿעדעראַציאָן פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע“ בעשלאָסען צו רופֿען זיך „אַנאַרכיסטישע קאָמוניסטען“; דאָסזעלבע האָט זיך ווידערהאָלט אין 1880 אויף דעם קאָנגרעס פֿון דער יורא־פֿעדעראַציאָן אין שאָ־דע־פֿאָנד. דער דאָזיגער בעשלוס האָט פֿעראורזאַכט א געוויסע סענזאַציאָן אין דער סאָציאַליסטישער וועלט. מאַנכע האָבען געזעהן אין דעם בעשלוס אַ שריט פֿאָרווערטס אין דער אַלגעמיינער ענטוויקלונג; אַנדערע האָבען אין דעם מעהר ניט געזעהן, ווי אַ נאַרישקייט, אַן אונגעהייערען ווידערשפּרוך.

עס איז וואַהר — ווי מיין פֿריינד דזשיימס גיאָם האָט שוין פֿריהער בעמערקט — אַז דער אויסדרוק „אַנאַרכיסטישער קאָמוניזם“ אָדער „אַנטיאויטאָריטערער קאָמוניזם“ איז שוין דערמאָהנט געוואָרען אין אַ בריעף פֿון וואַרלען, וועלכען גיאָם האָט אין 1870 פֿערעפֿענטליכט אין דער צייטונג „פּראָגרעס“ איז לאָקל, ערקלערענדיג דערביי זיין איינשטימיגקייט מיט דעם נייעם פּרינציפּ. עטליכע אַנאַרכיסטען האָבען זאָגאַר שוין געמאַכט פּראָפּאַגאַנדאַ פֿאַר דער דאָזיגער אידעע צו ענדע פֿון 1869; און אין 1876 איז ערשינען די שריפֿט “l'Idée sur l'organisation sociale” פֿון דזשיימס גיאָם, וואו ער האָט אָנערקענט די מעגליכקייט פֿון אַ צוטהיילונג פֿון די אַרבייטס־פּראָדוקטען אויף דעם באזיס פֿון דעם אַנטי־אויטאָריטערען קאָמוניזם. אָבער צוליעב די אורזאַכען, וועלכע זיינען שוין פֿריהער דערמאָהנט געוואָרען, האָט זיך די אידעע ניט פֿערשפּרייט, ווי

מען האָט ערוואַרטעט; און אונטער דעם איינפלוס פון דער יאַקאָבינים־טישער אידעע זיינען ביידע, די רעפאָרמער און די רעוואָלוציאָנערען פער־בליבען מיט דער מיינונג, וועלכע האָט דאַמאָלס בעהערשט אַלעמען, אַז עס גיט ניט קיין אַנדער סאָרט קאָמוניזם, ווי נור דער אויטאָריטערער קאָמוניזם, אַזוי ווי קאַבע האָט איהם פאָרגעשטעלט אין זיין „רייזע נאָך איקאַריען" אַלס שטאַאַטס־קאָמוניזם. דער שטאַאַט, פערטראָטען דורך איין אָדער מעהרערע פאַרלאַמענטען, וועט זיך אונטערנעהמען צו אָרגאַ־ניזירען די פּראָדוקציאָן. דורך זיינע אַדמיניסטראַטיווע אָרגאַנען וועט ער פאָרשרייבען די אינדוסטריעלע גרופען אָדער די איינצעלנע קאָמונעס אַלעס, וואָס עס איז זיי ערלויבט צום לעבען, צום פּראָדוצירען און צו זייער פערגניגען.

מען האָט גע'חלום'ט, אַז פאַר דער אַלגעמיינער פּראָדוקציאָן וועט געשאַפען ווערען עפּעס עהנליכעס, ווי דאָס, וואָס עס עקזיסטירט היינט אין דעם נעץ פון די שטאַאַטס־אייזענבאַהנען און פון דער פּאָסט. דאָס, וואָס עס עקזיסטירט שוין איצטער פאַר דעם טראַנספּאָרט פון די פּראָדוקטען און די פּאַסאַזשירען, וועט אויך אָנגעווענדט ווערען פאַר דער פּראָדוקציאָן פון אַלע רייכטהימער און פאַר אַלע נויטווענדיגקייטען פון די אַלגעמיינע אינטערעסען. מען וועט פריהער אָנהויבען צו סאָציאַליזירען די אייזענבאַהנען, די מינען, די גרויסע פאַבריקען און ביסלעכוויז וועט דערזעלבער סיסטעם איבערגעטראָגען ווערען אויף אַלע פערשידענע צווייגען פון דער פּראָדוקציאָן, אויף די מיהלען, די בעקערייען, די מאַגאַזינען מיט לעבענס־מיטלען און אַלע איבעריגע אונטערנעהמונגען. מען וועט דאָרט בעשעפטיגען „אַרבייטער־ראָטעס", וועלכע וועלען קולטיווירען די ערד אויף דעם רעכנונג פון'ם שטאַאַט, קוילען־גרעבער צו עקספּלאָטירען די גריבער, וועבער, צו מאַכען געהן די מאַשינען, בעקערס צו באַקען ברויט א.ז.וו. אַקוראַט ווי מיר האָבען היינט גרויסע מאַסען אַרבייטער, וואָס זיינען אָנגעשטעלט ביי דער פּאָסט און ביי די אייזענבאַהנען. אין דער ליטעראַטור פון די פערציגער יאָהרען האָט מען זיך גערן בענוצט מיט דעם וואָרט „ראָטעס" — די דייטשען האָבען דערפון געמאַכט „אַרמעען" — אום אָנצודייטען דעם צושטאַנד פון דיסציפּלין, אונטער וועלכען די אַרבייטער וועלען אַרבייטען אין אַזעלכע אינדוסטריען, קאָ־מאַנדירט און רעגולירט פון אַ גאַנצער היעראַרכיע פון „אַרבייטס־אויפזעהער."

וואָס אָנבעלאַנגט די קאָנסומציאָן, האָט מען זיך פאָרגעשטעלט אַן עהנליכען צושטאַנד, ווי מיר געפינען איהם היינט אין די קאַזאַרמעס. קיין בעזונדערע ווירטשאַפט וועט שוין מעהר ניט עקזיסטירען. מען וועט

איינפֿיהרען געמיינשאַפֿטליכע מאָהלצייטען, אום צו פֿערגרינגערן די אויסגאַ־בען פֿון קאָכען און פֿאַלאַנסטעריען אָדער גרויסע האָטעלען, כדי צו פֿער־קלענערן די קאָסטען פֿון דער קאָנסטרוקציאָן. עס איז וואהר, אַז דער סאָל־דאַט בעקומט ווייניג און שלעכט צו עסען, אַז ער ווערט ברוטאַליזירט פֿון זיינע אָפֿיצירען; אָבער אַזאַ זאַך קען קיינמאָל ניט טרעפֿען מיט די בירגער, וואָס לעבען אין די „פֿאָלקס־הייזער" אָדער אין די „קאָמוניס־טישע שטעדט". און אַזוי ווי די בירגער וועלען האָבען די פֿרייהייט אַליין אויסצואוועהלען זייערע פֿאָרשטעהער, זייערע עקאָנאָמען, זייערע אָפֿיצי־רען, וועלען זיי קוקען אויף זייערע פֿאָרשטעהער — וועלכע זיינען היינט אָפֿיצירען און מאָרגען ווידער פּראָסטע סאָלדאַטען — אַזוי ווי אויף די ענער פֿון דער רעפּובליק. דער „שטאַאט פֿון די בעדיענטע" איז טהאַטזעכליך געווען דער אויסדרוק, מיט וועלכען לואי בלאַן האָט זיך בענוצט, אַן אויסדרוק, וועלכער האָט פּרודהאָן'ן מעהר ווי איינמאָל גע־געבען די געלעגענהייט צו אַמוזירען זיינע לעזער אין דער „וואָאַ די פּעפּל" דורך זיינע סאַרקאַסטישע בעמערקונגען איבער אָט די נייע עטי־קעטע פֿון דעם דעמאָקראַטישען שטאַאַט.

דער קאָמוניזם פֿון די פֿערציגער יאָהרען איז געווען דורכגעקנאָטען מיט אַזעלכע שטאַאַטס־אידעען, וועלכע פּרודהאָן האָט בעקעמפּפֿט אויף דעם שאַרפֿסטען אופֿן בעפֿאָר און נאָך 1848; זיין קריטיק אין דעם צווייטען באַנד פֿון זיינע „עקאָנאָמישע ווידערשפּריכע" (1846) און שפּע־טער אין דער „וואָאַ די פּעפּל" און אין די מייסטע פֿון זיינע שפּעטערדיגע שריפֿטען האָט, אָהן אַ צווייפֿעל, זעהר פֿיעל בייגעטראָגען אַוועקצומאַכען מיט אָט דעם סאָרט קומוניזם אין פֿראַנקרייך. עס איז בעקאַנט, אַז די מייסטע פֿראַנצויזען, וועלכע האָבען גענומען אַן אַנטהייל אין דער גרינדונג פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע", זיינען געווען מוטואַליסטען און האָבען ניט גע־האַט קיין שום שייכות צום קאָמוניזם. אָבער דער שטאַאַטס־קאָמוניזם איז ווידער אויפֿגענומען געוואָרען פֿון די דייטשע סאָציאַליסטען, וועלכע האָבען שטאַרק בעטאָנט זיין דיסציפּלינערע זייט און איהם פֿאָרגעשטעלט פֿאַר אַ „וויסענשאַפֿטליכע" ענטדעקונג. מיט איין וואָרט, אין יענער עפּאָכע, פֿון וועלכער מיר ריידען דאָ, האָט דער קאָמוניזם כמעט שטענ־דיג געהאַט די בעדייטונג פֿון שטאַאַטס־קאָמוניזם אין דעם זין, ווי ער איז געפּריידיגט געוואָרען פֿון די דייטשע נאָכפֿאָלגער פֿון די פֿראַנצויזישע קאָמוניסטען אוים דער צייט פֿון 1848.

ווען אַלזאָ צוויי פֿעדעראַציאָנען פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע" האָבען זיך ערקלערט פֿאַר „אַנאַרכיסטישע קאָמוניסטען", איז דער דאָזיגער

בעשלוס פון פיעלע פון אונזערע פריינד בעגריסט געוואָרען אלס אַן ערנס־טער שריט פאָרווערטס. איבערהויפט האָט די ערקלערונג פון דער יוראַ־פעדעראַציאָן, וועלכע איז אין פראַנקרייך בעסער בעקאַנט געווען, גע־מאַכט אַ שטאַרקען איינדרוק. דער „אַנאַרכיסטישער קאָמוניזם" אָדער דער „פרייהייטליכער קאָמוניזם", ווי מען פלעגט איהם צוערשט רופען אין פראַנקרייך, האָט געפונען אַסך אָנהייננער און מיט דער הילפע פון די אומשטענדען גופא האָט זיך פון דאַמאָלס אָן אָנגעפאַנגען דער שטאַר־קער ערפאָלג פון דער אַנאַרכיסטישער אידעע ביי די פראַנצויזישע אַר־בייטער.

* * *

עס איז גאָר קיין צווייפעל ניט, אַז די פעראייניגונג פון די ווערטער קאָמוניזם און אַנאַרכיע שטעלט פאָר מיט זיך אַ גאַנצען פראָגראַם. זי האָט געשאַפען אַ נייע אויפפאַסונג וועגען דעם קאָמוניזם, וועלכע איז זעהר פערשידען געוועזן פון דער אַלגעמיינער אויפפאַסונג, וואָס האָט פריהער עקזיסטירט מכח דעם קאָמוניזם. און אין דערזעלבער צייט ענט־האַלט זי אויך אַ ברייטען פראָבלעם — אָדער לאָמיר בעסער זאָגען — ד ע ם פראָבלעם פון דער מענשהייט, וועלכען דער מענש האָט שטענדיג פערזוכט צו לייזען, אויסאַרבייטענדיג זיינע אינסטיטוציאָנען, פון דעם קאָ־מוניסטישען שטאַם ביז דער מאָדערנער געזעלשאַפט.

און ווירקליך, וואָס איז צו טהאָן, כדי מיר זאָלען קענען פעראייניגען די קרעפטען פון אַלעמען אויף אַזאַ שטייגער, דאָס אלע זאָלען האָבען אַ מעגליכקייט צו געניסען די גרעסטע סומע פון וואָהלזיין — און אויפ־צוהאַלטען און צו פערברייטערן אין דערזעלבער צייט אַלץ מעהר און מעהר די אינדיווידועלע פרייהייט, וועלכע די מענשען האָבען זיך ערוואָר־בען ביז צום הייגטיגען טאָג?

ווי אַזוי איז מעגליך צו אָרגאַניזירען די אַרבייט אויף אַ געמיינ־שאַפטליכען באַזיס, איבערלאָזענדיג אין דערזעלבער צייט אַ פאָלשטענדיג פרייען פעלד פאַר יעדע איניציאַטיווע?

אָט דאָס איז שטענדיג געוועזן דער פראָבלעם פון דער מענשהייט פון די ערשטע פעריאָדען פון איהר ענטוויקלונג. עס איז דערזעלביגער געוואַלטיגער פראָבלעם, וועלכער אַפעלירט היינט צו אַלע אינטעליגענטע קרעפטע, צו אַלע מענשען מיט אַ גוטען ווילען, צו אַלע כאַראַקטערע, דער פראָבלעם, וואָס פאָדערט ענדליך אַן אמת'ע לייזונג, ניט אויף דעם פאַפיר, נאָר אין'ם לעבען פון דער געזעלשאַפט גופא. די ווערטער „אַ נ אַ ר כ י ס ט י ש ע ר ק אָ מ ו נ י ז ם" אַליין ענטהאַלטען ניט בלויז אַ

נייעם ציעל, נאָר אויך אַ נייע מעטהאָדע, ווי צו לייזען דעם סאָציאַלען פּראָבלעם — צו לייזען איהם פון אונטען, דורך דער ספּאָנטאַנער אַקציאָן פון'ם גאַנצען פאָלק.

עס בלייבט איבער פאַר אונז, פאַר אונזער גערענקען־ארבייט און אונזער שטודיום, אויסצוגעפינען צי אַט דער אַנאַרכיסטישער ציעל און אַט די אַנאַרכיסטישע מעטהאָדע צו לייזען די סאָציאַלע פראַגע — וועלכע זיינען ניי צו די מאָדערנע רעוואָלוציאָנערען, אָבוואָהל זעהר אַלט צו דער מענשהייט אין אַלגעמיין — עס בלייבט איבער צו אונז אויסצוגעפינען — צי דער דאָזיגער ציעל און די דאָזיגע מעטהאָדע זיינען גוט, אויספיהר־באַר און פּראַקטיש. און אַט די אַרבייט איז אונטערגענומען געוואָרען אויף אַ ברייטען באַזיס פון דאַמאָלס אָן.

* * *

פון דער אַנדערער זייט האָט די ערקלערונג „קאָמוניסטיש־אַנאַרכיס־טיש" אויך געהאַט צו קעמפפען מיט אַסך שוועריגקייטען. פון איין זייט זיינען די געגנער פון'ם אַנאַרכיזם, די דייטשע נאָכפאָלגער פון לואי בלאַן, וועלכע האָבען איבערגענומען פון איהם זיין פאָרמעל פון דעם „שטאַאט פון די בעדריענטע", דעם „איניציאַטאָר פון'ם פּראָגרעס", נאָך שטאַרקער אָנגעפאַלען אויף די, וואָס האָבען פערוואָרפען דעם שטאַאט אין זיינע אַלע פאָרמען. זיי האָבען פריהער אַוועקגעלייגט אָן אַ זייט דעם קאָמוניזם אַלס אָן אַלטע זאַך און האָבען אָנגעהויבען פּריידיגען אונטער דעם נאָמען פון'ם „קאָלעקטיוויזם" אָדער פון'ם „וויסענשאַפטליכען סאָצי־אַליזם", דעם סיסטעם פון די „אַרבייטס־טשעקס" פון ראָבערט אָוען און פּרודהאָן און די אינדיווידועלע בעלוינונג פון די פּראָדוצירער, וועלכע זיינען אַלע פערוואַנדעלט געוואָרען אין „בעאַמטע". וואָס אָנבע־לאַנגט אונז, האָבען זיי אויסגעפונען, אַז קאָמוניזם און אַנאַרכיע זיינען צוויי בעזונדערע בעגריפע, וועלכע אונטערשיידען זיך איינע פון די אַנ־דערע „ווי וואַסער און פייער". דער קאָמוניזם איז פאַר זיי בלויז געווען דער אויטאָריטערער קאָמוניזם פון קאַבע — דער איינציגער, וואָס זיי האָבען געקענט פערשטעהן — און דעריבער איז פאַר זיי געווען גאַנץ קלאָר, אַז זייער קאָמוניזם, וועלכער איז פערבונדען מיט דער אַרכיע (די פאָליטישע מאַכט, די רעגירונג) און די אַן־אַרכיע (קיין פאָליטישע מאַכט, קיין רעגירונג) זיינען דירעקט אַנטאַגאָניסטיש איינע צו די אַנדערע. די איינע איז די נעגאַציאָן פון דער אַנדערער און קיין מענש האָט ביז איצט נים גע'חלומ'ט זיי ביידע צו פעראייניגען. וואָס אָנבעלאַנגט די פראַגע צי דער אויטאָריטערער קאָמוניזם איז ווירקליך די איינציגע

מענליכע פֿאָרם פֿון'ם קאָמוניזם, האָבען אָט די געגנער פֿון דער נייער ריכטונג אפילו ניט געוואָלט קלערען וועגען דעם; ווייל דאָס איז געווען ביי זיי אַן אַבסאָלוטע וואַהרהייט.

פֿיעל ערנסטער איז געווען דער ווידערשפרוך, וואָס האָט זיך אויפֿגעהויבען אין דעם לאַגער פֿון די אַנאַרכיסטען גופא. דאָרטען האָט מען צוערשט ווידערהאָלט פּרודהאָן'ס אַרגומענטען געגען דעם קאָמוניזם אין נאָמען פֿון דער אינדיווידועלער פֿרייהייט. און די דאָזיגע אַרגומענטען, אָבוואָהל זיי זיינען שוין אַלט געווען פֿופֿציג יאָהר, האָבען נאָך אַלץ ניט געהאַט פֿערלאָרען זייער ווערטה.

פּרודהאָן האָט טאַקע גערעדט אין נאָמען פֿון'ם אינדיוויד ואום, וועלכער וויל פֿערזיכערן זיין פֿרייהייט, אויפֿהאַלטען די גאַנצע אונאַבהייניגקייט פֿון זיין איך, זיין אַרבייט, זיין איניציאַטיווע, זיין בילדונג, זיין לוקסוס, וואָס ער קען זיך פֿערשאַפֿען, ניט עקספּלאָטירענדיג קיינעם ניט, — מיט איין וואָרט פֿון זיין גאַנצען לעבען. און אָט די פֿראַגע מכח די רעכטע פֿון'ם אינדיווידואום האָט נאָך היינט צו טאָג דיזעלבע בעדייטונג, ווי אין דער צייט, ווען פּרודהאָן האָט געשריבען זיין „סיסטעם פֿון עקאָנאָמישע ווידערשפּריכע".

אפשר האָט די דאָזיגע פֿראַגע היינט נאָך אַ גרעסערע בעדייטונג ווי אין יענער צייט, היינט, ווען דער שטאַאַט האָט בעשריינקט די פֿרייהייט פֿון דעם איינצעלנעם אויף אַזאַ געוואַלדיגען אופֿן דורך דעם צוואַנג פֿון דער אַלגעמיינער מיליטער־פֿליכט, דורך זיינע אַרמעען, וועלכע בעשטעהען פֿון מיליאָנען מענשען און וועמענס אויפֿהאַלטונג עס קאָסט מיליאַרדען אָבגאַבען, דורך זיינע שולען, דורך זיין „פּראָטעקציאָן" פֿון די וויסענשאַפֿטען און קינסטע, בעצירט מיט אַ פּאָליציי־ליכער און יעזואיטישער בעוואַכונג, און ענדליך דורך דער קאָלאָסאַלער ענטוויקלונג פֿון דער ביוראָקראַטיע.

דער מאָדערנער אַנאַרכיסט בענוצט זיך שטענדיג מיט די אַלע אַרגומענטען. ער רעדט אין נאָמען פֿון דעם אינדיווידואום, וועלכער האָט זיך אויפֿגעהויבען געגען די אינסטיטוציאָנען פֿון אַ מעהר אָדער ווייניגער בעשריינקטען, אָבער שטענדיג אויטאָריטערען קאָמוניזם, ביי וועלכע די מענשהייט האָט זיך עטליכע מאָל אָבגעשטעלט אין פֿערלויף פֿון איהר לאַנגער און שווערער געשיכטליכער ענטוויקלונג.

מען קען ניט אַוועקמאַכען מיט דער האַנד די דאָזיגע אַרגומענטען; זיי זיינען מעהר, ווי געוועהנליכע אַדוואָקאַטען־שטרייטיגקייטען.

דער אַנאַרכיסטישער קאָמוניסט גופא האָט זיך געמוזט מיט זיי

בעגעגענען אין דער איינער אָדער אין דער אַנדערער פֿאָרם, אָקוראַט ווי דער אינדיווידואַליסט. די דאָזיגע אַרגומענטען האָבען נאָך בעקומען אַ גרעסערע בעדייטונג דורך דעם, וואָס זיי האָבען אַרויסגערופֿען נאָך אַ פֿיעל ברייטערע פֿראַגע, נעמליך אויסצוגעפֿינען צי דאָס געזעלשאַפֿטליכע לעבען איז אַ מיטעל פֿאַר דער בעפֿרייאונג פֿון'ם אינדיווידואום, צי אַן אורזאַכע פֿון זיין פֿערשקלאַפֿונג ? צי עס פֿיהרט צו אַ פֿערגרעסערונג פֿון דער אינדיווידועלער פֿרייהייט, צי עס בעשריינקט און פֿערקלענערט איהר ? דאָס איז די פֿונדאַמענטאַלע פֿראַגע פֿון דער גאַנצער סאָציאָלאָגיע, און דעריבער פֿערדינט זי אַ גרינדליכע אונטערזוכונג.

און דאָס איז ניט בלויז אַ פֿראַגע פֿון דער אַבסטראַקטער וויסענשאַפֿט. מעגליך, אַז די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן פֿאָדערט שוין מאָרגען אונזער הילפֿע. צו זאָגען, אַז אונזער אויפֿגאַבע איז בלויז די צושטערונג און אַז עס בלייבט איבער צו די אַנדערע — צו וועמען ? — צו בויען, איז ניט מעהר ווי אַ שלעכטער וויץ.

ווער דען װעלען זיין די סאָציאַלע בוי־מייסטער פֿון דער צוקונפֿט, אויב ניט מיר אַליין ? מען קען אפילו צושטערען אַ הויז און ניט אַוועקשטעלען קיין נייעס אויף דעם פּלאַץ פֿון דאָס אַלטע, אָבער מיט געזעלשאַפֿטליכע אינסטיטוציאָנען איז דאָס אונמעגליך. ווי באַלד מען צושטערט איינע פֿון זיי, לייגט מען שוין אַוועק אין דעם סאַמע מאָמענט פֿון דער צושטערונג דעם פֿונדאַמענט פֿון דאָס, וואָס עס וועט זיך שפּעטער ענטוויקלען אויף דעם פּלאַץ פֿון דאָס אַלטע. קיין צווייפֿעל ניט, ווען דאָס פֿאָלק וועט הייסען די אייגענטהימער פֿון די הייזער, די פֿאַבריקעי, די פֿעלדער זיך אָבטראָגען, וועט עס ניט זיין דערפֿאַר, כדי די הייזער, די פֿעלדער, די פֿאַבריקען זאָלען שטעהען ליידיג; נאָר מען וועט באַלד אָנהויבען איבערצובייטען איין פֿאָרם פֿון דער פּראָדוקציאָן אויף אַן אַנדערער. און דורך דעם אַליין בויט מען אויף אַ נייע געזעלשאַפֿט.

לאָמיר אַלזאָ פֿערזוכען אַנצודייטען אויף עטליכע גרונד־פֿאָרמען פֿון אָט דער ברייטער פֿראַגע.

II.

דער אויטאריטערער קאמוניזם. — קאמוניסטישע קאמונעס.

די וויכטיגקייט פון דער פראַגע, וועלכע מיר געהען דאָ אויפהויבען, איז אזוי קלאָר, אז מען דאַרף וועגען דעם ניט דיסקוטירען. פיעלע אַנאַרכיסטען, פערשטעהט זיך, די קאָמוניסטען און אַסך דיינקער אין אַלגעמיין, אָנערקענען דעם געוואַלטיגען נוצען, וועלכען דער קאָמוניזם קען ברייגנען דער געזעלשאַפט; אָבער זיי דערקענען אויך אין דער דאָזיגער פאָרם פון א סאָציאַלער אָרגאַניזאַציאָן א געפאַהר צו דער פרייהייט און צו דער פרייער ענטוויקלונג פון'ם אינדיווידואום. פון דער אַנדערער זייט פיהרט אונז די גאַנצע פראַגע צו יענעם אַנדערן פראָבלעם, וועלכער מאַניפעסטירט זיך אין אונזער יאָהרהונדערט אין זיין גאַנצער ברייטקייט און טיעפקייט — צו דער פראַגע מכח דער שטעלונג פון דעם אינדיווידואום אין דער געזעלשאַפט.

דער פראָבלעם האָט צו קעמפפען מיט אַסך אונקלאָרע פאָרשטע-לונגען. ריידענדיג וועגען דעם קאָמוניזם, שטעלען זיך די מייסטע פאָר אַ מעהר אָדער וויניגער קריסטליכען קאָמוניזם, עהנליך צו דעם קאָמוניזם אין די מאָנאַסטירען, שטענדיג אויטאָריטער, אזוי ווי ער איז געפריידיגט געוואָרען אין דעם ערשטען העלפט פון'ם 19טען יאָהרהונדערט, הויפט-זעכליך פון קאַבע און פון די געהיימע קאָמוניסטישע געזעלשאַפטען און אין די פאָרמען, ווי מען האָט פערזוכט איהם פראַקטיש צו פערווירקלי-כען אין געוויסע קאָמונעס אין אַמעריקאַ. קאַבע און די מייסטע איני-ציאַטאָרס פון די קאָמוניסטישע עקספערימענטען אין אַמעריקאַ האָבען גענומען די פאַמיליע פאַר א פאָרבילד, א מאָדעל, אום צו גרינדען די „גרויסע קאָמוניסטישע פאַמיליע", צו „רעפאָרמירען דעם מענשען"; און צו אָט דעם צוועק האָבען זיי זיך ניט בענוגענט מיט דער געמיינשאַפט-ליכער אַרבייט, נאָר זיי האָבען אויך צוגעשריבען די גרעסטע וויכטיגקייט צו אַן אַלגעמיינעם פאַמיליערען צוזאַמען-לעבען, אום אָוועקצומאַכען מיט דער איצטיגער ציוויליזאַציאָן, מיט דער אָבזונדערונג און צו שאַפען אַזאַ צושטאַנד, וואו די „ברידער" און „שוועסטער" האָבען א מעגליכקייט אריינצומישען זיך אין דעם פסיכישען לעבען פון יעדען מיטגליעד אין דער געזעלשאַפט.

אויסערדעם האָבען די געגנער פֿון׳ם קאָמוניזם ניט געמאַכט קיין ריכטיגען אונטערשיעד צווישען די עטליכע אָבגעשלאָסענע קאָמונעס, וועלכע זיינען ווידערהאָלט געגרינדעט געוואָרען וועהרענד די לעצטע דריי אָדער פֿיער יאָהרהונדערטער, און די פֿאָלק־רייכע פֿעדערירטע קאָמונעס, וועלכע וועלען אַרויסשפּראָצען אין אַ געזעלשאַפֿט, וואָס איז אויף דעם וועג אויסצופֿיהרען די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן. זיי האָבען אויך ניט געמאַכט קיין ריכטיגען אונטערשיעד צווישען די קאָמונעס, וועלכע זיינען געגרינדעט געוואָרען פֿון איינצעלנע גרופּען פֿון אינטעליגענטען און שטאָדט־אַרבייטער, וועלכע זיינען פּשוט אונפֿעהיג געווען צו בעקעמפֿפֿען די טויזענדער שוועריגקייטען, מיט וועלכע די פּיאָנירען פֿון דער אַגרי־קולטור האָבען זיך צו רעכענען אויף דער אונקולטיווירטער ערד פֿון אַמעריקאַ, און די קאָמונעס פֿון דעמזעלביגען סאָרט, וועלכע זיינען אויך געגרינדעט געוואָרען אין אַמעריקאַ, נאָר פֿון פּראָפֿעסיאָנעלע פֿעלד־אַרבייטער — פֿון דייטשע בויערן, ווי צ.ב.ש. די אַנאַמיטען אָדער פֿון סלאַווישע בויערן, ווי די דוכאָבאָרצעס.

דעריבער איז נייטיג, אום צו דיסקוטירען דעם פּראָבלעם גרינדליך, צו בעהאַנדלען די פֿאָלגענדע פּונקטען בעזונדער:

די געמיינשאַפֿטליכע פּראָדוקציאָן און קאָנסומציאָן; — איהר נוצען און איהרע אונבעקוועמליכקייטען.

דער צוזאַמענלעבען; — צי איז טאַקע נויטווענדיג צו אָרגאַניזירען איהם אויף דעמזעלביגען באַזיס און נאָך דעמזעלבען מאָדעל ווי די היינ־טיגע פֿאַמיליע?

די אָבגעזונדערטע קאָמונעס פֿון אונזער צייט.

די פֿעדערירטע קאָמונעס פֿון דער צוקונפֿט.

און צום סוף: צי איז דער קאָמוניזם טאַקע פֿערבונדען מיט אַ פֿערקלענערונג פֿון די אינדיווידועלע קרעפֿטע, רעכטע און פֿעהיגקייטען? מיט אַנדערע ווערטער — די ראָלע פֿון דעם אינדיווידואום אין אַ קאָ־מוניסטישער געזעלשאַפֿט.

* * *

אונטער דעם אַלגעמיינעם נאָמען פֿון׳ם „סאָציאַליזם” האָט זיך ענטוויקעלט אין פֿערלויף פֿון׳ם 19טען יאָהרהונדערט אַ געוואַלטיגע אי־דעען־בעוועגונג, וועלכע האָט זיך אָנגעפֿאַנגען מיט דער פֿערשווערונג פֿון באַבעף, מיט פֿוריע, סענט סימאָן, ראָבערט אָוען און פּרודאָן און וועלכע איז פֿאָרטגעזעצט געוואָרען דורך זייערע צאָהלרייכע פֿראַנצויזישע (קאָנסידעראַן, לערו, לואי בלאַן), דייטשע (מאַרקס, ענגעלס, לאַסאַל),

רוסישע (טשערנישעווסקי, באַקונין) און אַנדערע נאָכפאָלגער, וועלכע האָבען פון איין זייט פּאָפּולאַריזירט די אידעען פון די בעגרינדער פון'ם מאָדערנעם סאָציאַליזם און פון דער אַנדערער זייט פערזוכט אַוועקצושטעלען זיי אויף אַ וויסענשאַפטליכען באַזיס.

די דאָזיגע אידעען האָבען זיך ביסלעכווייז אויסגעאַרבייט און ענטוויקעלט און האָבען אַרויסגערופען צוויי הויפט־ריכטונגען — דעם אויטאָריטערען קאָמוניזם און דעם אַנאַרכיסטישען קאָמוניזם, ווי אויך אַ געוויסע צאָהל צווישען־שולען, וועלכע זוכען צו מאַכען קאָמפּראָמיסען, צ. ב. ש. דער שטאַאַטס־קאַפּיטאַליזם, דער קאָלעקטיוויזם, די קאָאָפּעראַציאָן. אויסערדעם האָבען די זעלבע אידעען אויך געשאַפען אַ וויכטיגע אַרבייטער־בעוועגונג, וועלכע זוכט צו פעראייניגען די אַרבייטער אין פערשידענע פאַכען פאַר דעם דירעקטען קאַמפף געגען קאַפּיטאַל, און וועלכע האָט אָנגענומען אַ מעהר און מעהר אינטערנאַציאָנאַלען כאַראַקטער.

אייניגע הויפט־פאָדערונגען זיינען אַרויסגעשטעלט געוואָרען פון דער דאָזיגער אידעען־בעוועגונג און אַקציאָן, וועלכע זיינען טיעף אַריינגעדרונגען אין דעם עפענטליכען בעוואוסטזיין פון אונזער צייט. די דאָזיגע פאָדערונגען זיינען די פאָלגענדע:

די אָבשאַפונג פון'ם לוין־סיסטעם — די היינטיגע פאָרם פון דער אַלטער שקלאַפעריי.

די אָבשאַפונג פון דער אינדיווידועלער מאָנאָפּאָליזירונג פון אַלעם, וואָס עס איז נויטוועגדיג פאַר דער פּראָדוקציאָן, פאַר דער געזעלשאַפטליכער אָרגאַניזאַציאָן און פאַר דעם אויסטויש פון די פּראָדוקטען.

און ענדליך — די בעפרייאונג פון דעם אינדיווידואום און פון דער געזעלשאַפט אין אַלגעמיין פון דעם פּאָליטישען מעכאַניזם פון'ם שטאַאַט, וועלכער האָט די אויפגאַבע אויפצוהאַלטען די עקאָנאָמישע לייבאייגענשאַפט.

וואָס אָנבעלאַנגט אָט די דריי פונקטען, עקזיסטירט אַ געוויסע איינשטימיגקייט אין סאָציאַליסטישען לאַגער; ווייל אפילו די, וואָס אָנערקענען די „אַרבייטס־טשעקס" אָדער וועלכע זאָגען, ווי ברוס האָט געזאָגט: „אַלע וועלען זיין בעאַמטע; ד.ה. אַלע וועלען זיין אָנגעשטעלטע פון'ם שטאַאַט אָדער פון דער קאָמונע", גיבען צו אין דערזעלבער צייט, אַז זיי פריידיגען די אויבענדערמאָהנטע פּאַליאַטיוו־מיטלען בלויז דאַפיר, ווייל זיי קענען ניט זעהן, ווי אַזוי דער קאָמוניזם קען מיט איין מאָל פערווירקליכט ווערען. זיי אָנערקענען די דאָזיגע קאָמפּראָמיסען אַלס מיטלען, וועלכע זיינען מאָמענטאַן

נויטווענדיג, אום צו דערגרייכען דעם אייגענטליכען ציעל. און וואָס אָנ־בעלאַנגט דעם שטאַאַט, ערקלערען אונז אפילו די שטאַרקסטע אָנהייגער פֿון דער שטאַאַטליכער אויטאָריטעט, די פֿערטהיידיגער פֿון דער דיק־טאַטור, אַז ווי באַלד עס וועלען מעהר ניט עקזיסטירען די היינטיגע קלאַססען אין דער געזעלשאַפֿט, וועט אויך דער שטאַאַט מוזען פֿער־שווינדען מיט זיי צוזאַמען. דאָס איז אַם וויינינגסטענס די מיינונג פֿון די פֿאָרשטעהער פֿון דער מאַרקסיסטישער שולע.

מען קען אַלזאָ רוהיג זאָגען, ניט איבערטרייבענדיג די וויכטיגקייט פֿון אונזער פֿראַקציאָן, ד.ה. פֿון דער אַנאַרכיסטישער פֿראַקציאָן אין דער סאָציאַליסטישער בעוועגונג, אַז צום טראָץ די אַלע מיינונגס־פֿערשידענ־הייטען, וועלכע מאַניפֿעסטירען זיך צווישען די פֿערשידענע סאָציאַליס־טישע פֿראַקציאָנען און וועלכע צייגען זיך הויפּטזעכליך שאַרף אַרויס אין די מעהר אָדער וויניגער רעוואָלוציאָנערע קאַמפּף־מיטלען, וועלכע די פֿערשידענע ריכטונגען האָבען אָנגענומען — מען קען אַלזאָ רוהיג זאָ־גען, אַז די דיינקער און טהעאָרעטיקער פֿון די אַלע ריכטונגען אָנער־קענען פֿאַר אַן ענד־ציעל דעם פֿרייהייטליכען קאָמוניזם. אַלעס איבע־ריגע — אַזוי ווי זיי בעהויפּטען אַליין — זיינען ניט מעהר ווי צווישען־שטופֿען אויף דעם וועג צו דעם דאָזיגען ציעל.

אָבער יעדע דיסקוסיאָן מכח די נויטווענדיגע צווישען־שטופֿען איז אַן אַרויסגעוואָרפֿענע אַרבייט, אויב זי גרינדעט זיך ניט אויף דעם שטודיום פֿון די שטרעבונגען, וועלכע מאַניפֿעסטירען זיך אין דער איצטיגער געזעלשאַפֿט. און פֿון די דאָזיגע פֿערשידענע שטרעבונגען פֿערדיענען צווי אונזער גאַנצע אויפֿמערקזאַמקייט.

די איינע שטרעבונג בעשטעהט אין דעם, וואָס מען הויבט אָן צו פֿערשטעהן, אַז אין דער היינטיגער געזעלשאַפֿט קומט אָן וואָס וויטער אַלץ שווערער צו בעשטימען דעם אַנטהייל, וואָס יעדער איינציגער האָט גענומען אין דער אַלגעמיינער פּראָדוקציאָן. די אינדוסטריע און אַגרי־קולטור זיינען היינט צו טאָג אַזוי קאָמפּליצירט, אַזוי פֿערוויקעלט, און יעדע בעזונדערע אינדוסטריע איז אַזוי פֿיעל אָבהייניג פֿון אַלע אַנדערע אינדוסטריען, אַז דער סיסטעם צו בעצאָהלען דעם פּראָדוצירער לויט דעם רעזולטאַט פֿון זיין אַרבייט, ווערט מיט דער צייט אין גאַנצען אַן אונמעגליכע זאַך.

אַמאָל, ווען עס האָט מעהר ניט עקזיסטירט ווי איין מעטהאָדע צו מאַכען אַ פּאָר שיך, צו נעהען וועש, צו שמיעדען נעגעל, צו שניידען אַ פֿעלד א.ז.וו., איז געווען מעגליך צו בעשטימען, דאָס אויב אַן אַרבייטער

האָט געמאַכט מעהר שיך, גענעהט מעהר וועש, געשמיעדט מעהר נעגעל, געשניטען מעהר קאָרן ווי אַן אַנדערער, דאַרף מען איהם בעצאָהלען פאַר זיין פלייסיגקייט אָדער פאַר זיינע קענטניסע; און זיין לוין דאַרף זיין אין איינקלאַנג מיט דעם רעזולטאַט פון זיין אַרבייט.

היינט אָבער, ווען די פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבייט ווענדט זיך הויפטזעכליך אין די מאַשינען און אין דער אָרגאַניזאַציאָן פון דער אַרבייט ביי יעדער אונטערנעהמונג, איז וואָס ווייטער אַלץ ווייניגער מעגליך צו בעשטימען דעם לוין פון יעדען אַרבייטער לויט די רעזולטאַטען פון זיין אַרבייט. דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואַרום וואָס מעהר אַן אינדוסטריע איז ענטוויקעלט, אַלץ מעהר פערשווינדעט די שטיק-אַרבייט און איהר פּלאַץ ווערט פערנומען פון דער טאָג-אַרבייט. און די טאָג-אַרבייט, פון דער אַנדער זייט, גלייכט זיך אויס.

די מאָדערנע בורזשואַזע געזעלשאַפט בלייבט זיכער געשפּאָלטען אין פערשידענע קלאַסען; פאַרהאַן אַ קלאַס פון בורזשואַז, וועמענס געווין עס פערמעהרט זיך אַן אין אַנטקעגען געזעצטער פּראָפּאָרציאָן צו דער אַרבייט, וואָס זיי מאַכען: ד.ה. וואָס בעסער זיי זיינען געצאָהלט, אַלץ ווייניגער אַרבייטען זיי. פון דער אַנדערער זייט קענען מיר אונטערשיידען ביי דער אַרבייטער-קלאַס פיער געוויסע אָבטהיילונגען: די פרויען, די פעלד-אַרבייטער, די אַרבייטער, וואָס זיינען פערנומען מיט איינפאַכע בעשעפטיגונגען און די האַנד-ווערקער, וועמענס בעשעפטיגונג עס איז מעהר אָדער ווייניגער ספּעציאַליזירט. די דאָזיגע פיער אָבטהיילונגען שטעלען פאָר מיט זיך פיער פערשידענע גראַדען אין דער עקספּלאָטאַציע, וועלכע זיינען ניט מעהר ווי די רעזולטאַטען פון דער היינטיגער בורזשואַזער אָרגאַניזאַציאָן פון דער פּראָדוקציאָן.

אָבער אין אַ געזעלשאַפט פון גלייכע מענשען, וואו יעדער איינציגער קען זיך אויסלערנען אַ האַנדווערק און וואו עס וועט מעהר ניט אָנגעהן קיין אויסבייטונג פון דעם בויער דורך דעם אינדוסטריע-בעזיצער און פון דער פרוי דורך דעם מאַן, וועט די דאָזיגע צוטהיילונג צווישען די אַרבייטער פערשווינדען. אפילו שוין היינט זעהען מיר, אַז דער לוין גלייכט זיך אויס אין יעדע פון די אויבען דערמאָהנטע פיער אָבטהיילונגען. דאָס איז אויך די אורזאַכע, וועלכע האָט אַרויסגערופען די בערעכטיגטע בעהויפּטונג, אַז אַ טאָג אַרבייט פון דעם ערד-אַרבייטער איז גלייך צו אַ טאָג אַרבייט פון דעם יוּוועליער און וועלכע האָט ראַבערט אָוען צוגעפיהרט צו דער אידעע פון די אַרבייטס-טשעקס,

אום צו בעצאָהלען יעדען איינציגען לויט דער צאָהל פֿון די אַרבייטס־שטונדען, וועלכע ער האָט אָבגעגעבען פֿאַר דער פּראָדוקציאָן פֿון געזעלשאַפֿטליך נויטווענדיגע זאַכען. אין דער צייט פֿון דער פֿאַריזער קאָמונע האָבען מיר געזעהן, אַז דער געהאַלט פֿון די אַדמיניסטראַטאָרס פֿון דער קאָמונע איז בעשריינקט געוואָרען אויף די גלייכע בעצאָהלונג פֿון פֿופֿצעהן פֿראַנק אַ טאָג.

פֿון דעסטוועגען, ווען מיר נעהמען די פֿערשיעדענע פֿערזוכען פֿון סאָציאַליזירונג אין אַלגעמיין, זעהען מיר, אַז מיט דער אויסנאַהמע פֿון עטליכע טויזענד פֿאַרמערס אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען פֿון נאָרד־אַמעריקאַ, האָט די אידעע פֿון ראָבערט אָוען'ס אַרבייטס-טשעקס זיך ניט דורכגעבראָכען קיין וועג וועהרענד די לעצטע פֿינף און זיבעציג יאָהר. די אורזאַכע דערפֿון האָב איך ערקלערט אין מיינע שריפֿטען „ברויט און פֿרייהייט", „דאָס לוין-סיסטעם" און אין דעם ערשטען טהייל פֿון דיזען ווערק.

פֿון דער אַנדערער זייט אָבער בעמערקען מיר אַסך טהיילווייזע פֿערזוכען פֿון סאָציאַליזירונג אין דער ריכטונג צום קאָמוניזם. הונדערטער קאָמונעס מיט מעהר אָדער ווייניגער קאָמוניסטישע טענדענצען, זיינען פֿאַר די לעצטע הונדערט יאָהר כמעט איבעראַל געגרינדעט געוואָרען און אין דעם איצטיגען מאָמענט קענען מיר אַן ערך הונדערט, וועלכע זיינען אַלע מעהר אָדער ווייניגער ערפֿאָלגרייך.

לאָזענדיג אַן אַ זייט די רעליגיעזע פֿראַגע און די ראָלע איהרע אין די קאָמוניסטישע קאָמונעס, איז גענוג פֿאַר אונז צו דערמאָהנען די געשיכטע פֿון די דוכאָבאָרצעס אין קאַנאַדאַ, אום צו בעווייזען, אַז די קאָמוניסטישע אַרבייט שטעהט עקאָנאָמיש אויף אַ העכערער שטופֿע ווי די אינדיווידועלע אַרבייט. די דוכאָבאָרצעס זיינען אָנגעקומען אין קאַנאַדאַ אָהן אַ קאָפּעקע און זיי זיינען געווען געצוואונגען צו בעזעצען זיך אין אַ קאַלטען, נאָך ניט בעפֿעלקערטען טהייל פֿון דער פּראָווינץ אַלבערטאַ. זייערע פֿרויען, ניט האָבענדיג קיין פֿערד, האָבען זיך אַליין איינגעשפּאַנט צו צוואַנציג און דרייסיג אין אַ פּלוג און בעאַקערט די ערד, אין דער צייט, ווען די מענער האָבען געאַרבייט פֿאַר אַן אייזענבאַהן קאָמפּאַניע און האָבען יעדע וואָך אַריינגעלייגט זייער לוין אין דער געמיינשאַפֿטליכער קאַסע. אין זעקס אָדער אַכט יאָהר צייט האָבען אָט די זעקס אָדער זיבען טויזענד דוכאָבאָרצעס דערגרייכט אַן אויסגעצייכענטען צושטאַנד, אָרגאַניזירענדיג זייער אַגריקולטור און זייער לעבען

מיט דער הילפע פון מאָדערנע מאַשינען — אַמעריקאַנער שנייד־מאַשינען, קאָמונאַלע דאַמפף־מיהלען א.ז.וו.*)

אָט האָבען מיר אַ פעדעראַציאָן פון אַן ערך צוואַנציג קאָמוניסטישע דערפער: יעדע פאַמיליע האָט איהר אייגען הויז; די אַרבייט אויף די פעלדער און אַנדערשוואו ווערט געמאַכט געמיינשאַפטליך, און יעדע פאַמיליע נעהמט אַרויס פון די קאָמונאַלע מאַגאַזינען, וואָס זי דאַרף צום לעבען. אמת, די דאָזיגע אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע האַלט זיך שוין אויף פאַר עטליכע יאָהר צייט אויף דעם באַזיס פון די רעליגיעזע אידעען פון דער געמיינדע, איז ניט אונזער אידעאַל; אָבער ווען מיר בעטראַכטען דעם דאָזיגען פערזוך פון אַ ריין עקאָנאָמישען שטאַנדפונקט, דערקענען מיר קלאָר און דייטליך די העכערע שטופע פון דער קאָמוניסטישער אַרבייט אין פערגלייך מיט דער ריין אינדיווידועלער טהעטיגקייט; און אויסערדעם האָט אונז דער פערזוך פון די דוכאָבאָרצעס בעוויזען די פאָלשטענדיגע מעגליכקייט אָנצואווענדען די קאָמוניסטישע אַרבייט מיט אַלע הילפס־מיטלען פון דער מאָדערנער אַגריקולטור און פון דער מאָדערנער טעכניק.

* * *

אויסער די דאָזיגע אַגראַריש־קאָמוניסטישע פערזוכען, וואָלטען מיר נאָך געקענט אָנדייטען אויף פערשידענע פערזוכען פון אַ טהיילוויי־זען קאָמוניזם, בלויז בערעכענט פאַר דער קאָנסומציאָן אַליין, וועלכע וואַקסען אַרוים אין פערשידענע פאָרמען פון דער בורזשואַזער געזעלשאַפט, סיי אַלס פריוואַט אונטערנעהמונגען סיי אין דער סאָציאַליזירונג פון מוניציפּאַלע זאַכען.

דאָס האָטעל, דאָס מאָדערנע דאַמפף־שיף, די פענסיאָן זיינען אַלעס פערזוכען אין דער דאָזיגער ריכטונג, מיט וועלכע די בורזשואַזיע גופא בעשעפטיגט זיך. פאַר אַ בעשטימטען טעגליכען פרייז האָט יעדער די אויסוואַהל פון צעהן אָדער פופצען פערשידענע געריכטען אין דעם האָטעל אָדער אויף דעם פּאַסאַזשירען־דאַמפפער, און קיינער קאָנטראָלירט

*) זיי געהען איצט קויפען אַ נייע שטיק לאַנד ביי די ברעגעס פון׳ם שטילען אָקעאַן אין בריטיש קאָלומביא, אום דאָרטען צו מאַכען זייער פרוכט-קאָלאָניע. דער מאַנגעל אין פרוכט פיהלט זיך זעהר שטאַרק ביי אָט דיזע וועגעטאַריער אין דער פּראָווינץ אַלבערטאַ, וואו די עפּעל, באַרען-און קאַרשען בוימער טראָגען ניט קיין פרוכט, ווייל די קאַלטע ווינטען אין מאָנאַט מאַי צושטערען די בלומען פון די בוימער.

ניט, ווי פֿיל איינער עסט. די דאָזיגע אָרגאַניזאַציאָן האָט זאָגאַר אָנגענומען אינטערנאַציאָנאַלע פֿאָרמען, און בעפֿאָר אימעצער פֿערלאָזט פּאַריז אָדער לאָנדאָן, קען ער זיך פֿערזאָרגען מיט „טיקעטס", — פֿאַר צעהן פֿראַנק אַ טאָג — וועלכע גיבען איהם די מעגליכקייט זיך אָבצושטעלען, אַזוי לאַנג ווי עס פֿערגלוסט זיך איהם, אין הונדערטער האָטעלען אין פֿראַנקרייך, דייטשלאַנד, דער שווייץ א.ז.וו., דערפֿאַר ווייל עס עקזיסטירט היינט אַ גאַנצע אינטערנאַציאָנאַלע פֿעראייניגונג פֿון האָטעלען.

די בורזשואַס האָבען זעהר גוט פֿערשטאַנען דעם גרויסען נוצען פֿון אַ טהיילווייזען קאָמוניזם, וועלכער איז פֿערבונדען מיט אַ כמעט פֿאָלשטענדיגער אינדיווידועלער פֿרייהייט אויף דעם געביעט פֿון דער קאָנסומציאָן. אין די דאָזיגע אינסטיטוציאָנען קען אַ מענש צופֿרידענשטעלען זיינע אַלע בעדערפֿנישען פֿון וואוינונג און נאַהרונג פֿאַר אַ בעשטימטען טעגליכען פּרייז, אויסער ווען ער פֿאָדערט ספּעציעלע לוקסוס-אַרטיקלען, פֿאַר וועלכע ער דאַרף צאָהלען בעזונדער.

די פֿערזיכערונגס-געזעלשאַפֿטען געגען פֿייער (הויפּטזעכליך אין די דערפֿער, וואו אַ געוויסע גלייכהייט פֿון די בעדינגונגען ערלויבט אַ גלייכע פּרעמיע פֿאַר אַלע איינוואוינער), געגען אונגליקס-פֿעלע, געגען גנבה; די איינריכטונג, וועלכע ערלויבט די ענגלישע פֿישער צו פֿערזאָרגען איין מאָל אַ וואָך אַ קליינע פֿאַמיליע מיט אַזוי פֿיעל פֿיש, ווי זי דאַרף, פֿאַר צוויי אָדער דריי פֿראַנק; דער קלוב פֿון די ענגלישע אַרבייטער, וועלכער פֿערזאָרגט זיינע מיטגלידער פֿריי מיט דאָקטאָר און מעדיצין; די אונצעהלבאַרע קראַנקען-פֿעראיינען, פֿון אַלע מעגליכע סאָרטען א.ז.וו. — אָט די גאַנצע אונגעהייערע סעריע פֿון אינסטיטוציאָנען, וואָס האָט זיך ענטוויקעלט אין פֿערלויף פֿון'ם 19-טען יאָהרהונדערט, בעלאַנגט צו דער זעלבער קאַטעגאָריע פֿון אַ טהיילווייזען קאָמוניזם פֿאַר אַ געוויסען טהייל פֿון דער קאָנסומציאָן.

אויסערדעם איז נאָך פֿאַרהאַן אַ ריעזיגע סעריע פֿון מוניציפּאַלע אינסטיטוציאָנען — וואַסער, גאַז, עלעקטריציטעט, אַרבייטער וואוינונגען, טראַמוויים א.ז.וו., וועלכע פֿערקערפּערן מיט זיך דעם שטרעבען צו סאָציאַליזירען די קאָנסומציאָן און וועלכע פֿערברייטערן מיט יעדען טאָג דעם געביעט פֿון זייער טהעטיגקייט. אָבער די וויכטיגסטע ערשיינונג בעשטעהט אין דעם, וואָס אָט די אַלע אינסטיטוציאָנען פֿאַר אַ מעהר אָדער ווייניגער קאָמוניסטישע קאָנסומציאָן פֿיהרען די שטעדט נויטווענדיגערווייזע צו אַ מוניציפּאַלער אָרגאַניזאַציאָן פֿון דער פּראָדוקציאָן (גאַז, עלעקטרישע ווערק, מעלקערייען א.ז.וו.). נאָך מעהר: אין ענגלאַנד האָט

די שטאָדט, וועהרענד די לעצטע עטליכע יאָהר זאָגאַר שוין אָנגעהויבען צו עקספּלאָטירען איהרע אייגענע קוילען־גריבער, כדי צו פֿערשאַפֿען זיך ליכט און עלעקטרישע קראַפֿט, אָהן צו צאָהלען צו די מינען־בעזיצער בעשטימטע אָבגאַבען. אין מאַנטשעסטער איז דאָס שוין אָנגענומען געוואָרען אין פּרינציפּ, ווען עס האָט זיך פֿאָרמירט—אין דער צייט ווען עס איז אָנגעגאַנגען די מלחמה אין זיד־אַפֿריקאַ—אַ טראָסט פֿון די גרעסטע מינען קאָמפּאַניס און האָט דורכגעפֿיהרט אַ געוואַלטיגע פֿערהעכערונג פֿון די קוילען־פּרייזען. איין אָדער צוויי שטעדט אין׳ם מיטלערן טהייל פֿון ענגלאַנד בעזיצען שוין זייערע אייגענע קוילען־גריבער.

* * *

פֿערשטעהט זיך, אַז דאָס אַלעס שטעלט נאָך ניט פֿאָר מיט זיך דעם קאָמוניזם. ניין, נאָך לאַנג ניט. אָבער דער פּרינציפּ, וועלכער מאַניפֿעסטירט זיך אין עטליכע פֿון די אויבענדערמאָהנטע אינסטיטוציאָנען, פֿערקערפּערט שוין מיט זיך אַ געווויסען טהייל פֿון די פּרינציפּען פֿון׳ם קאָמוניזם: — פֿאַר אַ געוויסען ביטראַג פֿון אַזוי און אַזוי פֿיעל פּער טאָג אָדער פּער יאָהר (היינט צוטאָג ווערט דער ביטראַג בעשטימט דורך אַ געוויסע סומע געלד; אין דער צוקונפֿט וועט ער בעשטימט ווערען דורך דער אַרבייט גופא) האָט איהר אַ רעכט צו בעפֿרידיגען אַ געוויסען טהייל פֿון אייערע בעדערפֿנישען — מיט דער אויסנאַהמע פֿון די לוקסוס בעדערפֿנישען.

אום ווירקליך צו זיין קאָמוניסטיש, פֿעהלט די אויבענדערמאָהנטע פֿערזוכען פֿערשידענעס; הויפּטזעכליך אָבער פֿעהלען זיי צוויי פֿונדאַמענטאַלע אייגענשאַפֿטען: 1) דער בעשטימטער ביטראַג ווערט היינט בעשטימט דורך געלד אָנשטאָט דורך דער אַרבייט, און 2) די קאָנסומענטען האָבען ניט קיין וואָרט אין דער פֿערוואַלטונג פֿון די דאָזיגע אונטערנעהמונגען. פֿון דעסטוועגען קענען מיר רוהיג זאָגען, דאָס אויב די אידעע און די שטרעבונגען פֿון די דאָזיגע אינסטיטוציאָנען וואָלטען גוט פֿערשטאַנען געוואָרען, וואָלט ניט געווען קיין שום שוועריגקייט אַפֿילו שוין היינט צו שאַפֿען, סיי פּריוואַט, סיי אויף אַ סאָציעטערען אופן, אַ קאָמונע, אין וועלכער די בעצאָהלונג דורך דער אַרבייט וואָלט געקענט איינגעפֿיהרט ווערען אַלס דער ערשטער פֿונדאַמענטאַלער פּונקט.

לאָמיר אָננעהמען אַ שטיק לאַנד פֿון פֿינף הונדערט העקטאַר די גרויס. אויף דעם דאָזיגען טעריטאָריום זיינען אויפֿגעבויט אַן ערך צוויי הונדערט הייזלאַך, יעדעס הייזעל אַרומגערינגעלט פֿון אַ גאָרטען אָדער

אַ געמיזע-פעלד פֿון אַ פֿערטעל העקטאַר. די אינסטיטוציאָן פֿערזאָרגט די איינוואוינער פֿון די הייזלאַך מיט פֿופֿצעהן געריכטען אַ טאָג, וועלכע יעדער קען זיך אויסקלייבען נאָך זיין בעזונדערן געשמאַק; אָדער בעסער געזאָגט, זי פֿערזאָרגט די קאָלאָניסטען מיט ברויט, געמיזע, פֿלייש, קאַפֿע א.ז.וו. לויט זייער פערזענליכער אויסוואהל. און אַלם געגען-לייסטונג פֿאָדערט זי אָדער אַזוי און אַזוי פֿיעל געלד אַ יאָהר, אָדער אַזוי און אַזוי פֿיעל אַרבייטם-שטונדען, וועלכע יעדער קען זיך אויסקלייבען אין איינעם פֿון די אַרבייטם-צווייגען פֿון דער קאָלאָניע: אַגריקולטור, האָדעווען די פֿיעה, קיכען-אַרבייט און רייניגונגם-אַרבייט.

אַזאַ פלאַן וואָלט געקענט אויסגעפֿיהרט ווערען אפילו שוין מאָרגען, און עס איז טאַקע אַ וואונדער, וואָס אַזאַ קאָמבינאַציאָן פֿון אַ פֿאַרם, אַ האָטעל און אַ גאָרטען איז ביז איצט נאָך ניט געשאַפֿען געוואָרען פֿון איינצעלנע אינטעליגענטע האָטעל בעזיצער.

III.

די קליינע קאָמוניסטישע קאָמונעס. — די אורזאכע פֿון זייער שלעכטען ערפֿאָלג.

מען וואָלט אונז אפשר געקענט בעמערקען, אַז דאָ איז טאַקע דער פונקט, וואו די קאָמוניסטען פֿאַלען דורך מיט זייערע פלענער; אויב עס איז אפֿילו מעגליך צו שאַפֿען אינסטיטוציאָנען פֿאַר דער געמיינשאַפֿט-ליכקייט פֿון דער קאָנסומציאָן, האָט זיך אָבער יעדער פֿערזוך צו אָרגאַניזירען די אַרבייט אויף אַ געמיינשאַפֿטליכען שטייגער, געענדיגט מיט אַ פֿיאַסקאָ. אָבער דער דאָזיגער אַרגומענט האָט ניט קיין באָדען; די אורזאכען, וואָרום אַזעלכע אונטערנעהמונגען האָבען ניט געהאט קיין ערפֿאָלג, זיינען שטענדיג געווען אַנדערע.

פֿריהער פֿון אַלעם איז נויטווענדיג צו בעמערקען, אַז די מייסטע פֿון די דאָזיגע אונטערנעהמונגען זיינען געגרינדעט געוואָרען אונטער דעם איינפֿלוס פֿון אַ כמעט רעליגיעזען ענטהוזיאַזמוס. מען האָט געפֿאָדערט פֿון די מענשען, זיי זאָלען זיין „די פיאָנירען פֿון דער מענשהייט", זיך אונטערוואַרפֿען צו אַלע רעגלען פֿון אַ קליין-גייסטיגער און בעשריינקטע-

מאָראַל, אום איבערצובייטען זייער גאַנצע נאַטור און זיך צוצופּאַסען צו דעם קאָמוניסטישען לעבען, אי אין דער צייט פון דער אַרבייט, אי אין זייערע פרייע שטונדען; מיט איין וואָרט, מען האָט געפאָדערט פון זיי, אַז זיי זאָלען אין גאַנצען לעבען פאַר דער קאָמונע, און דאָס איז איינפאַך געווען אונזיניג.

דאָס איז געווען די מעטהאָדע פון די מאָנאַכען: צו פאָדערען פון מענשען — אַבוואהל עס איז ניטאָ קיין שום נויטווענדיגקייט פאַר אַזאַ פאָדערונג — זיי זאָלען זיין דאָס, וואָס זיי זיינען ניט און קענען ניט זיין. ערשט די קאָמונעס, וואָס זיינען לעצטענס געגרינדעט געוואָרען פון אַנאַרכיסטיש־קאָמוניסטישע אַרבייטער, זיינען געווען פריי פון אַזעלכע שט־עבונגען; זייער ציעל איז געווען אַ ריין עקאָנאָמישער — זיי האָבען זיך געוואָלט אַרויסדרעהען פון דער אויסבייטונג דורך דעם מייסטער.

נאָך אַ פעהלער איז געמאַכט געוואָרען ביי די מייסטע פון אַזעלכע אונטערנעהמונגען: מען האָט פערזוכט צו געבען דער קאָמונע די פאָרם פון אַ פאַמיליע, מען האָט געוואָלט שאַפען „די גרויסע פאַמיליע". צוליעב דעם פלעגט מען וואוינען אונטער דעמזעלבען דאַך, און יעדער איז געווען געצוואונגען צו פערברייננגען יעדע מינוט פון זיין לעבען אין דער געזעלשאַפט פון דיזעלבע „ברידער און שוועסטער". אָבער מיר ווייסען, אַז עס איז אָפטמאָל גאַנץ שווער, אַז צוויי ברידער, זיהן פון דיזעלביגע עלטערן, זאָלען קענען וואוינען צוזאַמען אונטער איין דאַך; מיר ווייסען אויך, אַז דער פאַמילערער לעבען פאַסט זיך ניט פאַר אַלעמען. עס איז דער־פאַר געווען אַ פונדאַמענטאַלער פעהלער, צו פאָדערן, דאָס אַלע זאָלען לעבען אין „דער גרויסער פאַמיליע", אָנשטאָט צו זעהן, אַז יעדער איינער זאָל האָבען אַזוי פיעל פערזענליכע פרייהייט, ווי עס איז נור מעגליך.

איינע פון די ערשטע בעדינגונגען פאַר דעם ערפאָלג פון אַזאַ קאָמונע, איז איין פאַר אַלע מאָל אָוועקצומאַכען מיט דער אידעע פון אַ פאַלאַנסטער*) און צו בויען בעזונדערע הייזלאַך, ווי עס איז דער פאַל אין ענגלאַנד.

אויסערדעם איז איבערהייפּט אונמעגליך, אַז אַ קליינע קאָמונע זאָל קענען עקזיסטירען פאַר אַ לענגערע צייט. די „ברידער און שוועסטער", זייענדיג געצוואונגען שטענדיג צו פערברייננגען אין דערזעלבער קאָמפּאַניע, ניט האָבענדיג קיין שום נייעס איינדרוק אין זייער אומגעבונג, מוזען זיך

*) אַ גרויסע געמיינשאַפטליכע געביידע, ווי פוריע האָט זיך פאָרגעשטעלט.

צולעצט פֿעראַבשייען איינע די אַנדערע. אויב אָבער עס איז גענוג, אַז צוויי מענשען זאָלען זיך געגענזייטיג צוקריעגען, אָדער אויב זיי ענטזאַגען זיך בלויז צו העלפֿען זיך איינע די אַנדערע, קען זייער שטרייט פֿיהרען צו דער אויפֿלייזונג פֿון אַ קאָמונע, וואָלט עס טאַקע געווען אַן אונבעגרייפֿליכע זאַך, ווען אַזעלכע קליינע קאָמונעס זאָלען קענען עקזיסטירען אַ לענגערע צייט, איבערהויפּט, ווען מען דערמאָהנט זיך, אַז די מייסטע פֿון די דאָזיגע אונטערנעהמונגען זיינען געגרינדעט געוואָרען אין ערגעץ אַ פֿערוואָרפֿענעם ווינקעל, אָבגעשלאָסען פֿון דער גאַנצער וועלט. מען קען פֿערשטעהן אין פֿאָראויס, אַז אַ קליינע פֿעראייניגונג פֿון צעהן, צוואַנציג אָדער הונדערט מענשען קען לענגער ניט עקזיסטירען, ווי דריי אָדער פֿיער יאָהר. אויב זי וועט יאָ עקזיסטירען לענגער, וואָלט עס געווען אַ זעהר בעדויערליכע ערשיינונג, ווייל עס וואָלט געווען אַ בעווייז, דאָס אַלע האָבען זיך אונטערוואָרפֿען צו איינעם, אָדער דאָס אַלע האָבען פֿערלאָרען זייער אינדיווידואַליטעט. און ווייל עס איז זיכער, אַז אין דריי, פֿיער אָדער פֿינף יאָהר צייט וועט אַ טהייל פֿון די מיטגלידער פֿון דער קאָמונע זיך ווען אָבטהיילען פֿון די אַנדערע, וואָלטען אַם וויינינגסטענס געדאַרפֿט עקזיסטירען אַ צעהן אָדער פֿופֿצעהן פֿעדערירטע קאָמונעס, כדי די, וואָס ווילען, צוליעב דיזע אָדער יענע אורזאַכען, פֿערלאָזען איין קאָמונע, זאָלען האָבען אַ מעגליכקייט אַריינצוטרעטען אין אַן אַנדער קאָמונע און אַז אַנדערע פערזאָנען פֿון אַנדערע גרופּען זאָלען קענען פֿערנעהמען זייערע פּלעצער. אויב ניט, מוז דער קאָמוניסטישער ביען שטאָק נויטווענדיגערווייזע צופֿאַלען ווערען, אָדער — ווי מיר קענען עס זעהן יעדען טאָג — ער וועט אריינפֿאַלען אין די הענד פֿון איין מענשען, וועלכער איז געוועהנליך דער ערגסטער „ברודער" צווישען אַלע אַנדערע.

און דאַן איז נאָך דאָ אַ פּונקט: אַלע קאָמונעס, וואָס זיינען ביז יעצט געגרינדעט געוואָרען, האָבען זיך אָבגעזונדערט פֿון דער געזעלשאַפֿט. אָבער דער קאַמפּף, אַ לעבען פֿון קאַמפּף איז פֿאַר אַן אַקטיווען מענשען אַ שטאַרקערער בעדערפֿניש ווי אַ גוט צוגעגרייטער טיש. אַט דער בעדערפֿניש צו זעהן די וועלט, אַריינצוּוואַרפֿען זיך אין דעם שטראָם פֿון'ם לעבען, מיטצוקעמפּפֿען איהרע קעמפּפֿע און מיטצולײדען איהרע שמערצען, אַט דער בעדערפֿניש מאַניפֿעסטירט זיך ביי דעם יונגען דור נאָך שטאַרקער ווי ביי די עלטערע מענשען. דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואַרום די יונגע לייט פֿון אַכטצעהן אָדער צוואַנציג יאָהר זיינען פשוט געצוואונגען זיך אָבצוטראָגען פֿון אַ קאָמונע, וועלכע נעהמט ניט קיין שום אַנטהייל אין דעם לעבען פֿון דער גאַנצער געזעלשאַפֿט.

שטעלט זיך אליין פאר א יונגען מאן צווישען זעכצעהן און צוואנ־ציג יאהר, פערשפארט ערגעץ וואו אין א קאמוניסטישער קאמונע אין טעקסאס, קאנאדא אדער בראזיליען. די ביכער, די צייטונגען, די איי־לוסטראציאנען דערצעהלען איהם פון גרויסע און שעהנע שטעדט, וואו דער שטראם פון לעבען בעוועגט זיך אין די גאסען, פון טהעאטער, פון שטורמדיגע פערזאמלונגען. „אט דאס הייסט געלעבט", וועט ער זאגען צו זיך אליין. „דא ביי אונז הערשט דער טויט, ערגערס ווי דער טויט— מען פערשלאפט די צייט, פערשלאפט דאס לעבען! — אבער דארט הערשט דאס עלענד? דער הונגער? וואס מאכט עס! זאל זיין דאס עלענד! זאל זיין דער הונגער, אזוי לאנג ווי איך וועל האבען א מעגליכקייט צו קעמפפען, אזוי לאנג וועל איך ניט פערגליווערט ווערען גייסטיג און מאראליש, ווייל דאס איז ערגער ווי דער טויט אליין!" — און ער פער־לאזט די קאמונע און ער איז פאלקאם גערעכט.

מיר קענען אלזא פערשטעהן דעם גרויסען טעות, וואס די איקאריער און אנדערע קאמוניסטען האבען געמאכט, ווען זיי האבען געגרינדעט זייערע קאמונעס אין די סטעפעס פון נארד־אמעריקא. עס וואלט זיך זיי בעסער געצאהלט צו דינגען א שטיק לאנד אין אייראפא, איידער צו פערקריכען אין א וויסטעניש און וויינינגער צו חלום'ן פון א נ י י ע ם ר ע ל י ג י ע ז ע ן ר י י ך, ווי די קאמוניסטען פון אנאמא, די שעקערס און די דוכאבארען האבען געטהאן. ס א צ י א ל ע רעפארמאטארס ניטיגען זיך אין דעם קאמפף, אין דער פערבינדונג מיט גייסטיגע צענטערס און אין שטענדיגע בעציהונגען צו דער געזעלשאפט, וועלכע זיי ווילען רעפאר־מירען: זיי מוזען האבען די אינספיראציאן פון דער וויסענשאפט, פון דער קונסט, פונ'ם פראגרעס, און דאס לאזט זיך ניט ערווערבען דורך ביכער אליין.

עס איז איבערפליסיג נאך צוצוזעצען, אז די רעגירונג פון דער קאמונע איז שטענדיג געווען דער ערגסטער הינדערניש פאר אלע פראקטישע קאמוניסטען. און ווירקליך, מען דארף בלויז לייענען „די רייזע נאך איי־קאריען" פון קאבע, אום צו פערשטעהן, וויפיעל אבשייליכע און אונ־מעגליכע בעדינגונגען עס האבען געמוזט עקזיסטירען אין די קאמונעס, וועלכע די איקאריער האבען געגרינדעט. עס איז געווען די פאלשטענדיגע פערניכטונג פון דער מענשליכער פערזענליכקייט, די אבסאלוטע אונטער־ווארפונג אונטער דעם כהן גדול, וואס קאבעט האט געפאדערט. מען קען פערשטעהן, ווארום פרודהאן האט אזוי פערהאסט אט די סעקטע. זי האט עס בשור פערדיענט.

פֿון דער אַנדערער זייט זעהען מיר, אַז די קאָמוניסטען, אין וועמענס קאָמונעס די אויטאָריטעט איז געווען שוואַכער, אָדער וועלכע האָבען איבערהויפּט ניט געהאַט קיין רעגירונגס־פֿאָרם, ווי צ.ב.ש. „די יונגע איקאַריען", האָבען געהאַט אַ פֿיעל בעסערן ערפֿאָלג. דאָס איז גאַנץ נאַטירליך. דער פּאָליטישער האָס מאַניפֿעסטירט זיך שטענדיג אויף אַן אויסערגעוועהנליך שטאַרקען אופן. מיר קענען לעבען אין דערזעלבער שטאָדט, צוזאַמען מיט אונזערע פּאָליטישע געגנער, ווען מיר זיינען ניט שטענדיג געצוואונגען צו קומען מיט זיי אין בעריהרונג ביי יעדער געלעגענהייט. אָבער ווי אַזוי איז מעגליך צו לעבען אין אַ קליינע קאָמונע, וואו מען איז געצוואונגען צו זעהען זיך איינער דעם אַנדערן יעדען טאָג, יעדע שטונדע? דער פּאָליטישער קאַמפּף טראָגט זיך איבער אין דער ווערקשטאַט, אין דעם אַרבייטס־צימער, אין דעם אַלגעמיינעם געזעלשאַפֿטס־צימער — און דאָס לעבען ווערט פּשוט אונערטרעגליך.

וואָס אָנבעלאַנגט די אַרבייט, איז אָבער בעוויזען און אימער ווידער פֿון דאָס ניי בעוויזען געוואָרען, אַז די קאָמוניסטיש אָרגאַניזירטע אַרבייט, די קאָמוניסטישע פּראָדוקציאָן, איז געווען אַ וואונדערבאַרער ערפֿאָלג. ביי קיין שום קאָמערציעלער אונטערנעהמונג איז דער מעהר־ווערטה, וועלכען די ערד האָט בעקומען דורך דער אַרבייט, ניט געווען אַזוי גרויס, ווי עס איז געווען דער פֿאַל אין יעדער איינציגער פֿון די קאָמונעס, וואָס זיינען געגרינדעט געוואָרען, סיי אין אַמעריקאַ סיי אין אייראָפּאַ.

מיר האָבען שוין פֿריהער געזעהן, אַז אין גרויסע געמיינדעס ווי די פֿון די 7000 דוכאָבאָרצעס אין קאַנאַדאַ, איז דער עקאָנאָמישער ערפֿאָלג געווען אַ פֿאָלשטענדיגער און אַ שנעלער. אָבער דעמזעלבען עקאָנאָמישען ערפֿאָלג האָבען מיר אויך געזעהן אין אַ גאַנץ קליינע קאָמונע פֿון זיבען אָדער אַכט אַנאַרכיסטישע אַרבייטער ניט ווייט פֿון ניוקאַסל. אויך זיי האָבען אָנגעפֿאַנגען אָהן אַ גראָשען. זיי האָבען געדונגען דריי העקטאַר לאַנד (מיר האָבען געמאַכט פֿאַר זיי אין לאָנדאָן אַ זאַמלונג, בדי זיי זאָלען זיך קויפֿען אַ קוה, אום צו פֿערזאָרגען די קינדער פֿון דער קליינער קאָלאָניע מיט מילך); אָבער אין דריי אָדער פֿיער יאָהר צייט האָבען זייערע דריי העקטאַר לאַנד געהאַט אַ בעדייטענדען ווערטה דורך דער אינטענסיווער קולטור פֿערבונדען מיט גערטנעריי און גלאָז־הויז קולטור. קומענדיג אין ניוקאַסל, האָבען מיר געמוזט בעוואונדערן זייער אויסערגעוועהנליכען ערפֿאָלג. (די קאָאָפּעראַציאָן פֿון סאָנדערלענד פֿלעגט

קויפֿען זייערע פראַכטפֿאָלע טאָמאַטעס, וועלכע זיי האָבען געהאָדעוועט אין גלאָז־הייזער.)

ווען די דאָזיגע קליינע קאָמונע האָט זיך אויך געמוזט אויפֿלייזען אין דריי אָדער פֿיער יאָהר אַרום, איז עס געווען דערפֿאַר, ווייל דאָס איז דער אונפֿערמיידליכער שיקזאַל פֿון אַלע אַזעלכע קליינע אונטער־נעהמונגען, וועלכע ווערען אויפֿגעהאַלטען דורך דעם ענטהוזיאַזם פֿון איינצעלנע אינדיווידוען. אָבער עס איז פֿאַר קיין פֿאַל ניט געווען דער עקאָנאָמישער דורכפֿאַל, וועלכער האָט איהר געצוואונגען זיך אויפֿצולייזען; עס זיינען געווען פּערזענליכע אורזאַכען, וועלכע זיינען אונפֿער־מיידליך אין אַזאַ קליינעם קרייז מענשען, וועלכע זיינען פֿעראורטהיילט צו האָבען שטענדיגע בעציהונגען איינע מיט די אַנדערע.

אויב מיר וואָלטען געהאַט דריי אָדער פֿיער אַזעלכע פֿעדערירטע אַנאַרכיסטישע קאָמונעס, וואָלט דער אויסטריט פֿון די גרינדער ניט גע־קענט פֿיהרען צו דער אויפֿלייזונג פֿון דער קאָמונע; עס וואָלט בלויז שטאַטגעפֿונען אַן איבערבייט פֿון די פּערזאָנען.

עס איז גאָר קיין צווייפֿעל ניט, אַז אין פֿיעלע פֿעלע איז אויך די פֿערוואַלטונג ניט געווען אַזוי, ווי זי האָט געדאַרפֿט זיין; אָבער דאָס זעלבע איז אויך דער פֿאַל מיט קאַפּיטאַליסטישע אונטערנעהמונגען. עס איז בעקאַנט, אַז פֿון פֿינף קאָמערציעלע אינטערנעהמונגען געהען דורכשניטליך פֿיער צו גרונדע, ווערענד די ערשטע פֿינף יאָהר נאָך זייער גרינדונג, און מען מוז צוגעבען, אַז די קאָמוניסטישע קאָמונעס האָבען ניט אויפֿצואווייזען עפּעס ענליכעס צו דער איבערגעדרימאָהנטער צאָהל פֿון ניט ערפֿאָלגרייכע קאַפּיטאַליסטישע אונטערנעהמונגען. אויך די „גייסטרייכע" בעמערקונגען פֿון דער בורזשואַזער פּרעסע, אַז מען זאָל געבען די אַנאַרכיסטען ערגעץ אַן אינזעל, כדי זיי זאָלען דאָרטען קענען גרינדען זייער קאָמונע, איז פֿאַר אונז קיין שום אַרגומענט ניט געגען דער צוועקמעסיגקייט פֿון'ם קאָמוניזם. מיר וואָלטען אָנגענומען אָט דעם פֿאָר־שלאַג מיט דעם גרעסטען פֿערגניגען, אויב מען וואָלט אונז געגעבען אַ שטיק לאַנד ווי די איל־דע־פֿראַנס און אונז אויסגעצאָהלט אונזער חלק פֿון דעם געזעלשאַפֿטליכען קאַפּיטאַל, וועלכער קומט אונז. אָבער אַזוי ווי מען וועט אונז ניט געבען די איל־דע־פֿראַנס און ניט אויסצאָהלען דעם חלק, וואָס עס קומט אונז, כדי מיר זאָלען קענען מאַכען אַ ווירק־ליכען און פֿאָלקאָמענעם פֿערזוך מיט דעם קאָמוניזם, וועלען מיר בעסער פֿאָרטזעצען אונזער אַרבייט צווישען די מאַסען, ביז וואַנען דאָס פֿאָלק וועט ענדליך מאַכען אַ פֿערזוך מיט דעם קאָמוניזם אייף אַ גרויסען

שטייגער, דורך דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן. אין פּאַריז, אין 1871, און אין באַרצעלאָנאַ איז מען ניט געווען אַזוי מורא'דיג ווייט פון אַזאַ פּערזוך — און די אידעען האָבען פראָגרעסירט פון דאַמאָלס אָן.

פאַר אַלעם פערשטעהען מיר היינט, דאָס איין **שטאָדט**, ערקלערענדיג זיך פאַר אַ קאָמונע, האָט צו קעמפפען מיט גרויסע שוועריגקייטען, אום זי זאָל קענען עקזיסטירען. דער פערזוך וואָלט פאָלגליך נעדאַרפט געמאַכט ווערען אויף אַ גאַנצען טעריטאָריום, צ.ב.ש. אין איינעם פון די וועסטליכע שטאַאַטען פון אַמעריקאַ, אין איידאַהאָ אָדער אָהייאָ — אַזוי האָבען אונז געזאָגט עטליכע אַמעריקאַנער סאָציאַליסטען — און זיי זיינען פאָלשטענדיג גערעכט געווען. אַ טעריטאָריום, וואָס איז גענוג גרויס און וועלכע **בעשטעהט פון שטאָדט און לאַנד** — ניט בלויז אַן איינצעלנע שטאָדט אָדער ערגעץ אַ דאָרף — אַט דאָס וועט זיין דער אויסגאַנגס־פונקט פון דער קאָמוניסטישער צוקונפט.

* * *

מיר האָבען שוין אַזוי אָפט בעוויזען, אַז דער שטאַאַטס־קאָמוניזם קען ניט פערווירקליכט ווערען, אַז עס וואָלט געווען אַן אומזיסטיגע אַרבייט, ווען מיר זאָלען זיך נאָך אַמאָל בעשעפטיגען מיט דער דאָזיגער פראַגע. דער פאַקט איז, אַז די אָנהייננער פון אַ סאָציאַליסטישען שטאַאַט גלויבען שוין אַליין מעהר ניט אין דעם. קיינער פון זיי חלום'ט היינט מעהר ניט פון דעם פראָגראַם פון'ם יאַקאָבינישען קאָמוניזם, וועלכען קאַבע האָט אַרויסגעשטעלט אין זיין „רייזע נאָך איקאַריען". דער „קאָמוניסטישער מאַניפעסט" פון מאַרקס און ענגעלס איז שוין געוואָרען אַן אַנאַכראָניזם פאַר די מאַרקסיסטען גופא. די מייסטע שטאַאַטס־סאָציאַליסטען זיינען היינט בעשעפטיגט צו פערכאַפען אַ שטיק פון דער פאָליטישער מאַכט אין דעם **היינטיגען שטאַאַט** — דעם בורזשואַזען שטאַאַט — און קימערן זיך שוין ניט מעהר צו ערקלערען, וואָס זיי פערשטעהען אייגענטליך אונטער אַ סאָציאַליסטישען שטאַאַט, וועלכער וואָלט מעהר ניט געקענט זיין ווי **דער שטאַאַט אַלס דער איינציגער קאַפּיטאַליסט און אַלע בירגער אַלס לוין־אַרבייטער פון'ם שטאַאַט**. ווען מען זאָגט זיי, אַז דאָס איז זייער ציעל, פיהלען זיי זיך שטאַרק בעליידיגט; אָבער זיי ערקלערען אונז פאַר קיין פאַל ניט, וואָס פאַר אַן אַנדער פאָרם פון אָרגאַניזאַציאָן זיי ווילען עטאַבלירען. דערפאַר וואָס זיי גלויבען שוין מעהר ניט אין אַ **קומענדע סאָציאַלע רעוואָלוציאָן**, איז זייער ציעל ביסלעכווייז געוואָרען אַ טהייל פון דער

רעגירונג אין דעם איצטיגען בורזשואַזען שטאַאַט. זיי לאָזען עס איבער צו דער צוקונפֿט צו בעשטימען, וואוהין דער וועג וועט אונז פֿיהרען.

וואָס אָנבעלאַנגט די, וועלכע האָבען יאָ פֿערזוכט אויסצומאָלען דעם סאָציאַליסטישען צוקונפֿטס-שטאַאַט, ווען מען האָט זיי פֿאָרגעוואָרפֿען, אַז זיי ווילען דערשטיקען יעדע פֿרייהייט, וועלענדיג קאָנצענטרירען די פּראָדוקציאָן אין די הענד פֿון די שטאַאַטס-בעאַמטע, איז זייער ענטפֿער געווען, אַז זיי ווילען ניט מעהר ווי סטאַטיסטישע ביוראָס. אָבער דאָס איז ניט מעהר ווי אַ שפּיעל מיט ווערטער. יעדער ווייסט היינט, אַז די איינציגע ווערטהפֿולע סטאַטיסטיק ווערט געמאַכט דורך דעם אינדיווידואום גופא, וועלכער פֿערשרייבט זיין עלטער, זיין געשלעכט, זיין בעשעפֿטיגונג, זיין סאָציאַלע שטעלונג, אַ ליסט פֿון דעם, וואָס ער קויפֿט און פֿערקויפֿט און אַן אויסרעכנונג פֿון זיינע בעדערפֿנישען.

אַלע פֿראַגען, וועלכע מען שטעלט היינט דעם איינצעלנעם, ווען עס האַנדעלט זיך וועגען אַן ערנסטער אונטערזוכונג, ווערען מייסטענטהיילס אויסגעאַרבייט פֿון איינצעלנע פּריוויליגע אָדער פֿון וויסענשאַפֿטליכע געזעלשאַפֿטען; און די גאַנצע ראָלע פֿון די סטאַטיסטישע ביוראָס בעשרייינקט זיך היינט אויף דער פֿערטהיילונג פֿון די פֿראַגע-בויגען, אויף דער קלאַסיפֿיצירונג פֿון די מאַרקירונגען און אויף דער צעהלונג מיט דער צעהל-מאַשין. צו בעשרייינקען די פֿונקציאָנען פֿון דעם שטאַאַט, פֿון דער רעגירונג אויף אָט די ראָלע, און צו ערקלערען, אַז אונטער אַ רעגירונג פֿערשטעהט מען ניט מעהר ווי דאָס, מיינט ניט מעהר און ניט וויינ׳גער, ווי זיך צוריקציהען אויף אַן עהרליכען אופֿן. און מען מוז ווירקליך אָנערקענען, אַז די יאַקאָבינער האָבען שטאַרק אָבגעשוואַכט זייער אַמאָליגען אידעאַל וועגען דער דיקטאַטור און דער סאָציאַליסטישער צענטראַליזאַציאָן פֿאַר די לעצטע דרייסיג יאָהר. קיינער וואַגט שוין היינט ניט מעהר צו בעהויפּטען, אַז די פּראָדוקציאָן פֿון קאַרטאָפֿעל און רייז מוז רעגולירט ווערען דורך דעם פּאַרלאַמענט פֿון׳ם פֿאָלקס-שטאַאַט, ווי מען האָט געקענט לייענען אין די דייטשע סאָציאַליסטישע צייטונגען מיט דרייסיג יאָהר צוריק.

IV.

איז דער קאמוניזם אן אבשוואכונג פֿון דער פערזענליכקייט ?

אַזוי ווי דער קאָמוניסטישער שטאַאַט איז אַן אוטאָפּיע, פֿון וועלכער זיינע אייגענע אָנהייגנער הויבען זיך אָן ביסלעכווייז צו בעפֿרייען, האָט עס פֿאַר אונז קיין שום ווערטה ניט, מיר זאָלען זיך נאָך אַמאָל בעשעפֿטיגען מיט דער דאָזיגער פֿראַגע. עס איז שוין צייט צו געהן ווייטער. וויכטיגער איז היינט צו אונטערזוכען, אויב דער אַנאַרכיסטישער קאָמוניזם ענטהאַלט אפשר ניט אויך אין זיך אַ בעשריינקונג פֿון דער אינדיווידועלער פֿרייהייט.

עס איז אַ פֿאַקט, אַז אין אַלע דיסקוסיאָנען וועגען פֿרייהייט, זיינען אונזערע אידעען נאָך זעהר שטאַרק בעאיינפֿלוסט דורך די איבערבלייבאַכץ פֿון פֿערגאַנגענע יאָהרהונדערטער פֿון לייבאייגענשאַפֿט און רעליגיעזע אונטערדריקונג, וועלכע מיר האָבען איבערגעלעבט.

די עקאָנאָמיסטען האָבען פֿאָרגעשטעלט דעם געצוואונגענעם אָבמאַך צווישען דעם אַרבייטער און אַרבייט־געבער, וועלכען דער ערשטער מוז שליסען, אויב ער וויל ניט שטאַרבען פֿון הונגער, אַלס אַ צושטאַנד פֿון פֿרייהייט. די פּאָליטיקער פֿון דער אַנדערער זייט רופֿען אָן פֿרייהייט אָט דעם צושטאַנד, אין וועלכען דער געוועזענער לייבאייגענער און איצטיגער בירגער געפֿינט זיך היינט אַלס אונטערטהאַן פֿון'ם שטאַאַט. ווי פֿאַלש עס איז אָנצורופֿען אַזאַ צושטאַנד פֿרייהייט, קען יעדער איינציגער פֿערשטעהן, אויב ער קלערט נאָר אַביסעל איבער אָט די פֿראַגע.

ווי אַזוי קען מען בעהויפּטען, אַז דער בירגער פֿון אַ מאָדערנעם שטאַאַט לעבט אין אַ צושטאַנד פֿון פֿרייהייט, ווען דערזעלבער שטאַאַט קען איהם אפשר שוין מאָרגען אַוועקשיקען נאָך אַפֿריקאַ דער'הרג'ענען פֿריעדליכע קאַבילען מיט דעם איינציגען צוועק צו עפֿענען אַ נייע פֿעלד פֿון ספעקולאַציאָן פֿאַר די באַנקירען און אויסצופּלינדערען דאָס לאַנד פֿון די קאַבילען פֿאַר די אייראָפּעאישע אַוואַנטוריסטען ? ווי אַזוי קען אַ מענש זיך גאָר איינריידען, אַז ער איז פֿריי, ווען יעדער איינציגער פֿון אונז איז געצוואונגען אַוועקצוגעבען אַם ווייניגסטענס אַ מאָנאַט אַרבייט יעדעס יאָהר, אום אויפֿצוהאַלטען אַ מחנה רעגירער, וועמענס איינציגער ציעל עס איז צו פֿערהינדערן, אַז די אידעען פֿון דעם סאָציאַלען פּראָגרעס זאָלען זיך ניט קענען פֿערשפּרייטען, אַז די עקספּלאָטירטע זאָלען זיך ניט קענען בעפֿרייען פֿון זייערע עקספּלאָטאַטאָרם, אַז די מאַסע

זאָלען געהאַלטען ווערען אין אונוויסענהייט דורך דעם שטאַאַט און דער קירכע, כדי זיי זאָלען זיך ניט דערוויסען וועגען דעם אורשפרונג פון זייער קנעכטשאַפט?

עס פערשטעהט זיך, אַז די פאָרשטעלונג פון אַזאַ סאָרט פרייהייט ווערט ביסלעכווייז אַלץ שווערער און שווערער. אפילו די פאָרטגעשרי־טענסטע מאָראַליסטען, ווי מילל און זיינע צאָהלרייכע שילער, ערקלע־רענדיג, אַז פרייהייט מיינט דאָס רעכט צו טהאָן אַלצדינג, וואָס עס בריינגט ניט קיין שאָדען צו דער גלייכער פרייהייט פון אַלע איבעריגע, אפילו זיי האָבען אויך ניט געגעבען קיין קאָרעקטע דעפינאַציאָן פון דעם וואָרט פרייהייט. עס איז גאָר ניט נייטיג צו בעמערקען, אַז דאָס וואָרט „רעכט" איז זעהר אַ פערדרעהטע ירושה פון דער פערגאַנגענהייט, וועלכעס זאָגט אונז גאָרנישט אָדער עס זאָגט אונז צופיעל. עס איז בע־קאַנט, אַז מילל'ס דעפינאַציאָן האָט ספּענסער'ן און אַ גרויסע צאָהל אַנדערע שרייבער, אפילו אייניגע אינדיווידואַלוסטישע אַנאַרכיסטען גע־געבען די מעגליכקייט צוריק אויפצובויען דאָס געריכט, די געזעצליכע בעשטראָפונג, זאָגאַר די טויט-שטראָף; מיט אַנדערע ווערטער מיינט עס, אַז זיי זיינען ביסלעכווייז געווען געצוואונגען צוריקצוקעהרען זיך צום שטאַאַט, וועלכען זיי האָבען פריהער אַליין קריטיקירט אויף אַזאַ וואונ־דערבאַרען אופן.

לאָמיר אַלזאָ זעהן, וואָס דאָס איז אַזוינס פרייהייט.

מיר וועלען זיך דאָ ניט בעשעפטיגען מיט ניט אויסגערעכענטע האַנדלונגען, זאָנדערן אויסשליסליך האַנדלען מיט אַזעלכע אַקטען, וועלכע ווערען בעגאַנגען בעוואוסטערהייט און אויף וועלכע דאָס געזעץ, די רע־ליגיאָן און די פערשידענע סיסטעמען פון בעשטראָפונג זוכען אַליין צו האָבען אַן איינפלוס. יעדער איינציגער פון אַזעלכע אַקטען ווערט איינ־געלייטעט דורך אַ מין ויכוח אין'ם מענשליכען מוח. — „איך וועל זיך אַביסעל דורכשפאַצירען", טראַכט זיך אַ מענש... — „ניין, איך וועל בעסער זעהן מיינעם אַ פריינד"; אָדער נאָך בעסער: „איך האָב פער־שפראָכען צו ענדיגען מיין אַרבייט"; אָדער: „מיין ווייב און קינדער וועלען זיין טרויריג, אויב איך וועל זיי איבערלאָזען אַליין"; אָדער נאָך בעסער: „איך וועל פערלירען מיין פלאַץ, אויב איך וועל ניט געהן צו דער אַרבייט".

די לעצטע בעטראַכטונג ענטהאַלט אין זיך, ווי מען קען זעהן, אַ געוויסע מורא פאַר בעשטראָפונג, וועהרענד ביי די ביידע ערשטע בע־טראַכטונגען בלייבט עס איבער צו דעם מענשען אַליין צו ענטשיידען

צווישען זיינע געוואוינהייטען, זיין געטרייקייט און זיינע סימפּאַטהיען. און אָט דאָ ליגט דער גאַנצער אונטערשיעד. מיר פערשטעהען, דאָס אַ מענש, וואָס איז געצוואונגען צו רעכענען זיך מיט דעם ערשטען געדאַנק: „איך וועל זיך בעסער אַנטזאָגען פון אָט דעם פערגניגען, כדי מען זאָל מיר ניט בעשטראָפען דערפאַר" — אַזאַ מענש איז ניט קיין פרייער מענש. און מיר בעהויפטען, אַז די מענשהייט קען און מוז זיך בעפרייען פון דער מורא פאַר בעשטראָפונג; אַז זי איז אימשטאַנד צו שאַפען אַן אַנאַרכיסטישע געזעלשאַפט, וואו עס וועט מעהר ניט עקזיסטירען די מורא פאַר וואָס פאַר עס איז ניט שטראָף און אפילו ניט דער אונאַנגענעהמער געפיהל, אַז אַנדערע וועלען אונז טאַדלען. דאָס איז דער אידעאַל, צו וועלכען מיר שטרעבען.

אָבער מיר ווייסען אויך, אַז מיר קענען און וועלען זיך ניט בעפרייען פון אונזערע סימפּאַטהיען; מיר וועלען ליידען, אויב צוליעב אונז וועלען ליידען די, וואָס מיר ליעבען; מיר ווילען ניט, אַז זיי זאָלען זיך זאָרגען, אפילו ניט, אַז זיי זאָלען ענטוישט ווערען צוליעב אונז, און דעריבער האָט זיך אויסגעאַרבייט ביי אונז די געוואוינהייט צו זיין געטריי צו יענעם, צו האַלטען וואָרט א.ז.וו. אין דיזער בעציהונג איז דער מענש קיינמאָל ניט פריי, און דער „אַבסאָלוטער" אינדיווידואַליזם, פון וועלכען מען פלעגט אַזוי פיעל ריידען פאַר דער לעצטער צייט, איבערהויפּט זייט ניעטצשע, איז אַ לעכערליכקייט, אַן אונמעגליכקייט.

אפילו ראָבינסאָן אויף זיין אינזעל איז ניט געווען אַבסאָלוט פריי אין דעם זין, ווי דאָס וואָרט „פריי" איז אָפט פערשטאַנען געוואָרען אין די דיסקוסיאָנען. שוין באַלד ווען ער האָט אָנגעהויבען בויען זיין שיפעל, קולטיווירען אַ גאָרטען און צו פערזאָרגען זיך מיט נאהרונג פאַר דעם ווינטער, האָט ער זיך שוין מעהר ניט געקענט אַרויסדרעהען פון זיין אַרבייט. ווען ער האָט זיך געפיהלט אַביסעל פויל און וואָלט בעסער פאָרגעצויגען צו כאַפען אַ דרעמעל אין זיין הייל, פלעגט ער קלערען פאַר אַ מאָמענט און דערנאָך ווייטער פאָרטזעצען זיין אַרבייט. און שפּעטער, ווען ער האָט שוין געהאַט אַ הונד און צוויי אָדער דריי ציעגען און הויפּטזעכליך, ווען פרייטאָג האָט אַריינגעטראָטען אין דעם קרייז פון זיין לעבען, האָט ער שוין געהאַט געוויסע פליכטען. ער האָט זיך געמוזט רעכענען מיט די אינטערעסען פון דעם אַנדערן און איז שוין מעהר ניט געווען אָט דער פאָלקאָמענער אינדיווידואַליסט, פאַר וועלכען מען האָט ליעב איהם פאָרצושטעלען פאַר אונז.

פֿון דעם טאָג אָן, ווען אַ מענש פֿערליעבט זיך אין אַ פֿרוי, אָדער ווען ער האָט קינדער, צי עס זיינען זיינע אייגענע, צי אַנדערע (די געזעלשאַפֿט) האָבען זיי איהם אָנגעטרויט, פֿון דעם טאָג אָן, ווען ער נעהמט אַריין ביי זיך אין הויז אַ הונד, אַ קאַץ, אַ פֿויגעלע אָדער זאָל זיין בלויז אַ בלומען־טאָפּ, ווען ער דאַרף בעגיסען פֿון ציים צו צייט — פֿון דעם מאָמענט אָן איז ער שוין ניט מעהר אָט דער „עגאָאיסט", וואָס האָט „די גאַנצע וועלט אין דר'ערד", אָט דער איינגערעדטער „אינדיווידואַליסט", וועמען מען פֿלעגט אונז מאַנכעס מאָל פֿאָרשטעלען אַלס דעם אמת'ן טיפּ פֿון אַ פֿרייען מענשען. ניט אויף ראָבינסאָן'ס אינזעל און נאָך פֿיעל וויינינגער אין וואָס פֿאַר עס איז ניט געזעלשאַפֿט קען אַזאַ טיפּ זיין דער הערשענדער. ער קען ענטשטעהן אונטער געוויסע אויסערגעוועהנליכע אומשטענדען, און ער צייגט זיך טאַקע אַרויס אין דעם צושטאַנד פֿון רעוואָלט געגען צופֿוילטע און היפּאָקריטישע געזעלשאַפֿט, ווי די אונזעריגע; אָבער ער וועט קיינמאָל ניט זיין דער אַלגעמיינער טיפּ; ער איז אפילו ניט קיין ווינשענס־ווערטער טיפּ. דער מענש נעהמט אין אָנבעטראַכט און וועט שטענדיג נעהמען אין אָנבעטראַכט די אינטערעסען פֿון אַנדערע מענשען, און וואָס אייגער עס וועלען זיין צווישען זיי די בעציהונגען פֿון זייערע געגענזייטיגע אינטערעסען, און וואָס אָפֿענער און פֿרייער די אַנדערע וועלען בעשטעטיגען זייערע געפֿיהלען, זייערע ווינשע, זייערע גלייכע רעכטע, אַלץ מעהר וועט יעדער איינער פֿון זיי זיך רעכענען מיט די אינטערעסען פֿון די אַנדערע.

אויף אַזאַ אופֿן קענען מיר ניט געפֿינען קיין בעסערע ערקלערונג פֿאַר דעם פֿרייהייטס־בעגריף, ווי אָט דעם: פֿרייהייט איז די מעגליכקייט צו האַנדלען לויט דעם פּערזענליכען בעשלוס, וועלכער ווערט ניט בעאיינפֿלוסט פֿון קיין שום מורא פֿאַר אַ געזעלשאַפֿטליכער בעשטראָפֿונג (ווי צ.ב.ש. קערפּערליכער צוואַנג, מורא פֿאַר'ן הונגער און זאָגאַר אַ טאַדעל, וואָס קומט ניט אָם ווייניגסטענס פֿון אַ פֿריינד).

פֿערשטעהענדיג די פֿרייהייט אויף אַזאַ שטייגער — און מיר צווייפֿלען, צי עס איז מעגליך צו געפֿינען אַ ברייטערע און אין דערזעלבער צייט אַ ראַיעלערע דעפֿינאַציאָן פֿאַר דער פֿרייהייט — קענען מיר בעהויפּטען מיט זיכערהייט, אַז דער קאָמוניזם קען אָבשוואַכען און אפילו אין גאַנצען דערשטיקען די אינדיווידועלע פֿרייהייט. מען האָט טאַקע געפּרייזיגט די בעשריינקונג פֿון דער פּערזענליכער פֿרייהייט אַלס די

ערשטע בעדינגונג פֿאַר דעם אַלגעמיינעם גליק פֿון דער מענשהייט, און אין מאַנכע קאָמוניסטישע קאָמונעס האָט מען זאָגאַר פֿערזוכט צו פֿערווירקליכען אַזאַ צושטאַנד. אָבער דער קאָמוניזם קען אויך פֿערגרעסערן די אינדיווידועלע פֿרייהייט ביז צו איהרע לעצטע גרענעצען; — אַזאַ ציעל קען ניט דערגרייכט ווערען דורך דער אינדיווידואַליסטישער אַרבייט און נאָך פֿיעל וויינינגער דורך דער אויסבייטונג פֿון אַנדערע, בעטראַכטענדיג אָט די אַנדערע פֿאַר אַ נידעריגערען סאָרט מענשען.

אַלעס ווענדט זיך אין די פֿונדאַמענטאַלע אידעען, מיט וועלכע מען וועט פֿעראייניגען דעם קאָמוניזם. עס איז ניט די קאָמוניסטישע פֿאָרם פֿון דער פֿעראייניגונג, וועלכע פֿעראורזאַכט די קנעכטשאַפֿט: עס זיינען די אידעען פֿון דער אינדיווידועלער פֿרייהייט אין דער פֿעראייניגונג, וועלכע בעשטימען דעם מעהר אָדער וויינינגער פֿרייהייטליכען כאַראַקטער פֿון דער געזעלשאַפֿטליכער גרופּירונג.

די פֿאָרם פֿון אַ פֿעראייניגונג שפּיעלט אין דער דאָזיגער בעציהונג אַ וויכטיגע ראָלע; אָבער וויכטיגער פֿון אַלעס איז דער גייסט, וועלכער בעהערשט די מיטגלידער פֿון דער פֿעראייניגונג. דער צוזאַמען־לעבען פֿון צוויי פּערזאָנען אין דערזעלבער וואוינונג קען פֿעראורזאַכען די אונטעריאָכונג פֿון איינעם אונטער דעם ווילען פֿון'ם צווייטען; אָבער עס קען אויך מיינען די פֿרייהייט פֿאַרביידע. דאָסזעלבע איז דער פֿאַל מיט דער פֿאַמיליע. דאָסזעלבע, ווען צוויי נעהמען זיך אונטער איבערצוגראָבען אַ גאָרטען אָדער אַרויסצוגעבען אַ צייטונג. דאָסזעלבע טרעפֿט מיט יעדער געזעלשאַפֿטליכער גרופּירונג, ווי קליין אָדער ווי גרויס עס זאָל ניט זיין די צאָהל פֿון איהרע מיטגלידער. דאָסזעלבע איז דער פֿאַל מיט יעדער געזעלשאַפֿטליכער אינסטיטוציאָן. אין צעהנטען, עלפֿטען און צוועלפֿטען יאָהרהונדערט האָט עקזיסטירט די קאָמונע פֿון די גלייכע, פֿון מענשען, וועלכע האָבען גענאָסען דיזעלבע פֿרייהייט און וועלכע זיינען שטענדיג אויסען געווען אויפֿצוהאַלטען אָט די פֿרייהייט און גלייכהייט. אָבער שפּעטער מיט פֿיער הונדערט יאָהר האָבען מיר געזעהן, אַז דיזעלבע קאָמונע איז געווען אונטערוואָרפֿען צו אַ מאָנאַך, צו אַ מיליטערישען אָנפֿיהרער אָדער צו אַ קעניג. די קאָמונאַלע אינסטיטוציאָנען זיינען פֿערבליבען; אָבער די אידעע פֿון'ם רוימישען רעכט, די אידעע פֿון'ם שטאַאַט האָבען בעקומען די אויבערמאַכט, ווערענד די אידעען פֿון גלייכהייט, פֿרייהייט,

דאָס שיעדס־געריכט פֿאַר אויסצוגלייכען שטרייטיגקייטען, די פֿעדעראַ־ציאָן פֿון אַלע גראַדען זיינען פֿערשוואונדען געוואָרען — עס איז מעהר ניט איבערגעבליבען ווי די קנעכטשאַפֿט, די דעקאַדענס.

אין דער היינטיגער געזעלשאַפֿט, וואו קיינער קען זיך ניט בענוצען מיט דער ערד, די פֿאַבריקען, די אַרבייטס־אינסטרומענטען, אויב ער וויל ניט אַליין אַנערקענען, אַז ער בעלאַנגט צו אַ נידעריגערן סאָרט מענשען און זיך ניט אונטערוואַרפֿען צו ערגעץ אַ הערר, אין דער היינ־טיגער געזעלשאַפֿט מאַניפֿעסטירען זיך די קנעכטשאַפֿט, די אונטערוואַר־פֿונג, די אַבוועזענהייט פֿון דער פֿרייהייט, די געוואוינהייט צו דעם קנוט שוין אין דער פֿאָרם פֿון דער געזעלשאַפֿט גופא. אין אַ קאָמונים־טישע געזעלשאַפֿט אָבער, וועלכע אָנערקענט דאָס רעכט פֿון יעדען איינציגען אויף דעם גלייכען טיטעל, אויף אַלע אַרבייטס־אינסטרומענטען, אויף אַלע עקזיסטענץ־מיטלען, וועלכע די געזעלשאַפֿט פֿערמאָגט, וועט קיין מענש מעהר ניט ליגען צו די פֿיס פֿון אַנדערע מענשען, מיט דער אויסנאַהמע, פֿיליכט, פֿון אַזעלכע, וועלכע זיינען, דורך זייער אייגענע נאַטור, פֿרייוויליגע שקלאַפֿען. מיט דעם וואָס יעדער איינציגער וועט האָבען דעמזעלבען אַנטהייל אין דעם אַלגעמיינעם וואָהלשטאַנד, ווי אַלע אַנדערע, וועט מעה־ ניט עקזיסטירען קיין שום נויטווענדיגקייט, דאָס איין מענש זאָל דאַרפֿען איינבויגען דעם קאָפּ פֿאַר דעם ווילען אָדער פֿאַר דער העזה פֿון אַ צווייטען מענשען, און ער וועט אַליין אויפֿהאַלטען די גלייכהייט אין זיינע אַלע פערזענליכע בעציהונגען, וועלכע פֿערבינדען איהם מיט זיינע מיטמענשען.

און ווירקליך, וואָס מעהר מען טראַכט זיך אַריין אין דער דאָזיגער פֿראַגע, אַלץ מעהר געפֿינט מען אויס, אַז פֿון אַלע אינסטיטוציאָנען, פֿון אַלע פֿאָרמען פֿון דער געזעלשאַפֿטליכער גרופּירונג, וועלכע זיינען ביז איצט פֿערזוכט געוואָ־ען, איז דער קאָמוניזם די יעניגע, וועלכע פֿערזי־כערט אַם בעסטען די פֿרייהייט פֿון'ם אינדיווידואום, אַזוי לאַנג ווי די גרונד־אידעע פֿון דער קאָמונע איז געווען די גלייכע פֿרייהייט, די אָב־וועזענהייט פֿון יעדער אויטאָריטעט, די אַנאַרכיע.

ד ע ר ק אָ מ ו נ י ז ם, אַ ל ס אַ ן ע ק אָ נ אָ מ י ש ע א י נ ס ט י־ ט ו צ י אָ ן, ב ע ז י צ ט ד י פֿ ע ה י ג ק י י ט ז י ך צ ו צ ו פ אַ ס ע ן צ ו אַ ל ע פֿ אָ ר מ ע ן — א י צ ו ד ע ר פֿ ר י י ה י י ט א י צ ו ד ע ר א ו נ־ ט ע ר ד ר י ק ו נ ג פֿ ו ן ד ע ר מ ע נ ש ל י כ ע ר פ ע ר ז ע נ ל י כ ק י י ט. ער קען שאַפֿען אַ מאָנאַסטיר, וואו אַלע געהאָרכען בלינדערהייט צו די בעפֿעהלען פֿון זייער פֿאָרשטעהער; און ער קען זיך אויך מאַניפֿעסטירען

אַלס אַ פֿאָלשטענדיגע פֿרייע פֿעראייניגונג, וואו דער איינצעלנער איז פֿאָלקאָמען פֿריי, אַלס אַ פֿעראייניגונג, וועלכע וועט בלויז עקזיסטירען ווי לאַנג, ווי איהרע מיטגלידער ווילען בלייבען צוזאַמען, אַ פֿעראייניגונג, וועלכע ווייסט ניט פֿון קיין שום צוואַנג און וועלכע האָט זאָגאַר דעם וואונש צו פֿערגרעסערן די פֿרייהייט פֿון דעם איינצעלנעם אויף אַלע געביעטען און אין אַלע ריכטונגען. מיט איין וואָרט — דער קאָמוניזם קען זיין אויטאָריטער — און אויב דאָס איז דער פֿאַל, וועט די קאָמונע ניט קענען עקזיסטירען פֿאַר אַ לענגערע צייט — און ער קען זיין אַנאַרכיסטיש.

דער שטאַאַט אָבער בעזיצט ניט די פֿעהיגקייט פֿרייוויליג אָנצונעהמען דיזע אָדער יענע פֿאָרם. די יעניגע, וועלכע רעדען זיך איין, אַז זיי קענען צוליגען צו דעם וואָרט „שטאַאַט” אַ ווילקירליכע בעדייטונג, זיינען ניט בעקאַנט מיט דעם אורשפּרונג און מיט דער געשיכטע פֿון דער דאָזיגער אינסטיטוציאָן. דער שטאַאַט איז דער פֿאָלקאָמענסטער טיפּ פֿון דער היעראַרכישער אינסטיטוציאָן, וועלכע האָט זיך אויסגעאַרבייט אין פֿערלויף פֿון די יאָהרהונדערטער, אום צו אונטערוואַרפֿען אַלע אינדיווידוען און אַלע זייערע גרופּירונגען צו אַ צענטראַלען ווילען.

דער שטאַאַט איז געצוואונגען צו זיין היעראַרכיש, אויטאָריטער — אַז ניט וועט ער מעהר ניט זיין קיין שטאַאַט.*)

* * *

פֿאַרהאַן נאָך אַ פּונקט פֿון דער גרעסטער וויכטיגקייט, וועלכער פֿערדיענט די פֿולע אויפֿמערקזאַמקייט פֿון יעדען פֿרייהייטליכען דיינקער. מען הויבט היינט אָן צו בעגרייפֿען, דאָס אָהן דעם קאָמוניזם, וועט דער מענש קיינמאָל ניט דערגרייכען אָט די פֿאָלקאָמענע ענטוויקלונג פֿון זיין אינדיווידואַליטעט, וועלכע איז פֿילייכט דער שטאַרקסטער פֿערלאַנג פֿון יעדען שכל'דיגען וועזען. עס איז זעהר וואַהרשיינליך, אַז דער דאָזיגער פֿונדאַמענטאַלער פּונקט וואָלט שוין לאַנג אָנערקענט געוואָרען, אויב מען וואָלט ניט שטענדיג צונויפֿגעמישט די אינדיווידואַליזירונג; ד.ה. די פֿאָלשטענדיגע ענטוויקלונג פֿון

---

*) לואי בלאַן האָט געוואָלט, אַז „דער שטאַאַט פֿון די דיענער” זאָל פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון דעם „שטאַאַט פֿון די הערען”. פּרודהאָן האָט איהם גע ענטפֿערט מיט די פֿאָלגענדע ווערטער, וועלכע זייגען נאָך אַזוי ניי, פּונקט ווי זיי וואָלטען ערשט נעכטען אָנגעשריבען געוואָרען: — „דער שטאַאַט, זאָגט לואי בלאַן, איז ביז איצט געווען דער הערר און טיראַן פֿון די בירגער; פֿון היינט אָן

דער אינדיווידואַליטעט, מיט דעם אינדיווידואַליזם. מיט אַנדערע ווערטער מיינט עס, אַז דער אינדיווידואַליזם — און עס איז די העכסטע צייט מיר זאָלען עס שוין ענדליך פֿערשטעהן — איז ניט מעהר און ניט וויניגער ווי די בורזשואַזע אידעע, וועלכע פֿערקערפּערט זיך אין די ווערטער: „יעדער פֿאַר זיך, און גאָט פֿאַר אַלעמען!" דער בורזשואַ האָט געדיינקט, אַז מיט דער דאָזיגער אידעע האָט ער געפֿונען דעם מיטעל צו בעפֿרייען זיך פֿון דער געזעלשאַפֿט, אויפֿצווינגענדיג די אַרבייטער די עקאָנאָמישע קנעכטשאַפֿט אונטער דער פּראָטעקציאָן פֿון'ם שטאַאט; נאָר איצטער קוקט ער זיך אַרום און זעהט, אַז ער אַליין איז אויך געוואָרען אַ קנעכט פֿון'ם שטאַאט.

און ווייטער מיז ער זיין זייער דיענער. די בעציהונגען זיינען איבערגעביטען געוואָרען — אָט האָט איהר די גאַנצע רעוואָלוציאָן. — אָבער דערזעלבער אַרגומענט איז אויך בענוצט געוואָרען אין אַלע צייטען פֿון די פֿערטהיידיגער פֿון דער מאָנאַרכיע; אויך זיי האָבען פּרעטענדירט, אַז דאָס קעניגטהום איז געוועזן דער דיענער פֿון'ם פֿאָלק, אַז די קעניגע זיינען געמאַכט געוואָרען פֿאַר די פֿעלקער, ניט די פֿעלקער פֿאַר די קעניגע און נאָך אַזעלכע משלים, וועלכע פֿערטרעטען כלומר'שט דאָס רעכט פֿון די פֿעלקער. מיר וויסען היינט ווי זי קוקט אויס, אָט די דיענסטבאַרקייט פֿון'ם שטאַאט, אָט די איבערגעבענהייט פֿון דער רעגירונג צו דער פֿרייהייט. האָט באַנאַפּאַרט זיך טאַקע ניט פֿאָרגעשטעלט פֿאַר דעם דיענער פֿון דער רעוואָלוציאָן? און ווי גרויסאַרטיג ער האָט איהר געדיענט!... דער „שטאַאט פֿון די דיענער" — אָט דאָס איז געוועזן דער ענטפֿער פֿון לואי בלאַן אויף מיין ערשטע פֿראַגע. אויף די פֿראַגע, ווי אַזוי דער שטאַאט קען זיך ווירקליך פֿערוואַנדלען אין אַ דיענער, און ווי אַזוי — זייענדיג אַ דיענער — ער קען נאָך זיין אַ שטאַאט, אָט אויף די פֿראַגע האָט אונז לואי בלאַן איבערהויפּט ניט געגעבען קיין שום ערקלערונג; ער האָט זיך איינגעהילט אין אַ קלוגען שטיל-שווייגען". (Mélanges : Articles de Journaux, 3e vol. p. 43) אינטערעסאַנט איז אויך די שטעלע אויף זייטע 53, וואו ער ערקלערט אונז, אַז „דאָס, וואָס מען רופֿט אין דער פּאָליטיק „אויטאָריטעט" איז גלייך אין ווערטה און האָט דיזעלבע בעדייטונג ווי דאָס, וואָס מען רופֿט אין דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע „אייגענטהום"; ביידע אידעען זיינען גלייך איינע צו די אַנדערע און האָבען דעמזעלבען אינהאַלט. אַטאַקירען די איינע, מיינט אין דערזעלבער צייט אויך אַטאַקירען די אַנדערע. די איינע איז אונפֿערשטענדליך אָהן דער אַנדערער; און אויב איהר ווילט אָוועקמאַכען מיט דער ערשטער, מוזט איהר אָוועקמאַכען מיט דער צווייטער, און פֿערקעהרט.)

דער קאָמוניזם איז אַ בעסערע גאַראַנטיע פֿאַר דער עקאָנאָמישער פֿרייהייט, ווי יעדע אַנדערע פֿאָרם פֿון געזעלשאַפֿטליכער גרופּירונג, דערפֿאַר וואָס ער איז בעסער אימשטאַנד ווי יעדע אַנדערע פֿאָרם פֿון פּראָדוקציאָן צו פֿערזיכערן דעם וואוילשטאַנד און זאָגאַר דעם לוקסוס פֿון אַלעמען, מיט דעם, וואָס ער פֿאָדערט פֿון'ם מענשען ניט מעהר ווי עט־ליכע שטונדען אַרבייט אַ טאָג אָנשטאָט דעם גאַנצען טאָג. געבען דעם מענשען צעהן אָדער עלף שטונדען פֿרייע צייט פֿון די זעכצעהן שטונדען, וואָס עס בלייבען אונז יעדען טאָג צום לעבען (רעכענענדיג אַכט שטונדען פֿאַר שלאָפֿען), מיינט צו פֿערגרעסערן די פֿרייהייט פֿון'ם אינדיווי־דואום ביז צו אַזאַ שטופֿע, וועלכע איז שוין זייט טויזענדער יאָהרען געווען דער אידעאַל פֿון דער מענשהייט. אַמאָל איז דאָס טאַקע ניט מעגליך געווען, און דעריבער איז דער שטרעבען צו לוקסוס, רייכטהום און פּראָגרעס געווען אויסגעשלאָסען אין אַ קאָמוניסטישער געזעלשאַפֿט. היינט אָבער, מיט אונזערע מאָדערנע פּראָדוקציאָנס־מיטלען און מאַשינען, קען דאָס אויסגעפֿיהרט ווערען. אין אַ קאָמוניסטישער געזעלשאַפֿט וואָלט יעדער מענש אַם וועניגסטענס געהאַט צעהן שטונדען פֿרייע צייט פֿאַר זיך. און דאָס מיינט שוין בעפֿרייען דעם מענשען פֿון אַ שווערען יאָך, וואָס די היינטיגע געזעלשאַפֿט האָט איהם אַרויפֿגעלייגט אויף זיינע פּלייצעס. עס מיינט אַ פֿערגרעסערונג פֿון דער מענשליכער פֿרייהייט.

אָנערקענענדיג דאָס גלייכע רעכט פֿאַר אַלעמען און אַוועקמאַכענדיג מיט דער הערשאַפֿט פֿון איין מענשען איבער דעם צווייטען, מיינט וויי־טער צו פֿערגרעסערן דעם געביעט פֿון דער אינדיווידועלער פֿרייהייט ביז צו אַזאַ פּונקט, פֿון וועלכען די מענשען פֿון, וואָס פֿאַר עס איז ניט גע־זעלשאַפֿטליכער גרופּירונג, האָבען ביז איצט זאָגאַר ניט גע'חלום'ט. אָבער דאָס איז בלויז מעגליך, נאָך דעם ווי עס איז געמאַכט געוואָרען דער ערשטער שריט: ווען אַלע מענשען זיינען פֿערזיכערט מיט זייער עקזיסטענץ, ווען קיינער איז מעהר ניט געצוואונגען צו פֿערקויפֿען זיין אַרבייטס־קראַפֿט און אינטעליגענץ פֿאַר אַ נדבה.

און דאַן איז נאָך דאָ אַ וויכטיגער פּונקט: מיר אָנערקענען, אַז די פֿערשידענאַרטיגקייט פֿון דער מענשליכער טהעטיגקייט איז דער באַזיס פֿון יעדען פּראָגרעס; אַז די אַרבייט דאַרף אָרגאַניזירט ווערען אויף אַזאַ שטייגער, אַז דער מענש זאָל ניט בלויז זיין פֿאָלקאָמען פֿריי אין די שטונדען פֿון זיין פֿערגניגען, נאָר ער זאָל אויך האָבען שטענדיגע

אָבוועקסלונג ביי זיין אַרבייט גופא, ווייל זיין ערציהונג האָט איהם פֿון קינדוויז אָן בעקאַנט געמאַכט מיט פֿערשידענע סאָרטען אַרבייט, און אונטער אַ קאָמוניסטישען סיסטעם וואָלט געווען אַ לייכטע זאַך דורכצופֿיהרען אָט די פֿערשיעדענאַרטיגקייט פֿון דער פּראָדוקטיווער בעשעפֿטיגונג. עס פֿערשטעהט זיך, אַז די פֿערשיעדענאַרטיגקייט פֿון דער אַרבייט איז אַ וויטערע פֿערגרעסערונג פֿון דער אינדיווידועלער פֿרייהייט; זי עפֿענט אויף פֿאַר דעם מענשען אַן אונגעהייער ברייטען פֿעלד פֿאַר זיין פֿאָלשטענדיגער ענטוויקלונג אין אַלע ריכטונגען.*)

מיר זעהען אַלזאָ, אַז עס ווענדט זיך אין די אידעען, אויף וועלכע אַ קאָמונע גרינדעט זיך. מיר זיינען בעקאַנט מיט אַ רעליגיעזע קאָמונע, וואו אַ מענש, ווען ער האָט זיך געפֿיהלט אונגליקליך און האָט ניט גע־קענט בעהאַלטען זיין טרויעריגקייט בעפֿאָר די אַנדערע, איז דערמאָהנט געוואָרען פֿון אַ „ברודער“ אויף אַזאַ אופֿן: „דו ביזט טרויעריג? נאָר איך בעט דיר, מאַך אַ פֿרעהליכע מיענע, כדי די ברידער און שוועסטער זאָלען זיך ניט דאַרפֿען זאָרגען וועגען דיר.“ און מיר קענען אַן אַנדער קאָמונע פֿון זיעבען פּערזאָנען, וואו איינער פֿון די מיטגלידער האָט פֿאָר־געשלאָגען, אַז מען זאָל אויסוועהלען פֿיער קאָמיטעטען: פֿאַר דער גאָרטען־ווירטשאַפֿט, פֿאַר דער פֿערוואָרגונג פֿון די נייטיגע לעבענס־מיטלען, פֿאַר דער פֿערוואַלטונג און פֿאַר דעם עקספּאָרט, און אַז דער פּרעזידענט פֿון יעדען קאָמיטעט זאָל האָבען אַבסאָלוטע רעכטע.

עס האָבען עקזיסטירט קאָמונעס, וועלכע זיינען געגרינדעט אָדער נאָך זייער גרינדונג בעהערשט געוואָרען פֿון די „פֿערברעכער פֿון דער אויטאָריטעט“ — אַ ספּעציעלער טיפּ, וועלכען מיר רעקאָמענדירען די תלמידים פֿון לאָמבראָזאָ פֿאַר זייער שטודיום — און פֿיעלע קאָמונעס זיינען געגרינדעט געוואָרען פֿון משוגעים, וועלכע האָבען געוואָלט, אַז דער אינדיווידואום זאָל זיך אויפֿלייזען אין דער געזעלשאַפֿט. אָבער ניט די קאָמוניסטישע אינסטיטוציאָן איז פֿעראַנטוואָרטליך פֿאַר דעם: פֿעראַנטוואָרטליך זיינען געווען דאָס קריסטענטהום, וועלכעס איז דורך און דורך אויטאָריטער אין זיין אינערליכסטען וועזען, און דאָס רוימישע רעכט — דער שטאַאַט. עס איז געווען די שטאַאַטליכע ערציהונג פֿון יענע מענשען, וועלכע זיינען געוואוינט געוואָרען צו דיינקען, אַז אָהן היינקער און אָהן ריכטער קען איבערהויפּט ניט עקזיסטירען קיין געזעלשאַפֿט. און די דאָזיגע אידעע איז אַ שטענדיגע געפֿאַהר צו יעדער פֿרייהייט. אָבער

---

*) זעה מיין ווערק: „פֿעלדער, פֿאַבריקען און ווערקשטעטען.“

וואָס אָנבעלאַנגט די גרונד־אידעע פֿון׳ם קאָמוניזם — די געמיינשאַפֿט־ליכע קאָנסומציאָן און פּראָדוקציאָן, ניט אויסרעכענענדיג דעם בעזונדערן אָנטהייל פֿון יעדען איינציגען — שטעלט זי פֿאָר מיט זיך אַן אידעע פֿון פֿרייהייט, אַ געדאַנק פֿון בעפֿרייאונג.

* * *

מיר קענען אַלזאָ ציהען די פֿאָלגענדע שליסע:

די קאָמוניסטישע פֿערזוכען האָבען ביז אַהער ניט געהאַט קיין ער־פֿאָלג, צוליעב די פֿאָלגענדע אורזאַכען:

זיי זיינען מייסטענטהיילס געגרינדעט געוואָרען אונטער דעם איינפֿלוס פֿון אַ מין רעליגיעזער בעגייסטערונג, אָנשטאָט צו זעהן אין דער קאָמונע ניט מעהר ווי אַ פֿאָרם פֿון דעם קאָנסום און פֿון דער עקאָנאָמישער פּראָדוקציאָן.

זיי האָבען זיך אָבגעטהיילט פֿון דער געזעלשאַפֿט.

זיי זיינען געוועזן דורכגעדרונגען פֿון אַן אויטאָריטערען גייסט.

זיי האָבען עקזיסטירט יעדע פֿאַר זיך אַליין, אָנשטאָט צו פֿעדערירען זיך איינע מיט די אַנדערע.

זיי האָבען געפֿאָדערט פֿון זייערע גרינדער אַזאַ קוואַנטיטעט אַרבייט, אַז עס איז זיי ניט איבערגעבליבען קיין פֿרייע צייט פֿאַר זייער פֿערגניגען.

זייער פֿאָרבילד איז געוועזן די פּאַטריאַרכאַלישע, אויטאָריטערע פֿאַ־מיליע, אָנשטאָט וואָס זיי וואָלטען אויך בעדאַרפֿט איינשליסען אין זייער בעפֿרייאונגס־ציעל די גרעסטע פֿרייהייט פֿון דעם אינדיווידואום, וואָס איז נור מעגליך אונטער די רעספּעקטיווע בעדינגונגען.

אַזוי ווי דער קאָמוניזם איז הויפּטזעכליך אַן עקאָנאָמישע אינסטי־טוציאָן, בעשטימט ער ניט אין פֿאָראויס דעם גראַד פֿון פֿרייהייט, וועלכען דער איינצעלנער וועט געניסען, דער איניציאַטאָר, דער רעבעל געגען בעשטימטע געוואוינהייטען, וועלכע קריסטאַליזירען זיך ביסלעכוויז. די קאָמונע קען זיין אויטאָריטער — און דאָס וועט מוזען פֿיהרען צו איהר אונפֿערמיידליכען אונטערגאַנג — און זי קען זיין פֿרייהייטליך, אַזוי ווי עס איז דער פֿאַל געוועזן אין 12טען יאָהרהונדערט, ווען אין די יונגע שטעדט האָבען זיך זאָגאַר ענטוויקעלט טהיילווייזע קאָמוניסטישע אינסטי־טוציאָנען; און ווען עס איז געשאַפֿען געוואָרען אַ נייע ציוויליזאַציאָן, פֿול מיט לעבענס־קראַפֿט, אַ בעניימטע איירָאָפּאַ.

אָבער די איינציגע פֿאָרם פֿון׳ם קאָמוניזם, וועלכע קען האָבען אַ פֿעסטען און דויערהאַפֿטען פֿונדאַמענט, איז די, וואו די פֿרייהייט פֿון דעם איינצעלנעם וועט זיך קענען ענטוויקלען אויף אַלע געביעטען און

שטענדיג שפּיעלען די וויכטיגסטע ראָלע אין אַלע בעציהונגען צווישען די מיטגלידער.

אונטער אַזעלכע בעדינגונגען און אונטער דעם איינפלוס פון דער דאָזיגער אידעע וועט די פרייהייט פון דעם אינדיווידואום פערגרעסערט ווערען אין יעדער בעציהונג; עס איז זיכער ניטאָ וואָס מורא צו האָבען, אַז דער קאָמוניזם וועט בעשריינקען די דאָזיגע פרייהייט, אַקוראַט ווי מיר ציטערן היינט ניט, אַז פון אונזער פּערזענליכע פרייהייט וועט, וואָס עס איז פערלאָרען ווערען, צוליעב אונזערע קאָמונאַלע גאַז־פאַבריקען אָדער דורך דעם, וואָס די גרויסע מאַגאַזינען שיקען די לעבענס־מיטלען דירעקט אין די הייזער פון זייערע קונים, אָדער דורך אונזערע מאָדערנע האָטעלען, אָדער דורך דעם, וואָס מיר רייבען זיך די עלענבויגענס אין טויזענדער אַרבייטער אין אונזערע אַרבייטסשטונדען.

מיט דער אַנאַרכיע אַלס ציעל און מיטעל איז דער קאָמוניזם מעג־ליך. אָהן דער אַנאַרכיע איז ער ניט מעהר ווי די פערקערפערונג פון קנעכטשאַפט און האָט ניט קיין שום מעגליכקייט צו עקזיסטירען.

(ענדע פון'ם צווייטען טהייל.)

דריטער טהייל.

I.

דער שטאאט — זיין ראלע אין דער געשיכטע.

מיין איצטיגע שטודיע בעשעפטיגט זיך מיט דעם שטאאט און זיין ראָלע אין דער געשיכטע, דען אין דער איצטיגער צייט פיהלט זיך גאַנץ שטאַרק די נויטווענדיגקייט פון אַ גרינדליכער אונטערזוכונג פון דער סאַמע אידעע פון'ם שטאַאט, צו זעהן, וואָס איז דער עיקר פון דער דאָ־זיגער אידעע, וואָס פאַר אַ ראָלע דער שטאַאט האָט געשפיעלט אין דער פערגאַנגענהייט און די ראָלע, וואָס ער וועט אפשר נאָך שפיעלען אין דער צוקונפט.

עס איז דאָך איבערהויפּט די פראַגע וועגען דעם שטאַאט, וועלכע טהיילט פונאַנדער די סאָציאַליסטען אין פערשידענע ריכטונגען. צווישען די פערשידענע פראַקציאָנען, וואָס זיינען פאַרהאַן צווישען אונז, און וועלכע זיינען דער רעזולטאַט פון פערשידענע טעמפּעראַמענטען, פון פערשידענע מעטהאָדען אין דענקען און הויפּטזעכליך פון דעם גראַד צוטרויען, וואָס איינער האָט אין דער קומענדער רעוואָלוציאָן, צייגען זיך דייטליך אַרויס צוויי גרויסע שטרעמונגען.

פאַרהאַן אַ טהייל סאָציאַליסטען, וועלכער האָפט אויסצופיהרען די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן מיט דער הילף פון'ם שטאַאט; דורך דעם וואָס זיי וועלען אונטערשטיצען און אויפהאַלטען די מייסטע פון זיינע פונקציאָנען. זיי ווילען זאָגאַר נאָך פערמעהרען די צאָהל פון די דאָזיגע פונקציאָנען און זיך נאָכהער בענוצען מיט זיי פאַר דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן. פאַרהאַן אויך אַן אַנדער טהייל, אַזעלכע ווי מיר, וועלכע זעהען אין דעם שטאַאט — ניט נור אין זיין איצטיגער פאָרמע אָדער אין אַלע אַנדערע פאָרמען, וועלכע ער קען אָננעהמען, נאָר אין דעם סאַמע עיקר זיינעם — אַן אָבהאַלט צו דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן, די שטאַרקסטע שטערונג צו דער ענטוויקלונג פון אַ געזעלשאַפט, וועלכע גרינדעט זיך

אויף די פּרינציפּען פון פרייהייט און גלייכהייט. און זיי אַרבייטען אָבצו־שאַפען דעם שטאַאַט אין גאַנצען, אָנשטאַט צו רעפאָרמירען איהם.

דער אונטערשיעד צווישען אַט דיביידע ריכטונגען איז אַ טיעפער, ווי יעדער קען זיך איבערצייגען. ער איז ניט מעהר ווי אַן אויסדרוק פון דעם קאַמפף, וועלכער געהט היינט אָן צווישען צוויי פערשידענע שטרע־מונגען אין דער גאַנצער פילאָזאָפיע, אין דער ליטעראַטור און אין דער געזעלשאַפטליכער טהעטיגקייט פון אונזער צייט. און אויב די הערשענדע אידעען וועגען דעם שטאַאַט וועלען בלייבען אַזוי דונקעל, ווי זיי זיינען עס היינט, וועט דער קאַמפף איבער דער דאָזיגער פראַגע, אָהן אַ צוויי־פעל, בעקומען נאָך אַ ביטערערען, איינגעשפּאַרטערען כאַראַקטער, ווען עס וועט זיך האַנדלען אָנצואווענדען די קאָמוניסטישע אידעען אין דער פּראַקטישער ווירקליכקייט פון׳ם געזעלשאַפטליכען לעבען.

עס איז דעריבער זעהר וויכטיג, נאָכדעם ווי מען האָט אַזוי אָפט קריטיקירט דעם איצטיגען שטאַאַט, אויסצוגעפינען די אורזאַכען, וואָס האָבען איהם געשאַפען; צו אונטערזוכען די ראָלע, וואָס ער האָט גע־שפּיעלט אין דער פערגאַנגענהייט און צו פערגלייכען איהם מיט די גע־זעלשאַפטליכע אינסטיטוציאָנען, וועמעס אַרבייט ער האָט גע׳ירש׳עט.

* * *

פריהער פון אַלעס, לאָמיר איינפערשטאַנען ווערען, וואָס מיר פער־שטעהען מיט דעם וואָרט שטאַאַט. ווי עס איז בעקאַנט, איז פאַרהאַן די דייטשע שולע, וואָס האָט ליעב צו פערבייטען דעם „שטאַאַט" מיט דער „געזעלשאַפט". די דאָזיגע פאַרמישונג קען מען געפינען ביי די בעסטע דייטשע דיינקער און ביי פיעלע פראַנצויזען, וועלכע קענען זיך ניט פאָר־שטעלען אַ געזעלשאַפט אָהן שטאַאַטליכע קאָנצענטראַציאָן; און דערפון נעהמט זיך דער געוועהנליכער פאָרוואורף צו די אַנאַרכיסטען, אַז זיי ווילען „חרוב מאַכען די געזעלשאַפט" און אונז צוריקפיהרען צו אַ צו־שטאַנד פון אַ „שטענדיגער מלחמה פון יעדען געגען אַלע".

אָבער אַזוי צו דיינקען, מיינט גאַנץ איינפאַך צו איגנאָרירען דעם גאַנצען פאָרטשריט, וואָס איז געמאַכט געוואָרען אויף דעם געביעט פון דער געשיכטס־פאָרשונג וועהרענד די לעצטע פערציג יאָהר; עס מיינט צו איגנאָרירען, אַז מענשען האָבען געלעבט אין געזעלשאַפטען פאָר טויזענדער יאָהרען, איידער זיי האָבען זיך בעקענט מיט דעם שטאַאַט; עס מיינט פשוט צו פערגעסען, אַז פאַר די אייראָפּעאישע נאַציאָנען איז דער שטאַאַט איבערהויפּט פערהעלטניסמעסיג אַ גאַנץ נייע ערשיינונג, וועלכע פאַנגט זיך ערשט קוים אָן פון דעם 16טען יאָהרהונדערט; עס

מיינט ניט צו בעגרייפֿען, אַז די גלענצענדסטע און גרעסטע פֿעריאָדען פֿון דער מענשהייט זיינען געווען גראָד דאַן, ווען די פֿרייהייטען און דער לאָקאַלער לעבען זיינען נאָך ניט פֿערניכטעט געוואָרען פֿון׳ם שטאַאַט און ווען גרויסע מאַסען פֿון מענשען האָבען געלעבט אין קאָמונעס און פֿרייע פֿעראייניגונגען.

דער שטאַאַט איז ניט מעהר ווי אַ געוויסע פֿאָרמע, וועלכע די גע-זעלשאַפֿט האָט אָנגענומען אין פֿערלויף פֿון דער געשיכטע. טאָ ווי אַזוי קען די פֿאָרמע בלויז פֿערביטען ווערען מיט דעם עצם, מיט דער גע-זעלשאַפֿט גופא?

פֿון דער אַנדערער זייט האָט מען צוזאַמענגעפלאָנטערט דעם „שטאַאַט" מיט דער „רעגירונג". ווייל עס קען דאָך ניט זיין אַ שטאַאַט אָהן אַ רעגירונג, האָט מען גערעכענט, אַז די אַבוועזענהייט פֿון דער רעגירונג דאַרף זיין דער ציעל, און ניט די אָבשאַפֿונג פֿון׳ם שטאַאַט.

עס שיינט מיר אָבער, אַז שטאַאַט און רעגירונג שטעלען מיט זיך פֿאָר צוויי גאַנץ פֿערשידענע בעגריפֿען. די שטאַאַטס-אידעע מיינט איי-גענטליך אַ גאַנץ אַנדערע זאַך, ווי די אידעע פֿון אַ רעגירונג. זי שטעלט ניט בלויז פֿאָר מיט זיך אַ מאַכט, וואָס שטעהט איבער דער געזעלשאַפֿט, נאָר זי מיינט אויך אַ טעריטאָריאַלע קאָנצענטראַציאָן און אַ קאָנצענטראַציאָן פֿון אַסך פֿונקציאָנעז אין דעם לעבען פֿון דער געזעלשאַפֿט אין די הענד פֿון ווייניגע מענשען. עס מיינט געוויסע נייע בעציהונגען צווישען די מיטגלידער פֿון אַ געזעלשאַפֿט, פֿון וועלכע מען האָט פֿריהער, ד.ה. בעפֿאָר דער ענטשטעהונג פֿון׳ם שטאַאַט, ניט געוואוסט.

דער דאָזיגער אונטערשיעד. וועלכען מען קען פֿ׳לייכט ניט בעמערקען אויף׳ן ערשטען בליק, ווערט פֿאַר אונז גאַנץ קלאָר, ווען מיר שטודירען, ווי אַזוי דער שטאַאַט איז ענטשטאַנען.

אום ווירקליך צו פֿערשטעהן דעם שטאַאַט, איז דאָ נור איין מיטעל: און דאָס איז צו שטודירען איהם אין זיין היסטאָרישער ענטוויקלונג. אָט דאָס וועל איך פֿערזוכען איצט צו טהאָן.

* * *

דאָס רוימישע רייך איז געווען אַ שטאַאַט אין דעם ריכטיגען זין פֿון׳ם וואָרט, און נאָך ביז אויף׳ן היינטיגען טאָג איז רוים פֿערבליבען דער אידעאַל פֿון אַלע יוריסטען. זיינע אָרגאַנען האָבען אַריינגענומען אַן אונגעהייער גרויסען געביעט, ווי מיט אַן אייננע נעץ. אַלצדינג האָט זיך קאָנצענטרירט אין רוים: דער עקאָנאָמישער לעבען, דער מיליטערישער

לעבען, די געריכטליכע בעציהונגען, אלע רייכטהימער, די ערציהונג, זאָגאַר די רעליגיאָן. פֿון רוים זיינען געקומען די געזעצע, די ריכטער, די אַרמעען צו פערטהיידיגען דאָס לאַנד, די גובערנאַטאָרס פֿאַר די פֿערשידענע פראָווינצען, די געטער. דאָס גאַנצע לעבען פֿון דעם רייך האָט געפֿונען זיין העכסטען אויסדרוק אין'ם סענאַט און שפּעטער אין דער פערזאָן פֿון'ם קיסר, דעם אַלמעכטיגען, דעם אַלוויסענדען, דעם גאָט פֿון'ם רייך. יעדער דיסטריקט, יעדע פראָווינץ האָט געהאַט אַ קאַפּיטאָל אין אַ קליינעם מאַסשטאַב, אַ קליינעם טהייל פֿון דעם רוימישען הער־שער, אום צו פֿיהרען דעם גאַנצען לעבען. איין געזעץ, דאָס געזעץ פֿון רוים האָט בעהערשט דאָס גאַנצע רייך; דען רוים האָט ניט פֿאָרגעשטעלט מיט זיך אַ געמיינשאַפֿטליכען פֿערבאַנד פֿון בירגער, נאָר אַ סטאַדע פֿון אונטערטהעניגע.

ביז דעם הייגטיגען טאָג בעוואונדערן די יוריסטען און פֿערעהרער פֿון דער אויטאָריטעט די איינהייט פֿון דעם רוימישען רייך, דעם איינ־הייטליכען גייסט פֿון זיינע געזעצע, די שעהנהייט — ווי זיי רופֿען עס — די האַרמאָניע פֿון יענער אָרגאַניזאַציאָן.

אָבער די אינערליכע אויפֿלייזונג און דערנאָך דער אָנפֿאַל פֿון די באַרבאַרען, דער טויט פֿון דעם לאָקאַלען לעבען, וואָס האָט מעהר קיין קראַפֿט ניט געהאַט אַנטקעגענצושטעהן די אַטאַקען פֿון דרויסען, די צו־פֿוילטקייט, וואָס האָט זיך פֿערשפּרייט פֿון דעם צענטער, די הערשאַפֿט פֿון די רייכע, וואָס האָבען מאָנאָפּאָליזירט די ערד און דאָס עלענד פֿון די ברייטע מאַסען, וועלכע האָבען קולטיווירט דאָס לאַנד — דאָס אַלעס האָט צוריסען דאָס רייך אויף שטיקער; אויף די רואינען האָט זיך ענט־וויקעלט אַ נייע ציוויליזאַציאָן, וואָס איז אונזער הייגטיגע.

נאָר ווען מיר לייגען אַוועק אָן אַ זייט די אַלטע ציוויליזאַציאָנען, שטודירענדיג די ענטשטעהונג און ענטוויקלונג פֿון אָט דער יונגער ציווי־ליזאַציאָן פֿון די באַרבאַרען, ביז צו דער צייט, ווען עס זיינען געבוירען געוואָרען אונזערע מאָדערנע שטאַאַטען, דאַמאָלס וועלען מיר ערשט ריכ־טיג פֿערשטעהן דעם אייגענטליכען וועזען פֿון'ם שטאַאַט. פֿאַר אונזער צוועק וועט דאָס זיין פֿיעל בעסער, ווי ווען מיר וואָלטען זיך גענומען צו דעם שטודיום פֿון רוים אָדער צו דעם רייך פֿון אַלעקסאַנדער פֿון מאַקעדאָניען אָדער גאָר צו די דעספּאָטישע מאָנאַרכיען פֿון'ם אָריענט.

נעהמענדיג יענע קרעפֿטיגע באַרבאַרישע צושטערער פֿון דעם רוי־מישען רייך אַלס דעם אָנפֿאַנגס־פּונקט פֿון אונזערע היסטאָרישע

בעטראַכטונגען, קענען מיר נאָכפאָלגען דער ענטוויקלונג פון אונזער גאַנצער ציוויליזאַציאָן פון איהר אָנפאַנג, ביז דער צייט, ווען דער שטאַאט איז געבוירען געוואָרען.

II.

די מייסטע פילאָזאָפען פון דעם 18טען יאָהרהונדערט האָבען נע־האַט אַ זעהר פרימיטיווע פאָרשטעלונג וועגען דעם אורשפרונג פון דער געזעלשאַפט.

אין אָנפאַנג, האָבען זיי געזאָגט, האָבען די מענשען געלעבט אין קליינע אָבגעזונדערטע פאַמיליעס, און אַן אייביגע מלחמה צווישען די דאָזיגע פאַמיליעס איז געוועזען דער נאָרמאַלער צושטאַנד פון יענער צייט. אָבער אין אַ שעהנעם טאָג, פערשטעהענדיג, דאָס אַזעלכע שטענדיגע קעמפפע זיינען גאָר קיין תכלית ניט, האָבען זיי בעשלאָסען צו גרינדען אַ געזעלשאַפט. די צושפרייטע און אָבגעזונדערטע פאַמיליעס האָבען גע־מאַכט צווישען זיך אַ קאָנטראַקט, צו אונטערוואַרפען זיך צו אַן אויטאָ־ריטעטער מאַכט, וועלכע — דאַרף איך עס ערשט זאָגען? — איז געוועזען דער אָנפאַנג, דער קוואַל פון דעם גאַנצען פראָגרעס. מוז איך נאָך צו־לייגען, וואָס מען האָט אונז שוין דערצעהלט אין די שולען, אַלס קינדער, דאָס אונזערע היינטיגע רעגירונגען האָבען אימער פאָרגעשטעלט מיט זיך דעם נאָבעלסטען טהייל פון דער געזעלשאַפט, אַז זיי זיינען דאָס געוועזען דאָס זאַלץ פון דער ערד, די פריערענס־שטיפטער און ערציהער פון דער מענשליכער ראַסע?

די דאָזיגע אידעע, וועלכע איז ענטשטאַנען אין אַ צייט, ווען מען האָט נאָך ווייניג וואָס געוואוסט איבער דעם אורשפרונג פון׳ם מענשען, האָט בעהערשט דעם גאַנצען 18טען יאָהרהונדערט. און מיר מוזען אין דערזעלבער צייט צוגעבען, אַז די ענציקלאָפעדיסטען און רוסאָ האָבען זיך בענוצט מיט דער טהעאָריע פון דעם „געזעלשאַפטליכען קאָנטראַקט" אַלס אַ וואַפע צו בעקעמפפען דאָס געטליכע רעכט פון דעם קעניגטהום. אָבער טראָץ די גוטע דיענסטען, וואָס די דאָזיגע אידעע האָט געלייסטעט אין דער פערגאַנגענהייט, מוזען מיר אָבער היינט אָנערקענען, אַז זי איז געוועזען ניט ריכטיג.

עס איז אַ טהאַטזאַכע, דאָס אַלע חיות, אַחוץ איינינע ווילדע טהיערע און רויב-פויגעל, און מיט דער אויסנאַהמע פון איינינע מינים, וואָס האַלטען ביים אויסשטאַרבען, פיהרען אַ געזעלשאַפטליכען לעבען. אין דעם קאַמפף אום דאַזיין זיינען עס נור די געזעלשאַפטליכע מינים, וועלבע זיינען גובר די, וואָס זיינען ניט געזעלשאַפטליך. די געזעלשאַפטליכע חיות, פון וואָס פאַר עס איז ניט מין, זיינען עס די, וואָס פערנעהמען די העכסטע שטופע, און עס איז גאָר קיין צווייפעל ניט, אַז די ערשטע בעשעפענישען פון אַ מעהר אָדער ווייניגער מענשליכען אויסזעהן, האָבען געפיהרט אַ געזעלשאַפטליכען לעבען.

ניט דער מענש האָט בעשאַפען די געזעלשאַפט: די געזעלשאַפט איז עלטער פון'ם מענשען.

* * *

מיר ווייסען אויך איצט, — די אַנטראָפאָלאָגיע האָט דאָס בעוויזען קלאָר ווי דער טאָג — אַז די ערשטע געזעלשאַפטליכע פאָרם פון דער מענשהייט איז ניט געווען די פאַמיליע, נאָר דער „קלאַן", דער שטאַם. די פאַטערליכע פאַמיליע, מיט וועלכער מיר זיינען היינט בעקאַנט, אָדער ווי זי ווערט פאַרגעשטעלט אין די העברעאישע טראַדיציאָנען, איז ענט־שטאַנען ערשט פיעל שפעטער. דער מענש האָט געפיהרט צעהנדליגע טויזענדער יאָהרען אַ שטאַם-לעבען; און שוין וועהרענד אָט דער ערשטער פאַזע פון ענטוויקלונג — לאָמיר עס אָנרופען דעם פרימיטיווען אָדער ווילדען צושטאַנד, אויב אייך געפעלט אַזוי — האָט דער מענש ענט־וויקעלט אַ גאַנצע רייהע פון אינסטיטוציאָנען, מנהגים און געוואוינהייטען, וועלכע זיינען פיעל עלטער ווי די אינסטיטוציאָנען פון דער פאַמיליע.

אין יענע שטאַמען האָט די אָבגעזונדערטע פאַמיליע פונקט אַזוי ווייניג עקזיסטירט, ווי זי עקזיסטירט איצט צווישען פיעלע אַנדערע גע־זעלשאַפטליכע זויג-טהיערע. די איינציגע אָבגעזונדערטהייט, וואָס האָט יאָ עקזיסטירט אין אַזאַ שטאַם, איז געווען אַ גאַנץ נאַטירליכע: דער אונטערשיעד פון יאָהרען; נאָר מיטגלידער פון איין דור, פון איין צייט־אַלטער האָבען געקענט צווישען זיך געשלעכטס-בעציהונגען, און צייט די פריהסטע צייטען האָבען זיך די דאָזיגע ווילדע אַזוי געפיהרט, אַז מענשען פון פערשידענע דורות האָבען זיך ניט געקענט מתחתן זיין צווישען זיך. שליאַדען פון יענע פעריאָדען קען מען נאָך היינט געפינען ביי געוויסע, נאָך איצט עקזיסטירענדע שטאַמען, און מיר געפינען זיי ווידער אין דער שפראַך, אין די מנהגים און אין די פאַראורטהיילען פון

נאַציאָנען, וועלכע זיינען שוין פּיעל ווייטער פאָרטגעשריטען אין זייער ציוויליזאַציאָן, ווי יענע פּרימיטיווע מענשען.

דער גאַנצער שטאַם האָט געמאַכט יאַגד און אַלע אַנדערע נייטיגע אַרבייטען צוזאַמען, און ווען זיי האָבען צופרידענגעשטעלט זייער הונגער, האָבען זיי זיך איבערגעגעבען מיטליידענשאַפט צו זייערע דראַמאַטישע טענץ. איצט נאָך געפינען מיר שטאַמען, וואָס זיינען גאַנץ נאָהנט צו דעם דאָזיגען פּרימיטיווען צושטאַנד, אין פערשידענע אָבגעזונדערטע געגענדען פון דער ערד.

קיין אָנזאַמלונג פון פּריוואַט-אייגענטהום האָט ניט געקענט שטאַט-פינדען דאָן, ווייל יעדע זאַך, וואָס איז געווען דער פּערזענליכער אייגענטהום פון אַ שטאַם-מיטגליעד, איז פערניכטעט אָדער פערברענט געוואָרען אויף דעם פּלאַץ, וואו דער מת איז בעגראָבען געוואָרען. דאָס טהוען זאָגאַר איצט נאָך די ציגיינער אין ענגלאַנד; און אין די לויה-צערעמאָניעס פון די „ציוויליזירטע" בעמערקט מען נאָך שליאַדען פון דעם דאָזיגען אַלטען מנהג: די בינעזער פערברענען פּאַפּירענע מאָדעלען פון אַלע זאַכען, וואָס האָבען בעלאַנגט צו דעם טויטען! און מיר אַליין פיהרען דעם פערד פון דעם פערשטאָרבענעם קאָמאַנדיר, מיר טראָגען זיין שווערד און זיינע מעדאַלען צו צום קבר. דער אורשפּרינג-ליכער זין פון דעם דאָזיגען מנהג איז פערלאָרען געגאַנגען, נאָר די פאָרמע לעבט.

* * *

ניט נור האָבען יענע ווילדע ניט געשעצט גרינג דאָס מענשליכע לעבען, נאָר פערקעהרט זיי האָבען זיך זאָגאַר געשראָקען פאַר מאָרד און בלוט-פערגיסונג. צו פערגיסען בלוט איז געווען בעטראַכט פון זיי אַלס אַזאַ געפעהרליכע טהאַט, דאָס פאַר יעדען פערגאָסענעם טראָפּען בלוט — און ניט נור בלוט פון מענשען, נאָר זאָגאַר פון געוויסע חיות — האָט דער זינדיגער געמוזט בעצאָהלען מיט דערזעלבער צאָהל טראָפּען פון זיין אייגענעם בלוט.

אַ מאָרד אין דעם שטאַם גופא איז געווען אַזאַ טהאַט, וואָס האָט אַבסאָלוט קיינמאָל ניט פּאַסירט. דאָס איז נאָך איצט דער פאַל ביי די עסקימאָסען, יענע לעצטע פערטרעטער, וואָס זיינען נאָך איבערגעבליבען פון דער שטיין-צייט אין די אַרקטישע לענדער, ביי די אַלעאוטען א.ז.וו. מען ווייסט גאַנץ בעשטימט, אַז אַ מאָרד אין דעם שטאַם איז ניט פאָרגעקומען פאַר די לעצטע פופציג אָדער זעכציג יאָהר אָדער נאָך לענגער.

ווען אָבער שטאַמען פֿון פֿערשיעדענע שפּראַכען, קאָליר אָדער אָב־שטאַמונג האָבען זיך צוזאַמענגעטראָפֿען אויף זייערע וואַנדערונגען, פֿלעגט זעהר אָפֿט אויסקומען אַ קריעג צווישען זיי. עס איז אמת, דאָס אפילו שוין אין יענע צייטען האָבען די מענשען געטהאָן אַלעס מעגליכע צו מילדערן דעם כאַראַקטער פֿון בלוטיגע צוזאַמענשטויסונגען. פֿערשיעדענע געלעהרטע ווי מיין, פּאָסט ע. נים, האָבען אונז קלאָהר בעוויזען, אַז שוין דאַן האָבען פֿיעלע שטאַמען איינגעוויליגט צו רעספּעקטירען געוויסע כללים און בעגרענעצונגען, ווי צו פֿיהרען די מלחמות; און דאָס איז טאַקע געוועזען דער אָנפאַנג פֿון דעם „אינטערנאַציאָנאַלען רעכט", וואָס האָט זיך ענטוויקעלט פֿיעל שפּעטער. עס איז צ.ב.ש. ניט געוועזען ער־לויבט צו אַטאַקירען אַ דאָרף, איידער מען האָט ניט פֿריהער געוואָרנט די איינוואוינער. קיינער וואָלט קיינמאָל ניט געטמייעט צו טויטען אי־מיצען אויף אַ סטיעזשקע, וואָס איז געוועזען אויסגעטראָטען פֿון די פֿרויען, געהענדיג צום ברונען נאָך וואַסער. און אום צו מאַכען שלום, האָט מען זעהר אָפֿט געמוזט בעצאָהלען דעם באַלאַנס פֿון די מענשען, וואָס זיינען דער'הרג'ט געוואָרען אויף ביידע זייטען.

נאָר די אַלע מאַסרעגלען און נאָך פֿיעלע אַנדערע' זיינען נאָך ניט געוועזען גענוג: די סאָלידאַריטעט האָט זיך ניט אָבגעשטעלט ביים קלאַן אָדער שטאַם; עס זיינען פֿאָרגעקומען קריעגערייען צווישען מיטגלידער פֿון פֿערשידענע קלאַנס אָדער שטאַמען, און עס האָט זיך געמאַכט, אַז דער איינער אָדער דער אַנדערער איז פֿערוואונדעט אָדער דער'הרג'עט געוואָרען.

פֿון יענער צייט אָן האָט זיך ענטוויקעלט אַן אַלגעמיין אָנגענומענער כלל צווישען די פֿערשידענע קלאַנס און שטאַמען. — „אייער שטאַם האָט פֿערוואונדעט אָדער דער'הרג'ט איינעם פֿון אונזערע, דערפֿאַר האָבען מיר אַ רעכט צו דער'הרג'ענען איינעם פֿון אייך אָדער צו פֿערוואונדען איינעם פֿון אייערע, פּונקט אַזוי ווי אונזערער איז פֿערוואונדעט גע־וואָרען." עס מאַכט ניט אויס וועמען, ווייל עס איז אימער דער שטאַם, וועלכער איז פֿעראַנטוואָרטליך פֿאַר יעדע טהאַט פֿון זיינע מיטגלידער. דער גוט בעקאַנטער זאַץ פֿון דער ביבעל: „שן תחת שן, עין תחת עין" און ניט מעהר, שטאַמט טאַקע, ווי קעניגסוואַרטער האָט אַזוי גוט בעמערקט, פֿון יענע אלטע פּרימיטיווע צייטען. דאָס איז געוועזען זייער בעגריף פֿון גערעכטיגקייט; און מיר אַליין האָבען גאָר ניט פֿיעל אורזאַכען צו האַלטען זיך פֿיעל גרעסער פֿון יענע ווילדע; דען

דעם פּרינציפּ „אַ לעבען פֿאַר אַ לעבען", וואָס הערשט נאָך היינט אין אונזערע געזעץ־ביכער, האָבען מיר גע'ירש'ענט פֿון יענע צייטען.

מיר זעהען אַלזאָ, דאָס אַ גאַנצע רייהע פֿון אינסטיטוציאָנען און נאָך פֿיעלע אַנדערע, איבער וועלכע איך קען דאָ איצט ניט ריידען, אַ גאַנצע לעהרע פֿון דער שטאַם־מאָ־אַל האָבען זיך שוין אויסגעאַרבייט אין יענער פּרימיטיווער פּעריאָדע. און אום אויפֿצוהאַלטען אָט דעם קערן פֿון געזעלשאַפֿטליכע רעגלען און בעשטימונגען איז געווען גענוג די געוואוינהייט, דער מנהג, די טראַדיציאָן; עס האָט ניט עקזיסטירט קיין שום אויטאָריטעט, וועלכע זאָל האָבען אויפֿגעצוואונגען אויף אימיצען אָט דעם אַרט לעבען.

עס איז גאָר קיין צווייפֿעל, אַז די פּרימיטיווע מענשען האָבען צייטענווייז געהאַט זייערע פֿיהרער. דער כשוף־מאַכער, דער רעגען־מאַכער— דער וויסענשאַפֿטס־מאַן פֿון יענער צייט — האָבען געזוכט צו ציהען נוּצען פֿון דעם, וואָס זיי האָבען געוואוסט, אָדער וואָס זיי האָבען זיך איינגערעדט צו וויסען פֿון דער נאַטור, אום צו הערשען איבער זייערע מיטמענשען. דאָס גלייכען איז געוואָרען אַ גאַנצער יאַ־טעבע־דאַס דער, וואָס האָט בעסער פֿון די אַנדערע געקענט געדיינקען די שפּריך־ווערטער און ליעדער, אין וועלכע עס האָט זיך פֿערקערפּערט די טראַדיציאָן פֿון יענער צייט. זיי פֿלעגען פֿאָרטראָגען די דאָזיגע גלייכנישען און געזאַנגען בעפֿאָר די פֿאָלקס־פֿערזאַמלונגען, אין דער צייט פֿון די אַלגעמיינע ימים טובים און האָבען איבערגעגעבען די בעשליסע און ענטשיידונגען, וועלכע פֿריהערדיגע פֿערזאַמלונגען האָבען אָנגענומען ביי אַזעלכע אָדער אַזעלכע געלעגענהייטען. מיר געפֿינען דיזעלבע ערשיינונג נאָך היינט צו טאָג ביי געוויסע פּרימיטיווע פֿעלקער. פֿון דאַמאָלס אָן האָבען יענע „געבילדעטע" געזוכט צו פֿערזיכערן זייער הערשאַפֿט דערמיט, וואָס זיי האָבען איבערגעגעבען זייערע קענטניסע נור צו איינצעלנע אויסערוועהלטע. אַלע רעליגיאָנען און זאָגאַר קונסט און מלאכה האָבען זיך אָנגעפֿאַנגען מיט „מיסטעריען"; און די מאָדערנע וויסענשאַפֿטליכע אונטערזוכונגען צייגען אונז קלאָהר און דייטליך, וואָס פֿאַר אַ וויכטיגע ראָלען עס שפּיעלען די געהיימע געזעלשאַפֿטען פֿון די אויסערוועהלטע אין די פּרימיטיווע שטאַמען, אום אויפֿצוהאַלטען געוויסע טראַדיציאָנעלע געוואוינהייטען. אָט דאָ געפֿינען מיר שוין די ערשטע סמנים פֿון דער אויטאָריטעט.

אויך דער בראַווער, דער מוטהיגער, דער כיטרער איז צייטענווייז געוואָרען פֿיהרער, ווען עס זיינען פֿאָרגעקומען שטרייטיגקייטען מיט אַנדערע שטאַמען אָדער אין דער צייט פֿון די וואַנדערונגען. אָבער אַ

פֿעראייניגונג צווישען דעם טרעגער פֿון'ם „געזעץ", דעם מיליטערישען פֿיה־רער און דעם כשוף־מאַכער האָט נאָך ניט עקזיסטירט, און אין די דאָזיגע שטאַמען קען מען פונקט אַזוי וויניג ריידען פֿון אַ שטאַאַט, ווי אין אַ געזעלשאַפֿט פֿון ביענען אָדער מוראַשקעס, אָדער ווי ביי די פּאַטאַ־גאָניער און עסקימאָסען פֿון אונזער צייט.

די דאָזיגע פֿאַזע פֿון דער מענשליכער־ענטוויקלונג האָט געדויערט טויזענדער און טויזענדער יאָהרען, און די באַרבאַרען, וועלכע האָבען איבערפֿלייצט דעם רוימישען קייזער־רייך, האָבען איהר אויך איבערגע־לעבט; זיי זיינען קוים וואָס געווען אַרויס פֿון איהר.

אין די ערשטע יאָהרהונדערטער פֿון אונזער צייט־רעכנונג האָבען גרויסע וואַנדערונגען שטאַטגעפֿונען צווישען די שטאַמען און שטאַם־פֿערבינדונגען אין מיטעל און נאָרד אַזיען. אַ שטראָם שטאַמען און פֿעל־קערשאַפֿטען, געטריבען פֿון מעהר אָדער וויניגער ציוויליזירטע פֿעלקער, וואָס האָבען בעוואוינט די הויך־לענדער פֿון אַזיען — און וועלכע זיינען וואַהרשיינליך פֿערטריבען געוואָרען דורך די שנעלע אויסטריקענונגען פֿון יענע געגענדען*) — האָט פֿערפֿלייצט גאַנץ אייראָפּאַ, שטופּענדיג איינע די אַנדערע אַלץ ווייטער און פֿערמישענדיג זיך איינע מיט די אַנדערע אויף זייער מאַרש נאָך מערב־זייט צו.

וועהרענד יענע וואַנדערונגען, ווען אַזוי פֿיעל שטאַמען פֿון פֿער־שידענער אָבשטאַמונג האָבען זיך צונויפֿגעמישט איינע מיט די אַנדערע, האָט דער פּרימיטיווער שטאַם, וועלכער האָט אין יענער צייט נאָך עק־זיסטירט ביי די ווילדע איינוואוינער פֿון אייראָפּאַ, געמוזט פֿערלירען זיין נאַטירליכען צוזאַמענבונד. דער פֿונדאַמענט פֿון דעם שטאַם איז געווען די געמיינשאַפֿליכע אָבשטאַמונג, דער קולטוס פֿון די געמיינשאַפֿטליכע עלטערן; אָבער וואָס פֿאַר אַ געמיינשאַפֿטליכע אָבשטאַמונג האָט געקענט זיין ביי דעם ערב רב פֿון די פֿערשידענע שטאַמען, וועלכע דער ווילדער כאַאָס פֿון די שטענדיגע וואַנדערונגען, דער געגענזייטיגער קריעג האָבען צוזאַמענגעבראַכט? דאָ און דאָרט האָבען זיך אויך שוין אַרויסגעצייגט די ערשטע סמנים פֿון דער פֿעטערליכער פֿאַמיליע, דורך דעם וואָס איינ־

*) די אורזאַכען, וועלכע האָבען מיר געמאַכט אָנצונעהמען אָט די היפּאָטעזע, האָב איך ענטוויקעלט אין אַ שטודיע, „די אויסטריקענונג פֿון נאָרד־אָסט אַזיען", פֿאַר דער אויספֿאָרשונגס־אָבטהיילונג פֿון דער געאָגראַפֿישער געזעלשאַפֿט אין לאָנדאָן, וועלכע איז פֿערעפֿענטליכט געוואָרען אין דעם Geographical Journal פֿון דער דאָזיגער געזעלשאַפֿט, אין יוני 1904.

צעלנע האָבען אַוועקגערויבט און פֿערהאַלטען פֿאַר זיך פֿרויען פֿון אַנ־דערע שטאַמען אין דער צייט פֿון מלחמה.

די אַלטע פֿערבינדונגען זיינען צוריסען געוואָרען, און אום אין גאַנ־צען זיך ניט צו פֿערלירען — אין יענער צייט זיינען אַסך שטאַמען אין גאַנצען פֿערשוואונדען געוואָרען פֿון דער געשיכטע — איז נייטיג געווען, דאָס נייע פֿערבינדונגען זאָלען געשאַפֿען ווערען. און אַזעלכע זיינען טאַקע אויך באַלד ענטשטאַנען. דער נייער צוזאַמענבונד איז געווען דער גע־מיינשאַפֿטליכער בעזיץ פֿון דער ערד; דער פלאַץ, אויף וועלכען אַזאַ און אַזאַ צוזאַמענגעמישטע מענשען־גרופּע האָט זיך ענדליך בעזעצט. *)

* * *

דער געמיינשאַפֿטליכער בעזיץ פֿון אַ געוויסען שטיק לאַנד, אַ גע־וויסען טהאָל אָדער עטליכע בערגלאַך איז געוואָרען דער באַזיס פֿון דער נייער פֿעראייניגונג. די אַלטע שטאַם־געטער האָבען מעהר ניט געהאַט קיין שום בעדייטונג; זייער פלאַץ איז פֿערנומען געוואָרען פֿון די לאָ־קאַלע געטער, די געטער פֿון דעם טהאָל, דעם טייך, דעם וואַלד, וועלכע האָבען איצט געגעבען די רעליגיעזע הסכמה. שפּעטער האָט דאָס קרים־טענטהום פֿון די אַלע געטער געמאַכט לאָקאַלע הייליגע, צופּאַסענדיג זיך צו די בעגריפֿען פֿון׳ם היידענטהום, וואָס האָט נאָך געלעבט גאַנץ שטאַרק צווישען די מאַסען.

פֿון דאַמאָלס אָן איז די דאָרף־געמיינדע, וועלכע איז געווען טהייל־וויז אָדער גענצליך צוזאַמענגעשטעלט פֿון בעזונדערע פֿאַמיליעס — אַלע פֿעראייניגט דורך דעם בעזיץ פֿון דער געמיינשאַפֿטליכער ערד — געוואָרען פֿאַר יאָהרהונדערטער דער נייער צוזאַמענבונד פֿון׳ם געזעל־שאַפֿליכען לעבען.

אויף די גרויסע שטרעקען לאַנד פֿון מזרח־אייראָפּאַ, אַזיען און אַפֿריקאַ עקזיסטירט נאָך ביז היינטיגען טאָג די דאָרף־געמיינדע. די באַרבאַרען, וועלכע האָבען צושטערט דאָס רוימישע רייך, די סקאַנדי־נאַווער, דייטשען, קעלטען, סלאַווען א.ז.וו., האָבען געלעבט אונטער יענער פֿאָרם פֿון אָרגאַניזאַציאָן. און שטודירענדיג די אַלטע באַרבאַרישע געזעץ־ביכער, ווי אויך די געזעצע און מנהגים פֿון די פֿעראייניגטע דאָרף־קאָמונעס ביי די קאַבילען, מאָנגאָלען, הינדוס, אַפֿריקאַנער א.ז.וו. וועלכע עקזיסטירען נאָך איצט, ווערט עס מעגליך פֿאַר אונז צוריק

*) זעה מיין בוך: „די געגענזייטיגע הילפֿע“.

אויפצובויען די גאַנצע פאָרמע פון יענער געזעלשאַפט, וועלכע איז געווען די מוטער פון אונזער ציוויליזאַציאָן.

לאָמיר דאַרום וואַרפען אַ בליק אויף יענע אינסטיטוציאָן!

III.

די דאָרף־קאָמונע איז געווען צוזאַמענגעשטעלט פון בעזונדערע פאַמי־ליעס, אַזוי ווי עס איז נאָך היינט דער פאַל. די ערד אָבער האָט בעלאַנגט צו אַלע פאַמיליעס פון דערזעלבער געמיינדע. זיי האָבען איהר בעטראַכט פאַר זייער געמיינשאַפטליכעס אייגענטהום, און יעדער האָט געקראָגען צוגעטהיילט אויף זיין חלק לויט די גרויס פון זיין פאַמיליע — לויט זייערע בעדערפנישען און זייערע קרעפטע. הונדערטער מיליאָנען מענ־שען לעבען נאָך היינט צו טאָג אויף אַזאַ אופן אין מזרח־זייט פון איי־ראָפּאַ, אין אינדיען, יאַוואַ א.ז.וו. עס איז דערזעלבער סיסטעם, וועלכען די רוסישע בויערן האָבען איינגעפיהרט ביי זיך, ווען דער שטאַאט האָט זיי ערלויבט צו פערנעהמען גרויסע שטיקער לאַנד אין סיביר און זיך איינצואָרדנען, ווי זיי געפעלט אַם בעסטען.

היינט בעאַרבייט יעדע פאַמיליע פון אַ דאָרף־געמיינדע איהר שטיק ערד בעזונדער. די גאַנצע ערד, וועלכע לאָזט זיך פערווענדען אויף דעם אַקער-בוי, ווערט צוטהיילט צווישען די פערשידענע פאַמיליעס — אויב עס איז נויטוועענדיג, טהיילט מען איהר איבער פון צייט צו צייט — און יעדער קען בעאַרבייטען זיין פעלד אויף זיין אייגענעם שטייגער. אָבער אין אָנפאַנג איז אויך די בעאַרבייטונג פון דער ערד געווען געמיינ־שאַפטליך, און אַזוי פיהרט זיך נאָך איצט אין פיעלע פלעצער, אַם וויינינגסטענס וואָס אָנבעלאַנגט די בעאַרבייטונג פון געוויסע שטיקער לאַנד. וואָס אָנבעלאַנגט אויסהאַקען בוימער אין וואַלד, בויען בריקען, פערצאַמונגען, פעסטונגס־ווערק, וואו די איינוואוינער זאָלען קענען גע־פינען אַ שוץ אין דער צייט פון פיינדליכע אָנפאַלען — דאָס אַלעס איז געווען די אַרבייט פון דער געמיינדע, ווי עס איז נאָך היינט דער פאַל מיט הונדערטער מיליאָנען בויערן, דאָרט, וואו די דאָרף־געמיינדע האָט געמאַכט אַ פעסטען ווידערשטאַנד געגען דער געוואַלט פון׳ם שטאַאט. אָבער דער „קאָנסום", אום זיך צו בענוצען מיט אַ מאָדערנעם אויס־דרוק, איז שוין געווען פאַר יעדע פאַמילע בעזונדער, פון וועלכע יעדע

האָט געהאַט איהר אייגענע פּיעה, איהר געמיזע-גאָרטען, איהר זאַפּאַס. די מיטלען אָנצוקלייבען געוויסע רייכטהימער און זיי איבערצוגעבען בירושה צו אַנדערע, האָבען אַלזאָ דאַן שוין עקזיסטירט.

אין אַלע אָנגעלעגענהייטען איז די דאָרף-געמיינדע געווען די העכסטע קערפּערשאַפט. דער לאָקאַלער מנהג האָט פֿערנומען דעם פּלאַץ פון'ם געזעץ, און די פערזאַמלונג פון די פאַמיליען-פאָרשטעהער — מענער און פרויען — איז געווען דער ריכטער, דער איינציגער ריכטער אין געשעפטליכע און קרימינעלע אָנגעלעגענהייטען. ווען איינער האָט זיך געהאַט צו בעקלאָגען אויף אַ צווייטען איינוואוינער פון דערזעלבער געמיינדע, פלעגט ער אַריינשטעקען זיין מעסער אויף דעם פּלאַץ, וואו די געמיינדע פלעגט זיך געוועהנליך צוזאַמענקומען; און זי האָט גע־דאַרפט „אויסגעפינען דעם אורטהיילס-שפּרוך", לויט דעם לאָקאַלען מנהג, נאָכדעם ווי דער פאַל איז ערקלערט געוואָרען פוןביידע פּאַרטייען בעפאָר די געשוואָרענע.

איך קען דאָ איצט ניט איבערגעבען אַלע וויכטיגע און אינטערע-סאַנטע ערשיינונגען פון יענער ענטוויקלונגס-פּאַזע. אין מיין בוך „די געגענזייטיגע הילפע" וועט דער לעזער געפינען מעהר איינצעלהייטען. גענוג וועט זיין פאַר מיר צו בעמערקען דאָ, אַז די אַלע אינסטיטוציאָ־נען, מיט וועלכע דער שטאַאַט האָט זיך שפּעטער בענוצט צו גונסטען פון קליינע מינדערהייטען, אַלע רעכטס-בעגריפען, וועלכע מיר געפינען אין אונזערע געזעץ-ביכער (פערקריפּעלט איצטער צו גונסטען די פּריי־וועליגירטע מינדערהייטען), אַלע פאָרמען פון געריכטליכע פערהאַנדלונ־גען, וועלכע געבען דעם איינצעלנעם אַלע מעגליכע גאַראַנטיען — דאָס אַלעס איז געשאַפען געוואָרען אין דער דאָרף-געמיינדע. ווען מיר שטע-לען זיך אַלזאָ אַמאָל פאַר, אַז מיר האָבען געמאַכט אַ גרויסען פאָרט־שריט, איינפיהרענדיג, למשל, די געשוואָרענע-געריכטען, איז דאָס אין דער אמת'ן בלויז אַ צוריקקעהרונג צו די אינסטיטוציאָנען פון די זאָגע־נאַנטע „באַרבאַרען", וועלכע מיר האָבען, פערשטעהט זיך, פערשלעכ-טערט, ווילענדיג זיי צופּאַסען צו די אינטערעסען פון די הערשענדע קלאַסען. דאָס רוימישע רעכט האָט בלויז פערדעקט דאָס אַלטע געוואוינ־הייטס-רעכט.

אין דערזעלבער צייט האָט זיך אויך שטאַרק ענטוויקעלט דער געפיהל פון נאַציאָנאַלער איינהייט דורך די גרויסע פרייע פעדעראַציאָנען פון די דאָרף-געמיינדעס.

* * *

גרינדענדיג זיך אויף דעם געמיינשאַפטליכען בעזיץ און זעהר אָפט אויך אויף דער געמיינשאַפטליכער בעאַרבייטונג פון דער ערד; זייענדיג דער העכסטער ריכטער און פערטייטשער פון דעם געוואוינהייטס-רעכט, האָט די דאָרף-געמיינדע בעפריעדיגט כמעט אַלע סאָציאַלע בעדערפני־שען פון׳ם מענשען.

אָבער דאָך ניט אַלע זיינע בעדערפנישען: דער מענש האָט נאָך געהאַט מאַנכע אַנדערע, וועלכע ער האָט געוואָלט צופריעדענשטעלען. דער גייסט פון יענער עפּאָכע איז אָבער געוועזען אַזעלכער, אַז ער איז ניט באַלד געלאָפען צו אַ רעגירונג, אום זי זאָל בעפרידיגען זיינע נייע בעדערפנישע. פערקעהרט, די מענשען פון יענער צייט האָבען געהאַט פערזענליכע איניציאַטיווע זיך אַליין צו העלפען; זיי האָבען זיך פער־איניגט, פערבונדען, פעדערירט איינע מיט די אַנדערע און געשאַפען גרעסערע אָדער קלענערע גרופּירונגען, וועלכע זיינען געוועזען אין איינ־קלאַנג מיט זייערע בעדערפנישען. די גאַנצע געזעלשאַפט פון יענער צייט איז בוכשטעבליך בעדעקט געוועזען מיט אַ נעץ פון ברודערשאַפטען, גילדעס און אַלע סאָרטען פעראיינען פאַר דער געגענזייטיגער הילפע. די דאָזיגע אָרגאַניזאַציאָנען האָבען עקזיסטירט אין די דערפער און אוי־סער די דערפער אין פעדעראַטיווע פערבינדונגען.

מען קען נאָך היינט בעאָבאַכטען אָט די פאַזע פון ענטוויקלונג און דעם גייסט, וואָס האָט איהר בעהערשט, ביי פיעלע באַרבארישע פע־דעראַציאָנען, וועלכע די מאָדערנע שטאַאַטען — נאָך דעם רוימישען און שפּעטער נאָך דעם ביצאַנטינישען מאָדעל — האָבען נאָך ניט איינ־געשלונגען.

די קאַבילען, למשל — אום נור אָנצוצייגען אויף איין פאַקט צווי־שען פיעלע אַנדערע — האָבען אויפגעהאַלטען זייער דאָרף־געמיינדע מיט איהרע אַלע איינצעלהייטען: די געמיינשאַפטליכע ערד, דעם קאָמו-נאַלען טריבונאַל א.ז.וו. אָבער דער מענש פיהלט די נויטווענדיגקייט אַרויסצוגעהן אַביסעל פון די שמאָלע גרענעצען פון זיין קליינער גע־מיינדע. איינינע האָבען אַ נייגונג זיך אָנצוזעהן אביסעל די וועלט און זוכען אַבענטייער אַלס קויפלייט; אַנדערע נעהמען זיך צו אַ מלאכה, צו וואָס פאַר עס איז ניט „קונסט". און אָט די אַלע קויפלייט און בעלי-מלאכות פעראייניגען זיך אין „ברידערשאַפטען", זאָגאַר ווען זיי בעלאַנ-גען צו פערשידענע דערפער, שטאַמען און קאָנפעדעראַציאָנען. זיי נויי־טיגען זיך אין דער פעראייניגונג, אום זיך צו העלפען איינע די אַנדערע אויף ווייטע רייזען, אום זיך איבערצוגעבען געגענזייטיג די געהיימניסע

פון דער מלאכה, און דריבער פֿערײניגען זײ זיך. זײ שווערען ברודערשאַפֿט און פּראַקטיצירען איהר אויף אַזאַ אופן, וועלכער מאַכט דעם אײראָפּעער אײנפֿאַך צו שטוינען; ווײל זײער ברודערשאַפֿט בעשטעהט טאַקע אין טהאַטען און ניט בלויז אין ווערטער.

און אַן אונגליק קען דאָך טרעפֿען מיט יעדען. ווער קען וויסען, אויב מאָרגען — אפשר אין אַ געשלעג — וועט אַ מאַן, וואָס איז געוועהנליך פֿרידליך און רוהיג, ניט עובר זײן די פֿעסטגעשטעלטע גרענעצען פֿון גוטער אויפֿפֿיהרונג און סאָציאַביליטעט? אַ שווערע שטראָף וועט ער דאַן דאַרפֿען צאָהלען דעם בעלײדיגטען אָדער פֿערוואונדעטען; ער וועט דאַרפֿען זיך פֿערענטפֿערן פֿאַר דער פֿערזאַמלונג פֿון דער דאָרף־געמײנדע און וועט דאַרפֿען בעווײזען די פֿאַקטען דורך די שבועות פֿון זעקס, צעהן אָדער צוועלף עדות. און דאָס איז נאָך אַ גרונד צו בעלאַנגען צו אַ ברודערשאַפֿט.

נאָך מעהר, אַ מענש האָט אויך דעם בעדערפֿניש זיך מתעסק צו זײן מיט קהל׳שע אָנגעלעגענהײטען, צו פֿערשפּרײטען, צו פּראָפּאַגאַנדירען אַ געוויסע מאָראַלישע אידעע אָדער געוואוינהײט. מען דאַרף זיך אויך בעוואָרענען געגען אַנדערע, אום אויפֿצוהאַלטען דעם פֿריעדען, מאַכען פֿערבינדונגען מיט נאָהענטע און װײטע שטאַמען, ענטוויקלען בעשטימטע פֿעלקער־רעכטליכע פּרינציפּען א.ז.וו. אָט אום צו בעפֿרידיגען דיזע אַלע בעדערפֿנישען, ווענדען זיך ניט די קאַבילען, מאָנגאָלען אָדער מאַלײען צו אַ רעגירונג; אַזאַ זאַך עקזיסטירט ניט בײ זײ. זײ, פֿיהרענדיג זיך נאָך זײערע מנהגים און זײער גראַדען שכל, זײנען נאָך ניט פֿערדאָרבען געוואָרען דורך אַ רעגירונג אָדער אַ קירכע, וועלכע מישען זיך אַרײן אין אַלע אָנגעלעגענהײטען. זײ פֿערבינדען זיך דירעקט אײנע מיט די אַנדערע. זײ בילדען געשוואָרענע ברידערשאַפֿטען, פּאָליטישע און רעליגיעזע געזעלשאַפֿטען, פֿאַך־אָרגאַניזאַציאָנען — גילדעס, ווי מען פֿלעגט זײ רופֿען אין מיטעלאַלטער, „סאָפֿס", ווי די קאַבילען רופֿען עס הײנט. און די דאָזיגע סאָפֿס געהען ווײט, ווײט אַרויס פֿון די גרענעצען פֿון׳ם דאָרף; זײ פֿערשפּרײטען זיך איבער דעם גאַנצען מדבר און פֿרעמדע שטעדט, און ברידערליכקײט ווערט פּראַקטיצירט אין די אַלע פֿערײניגונגען. צו אַנטזאָגען הילפֿע אַ מיטגליעד פֿון׳ם סאָף, און ווען עס זאָל זאָגאַר זײן סכנות נפשות, ווערט בעטראַכט אַלס אַ פֿערראַטה געגען דער „ברודערשאַפֿט", און דער פֿעררעטער ווערט בעהאַנדעלט אַלס אַ ברודער־מערדער.

וואָס מיר געפֿינען היינט ביי די קאַבילען, מאַנגאַלען, מאַלייען א.ז.וו., דאָס איז געווען דער סאַמע עצם פֿון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען פֿון די באַרבאַרען אין אייראָפּאַ פֿון דעם 5טען ביז דעם 12טען און זאָגאַר ביז דעם 15טען יאָהרהונדערט. אונטער די נעמען פֿון „גילדעס", „פֿריינד-שאַפֿטען", „ברודערשאַפֿטען", „אוניווערסיטעטען" א.ז.וו. האָבען זיך גע־יאָוועט די פֿערשידענסטע פֿערבינדונגען: אָרגאַניזאַציאָנען פֿאַר דער גע־גענזייטיגער פֿערטהיידיגונג; פֿאַר צו נעהמען נקמה, ווען אַ מיטגליעד איז בעליידיגט געוואָרען און צו ענטפֿערן סאָלידאַריש אויף דער בעליי־דיגונג; פֿאַר אַוועקצומאַכען מיט דעם אַלטען מנהג פֿון דער בלוט־ראַכע און איינצופֿיהרען שטראָף־געלדער, אַריינגעהמענדיג דעם אַנגרייפֿער אין דער ברודערשאַפֿט; פֿאַר דער פּראַקטיצירונג פֿון געוויסע מלאכות, פֿאַר קראַנקען־אונטערשטיצונגען; פֿאַר דער פֿערטהיידיגונג פֿון'ם לאַנד; פֿאַר צוריקצואווייזען דעספּאָטישע האַנדלונגען פֿון דער אויטאָריטערער מאַכט, וועלכע איז גראָד וואָס געבוירען געוואָרען; פֿאַר צו שאַפֿען גוטע בעציהונגען צו די אַרומיגע שכנים; פֿאַר פּראָפּאַגאַנדיסטישע צוועקען — מיט איין וואָרט פֿאַר אַלעס, פֿאַר וואָס דער היינטיגער אייראָפּעער, דער שילער פֿון דעם רוימישען צענזאַריזם און די רוימישע פּאַפּסטען, ווענדעט זיך איצט צום שטאַאַט. עס איז נאָך אַ גרויסע פֿראַגע, צי עס האָט אין יענער צייט איבערהויפּט עקזיסטירט אַ מענש, אַ פֿרייער אָדער לייבאיי־גענער (אויסער די, וואָס זיינען אַרויסגעשטויסען געוואָרען פֿון זייערע אייגענע ברודערשאַפֿטען), וואָס האָט ניט בעלאַנגט צו וואָס פֿאַר עס איז ניט גילדע אָדער ברודערשאַפֿט, אַחוץ זיין געמיינדע.

די סקאַנדינאַווישע „זאַגאַס" פֿערהערליכען די טהאַטען פֿון די ברו־דערשאַפֿטען, די אָפּפֿערווילליגקייט פֿון די ברידער, אין זייערע שעהנסטע און פּאָעטישסטע דיכטונגען; אין דער צייט, ווען די קירכע און די ניי־געבאַקענע קעניגע, אַלס די פֿערטרעטער פֿון דעם ביצאַנטינישען און רוימישען רעכט, האָבען זיי פֿערפֿלוכט און אַריינגעלייגט אין חרם. אַ גליק, וואָס זייערע בעפֿעהלען האָבען אַ קנאַפּען ווערטה געהאַט אין יענער צייט, אַז זיי זיינען מעהר ניט געווען ווי אַ טויטער בוכשטאַב.

די גאַנצע געשיכטע פֿון יענער עפּאָכע פֿערלירט איהר אייגענטליכען זין און קען איבערהויפּט ניט פֿערשטאַנען ווערען, אייב מיר זאָלען פֿער־געסען אין די ברידערשאַפֿטען, אין יענע פֿעראייניגונגען פֿון ברידער און שוועסטער, וועלכע האָבען איבעראַל אַרויסגעשפּראָצט, אום צו בעפֿרי־דיגען די הונדערטער און הונדערטער בעדערפֿנישען אין דעם עקאָנאָמי-שען און גייסטיגען לעבען פֿון די מענשען.

אום גוט צו פֿערשטעהן דעם אונגעהייערן פֿאָרטשריט, וועלכער איז אויסגעפֿיהרט געוואָרען אונטער יענער צווייפֿאַכער אינסטיטוציאָן פֿון די דאָרף־קאָמונעס און די פֿרייע געשוואָרענע ברודערשאַפֿטען — אויסער־האַלב פֿון יעדען רוימישען, קירכליכען אָדער שטאַאַטליכען איינפֿלוס — דאַרף מען בלויז וואַרפֿען אַ בליק אויף אייראָפּאַ, ווי זי האָט אויסגעזעהן אין דער צייט, ווען די באַרבאַרען זיינען אָנגעפֿאַלען אויף איהר און איהם פֿערגלייכען מיט דעם צושטאַנד אין 10־טען און 11טען יאָהרהונדערט. די ווילדע אור־וועלדער, וועלכע האָבען בערעקט דאָס גאַנצע לאַנד, זיינען אויסגעהאַקט געוואָרען, דאָס לאַנד איז געוואָרען קאָלאָניזירט, טויזענדער דערפֿער האָבען בעדעקט דעם פּלאַץ פֿון דער אַמאָליגער ווילדערניש, אַרומגערינגעלט פֿון פֿערצאַמטע פֿעלדער, געשיצט דורך פֿעסטע מויערן און טהורמען און פֿערבונדען איינע מיט די אַנדערע דורך בעשטימטע וועגען, וועלכע האָבען דורכגעשניטען וועלדער און זומפּען.

אין די דאָזיגע דערפֿער געפֿינען מיר דעם ערשטען אָנהויב פֿון די אינדוסטריעלע קינסטע און אַ גאַנצען נעץ פֿון אינסטיטוציאָנען, אום אויפֿצוהאַלטען דעם אינערליכען און אויסערליכען פֿריעדען. ווען עס האָט זיך געמאַכט אַ מאָרד אָדער ווען אימעצער איז פֿערוואונדעט געוואָרען, האָבען די איינוואוינער פֿון׳ם דאָרף שוין מעהר ניט געזוכט צו טויטען אָדער צו פֿעדוואונדען דעם אָנגרייפֿער, אָדער איינעם פֿון זיין פֿאַמיליע, אָדער איינעם, וואָס האָט בעלאַנגט צו דעמזעלבען דאָרף, ווי עס איז געוועזען דער פֿאַל אין דער צייט פֿון דער שטאַם־אָרגאַניזאַציאָן. דער דאָזיגער פּרינציפּ האָט זיך בלויז נאָך אויפֿגעהאַלטען ביי די אַריס־טאָקראַטישע באַנדיטען, צוליעב זייערע שטענדיגע מלחמות; נאָר די איינוואוינער פֿון די דערפֿער האָבען אַזעלכע אָנגעלעגענהייטען מייסטענטהיילס גערעגעלט דורך אַ געוויסע סומע, וועלכע דער שולדיגער האָט געמוזט בעצאָהלען צו דעם בעליידיגטען אָדער צו זיין פֿאַמיליע. דערנאָך איז ווידער געוועזען שלום און זעהר אָפֿט, אויב ניט אימער, איז דער בע־ליידיגער אויפֿגענומען געוואָרען אַלס אַ מיטגליד אין דער פֿאַמיליע פֿון דעם בעליידיגטען.

דאָס שיעדס־געריכט איז ביסלעכוויז געוואָרען אַן אינסטיטוציאָן, וואָס האָט זיך טיעף איינגעוואָרצעלט אין׳ם טעגליכען לעבען, טראָץ דעם וואָס די בישאָפֿען און די ניי געבאַקענע קליינע קעניגלאַך האָבען גע־וואָלט, אַז יעדער שטרייט זאָל ווערען פֿאָרגעבראַכט פֿאַר זיי אָדער פֿאַר זייערע אַגענטען, כדי דער „פֿרעד", די שטראָף־געלדער זאָלען געהן אין זייערע קעשענעס.

און ענדליך זעהען מיר, אַז הונדערטער דערפֿער האָבען זיך פֿער־איינינגט אין מעכטיגע פֿערעראַציאָנען, אום אויפֿצוהאַלטען דעם אינער־ליכען פֿריעדען; זיי האָבען בעטראַכט זייער לאַנד אַלס אַ געמיינשאַפֿט־ליכע ירושה און האָבען זיך פֿערבונדען איינע מיט די אַנדערע פֿאַר דער געגענזייטיגער פֿערטהיידיגונג. דאָרטען געפֿינען מיר דעם ערשטען קערענדעל, פֿון וואַנען עס זיינען שפעטער אַרויסגעוואַקסען די אייראָ־פּעאישע „נאַציאָנען". מיר האָבען נאָך היינט צו טאָג לעבעדיגע ביי־שפּיעלען פֿון די דאָזיגע פֿעדעראַציאָנען ביי די מאָנגאָלישע, טורקאָ־פֿינישע און מאַלאַאישע שטאַמען.

* * *

אָבער שוין בעווייזען זיך שוואַרצע פּונקטען אויף דעם געזעלשאַפֿט־ליכען האָריזאָנט פֿון יענער צייט. עס הויבען זיך אָן פֿאָרמירען פֿער־איינינגונגען פֿון אַ גאַנץ אַנדער כאַראַקטער ווי די אויבען דערמאָהנטע, פֿעראייניגונגען פֿון הערשענדע מינאָריטעטען, ווען עס איז אויפֿגאַבע עס איז צו מאַכען פֿון יענע פֿרייע מענשען לייבאייגענע און אונטערטאַנען. רוים איז טויט; אָבער דער רוימישער גייסט, די רוימישע טראַדיציאָנען לעבען ווידער אויף און די קריסטליכע קירכע, אינספּירירט דורך די פֿאָרשטע־לונגען פֿון די אָריענטאַלישע טהעאָקראַטישע שטאַאַטען, אונטערשטיצט מיט אַלע איהרע קרעפֿטען די נייע מעכטע, וואָס זוכען זיך צו ענט־וויקלען.

דער מענש, וועלכער איז ווייט ניט די ווילדע חיה, ווי אַנדערע האָבען איהם ליעב פֿאָרצושטעלען, אום צו בעווייזען, די נויטווענדיגקייט איהם צו רעגירען, דער מענש האָט שטענדיג ליעב געהאַט רוה און פֿריעדען. ער איז קאַמפּף־לוסטיג פֿאַר געווויסע מאָמענטען, אָבער די נאַטור זיינע איז ניט ווילד, און דעריבער ציהט ער בעסער פֿאָר זיין פֿיעה, זיין ערד, זיין הייזעל, איידער צו זיין אַ סאָלדאַט. דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואַרום, אַזוי שנעל ווי די גרויסע וואַנדערונגען פֿון די פֿעל־קער האָבען זיך נור עטוואָס אָבגעשטעלט; ווי באַלד נור די שטאַמען האָבען זיך מעהר אָדער ווייניגער איינגעאָרדענט אויף זייערע פֿערשידענע טעריטאָריעס, האָבען זיי באַלד אָנגעטרויט די פֿערטהיידיגונג פֿון זייער לאַנד געגען נייע כוואַליעס פֿון דער פֿעלקער־וואַנדערונג צו אַ קליינע באַנדע גליק־זוכער — צו מענשען, וואָס זיינען געוואוינט געווען צו האַלטען מלחמה אָדער צו באַנדיטען — ווערהרענד די גרויסע מאַסע האָט אויפֿגעהאָדעוועט איהר פֿיעה און בעאַרבייט די ערד. דער דאָ־זיגער פֿערטהיידיגער הויבט באַלד אָן אָנצוזאַמלען רייכטהום. ער גיט אַ

פערד און אייזען צו דעם אָרעמען אַקער־בויער — אין יענער צייט האָט אייזען געהאַט אַ גרויסען ווערטה — און מאַכט פון איהם אַן אונטער־טהאַן. ער הויבט אויך אָן צו ענטוויקלען דעם ערשטען קערן פון אַ מיליטערישער מאַכט.

פון דער אַנדערער זייט האָט די ברייטע מאַסע ביסלעכווייז פערגע־סען אין דער טראַדיציאָן, וועלכע האָט בעשטימט דעם געזעץ. קוים וואָס עס איז נאָך איבערגעבליבען אין דאָרף אַן אַלטער מאַן, וועלכער גע־דיינקט נאָך די ליעדער און משלים, אין וועלכע מען פלעגט איבערגעבען די „ענטשיידונגען" פון דעם אַלטען געוואוינהייטס־רעכט, אום צו זינגען און דערצעהלען זיי אויף די גרויסע ימים טובים פון דער קאָמונע. ביס־לעכווייז האָבען איינצעלנע פאַמיליעס זיך גמאַכט דעם געדענקען פון די דאָזיגע טראַדיציאָנען פאַר זייער ספעציאַליטעט, איבערגעבענדיג עס בירושה פון'ם פאָטער צום זוהן. אָט צו זיי ווענדען זיך די איינפאַכע דאָרף־לייט, אַלס די ריכטער אין שטאַרק פערפלאָנטערטע פעלע, אי־בערהויפט, ווען צוויי דערפער אָדער פעדעראַציאָנען ווילען ניט אונטער־וואַרפען זיך דעם בעשלוס פון זייערע אייגענע שלום־מאַכער.

אין די דאָזיגע פאַמיליעס דערזעהט מען שוין דעם ערשטען אָנהויב פון דער קעניגליכער אויטאָריטעט. און וואָס מעהר איך שטודיר די אינ־סטיטוציאָנען פון יענער צייט, אַלץ מעהר איבערצייג איך זיך, אַז די קענטנים פון דעם געוואוינהייטס־רעכט האָט פיעל מעהר בייגעטראָגען צו דעם אויפקומען פון דער דאָזיגער אויטאָריטעט, איידער די מאַכט פון שווערד. ווען דער מענש האָט זיך געלאָזט פערשקלאַפען, איז דאָס פיעל מעהר צו דאַנקען דעם וואונש צו „בעשטראָפען" דעם שולדיגען „לויט דעם געזעץ", אַלס ווי דער דירעקטער מיליטערישער געוואַלט.

און ביסלעכווייז איז ענטשטאַנען די ערשטע „קאָנצענטראַציאָן פון דער מאַכט", די ערשטע געגענזייטיגע פערזיכערונג פון דער הערשאַפט צווישען דעם ריכטער און קריעגס־פיהרער, וועלכע האָט זיך געריכטעט געגען דער דאָרפישער געמיינדע. איין מאַן האָט איבערגענומען דיביידע פונקציאָנען. ער האָט זיך אַרומגערינגעלט מיט בעוואַפענטע מענער, אום אויסצופיהרען זיינע ריכטערליכע ענטשיידונגען; האָט זיך בעפעסטיגט אין זיין שלאָס; ער האָט אָנגעקליבען אין זיין פאַמיליע די רייכטהימער פון יענער צייט — ברויט, פיעה, אייזען — און האָט ביסלעכווייז אַרויפ־געצוואונגען זיין הערשאַפט אויף זיינע שכנים, אויף די אַרומיגע בויערן.

דער וויסענשאַפטס־מאַן פון יענער צייט, ד.ה. דער מכשף אָדער פריעסטער האָט זיך צוגעאיילט צו געבען איהם זיין שטיצע, אום

צו טהיילען זיך מיט איהם אין דער הערשאַפֿט; אָדער ער האָט אַליין גענומען אַ שווערד אין האַנד אין צוגאָב צו זיינע קענטניסע און האָט געאַרביים אויף זיין אייגענעם חשבון. אויף אַזאַ אופן איז ענטשטאַנען די צייטוויילינע מאַכט פֿון די בישאָפֿען אין ניינטען, צעהנטען און עלפֿטען יאָהרהונדערט.

* * *

איך וואָלט געדאַרפֿט אָנשרייבען נאָך מעהר ווי איין קאַפּיטעל, אום צו בעהאַנדלען גרינדליך דעם דאָזיגען געגענשטאַנד וועלכער גיט אונז אַסך נייע בעלעהרונגען, און אום צו דערצעהלען, ווי פֿרייע מענער זיינען ביסלעכוויז געוואָרען לייבאייגענע, געצוואונגען צו אַרבייטען פֿאַר דעם וועלטליכען אָדער גייסטליכען האַרר; ווי אַזוי די אויטאָריטעט האָט זיך ענטוויקעלט און האָט ביסלעכוויז אַריינגענומען די דערפֿער און קליינע פּלעצער אונטער איהר הערשאַפֿט; ווי אַזוי די בויערן האָבען זיך פֿער־איינינט, רעוואָלטירט און געקעמפּפֿט געגען דער נייער הערשאַפֿט, וועלכע איז געוואָרען אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער, און ווי אַזוי זיי זיינען ענד־ליך בעזיעגט געוואָרען אין דעם דאָזיגען קאַמפּף געגען די פֿעסטע מויערן פֿון די שלעסער און געגען די מענער מיט אייזערנע פּאַנצער און שווער־דען, וועלכע האָבען זיי פֿערטהיידיגט.

געגוג וועט זיין פֿאַר מיר צו זאָגען, דאָס אין צעהנטען און עלפֿטען יאָהרהונדערט האָט אויסגעזעהן, אַז אין אייראָפּאַ זאָלען זיך אויפֿבויען אַזעלכע באַרבאַרישע קעניגרייכע, ווי מיר געפֿינען זיי איצט אין מיטען אַפֿריקאַ, אָדער אַזעלכע טהעאָקראַטישע שטאַאַטען, פֿון וועלכע די גע־שיכטע פֿון'ם אָריענט דערצעהלט אונז. עס פֿערשטעהט זיך, אַז דאָס אַלעס האָט ניט געקענט פּאַסירען אין איין טאָג; אָבער דער ערש־טער אָנהויב פֿון די דאָזיגע קליינע קעניגרייכע און טהעאָקראַטישע שטאַאַטען האָט שוין עקזיסטירט און זיי האָבען זיך ענטוויקעלט אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער.

גליקליכערווייזע האָט אָבער נאָך אימער געלעבט דער „באַרבאַרי־שער" גייסט אין די הערצער און מוחות פֿון די סקאַנדינאַווישע, זעקסישע, קעלטישע, גערמאַנישע און סלאַווישע דערפֿער, דערזעלבער גייסט, וועל־בער האָט אינספּירירט די מענשען פֿאַר זיעבען אָדער אַכט יאָהרהונדער־טער צו זוכען די בעפֿרידיגונג פֿון זייערע בעדערפֿנישען אין דער אינ־דיווידועלער איניציאַטיווע און אין דער פֿרייער פֿעראייניגונג פֿון זייערע גילדעס און ברודערשאַפֿטען. די באַרבאַרען האָבען געלאָזט זיך פֿער־שקלאַפֿען, זיי האָבען געאַרבייט פֿאַר דעם האַרר, אָבער זייער גייסט

פון פרייער טהעטיגקייט און פרייער פעראייניגונג איז נאך ניט קארומ־פירט געווארען. זייערע ברודערשאפטען האבען געבליהט מעהר ווי אלע מאל; די אונטערדריקונג האט זיי נאך פעסטער פעראייניגט, און די קרייץ־ציגע האבען נאך געהאלפען זיי אויפוועקען און צו ענטוויקלען אין מערב־איירא‌פא.

דערנאך האט אויסגעבראכען די רעוואלוציאן פון די קאמונעס אין עלפטען און צוועלפטען יאהר־הונדערט און האט זיך פערשפרייט מיט אן איבערראשענדע גלייכמעסיגקייט איבער גאנץ איירא‌פא. די דאזיגע רעוואלוציאן האט זיך שוין פון לאנג פארבערייטעט אין דער פעראייניגונג פון דער דארף־קאמונע מיט דער געשווארענער ברודערשאפט פון די האנדווערקער און קויפלייט און דורך דעם פעדעראטיווען גייסט פון יענער עפאכע.

די רעוואלוציאן פון די קאמונעס, פון וועלכער די מייסטע אפיציעלע היסטאריקער מאכען זיך כמעט ווי ניט וויסענדיג, האט געראטעוועט איירא‌פא פון דער שרעקליכער געפאהר, וועלכע האט איהר געדראהט. זי האט אבגעשטעלט די ענטוויקלונג פון דעספאטישע און טהעאקראטישע מאנארכיען, דורך וועלכע אונזער ציוויליזאציאן, נאך איינינע יאהר־הונדערטער פון לוקסוס און גלאנץ, וואלט געווים אונטערגעגאנגען, ווי עס איז געווען דער פאל מיט די ציוויליזאציאנען פון מעסאפאטאמיען, אסיריען און באבילאן. די דאזיגע רעוואלוציאן האט אויפגעעפענט א נייע פאזע פון'ם לעבען — די פעריאדע פון די פרייע קאמונעס.

IV.

עס איז לייכט צו פערשטעהן, וואָרום די מאדערנע היסטאריקער, וועלכע זיינען ערצויגען געווארען מיט'ן רוימישען גייסט, און וועלכע זוכען צוריקצופיהרען אלע אינסטיטוציאנען אויף רוים, קענען אזוי שווער פערשטעהן די קאמונאליסטישע בעוועגונג פון'ם 11טען און 12טען יאהרהונדערט. אט די בראווע פערטהיידיגונג פון דעם אינדיווידועלען רעכט, וועלכע האט געשאפען א געזעלשאפט דורך די פרייע פעדעראציאנען פון מענשען, דערפער און שטעדט, איז געווען די אבסאלוטע אבלייקענונג פון דעם רוימישען גייסט מיט זיינע אלעם גלייך מאכענדע און צענטראַ־ליסטישע שטרעבונגען. און אט דיזער גייסט איז עס, וועלכער דרינגט

דורך אונזער גאַנצע היסטאָרישע ערציהונג אין די מאָדערנע שולען און אוניווערזיטעטען. און דערצו פיהרט מען נאָך יעדע ערשיינונג צוריק אויף דעם איינפלוס פון איינצעלנע פערזענליכקייטען אָדער פון וואָס פאַר עס איז ניט צענטראַליסטישע קערפּערשאַפט.

די קאָמונע פון יענער פעריאָדע איז אַ נייע נאַטירליכע גרופּירונג אין אַ געוויסער פאַזע פון דער מענשליכער ענטוויקלונג, אַקוראַט ווי דער שטאַם און די דאָרף־געמיינדע; זי בעלאַנגט ניט צו אַ בעשטימטער נאַ־ציאָן אָדער צו אַ בעשטימטען געגענד.

דאָס איז די אורזאַכע, וואָרום אונזער מאָדערנע אוניווערזיטעטס־וויסענשאַפט הויבט איהר ניט אָן צו פערשטעהן; וואָרום אָגיסטען טהיערי און סיסמאָנדי, וועלכע האָבען יאָ פערשטאַנען דעם גייסט פון יענער עפּאָכע, זיינען געבליבען אָהן נאָכפאָלגער אין פראַנקרייך, און וואָרום לישער איז פּיליכט דער איינציגער, וואָס זעצט היינט נאָך פאָרט די טראַדיציאָן פון דעם גרויסען היסטאָריקער פון דער מעראָווינגישער און קאָמונאַליסטישער פעריאָדע. און דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואָרום אין ענגלאַנד און דייטשלאַנד האָט מען ערשט אין דער לעצטער צייט אָנ־געפאַנגען צו שטודירען די דאָזיגע פעריאָדע און צו מאַכען זיך אַן אונ־בעשטימטע פאָרשטעלונג פון דעם גייסט, פון וועלכען זי איז געווען דורכגעדרונגען.

* * *

די קאָמונע פון׳ם מיטעל־אַלטער, די פרייע שטאָדט, איז אַרויסגע־וואַקסען פון דער דאָרף־געמיינדע פון איין זייט און פון דער אַנדערער זייט פון די טויזענדער ברודערשאַפטען און גילדעס, וואָס האָבען זיך פאָרמירט אויסערהאַלב דער טעריטאָריאַלער פעראייניגונג. די קאָמונע איז געווען די פעראייניגונג פון אָט די צוויי סאָרטען גרופּירונגען, וועלכע האָט זיך ענטוויקעלט אונטער דעם שוץ פון איהרע הויכע מויערן און טהורעמס.

אין פיעלע פלעצער האָט זיך דער דאָזיגער איבערבייט אָבגעשפּיעלט אויף אַ גאַנץ פריעדליכען אופן. אין אַנדערע פלעצער — מען קען זאָגען אין גאַנץ מערב־אייראָפּא — האָט די בעוועגונג אָנגענומען די פאָרם פון אַ רעוואָלוציאָן. ווען די איינוואוינער פון אַ בעשטימטען פלאַץ האָבען געפיהלט, אַז די מויערן פון זייער שטעדטעל גיבען זיי גענוג זיכערהייט, האָבען זיי געמאַכט אַ „פערשווערונג". זיי האָבען אַלע געשוואָרען ניט צו געדיינקען מעהר די אַלע קריעגערייען, בעליידיגונגען און פרעטענזיעס, וואָס זיי האָבען ביז איצט געהאַט איינע צו די אַנדערע און האָבען זיך

פערפּליכטעט, אַז פון איצט אָן און ווייטער זאָלען אַלע שטרייטיגקייטען וואָס וועלען זיך אפשר מאַכען אין דער צוקונפט, ניט פאָרגעבראַכט ווערען פאַר קיין אַנדער ריכטער ווי פאַר דעם, וואָס זייער שטאָדט אָדער זייער גילדע וועט אַליין אויסקלייבען. דער דאָזיגער כלל איז שוין פיעל פריהער געווען אַ גאַנץ געוועהנליכע זאַך. אין יעדער גילדע, אין יעדער ברודערשאַפט איז דיזער רעגעל שוין לאַנג פראַקטיצירט געוואָרען; און אין די דאָרף־געמיינדעס איז דאָס געווען אַ שטענדיגער מנהג, איידער דער בישאָף אָדער דער קליינער קעניג האָבען אויסגעפיהרט, אַז דאָס רעכט צו משפט'ן זאָל בעלאַנגען צו זיי.

פון דאַמאָלס אָן האָבען די איינוואוינער פון די קוואַרטאַלען און קירכען־דיסטריקטען, וועלכע האָבען פאָרגעשטעלט דאָס שטעדטעל, און די מיטגלידער פון די גילדעס און ברודערשאַפטען זיך אָנגעהויבען צו בעטראַכטען אַלס אַן איינציגע „אַמיטאַס", אַ קרייז פון פריינדע; זיי האָבען אויסערוועהלט זייערע אייגענע ריכטער און געשוואָרען אויפצו־האַלטען אַ שטענדיגע פעראייניגונג צווישען די פערשידענע גרופּען.

אַ קאָנסטיטוציאָן פאַר דער שטאָדט איז אין איילעניש אָנגעשריבען און אָנגענומען געוואָרען. מאַנכעסמאָל האָט מען אָבגעשריבען אַ קאָנ-סטיטוציאָן פון אַ נאַכבאַר־שטעדטעל (מיר וויסען איצט פון הונדערטער אַזעלכע קאָנסטיטוציאָנען), און די נייע קאָמונע האָט זיך געגרינדעט. דער בישאָף אָדער דער פרינץ, וועלכער איז ביז דאַן אַליין געווען דער ריכטער אין דער געמיינדע, און וועלכער איז דאַרום גאָר ניט זעלטען געוואָרען דער האַרר, האָט איינפאַך געמוזט אַנערקענען דעם נייעם פאַקט; און טאָמער האָט ער עס ניט געוואָלט, האָט ער געמוזט האַל־טען מלחמה מיט דער יונגער פערשווערונג. גאַנץ אָפט האָט דער קעניג ד.ה. דער פרינץ, וואָס האָט זיך געסטאַרעט צו בעקומען די אייבער־האַנד איבער אַנדערע פרינצען און וועמענס קאַסע עס איז שטענדיג געווען ליידיג — גאַנץ אָפט האָט דער דאָזיגער קעניג „בעוויליגט" די קאָנסטיטוציאָן פאַר געלד. ער האָט זיך ענטזאָגט פון צו געבען דער קאָמונע זיין ריכטער, נאָר אין דערזעלבער צייט האָט ער פערזוכט צו געבען זיך אַ געוויסע וויכטיגקייט אין פערגלייך צו די איבעריגע פעאָדאַל-הערען. אָבער דאָס איז ניט איבעראַל אַזוי געווען: הונדערטער קאָמונעס האָבען ניט געהאַט קיין שום אַנדער סאַנקציאָן ווי זייער גוטען ווילען, זייערע פעסטע מויערן און זייערע וואַפען.

* * *

אין פֿערלויף פֿון הונדערט יאָהר האָט זיך די דאָזיגע בעוועגונג פֿערשפּרייט מיט אַ מערקווירדיגער גלייכמעסיגקייט איבער גאַנץ אייראָפּאַ; איין שטאָדט האָט נאָכגעטהאָן די אַנדערע, ביז וואַנען די בעוועגונג האָט אַרומגענומען שאָטלאַנד, פֿראַנקרייך, האָלאַנד און בעלגיען, סקאַנדינאַוויען, דייטשלאַנד, איטאַליען, פּוילען און רוסלאַנד. און ווען מיר פֿערגלייכען היינט די קאָנסטיטוציעס פֿון די פֿראַנצויזישע, ענגלישע, שאָטישע, נידערלענדישע, סקאַנדינאַווישע, דייטשע, פּוילישע, רוסישע, שווייצערישע, איטאַליענישע אָדער שפּאַנישע קאָמונעס, ווערען מיר איינפֿאַך ערשטוינט איבער די מערקווירדיגע גלייכפֿאָרמיגקייט פֿון אָט די אַלע קאָנסטיטוציעס און אָרגאַניזאַציאָנען, וואָס האָבען זיך געבילדעט און ענטוויקעלט אונטער דעם שוץ פֿון די אויבען דערמאָהנטע „געזעלשאַפֿטליכע אָבמאַכען". וואָס פֿאַר אַ וואונדערבאַרע לעהרע דאָס איז פֿאַר די אָנהייגער פֿון דעם רוימישען רעכט און די העגעליאַנער, וועלכע ווילען אונז איינריידען, אַז די קנעכטשאַפֿט צו דעם געזעץ איז דער איינציגער מיטעל צו דערגרייכען אַזאַ עהנליכקייט אין די געזעלשאַפֿטליכע אינסטיטוציאָנען!

פֿון דעם אַטלאַנטישען אָקעאַן ביז די מיטלערע ברעגעס פֿון דער וואָלגאַ און פֿון נאָרוועגען ביז סיציליען איז גאַנץ אייראָפּאַ געווען בעדעקט מיט אַזעלכע קאָמונעס. איינינגע פֿון זיי האָבען זיך ענטוויקעלט אַלס רייך־בעפֿעלקערטע שטעדט ווי פֿלאָרענץ, וועניס, אַמיען, נירנבערג אָדער נאָווגאָראָד; אַנדערע זיינען געבליבען קליינע שטעדטלאַך מיט אַ הונדערט און זאָגאַר מיט אַ צוואַנציג פֿאַמיליעס, וועלכע אָבער זיינען טראָץ דעם בעהאַנדעלט געוואָרען ווי גלייכע פֿון זייערע רייכע און גרעסערע שוועסטער־שטעדט.

אַלס אָרגאַניזמען פֿול מיט לעבען, איז די ענטוויקלונג פֿון די קאָמונעס נאַטירליך געווען פֿערשידען. די געאָגראַפֿישע לאַגע, דער כאַראַקטער פֿון דעם אויסערליכען האַנדעל, די פֿיינדליכע שטרעבונגען אויסערהאַלב דער געמיינדע און נאָך אַנדערע אורזאַכען האָבען געגעבען יעדער קאָמונע איהר בעזונדערע געשיכטע. אָבער דער פּרינציפּ איז איבעראַל געווען דערזעלבער. פּסקאָוו אין רוסלאַנד און בריגגע אין פֿלאַנדערן, אַ שטאָדט אין שאָטלאַנד מיט איהרע דריי הונדערט איינוואוינער און די רייכע וועניס מיט איהרע אינזלען, אַ שטאָדט אין צפֿון־זייט פֿון פֿראַנקרייך אָדער פּוילען אָדער די שעהנע פֿלאָרענץ — זיי אַלע האָבען

פֿאַרגעשטעלט מיט זיך די זעלבע „אַמיטאַס“, דעמזעלבען פֿריינדשאַפֿטס־בונד: די זעלבע ברידערליכע פֿעראייניגונג פֿון די דאָרף־געמיינדעס און גילדעס אונטער דעם שוץ פֿון די שטאַרקע מויערן פֿון דער שטאָדט. די גרונד־צוגען פֿון זייער קאָנסטיטוציאָן זיינען איבעראַל געווען דיזעלבע.

* * *

אין אַלגעמיין איז די שטאָדט, פֿערגרעסערענדיג אַלץ מעהר דעם טעריטאָריום איהרען און די צאָהל פֿון איהרע איינוואוינער, די שטאָדט, וואָס האָט זיך אַרומגערינגעלט מיט אַלץ העכערע מויערן און שטאַרקערע טהורעמס, פֿון וועלכער יעדער איז אויפֿגעבויט געוואָרען פֿון אַזאַ און אַזאַ דיסטריקט אָדער אַזאַ און אַזאַ גילדע און האָט זיך געהאַט זיין בעשטימטען אינדיווידועלען כאַראַקטער — אין אַלגעמיין איז די שטאָדט איינגעטהיילט געווען אין פֿיער, פֿינף אָדער זעקס דיסטריקטען. אין מיטען איז געשטאַנען דער ציטאַדעל אָדער די קאַטעדראַלע און פֿון דאָרט האָט זיך אָנגעהויבען יעדער קוואַרטאַל און האָט זיך אויסגעצויגען אַלץ ברייטער און ברייטער ביז צו די שטאָדט-מויערן. געוועהנליך איז יעדער דיסטריקט בעוואוינט געוואָרען פֿון מענשען פֿון אַ בעשטימטער מלאכה אָדער „קונסט“; און די נייע מלאכות, די „יונגע קינסטע“ פֿלעגען זיך בעזעצען אין די פֿאָרשטעדט און האָבען מיט דער צייט אויפֿגעבויט אַ נייעם בעפֿעסטיגטען צירקעל.

די „גאַס“ אָדער דער קירכען־דיסטריקט שטעלט פֿאָר מיט זיך די טעריטאָריאַלע איינהייט, וועלכע האָט אַ גרויסע עהנליכקייט צו דער אַמאָליגער דאָרף־געמיינדע. זי האָט זיך איהר פֿאָלקס־פֿערזאַמלונג, איהר פֿאָרום, איהר פֿאָלקס־געריכט, איהר פריעסטער, איהר מיליץ, איהר באַנער און זעהר אָפֿט איהר אייגענעם זיעגעל אַלס אַ צייכען פֿון איהר אונאָבהייננגיגקייט. פֿעדערירט מיט אַנדערע גאַסען, האָט זי טראָץ דעם אויפֿגעהאַלטען איהר אייגענע זעלבסטשטענדיגקייט.

די פּראָפֿעסיאָנעלע איינהייט, וועלכע בילדעט כמעט אין גאַנצען דעם אויסדרוק פֿון אַ בעשטימטען קוואַרטאַל אָדער דיסטריקט, איז די גילדע; זי פֿערקערפּערט מיט זיך די איינהייט פֿון דער מלאכה. אויך זי האָט איהרע הייליגע, איהר פֿאָלקס־פֿערזאַמלונג, איהר פֿאָרום, איהרע ריכטער. זי האָט איהר אייגענע קאַסע, איהר גרונד־אייגענטהום, איהר מיליץ, איהר באַנער. זי האָט אויך איהר אייגענעם זיעגעל, דעם צייכען פֿון איהר ס ו א ו ו ע ר ע נ י ט ע ט. אויב עס ברעכט אויס אַ מלחמה, און אויב זי געפֿינט עס פֿאַר נייטיג, פֿעראייניגט זיך איהר מיליץ מיט דער

בעוואַפֿענטער מאַכט פֿון די אַנדערע גילדעס און שטעלט אַוועק איהר באַנער זייט ביי זייט מיט דעם גרויסען הויפּט־באַנער פֿון דער שטאָדט.

די שטאָדט ענדליך איז די פֿעראייניגונג פֿון די קוואַרטאַלען און גאַסען, פֿון די קירכען־דיסטריקטען און גילדעס; זי האָט איהר פֿאָלקס־פֿערזאַמלונג אויף דעם גרויסען פּלאַץ, איהר גרויסע מאַרק־האַלע, איהרע ערוועהלטע ריכטער, איהר באַנער, וועלכער גרופּירט אַרום זיך די בעוואַפֿענטע קערפּערשאַפֿטען פֿון די גילדעס און קוואַרטאַלען. זי פֿערהאַנדעלט זעלבסטשטענדיג מיט אַנדערע שטעדט; זי פֿעדעריירט זיך, מיט וועמען זי געפֿינט פֿאַר נייטיג און שאַפֿט פֿערבינדונגען איגערהאַלב און זאָגאַר אויסערהאַלב דער נאַציאָן. אַזוי זיינען די ענגלישע „פֿינף האַפֿענס" אַרום דאָווער פֿעדערירט מיט די פֿראַנצויזישע און נידערלענדישע האַפֿענס אויף דער אַנדערער זייט פֿון'ם קאַנאַל. די רוסישע שטאָדט נאָווגאָראָד איז פֿעראייניגט מיט דער פֿעדעראַציאָן פֿון דער סקאַנדינאַוויש־דייטשער „האַנזאַ" א.ז.וו. יעדע שטאָדט, אין איהרע שייכות צו דער אויסערליכער וועלט, האָט געהאַט דיזעלבע רעכטע ווי דער מאָדערנער שטאַאַט, און פֿון יענער צייט אָן האָט זיך ענטוויקעלט דורך פֿרייע אָבמאַכען דאָס, וואָס מיר רופֿען היינט דאָס „אינטערנאַציאָנאַלע פֿעלקער־רעכט", און וואָס איז געוועזן דער רעזולטאַט פֿון דער עפֿענטליכער מיינונג פֿון די אַלע שטעדט, וועלכע האָבען געמאַכט צווישען זיך די דאָזיגע קאָנטראַקטען — קאָנטראַקטען, וועלכע זיינען שפּעטער פֿון די שטאַאַטען מעהר פֿערגוואַלטיגט ווי רעספּעקטירט געוואָרען.

ווי אָפֿט האָט דאָס פּאַסירט, דאָס אַ שטאָדט, ניט זייענדיג אימשטאַנד צו קומען צו אַ בעשלוס אין אַ פֿערוויקעלטען פֿאַל, פֿלעגט בעטען אַ נאַכבאַר־שטאָדט, זי זאָל זעהן אויסצוגעפֿינען דעם „ריכטיגען אורטהייל"! ווי אָפֿט האָט מען געזעהן, אַז פֿאָלגענדיג דעם גייסט פֿון יענער צייט — דעם פֿאָרצוג פֿון פֿריי ערוועהלטע שיעדס־געריכטען אָנשטאָט פֿון שטענדיגע געריכטס־אינסטיטוציאָנען — פֿלעגען צוויי קאָמונעס נעהמען אַ דריטע אַלס פּשרה־מאַכער!

און די מלאכות פֿון יענער צייט פֿיהרען זיך פּונקט ווי די קאָמונעס. זייער טהעטיגקייט איז ניט בלויז בעגרענעצט אויף אַ געוויסען צירקעל, זיי רעגולירען אַליין זייערע קאָמערציעלע און פֿאַך־אַנגעלעגענהייטען אין דער שטאָדט און אויסער דער שטאָדט און מאַכען זעלבסטשטענדיגע קאָנטראַקטען איינע מיט די אַנדערע, ניט קוקענדיג, צו וועלכער נאַציאָן זיי בעלאַנגען. און ווען, אַ דאַנק אונזער אונוויסענהייט, מיר בעריהמען זיך היינט מיט אונזערע אינטערנאַציאָנאַלע אַרבייטער־קאָנגרעסען,

פֿערגעסען מיר, דאָס אַזעלכע אינטערנאַציאָנאַלע קאָנגרעסען פֿון האַנדווער־קער און זאָגאַר פֿון לעהרלינגע האָבען שוין שטאַטגעפֿונען אין 15טען יאָהרהונדערט.

די שטאָדט גופא פֿערטהיידיגט זיך געגען איהרע שונאים און פֿיהרט אַליין אָן איהרע מלחמות געגען די פֿעאָדאַל־באַראָנען פֿון דער אומגע־גענד. זי האָט אויסגעקליבען יעדעס יאָהר איינעם אָדער ריכטיגער צוויי, וואָס זאָלען קאָמאַנדירען איבער די מיליץ איהרע; אָדער זי דינגט אַ „מיליטערישען פֿערטהיידיגער", אַ פּרינץ אָדער אַ פֿירסט, וועלכער ווערט אויסגעקליבען פֿון דער שטאָדט אויף אַ יאָהר, און וועמען זי קען אַוועק־שיקען צו יעדער צייט, ווען זי געפֿינט עס פֿאַר נייטיג. אום ער זאָל קענען אויסהאַלטען זיינע זעלנער, גיט איהם די שטאָדט געוועהנליך די גאַנצע סומע, וואָס זי קריגט אַריין דורך געריכטליכע געלד־שטראָפֿען, אָבער זי ערלויבט איהם פֿאַר קיין פֿאַל ניט אַריינצומישען זיך אין איהרע אַנגעלעגענהייטען.*)

מאַנכעס מאָל טרעפֿט עס אויך, אַז די שטאָדט איז צו שוואַך זיך אין גאַנצען צו בעפֿרייען פֿון איהרע געפֿעהרליכע שכנים, די רויבערישע פֿעאָדאַל־באַראָנען; און דעריבער איז זי געצוואונגען צו נעהמען אַ בישאָף איהרען אָדער אַ פּרינץ פֿון אַ געוויסער פֿאַמיליע — אין איטאַליען איי־נעם פֿון די „וועלפֿען" אָדער איינעם פֿון די „האָבענשטויפֿען"; אין דער ליטוי איינעם פֿון דער פֿאַמיליע אָלגערד אָדער אין רוסלאַנד איינעם פֿון דער פֿאַמיליע רוריק — פֿאַר איהר מעהר אָדער ווייניגער שטענדיגען מיליטערישען בעשיצער; אָבער זי היט איהם מיט אייפֿערזיכטיגע אויגען און זעהט, אַז די מאַכט פֿון דעם בישאָף אָדער פּרינץ זאָל ניט גרייכען ווייטער ווי זיין שלאָס און די סאָלדאַטען, וואָס וואוינען דאָרט. ער האָט אפילו קיין רעכט ניט אַריינצוקומען אין שטאָדט אָהן אַ בעזונדערע ער־לויבניש פֿון דער קאָמונע. אין ענגלאַנד עקזיסטירט נאָך ביז דעם היינ־טיגען טאָג דער מנהג, אַז דער קעניג קען ניט אַריינקומען אין די סיטי פֿון לאָנדאָן אָהן דער ערלויבניש פֿון דעם לאָרד מעיאָר.

* * *

עס וואָלט זעהר אינטערעסאַנט און ווינשענסווערטה געווען צו געבען דאָ אַן איבערבליק איבער דעם עקאָנאָמישען לעבען פֿון די שטעדט אין מיטעל־אַלטער אין זיינע אַלע איינצעלהייטען; אָבער דאָס איז איצט ניט

*) אין רוסלאַנד קען מען הונדערטער אַזעלכע יעהרליכע קאָנטראַקטען צווישען די שטעדט און די פּרינצען.

מעגליך. אין מיין ווערק „די געגענזייטיגע הילפע" וועט דער לעזער גע־פינען אַסך מאַטעריאַל, וועלכער גרינדעט זיך אויף מאָדערנע היסטאָרישע אונטערזוכונגען. געגוג וועט זיין פאַר מיר צו בעמערקען, אַז דער אינער־ליכער האַנדעל איז אימער אויסגעפיהרט געוואָרען פון די גילדעס און ניט פון איינצעלנע בעל מלאכות. די פרייזען פון די סחורות זיינען בעשטימט געוואָרען נאָך אַ געגייגזייטיגער פערשטענדיגונג. דער אויסערלי־כער מסחור אין יענער צייט איז אויסגעפיהרט געוואָרען אויסשליס־ליך פון דער שטאָדט. ערשט שפּעטער איז דער אויסערליכער האַנדעל געוואָרען דער מאָנאָפּאָל פון דער קויפמאַנס־גילדע און נאָך שפּעטער פון איינצעלנע אינדיווידוען. קיין שום אַרבייט איז ניט געטהאָן געוואָרען זונטאָג אָדער שבת נאָכמיטאָג (דער באָד־טאָג). די שטאָדט אַליין האָט איינגעקויפט די וויכטיגסטע לעבענס־מיטלען פאַר איהרע איינוואוינער; דער דאָזיגער מנהג, אַז די שטאָדט זאָל קויפען קאָרן פאַר איהרע איינוואוינער, האָט זיך אויפגעהאַלטען אין איינצעלנע שווייצאַרישע שטעדט ביז אין מיטען פון׳ם 19טען יאָהרהונדערט.

מיט איין וואָרט, עס איז בעוויזען געוואָרען דורך אַסך דאָקומענטען פון אַלע סאָרטען, אַז די מענשהייט האָט קיינמאָל ניט געוואוסט — ניט פריהער און ניט נאָכהער — פון אַ פעריאָדע פון אַזאַ פערהעלטנים־מעסיג גוטען לעבען פאַר אַלע, ווי דאָס איז געווען דער פאַל אין די שטעדט פון׳ם מיטעל־אַלטער. דער איצטיגער עלענד, די שטענדיגע אונ־זיכערהייט און די איבער־אַרבייט פון אונזער צייט זיינען דאַן גענצליך אונבעקאַנט געווען.

V.

פעראייניגענדיג אין זיך אָט די אַלע עלעמענטען — פרייהייט, אָרגאַניזאַציאָן פון׳ם איינפאַכען צום פיעלפאַכען, פראָדוקציאָן און האַנדעל אויסגעפיהרט דורך די גילדעס אַליין, דער אויסלענדישער האַנדעל אָר־גאַניזירט און אויסגעפיהרט פון דער שטאָדט — זיינען די שטעדט פון׳ם מיטעל־אַלטער, וועהרענד די ערשטע צוויי הונדערט יאָהר פון זייער פרייער עקזיסטענץ, געוואָרען אמת׳ע צענטערס פון וואָהלשטאַנד פאַר אַלע זייערע איינוואוינער, צענטערס פון איבערפלוס און קולטור, ווי מיר האָבען זיי ביז איצט מעהר ניט געזעהן.

ווען מען פֿאָרשט נאָך אין די דאָקומענטען, וואָס פֿאַר אַרבייטס־פּרייזען מען פֿלעגט דאַן בעצאָהלען דעם אַרבייטער, אין פֿערגלייך צו די דאַמאָלסדיגע פּרייזען פֿון די לעבענס־מיטלען — ראָדזשערס האָט עס געטהאָן פֿאַר ענגלאַנד און פֿיעלע דייטשע שריפֿטשטעלער האָבען עס געטהאָן פֿאַר דייטשלאַנד — ווערט מען געפֿינען, אַז די אַרבייט פֿון דעם האַנדווערקער און אפילו פֿון דעם פּראָסטען טאָג־אַרבייטער, איז בעצאָהלט געוואָרען מיט אַזאַ לוין, וועלכען אונזערע בעסטע בעל־מלאכות קריגען היינט ניט. די רעכנונגס־ביכער פֿון דער אָקספֿאָרדער אוניווערזיטעט, פֿון געוויסע ענגלישע לאַנד־גיטער און פֿון אַסך דייטשע און שווייצאַרישע שטעדט זיינען די בעסטע עדות דערפֿאַר.

פֿון דער אַנדערער זייט איז ווערטה צו בעטראַכטען די קינסטלערישע פֿאָלקאָמענהייט און די מאַסע דעקאָראַטיווע אַרבייט, וואָס אַן אַרבייטער פֿון יענער צייט פֿלעגט אַריינלייגען אין זיין אַרבייט — צי עס איז געווען אַ קונסט־ווערק, צי אַן איינפֿאַכער געגענשטאַנד פֿאַר דעם טעגליכען געברויך: אַ לייכטער, אַן אייזערנע פֿערצאַמונג, אַ טאָפּ — און מען ווערט זיך באַלד איבערצייגען, אַז דער אַרבייטער אין מיטעל־אַלטער האָט ניט געוואוסט פֿון דער יאָגעניש און איבעראַרבייט פֿון אונזער צייט. ער האָט געקענט שמידען, וועבען, שניצען, שטיקען און נעהמען זיך צייט אויף אַלעם, ווי עס איז היינט בלויז דער פֿאַל ביי אַ קליינער מינדערהייט פֿון קונסט־אַרבייטער.

און ווען מיר וואַרפֿען אַ בליק אויף די געשענקע, וועלכע זיינען געגעבען געוואָרען צו די קירכען און ראַטה־הייזער פֿון דעם קירכען־דיסטריקט, פֿון דער גילדע אָדער פֿון דער שטאָדט, צי עס זיינען געווען קונסט־ווערק — פֿערצירטע קאַסטענס און שראַנקען, סקולפּטורען, געשמידעטע אָדער געגאָסענע מעטאַל־אַרבייטען — צי געלד־געשענקע, פֿערשטעהען מיר, וואָס פֿאַר אַ גראַד פֿון וואָהלשטאַנד עס האָט געהערשט צווישען די איינוואוינער פֿון יענע שטעדט; מיר ווילען אויך פֿערשטעהן דעם גייסט פֿון ערפֿינדונגען און ענטדעקונגען, וואָס האָט זיך מאַניפֿעסטירט צווישען זייערע מויערען, דעם הויך פֿון פֿרייהייט, וואָס האָט אינספּירירט זייערע ווערק, דעם געפֿיהל פֿון ברידערליכער סאָלידאַריטעט, וואָס האָט זיך ענטוויקעלט אין יענע אַלטע גילדעס, וואו די מענשען זיינען ניט בלויז פֿערבונדען געווען דורך די קאָמערציעלע און טעכנישע זייט פֿון זייער מלאכה, נאָר דורך דעם אינסטינקט פֿון געזעלשאַפֿטליכקייט און ברידערליכקייט. איז עס דען ניט געווען אַ געזעץ פֿון דער גילדע, אַז צוויי ברידער מוזען אויפֿפּאַסען ביים בעט פֿון יעדען קראַנקען ברודער —

אַ מנהג, וואָס האָט געפֿאָדערט אַסך ענערגיע און איבערגעבענהייט אין יענער צייט פֿון אָנשטעקענדע קראַנקהייטען און עפּידעמיעס — אַז זיי מוזען איהם בעגלייטען ביז צום קבר, און אַז די גילדע דאַרף זאָרגען פֿאַר זיין אלמנה און יתומים?

דאָס שוואַרצע עלענד, די ערנידערונג, די שטענדיגע אונזיכערהייט פֿאַר דעם מאָרגען, וועלכע עקזיסטירט פֿאַר דער גרויסער מעהרהייט, די פֿערלאָזענהייט פֿון די אָרעמע און עלענדע — מיט איין וואָרט, אַלעס, וואָס כאַראַקטעריזירט היינט אונזערע מאָדערנע שטעדט, איז געווען אַבסאָלוט אונבעקאַנט אין יענע „פֿרייע גרינע פלעצער, וועלכע האָבען זיך אויפֿגעהויבען אין דער פֿעאָדאַלער ווילדערניש פֿון'ם צוועלפֿטען יאָהרהונדערט.”

* * *

אין יענע שטעדט, אונטער דעם שוץ פֿון זייערע ערוואָרבענע פֿרייהייטען, אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דעם גייסט פֿון פֿרייער פֿעראייניגונג און פֿרייער איניציאַטיווע, האָט זיך ענטוויקעלט אַ גאַנץ נייע קולטור, אַ קולטור, וואָס האָט דערגרייכט אַזאַ וואונדערבאַרע שטופֿע, דאָס עפּעס עהנליכעס איז נאָך ביז איצט ניט געזעהן געוואָרען.

אונזער גאַנצע מאָדערנע אינדוסטריע האָבען מיר צו פֿערדאַנקען יענע שטעדט. אין פֿערלויף פֿון דרייהונדערט יאָהר האָבען די אינדוסטריען און קינסטע זיך ענטוויקעלט ביז צו אַזאַ פֿאָלקאָמענהייט, דאָס אונזער יאָהרהונדערט איז ביז איצט נור געווען אימשטאַנד איבערצושטייגען זיי אין דער שנעלקייט פֿון דער פּראָדוקציאָן, אָבער זעהר, זעהר זעלטען אין דער שעהנקייט און גוטסקייט פֿון די פּראָדוקטען. אַלע קינסטע, וועלכע מיר פֿערזוכען היינט ווידער אויפֿצולעבען אָהן אַ שום ערפֿאָלג, די שעהנהייט פֿון אַ ראַפֿאַעל, די גיגאַנטישע קראַפֿט און מוטה פֿון אַ מישעל אַנדזשעלאָ, די וויסענשאַפֿט און קונסט פֿון אַ ליאָנאַרדאָ דאַ ווינטשי, די מעכטיגע פּאָעזיע און שפּראַך פֿון אַ דאַנטע, אָדער די אַרכיטעקטור, וועלכע האָט אונז געשענקט די קאַטהעדראַלען פֿון לאַאָן, רענס, קעלן, פּיזאַ, פֿלאָרענץ — „דאָס פֿאָלק האָט זיי געמויערט”, ווי וויקטאָר הוגאָ האָט זעהר ריכטיג געזאָגט — די אוצרות פֿון דער שעהנער קונסט אין פֿלאָרענץ און וועניס, די ראַטה־הייזער פֿון ברעמען און פּראַג, די טהורמס פֿון נורנבערג און פּיזאַ און אַזוי ווייטער אָהן אַן אויפֿהער — דאָס אַלעס איז דער פּראָדוקט פֿון יענער פּעריאָדע.

פֿילייכט ווילט איהר מעסטען דעם פּראָגרעס פֿון דער דאָזיגער קולטור מיט איין בליק? טאָ פֿערגלייכט די סט. מאַרקוס־קירכע אין וועניס

מיט ערגעץ אַ גאָרמאַנישע דאָרף־קירכע; פערגלייכט ראַפאַעל׳ס מאַלע־רייען מיט די טעפיך־שטיקערייען פון באַיע; פערגלייכט די מאַטעמאַטישע און פיזיקאַלישע אינסטרומענטען און די זייגערס פון נירענבערג מיט די זאַמד־זייגערס פון די פריהערדיגע יאָהר־הונדערטער; פערגלייכט די קלאַנגרייכע און מוזיקאַלישע שפּראַך פון דאַנטע מיט דעם באַרבאַרישען לאַטיין פון׳ם 10־טען יאָהר־הונדערט! אַ נייע וועלט האָט זיך אויפגעעפענט צווישען דיביידע פעריאָדען.

נאָך קיינמאָל בעפאָר, מיט דער אויסנאַהמע פון יענער אַנדערער גלענצענדער פעריאָדע פון די אַלטע גריכענלאַנד — אויך דאַמאָלס איז עס געווען אַ פעריאָדע פון פרייע שטעדט — האָט די מענשהייט געמאַכט אַזאַ געוואַלטיגען שריט פאָרווערטס! נאָך קיינמאָל אין צוויי אָדער דריי יאָהרהונדערטער האָט דער מענש זיך אַזוי איבערגעביטען אין זיין גאַנצען וועזען און איז אויף אַזוי וויט געוואָרען מייסטער איבער די קרעפטען פון דער נאַטור!

איהר דערמאָהנט זיך פיליכט אין דער ציוויליזאַציאָן פון אונזער צייט מיט איהר גאַנצען פראָגרעס, מיט וואָס מען הערט ניט אויף צו בעריהמען זיך? אָבער מען פערגעסט, דאָס אין אַלע איהרע לעבענס־ערשיינונגען איז זי ניט מעהר ווי די טאָכטער פון יענער גרויסער ציוויליזאַציאָן, וואָס איז געבוירען געוואָרען אין די פרייע קאָמונעס פון׳ם מיטעל־אַלטער. די אַלע גרויסע ערפינדונגען און ענטדעקונגען, וועלכע שטעלען פאָר מיט זיך דעם פונדאַמענט פון דער מאָדערנער וויסענשאַפט — דער קאָמפּאַס, דער טהורעם־זייגער, דער טאַשען־זייגער, די בוכדרוקער־קונסט, די גרויסע ענטדעקונגען פון די ים־פאָהרערס, דאָס שיעס־פולווער, די ענטדעקונג פון דעם פאַל־געזעץ און פון דעם לופט־דרוק, פון וועלכען די דאַמפף־מאַשין איז ניט מעהר ווי אַ וויטערע ענטוויקלונג, די ערשטע אָנפאַנגען פון דער כעמיע, די וויסענשאַפטליכע מעטהאָדע, וועלכע איז שוין אָנגעצייגט געוואָרען פון ראָדזשער בייקאָן און מיט וועלכער מען האָט זיך שוין דאַמאָלס בענוצט אין די איטאַליענישע אוניווערזיטעטען — פון וואַנען קומט דאָס אַלעס, אויב ניט פון די פרייע שטעדט, פון אַ קולטור, וואָס האָט זיך ענטוויקעלט אונטער דעם שוץ פון די קאָמונאַלע פרייהייטען?

* * *

פיליכט וועט מען מיר זאָגען, אַז איך פערגעס אין די אינערליכע קעמפּפע און שטרייטיגקייטען, פון וועלכע די געשיכטע פון די דאָזיגע קאָמונעס איז פול; די אַלע גאַסען־אונרוהען, די שרעקליכע מלחמות

געגען די פֿעאָדאַלע גרונד־בעזיצער, די אויפֿשטענדע פֿון די „יונגע גילדעם" געגען די „אַלטע גילדעס", דאָס בלוט, וואָס איז פֿערגאָסען געוואָרען און די אַלע אָפּפֿערס, וואָס יענע קעמפּפֿע האָבען געפֿאָדערט.

נײן, איך פֿערגעס גאָר ניט. אָבער צוזאַמען מיט לעאָ און באָטאַ — די צװײ היסטאָריקער פֿון די מיטעלאַלטערליכע איטאַליען — צוזאַמען מיט סיסמאָנדי, מיט פֿעראַרי, מיט דזשינאָ קאַפּאָני און פֿיעלע אַנדערע, זעה איך, אַז די דאָזיגע קעמפּפֿע זײנען דוקה געװען די גאַראַנטיע פֿאַר אַ פֿרײען לעבען אין אַ פֿרײער שטאָדט. נאָך יעדען קאַמפּף בעמערק איך אַ נײען אויפֿשוואונג צו אַ װײטערן פּראָגרעס. נאָכדעם װי די בײדע היסטאָריקער לעאָ און באָטאָ האָבען בעשריבען אַלע אײנצעלהײטען פֿון יענע קעמפּפֿע, אָבשאַצענדיג אין דערזעלבער צײט דעם גרױסען פֿאָרטשריט, װאָס איז אַרױסגעקומען פֿון זײ, װעהרענד דאָס בלוט האָט זיך געגאָסען אין די גאַסען, אַ פֿאָרטשריט, װאָס האָט פֿערזיכערט דעם װאָהלשטאַנד פֿון די אײנװאױנער און צוריק יונג געמאַכט די קולטור, האָבען זײ געענדיגט זײער בעטראַכטונג מיט אָט דעם װאַהרען געדאַנק, װאָס קומט מיר אַזױ אָפֿט אין זינען, אַז עס װאָלט זיך מיר געװאָלט איהם אײנגראַװירען אין דעם מוח פֿון יעדען מאָדערנעם רעװאָלוציאָנער:

„אַ קאָמונע — האָבען זײ געזאָגט — שטעלט נור דאַן פֿאָר מיט זיך אַ בילד פֿון אַ מאָראַלישער גאַנצקײט, זי צײגט זיך ערשט דאַמאָלס אוניװערסאַל און פֿיעלזײטיג אין איהר אַרט עקזיסטענץ — אַקוראַט װי דער מענשליכער גײסט אַלײן — װען זי האָט אויך אַ פּלאַץ פֿאַר שטרײטיגקײטען, קאַמפּף און אָפּאָזיציאָן."

יאָ, אַ שטרײט, פֿרײ אויסגעקעמפּפֿט, אָהן דער אַרײנמישונג פֿון װאָס פֿאַר עס איז ניט אויסערליכער מאַכט, דעם שטאַאט למשל, װאָס זאָל אַרײנװאַרפֿען זײן געװיכט אין װאָג־שאָל צו גונסטען פֿון אײנע פֿון די קעמפּפֿענדע קרעפֿטען — אַזאַ שטרײט איז זעהר אַ נאַטירליכע זאַך.

און צוזאַמען מיט די אויבען דערמאָהנטע צװײ היסטאָריקער, בין אויך איך מיט דער מײנונג, אַז מען האָט פֿעראורזאַכט אָפֿטמאָל „פֿיעל גרעסערע איבלען, דורך דעם װאָס מען האָט אַרױפֿגעצװאונגען אַ שלום צו צװײ קעמפּפֿענדע פּאַרטײען, װײל אין אַזעלכע פֿעלע האָט שטענדיג פּאַסירט, דאָס זאַכען, װאָס זײנען אַנטאַגאָניסטיש אײנע צו די אַנדערע, זײנען מיט געװאַלט פֿעראײניגט געװאָרען, מיט דער אַבזיכט צו שאַפֿען אַן אַלגעמײנע עפֿענטליכע אָרדנונג; אינדיװידואַליטעטען און קלײנע אָרגאַניזמען זײנען אויפֿגעאָפּפֿערט געװאָרען, כדי זײ זאָלען אײנגעשלונגען

ווערען פון אַ גרויסער אַלגעמיינער קערפערשאַפט אָהן אַ קאָליר און אָהן לעבען."

דאָס איז די אורזאַכע, וואַרום די קאָמונעס — אַזוי לאַנג ווי זיי אַליין האָבען ניט געשטרעבט צו ווערען שטאַאַטען, אַזוי לאַנג ווי זיי האָבען ניט פערזוכט צו פערשפרייטען אַרום זיך „די אונטערוואַרפונג אונטער אַ גרויסע אַלגעמיינע קערפערשאַפט, אָהן אַ קאָליר און אָהן לע־בען" — דאָס איז די אורזאַכע, וואַרום די קאָמונעס האָבען זיך שטענדיג ענטוויקעלט, וואַרום זיי זיינען שטענדיג אַרויסגעקומען יונגער און שטאַרקער נאָך יעדען קאַמפף; וואַרום זיי האָבען געבליהט ביי דעם קלאַנג פון די וואַפען אין די גאַסען, ווערענד מיט צוויי הונדערט יאָהר שפעטער איז דיזעלבע קולטור צופאַלען געוואָרען אין דעם ליאַרם פון די מלחמות פון די שטאַאַטען.

אין דער קאָמונע איז דער קאַמפף אָנגעפיהרט געוואָרען, אום אויס־צוקעמפפען אָדער אויפצוהאַלטען די פרייהייט פון דעם איינצעלנעם, פאַר דעם פעדעראַטיווען פרינציפ, פאַר דאָס רעכט צו פעראייניגען זיך און צו האַנדלען פריי; ווערענד די מלחמות פון די שטאַאַטען האָבען געציעלעוועט צו פערניכטען אָט די אַלע פרייהייטען, צו אונטערדריקען דעם אינדיווידואום, אָוועקצומאַכען מיט דער פרייער פעראייניגונג און צו פעראייניגען אַלע מענשען אין דערזעלבער קנעכטשאַפט אונטער דעם יאָך פון דעם קעניג, דעם ריכטער, דעם פריעסטער — דעם שטאַאַט.

אָט דאָ ליעגט דער גאַנצער אונטערשיעד. פאַרהאַן קעמפפע און שטרייטיגקייטען, וואָס פיהרען צום אונטערגאַנג; פאַרהאַן אַנדערע, וואָס פיהרען די מענשהייט אַלץ וויטער און וויטער אויף דעם וועג פון'ם פראָגרעס.

VI.

אין פערלויף פון'ם 16טען יאָהרהונדערט ערשיינען מאָדערנע באַרבאַרען און פערניכטען די גאַנצע קולטור פון די שטעדט אין מיטעל־אַלטער. די דאָזיגע באַרבאַרען זיינען אפילו ניט אימשטאַנד געווען איהר אין גאַנצען צו פערניכטען, אָבער זיי האָבען איהר אָבגעשטעלט אין איהר פראָגרעס פאַר וויניגסטענס צוויי אָדער דריי הונדערט יאָהר; און זיי האָבען איהר געגעבען אַן אַנדער ריכטונג, אין וועלכער די

מענשהייט בעווענט זיך נאָך היינט אונטער ליידען און שמערצען, ניט ווימענדיג, ווי אַרויםצוקומען פֿון איהר איצטיגען צושטאַנד.

זיי פֿערשקלאַפֿען דעם איינצעלנעם, זיי רויבען אַוועק פֿון איהם זיינע אַלע פֿרייהייטען, זיי צווינגען איהם צו פֿערגעסען אין זיינע אַלטע אָרגאַניזאַציאָנען, וועלכע זיינען געגרינדעט געווען אויף דער פֿרייער איניציאַטיווע און דעם פֿרייען קאָנטראַקט. זייער ציעל איז די גלייכמעסיגע אונטערוואַרפֿונג פֿון דער גאַנצער געזעלשאַפֿט אונטער דעם הערשערי זיי צושטערען אַלע אַמאָליגע פֿערבינדונגען צווישען די מענשען און ערקלערען דעם שטאַאַט און די קירכע אַלם די איינציגע פֿערמיטלער, וועלכע קענען פֿאָרמירען און אויפֿלייזען די פֿעראייניגונג פֿון זייערע אונטערטאַנען; אַז קירכע און שטאַאַט זיינען די אויסשליסליכע וועכטער איבער די אינטערעסען פֿון דער אינדוסטריע, פֿון׳ם האַנדעל, פֿון דעם געריכט, פֿון דער קונסט, פֿון די געמיטס־שטימונגען פֿון די מענשען, פֿאַר וועלכע די מענשען פֿון׳ם 12טען יאָהרהונדערט פֿלעגען זיך דירעקט פֿעראייניגען.

און ווער זיינען עס יענע באַרבאַרען? — עס איז דער שטאַאַט, די דרייפֿאַכע פֿעראייניגונג, וואָס האָט זיך ענדליך געבילדעט: די פֿעראייניגונג פֿון דעם מיליטערישען פֿיהרער, דעם רוימישען ריכטער און דעם פריעסטער. אָט די דריי האָבען פֿאָרמירט צווישען זיך אַ געגענזייטיגע פֿערזיכערונגס־געזעלשאַפֿט פֿאַר דער געמיינשאַפֿטליכער בעהערשונג פֿון די מאַסען; זיי האָבען געשאַפֿען איין איינציגע מאַכט, וועלכע פרעטענדירט צו פֿערטרעטען די אינטערעסען פֿון דער געזעלשאַפֿט, נאָר וועלכע דערשטיקט אין דער ווירקליכקייט די דאָזיגע געזעלשאַפֿט.

* * *

אָט דאָ שטעלט זיך אַ גאַנץ נאַטירליכע פֿראַגע: ווי אַזוי האָבען אָט די נייע באַרבאַרען געקענט קריגען די אויבערהאַנד איבער די קאָמונעס, וועלכע זיינען דאָך פֿריהער געווען אַזוי מעכטיג?

די דאָזיגע קראַפֿט האָבען זיי, פֿריהער פֿון אַלעס, געפֿונען אין די דערפֿער. פונקט ווי די קאָמונעס פֿון די אַלטע גריכענלאַנד האָבען ניט אָבגעשאַפֿט די שקלאַפֿעריי, אַזוי האָבען אויך די קאָמונעס פֿון׳ם מיטעל־אַלטער ניט בעפֿרייט דעם בויער פֿון דער לייבאייגענשאַפֿט אין דערזעלבער צייט, ווען זיי האָבען בעפֿרייט די בירגער פֿון די שטעדט.

עס איז וואָהר, אַז כמעט איבעראַל, וואו דער בירגער האָט געקעמפֿט פֿאַר זיין בעפֿרייאונג, האָט ער אויך אויפֿגעפֿאָדערט דעם בויער מיטצוהעלפֿען, דען ער אַליין איז דאָך אויך מעהר ניט געווען ווי אַ בויער

און האַנדוועדקער. פֿאַר גאַנצע צוויי יאָהרהונדערטער האָבען די בירגער פֿון איטאַליען, שפּאַניען און דייטשלאַנד אָנגעפֿיהרט אַ פֿערביטערטען קאַמפּף געגען די פֿעאָדאַלע גרונד-בעזיצער. די בירגער האָבען בעוויזען אַ וואונדערבאַרע העלדישקייט און אויסדויער אין זייער מלחמה געגען די פֿעאָדאַלע גרונד־אייגענטהימער. זיי האָבען פֿערשפּריצט זייער בלוט, אום צו ווערען די בלי־בתים פֿון די פֿעסטע שלעסער פֿון די פֿעאָדאַל-באַראָנען און צו פֿערניכטען די פֿעאָדאַלע געוואַלט, וועלכע האָט זיי אַרומגערינ־געלט פֿון אַלע זייטען.

אָבער זייער ערפֿאָלג איז בלויז געווען אַ האַלבער. זייענדיג מיעד פֿון די אייביגע מלחמות, האָבען זיי ענדליך געשלאָסען פֿריעדען אויף דעם חשבון פֿון די בויערן. זיי האָבען געקויפֿט דעם פֿריעדען, איבער־לאָזענדיג דעם בויער אויסערהאַלב דעם טעריטאָריום, וואָס די קאָמונע האָט אויסגעקעמפּפֿט, אין די הענד פֿון די פֿעאָדאַל-באַראָנען. אין אי־טאַליען, אין דייטשלאַנד האָבען די קאָמונעס געענדיגט דערמיט, וואָס זיי האָבען דעם באַראָן זאָגאַר אָנערקענט פֿאַר אַ מיטבירגער פֿון דער קאָמונע, נאָר מיט דעם תנאי, ער זאָל וואוינען אין דער שטאָדט. אין אַנדערע פלעצער האָט זיך דער קאַמפּף געענדיגט דערמיט, וואָס ביידע האָבען זיך צוטהיילט אין זייער הערשאַפֿט איבער דעם בויער. און דער באַראָן האָט זיך נוקם געווען אָן דעם „פּראָסטען פֿאָלק" אין די שטעדט, וועלכען ער האָט פֿערהאַסט און פֿעראַכטעט, אָנפֿיהרענדיג אין די גאַסען פֿון דער שטאָדט זיינע בלוטיגע קעמפּפֿע צווישען די אַריסטאָקראַטישע פֿאַמיליעס, וועלכע איז ניט אָנגעשטאַנען אויסצוגלייכען זייערע שטריי־טיגקייטען בעפֿאָר די קאָמונאַלע פֿאָרשטעהער און ריכטער. זיי האָבען בעסער פֿאָרגעצויגען דעם קאַמפּף מיט די וואַפֿען אין האַנד אין דער אָפֿענער גאַס און האָבען אויפֿגעהעצט איין טהייל פֿון די בירגער געגען די אַנדערע.

אָט די פֿיינע לאָרדען האָבען אויך אין דערזעלבער צייט דעמאָראַ־ליזירט די קאָמונע דורך זייער אויסבריינגעריי, זייערע אינטריגעס, זייער לוקסוס און דורך זייער ערציהונג, וועלכע זיי האָבען געקראָגען אין הויף פֿון'ם בישאָף אָדער קעניג. דער בירגער האָט ביסלעכווייז אָנגעהויבען נאָכצומאַכען דעם לאָרד און האָט אָנגענומען זיינע מנהגים, ביז ער איז צולעצט אַליין געוואָרען אַ לאָרד און האָט אָנגעקליבען רייכטהימער דורך דעם האַנדעל אָדער דורך דער אַרבייט פֿון די לייבאייגענע אין די דערפֿער.

און שפּעטער האָט דער בויער געהאָלפֿען די נייגעבאַקענע קעניגע, קייזערס, צאַרען און די פּאַפּסטען, ווען זיי האָבען אָנגעהויבען אויפֿבויען זייערע מלוכות און צו אונטערדריקען די שטעדט. און דאָרט, וואו דער בויער האָט אפילו ניט דירעקט געהאָלפֿען דעם קעניג, האָט ער איהם אָבער אויך ניט געשטערט אין זיינע אונטערנעהמונגען.

אויף דעם לאַנד, אין אַ פֿעסטען שלאָס, אַרומגערינגעלט פֿון אַן אַגראַרישער דאָרף־בעפֿעלקערונג — אָט דאָרט האָט דאָס קעניג־טהום ביסלעכווייז ענטוויקעלט און קאָנצענטרירט זיינע קרעפֿטען. אין 12טען יאָהרהונדערט האָט דאָס קעניגטהום נור עקזיסטירט דעם נאָמען נאָך; און היינט ווייסען מיר, וואָס מיר האָבען צו דיינקען פֿון די אָנ־פֿיהרער פֿון יענע קליינע רויבער־באַנדעס, וואָס האָבען זיך בענוצט מיט דעם טיטעל „קעניג", אַ טיטעל, וועלכער — ווי אָגיסטען טהיערי האָט אונז אַזוי דייטליך בעוויזען — האָט געהאַט אַ קנאַפּען ווערטה אין יענער צייט, ווען עס האָט עקזיסטירט אַ „קעניג (עלטסטער) פֿון דעם פּאַרלאַ־מענטס־שרייבער געריכט", אַ „קעניג פֿון די נעצען" (ביי די פֿישער), אָדער אַ „קעניג פֿון די בעטלערס".

גאַנץ לאַנגזאַם און פֿאָרזיכטיג האָט דאָ אָדער דאָרט אַ באַראָן, וואָס איז געווען מעכטיגער אָדער כיטרער פֿון די איבעריגע, געהאַט אַ מעגליכקייט צו פֿערשאַפֿען זיך אַ העכערע שטעלונג ווי די איבעריגע פֿון זיין קלאַס. די קירכע, פֿערשטעהט זיך, האָט זיך אונטערגעאיילט צו אונטערשטיצען איהם; און דורך געוואַלט, כיטרעקייט, געלד, שווערד און גיפֿט — ווען עס איז נייטיג געווען — איז ער געוואָרען גרויס אויף דעם חשבון פֿון די איבעריגע.

דאָס אַלעס איז דעם באַראָן נור מעגליך געווען אויף'ן לאַנד, אָבער קיינמאָל ניט אין איינע פֿון די פֿרייע שטעדט, וועלכע האָבען שטענדיג געהאַט זייער פֿאָלקס־געריכט, זייער „טאַרפּעאישען פֿעלז"*) אָדער זייער טייך פֿאַר דעם טיראַן.

נאָך דעם ווי דאָס קעניגטהום האָט אומזיסט פּרובירט צו עטאַב־לירען זיין מאַכט אין רענס אָדער לאַאָן, האָט זיך איהם איינגעגעבען צו מאַכען אַ נעסט אין פּאַריז, דען פּאַריז איז אין יענער צייט געווען אַ זאַמעל־פּלאַץ פֿון דערפֿער און קליינע שטעדט, אַרומגערינגעלט פֿון רייכע פֿעלדער, און איהרע איינוואוינער האָבען בעפֿאָר ניט געהאַט קיין שום

*) אַ פֿעלז נעבען רוים, פֿון וואו דאָס פֿאָלק פֿלעגט אַראָבוואַרפֿען טיראַנען אָדער פֿערהאַסטע פֿאָלקס־טריבונען. (דער איבערזעצער.)

געלעגענהייט צו בעקענען זיך מיט דעם לעבען פֿון די פֿרייע קאָמונעס. דאָס קעניגטהום האָט זיך עטאַבלירט אין וועסטמינסטער, ביי די טהויערן פֿון דער גרויסער שטאָדט לאָנדאָן, אָדער אין קרעמלין, אויפֿגעבויט אין מיטען די רייכע דערפֿער ביי די ברעגעס פֿון דעם טייך מאָסקוואַ, נאָך דעם ווי עס האָט איהם ניט געלונגען צו פֿערכאַפּען די מאַכט אין סוזדאַל און וולאַדימיר. אָבער אין אַזעלכע שטעדט ווי נאָווגאָראָד, פּסקאָוו, נירענבערג, לאַאָן אָדער פֿלאָרענץ האָט די קעניגליכע מאַכט ניט געהאַט קיין שום אויסזיכט צו עטאַבלירען זיך.

די אַרומיגע בויערן האָבען דעם קעניג פֿערזאָרגט מיט די נויטווענ-דיגע לעבענס-מיטלען, מיט פֿערד און מענשען, און דער האַנדעל — ניט דער קאָמונאַלער האַנדעל, נאָר דער האַנדעל מאָנאָפּאָליזירט פֿון דער קעניגליכער מאַכט—האָט איהם געהאָלפֿען פֿערמעהרען זיינע רייכטהימער. די קירכע האָט איהם אויך אונטערגעהאָלפֿען. זי האָט איהם בעשיצט און איז איהם געקומען צו הילף מיט איהרע אוצרות; זי האָט ערפֿונדען פֿאַר איהם בעזונדערע לאָקאַלע הייליגע און בעזונדערע נסים. זי האָט אַרומגערינגעלט מיט הייליגע שטראַהלען די קירכע „נאָטר דאַם" אין פּאַריז אָדער דעם בילד פֿון דער „איבערישער מאַדאָנאַ" אין מאָסקוואַ. און אין דער צייט, ווען די קולטור אין די פֿרייע שטעדט, בעפֿרייט פֿון דעם יאָך פֿון די בישאָפֿען, האָט זיך ענטוויקעלט מיט אַ יוגענדליכער קראַפֿט, האָט די קירכע געאַרבייט מיט אַלע איהרע כוחות צוריק צו קריעגען איהר אַמאָליגע מאַכט. איהרע פֿערטרעטער האָבען גוט פֿער-שטאַנען, אַז דערצו איז ניטאָ קיין בעסערע העלפֿער, ווי דאָס קעניגטהום, וואָס האָט זיך גראַד וואָס ענטוויקעלט; אָט דערפֿאַר האָט די קירכע אַרומגערינגעלט די קעניגליכע אויטאָריטעט מיט איהר גאַנצער צערט-ליכקייט, מיט איהרע ברכות און איהרע דוקאַטען. אין פּאַריז, אין מאָס-קוואַ, אין מאַדריד און פּראַג זעהען מיר די קירכע אַריבערגעבויגען אי-בער דעם וויגעלע פֿון'ם קעניגטהום מיט דער בראַנד-פֿאַקעל אין איהר האַנד און דעם היינקער נעבען זיך.

שטענדיג ביי דער אַרבייט און געניי וויסענדיג אַלע מעטהאָדען, ווי אַזוי די מענשען צו ערציהען אַלס קנעכט פֿון'ם שטאַאַט, שטיצענדיג זיך אויף דעם מאַן מיט אַ שטאַרקען ווילען, אין וואָס פֿאַר אַ קלאַס זי זאָל איהם ניט געפֿינען, געלערנט אין אַלע סאָרטען אינטריגעס און אין דעם רוימישען און ביצאַנטינישען רעכט, זעהען מיר די קירכע מאַרשירען, אָהן אַן אָבשטעל, צו דער פֿערווירקליכונג פֿון איהר אידעאַל: דער אידישער קעניג פֿון די אַלטע צייטען, אַבסאָלוט אין זיין מאַכט און אין דערזעלבער

צייט אונטער דעם קאָנטראָל פֿון דעם העכסטען פּריעסטער — אַ וועלט-ליכער אָרעם פֿאַר אַ גייסטליכער מאַכט.

אין 16טען יאָהרהונדערט איז די לאַנגע אַרבייט פֿון די צוויי קאָנ-ספּיראַטאָרס שוין אין פֿולען שוואונג. איין קעניג רעגירט שוין איבער אַלע באַראָנען, זיינע פֿריהערדיגע קאָנקורענטען—און די דאָזיגע מאַכט פֿאַלט אָן אויף דער פֿרייער קאָמונע, אום איהר צו פֿערניכטען.

* * *

אויסער דעם, די שטעדט פֿון'ם 16טען יאָהרהונדערט זיינען שוין מעהר ניט דאָס, וואָס זיי זיינען געוועזן אין'ם 12טען, 13טען אָדער 14טען יאָהרהונדערט.

די קאָמונעס פֿון'ם מיטעל-אַלטער זיינען געוועזן דער פּראָדוקט פֿון אַ פֿרייהייטליכער רעוואָלוציאָן; אָבער זיי האָבען ניט געהאַט דעם מוטה אויסצושפּרייטען זייערע אידעען פֿון גלייכהייט צו די אַרומיגע דערפֿער, זאָגאר ניט אויף יענע עלעמענטען, וועלכע האָבען שפּעטער געזוכט שוץ הינטער זייערע הויכע מויערן און דאָרטען געשאַפֿען אינדוסטריעלע קערפּערשאַפֿטען.

מען האָט געמאַכט אַן אונטערשיעד צווישען די פֿאַמיליעס, וואָס האָבען געמאַכט די רעוואָלוציאָן אין דעם 12טען יאָהרהונדערט און די פֿאַמיליעס, וואָס זיינען שפּעטער אַריינגעטראָטען אין דער שטאָדטישער פֿערבינדונג. די אַלטע גילדע פֿון די קויפֿלייט האָט זיך אַנטזאָגט אַריינ-צונעהמען אין איהרע רייהען ניי אָנגעקומענע. זי האָט אויך ניט אָנער-קענט די „נייע גילדעס" אַלס שותפות אין איהרע קאָמערציעלע אונטער-נעהמונגען, און אַזוי ענטוויקעלט זיך די דאָזיגע גילדע בּיסלעכווייז פֿון אַן איינפֿאַכען קאָמערציעלער פֿערטרעטערשאַפֿט פֿון דער שטאָדט, צו אַ קערפּערשאַפֿט פֿון צווישען-הענדלערס, וועלכע איז רייך געוואָרען דורך דעם האַנדעל מיט ווייטע לענדער און וועלכע האָט אימפּאָרטירט דעם גאַנצען לוקסוס פֿון די אָריענטאַלישע לענדער. שפּעטער האָט זיך די דאָזיגע גילדע פֿון די קויפֿלייט אַליין חברותא געמאַכט מיט'ן באַראָן און מיט'ן פּריעסטער געגען דאָס „נידעריגע פֿאָלק", אָדער זי איז געגאַנגען זוכען די הילף פֿון'ם קעניג, אום אויפֿצוהאַלטען איהר רעכט אָנצוקלייבען רייכטהום, איהר קאָמערציעלען מאָנאָפּאָל. דער אַמאַליגער קאָמונאַלער האַנדעל האָט זיך אויף אַזאַ אופן געמוזט פֿערוואַנדלען אין פּריוואַטע אונטערנעהמונגען און האָט אין זיין נייער פֿאָרמע בּייגעטראָגען צו דעם אונטערגאַנג פֿון דער פֿרייער שטאָדט.

דיזעלבע צרה איז אויך געווען מיט די אַלטע גילדעס פֿון די בעלי-מלאכה, פֿון וועלכע עס האָט זיך אין אָנפֿאַנג צוזאַמענגעשטעלט די פֿער-וואַלטונג פֿון דער שטאָדט. זיי האָבען פֿאַר קיין פֿאַל ניט געוואָלט אָנער-קענען, אַז די יונגע גילדעס זאָלען האָבען דיזעלבע רעכטע. די לעצטע האָבען געמוזט אויסקעמפּפֿען זייער רעכט דורך אַ רעוואָלוציאָן. און דאָס איז כמעט איבעראַל געווען דער פֿאַל. אָבער וועהרענד אין פֿיעלע פלעצער זיינען די דאָזיגע רעוואָלוציאָנען געווען דער אויס-גאַנגס-פונקט פֿאַר אַן אויפֿלעבונג פֿון דעם גאַנצען געזעלשאַפֿטליכען לעבען און פֿון אַלע קינסטע, האָבען זיי זיך געענדיגט אין אַנדערע פלע-צער — ווי עס איז געווען דער פֿאַל אין פֿלאָרענץ — מיט אַ זיעג פֿון דעם popolo grasso איבער דעם popolo basso; ד.ה. פֿון די „פֿעטע" איבער די „מאָגערע". מאַסען-פֿערשיקונגען און צאָהלרייכע היגריכטונגען זיינען געווען די ענדע; איבערהויפּט, ווען די באַראָנען און גלחים האָבען זיך אַריינגעמישט.

איז עס נייטיג צו זאָגען, אַז דער קעניג, וועלכער האָט אַ קלאַפּ געטהאָן אין די טויערען פֿון דער שטאָדט, פרעטענדירענדיג, אַז ער איז געקומען בעשיצען די אָרעמע בירגער געגען די רייכע, האָט שפּעטער ביידע אונטעריאָכט, נאָכדעם ווי ער איז געווען דער האַרר פֿון דער שטאָדט?

* * *

און דאַן האָבען די פֿרייע שטעדט געמוזט שטאַרבען, ווייל די אידעען פֿון די מענשען גופא האָבען זיך אומגעביטען. זייערע מוחות זיינען פֿערדאָרבען געוואָרען דורך די לעהרען פֿון דעם קירכליכען און רוימישען געזעץ, מיט וועלכע מען האָט זיי ערצויגען.

דער אייראָפּעער פֿון'ם 12טען יאָהרהונדערט איז געווען אַן איבער-צייגטער פֿעדעראַליסט. זייענדיג אַ מאַן מיט אַ פֿרייער איניציאַטיווע, אַן אָנהייגער פֿון אַ פֿרייען אָבמאַך און פֿון פֿרייער פֿעראייניגונג, האָט ער געזעהן אין זיך אַליין דעם אָנפֿאַנגס-פונקט פֿון יעדער געזעל-שאַפֿט. ער האָט ניט געזוכט זיין ישועה אין געהאָרכזאַמקייט און ניט גע'חלום'ט פֿון קיין ערלייזער, וואָס זאָל ראַטעווען די געזעלשאַפֿט. די אידעע פֿון קריסטליכער אָדער רוימישער דיסציפלין איז פֿאַר איהם אין גאַנצען געווען אַן אונבעקאַנטע ערשיינונג.

אָבער אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דער קריסטליכער קירכע, וועלכע האָט שטענדיג ליעב געהאַט די אויטאָריטעט און פֿערזוכט אַרויפֿצולייגען איהר הערשאַפֿט אויף די נשמות און נאָך מעהר אויף די אַרבייט פֿון די

גלוויביגע; און פֿון דער אַנדערער זייט אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דעם רוימישען געזעץ, וואָס האָט זיך שוין מאַניפֿעסטירט אין 12טען יאָהר־הונדערט אונטער דער הערשאַפֿט פֿון די גרויסע פֿעאָדאַל־באַראָנען, קעניגע און פּאַפּסטען און וועלכער איז באַלד געוואָרען דער ליעבלינגס־שטודיום אין די אוניווערזיטעטען; — אָט אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דיביידע ערציהונגס־מעטהאָדען, וועלכע האָבען זיך אַזוי גוט פֿערטראָגען איינע מיט די אַנדערע, כאָטש זיי האָבען זיך פֿריהער אַזוי פֿיינד געהאַט, זיינען די מוחות פֿון די מענשען פֿערקריפּעלט געוואָרען אין דערזעלבער פּראָפּאָרציע, ווי דער פּריעסטער און דער געזעץ־געבער האָבען טרי־אומפֿירט.

די מענשען האָבען ליעב געקראָגען די אויטאָריטעט. ווען די יונגע גילדעס אין אַ קאָמונע האָבען געמאַכט אַ רעוואָלוציאָן, האָט די קאָמונע באַלד געבעטען הילפֿע ביי דעם „רעטער". זי האָט זיך אַליין אויסגעקלי־בען אַ דיקטאַטאָר, אַ מוניציפּאַלען צעזאַר; און זי האָט איהם געגעבען די פֿולע מאַכט אויסצוראָטען די פּאַרטיי פֿון די געגנער. און דער דיק־טאַטאָר, פֿערשטעהט זיך, האָט זיך בענוצט מיט דער געלעגענהייט און האָט אָנגעווענדעט אַלע ראַפֿינירטע גרויזאַמקייטען, וועלכע ער האָט זיך אויסגעלערנט פֿון דער קירכע און פֿון די דעספּאָטישע קעניגרייכען אין די מזרח לענדער.

די קירכע, פֿערשטעהט זיך, האָט איהם געהאָלפֿען. האָט זי דען ניט שטענדיג גע'חלום'ט פֿון דעם ביבלישען קעניג, וואָס וועט זיך וואַר־פֿען אויף די קניע פֿאַר דעם כהן גדול און זיין אַ געהאָרכזאַמער ווערק־צייג אין זיינע הענד? האָט זי דען ניט פֿערהאַסט פֿון גאַנצען האַרצען די ראַציאָנאַליסטישע אידעען, וואָס האָבען אינספּירירט די פֿרייע שטעדט זייט דער ערשטער רענעסאַנס פֿון'ם 12טען יאָהרהונדערט? האָט זי דען ניט פֿערדאַמט אָט די „היידנישע" אידעען, וועלכע האָבען צוריקגעפֿיהרט דעם מענשען צו דער נאַטור אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דער ניי ענט־דעקטער גריכישער קולטור? און האָט זי שפּעטער, מיט דער הילפֿע פֿון די פּרינצען און קעניגע ניט דערשטיקט יענע אידעען, וועלכע האָבען דעם מענשען געפֿיהרט צום אויפֿשטאַנד געגען דעם פּאַפּסט, די גלחים און די קירכע אין אַלגעמיין אין נאָמען פֿון דעם אַלטען קריסטענטהום? דער שייטער־הויפֿען, דאָס ראָד, די תליה — די אַלע וואַפֿען, וועלכע זיינען פֿון אייביג אָן אַזוי בעליעבט געווען ביי דער קירכע — זיינען אָנ־געווענדעט געוואָרען געגען די אפּיקורסים. און ווער עס איז ניט געווען

איהר ווערק־צייג, צי דער פּאָפּסט, דער קעניג אָדער דער דיקטאַ־טאָר — די פּערזאָן איז געווען פון אַ קנאָפּער וויכטיגקייט — די הויפּט־זאַך איז געווען, אַז מען האָט אַוועקגעראַמט איהרע שונאים מיט תליות, שייטער־הויפֿענס און אַנדערע מאַרטער־אינסטרומענטען.

אָט אונטער דעם איינפלוס פון דיזער צווייפאַכער לעהרע — פון דעם רוימישען יוריסט און דעם קאַטהאָלישען פּריעסטער — איז דער אַלטער פֿעדעראַליסטישער גייסט, דער גייסט פון פֿרייע איניציאַטיווע און פֿרייער פֿערשטענדיגונג, וועלכער האָט געשאַפֿען די פֿרייע קאָמונעס, ביסלעכווייז אָבגעשטאָרבען, אום צו מאַכען פּלאַץ פֿאַר דעם גייסט פון דיסציפּלין און פון אַ פּיראַמידאַלער אויטאָריטעטער אָרגאַניזאַציאָן. די רייכע און אָרעמע האָבען ביידע געפֿאָדערט אַן ערלייזער.

און ווען דער רעטער איז שוין געקומען, ווען דער קעניג, וועלכער איז רייך געוואָרען אין ערגעץ אַ שטאָדט, וואָס ער אַליין האָט געגרינדעט, ווייט אַוועק פון דעם טומעל און לאַרם פון די פֿאָלקס־פֿערזאַמלונגען, שטיצענדיג זיך אויף די הילפֿע פון דער קירכע און פון די אַדעל־מענער און בויערן, וועמעס האַרר ער איז געוואָרען — ווען דער קעניג האָט אַנגעקלאַפּט ביי די טהויערען פון דער פֿרייער שטאָדט, פֿערשפּרעכענדיג דעם „נידעריגען פֿאָלק" זיין שוץ געגען די רייכע און די געהאָרכזאַמע רייכע זיין פּראָטעקציאָן געגען די רעבעלישע אָרעמע, אָט דאַמאָלס האָבען די שטעדט, זייענדיג שוין אַליין דורכגעפֿרעסען פון דעם חלאת פון אויטאָריטעט, שוין מעהר קיין קראַפֿט ניט געהאַט צום ווידערשטאַנד.

אויסערדעם האָבען די נייע אָנפֿאַלען פון אַזיאַטישע פֿעלקער אויף אייראָפּאַ געהאָלפֿען דעם יונגען קעניגטהום צו קאָנצענטרירען אַלע קרעפֿטען אין זיינע הענד.

די מאָנגאָלען האָבען אין 13טען יאָהרהונדערט פֿערכאַפּט די מזרח־זייט פון אייראָפּאַ און געמאַכט דערפֿון אַ וויסטעניש. אונטער דעם שוץ פון די טאַרטאַרישע ־ כאַנס און פון דער רוסישער קריסטליכער קירכע האָט זיך אין מאָסקוואַ ענטוויקעלט אַ קייזער־רייך. דאַן זיינען געקומען די טערקען און האָבען זיך בעזעצט אין אייראָפּאַ; אין 1453 זיינען זיי געקומען ביז נאָך וויען, צושטערענדיג אַלעס אויף זייער וועג. אין יענער צייט זיינען ענטשטאַנען מעכטיגע שטאַאַטען אין פּוילען, אין בעהמען, אין אונגאַרן און אין צענטער פון אייראָפּאַ, אום צו אָרגאַניזירען דעם ווידערשטאַנד געגען די דאָזיגע אָנפֿאַלען. און פון דער אַנדערער זייט האָט דער פֿערניכטונגס־קריעג געגען די מאָרען אין שפּאַניען געפֿיהרט

צו דער גרינדונג פֿון אַן אַנדער מעכטיגער מלוכה אין אַראַגאָן און קאַסטי־ליען, געשטיצט אויף די רוימישע קירכע און אינקוויזיציאָן — אויף דעם שווערד און דעם שייטער הויפֿען.

די אַלע אָנפֿאַלען און מלחמות האָבען אייראָפּאַ געצוואונגען אַריינ־צוטרעטען אין אַ נייע פֿאַזע פֿון ענטוויקלונג — אין די פֿאַזע פֿון דעם מיליטערישען שטאַאַט.

די קאָמונעס גופא זיינען געוואָרען קליינע שטאַאַטען, און עס איז געווען ניט מעהר ווי נאַטירליך, אַז די דאָזיגע קליינע שטאַאַטען זאָלען איינגעשלונגען ווערען פֿון די גרויסע.

VII.

דער זיעג פֿון דעם שטאַאַט איבער די קאָמונעס פֿון׳ם מיטעלאַלטער און די פֿעדעראַליסטישע אינסטיטוציאָנען פֿון יענער צייט איז, פֿערשטעהט זיך, ניט געשעהן מיט אַמאָל. פֿאַר אַ געוויסען מאָמענט איז דער זיעג פֿון דעם שטאַאַט זאָגאַר געווען זעהר צווייפֿעלהאַפֿט.

אַ געוואַלטיגע פֿאָלקס־בעוועגונג — רעליגיעז אין איהרע פֿאָרמען און אין איהר אויסדרוק, אָבער שטאַרק קאָמוניסטיש אין איהרע שטרע־בונגען — האָט זיך אויפֿגעהויבען אין די שטעדט און דערפֿער פֿון צענטראַל־אייראָפּאַ.

שוין אין דעם 14טען יאָהרהונדערט — 1358 אין פֿראַנקרייך און 1381 אין ענגלאַנד — האָבען שטאַטגעפֿונען צוויי גרויסע עהנליכע בע־וועגונגען. די צוויי מעכטיגע אויפֿשטענדע פֿון דער זשאַקעריע אין פֿראַנק־רייך און פֿון וואַט טיילער אין ענגלאַנד האָבען אויפֿגעטרייסעלט די גע־זעלשאַפֿט ביז אין איהרע פֿונדאַמענטען.ביידע אויפֿשטענדע זיינען געווען געריכטעט הויפּטזעכליך געגען די פֿעאָדאַלע לאָרדען, און אָבוואָהל זיי זיינען ביידע אונטערדריקט געוואָרען, האָבען זיי אָבער דאָך געבראָכען די מאַכט פֿון דעם פֿעאָדאַליזם. דער אויפֿשטאַנד פֿון די בויערן אין ענג־לאַנד האָט געמאַכט אַ סוף צו דער לייבאייגענשאַפֿט; און די זשאַקעריע אין פֿראַנקרייך האָט אָבגעשטעלט די ענטוויקלונג איהרע אויף אַזוי פֿיעל, אַז איהר עקזיסטענץ איז נור געווען אַ שוואַכע און זי האָט קיינמאָל ניט דערגרייכט די שטופֿע, וועלכע די לייבאייגענשאַפֿט האָט דערגרייכט אין דייטשלאַנד און אין מזרח־זייט פֿון אייראָפּאַ.

אין 16טען יאָהרהונדערט אָבער, האָט זיך אויפגעהויבען אַן ענהליבע בעוועגונג אין הארץ פון אייראָפּאַ. די בעוועגונג האָט זיך מאַניפעסטירט אונטער פערשידענע נעמען: אין בעהמען איז עס געווען דער גרויסער אויפשטאַנד פון די הוסיטען; אין דייטשלאַנד, אין דער שווייץ און האָלאַנד זיינען עס געווען די אויפשטענדע פון די אַנאַבאַפּטיסטען. די דאָזיגע בעוועגונג איז ניט בלויז געווען אַן אויפשטאַנד געגען די פעאָדאַלע לאָרדען, נאָר עס איז געווען אַן אמת'ע רעוואָלוציאָן געגען דעם שטאַאַט און דער קירכע, געגען דעם רוימישען און קירכליכען געזעץ אין דעם נאָמען פון'ם אַלטען קריסטענטהום.*)

די היסטאָריקער פון'ם שטאַאַט און פון דער קירכע האָבען די דאָזיגע בעוועגונג פערלוימדעט און דיסקרעדיטירט פאַר אַ לאַנגע צייט און מיר הויבען קוים וואָס אָן צו פערשטעהן די אייגענטליכע בעדייטונג איהרע.

די אַבסאָלוטע פרייהייט פון יעדען איינצעלנעם, וועלכער זאָל בלויז האַנדלען ווי זיין אייגענער געוויסען הייסט איהם צו האַנדלען און דער קאָמוניזם זיינען געווען דער פאַס-וואָרט פון דעם דאָזיגען אויפשטאַנד. ערשט שפּעטער, ווען דעם שטאַאַט און דער קירכע האָט זיך איינגעגעבען אויסצושלאַכטען די איבערגעבענסטע און ענערגישסטע אַנהייגער פון דער גרויסער פאָלקס-בעוועגונג און צו פערפעלשען איהרע פּרינציפּען פאַר זייערע אייגענע אינטערעסען, האָט די בעוועגונג פערלאָרען איהר אַמאָליגען רעוואָלוציאָנערען כאַראַקטער און האָט זיך פערוואַנדעלט אין די זאָגענאַנטע רעפאָרמאַציאָן פון מאַרטין לוטהער.

מיט לוטהער האָט די בעוועגונג געפונען אַן אָבקלאַנג ביי די פירסטען; אָבער זי האָט זיך אָנגעפאַנגען מיט דעם קאָמוניסטישען אַנאַרכיזם, וועלכער איז פון איהרע אַנהייגער געפּריידיגט און אין מאַנכע פלעצער פּראַקטיש פערווירקליכט געוואָרען. מיט דער אויסנאַהמע פון דער רעליגיעזער פאָרמולע, וועלכע איז געווען אַ צוגעשטענדניס צו דעם גייסט פון יענער צייט, געפינען מיר אין דער דאָזיגער בעוועגונג דיזעלבע גרונד-אידעען, וועלבע מיר פערטרעטען היינט: די אָבלייקנונג פון יעדען געזעץ, — צי עס איז אַ געזעץ פון'ם שטאַאַט צי עס גרינדעט זיך אויף אַ זאָגענאַנטען געטליכען אורשפּרונג — דער געוויסען פון

*) אין דעם 17-טען יאָהרהונדערט האָט זיך אין רוסלאַנד מאַניפעסטירט אַן ענליכע בעוועגונג געגען דער לייבאייגענשאַפט און דעם שטאַאַט, נאָר די דאָזיגע בעוועגונג האָט ניט געהאַט קיין רעליגיעזען פונדאַמענט.

דעם מענשען אַלס זיין איינציגען געזעץ־געבער און ריכטער, די אויטאָנאָמע און אונאַבהיינגיגע קאָמונע, וועלכע מוז צוריק אַוועקנעהמען פֿון די פֿעאָדאַלע לאָרדען די קאָמונאַלע ערד און ענטזאָגען זיך פֿון אַלע געלד־טאַקסען, אָבגאַבען אָדער פֿערזענליכע אַרבייט צום שטאַאַט — מיט איין וואָרט: די פּראַקטישע פֿערווירקליכונג פֿון דער גלייכהייט און קאָמוניזם. ווען מען האָט אַמאָל געפֿרעגט דויק, איינעם פֿון די פֿילאָזאָפֿען פֿון דער אַנאַבאַפּטיסטישער בעוועגונג, אויב ער אָנערקענט ניט וויינינסטענס די אויטאָריטעט פֿון דער ביבעל, האָט ער געענטפֿערט, דאָס אַ מענש איז נור מחויב אַזוי זיך אויפֿצופֿיהרען, ווי ער אַליין געפֿינט אויס פֿון דער ביבעל. אָבער האָט דען די דאָזיגע פֿאָרמולע, אָט די אונבעשטימטע, אין דעם זשאַרגאָן פֿון דער קירכע געפּריידיגטע אויטאָריטעט פֿון דער ביבעל, פֿון וועלכער מען קען אַרויסנעהמען אַרגומענטען פֿיר און געגען דעם קאָמוניזם, פֿיר און געגען דער אויטאָריטעט, אויף וועלכע מען קען זיך אָבער פֿאַר קיין פֿאַל ניט פֿערלאָזען, ווען עס האַנדעלט זיך פֿריי און אָפֿען צו פֿערטרעטען די פֿרייהייט — האָט דען די דאָזיגע פֿאָרמולע, אָט די רעליגיעזע שטרעבונג ניט שוין ענטהאַלטען אין זיך די אורזאַכע, דורך וועלכע די גרויסע בעוועגונג איז געבראָכען געוואָרען?

אָנגעפֿאַנגען האָט זיך די דאָזיגע בעוועגונג אין די שטעדט, זי האָט אָבער באַלד געפֿונען אַן אָבקלאַנג אין די דערפֿער. די בויערן האָבען זיך אַנטזאָגט צו פֿאָלגען אימעצען און אַרויפֿזעצענדיג אַן אַלטען שוך אויף אַ שפּיעז אַלס זייער פֿאָהן, האָבען זיי צוריק צוגענומען דאָס לאַנד, וואָס די פֿעאָדאַלע לאָרדען האָבען אַוועקגעריבט פֿון די דאָרף־געמיינדעס. זיי האָבען צובראָכען די קייטען פֿון דער לייבאייגענשאַפֿט, אַרויסגעטריבען די פּריעסטער און ריכטער פֿון זייער געזעלשאַפֿט און פֿון דאָס ניי געגרינדעט פֿרייע קאָמונעס. נור מיט דער הילפֿע פֿון דעם שייטער־הויפֿען, דעם ראָד און די תליה, נור דורך דעם, וואָס מען האָט אין עטליכע יאָהר אויסגעשלאַכט מעהר ווי הונדערט טויזענד בויערן, האָט עס געלונגען דער קעניגליכער אָדער קייזערליכער מאַכט מיט דער הילפֿע פֿון דער קאַטאָלישער אָדער פּראָטעסטאַנטישער קירכע — לוטהער האָט נאָך שטאַרקער אָנגערייצט די פֿירסטען און אַדעל־מענער אויסצושלאַכטען די בויערן, ווי דער פּאַפּסט אַליין — צו דערשטיקען די דאָזיגע רעוואָלוציאָנען, וועלכע זיינען פֿאַר אַ געוויסע צייט געוועזען אַ געפֿאַהר צו די שטאַאַטען, וואָס האָבען זיך גראָד וואָס ענטוויקעלט.

געבוירען פון דער אנאבאפטיסטישער פאלקס־בעוועגונג, האט די לוטהערישע רעפארמאציאן, שטיצענדיג זיך אויף דעם שטאאט, איהם געהאלפען אויסשלאכטען דאס פאלק און אויסראטען די בעוועגונג, פון וועלכער זי האט אין אנפאנג געשעפט איהר גאנצע קראפט. דאס, וואס עס איז נאך איבערגעבליבען פון יענער מעכטיגער פאלקס־בעוועגונג, האט זיך בעהאלטען אין די געמיינדעס פון די „מעהרישע ברידער", וועלכע זיינען, מיט הונדערט יאהר שפעטער, אויך פערניכטעט געווארען דורך דעם שטאאט און דער קירכע. די יעניגע, וואס זיינען ניט דער־הרג'עט געווארען, זיינען אנטלאפען; די איינע האבען זיך געזוכט א נייע היימאטה אין דרום־זייט פון רוסלאנד, די אנדערע אין גרענלאנד, וואו זיי לעבען נאך ביז היינטיגען טאג אין איינקלאנג מיט זייערע פרינ־ציפען אין זייערע געמיינדעס און אנטזאגען זיך פון יעדען דיענסט פאר דעם שטאאט. (די מענאניטען האבען שפעטער פערלאזען רוסלאנד און זיינען אוועק נאך קאנאדא.)

* * *

פון דאמאלס אן איז די עקזיסטענץ פון דעם שטאאט געווען פער־זיכערט. דער רוימישער יוריסט, דער פריעסטער און דער אריסטאקראַ־טישער סאלדאטען־פיהרער האבען געגרינדעט א פעסטען בונד ארום די טהראנען און זיינען איצט געווען אימשטאנד צו ענדיגען זייער פערניכ־טונגס־ארבייט.

וואס פאר א בארג מיט ליגענס די שטאאטס־געטרייע און פון'ם שטאאט בעצאהלטע היסטאריקער האבען אונז דערצעהלט וועגען דער דאזיגער פעריאדע!

האט מען אונז דען ניט געלערנט אין די שולען, אז דער שטאאט האט זיך זעהר פערדיענט געמאכט, דערפאר וואס ער האט אויפ־געבויט גרויסע נאציאנאלע פערבינדונגען אויף די רואינען פון דער פע־אדאלער געזעלשאפט, פאר וועלכע עס איז פריהער ניט געווען קיין פלאץ, צוליעב די שטענדיגע צאנקערייען און שטרייטיגקייטען צווישען די שטעדט? מען האט עס אונז אריינגעקלאפט אין קאפ אין דער שולע און מיר האבען עס געגלויבט, ווען מיר זיינען שוין געווען ערוואקסענע מענער.

אבער דאך ווייסען מיר איצט, אז צום טראץ די אלע שטרייטיג־קייטען האבען די פרייע שטעדט אין מיטעל־אלטער וועהרענד פיער הונדערט יאהר געארבייט, אום צו גרינדען אזעלכע פעראייניגונגען דורך פרייווילינע אבמאכען און אז זיי האבען געהאט אן ערפאלג מיט זייער ארבייט.

דער לאָמבאַרדישער בונד, למשל, האָט איינגעשלאָסען אין זיך אַלע קאָמונעס אין צפון־זייט פֿון איטאַליען און האָט געהאַט זיין געמיינשאַפֿט־ליכע קאַסע אין גענואַ און וועניס. אַנדערע פֿערבינדונגען, ווי צ. ב. ש. דער טאָסקאַנישער בונד, דער רהיינישער בונד, בעשטעהענדיג פֿון זעכציג שטעדט, דער וועסטפֿאַלישער בונד, דער בונד פֿון די בעהמישע און פּוילישע שטעדט, די פֿעדעראַציאָנען פֿון די קאָמונעס אין סערביען און רוס־לאַנד — אָט די אַלע פֿעראייניגונגען האָבען זיך פֿערשפּרייט איבער גאַנץ אייראָפּאַ. אין דערזעלבער צייט האָט די קאָמערציעלע פֿעראייני־גונג פֿון דעם האַנזאַ־בונד איינגעשלאָסען אין זיך סקאַנדינאַווישע, דייטשע, פּוילישע און רוסישע שטעדט ביי די ברעגעס פֿון דעם באַלטישען ים. דאָס זיינען ניט געווען קיינע איינפֿאַכע פֿערזוכען, נאָר טהאַטזעכליך עקזיסטירענדע, וויים פֿערשפּרייטע און פֿיעל־גליעדערדיגע מענשליכע פֿערבינדונגען אויף דעם באַזיס פֿון פֿרייער פֿעראייניגונג.

איהר ווילט זעהן אַ לעבעדיגען ביישפּיעל פֿון אַזעלכע געזעלשאַפֿט־ליכע פֿערבינדונגען? אָט איז די שווייץ. דאָרט האָט זיך צוערשט ענט־וויקעלט דער בונד פֿון די דאָרף־קאָמונעס (די אַלטע קאַנטאָנען), און דערזעלבער צייט, ווען עס איז ענטשטאַנען אין פֿראַנקרייך אַן עהנליכע פֿערבינדונג אין דער געגענד פֿון לאַאָנע. און ווייל דער אונטערשיעד צווישען שטאָדט און דאָרף איז אין דער שווייץ קיינמאָל ניט געווען אַזוי טיעף, ווי דאָרטען, וואו די שטעדט האָבען זיך בעשעפֿטיגט מיט גרויסע קאָמערציעלע אונטערנעהמונגען, דערפֿאַר האָבען די שטעדט געהאָלפֿען די רעבעלישע בויערן אין 16טען יאָהרהונדערט, און שטעדט און דער־פֿער האָבען זיך פֿעראייניגט אין אַ פֿעדעראַציאָן, וועלכע עקזיסטירט נאָך ביז דעם היינטיגען טאָג.

אָבער עס ליעגט ניט אין דער נאַטור פֿון׳ם שטאַאַט צו טאָלערירען די פֿרייע פֿעדעראַציאָן. זי איז דער שרעק פֿון יעדען יוריסט — „אַ שטאַאַט אין אַ שטאַאַט". דער שטאַאַט אָנערקענט ניט קיין פֿרייע פֿעראייניגונג אינערהאַלב זיינע גרענעצען — ער האָט נור צו טהאָן מיט **אונטער־טאַנען**. ער אַליין און זיין שוועסטער, די קירכע האָבען מאָנאָפּאָליזירט דאָס רעכט צו זיין די פֿערמיטלער צווישען אַלע מענשליכע בעציהונגען.

אָט דערפֿאַר האָט דער שטאַאַט נויטווענדיגערוויזע געמוזט צושטער־רען די שטעדט, ווייל זיי האָבען פֿאָרגעשטעלט מיט זיך אַ דירעקטע פֿערבינדונג צווישען איהרע בירגער. ער האָט געמוזט צושטערען יעדע פֿרייע פֿעראייניגונג אין דער שטאָדט, די שטאָדט גופא און יעדע דירעקטע פֿערבינדונג צווישען די פֿערשידענע שטעדט. אויף דעם פּלאַץ פֿון דעם

פרינציפ פון פעדעראַציאָן האָט דער שטאַאַט אַוועקגעשטעלט דעם פרינ־ציפ פון אונטערזוארפונג און דיסציפלין. אָט דאָס איז זיין נאַטור, דער אינהאַלט פון זיין כאַראַקטער. אָהן דעם דאָזיגען פרינציפ הערט ער אויף צו זיין אַ שטאַאַט.

דער גאַנצער 16טער יאָהרהונדערט איז אָנגעפילט מיט שרעקליכע הריגות און מלחמות, וועלכע דער ניי־ענטשטאַנענער שטאַאַט האָט אָנ־געפיהרט געגען די פרייע שטעדט און זייערע פעדעראַציאָנען. די שטעדט זיינען בעלאַגערט, בעפאַלען און אויסגעפלינדערט געוואָרען; די איינ־וואוינער איהרע האָט מען אויסגעשלאָכט אָדער פערשיקט.

* * *

דער שטאַאַט האָט געזיעגט אויף דער גאַנצער ליניע און אָט דאָס זיינען געווען די רעזולטאַטען:

אין 15טען יאָהרהונדערט איז אייראָפּאַ געווען בעדעקט מיט רייכע שטעדט, וועמעס בעל־מלאכות — מויערער, וועבער, גאָלד־שמידען, שניצער — האָבען בעשאַפען וואונדערס פון קונסט; זייערע אוניווערזיטעטען האָבען אַוועקגעלייגט דעם פונדאַמענט פון דער וויסענשאַפט; זייערע קאַראַוואַנעס האָבען געוואַנדערט איבער וויטע לענדער און זייערע שיפען האָבען דורכגעשניטען טייכען און ימים.

און וואָס איז פון זיי געוואָרען מיט צוויי יאָהרהונדערטער שפּע־טער? — שטעדט, וואָס האָבען געצעהלט פופציג און הונדערט טויזענד איינוואוינער און וועלכע האָבען געהאַט מעהר שולען — דאָס איז געווען דער פאַל אין פלאָרענץ — און אין די קאָמונאַלע שפּיטאָלען מעהר בע־טען פאַר קראַנקע איינוואוינער, ווי מיר געפינען עס היינט אפילו אין אַזעלכע שטעדט, וועלכע זיינען אין דיזער הינזיכט אַם בעסטען פער־זאָרגט, — אָט אַזעלכע שטעדט האָבען זיך פערוואַנדעלט אין אָרעמע, פערלאָזענע דערפער. זייערע איינוואוינער זיינען אויסגעשאָכטען און פער־שיקט געוואָרען; און שטאַאַט און קירכע האָבען פערכאַפט זייערע רייכ־טהימער. די אינדוסטריע איז אָבגעשטאָרבען אונטער דער לעבערליכער און פעדאַנטישער אויפזיכט פון די שטאַאַטס בעאַמטע. דער האַנדעל איז טויט געווען. די וועגען, וואָס האָבען פריהער פערבונדען איין שטאָדט מיט דער צווייטער, זיינען אין 17טען יאָהרהונדערט געווען אין אַזאַ צו־שטאַנד, אַז מען האָט זיך שוין מעהר ניט געקענט בענוצען מיט זיי.

דער שטאַאַט איז דער קריעג. און די מלחמות האָבען געמאַכט אַ וויסטעניש פון אייראָפּאַ און פערניכטעט דאָס, וואָס דער שטאַאַט האָט נאָך איבערגעלאָזט פון די שטעדט.

אָבער האָבען ניט אַם וויניגסטענס די דערפֿער וואָס עס איז גע־וואונען דורך דער דאָזיגער צענטראַליזאַציאָן פֿון'ם שטאַאַט? — פֿאַר קיין פֿאַל ניט! לייענט, וואָס די היסטאָריקער דערצעהלען אונז וועגען דעם לעבען פֿון די דערפֿער פֿון שאָטלאַנד, טאָסקאַנאַ אָדער דייטשלאַנד אין 14טען יאָהרהונדערט און פֿערגלייכט זייערע בעשרייבונגען פֿון יענער צייט מיט דעם עלענד אין ענגלאַנד קורץ בעפֿאָר 1648, אין פֿראַנקרייך אונטער דער הערשאַפֿט פֿון דעם „זונן־קעניג" לואי דעם 14טען אין דייטשלאַנד, אין איטאַליען, איבעראַל, נאָך הונדערט יאָהר שטאַאַטס־הערשאַפֿט!

עלענד איבעראַל. אַלע אָנערקענען עס איינשטימיג און דייטען אָן אויף דעם. דאָרט, וואו די לייבאייגענשאַפֿט איז אָבגעשאַפֿט געוואָרען, האָט מען איהר צוריק אויפֿגעבויט אין טויזענדער נייע פֿאָרמען. און דאָרט, וואו זי איז נאָך ניט אָבגעשאַפֿט געוואָרען, האָט זי ערשט אונטער דעם שטאַאַט אָנגענומען די גרויזאַמסטע און ברוטאַלסטע פֿאָרמען פֿון דער אַלטער שקלאַפֿעריי אָדער נאָך ערגערע. אין רוסלאַנד, למשל, האָט דער שטאַאַט, ווען ראָמאַנאָוו האָט געשאַפֿען, איינגעפֿיהרט די לייבאייגענשאַפֿט און איהר באַלד געגעבען די פֿאָרם פֿון אמת'ער שקלאַפֿעריי.

און האָט דען עפּעס אַנדערש געקענט אַרויסקומען פֿון אָט דעם עלענד פֿון דער שטאַאַטס־הערשאַפֿט? איז עס דען ניט געווען די ערשטע אויפֿגאַבע פֿון'ם שטאַאַט צו פֿערניכטען אויך די דאָרף־געמיינדעס, צו צושטערען אַלע פֿערבינדונגען צווישען די בויערן, איבערצוגעבען זייער לאַנד צו די רייכע, זיי זאָלען עס קענען אויספּלינדערן און מאַכען זיי אַליין אונטערטעניג צו דעם טשינאָווניק, דעם גלח און דעם אַדעלמאַן — איז דען דאָס ניט געווען די וויכטיגסטע אויפֿגאַבע פֿון דעם שטאַאַט, נאָכדעם ווי ער האָט צושטערט די שטעדט?

VIII.

צו פֿערניכטען די אונאָבהייענגיקייט פֿון די שטעדט; צו בערויבען די רייכע גילדעס פֿון די קויפֿלייט און בעל־מלאכות; צו צענטראַליזירען דעם אויסלענדישען האַנדעל אין זיינע אייגענע הענד און פֿערניכטען איהם; צו פֿערכאַפּען די אינערליכע פֿערוואַלטונג פֿון די גילדעס און אונטערוואַרפֿען דעם היימישען האַנדעל און יעדע סאָרט פֿון פּראָדוקטי־ווער טהעטיגקייט ביז די קלענסטע איינצעלהייטען צו אַ גאַנצע אַרמעע פֿון בעאַמטע און דורך דעם פּאַראַליזירענדיג די אינדוסטריע און קונסט; צו פֿערכאַפּען די לאָקאַלע מיליץ און די גאַנצע שטאָדטישע פֿערוואַלטונג; צו דערדריקען די שוואַכע דורך טאַקסעס און אָבגאַבען צו גונסטען די שטאַרקע און רואינירען דאָס לאַנד דורך מלחמות — אַט דאָס איז געווען די ראָלע פֿון'ם שטאַאַט אין 16־טען און 17־טען יאָהרהונדערט געגען די איינוואוינער פֿון די אַמאָליגע קאָמונעס.

עס פֿערשטעהט זיך, אַז זיין טאַקטיק געגען די דערפֿער און בויערן איז געווען דיזעלבע. אַזוי באַלד, ווי דער שטאַאַט האָט זיך געפֿיהלט שטאַרק, האָט ער צושטערט די דאָרף־געמיינדעס, האָט רואינירט די בויערן, וואָס זיינען אַריינגעפֿאַלען ביי איהם אין די הענד און אַוועקגע־רויבט פֿון זיי זייער געמיינשאַפֿליכע ערד.

די היסטאָריקער און עקאָנאָמיסטען, בעצאָהלט פֿון'ם שטאַאַט, האָבעי אונז, פֿערשטעהט זיך, געלערנט, אַז די דאָרף־קאָמונע, ווערענדיג אַ פֿערעלטערטע פֿאָרמע פֿון דעם גרונד־אייגענטהום, וואָס האָט געשטערט דעם פּראָגרעס פֿון דער לאַנד־ווירטשאַפֿט, האָט געמוזט פֿערשווינדען דורך דער „טהעטיגקייט פֿון די נאַטירליכע עקאָנאָמישע קרעפֿטען". די בורזשואַזע פּאָליטיקער און עקאָנאָמיסטען זיינען ניט מיעד געוואָרען צו פּויקען דאָס אין אונזערע קעפּ, און זיי טהוען עס נאָך איצט; און עס זיינען זאָגאַר פֿאַרהאַן רעוואָלוציאָנערען און סאָציאַליסטען — אַזעלכע, וואָס פּרעטענדירען צו זיין וויסענשאַפֿטליך — וועלכע האַלטען אין איין ווידערהאָלען די זעלבע אַבסורדע בעהויפּטונג, וואָס מען האָט זיי געלע־רענט אין דער שולע.

און דאָך איז אין דער וויסענשאַפֿט קיינמאָל ניט בעהויפּטעט גע־וואָרען אַ געמיינערער ליגען ווי אָט דער. אַ ליגען, וועלכער איז ספּעציעל ערפֿונדען געוואָרען, דען די געשיכטע איז פֿול מיט דאָקומענטען, וועלכע בעווייזען יעדען איינציגען, וואָס וויל נור וויסען, — פֿאַר פֿראַנקרייך איז כמעט גענוג איבערצולייענען דאַלאָז'ן — אַז די דאָרף־קאָמונעס זיינען

פֿריהער פֿון אַלעם בערויבט געוואָרען דורך דעם שטאַאט; מען האָט אַוועקגערויבט פֿון זיי זייער אונאָבהייגיגקייט, זייער געריכטליכע און געזעץ-געבענדע מאַכט, און שפּעטער איז זייער לאַנד איינפֿאַך פֿערכאַפּט געוואָרען פֿון די רייכע אונטער דעם שוץ פֿון'ם שטאַאט אָדער דורך דעם שטאַאט גופא.

אין פֿראַנקרייך האָט די בערויבונג פֿון די דאָרף-קאָמונעס זיך אָנגעפֿאַנגען אין 16טען יאָהרהונדערט און וועהרענד די פֿאָלגענדע יאָהרהונדערטער איז די דאָזיגע אַרבייט אַלץ גיכער און גיכער פֿאָרטגעזעצט געוואָרען. פֿון 1659 אָן האָט דער שטאַאט גענומען די געמיינדעס אונטער זיין הויכען שוץ, און מען דאַרף נור איבערלייענען דעם געזעץ, וואָס לואי דער 14טער האָט אַרויסגעלאָזט אין 1667, אום צו פֿערשטעהן, אויף וואָס פֿאַר אַ שמייגער די פֿערכאַפּונג פֿון דער קאָמונאַלער ערד איז דורכגעפֿיהרט געוואָרען אין יענער צייט. — „יעדער מאַכט זיך די זאַך אַזוי בעקוועם ווי נור מעגליך" — אַזוי לייענען מיר אין דעם דאָזיגען אוקאַז... „מען האָט צוטהיילט דאָס לאַנד;... כדי צו בערויבען די געמיינדעס האָט מען אויסגעקלערט חובות, וואָס האָבען קיינמאָל ניט עקזיסטירט." שפּעטער מיט צוויי יאָהר האָט דער „זונן-קעניג" אַליין קאָנפֿיסקירט אַלע איינקונפֿטען פֿון די געמיינדעס פֿאַר זיינע אייגענע קעשענעס. — און דאָס רופֿט זיך אין דער וויסענשאַפֿטליכער שפּראַך „נאַטירליכע אָבשטאַרבונג".

לויט דער אָבשאַצונג פֿון די היסטאָריקער איז אין דעם פֿאָלגענדען יאָהרהונדערט אַם ווייניגסטענס אַ העלפֿט פֿון דעם קאָמונאַלען גרונד-בעזיץ איינפֿאַך אַוועקגערויבט געוואָרען דורך די אַדעל-מענער און גלחים אונטער דעם שוץ פֿון'ם שטאַאט. פֿון דעסטוועגען האָבען די דאָרף-געמיינדעס עקזיסטירט ביז 1787. די פֿערזאַמלונג פֿון דער דאָרף-קאָמונע פֿלעגט זיך צונויפֿקומען אונטער אַן אולמען-בוים, וואו מען האָט יעד'ען צוגעטהיילט זיין שטיק ערד און פֿונאַנדערגעטהיילט די אָבגאַבען. די דאָקומענטען, וועלכע בעשטעטיגען דאָס אַלעס, עקזיסטירען נאָך היינט.*) טירגאָ וויטער, אין דער פּראָווינץ, וועלכע ער האָט פֿערוואַלטעט, האָט אויסגעפֿונען, אַז די פֿערזאַמלונגען פֿון די דאָרף-געמיינדעס מאַכען אַ „צופֿיעל ליאַרם"; ער האָט זיי דערפֿאַר אָבגעשאַפֿט און אַוועקגעשטעלט אויף זייער פּלאַץ געזעץ-געבענדע קערפּערשאַפֿטען, וועלכע זיינען אויסערוועהלט געוואָרען פֿון צווישען די אויפֿגעקומענע בעלי-הבתים פֿון'ם דאָרף. קורץ בעפֿאָר

*) Babeau, Le village sous l'ancien regime.

דעם אויסברוך פֿון דער גרויסער רעוואָלוציאָן, אין 1787, האָט דער שטאַאַט איינגעפֿיהרט דיזעלבע רעגולירונג אין גאַנץ פֿראַנקרייך. דער „מיר" איז אָבגעשאַפֿט געוואָרען און די געשעפֿטען פֿון די געמיינדעס זיינען בעזאָרגט געוואָרען פֿון עטליכע בעאַמטע, וועמען די רייכסטע בירגער און בויערן האָבען אויסערוועהלט.

דער פּאַרלאַמענט האָט זיך געאיילט צו בעשטעטיגען דעם דאָזיגען געזעץ אין דעצעמבער 1789, און די בורזשואַס האָבען דאַן פֿערנומען דעם פּלאַץ פֿון די אַדעל־מענער, אום צו פֿערכאַפּען פֿון די קאָמונעס דאָס לעצטע שטיקעל לאַנד, וואָס עס איז זיי נאָך איבערגעבליבען. אַ גאַנצע סעריע פֿון בויערן־רעוואָלטען און אויפֿשטענדע זיינען נויטווענדיג געווען צו צווינגען דעם קאָנווענט אין 1792 צו בעשטעטיגען דאָס, וואָס די בויערן האָבען גראָד וואָס אויסגעקעמפּפֿט אין מזרח־זייט פֿון פֿראַנקרייך. דאָס הייסט, אַז דער קאָנווענט, דער רעוואָלוציאָנערער פּאַרלאַמענט האָט דיקטירט, אַז מען זאָל די בויערן צוריקגעבען די קאָמונאַלע ערד; — אָבער דאָס איז בלויז אויסגעפֿיהרט געוואָרען דאָרט, וואו די בויערן האָבען שוין פֿריהער צוריק צוגענומען זייער לאַנד אויף אַ רעוואָלוציאָנערען שטייגער. אָט דאָס איז שוין דער שיקזאַל פֿון אַלע רעוואָלוציאָנערע געזעצע, און עס איז שוין צייט, מיר זאָלען עס געדענקען. זיי האָבען נור דאָרט אַ ווירקונג, וואו זיי זיינען שוין פֿריהער בעשטעטיגט געוואָרען דורך די פּראַקטישע טהאַטזאַכען.

אָבער אָנערקענענדיג דאָס רעכט פֿון די קאָמונעס אויף דער ערד, וועלכע מען האָט פֿון זיי אַוועקגערויבט זייט 1669, האָט די געזעץ־געבונג דאָך אַריינגעמישט עטליכע טראָפּפֿענס פֿון איהר בורזשואַזער גאַל. זי האָט דיקטירט, אַז די ערד, וואָס מען האָט צוריק אַוועקגענומען פֿון די אַדעל־מענער, זאָל צוטהיילט ווערען אין גלייכע טהיילען, אָבער נור צווישען די „בירגער"; ד.ה. צווישען די דאָרפֿישע בורזשואַס. אויף אַזאַ אופֿן האָט דער קאָנווענט איגנאָרירט דאָס רעכט פֿון די „איינוואוינער", ד.ה. פֿון דער ברייטער מאַסע פֿון די בויערן, וועלכע האָבען זיך אַם מייסטען גענייטיגט אין דער קאָמונאַלער ערד. דערנאָך האָט גליקליכערוויזע אויסגעבראָכען אַ נייער אויפֿשטאַנד פֿון די בויערן, און אין 1793 האָט דער קאָנווענט אָנגענומען אַ נייעם געזעץ, וועלכער האָט בעפֿאָהלען, אַז די ערד זאָל צוטהיילט ווערען אין גלייכע חלקים צווישען אַלע איינוואוינער. אָבער אויך דער דאָזיגער בעשלוס איז קיינמאָל ניט אויסגעפֿיהרט געוואָרען; — ער האָט נור געדיענט אַלס אַ גרונד פֿאַר נייע רויבערייען און פֿערכאַפּונגען פֿון דער קאָמונאַלער ערד.

* * *

זיינען אָט די אַלע מאַסרעגלען ניט געווען גענוג, אום אַרויסצורופֿען דאָס, וואָס יענע הערן רופֿען אָן דעם „נאַטירליכען טויט" פֿון דער קאָמונע? און דאָך האָט די דאָרף־געמיינדע נאָך אַלץ געלעבט און עקזיסטירט. אָבער דעם 24טען אויגוסט 1794, ווען די רעאַקציאָן האָט ווידער פֿערכאַפּט די עפֿענטליכע מאַכט, האָט זי בעשלאָסען צו מאַכען אַ סוף צו דער עקזיסטענץ פֿון די קאָמונעס. דער שטאַאַט האָט קאָנפֿיסקירט די גאַנצע קאָמונאַלע ערד און האָט דערפֿון געמאַכט אַ גאַראַנטיע־פֿאָנד פֿאַר די חובות פֿון'ם שטאַאַט; ער האָט דאָס לאַנד פֿון די קאָמונעס עפֿענטליך פֿערקויפֿט און איבערגעגעבען צו זיינע אָנהייגנער, צו די מענער, וואָס האָבען געמאַכט דעם ניינטען טהערמידאָר*).

דעם 2טען פרעריאַל**) פֿון דעם פֿינפֿטען יאָהר, נאָך אַ שענדליכער ווירטשאַפֿט פֿון דריי יאָהר צייט, איז דאָס דאָזיגע געזעץ גליקליכערווייזע אָבגעשאַפֿט געוואָרען. אָבער אין דערזעלבער צייט האָט מען אויך אָבגעשאַפֿט די פֿערוואַלטונג פֿון די דאָרף־געמיינדעס און פֿערנומען זייער פּלאַץ דורך די דיסטריקט־פֿערוואַלטונגען, אום דער שטאַאַט זאָל לייכטער קענען אַריינ'גנב'ענען זיינע נידעריגע אַגענטען. דאָס איז אָנגעגאַנגען ביז 1801, ווען מען האָט צוריק איינגעפֿיהרט די פֿערוואַלטונג פֿון די דאָרף־געמיינדעס; אָבער דאָס מאָל האָט זיך די רעגירונג גענומען דאָס רעכט אַליין צו בעשטימען די בירגערמייסטערס און פֿאָרשטעהער פֿון די 36.000 געמיינדעס. און דער דאָזיגער לעבערליכער צושטאַנד האָט אָנגעהאַלטען ביז צו דער יולי־רעוואָלוציאָן אין 1830, ווען דאָס געזעץ פֿון 1789 איז צוריק בעשטעטיגט געוואָרען. וועהרענד דער צייט האָט דער שטאַאַט אין 1813 פֿון דאָס ניי קאָנפֿיסקירט די ערד פֿון די קאָמונעס און איהר אויסגעפּלינדערט פֿאַר דריי יאָהר צייט. וואָס עס איז איבערגעבליבען, האָט מען די געמיינדעס צוריקגעגעבען אין 1816.

אָבער דיינקט איהר אפשר, אַז דאָס איז שוין אַלעס? נאָך לאַנג ניט! יעדע נייע רעגירונג האָט זיך בענוצט מיט דער ערד פֿון די קאָמונעס

---

*) דעם ניינטען טהערמידאָר 1794 האָט שטאַטגעפֿונען דער בעריהמטער שטאַאַטס־שטרייך פֿון די רעאַקציאָנערע עלעמענטען אין דעם קאָנווענט, וועלכער האָט זיך געענדיגט מיט דעם אונטערגאַנג פֿון ראָבעספּיער און זיינע אָנהייגער.
(דער איבערזעצער.)

**) נאָמען פֿון אַ מאָנאַט אין דעם רעוואָלוציאָנערען קאַלענדאַר, וועלכער האָט דאַטירט דעם אָנפֿאַנג פֿון אַ נייער צייט־רעכנונג מיט דער פּראָקלאַמאַציאָן פֿון דער ערשטער פֿראַנצויזישער רעפּובליק. (דער איבערזעצער.)

אַלם אַ מיטעל צו דעקען איהרע אויסגאַבען. אויסערדעם האָט מען זייט 1830 ביי דריי פֿערשידענע געלעגענהייטען — דעם ערשטען מאָל אין 1837, דעם לעצטען מאָל אונטער נאַפּאָלעאָן דעם דריטען — אָנגענומען געזעצע צו צווינגען די בויערן, זיי זאָלען צוטהיילען צווישען זיך דעם רעסט פֿון די קאָמונאַלע וועלדער און לאָנקעס; און דריי מאָל איז דער שטאַאַט געוועזן געצוואונגען צו ציהען צוריק דעם דאָזיגען געזעץ צוליעב דעם ווידערשטאַנד פֿון די בויערן. פֿון דעסטוועגען האָט נאַפּאָלעאָן פֿערשטאַנען צו בענוצען זיך מיט דער געלעגענהייט, אום צוצו'גנב'ענען עטליכע גרויסע קאָמונאַלע בעזיצונגען און צו מאַכען דערמיט געשענקען צו זיינע נידעריגע שמייכלער.

אָט דאָס זיינען די פֿאַקטען. און דאָס איז, וואָס דיזע הערען רופֿען אין זייער „וויסענשאַפֿטליכער" שפּראַך דעם „נאַטירליכען טויט פֿון דעם קאָמונאַלען גרונד־בעזיץ דורך דעם איינפֿלוס פֿון די עקאָנאָמישע געזעצע". פּונקט אַזוי גוט וואָלט מען געקענט אָנרופֿען די אויסשלאַכטונג פֿון הונדערט טויזענד סאָלדאַטען אויף אַ שלאַכט־פֿעלד אַ נאַטירליכען טויט!

און דאָסזעלבע, וואָס האָט פּאַסירט אין פֿראַנקרייך, האָט אויך געטראָפֿען אין בעלגיען, אין ענגלאַנד, אין דייטשלאַנד און עסטרייך — אין גאַנץ אייראָפּאַ, מיט דער אויסנאַהמע פֿון די סלאַווישע לענדער*).

נאָך מעהר! די צייטען פֿון נייע אויספּלינדערונגען פֿון די געמיינדעס זיינען דיזעלבע אין גאַנץ מערב אייראָפּאַ. נאָר די מעטהאָדען זיינען ניט איבעראַל געוועזן דיזעלבע. אין ענגלאַנד, למשל, האָט מען זיך ניט דערוועגט צו בערויבען די געמיינדעס דורך אַן אַלגעמיינעם געזעץ, נאָר מען האָט בעסער פֿאָרגעצויגען אָנצונעהמען אין פּאַרלאַמענט עטליכע טויזענד „ענקלאָשור עקטס" (פֿערצאַמונגס־געזעצע), דורך וועלכע יעדער איינצעלנער פֿאַל פֿון לאַנד־פֿערכאַפּונג איז בעזונדערס געזעצליך סאַנקציאָנירט געוואָרען, — מען טהוט עס נאָך איצטער — און דער גרונד־בעזיצער האָט בעקומען דאָס רעכט צו בעהאַלטען פֿאַר זיך די קאָמונאַלע ערד, אַרום וועלכע ער האָט געשטעלט אַ פּאַרקאַן. די נאַטור גופא האָט ביז דעם היינטיגען טאָג רעספּעקטירט די שמאָלע גראָבענס, וועלכע האָבען אין ענגלאַנד בעצייכענט דעם גרענעץ פֿון די קאָמונאַלע

---

*) אין רוסלאַנד זעהען מיר שוין היינט דיזעלבע ערשיינונג. דאָרטען האָט די רעגירונג אויטאָריזירט די גנבה פֿון דער קאָמונאַלער ערד דורך דעם געזעץ פֿון 1906 און האָט בעגינסטיגט דעם דאָזיגען רויב דורך איהרע בעאַמטע.

אַקערס, וועלכע די געמיינדע האָט בעשטימט פֿאַר די איינצעלנע פֿאַ־מיליעס אויף אַ געוויסע צייט; פֿון דעסטוועגען געפֿינען זיך געלעהרטע, ווי צ.ב. סיבאָהם — אָט דער ווירדיגער קאָנקורענט פֿון פֿיסטעל דע קולאַנזש — וועלכע בעהויפּטען, אַז די דאָרף־געמיינדע האָט קיינמאָל ניט עקזיסטירט אין ענגלאַנד, אויסער אַלס אַ פֿאָרם פֿון לייבאייגענשאַפֿט. (אין די ביכער פֿון אַ געוויסען מאַרשאַל געפֿינען מיר אַן אויספֿיהרליכע בעשרייבונג פֿון דער אויבען דערמאָהנטער פֿאָרם פֿון דעם קאָמונאַלען גרונד־בעזיץ אין אָנהויב פֿון׳ם 19טען יאָהרהונדערט, און אין פֿערשידענע געמיינדעס עקזיסטירט די קאָמונאַלע פֿערוואַלטונג פֿון דעם גרונד־בעזיץ נאָך היינט צו טאָג.*)

דיזעלבע ערשיינונג געפֿינען מיר אין בעלגיען, דייטשלאַנד, איטאַ־ליען און שפּאַניען. מיט וואָס פֿאַר מעטהאָדען מען האָט זיך ניט בע־נוצט, אום צו פֿערכאַפּען די קאָמונאַלע ערד, — דער פֿאַקט איז, אַז ביז די 50גער יאָהרען פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט איז די בערווי־בונג פֿון די דאָרף־געמיינדעס אין מערב־אייראָפּאַ כמעט פֿאָלשטענדיג אויסגעפֿיהרט געוואָרען. די בויערן איז מעהר ניט איבערגעבליבען ווי עטליכע ברעקלאַך פֿון זייער אַמאָליגער קאָמונאַלער ערד.

אָט אויף אַזאַ אופֿן האָט די געגענזייטיגע פֿערזיכערונגס־קאָמפּאַניע פֿון דעם גרונד־בעזיצער, דעם פּריעסטער, דעם סאָלדאַט און דעם ריכ־טער, מיט אַנדערע ווערטער, דער „שטאַאַט" בעהאַנדעלט דעם בויער, אויף אַזאַ שטייגער האָט ער אָוועקגערויבט פֿון איהם דעם לעצטען מי־טעל, וואָס האָט איהם געקענט פֿערזיכערן געגען עלענד און עקאָנאָמישע פֿערשקלאַפֿונג.

* * *

אָבער האָט דען דערזעלבער שטאַאַט, וואָס האָט סאַנקציאָנירט און אָרגאַניזירט די אויספּלינדערונג פֿון די געמיינדעס, געקענט רעספּעקטירען די אינסטיטוציאָן פֿון דער קאָמונע אַלס אַן אָרגאַן פֿון דעם לאָקאַלען לעבען?

געוויס ניט!

---

*) זעה דר. גילבערט סלייטער׳ס אָבהאַנדלונג, „די פֿערצאָמונג פֿון קאָמונאַלע פֿעלדער" אין די *Geographical Journal* פֿון דער געאָגראַפֿישער געזעלשאַפֿט אין לאָנדאָן, מיט פּלענער און קאַרטען (1907). די דאָזיגע שטודיע איז איצט אויך ערשינען אין אַ בוך.

צו דערלאָזען אַז שטאַאַטס־בירגער זאָלען פאָרמירען צווישען זיך אַ פעראייניגונג, אום אַוועקצונעהמען עטליכע פונקציאָנען פון׳ם שטאַאַט, וואָלט געווען אַן אינערליכער ווידערשפרוך. דער שטאַאַט פאָדערט פון זיינע אונטערטאַנען די פערזענליכע און דירעקטע אונטערוואַרפונג אָהן אַ שום פערמיטלונג; ער קען ניט ערלויבען די עקזיסטענץ „פון אַ שטאַאַט אין אַ שטאַאַט".

דאַרום, אַזוי שנעל ווי דער שטאַאַט האָט זיך אָנגעהויבען אויפבויען אין 16טען יאָהר־הונדערט, האָט ער זיך באַלד גענומען צו דער צו־שטערונג פון אַלע פערבינדונגען צווישען די בירגער אין די שטעדט און אין די דערפער. און ווען ער האָט טאָלערירט אונטער דעם נאָמען „מו־ניציפאַלע איינריכטונגען", אַ שאָטען פון אויטאָנאָמיע — קיינמאָל קיין אונאָבהייגיגקייט — איז דאָס אויסשליסליך געווען צו דעם צוועק צו פערלייכטערן די אויסגאַבען פון דער צענטראַלער רעגירונג אָדער אום צו געבען די רייכע אין די פראָווינצען די מעגליכקייט אָנצוקלייבען רייכ־טהימער אויף דעם חשבון פון׳ם פאָלק, ווי עס איז געווען דער פאַל אין ענגלאַנד ביז ניט לאַנג צוריק און ווי עס צייגט זיך נאָך איצט אַרוים אין די אינסטיטוציאָנען און מנהגים פון׳ם לאַנד.

דאָס אַלעס איז זעהר לייכט צו פערשטעהן. דאָס לאָקאַלע לעבען גרינדעט זיך אויף דעם געוואוינהייטס־רעכט, וועהרענד די צענטראַליזאַ־ציאָן פון דער עפענטליכער מאַכט קען זיך נור ענטוויקלען אויף דעם באַזיס פון דעם רוימישען געזעץ. ביידע קענען ניט עקזיסטירען צוזאַמען; איינע מוז טויטען די אַנדערע.

דאָס איז אויך די אורזאַכע, דאָס ווען די קאַבילישע דזשעמאַה (דאָרף־געמיינדע) אין אַלזשיר וויל פיהרען אַ פראָצעס, אונטער דער הער־שאַפט פון די פראַנצויזען, פאַר איהר לאַנד, מוז יעדער איינוואוינער מאַ־כען אַ בעזונדערע קלאַגע בעפאָר דעם געריכט, וועלכער ציהט בעסער פאָר צו פערהאַנדלען פופציג אָדער צוויי הונדערט בעזונדערע פראָצעסען, איידער אָנצונעהמען די קאָלעקטיווע אָנקלאַגע פון דער דאָרף־געמיינדע. דער יאַקאָבינישער געזעץ־בוך פון דעם קאָנווענט, וועלכער איז שפעטער נאָך מעהר ענטוויקעלט געוואָרען אין דעם „קאָד נאַפּאָלעאָן", אָנע־קענט איבערהויפט ניט דאָס געוואוינהייטס־רעכט, זאָנדערן נור דאָס רוימישע געזעץ, אָדער בעסער געזאָגט — דאָס ביצאַנטינישע רעכט.

אָט דערפאַר זעהען מיר אין פראַנקרייך, ווען דער ווינד וואַרפט אום אַ בוים, אַזוי אַז עס קומט איהם אויס צו ליעגען אויף איינעם פון די הויפט־וועגען; אָדער ווען אַ בויער וויל בעסער

צאָהלען אַ מענשען צוויי אָדער דריי פראַנק, איידער אַליין צו טהאָן זיין חלק אַרבייט ביי דער אויסבעסערונג פון די וועגען און די שאָסעען — דאָס אזא פאַל מוז פריהער דורכגעהן די קאַ־בינעטען פון צוועלף אָדער פופצעהן בעאַמטע אין דעם מיניסטעריום פון די אינערליכע אַנגעלעגענהייטען און די פינאַנצען און אַז די בעאַמטע דאַרפען פריהער אויסטוישען מעהר ווי פופציג דאָקומענטען צווישען זיך, איידער דער בוים קען פערקויפט ווערען אָדער איידער דער בויער בעקומט די ערלויבעניש צו צאָהלען זיינע צוויי אָדער דריי פראַנק אין דער קאַסע פון דער געמיינדע.

איהר דיינקט אפשר, אַז דאָס איז ניט מעהר ווי אַ שפּאַס? איהר האָט אַ טעות. הערר טריקאָש האָט אויסגערעכענט און ריכטיג נוטערירט אַלע פופציג דאָקומענטען אין זיין צייט־שריפט „*Journal des Economistes*" (אַפריל 1893).

און פערגעסט ניט, אַז דאָס פּאַסירט אונטער דער הערשאַפט פון דער דריטער רעפּובליק; דען איך רעדט דאָ ניט פון די באַרבאַרישע בעשטימונגען אונטער דעם אַלטען רעזשים בעפאָר דער גרויסער רעוואָ־לוציאָן. דאַמאָלס האָט מען זיך בעגנוגענט מיט פינף אָדער העכסטענס זעקס שטיקלאַך פּאַפּיר אין אַזעלכע פעלע. דערפאַר אָבער דערצעהלען אונז די געלעהרטע, אַז אין יענע באַרבאַרישע צייטען האָט די אויפזיכט פון דעם שטאַאַט בלויז עקזיסטירט דעם נאָמען נאָך.

* * *

און וואָלט עס נור דאָס געווען! נאָך אַלע גליקען וואָלט דאָס דאָך מעהר ניט געהייסען, ווי אויסהאַלטען צוואַנציג טויזענד איבערפלי־סיגע בעאַמטע און צו פערגרעסערן די יעהרליכע אויסגאַבען מיט אַ מיליאַרד מעהרער. אַ קלייניגקייט פאַר די ליעבהאָבער פון אָרדנונג און רעגיסטרירען!

פאַרהאַן אָבער אַ פיעל ערגערע זאַך — דער פּרינציפּ גופא, וואָס הרג'ט אוועק אַלצדינג!

די בויערן פון אַ דאָרף האָבען טויזענדער געמיינשאַפטליכע אינטע־רעסען: עקאָנאָמישע אינטערעסען, אינטערעסען מיט זייערע שכנים, אינטערעסען פון זייערע שטענדיגע בעציהונגען. זיי זיינען געצוואונגען צו פעראייניגען זיך צו טויזענדער פערשידענע צוועקען, וועלכע די נאַטיר־ליכע נויטווענדיגקייט פאָדערט פון זיי. אָבער דער שטאַאַט וויל ניט הערען פון אַזעלכע פערבינדונגען; ער קען ניט צולאָזען, אַז זיי זאָלען

זיך פֿעראייניגען. ער גיט זיי אַ שולע, אַ גלח, אַ זשאַנדאַרם, אַ ריכטער — דאָס איז גענוג פֿאַר זיי. און אויב עס וועלען ענטשטעהען אַנדערע אינטערעסען, דאַרפֿען זיי פֿריהער דורכגעהן די צענזור פֿון דעם שטאַאַט און דער קירכע.

אויף אַזאַ אופן האָבען די איינוואוינער פֿון די דערפֿער אין פֿראַנקרייך ביז 1883 ניט געהאַט קיין רעכט צו גרינדען גענאָסענשאַפֿטען, אום צו קויפֿען בשותפות די כעמישע מיטלען פֿאַר צו בעמיסטיגען זייערע פֿעלדער אָדער פֿאַר צו קאַנאַליזירען זייערע לאָנקעס. ערשט אין דער צייט פֿון 1883 ביז 1886 האָט די רעפובליק געגעבען דעם דאָזיגען רעכט, ווען דער פּאַרלאַמענט האָט ענדליך אָנגענומען דעם געזעץ וועגען די סינדיקאַטען, וועלכער איז פֿערבונדען מיט אַסך ביטרע דריידלאַך און בעשריינקונגען.

און מיר, וועמענס גייסטיגע פֿעהיגקייטען עס זיינען אָבגעשטומפּט געוואָרען דורך דער שטאַאַטליכער ערציהונג, מיר פֿרעהען זיך גאָר אי־בער דעם פֿאָרטשריט פֿון די דאָרפֿישע גענאָסענשאַפֿטען; מיר ווערען אפילו ניט רויט ביי דעם געדאַנק, אַז דאָס דאָזיגע רעכט צו פֿעראייניגען זיך, פֿון וועלכען די בויערן זיינען בערויבט געוואָרען ביז אויף אונזער צייט, אָט דאָסזעלבע רעכט האָט אין מיטעלאַלטער עקזיסטירט פֿאַר אַלעמען, צי זיי זיינען געווען פֿריי, צי לייבאייגענע, שקלאַפֿען. וואָס מיר זיינען, זעהען מיר היינט אין דעמזעלבען רעכט שוין אַ „זיעג פֿון דער דעמאָקראַטיע!"

אָט דאָס איז דער רעזולטאַט פֿון אונזער פֿאַלשער שטאַאַטליכער ער־ציהונג און פֿון אונזערע שטאַאַטס־גלויביגע פֿאָראורטיילען.

IX.

„אויב איהר האָט געמיינשאַפֿטליכע אינטערעסען אין שטאָדט אָדער אין דאָרף, בעט דעם שטאַאַט אָדער די קירכע, זיי זאָלען זיך דערמיט בעשעפֿטיגען. אָבער איהר האָט ניט קיין שום רעכט צו פֿעראייניגען זיך דירעקט, אום אַליין צו בעזאָרגען אייערע אייגענע אָנגעלעגענהייטען!"

אָט דאָס איז דער פּאַס־וואָרט, וועלכער קלינגט אָב אין גאַנץ אייראָפּאַ זייט דעם 16טען יאָהרהונדערט.

„אַלע פֿערבינדונגען, ברידערשאַפֿטען, גילדעס, פֿעראייגען און פֿער־שווערונגען, וואָס זיינען שוין געמאַכט געוואָרען אָדער וואָס וועלען נאָך געמאַכט ווערען צווישען די טשעשלערס און מוירער, זיינען פֿון היינט אָן און ווייטער בטל און מבוטל;" — אַזוי לייענען מיר שוין אין אַ דעקרעט פֿון עדוואַרד דעם דריטען פֿון ענגלאַנד, וועלכער איז אַרויסגעלאָזט גע־וואָרען ביי די ענדע פֿון'ם 14טען יאָהרהונדערט. אָבער פֿריהער האָט דער שטאַאט געמוזט בעזיעגען די קאָמונעס און דעדשטיקען די אַלע פֿאָלקס־אויפֿשטענדע, פֿון וועלכע מיר האָבען גערעדט בעפֿאָר, איידער ער האָט זיך געקענט דערוועגען אַרויפֿצולייגען זיין לאַפּע אויף די אַלע איינריכטונגען — די גילדעס, ברודערשאַפֿטען א.ז.וו. — וואָס האָבען פֿערבונדען די האַנד־ווערקער איינע מיט די אַנדערע.

דאָס לאָזט זיך זעהר דייטליך בעאָבאַכטען אין ענגלאַנד, ווייל דאָרט איז פֿאַרהאַן אַסך דאָקומענטען, וועלכע צייגען אונז יעדען טריט פֿון דער דאָזיגער ענטוויקלונג. ביסלעכווייז האָט דער שטאַאט אַרויפֿגעלייגט זיין האַנד אויף אַלע גילדעס און ברידערשאַפֿטען. ער האָט זיי געדריקט, בעשריינקט זייערע רעכטע, אָבגעשאַפֿט זייערע טריבונאַלען, זייערע גע־שוואָרענע און האָט פֿערנומען זייער פּלאַץ דורך זיינע אייגענע בעאַמטע און געריכטען. אין אָנהויב פֿון'ם 16־טען יאָהר־הונדערט, אונטער דעם רעזשים פֿון הענרי דעם אַכטען, האָט דער שטאַאט גאָר פּראָסט צוגע־נומען אַלעס, וואָס די גילדעס האָבען פֿערמאָגט, אָהן שום צערעמאָניעס. און דער נאָכפֿאָלגער פֿון דעם גרויסען פּראָטעסטאַנטישען קעניג האָט פֿאָרטגעזעצט זיין אַרבייט.

ס'איז געווען אַ רויבעריי אויסגעפֿיהרט אין מיטען טאָג, גאָר אָהן אַ פּרעטענזיע, ווי טהאָראָלד ראָדזשערס האָט אַזוי ריכטיג געזאָגט. און אויך די דאָזיגע רויבעריי ווערט פֿאָרגעשטעלט פֿון אונזערע זאָגענאַנטע וויסענשאַפֿטליכע נאַציאָנאַל־עקאָנאָמען אַלס דער „נאַטירליכער" טויט פֿון די גילדעס דורך דעם איינפֿלוס פֿון די „עקאָנאָמישע ענטוויקלונגס־געזעצע".

* * *

און ווירקליך, איז עס דען מעגליך געווען, אַז דער שטאַאט זאָל דולדען די גילדע, די האַנד־ווערקער פֿעראייניגונג מיט איהר טריבונאַל, איהר מיליץ, איהר אייגענער קאַסע און איהרע סודות? דאָס איז דאָך געווען אַ „שטאַאט אין אַ שטאַאט!" דער איינציגער, דער אמת'ער שטאַאט האָט זיי געמוזט צושטערען, און ער האָט זיי צושטערט איבעראַל: אין ענגלאַנד, אין פֿראַנקרייך, אין דייטשלאַנד, אין בעהמען, אין רוסלאַנד,

איבערלאָזענדיג בלויז פּוסטע פאָרמען אַלס ווילינע אינסטרומענטען פאַר אריינצובריינגען די אָבגאַבען און אַלס אַ טהייל פון דער גרויסער פער־וואַלטונגס־מאַשין.

איז עס דען אַ וואונדער, אַז די גילדעס, די מייסטער־אָרגאַניזאַציאָנען, די שוואור־געריכטען, נאָכדעם ווי מען האָט אַוועקגערויבט פון זיי אַלעס, וואָס איז פריהער געווען זייער אמת'ער לעבען, נאָכדעם ווי מען האָט זיי אונטערוואָרפען צו דעם בעפעהל פון קעניגליכע בעאַמטע און זיי פערוואַנדעלט אין ווילענלאָזע רעדער פון דער פערוואַלטונגס מאַשינעריע — איז עס דען אַ וואונדער, אַז דיזעלבע אָרגאַניזאַציאָנען זיינען אין 18טען יאָהרהונדערט געווען אַ שטערונג צו דער אינדוסטריעלער ענטוויקלונג, וועהרענד מיט פיער הונדערט יאָהר בעפאָר האָבען זיי פאָרגעשטעלט מיט זיך די איינענטליכע נשמה פון דער דאָזיגער ענטוויקלונג? דער שטאַאַט האָט זיי געטויטעט.

דער שטאַאַט האָט זיך ניט צופריעדען געשטעלט דערמיט, וואָס ער האָט צושטערט דעם גאַנצען אינערליכען מעכאַניזם פון יענע אינדוסטריעלע ברודערשאַפטען, דערפאַר וואָס זיי האָבען זיך אַוועקגעשטעלט צווישען איהם און זיינע אונטערטאַנען; ער האָט זיך ניט צופריעדענגעשטעלט דערמיט, וואָס ער האָט קאָנפיסקירט זייערע קאַסען און פערקאַפט זייער אייגענ־טהום — ער האָט אויך אַוועקגערויבט פון זיי זייערע אַלע פונקציאָנען, פונקט ווי ער האָט פערקאַפט זייער געלד.

אין אַ שטאָדט פון'ם מיטעל־אַלטער, ווען עס האָבען זיך ענטוויקעלט פערשידענע אינטערעסען אין דערזעלבער גילדע, אָדער ווען עס האָט זיך געמאַכט אַ שטרייט צווישען צוויי פערשידענע גילדעס, איז קיין אַנדער שלום־מאַכער ניט געווען, ווי די שטאָדט גופא. זיי האָבען געמוזט קומען צו אַן איינפערשטענדניס צווישען זיך, געפינען וואָס פאַר עס איז ניט פשרה, ווייל אין דער שטאָדט זיינען אַלע פערבונדען געווען איינע מיט די אַנדערע. און אַ פשרה איז אימער געפונען געוואָרען, און ווען עס איז געווען נויטווענדיג, האָט מען אַפּעלירט צו אַ צווייטע שטאָדט, וואָס האָט זיך אונטערגענומען צו מאַכען שלום.

איצט אָבער איז דער שטאַאַט געווען דער איינציגער בשרה־מאַכער. אַלע אונבעדייטענדע לאָקאַלע שטרייטיגקייטען, וואָס זיינען אָנגעגאַנגען אין קליינע שטעדטלאַך מיט עטליכע הונדערט איינוואוינער, האָבען גע־מוזט פערהאַנדעלט ווערען אין בעזונדערע דאָקומענטען אין די קאַבינע־טען פון'ם קעניג אָדער פון די פּאַרלאַמענטען. דער ענגלישער פּאַרלאַ־מענט איז בוכשטעבליך איבערפלייצט געווען מיט טויזענדער אַזעלכע

לאָקאַלע צאַנקערייען. דערצו זיינען אָבער נייטיג געווען פֿיעלע טויזענדער בעאַמטע אין דער הויפּט־שטאָדט — די מייסטע פֿון זיי האָט מען גע־קענט אונטערקויפֿען — אום צו רעגיסטרירען, קלאַסיפֿיצירען, איבער־לייענען און בעאורטהיילען יעדע קלייניגקייט און אויסצואַרבייטען בע־שטימטע רעגלען, ווי אַזוי צו שמיעדען אַ פֿערד, ווי צו בלייכען לייוונד, איינצוזאַלצען הערינג, מאַכען אַ פֿעסעל א.ז.וו. ביז אין דער אונענדליכ־קייט; און די כוואַליע איז געשטיגען אַלץ העכער און העכער.

אָבער דאָס איז נאָך ניט געווען אַלעס. באַלד האָט דער שטאַאַט אויך פֿערכאַפּט דעם עקספּאָרט־האַנדעל. ער האָט אין דעם געזעהן אַ נייע קוועלע צו קלייבען רייכטהימער. פֿריהער, ווען עס האָט זיך גע־מאַכט אַ מיינונגס־פֿערשידענהייט איבער דעם ווערטה פֿון עקספּאָרטירען טוך, וועגען דער ריינקייט פֿון וואָל אָדער וועגען דער גרוים פֿון די הערינג־פֿעסער, האָבען די צוויי שטעדט געהאַט אַ טענה צווישען זיך. ווען זיי האָבען אַליין ניט געקענט דורכקומען, האָבען זיי זיך געווענדעט צו אַ דריטע שטאָדט, אַז זי זאָל אָבגעבען איהר אורטהייל. דאָס איז געווען אַ שטענדיגער מנהג. אָדער מען האָט פֿעררופֿען אַ קאָנגרעס פֿון די בעטרעפֿענדע גילדעס, אום צו בעשטימען דעם פּרייז און די קוואַ־ליטעט פֿון דאָס טוך אָדער די גרויס פֿון די פֿעסער אויף אַן אינטער־נאַציאָנאַלען אופֿן.

איצט אָבער האָט דער שטאַאַט זיך אונטערגענומען אויסצוגלייכען אַלע מיינונגס־פֿערשידענהייטען פֿון לאָנדאָן אָדער פֿון פּאַריז אויס. דורך זיינע בעאַמטע האָט ער בעשטימט די גרויס פֿון די פֿעסער, די קוואַ־ליטעט פֿון'ם טוך, די צאָהל און דיקקייט פֿון די פֿאָדים אין אַלע גע־וועבען — מיט איין וואָרט, ער האָט זיך אַריינגעמישט אין די קלענסטע קלייניגקייטען פֿון יעדער אינדוסטריע.

* * *

איהר ווייסט, וואָס עס איז געווען דער רעזולטאַט. די דאָזיגע קאָנ־טראָלירונג איז געווען די אורזאַכע פֿון דעם אָבשטאַרבען פֿון דער אינ־דוסטריע אין 18טען יאָהרהונדערט.

און ווירקליך, וואָס איז געוואָרען פֿון דער קונסט פֿון אַ בענווענוטאָ טשעליני אונטער דער קאָנטראָל פֿון'ם שטאַאַט? — פֿערשוואונדען! — און וואָס איז געוואָרען פֿון דער אַרכיטעקטור פֿון יענע גילדעס, וועמענס קונסט־ווערק עס רופֿען נאָך היינט אַרויס אונזער בעוואונדערונג? — ווארפֿט נור אַ קוק אויף די מורא'דיג העסליכע מאָנומענטען פֿון דער שטאַאַטס־פּעריאָדע, און מיט איין בליק וועט איהר דערקענען, אַז די

ארכיטעקטור איז געשטאָרבען, אַזוי געשטאָרבען, אַז ביז היינט צו טאָג האָט זי זיך ניט געקענט ווידער אויפהויבען און געזונד ווערען פון דעם שרעקליכען קלאַפּ, וואָס דער שטאַאט האָט איהר געגעבען.

וואָס איז געוואָרען פון די פּראַכטפולע געוועבען פון בריג, פון די טוך פון האָלאַנד? וואו זיינען אהינגעקומען יענע שמיעדען, וועלכע זיינען געווען אַזעלכע קינסטלער אין זייער אַרבייט און וועלכע האָבען אין יעדען שטעדטעל פון אייראָפּאַ אויסגעאַרבייט די וואונדערבאַרסטע ווערק פון דעם אונדאַנקבאַרען מעטאַל? וואָס איז געוואָרען פון די אַלע אַנדערע בעלי מלאכה — די זייגער־מאַכערס, די דרעקסלער, די אָפּטיקער און מעכאַניקער, וואָס האָבען בעקאַנט געמאַכט דעם נאָמען פון דער שטאָדט נירענבערג אין דער גאַנצער וועלט פאַר איהרע וואונדערבאַרע מאַטעמאַטישע אינסטרומענטען, וועלכע זיינען געווען דער רוהם פון׳ם מיטעל־אַלטער? פרעגט דאָך דזשיימס וואַט, וועלכער האָט געזוכט דרייסיג יאָהר־לאַנג אומזיסט אַן אַרבייטער, וואָס זאָל קענען פאַר איהם מאַכען אַ מעהר אָדער ווייניגער קיילעכדיגען צילינדער פאַר זיין דאַמפּף־מאַשין. זיין מאַשין האָט עקזיסטירט דרייסיג יאָהר אַלס אַ מאָדעל, דערפאַר וואָס ער האָט ניט געקענט געפינען קיינע אַרבייטער, וואָס זאָלען איהם אויספיהרען.

אָט דאָס איז געווען די אַרבייט פון דעם שטאַאט אויף דעם געביעט פון דער אינדוסטריע. אַלעס, וואָס ער האָט יאָ אויפגעטהאָן, איז געווען דאָס, וואָס ער האָט עקספּלאָטירט דעם אַרבייטער אויף דעם שענדליכסטען אופן, פערטריבען די בויערן פון זייערע דערפער, פערשפרייט נויט און עלענד אין די שטעדט, געבראַכט מיליאָנען מענשליכע וועזענס אין אַ צושטאַנד פון הונגער און עטאַבלירט אויף אַזאַ אופן די לוין־שקלאַפעריי.

און אָט די עלענדע, אָרעמע חורבות פון די אַלטע גילדעס, אָט די אָרגאַניזמען, וועלכע זיינען פון׳ם שטאַאט צוקוועטשט און דער׳הרג׳ט געוואָרען, דיזע אונניצליכע רעדער אין דער פערוואַלטונגס־מאַשין האָבען אונזערע „וויסענשאַפטליכע" נאַציאָנאַל־עקאָנאָמען פערביטען אין זייער גרויסער אונוויסענהייט מיט די גילדעס פון׳ם מיטעל־אַלטער! וואָס די גרויסע רעוואָלוציאָן האָט פערניכטעט אַלס שעדליך צו דער אינדוסטריע, איז ניט געווען די גילדע אָדער די פּראָפעסיאָנעלע פעראייניגונג, עס איז געווען ניט מעהר ווי אַ נוצלאָזע און שעדליכע ראָד פון דעם שטאַאטס־מעכאַניזם.

אָבער וואָס די רעוואָלוציאָן האָט גוט גענומען אין אַכט ניט אָבצו-שאַפֿען, דאָס איז געווען די מאַכט פֿון׳ם שטאַאַט איבער די אינדוסטריע און איבער די שקלאַפֿען פֿון די פֿאַבריקען.

דערמאָהנט זיך נור אין דער דעבאַטע, וואָס האָט שטאַטגעפֿונען אין דעם קאָנווענט, דעם שרעקליכען קאָנויענט, וועגען אַ סטרייק! אויף די קלאָגען פֿון די סטרייקער האָט דער קאָנוועגט אַזוי געענטפֿערט: „דער שטאַאַט אַליין האָט דאָס רעכט אַכטונג צו געבען אויף די אינ־טערעסען פֿון אַלע בירגער. מיט דעם וואָס איהר סטרייקט, מאַכט איהר אַ בונד, איהר בעשאַפֿט אַ שטאַאַט אין דעם שטאַאַט. פֿאָלגליך — טויט!"

פֿאַר מאַנכע איז דער דאָזיגער ענטפֿער מעהר ניט געווען ווי אַ בעוויז פֿאַר דעם בורזשואַזען כאַראַקטער פֿון יענער רעוואָלוציאָן. אָבער האָבען דען אָט די ווערטער ניט נאָך אַ טיעפֿערע בעדייטונג? ענטהאַלטען זיי דען ניט אַ קורצע און שאַרפֿע ערקלערונג וועגען דער שטעלונג פֿון׳ם שטאַאַט צו דער גאַנצער געזעלשאַפֿט, וועלכע האָט געפֿונען איהר פֿאָל־שטענדיגסטען און לאָגישסטען אויסדרוק אין דעם יאַקאָביניזם פֿון 1793? — „איהר האָט אַן אורזאַכע זיך צו בעקלאָגען? בעקלאָגט זיך ביים שטאַאַט! ער אַליין האָט דאָס רעכט צו אונטערזוכען און אויסצו־גלייכען די פֿאָדערונגען פֿון זיינע אונטערטאַנען. אָבער אַז איהר זאָלט זיך פֿעראייניגען, כדי אַליין צו פֿערטרעטען אייערע אינטערעסען — אַזאַ זאַך קען און טאָר קיינמאָל ניט געשעהן!" — אָט אין דעם זין האָט זיך די רעפּובליק גערופֿען די „איינע און אונטהיילבאַרע רעפּובליק."

און פֿערטרעטען דען די סאָציאַליסטישע יאַקאָבינער פֿון אונזער צייט ניט דעמזעלבען גערדאַנק? האָט דען דער קאָנוועגט ניט אויסגע־דריקט דעם גאַנצען גרונד גערדאַנק פֿון דעם יאַקאָביניזם מיט דער שטרייגגער לאָגיק, וועלכע איז געווען איינע פֿון זיינע כאַראַקטעריסטישע אייגענשאַפֿטען?

אין דעם ענטפֿער פֿון דעם קאָנוועגט געפֿינען מיר דעם קלאָרסטען און פֿאָלשטענדיגסטען אויסדרוק, וועלכער בעשטימט איין פֿאַר אַלע מאָל די שטעלונג פֿון יעדען שטאַאַט צו אַלע פריוואַטע פֿעראייניגונגען און אָרגאַניזאַציאָנען, וואָס פֿאַר אַ צוועק אָדער אויפֿגאַבע זיי זאָלען ניט האָבען.

וואָס אָנבעלאַנגט אַ סטרייק, איז דאָס נאָך היינט דער פֿאַל אין רוסלאַנד, וואו מען זעהט אין יעדען סטרייק אַ מין מאַיעסטעטס־בעליי־דיגונג געגען דעם שטאַאַט. עהנליך איז דער צושטאַנד אין דייטשלאַנד,

וואו ווילהעלם האָט געזאָגט צו די דעלעגאַטען פֿון די קוילען-גרעבער! „אַפּעלירט צו מיר! אָבער אויב איהר וועט זיך ווען ערלויבען אַליין צו האַנדלען, וועט איהר זיך מוזען רעכענען מיט די ביקסען פֿון מיינע סאָלדאַטען!"

דאָסזעלבע איז נאָך אַלץ און כמעט אימער דער פֿאַל אין פֿראַנקרייך. זאָגאַר אין ענגלאַנד, נאָך אַ הונדערט יעהריגען קאַמפּף פֿון די געהיימע געזעלשאַפֿטען, וואו די אַרבייטער האָבען זיך בענוצט מיט דעם קינזשאַל געגען פֿעררעטהער און פֿאַבריקאַנטען, מיט שיס-פּולווער, אום אויפֿצורייסען די מאַשינען (דאָס האָט נאָך פּאַסירט אין 1860) אָדער אַריינמישענדיג צוריבענע שטיינער אין דעם פֿעט און עהל פֿאַר די מאַשינען, אום אויסצוקעמפּפֿען דאָס רעכט צו סטרייקען — זאָגאַר אין ענגלאַנד האָבען די אַרבייטער ערשט וואָס געקראָגען דעם דאָזיגען רעכט, און זיי וועלען איהם באַלד אין גאַנצען קענען געניסען, אויב זיי וועלען ניט אַריינפֿאַלען אין די פּאַסטקעס, וואָס דער שטאַאַט האָט פֿאַר זיי אַוועקגעלייגט, פֿערשפּרעכענדיג זיי דעם געזעצליכען אַכט שטונדען אַרבייטס-טאָג, אויב זיי וועלען אָנערקענען זיינע אָבליגאַטאָרישע שיעדסגעריכטען.

מעהר ווי אַ יאָהרהונדערט פֿון שרעקליכע קעמפּפֿע! און וואָס פֿאַר ליידען די אַרבייטער האָבען דורכגעמאַכט! ווי פֿיעלע פֿון זיי זיינען געשטאָרבען אין געפֿענגניס, פֿערשיקט געוואָרען נאָך אויסטראַליען, דערשאָסען, געהאַנגען געוואָרען, אום צוריק אויסצוקעמפּפֿען זייער אָרגאַניזאַציאָנס-רעכט, וועלכעס — איך וויעל ניט מיעד ווערען עס צו ווידערהאָלען — יעדער איינציגער, צי ער איז געווען פֿריי צי אַ לייבאייגענער, האָט געהאַט אין יענער צייט, ווען דער שטאַאַט האָט נאָך ניט געהאַט די מאַכט אַרויפֿצולייגען זיין שווערע האַנד אויף די געזעלשאַפֿטען.

* * *

אָבער איז דען נור דער אַרבייטער בעהאַנדעלט געוואָרען אויף אַזאַ שטייגער?

דערמאָהנט זיך נור אין די אַלע קעמפּפֿע, וועלכע די בורזשואַזיע גופא האָט געמוזט אָנפֿיהרען געגען דעם שטאַאַט, אום צו בעקומען דאָס רעכט צו פֿעראייניגען זיך אין קאָמערציעלע געזעלשאַפֿטען — אַ רעכט, וואָס דער שטאַאַט האָט ערשט דאַן אָנערקענט, ווען ער האָט אויסגעפֿונען, אַז עס איז אַ בעקוועמער מיטעל צו שאַפֿען מאָנאָפּאָלען פֿאַר זיינע ליעבלינגס און אָנצופֿילען זיך זיין קאַסע. און דערמאָהנט זיך בלויז אין די קעמפּפֿע, וואָס זיינען נייטיג געווען, כדי מענשען זאָלען האָבען

אַ רעכט צו שרייבען, רעדען אָדער אפילו צו דיינקען אויף אַן אַנדער שטייגער, ווי דער שטאַאַט האָט בעשטימט דורך די אַקאַדעמיעס, אוני־ווערזיטעטען און קירכע! און ווי שווער עס איז אָנגעקומען אויסצוקעמפּפען דעם רעכט צו לערנען די קינדער לייענען און שרייבען, אַ רעכט, וואָס דער שטאַאַט האָט מאָנאָפּאָליזירט, ניט בעגוּצענדיג זיך אפילו דערמיט! און די קעמפּפע פאַר דאָס רעכט צו אַמוזירען זיך געמיינשאַפטליך; שוין גאָר ניט ריידענדיג פון די קעמפּפע, וועלכע וואָלטען נאָך געדאַרפט ווע-רען אָנגעפיהרט, כדי מיר זאָלען בעקומען דאָס רעכט אויסצוקלייבען אונזערע אייגענע ריכטער און צו מאַכען אונזערע אייגענע געזעצע, אַזוי ווי עס האָט פריהער פּאַסירט יעדען טאָג; אָדער פון יענע קעמפּפע, וואָס ליגען צווישען אונז און דער צייט, ווען מען האָט ערפונדען יענעם בוך, פול מיט שענדליכע בעשטראָפונגען, ערפונדען דורך דעם גייסט פון דער אינקוויזיציאָן און פון יענע דעספּאָטישע מלכות אין אָריענט, וואָס איז בעקאַנט אונטער דעם נאָמען — „שטראָף־געזעץ".

און דאַן בעטראַכט די שטייערן און אָבגאַבען — אַן אינסטיטוציאָן, וועלכע פערדאַנקט איהר עקזיסטענץ דירעקט צום שטאַאַט, אַ שרעקליכע וואַפע, מיט וועלכע דער שטאַאַט בענוצט זיך אין אייראָפּאַ און אין די יונגע געזעלשאַפטען פון די פעראייניגטע שטאַאַטען, אום צו האַלטען די מאַסען ביים גאַרגעל און צו בעגינסטיגען זיינע אָנהייגער, צו רואינירען די גרויסע מעהרהייט פאַר דעם נוצען פון די רעגירער און אויפצו־האַלטען דעם אַלטען האַס און דעם אַלטען קלאַסען־אַנטאַגאָניזם.

און צום שלום וואַרפט נאָך אַ בליק אויף די אַלע מלחמות, אָהן וועלכע קיין שטאַאַט קען זיך ניט ענטוויקלען און אויפהאַלטען, מלחמות, וועלכע זיינען אַן אונפערמיידליכע נויטווענדיגקייט, אַזוי לאַנג ווי איין לאַנד,זייענדיג אַ שטאַאַט, האָט אינטערעסען, וועלכע זיינען דירעקט אַנ-טאַגאָניסטיש צו די אינטערעסען פון די אַרומיגע שטאַאַטען. דערמאָהנט זיך אין אַלע פערגאַנגענע מלחמות און יענע, מיט וועלכע מען סטראַשעט אונז היינט, און די אַלע קעמפּפע, וועלכע וועלען מוזען נאָך שטאַטפינדען, אום צו פערכאַפּען נייע מערק און צו שאַפען גרויסע קאָלאָניאַל־שטאַאַ־טען!... און יעדער קריעג, צי ער ענדיגט זיך מיט אַ זיעג צי מיט אַ מפלה, ברייננגט נייע קנעכטשאַפט, ווי מיר זעהען עס היינט אַזוי דייט־ליך אין פראַנקרייך.

און וואָס עס איז נאָך ערגער פון אַלעס, וואָס איך האָב דאָ אויס־גערעכענט, איז, דאָס די ערציהונג, וואָס מיר קריגען פון'ם שטאַאַט אין דער שולע און שפּעטער, האָט אונזערע מוחות אַזוי שרעקליך פערדאָרבען,

אַז דער איינפאַכער בעגריף פון פרייהייט בעקומט ביי אונז אַ גאַנץ אַנ-דער בעדייטונג און מאַניפעסטירט זיך פאַר אונזערע אויגען אין דער פאָרם פון אַ נייער שקלאַפעריי.

עס איז טרויעריג צו זעהן, ווי די, וואָס האַלטען זיך פאַר רעוואָ-לוציאָנערען, שווערען זייער טיעפסטען האַס צו די אַנאַרכיסטען, דערפאַר וואָס דער אַנאַרכיסטישער בעגריף פון פרייהייט שטייגט אריבער זייערע איינגע און שמאָלינקע פאָרשטעלונגען פון פרייהייט, וועלכע זיי האָבען געלערנט אין דער שולע פון׳ם שטאַאַט. און דאָך איז אָט דער שוישפּיעל אַ לעבעדיגער פאַקט פון אונזער צייט.

דאָס איז דערפאַר, ווייל דער גייסט פון פרייוויליגער קנעכטשאַפט איז שטענדיג קינסטליך אַריינגעזאַפּט געוואָרען אין די יונגע מוחות, אום צו פעראייביגען די שטאַאַטס-קנעכטשאַפט פון די אונטערטאַנען.

די פרייהייטליכע פילאָזאָפיע ווערט דערשטיקט דורך די פאַלשע רוימיש-קאַטאָלישע פילאָזאָפיע פון׳ם שטאַאַט. די געשיכטע איז געפעלשט פון דער ערשטער זייט ביז דער לעצטער: עס איז אַ ליגען, ווען זי דערצעהלט אונז פון דעם קעניגטהום פון די מעראָווינגער און קאַראָלינגער, און עס איז אַ ליגען, ווען זי פערהערליכט דעם יאַקאָבינזם און איגנאָרירט מיט אַבזיכט דאָס פאָלק, אַלס דעם אייגענטליכען שעפער פון זיינע אייגענע אינסטיטוציאָנען. די נאַטור-וויסענשאַפטען זיינען פערקריפּעלט געוואָרען, אום צו דיענען דעם צווילינגס-געץ קירכע און שטאַאַט. די פּסיכאָלאָגיע פון דעם איינצעלנעם און נאָך מעהר פון דער געזעלשאַפט איז פערפעלשט אין איהרע אַלע בעהויפּטונגען, אום צו רעכטפאַרטיגען דעם דריי-בונד פון דעם סאָלדאַט, דעם פּריעסטער און דעם הייגקער. די מאָראַל, וועלכע האָט פאַר גאַנצע יאָהרהונדערטער געפּריידיגט געהאָרכזאַמקייט צו דער קירכע אָדער צו דער זאָגענאַנטער הייליגער שריפט, בעפרייט זיך איצטער פון די אַלע בעגריפע, אָבער נור צו דעם צוועק צו פּריידיגען די אונטער-טעניגקייט צום שטאַאַט. — „דו האָסט ניט קיינע דירעקטע מאָראַלישע פערפליכטונגען צו דיין שכן, אפילו קיין געפיהל פון סאָלידאַריטעט; דו האָסט נור פערפליכטונגען צום שטאַאַט!“ אַזוי לערנט אונז דער נייער קולטוס פון דער אַלטער רוימיש-צעזאַרישער גאָטהייט. שכנים, חברים, פריינדע — פערגעס אין זיי. פון איצט אָן און ווייטער וועסט דו זיי נור קענען דורך דער פערמיטלונג פון׳ם שטאַאַט! אייער גאַנצער שטאָלץ דאַרף בעשטעהן אין דעם, וואָס יעדער איינציגער פון אייך איז אַ שקלאַף פון׳ם שטאַאַט!“

און די דאָזיגע פֿערהערליכונג פֿון שטאַאַט און דיסציפּלין, פֿאַר וועלכע די אוניווערזיטעט, די קירכע, די פּרעסע און די פּאָליטישע פּאַר־טייען אַרבייטען מיט אַלע כחות, האָט אַזאַ ווירקונג, דאָס אפילו רעוואָלוציאָנערען האָבען ניט דעם מוטה אַריינצוקוקען אָט דעם אָבגאָט גלייך אין פּנים אַריין.

דער היינטיגער ראַדיקאַל איז אַ צענטראַליסט, אַ שטאַאַטס־קנעכט, אַ יאַקאָבינער דורך און דורך. און דער סאָציאַליסט פֿאָלגט איהם נאָך. אַזוי ווי די פֿלאָרענטינער ביי די ענדע פֿון'ם 15טען יאָהרהונדערט האָבען בלויז נאָך געוואוסט צו אַפּעלירען צו דער דיקטאַטור פֿון'ם שטאַאַט, ער זאָל זיי בעפֿרייען פֿון דעם יאָך פֿון די פּאַטריציער, אַזוי בעט אויך דער סאָציאַליסט היינט צו דיזעלבע געטער, צו דער דיקטאַטור פֿון'ם שטאַאַט, ער זאָל אונז ערלייזען פֿון די שרעקליכע עקאָנאָמישע איבלען, וועלכע דערזעלבער שטאַאַט האָט דאָך אַליין בעשאַפֿען.

X.

ווען מיר פֿערטיעפֿען זיך בלויז אַביסעל אין די אַלע פֿאַקטען, אויף וועלכע איך האָב בלויז גאַנץ קורץ געקענט אָנדייטען, וועלען מיר פֿערשטעהן, וואָרום די אַנאַרכיסטען פֿאָדערן די אָבשאַפֿונג פֿון'ם שטאַאַט. בעאָבאַכטענדיג דעם שטאַאַט אין אַלע פּעריאָדען פֿון זיין היסטאָרישער ענטוויקלונג, און זעהענדיג ווי ער איז אין זיין סאַמע עיקר נאָך היינט, פֿערשטעהען מיר, דאָס אַ סאָציאַלע אינסטיטוציאָן קען פֿאַר קיין פֿאַל ניט דיענען צו יערען בעליעביגען צוועק, דערפֿאַר ווייל זי ווערט ספּעציעל געשאַפֿען פֿאַר אַ ג ע וו י ס ע ן צוועק און פֿאַר ב ע ש ט י מ ט ע פֿונקציאָנען.

מיר זעהען אין דעם שטאַאַט אַן אינסטיטוציאָן, וועלכע האָט זיך ענטוויקעלט אין דער געשיכטע פֿון די מענשליכע געזעלשאַפֿטען, אום צו פֿערהינדערן אַלע דירעקטע פֿערבינדונגען צווישען די מענשען, אָבצושטעלען די לאָקאַלע און אינדיווידועלע איניציאַטיווע, אום אַוועקצומאַכען מיט פֿרייהייטען, וואָס האָבען שוין עקזיסטירט און אום צו פֿערהינדערן נייע.

און מיר ווייסען, אַז אַן אינסטיטוציאָן, וועלכע איז שוין אַלט עטליכע טויזענד יאָהר, קען זיך ניט לאָזען געברויכען פֿאַר אַ צוועק, וועלכער

איז דירעקט אַנטאַגאָניסטיש צו דעם צוועק, פֿאַר וועלכען זי האָט זיך ענטוויקעלט אין דעם משך פֿון דער געשיכטע.

און וואָס ענטפֿערט מען אונז אויף אָט דעם אַרגומענט, וועלכער איז אונבעשטרייטבאַר פֿאַר יעדען איינציגען, וואָס האָט זיך נור געגעבען די מיה נאָכצודיינקען וועגען דעם פּראָצעס פֿון היסטאָרישער ענטוויקלונג?

מען ענטפֿערט אונז מיט אַ בעהויפּטונג, וואָס קלינגט פּשוט קינדעריש: — „דער שטאַאַט עקזיסטירט," זאָגט מען אונז. „ער פֿערקערפּערט מיט זיך אַ פּאַרטיגע און מעכטיגע אָרגאַניזאַציאָן. וואָרום פֿערניכטען איהם, אַנשטאָט זיך צו בענוצען מיט זיין מאַכט? היינט איז די ווירקונג פֿון דער דאָזיגער מאַכט טאַקע אַ שלעכטע, דערפֿאַר וואָס דער שטאַאַט געפֿינט זיך אין די הענד פֿון די עקספּלאָטאַטאָרס. ווען ער וועט אָבער זיין אין די הענד פֿון'ם פֿאָלק, פֿאַר וואָס זאָל ער דאַן ניט קענען דיענען צו אַ בעסערן צוועק צום נוצען פֿון'ם פֿאָלק?

שטענדיג דערזעלבער חלום פֿון דעם מאַרקיז דע פּאָזאַ אין שילער'ס דראַמאַ, צו מאַכען פֿון דער אויטאָקראַטיע אַן אינסטרומענט פֿאַר דער בעפֿרייאונג, אָדער, נאָך בעסער, דער חלום פֿון דעם זאַנפֿטען פּריעסטער פּיער אין זאָלאַ'ס „רוים", וועלכער האָט געוואָלט מאַכען פֿון דער קירכע אַ ווערקצייג פֿאַר'ן סאָציאַליזם!

ווי טרויעריג, אַז מען דאַרף נאָך ענטפֿערן אויף אַזעלכע אַרגומענטען! ווייל די, וואָס בענוצען זיך מיט זיי, האָבען אָדער קיין שום פֿאָרשטעלונג וועגען דער היסטאָרישער ראָלע פֿון'ם שטאַאַט, אָדער זיי זעהען אין דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן אַזאַ אונבעדייטענדע און אונוויכטיגע זאַך, אַז זייערע אידעען האָבען איבערהויפּט מעהר קיין שייכות ניט צו די סאָציאַליסטישע שטרעבונגען.

לאָמיר נעהמען אַ קאָנקרעטען ביישפּיעל — פֿראַנקרייך.

יעדער פֿון אונז האָט בעמערקט דעם כאַראַקטעריסטישען פֿאַקט, אַז די דריטע רעפּובליק איז דורך און דורך מאָנאַרכיסטיש, צום טראָץ איהר רעפּובליקאַנישער פֿאָרם פֿון רעגירונג. יעדער פֿון אונז האָט איהר געמאַכט פֿאָרווירפֿע, דערפֿאַר וואָס זי האָט ניט רעפּובליקאַניזירט פֿראַנקרייך; איך רעד שוין ניט, וואָס זי האָט קיין זאַך ניט געטהאָן פֿאַר דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן, נאָר זי האָט אפילו ניט איינגעפֿיהרט די איינפֿאַכסטע רעפּובליקאַנישע מנהגים און אידעען. דען דאָס ביסעלע, וואָס איז געטהאָן געוואָרען וועהרענד די לעצטע פֿינף־און־צוואַנציג יאָהר צו דעמאָקראַטיזירען די מנהגים און צו פֿערשפּרייטען אַביסעל

מעהר אויפקלערונג, איז דאָך געטהאָן געוואָרען אפילו אין די אייראָפּע־אישע מאָנאַרכיעס, צוליעב דעם דרוק פון די מאָדערנע שטרעבונגען.

און פון וואַנען נעהמט זיך אָט די זאָנדערבאַרע ערשיינונג פון אַ מאָנאַרכיסטישער רעפובליק?

דאָס נעהמט זיך דערפון, וואָס פראַנקרייך איז פערבליבען אַ שטאַאַט, אַקוראַט ווי מיט פערציג יאָהר צוריק. די מאַכט־האָבער האָבען בלויז איבערגעביטען דעם נאָמען; אָבער די גאַנצע ריעזיגע מיניסטעריעלע געביידע, די גאַנצע שקלאַפישע נאָכמאַכונג פון דעם רוימישען צעזאַריזם, וואָס האָט זיך ענטוויקעלט אין פראַנקרייך, די גאַנצע געוואַלטיגע אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע איז נויטווענדיג, כדי אויפצוהאַלטען די אויסבייטונג פון די מאַסען צו גונסטען אַגקליין הייפעל פון פריווילעגירטע, וועלכער איז דער אמת'ער פונדאַמענט פון יעדען שטאַאַט, איז אין גאַנצען פערבליבען. די רעדער פון דער שטאַאַטס־מאַשין זעצען פאָרט זייער טהעטיגקייט, אַקוראַט ווי אין די אַלטע צייטען; זיי לאָזען אַרויס זייערע פופציג דאָקומענטען, ווען דער ווינד וואַרפט אום אַ בוים אויף די עפענטליכע וועגען און זיי צאַפּען אָב דאָס בלוט פון דער נאַציאָן אין מיליאָנען ערטער, אום אָנצופילען די קאַסען פון די פריווילעגירטע. דער שטעמפעל אויף די דאָקומענטען איז איצט אַן אַנדערער, אָבער דער שטאַאַט, זיין גייסט, זיינע אָרגאַנען, זיין טעריטאָריאַלע צענטראַליזאַציאָן, זיין צענטראַליזאַציאָן פון דער פערוואַלטונג, זיין ראָלע אַלס בעשעפער פון די מאָנאָפּאָלען — דאָס אַלעס איז געבליבען אונפערענדערט. אַזוי ווי אַ ריעזיגע פיאַווקע שטרעקט ער אויס זיינע אָרעמס יעדען טאָג איבער דאָס גאַנצע לאַנד.

די רעפובליקאַנער — איך רעד פון די, וואָס האָבען געמיינט ערענסט — זיינען בעהערשט געוואָרען פון דער אילוזיע, אַז מען קען זיך בענוצען מיט דער „שטאַאַטליכער אָרגאַניזאַציאָן", אום צו שאַפען אַן ענדערונג אין דער רעפובליקאַנישער ריכטונג — און אָט האָט איהר דעם רעזולטאַט. אָנשטאַט צו פערניכטען די אַלטע אָרגאַניזאַציאָן, פערניכטען דעם שטאַאַט און אויפצובויען אַ נייע אָרגאַניזאַציאָן אויף דעם אמת'ן פונדאַמענט פון דער געזעלשאַפט, אָנפאַנגענדיג מיט דער פרייער דאָרף־געמיינדע און די פרייע פעראייניגונגען פון די אַרבייטער, מיט דעם פעדעראַליזם, מיט דער איינפאַכער אָדער נאַטירליך צונויפגעשטעלטער גרופּירונג, האָבען זיי געטראַכט צו בענוצען זיך מיט „דער אָרגאַניזאַציאָן, וואָס האָט שוין עקזיסטירט." און דערפאַר וואָס זיי האָבען ניט פערשטאַנען, אַז מען קען ניט מאַכען אַ היסטאָרישע אינסטיטוציאָן געהן אין יעדער ריכטונג, וואָס מען דיקטירט איהר צו געהן, אַז זי מוז זיך געהן

איהר אייגענעם גאַנג, דערפֿאַר וואָס זי טראָגט אין זיך גופא דעם געזעץ פֿון איהר אייגענעם גאַנג, — אָט דעריבער זיינען זיי איינגעשלונגען גע־וואָרען פֿון דער דאָזיגער אינסטיטוציאָן.

און פֿערגעסט ניט, אַז אין דעם דאָזיגען פֿאַל איז גאָר קיין פֿראַגע ניט געווען וועגען אומענדערן די גאַנצע עקאָנאָמישע בעציהונגען אין דער געזעלשאַפֿט! עס האָט זיך דאַמאָלס בלויז געהאַנדעלט צו רעפֿאָרמירען געוויסע זייטען פֿון די פּאָליטישע בעציהונגען צווישען די מענשען.

און נאָך אַזאַ פֿאָלשטענדיגען דורכפֿאַל, נאָך אַזעלכע טרויעריגע ערפֿאַהרונגען וויל מען אונז נאָך אַלץ דערצעהלען, אַז עס איז גענוג, אַז דאָס פֿאָלק וועט פֿערכאַפּען די מאַכט פֿון'ם שטאַאַט, אום אויסצופֿיהרען די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן! — אַז אָט די אַלטע מאַשין, דער אָר־גאַניזם, וואָס האָט זיך ביסלעכוויז ענטוויקעלט אין פֿערלויף פֿון אַ גאַנצען היסטאָרישען פּראָצעס, אום צו דערשטיקען די פֿרייהייט, צו פֿערשקלאַפֿען דעם איינצעלנעם, כדי אַוועקצושטעלען די אונטערדריקונג אויף אַ לע־גאַלען פֿונדאַמענט, צו שאַפֿען מאָנאָפּאָליסטען, צו פֿערקריפּלען דעם מענשליכען מוח, אַז ער זאָל זיך צוגעוואוינען צו דער שקלאַפֿעריי — דאָס אָט אַזאַ מאַשין זאָל זיך פּאַסען וואונדערבאַר גוט פֿאַר די נייע פֿונקציאָנען, אַז זי וועט זיין דער אינסטרומענט, דער ראַהמען, פֿון אַ נייעם לעבען, דער מיטעל צו בעגרינדען פֿרייהייט און גלייכהייט אויף פֿעסטע עקאָנאָ־מישע פֿונדאַמענטען און אויפֿצוועקען די בעהאַלטענע קרעפֿטען פֿון דער געזעלשאַפֿט פֿאַר דער עראָבערונג פֿון אַ בעסערע צוקונפֿט!

וואָס פֿאַר אַ טרויעריגער, וואָס פֿאַר אַ טראַגישער אירטהום דאָס איז!

כדי דער סאָציאַליזם זאָל זיך קענען פֿריי ענטוויקלען, איז נייטיג איבערצובייטען די גאַנצע היינטיגע געזעלשאַפֿט, וועלכע גרינדעט זיך אויף דעם קליין־גייסטיגען קרעמער־אינדיווידואַליזם, פֿון אונטען ביז אויבען. עס האַנדעלט זיך ניט בלויז צו פֿערזיכערן דעם אַרבייטער מיט דעם „פֿולען ווערטה פֿון זיין אַרבייט", ווי מאַנכע דריקען זיך אויס אויף אַן אונקלאָרען און מעטאַפֿיזישען אופֿן; נאָר עס האַנדעלט זיך איבערצוביי־טען אַלע סאָציאַלע בעציהונגען צווישען די מענשען, אָנפֿאַנגענדיג מיט די, וואָס עקזיסטירען היינט צווישען דעם איינצעלנעם און זיין בירגער־מייסטער אָדער דעם דירעקטאָר פֿון דער אייזענבאַהן סטאַנציע, ביז צו די בעציהונגען צווישען די פּראָדוקציאָנס־גרופּען, דערפֿער, שטעדט און גאַנצע דיסטריקטען. אין יעדער גאַס, אין יעדען דערפֿעל, אין יעדער גרופּע מענשען, וואָס קלייבט זיך צונויף אַרום אַ פֿאַבריק אָדער אַן אייזענבאַהן

ליניע, דאַרף מען ערוועקען דעם שעפּפערישען, קאָנסטרוקטיווען און אָר־גאַניזאַטאָרישען גייסט, אום אויפצובויען דאָס גאַנצע געזעלשאַפטליכע לעבען אויף נייע פונדאַמענטען: — אין די פאַבריקען, אויף די אייזענבאַה־נען, אין די דערפער, אין די מאַגאַזינען, אין דער פּראָדוקציאָן און אין דער צוטהיילונג פון די פּראָדוקטען. אַלע בעציהונגען צווישען די איינ־צעלנע און צווישען גרופּען מוזען איבערגעענדערט ווערען, פון דעם ערש־טען טאָג, פון דעם ערשטען מאָמענט אָן, ווען מען וועט זיך צוריהרען צו דער איצטיגער קאָמערציעלער אָדער אַדמיניסטראַטיווער אָרגאַניזאַציאָן.

און אָט די געוואַלטיגע אַרבייט, וועלכע פאָדערט די פרייסטע טהעטיגקייט פון דעם שעפּפערישען גייסט פון די מאַסען, זאָל קענען אויס־געפיהרט ווערען אין די שמאָלע ראַהמקעס פון דעם שטאַאַט, אינערהאַלב דער פּיראַמידען־אַרטיגער אָרגאַניזאַציאָנס־פאָרם, וועלכע בעשטימט דעם אייגענטליכען כאַראַקטער פון יעדען שטאַאַט? מען וויל, אַז דער שטאַאַט, וועמענס איינציגע אויפגאַבע עס איז צו אונטערדריקען דעם איינצעלנעם, צו דערשטיקען יעדע פרייע איניציאַטיווע און צו פערזיכערן דעם טריאומפף פון איין בעשטימטער אידעע; וועלכע מוז נויטוועדיגערווייזע זיין די אידעע פון מיטעלמעסיגקייט, — מען וויל, אַז דערזעלבער שטאַאַט זאָל דיענען אַלס אַ ווערקצייג פאַר אויסצופיהרען אָט די געוואַלטיגע סאָציאַלע אומוועלצונג! ...מען וויל אויספיהרען די בענייאונג פון אַ גאַנ־צער געזעלשאַפט דורך רעגירונגס־דעקרעטען און וועהלער־מאַיאָריטעטען...

וואָס פאַר אַ קינדערשע פאָרשטעלונג דאָס איז!

* * *

דורך דער גאַנצער געשיכטע פון אונזער ציוויליזאַציאָן מאַניפעסטירען זיך צוויי טראַדיציאָנען, צוויי שטרעמונגען, וואָס זיינען פיינדליך איינע צו דער אַנדערער — די רוימישע טראַדיציאָן און די פאָלקסטימליכע טראַדיציאָן, די צענטראַליסטישע אָדער קייזערליכע טראַדיציאָן, און די פעדעראַליסטישע טראַדיציאָן, די אויטאָריטערע און די פרייהייטליכע טראַדיציאָן.

און היינט, ביי דעם שוועל פון דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן, שטע־הען אָט די צוויי שטרעבונגען ווידער איינע געגען די אַנדערע.

צווישען די דאָזיגע צוויי שטרעמונגען, וועלכע לעבען שטענדיג אין דער מענשהייט און האַלטען מלחמה איינע מיט די אַנדערע, צווישען דער פאָלקסטהימליכער ריכטונג און דער ריכטונג פון קליינע מינדערהייטען, וואָס זיינען דורשטיג נאָך פּאָליטישער און רעליגיעזער העררשאַפט, — האָבען מיר איין פאַר אַלע מאָל אויסגעקליבען אונזער ריכטונג.

מיר שליסען זיך אָן צו יענער ריכטונג, וואָס האָט געמאַכט די מענ־שען פֿון'ם 12טען יאָהרהונדערט צו אָרגאַניזירען זיך אויף דעם פֿונדאַ־מענט פֿון פֿרייער פֿערשטענדיגונג, פֿון פֿרייער אינדיווידועלער איניציאַ־טיווע און פֿון פֿרייער פֿעדעראַציאָן פֿון די פֿעראינטערעסירטע. מיר לאָזען עס איבער צו אַנדערע זיך אָנצוכאַפּען צו דער קייזערליכער, רוימישער און קירכליכער טראַדיציאָן.

* * *

די געשיכטע שטעלט ניט פֿאַר מיט זיך קיין שטענדיגע אונאונטער־בראָכענע ענטוויקלונג. אין פֿערשידענע צייטען האָט זיך די ענטוויקלונג אָבגעשטעלט אין געוויסע לענדער און האָט זיך אָנגעפֿאַנגען אין אַנדערע. עגיפּטען, פֿאָרדער־אַזיען, די ברעגעס פֿון'ם מיטעללענדישען ים, צענטראַל־אייראָפּאַ זיינען נאָכאַנאַנד געווען די הויפּט־פּלעצער פֿון דער היסטאָרי־שער ענטוויקלונג. אָבער יעדעס מאָל האָט זיך די דאָזיגע ענטוויקלונג אָנגעהויבען מיט דער פֿאַזע פֿון דעם פּרימיטיווען שטאַם; נאָכהער האָ־בען געפֿאָלגט די פֿאַזען פֿון דער דאָרף־געמיינדע און פֿון דער פֿרייער קאָמונע און צולעצט איז זי יעדעס מאָל אָבגעשטאָרבען אין דער פֿאַזע פֿון'ם שטאַאַט.

אין עגיפּטען האָט די קולטור זיך אָנגעפֿאַנגען מיט דעם פּרימיטיווען שטאַם. זי האָט שפּעטער דורכגעמאַכט די פּעריאָדע פֿון דער דאָרף־געמיינדע און פֿון די פֿרייע שטעדט; דערנאָך האָט זיך אָנגעהויבען די פּעריאָדע פֿון'ם שטאַאַט — אַ קורצע בליהונגס־פּעריאָדע און צולעצט דער טויט.

די ענטוויקלונג האָט זיך דאַן אָנגעפֿאַנגען פֿון דאָס ניי אין אשור, פּערסיען און פּאַלעסטינאַ; זי האָט דאָרט ווידער דורכגעמאַכט אַלע איינ־צעלנע שטופֿען: — דעם שטאַם, די דאָרף־געמיינדע, די פֿרייע שטאָדט, דעם אַל־מעכטיגען שטאַאַט — און דערנאָך איז געקומען דער טויט.

דערנאָך האָט אַרויסגעשפּראָצט אַ נייע קולטור אין גריכענלאַנד. זי פֿאַנגט זיך ווידער אָן מיט דעם שטאַם, דערגרייכט שריט פֿאַר שריט די דאָרף־געמיינדע און די פּעריאָדע פֿון די רעפּובליקאַנישע שטעדט. אין די פֿרייע שטעדט האָט די קולטור דערגרייכט איהר העכסטע שטופֿע. אָבער דער אָריענט האָט איהר אָנגעשטעקט מיט דעם גיפֿטיגען הויך פֿון זיינע דעספּאָטישע טראַדיציאָנען. די מלחמות און עראָבערונגען שאַפֿען די מלוכה פֿון אַלעקסאַנדער פֿון מאַקעדאָניען; דער שטאַאַט בעקומט אַ פֿעסטען פֿונדאַמענט, די פּיאַווקע האַלט אין איין וואַקסען, זי צו־שטערט די גאַנצע קולטור און דער סוף איז — דער טויט.

איצטער הויבט זיך אָן דערזועלבער ענטוויקלונגס־פּראָצעס אין רוים. אויך דאָרט געפינען מיר אין אָנפאַנג דעם שטאַם, דערנאָך די דאָרף־געמיינדע, דאַן די פרייע שטאָדט. מיט דער דאָזיגער פּאַזע דערגרייכט אויך רוים די העכסטע שטופּע פון קולטור. דערנאָך אָבער איז געקומען דער שטאַאַט, דאָס קייזעררייך — דער טויט.

אויף די חורבות פון׳ם רוימישען קייזעררייך האָבען קעלטישע, גערמאַנישע, סלאַווישע, סקאַנדינאַווישע שטאַמען אויפגעבויט אַ נייע קולטור. ביסלעכווייז האָט דער שטאַם ענטוויקעלט זיינע אינסטיטוציאָנען, ביז ער איז אָנגעקומען ביי דער דאָרף־געמיינד. די דאָזיגע פּאַזע האָט אָנגעהאַלטען ביז דעם 12טען יאָהרהונדערט. דאַן האָט זיך ענטוויקלט די רעפּובליקאַנישע שטאָדט פערבונדען מיט יענער מעכטיגער ענטוויק־לונג פון דעם מענשליכען גייסט, וועלכע האָט געפונען אַזאַ געוואַלטיגען אויסדרוק אין דער אַכיטעקטור, אין דער גראַנדיאָזער ענטוויקלונג פון די קינסטע און אין די פונדאַמענטאַלע ענטדעקונגען פון די נאַטור־וויסענ־שאַפטען... און דאַן איז געקומען דער שטאַאַט...

— דער טויט?

יאָ, דער טויט — אָדער בעסער די בענייאונג פון׳ם לעבען! די צושטערונג פון דעם שטאַאַט און די ענטוויקלונג פון נייע לעבענס־קוועלען אין טויזענדער און טויזענדער פערשידענע צענטערס, אַרויסוואַק־סענדיג פון דער לעבעדיגער איניציאַטיווע פון די איינצעלנע און פון די גרופּען אויף דעם באַזיס פון פרייער פערשטענדיגונג. אָדער דער שטאַאַט וועט דערשטיקען דאָס אינדיווידועלע און לאָקאַלע לעבען און מאָנאָפּאָ־ליזירען אַלע געביטען פון מענשליכער טהעטיגקייט. און צוזאַמען מיט איהם וועלען פאָרטגעזעצט ווערען די מלחמות, די אינערליכע קעמפּפע, אום צו פערכאַפּען די עפענטליכע מאַכט און יענע אויבערפלעכליכע רע־וואָלוציאָנען, וועלכע בייטען נור איבער די נעמען פון די טיראַנען און די פאָרמען פון שקלאַפעריי. און דער סוף פון דער דאָזיגער ענטוויקלונג וועט זיין — דער טויט.

איצט וועהלט אַליין!

(ענדע פון׳ם דריטען טהייל.)

פיערטער טהייל.

דער מאָדערנער שטאַאט.

I.

דער גרונד־פּרינציפּ פֿון דער מאָדערנער געזעלשאַפֿט.

אויב מיר ווילען גרינדליך פֿערשטעהן די ריכטונג פֿון דער איצטיגער געזעלשאַפֿטליכער ענטוויקלונג, זעהן וואָס דער סאָציאַלער פּראָגרעס האָט אונז געבראַכט ביז אַהער און וואָס מיר מעגען נאָך ערוואַרטען פֿון דער צוקונפֿט, מוזען מיר פֿריהער פֿון אַלעם אַ־אַליזירען די פֿערשידענע פֿאָרמען פֿון דער מאָדערנער געזעלשאַפֿט און פֿון דעם מאָדערנעם שטאַאַט.

עס פֿערשטעהט זיך, אַז די היינטיגע געזעלשאַפֿט איז נ י ט דער לאָגישער רעזולטאַט פֿון ערגעץ אַן איינהייטליכען פֿונדאַמענטאַלען פּרינציפּ, וועלכער איז צוגעפּאַסט געוואָרען צו די טויזענדער און טויזענדער פֿערשידענע בעדערפֿנישען פֿון׳ם מענשליכען לעבען. אַזוי ווי יעדער לעבעדיגער אָרגאַניזם, איז אויך די געזעלשאַפֿט אַ זעהר קאָמפּליצירטער פּראָדוקט פֿון טויזענדער קעמפֿע און טויזענדער קאָמפּראָמיסען צווישען איבערגעבליבענע עלעמענטען פֿון דער פֿערגאַנגענהייט און שטרעבונגען צו אַ בעסערער צוקונפֿט.

דער טהעאָקראַטישער גייסט פֿון אַן אוראַלטער פֿערגאַנגענהייט, די שקלאַפֿעריי, דער עמפּיראַליזם, די לייבאייגענשאַפֿט, די מיטעל־אַלטערל׳כע קאָמונע, אַלטע פֿאָראורטהיילען און דער מאָדערנער גייסט — אָט די אַלע עלעמענטען זיינען מעהר אָדער ווייניגער שטאַרק פֿערטראָטען אין דער היינטיגער געזעלשאַפֿט אין אַלע מעגליכע גראַדען און אָבשטופֿונגען. שאָטענס פֿון דער פֿערגאַנגענהייט און אונבעשטימטע פֿאָרמען פֿון דער צוקונפֿט, מנהגים און געוואוינהייטען, וואָס זיינען אונז נאָך איבערגעבל׳בען בירושה פֿון דער שטיין־צייט און שטרעבונגען צו אַ צוקונפֿט, וואָס מען קען קוים יואָס דערקענען אויף׳ן האָריזאָנט — דאָס

אַלעס קען מען געפֿינען אין די היינטיגע מענשליכע גרופּירונגען; און אַ שטענדיגער קאַמפּף צווישען אַט די פֿערשידענע עלעמענטען געהט אָן אין יעדען אינדיווידואום, אין אַלע שיכטען פֿון דער געזעלשאַפֿט, אין יעדען דור.

נאָר אויב מיר קוקען זיך עפּעס נעהנטער צו צו די גרויסע קעמפּפֿע, צו די גרויסע פֿאָלקס־רעוואָלוציאָנען, וועלכע האָבען שטאַטגעפֿונען אין אייראָפּאַ און אַמעריקאַ זייט דעם צוועלפֿטען יאָהרהונדערט, וועלען מיר דייטליך דערקענען אַ בעשטימטען פּרינציפּ. אַט די אַלע קעמפּפֿע, וואָס זיינען אָנגעגאַנגען פֿאַר די לעצטע אַכט הונדערט יאָהר, האָבען געהאַט פֿאַר אַ ציעל די אָבשאַפֿונג פֿון אַלעס דאָס, וואָס איז נאָך איבערגעבליבען פֿון דער אַלטער שקלאַפֿעריי אין דער מילדערער פֿאָרם פֿון לייב־אייגענשאַפֿט. די אַלע קעמפּפֿע זיינען אָנגעפֿיהרט געוואָרען, אום צו בעפֿרייען אָדער די בויערן, אָדער די איינוואוינער פֿון די שטעדט, אָדער ביידע צוזאַמען פֿון דער געצוואונגענער אַרבייט, וועלכע מען האָט אויף זיי אַרויפֿגעצוואונגען געזעצליך, פֿאַר דעם נוצען פֿון עטליכע פּריווילעגירטע. די אָנערקענונג, אַז יעדער מענש האָט אַ רעכט צו האַנדלען נאָך זיין אייגענעם ווילען נאָך, לויט זיינע פּערזענליכע פֿעהיגקייטען און קרעפֿטען; זיין רעכט זיך אַליין אויסצוקלייבען זיין אַרבייט און אויף אַזוי לאַנג, ווי ער אַליין געפֿינט פֿאַר נייטיג, אויף אַזאַ אופֿן, אַז קיין אַנדערער האָט ניט קיין שום רעכט צו צווינגען איהם צו טהאָן די דאָזיגע אַרבייט; מיט אַנדערע ווערטער, די בעפֿרייאונג פֿון דער פּערזענליכקייט פֿון די בויערן און האַנדווערקער — אַט דאָס איז געווען דער אייגענטליכער ציעל פֿון די אַלע פֿאָלקס־אויפֿשטענדע. די אויפֿשטענדע פֿון די קאָמונעס אין דעם 11טען און 12טען יאָהרהונדערט, די בויערן־רעוואָלטען אין דעם 15טען און 16טען יאָהרהונדערט אין בעהמען, דייטשלאַנד, בעלגיען און האָלאַנד, די רעוואָלוציאָנען פֿון 1381 און 1648 אין ענגלאַנד און ענדליך די גרויסע פֿראַנצויזישע רעוואָלוציאָן פֿון 1789 ביז 1793 — זיי אַלע האָבען געהאַט דעמזעלבען ציעל.

עס איז אמת, אַז דער ציעל פֿון די דאָזיגע רעוואָלטען איז בלויז טהיילווייז דערגרייכט געוואָרען. פּראָפּאָרציאָנעל מיט דער פּערזענליכער בעפֿרייאונג פֿון'ם מענשען, האָט מען אַרויפֿגעצוואונגען אויף איהם נייע עקאָנאָמישע בעדינגונגען, וועלכע האָבען פּאַראַליזירט זיין פּערזענליכע פֿרייהייט, איינגעשמידט איהם אין נייע קייטען און אַרויפֿגעלייגט אויף זיינע פּלייצעס דעם אַלטען יאָך דורך דער שטענדיגער דראָהונג פֿון'ם הונגער. אַ כאַראַקטעריסטישען ביישפּיעל האָבען מיר

געזעהן ניט זעהר לאַנג צוריק, ווען די לייבאייגענשאַפט איז אָבגעשאַפט געוואָרען אין רוסלאַנד. אין 1861 האָט מען בעפרייט די לייבאייגענע, אָבער מען האָט זיי אין דרעזעלבער צייט געצוואונגען צו צאָהלען פאַר זייער בעפרייאונג דורך דעם, וואָס זיי האָבען געמוזט אויסקויפען די ערד, וועלכע זיי אַליין האָבען קולטיווירט פאַר יאָהרהונדערטער; — די פאָלגע איז געוועזען נויט און עלענד און די איינפיהרונג פון א נייער עקאָנאָמישער לייבאייגענשאַפט. און דאָס, וואָס איז געשעהן אין רוסלאַנד, האָט שטאַטגעפונען אין דער איינער אָדער אין דער אַנדערער פאָרמע אין גאַנץ וועסט-אייראָפּאַ וועהרענד דעם 17טען און 18טען יאָהרהונדערט. דער פיזישער צוואַנג איז פערשוואונדען, אָבער נייע פאָרמען פון אונטערדריקונג זיינען עטאַבלירט געוואָרען. די געזעץ-ביכער פון די פערשידענע לענדער האָבען אָבגעשאַפט די פערזענליכע לייבאייגענשאַפט, אָבער זי איז באַלד ווידער ערשינען אין א נייער פאָרמע — אין אַן עקאָנאָמישער פאָרמע.

און דער דאָזיגער צושטאַנד ווערט אָנערקענט אַלס דער פונדאַמענטאַלער פרינציפּ פון אונזער היינטיגער געזעלשאַפט, צום טראָץ פון די טהעאָרעטישע ערקלערונגען פון דער געזעצגעבונג מכח דער אינדיווידועלער פרייהייט פון יעדען איינציגען. אין דער טהעאָריע איז די פרייהייט פון דער אַרבייט פראָקלאַמירט געוואָרען אַלס דער פונדאַמענטאַלער רעכט פון יעדען מענשען; לויט דעם געזעץ איז קיינער מעהר ניט געצוואונגען צו אַרבייטען פאַר אַנדערע. א קלאַס פון שקלאַפען, וועלכע זיינען געצוואונגען צו אַרבייטען פאַר זייערע הארען, עקזיסטירט מעהר ניט; און, וואָס אָנבעלאַנגט אייראָפּאַ, קען מען דאָ מעהר ניט געפינען קיין קלאַס מענשען, וועלכע זיינען געצוואונגען אָוועקצוגעבען דריי טעג אַרבייט א וואָך צו זייערע הארען, דערפאַר וואָס מען ערלויבט זיי צו בעאַרבייטען אַ שטיקעל ערד, צו וועלכע דער לייבאייגענער איז געוועזען צוגעשמידעט, אַזוי לאַנג ווי ער האָט געלעבט. יעדער מענש האָט היינט א רעכט צו אַרבייטען, וואו עס פערגלוסט זיך איהם און אַזוי פיעל ווי עס פע-גלוסט זיך איהם. — אָט דאָס איז דער הערשענדער פרינציפּ אין דער היינטיגער געזעלשאַפט, אַם וועניגסטענס אין דער טהעאָריע.

מיר ווייסען אָבער — און די סאָציאַליסטען פון אַלע ריכטונגען ווערען קיינמאָל ניט מיעד צו ווידערהאָלען דיזעלבע וואהרהייט טאָג-טעגליך — אַז אָט די זאָגענאַנטע פרייהייט עקזיסטירט איבערהויפּט ניט, זי איז ניט מעהר ווי אַן אילוזיע. מיליאָנען און מיליאָנען מענער, פרויען און קינדער זיינען געצוואונגען יעדען טאָג, אונטער דעם בייטש פון

הונגער, צו פֿערקויפֿען זייער אַרבייט צו אַ מייסטער און צו אָנערקענען די בעדינגונגען, וועלכע ער צווינגט זיי אָנצונעהמען. מיר ווייסען אויך — און מיר גיבען זיך די גרעסטע מיה צו ערקלעהרען עס צו די מאַסען — אַז אין דער פֿאָרם פֿון גרונד-שטייער, דירה-געלד און אַלגעמיינע אָב-גאַבען, וועלכע מען צאָהלט אַוועק דעם קאַפּיטאַליסטישען אייגענטהימער, זיינען די אַרבייטער פֿון די פֿעלדער און פֿאַבריקען נאָך אַלץ געצוואונגען צו אָפּפֿער'ן דריי טעג פֿון זייער אַרבייט יעדע וואָך. דער גאַנצער אונ-טערשיעד צווישען אַמאָל און היינט בעשטעהט אין דעם, וואָס פֿריהער האָבען זיי אַוועקגעגעבען זייערע דריי טעג אַרבייט צו איין האַרר, וועל-כער האָט זיי ערלויבט צו בעאַרבייטען אַ שטיקעל לאַנד אָדער איינפֿאַך צו וואוינען אונטער אַ דאַך — היינט אָבער גיבען זיי אַוועק זייערע דריי טעג צו פֿערשידענע האַררען.

מיר ווייסען אויך, אַז ווען איינער פֿון אונזערע עקאָנאָמיסטען וואָלט זיך, אין אַ שעהנעם טאָג, גענומען די מיה צו מאַכען ווירקליכע „פּאָ-ליטישע עקאָנאָמיע" און אויסרעכענען אַלעס, וואָס פֿערשידענע האַררען — דער מייסטער, דער הויז-בעזיצער, דער לענד-לאָרד, די אונצעהליגע צווישען-הענדלער, דער קאַפּיטאַל-בעזיצער און דער שטאַאט — נעהמען אַרונטער דירעקט און אינדירעקט פֿון דעם אַרבייטער'ס לוין, וואָלטען מיר איינפֿאַך איבערראַשט געוואָרען, זעהענדיג, ווי ווייניג עס בלייבט איבער פֿאַר צו בעצאָהלען אַלע איבעריגע אַרבייטער, מיט וועמענס פּראָדוקטען יעדער איינציגער אַרבייטער בענוצט זיך. דער אַרבייטער קען זיך קוים פֿאָרשטעלען ווי ווינציג קליין עס איז דער טהייל, וואָס קומט אויף דעם פֿעלד-אַרבייטער, וועלכער האָט פֿערזועט קאָרן און ווייץ פֿאַר איהם, אויף דעם מויערער, וואָס האָט געבויט דאָס הויז, אין וועלכען ער וואוינט און אויף אַלע אַנדערע, וועלכע פֿערפֿאַרטיגען די קליידער, וואָס ער טראָגט, די מעבעל אין זיין שטיבעל א.ז.וו. עס איז כמעט אונ-מעגליך צו מאַכען זיך אַ ריכטיגע פֿאָרשטעלונג, ווי ווייניג עס קומט צוריק צו די אַלע אַרבייטער, וועלכע פּראָדוצירען אַלצדינג, אין וואָס אַנדערע אַרבייטער נייטיגען זיך, אין פֿערגלייך צו דעם אונגעהייער גרוי-סען טהייל, וואָס ווערט פֿערכאַפּט פֿון די פֿעאָדאַל-באַראָנען פֿון אונזער צייט.

* * *

אָבער די דאָזיגע בערויבונג פֿון דעם אַרבייטער איז ניט דאָס ווערק פֿון איין האַרר, וועמען דאָס געזעץ האָט בעשטימט פֿאַר יעדען איינציגען אַרבייטער. ניין, פֿאַר דעם דאָזיגען צוועק איז געשאַפֿען געוואָרען אַ גאַנץ

בעזונדערער מעכאַניזם, וועלכער איז אויסערגעוועהנליך קאָמפּליצירט — אַ מעכאַניזם, וועלכער האָט ניט אין זיך קיין שום פּערזענליכעס און קיין שום פֿעראַנטוואָרטליכקייט. אַקוראַט ווי אין די אַלטע צייטען, אַזוי איז דער אַרבייטער אויך היינט געצוואונגען אַוועקצוגעבען אַ גרויסען טהייל פֿון זיין אַרבייט צו די פּריווילעגירטע; אָבער ער טהוט עס ניט מעהר אונטער דעם בייטש פֿון דעם האַרר. דער צוואַנג איז ניט מעה־ דער קערפּערליכער צוואַנג, ווי אין דער צייט פֿון לייבאייגענשאַפֿט. מען וועט איהם אַרויסוואַרפֿען אין גאַס, צווינגען איהם צו וואַנ־נען אין פֿערפֿוילטע לעכער; ער האָט קיינמאָל ניט גענוג איינצושטילען זיין הונגער; ער זעהט, ווי זיינע קינדער געהען אוים צוליעב מאַנגעל אין נאַהרונג און גע־זונדע לעבענס-בעדינגונגען; און ווען ער ווערט אַלט, בלייבט איהם מעהר ניט איבער, ווי צו בעטלען אין די גאַסען אָדער צו געהן אין אַן אַרבייטס-הויז. אָבער מען וועט איהם מעהר ניט אַוועקפֿיהרען אין אַ פּאָליציי־סטאַנציע, אַוועקלייגען איהם אויף אַ הילצערנע באַנק און איהם געבען אַזוי און אַזוי פֿיעל שמיץ, דערפֿאַר וואָס ער האָט אַ ראָק שלעכט גענעהט אָדער ניט גוט בעאַרבייט אַ פֿעלד, אַזוי ווי עס איז נאָך אין אונזערע קינדער יאָהרען געווען דער פֿאַל אין מזרח-זייט פֿון אייראָפּאַ און פֿריהער אין אַלע איבעריגע לענדער פֿון אייראָפּאַ.

אונטער דעם איצטיגען סיסטעם, וועלכער איז אין פֿיעלע הינזיכטען נאָך גרוייזאַמער און אונבאַרמהאַרציגער ווי דער אַלטער רעזשים איז געווען, האָט דער מענש פֿאַרט אַ געוויסען געפֿיהל פֿון פּערזענליכער פֿרייהייט. מיר ווייסען, אַז פֿאַר דעם פּראָלעטאַריער, איז דער דאָזיגער געפֿיהל ניט מעהר ווי אַן אילוזיע, און דאָך מוזען מיר אָנערקענען, דאָס אונזער גאַנצער מאָדערנער פּראָגרעס אין אַלע האָפֿנונגען פֿאַר דער צוקונפֿט גרינדען זיך אויף אָט דעם געפֿיהל פֿון פֿרייהייט, ווי קליין און בעשריינקט ער זאָל ניט זיין.

דער אָרעמסטער און עלענדסטער מענש וועט אפילו אין די מאָמענטען פֿון דעם גרוייזאַמסטען עלענד ניט פֿערבייטען זיין געלעגער אויף די האַרטע שטיינער אונטער אַ בריק אויף דער פֿערזיכערונג צו האָ-בען זיין שטיקעל ברויט יעדען טאָג, אויב די דאָזיגע זיכערהייט איז פֿערבונדען מיט דער נויטווענדיגקייט צו זיין אַ שקלאַף און צו טראָגען אויף זיך די קייטען פֿון אַ שקלאַף. נאָך מעהר! דער דאָזיגער געפֿיהל, אָט דער פּרינציפּ פֿון פּערזענליכער פֿרייהייט איז אַזוי טהייער צו דעם מאָדערנעם מענשען, אַז מיר זעהען כמעט טאָג טעגליך, ווי די אַרבייטער פֿון גאַנצע שטעדט ליידען איבער פֿאַר מאָנאַטען דאָס גרוייזאַמסטע עלענד

און מאַרשירען געגען די ביקסען און באַיאָנעטען פֿון זייערע רעגירער, בלויז אום אויפֿצוהאַלטען די רעכטע, וואָס זיי האָבען אויסגעקעמפֿט פֿאַר זיך. ביי די האַרטנעקיגסטע סטרייקס און די ביטערסטע רעוואָלטען פֿון די מאַסען שפּיעלט די פֿראַגע וועגען פּערזענליכע רעכטע היינט אַ פֿיעל גרעסערע ראָלע ווי געוועהנליכע לוין־פֿראַגען.

* * *

דאָס רעכט פֿון דעם מענשען צו אַרבייטען דאָס, וואָס ער קלייבט זיך אַליין אויס צו אַרבייטען און צו אַרבייטען אַזוי לאַנג, ווי עס פֿער־גלוסט זיך איהם צו אַרבייטען — אָט דאָס איז דער פּרינציפּ פֿון דער היינטיגער געזעלשאַפֿט. און די שטאַרקסטע אָנקלאַגע, וואָס מיר הויבען אויף געגען דער געזעלשאַפֿט, בעשטעהט אין דעם, וואָס די דאָזיגע פֿרייהייט, וועלכע איז אַזוי טהייער צו דעם מענשען, בלייבט פֿאַר דעם אַרבייטער נים מעהר ווי אַ פֿיקסע אידעע, אַן אילוזיע, דערפֿאַר וואָס ער איז געצוואונגען צו פֿערקויפֿען זיין אַרבייט צו דעם קאַפּיטאַליסט. און דער מאָדערנער שטאַאַט איז דער וויכטיגסטער אינסטרומענט צו האַלטען דעם אַרבייטער אונטער דעם יאָך פֿון דער דאָזיגער נויטוועג־דיגקייט דורך די מאָנאָפּאָלען און פּריווילעגיעס, וועלכע ער שאַפֿט יעדען טאָג פֿאַר דעם נוצען פֿון איין קלאַס בירגער און צום שאָדען פֿון אַלע אַנדערע. מען הויבט ווירקליך אָן צו פֿערשטעהן, אַז דער גרונד־פּרינציפּ, מיט וועלכען אַלע זיינען איינשטימיג, ווערט שטענדיג אונטערדריקט דורך דעם ווייט און ברייט ענטוויקעלטען סיסטעם פֿון מאָנאָפּאָלען. דער יע־ניגער, וואָס פֿערמאָגט קיין זאַך ניט, איז אויך היינט דער לייבאייגענער פֿון יענעם, וואָס פֿערמאָגט עפּעס, דערפֿאַר וואָס ער איז געצוואונגען צו אָנערקענען די בעדינגונגען פֿון דעם גרונד־בעזיצער, דעם פֿאַבריקאַנט, דעם הויז־בעזיצער, דעם הענדלער א.ז.וו.; ער איז דערפֿאַר געצוואונגען צו צאָהלען צו די רייכע — צו אַלע רייכע — אַ געוואַלדיגע טאַקסע, וועלכע איז דער רעזולטאַט פֿון די געשאַפֿענע מאָנאָפּאָלען. די דאָזיגע מאָנאָפּאָלען ווערען פֿערהאַסט פֿון די מאַסען ניט בלויז דערפֿאַר, ווייל זיי גיבען דעם רייכען די מעגליכקייט צו פֿיהרען אַ לעבען פֿון אַ ליידיג־געהער, נאָר הויפּטזעכליך דערפֿאַר, וואָס זיי גיבען די מאָנאָפּאָליסטען אַזעלכע רעכטע איבער דער אַרבייטער־קלאַס.

אונזער הויפּט בעשולדיגונג געגען דער היינטיגער געזעלשאַפֿט בע־שטעהט ניט אין דעם, וואָס דער פּרינציפּ איהרער איז אַ פֿאַלשער, פֿראָקלאַמירענדיג דאָס רעכט פֿון יעדען איינעם צו אַרבייטען דאָס, וואָס עס פֿערגלוסט זיך איהם צו אַרבייטען און אַזוי לאַנג ווי עס פֿערגלוסט

זיך איהם; נייז, מיר בעשולדיגען איהר דערפאַר, וואָס זי האָט געשאַפען אַזעלכע אייגענטהומס־בעדינגונגען, וועלכע ערלויבען ניט דעם אַרבייטער צו אַרבייטען וואָס און ווי לאַנג עס פערגלוסט זיך איהם, צו זיין דער האַרר פון זיין אַרבייט. מיר בעקעמפפען אָט די שטיעף־מוטערליכע געזעלשאַפט דערפאַר, ווייל זי האָט פריהער פראָקלאַמירט דעם פרינציפ פון אינדיווידועלער פרייהייט און דערנאָך האָט זיך אַוועקגעשטעלט די אַרבייטער פון די פעלדער און פאַבריקען אין אַזאַ פאָזיציאָן, וועלכע איז פונקט דער געגענטהייל פון דעם אויבען דערמאָהנטען פרינציפ; זי האָט געשאַפען אַ צושטאַנד פון אַ פערמאַסקירטער לייבאייגענשאַפט פאַר דעם אַרבייטער, וועלכער צווינגט איהם צו אַרבייטען פאַר זיינע הערערן און אַליין צו לעבען אין עלענד און ערנידעריגונג. מיט איין וואָרט, זי צווינגט איהם צו שמיעדען זיינע אייגענע קייטען.

אויב עס איז אמת, אַז דער פרינציפ פון אינדיווידועלער פרייהייט און פרייהייט פון דער אַרבייט איז ווירקליך אַזוי טהייער, אויב ער פערהאַסט אַזוי שטאַרק יעדע געצוואונגענע אַרבייט און האָט ליעב זיין פערזענליכע פרייהייט — דאַן איז דער וועג פאַר דעם רעוואָלוציאָנער גאַנץ קלאָר.

ער ווייזט צוריק אַלע פאָרמען פון אַ פערמאַסקירטער שקלאַפעריי. ער וועט אַרבייטען, כדי צו מאַכען אַ סוף צו אַ צושטאַנד, וואו פרייהייט איז ניט מעהר ווי אַ פוסטער וואָרט. ער וועט פערזוכען אויסצוגעפינען די אורזאַכע, וואָס פערהינדערט דעם אַרבייטער צו זיין דער אמת'ער האַרר פון זיינע גייסטיגע און קערפערליכע פעהיגקייטען; און זיין ציעל וועט זיין אַוועקצוראַכען מיט אַלע הינדערניסען — אויב עס איז נויטווענדיג, דורך געוואַלט — וועלכע שטעלען זיך דער פרייהייט אין וועג. און אין דערזעלבער צייט וועט ער זיין זעהר פאָרזיכטיג, כדי ער זאָל ניט שאַפען נייע הינדערניסען, וועלכע וואָלטען אפשר פערגרעסערט דעם וואָהלשטאַנד פון אַ געוויסען טהייל פון דער אַרבייטער־קלאַס פאַר אַ געוויסע צייט, נאָר אויף דעם רעכנונג פון זייער פרייהייט.

לאָמיר אַלזאָ אַנאַליזירען די דאָזיגע הינדערניסען, וועלכע בעשרייבקען די פרייהייט פון דעם אַרבייטער און זוכען איהם צו פערשקלאַפען, אין געגענזאַץ צו דעם פרינציפ, וואָס איז אַלגעמיין אָנערקענט געוואָרען אַלס דער גרונד פרינציפ פון דער היינטיגער געזעלשאַפט.

II.

שקלאפּען פון׳ם שטאאט.

„קיין מענש איז ניט געזעצליך געצוואונגען צו אַרבייטען פאַר אַ צווייטען.״ אָט דאָס איז, ווי מיר האָבען געזעהן, דער גרונד־פּרינציפּ פון דער מאָדערנער געזעלשאַפט — אַ רעכט, וועלכעס איז אויסגע־קעמפּפט געוואָרען דורך אַ גאַנצע סעריע פון רעוואָלוציאָנען. און די יעניגע פון אונז, וואָס האָבען נאָך געזעהן מיט זייערע אייגענע אויגען די לייבאייגענשאַפט אין דעם ערשטען העלפט פון׳ם 19טען יאָהרהונ־דערט, אין רוסלאַנד, אָדער די, וואָס האָבען נאָך געזעהן איהרע סמנים דאָ אין ענגלאַנד ביז 1848, וועלען וויסען ריכטיג אָבצושאַצען דעם ווערטה פון דער דאָזיגער עראָבערונג. די, וואָס האָבען נאָך געזעהן, ווי מען האָט אַוועקגעריסען קינדער מיט געוואַלט פון זייערע עלטערן, ווען די לעצטע זיינען געווען געצוואונגען אַריינצוגעהן אין אַ „וואָרק הויז״, ווי מען האָט אַוועקגעשיקט גאַנצע טראַנספּאָרטען פון זיי אין די באַוועל־שפּינערייען פון לאַנקאַשיר, וואו מען האָט זיי געצוואונגען צו אַרבייטען פערצעהן שטונדען אַ טאָג אונטער די שווידערליכסטע בעדינגונגען און פאַר אַ מיזעראַבלען לוין — די יעניגע פון אונז, וועלכע האָבען דאָס געזעהן און פערשטאַנען, וואָס פאַר אַ שטעמפּעל די דאָזיגע בעדינגונגען האָבען אַרויפגעדריקט אויף דער גאַנצער געזעלשאַפט, וועלען בעגרייפען די פולע בעדייטונג פון דעם איבערבייט, וואָס האָט שטאַטגעפונען דורך דער אָבשאַפונג פון דער געזעצליכער לייבאייגענשאַפט.

אָבער אויב די געזעצליכע פערפליכטונג צו אַרבייטען פאַר אַנדערע עקזיסטירט היינט ניט מעהר, האָט זיך אָבער דער שטאַאט גופא גענימען דאָס רעכט צו צווינגען זיינע אונטערטהאַנען צו מאַכען געצוואונ־גענע אַרבייט. נאָך מעהר — פּראָפּאָרציאָנעל ווי די בעציהונגען צווישען העררען און לייבאייגענע זיינען פערשוואונדען אין דער געזעלשאַפט, האָט דער שטאַאט פערגרעסערט זיין אייגענע מאַכט, אום צו צווינגען זיינע בירגער צו דער אַרבייט. און ער איז געווען אַזוי ערפאָלגרייך אין דער דאָזיגער אַרבייט, אַז די געזעץ־געבער פון׳ם 15טען און 16טען יאָהרהונדערט, וועלכע האָבען פערזוכט צו שאַפען אַזאַ מאַכט, וואָלטען דעם מאָדערנעם שטאַאט פּשוט מקנא געווען פאַר דער מאַכט, וועלכע ער האָט איבער זיינע אונטערטהאַנען.

היינט צו טאָג, למשל, צווינגט דער שטאַאט זיינע בירגער צו געבען זייערע קינדער אַן עלעמענטאַרע ערציהונג. דער פּרינציפּ דערפון איז

אויסגעצייכענט אַזוי לאַנג, ווי מיר זעהען דערינען ניט מעהר ווי דאָס רעכט פון יעדען קינד צו בעזוכען אַ שולע, אפילו ווען די עלטערן זיינען דאַגעגען און וואָלטען בעסער פאָרגעצויגען צו שיקען זייערע קינ־דער אין דער פאַבריק אָדער צו אַן אונגוויסענדער „שוועסטער" אין איר־גענד א מאָנאַסטיר. אָבער זעהט נור, וואָס עס איז געוואָרען פון דעם אונטערריכט אין אונזערע עלעמענטאַר־שולען. אונזער גאַנצע היינטיגע ערציהונג איז אַ געוועב פון פאַלשע לעהרען, אום צו איבערצייגען די קינדער פון דעם רעכט פון'ם שטאַאַט איבער זיינע אונטערטהאַנען; צו רעכטפאַרטיגען דאָס הייליגע רעכט פון דעם רייכען צו עקספּלאָטירען דעם אָרעמען און אַנצוקלייבען רייכטהימער אויף דעם רעכנונג פון יעד־נעם'ס עלענד; צו לערנען זיי, אַז ראַכע איז די העכסטע גערעכטיגקייט, ווי באַלד זי ווערט בעגאַנגען אין נאָמען פון דער געזעלשאַפט און אַז די גרעסטע מיליטערישע ערֹאָבערער און אונטערדריקער פון פעלקער זיינען די גרעסטע מענער, וואָס די מענשהייט פערמאָגט. נאָך ערגער—די שטאַאַטליכע ערציהונג — אַ ווירדיגער נאָכפאָלגער פון דעם ערציהונגס־סיסטעם פון די יעזואיטען — איז דער בעסטער מיטעל צו דערשטיקען אין דעם קינד'ס מוח יעדען אינסטינקט פון אונאַבהייגיגקייט און צו מאַכען פון איהם אַ געטרייען שקלאַף אין זיינע גערדאַנקען און האַנדלונגען.

ווען דאָס קינד איז אויפגעוואַקסען, קומט צו געהן דער שטאַאַט און צווינגט איהם צו ווערען אַ סאָלדאַט און צו פערריכטען אַלע סאָרטען אַרבייט פאַר דעם שטאַאַט און פאַר דער שטאָדט־פערוואַלטונג, אויב עס איז נויטווענדיג. אויסערדעם צווינגט דער שטאַאַט יעדען איינציגען, דורך טאַקסען און אָבגאַבען, אַוועקצוגעבען אַ געוואַלטיגען חלק פון זיין אַרבייט ווערהרענד זיין לעבען צו איהם און צו זיינע פריווילעגירטע; נאָר ער טהוט עס אויף אַזאַ אופן, אַז דער אונשולדיגער בירגער זאָל גלויבען, דאָס ער אַליין בעשטימט די אָבגאַבען דורך זיינע פערטרעטער, און אַזוי גיסען זיך אַריין אונגעהייערע סומען געלד אין די קאַסען פון'ם שטאַאַט.

אויף אַזאַ שטייגער איז איינגעפיהרט געוואָרען אַ נייער פרינציפ אין דער היינטיגער געזעלשאַפט. די פערזענליכע לייבאייגענשאַפט עקזיסטירט מעהר ניט. דער שטאַאַט האַלט ניט קיינע שקלאַפען, ווי עס איז געוועזען דער פאַל אין די פערגאַנגענע יאָהרהונדערטער, אפילו אין ענגלאַנד און פראַנקרייך. אַ קעניג קען היינט ניט מעהר אַרויסלאָזען אַ בעפעהל, אַז צוואַנציג אָדער דרייסיג טויזענד פון זיינע אונטערטהאַנען זאָלען אויפבויען זיינע פעסטונגען, פערפלאַנצען גערטנער און פאַרקס, ווי אויך די פאַ-לאַצען פון ווערסאַי, טראָץ דעם וואָס די אַרבייט האָט געפאָדערט די לעבענס

פון פיעלע הונדערטער מענשען, טראָצדעם וואָס „מען האָט יעדע נאַכט אוועקגעפיהרט גאַנצע וואָגענס פול מיט טויטע", ווי מאַראַט סעווינין האָט געשריבען. די שלעסער פון ווינדזאָר, ווערסאַי און פעטערהאָף ווערען היינט ניט מעהר געבויט דורך דער אַרבייט פון לייבאייגענע. אָבער מיט דער הילפע פון אָבגאַבען און טאַקסען, פרעטענדירענדיג, אַז ער דאַרף אויס־פיהרען „פראָדוקטיווע אַרבייטען", בעשיצען זיינע בירגער פון פערגרעסערן זייער וואָהלזיין", פרעסט דער שטאַאַט היינט אַרויס דיזעלבע דיענסטען פון זיינע אונטערטהאַנען.

* * *

מיר ווינען די ערשטע צו בעגריסען די אָבשאַפונג פון דעם פרינ־ציפ פון לייבאייגענשאַפט און צו בעטאָנען די וויכטיגקייט פון דער דאָ־זיגער אָבשאַפונג פאַר דעם אַלגעמיינעם פראָגרעס פון דער בעפרייאונגס־אידעע. עס איז, אָהן אַ צווייפעל, בעסער אַוועקצוגעבען אַזוי און אַזוי פיעל אַרבייטס־טעג אין דער פאָרם פון טאַקסען און אָבגאַבען, איידער מען זאָל אונז איינפאַך אוועקשלעפען נאָך נאַנסי, ליאָן, ווערסאַי אָדער וועסטמינסטער, אום דאָרטען העלפען אויפבויען די שלעסער, וועלכע זיינען בעשטימט געוואָרען פאַר דעם פערגניגען פון דעם קעניג און זיינע הויף־לייט; עס איז בעסער, זאָגאַר דאַן, ווען מיר מוזען צוגעבען, אַז די מייסטע אָבגאַבען ווערען פערוועדעט אויף אַזעלכע צוועקען, וואָס זיינען אונניצליך און זאָגאַר דירעקט שעדליך פאַר די פעלקער. און מיר פיהלען ווי פיעל מיר האָבען צו פערדאַנקען די מענער פון 1648, 1793 און 1848, וועלכע האָבען בעפרייט אייראָפאַ פון דער לייבאייגענשאַפט.

אָבער דער פאַקט בלייבט, אַז וואָס מעהר די פעלקער האָבען זיך בעפרייט פון דעם יאָך פון פערזענליכער לייבאייגענשאַפט אין פערלויף פון'ם 19 טען יאָהרהונדערט, אַלץ מעהר איז געוואַקסען זייער פערזענ־ליכער אָבהייגיגקייט און שקלאַפעריי צום שטאַאַט.

די צאָהל און פערשידענהייט, אַקוראַט ווי די קוואַנטיטעט פון די פערזענליכע „דיענסטען" — געצוואונגענע אַרבייט, וועלכע דער שטאַאַט פאָדערט פון זיינע בירגער—האַלט אין איין וואַקסען. ביי די ענדע פון'ם 19-טען יאָהרהונדערט האָבען מיר זיך זאָגאַר דערלעבט, אַז דער שטאַאַט האָט עפענטליך פראָקלאַמירט דאָס רעכט צו צווינגען מענשען צו דער אַרבייט. אַזוי צ.ב.ש. צווינגט ער די אייזענבאַהן־אַרבייטער דורך בעזונ־דערע געזעצע (זעה דעם געזעץ אין איטאַליען, וועלכער איז געמאַכט געוואָרען ניט לאַנג צוריק) צו אַרבייטען אין דער צייט פון אַ סטרייק; און דאָס מיינט ניט אַנדערש ווי פערזענליכע לייבאייגענשאַפט צו גונסטען

די אייזענבאַהן-קאָמפּאַניעס. פֿון די אייזענבאַהנער צו די קוילען-גרעבער און פֿון די קוילען-גרעבער צו די פֿאַבריקען איז ניט מעהר ווי אַ קורצער שריט. און אין דעם מאָמענט, וואו מען וועט ערשט אָנערקענען די אויס-רייד, אַז עס האַנדעלט זיך וועגען דער עפֿענטליכער זיכערהייט אָדער אפילו בלויז וועגען דער עפֿענטליכער בעקוועמליכ-קייט אָדער נויטווענדיגקייט, וועט מעהר ניט עקזיסטירען קיין שום גרענעץ פֿאַר דער מאַכט פֿון'ם שטאַאַט.

אויב מען האָט ביז איצט די אייזענבאַהנער און קוילען-גרעבער נאָך ניט בעהאַנדעלט אַלס פֿעררעטהער פֿון'ם שטאַאַט, ווען זיי זיינען ארויס אין סטרייק — אין רוסלאַנד איז עס יאָ געווען דער פֿאַל אין 1906, און אַ נייער געזעץ ערקלערט אַלע סטרייקס אין „פלעצער פֿאַר דעם נוצען פֿון דער עפֿענטליכקייט" אַלס אַ פֿערברעכען — איז עס געווען דערפֿאַר, ווייל מען האָט זיך פֿאָרלויפֿיג נאָך ניט גענייטיגט אין אזעלכע מאָס-רעגלען. אונזערע רעגירער ציהען נאָך אימער פֿאָר צו בענוצען זיך מיט דער דראָהענדער האַלטונג פֿון איינצעלנע אַרביימער, אום צו שיסען אויף די סטרייקערס און צו פֿעראורטהיילען זייערע פֿיהרערס צו געפֿענגניס. אין שפּאַניען האָט מען זאָגאַר געמאַרטערט אַ־בייטער אויף דעם שענד-ליכסטען אופן, אום צו בעשיצען די מאָנאָפּאָליסטען. זייט די שווידערליכע פֿערברעכען פֿון מאָנטכואיטש אין 1896, איז די מאַרטער-קאַמער פֿון דער אינקוויזיציאָן געוואָרען אַ שטענדיגע איינריכטונג אין שפּאַניען צום שוץ פֿון די גרויסע קאַפּיטאַליסטען.

ביז איצט האָט מען זיך בענוגענט מיט דער „פּריוויליגער שקלאַ-פֿעריי" פֿון אַ געוויסען טהייל פֿון די אַרבייטער, און דעריבער האָט מען נאָך ניט געפֿונען פֿאַר נייטיג צו פּראָקלאַמירען די געצוואונגענע שקלאַ-פֿעריי. אָבער אין דעם מאָמענט, ווען מען וועט זיך נייטיגען אין דעם, וועט מען זיך אויך בענוצען מיט אָט דעם מיטעל. און אויב מיר וועלען זיך ניט פֿאַרבע־ייטען בעצייטענס, וועלען מיר נאָך דערלעבען אַ טאָג, ווען מען וועט אונצופֿריעדענע סטרייקערס הינריכטען אָדער זיי פֿע־שיקען אין העלישע פֿיעבער-קאָלאָניען, בלויז דערפֿאַר וואָס זיי האָבען ניט ערפֿילט די „עפֿענטליכע דיענסטען", וועלכע די רייכע עקספּלאָטאַ-טאָרס האָבען אויף זיי אַרויפֿגעצוואונגען.

* * *

לאָמיר ניט האָבען קיין טעות אין דיזער הינזיכט. צוויי גרויסע שטרעמונגען פֿון געדאַנקען און האַנדלונגען זיינען כאַראַקטעריסטיש פֿאַר דעם 19-טען יאָהרהונדערט. פֿון איין זייט האָבען מיר געזעהן אַ

קאמפף נעגען אַלעס, וואָס עס איז נאָך איבערגעבליבען פֿון דער אַלטער לייבאייגענשאַפֿט. די אַרמעען פֿון דער ערשטער פֿראַנצויזישע רעפובליק, מאַרשירענדיג זיעג־רייך איבער גאַנץ אייראָפּאַ, האָבען איבעראַל אוועקגעמאַכט מיט דער לייבאייגענשאַפֿט, און ווען מען האָט אפילו שפּעטער פֿערזוכט איהר צוריק איינצופֿיהרען, איז געוועזן אונמעגליך איהר אויפֿצוהאַלטען. די רעוואָלוציאָן פֿון 1848 האָט אייראָפּאַ אין גאַנצען פֿון איהר בעפֿרייט. אין רוסלאַנד איז זי פֿערשוואונדען אין 1861 און אויף דעם באַלקאַן מיט אַכטצעהן יאָהר שפּעטער. די פֿאָלגע איז געוועזן, אַז די פּערזענליכע לייבאייגענשאַפֿט איז פֿערשוואונדען אין אַלע געזעץ־ביכער פֿון אייראָפּאַ.

נאָר דאָס איז נאָך ניט אַלעס: צווישען אַלע נאַציאָנען האָט דער מענש געאַרבייט, אום אויפֿצוהאַלטען דאָס רעכט פֿון זיין פּערזענליכער פֿרייהייט. ער האָט זיך בעפֿרייט ביז צו אַ הויכען גראַד פֿון דעם אַבערגלויביגען רעספּעקט צו דער אַריסטאָקראַטיע, צו דעם קעניגטהום און צו די זאָגענאַנטע העכערע קלאַסען, און דורך טויזענדער און טויזענדער קליינע רעוואָלוציאָנערע אַקטען אין אַלע ווינקלען פֿון אייראָפּאַ האָט ער אויסגעפֿיהרט, אַז מען זאָל אָנערקענען זיין רעכט אַלס אַ פֿרייען מענש דורך דעם, וואָס ער האָט זיך אַליין בענוצט מיט דעם דאָזיגען רעכט.

אין דערזעלבער צייט האָבען אַלע גייסטיגע בעוועגונגען פֿון'ם 19טען יאָהרהונדערט — די פּאָעזיע, דער ראָמאַן, די דראַמאַ און אפילו די מוזיק, ווען זיי האָבען אויפֿגעהערט צו זיין אויסשליסליכע לוקסוס אַרטיקלען פֿאַר די לייטינגעהער — געטראָגען דעמזעלבען כאַראַקטער. נעהמט, פֿאַר אַ ביישפּיעל פֿראַנקרייך! דערמאָהנט זיך אין וויקטאָר הוגאָ, אין אייזשען סי און זיינע „געהיימניסע פֿון פּאַריז", אין אַלעקסאַנדער דומאַ, —דעם עלטערען, פֿערשטעהט זיך—אין זשאָרזש סאַנד א.ז.וו. דערמאָהנט זיך אין די גרויסע קאָנספּיראַטאָרם באַרבעס און בלאַנקי און אין אַזעלכע היסטאָריקער ווי סיסמאָנדי און טהיערי, און איהר וועט אַליין אויסגעפֿינען, אַז די העכסטע רעזולטאַטען פֿון דער ליטעראַטור אין יענער צייט זיינען מעהר ניט געוועזן, ווי דער אויסדרוק פֿון יענער בעוועגונג, וועלכע האָט זיך מאַניפֿעסטירט אין יעדען ווינקעל פֿון פֿראַנקרייך, אין יעדער פֿאַמיליע, אין יעדען דיינקענדען מענשען, אום צו בעפֿרייען דעם איינצעלנעם פֿון די מנהגים און געוואוינהייטען פֿון פּערזענליכער לייבאייגענשאַפֿט.

אָבער אויסער דער דאָזיגער גרויסער פֿרייהייטליכער בעוועגונג האָט זיך מאַניפֿעסטירט נאָך אַ בעוועגונג, וועלכע איז אויך אַרויסגעוואַקסען

פון דער גרויסער פראנצויזישער רעוואָלוציאָן. דער ציעל פון דער לעצטער איז געווען צו ענטוויקלען די אַלמעכטיגקייט פון'ם שטאַאט אין נאָמען פון יענעם אונבעשטימטען און בעטריגערישען בעגריף, וועלכער האט געפענט אַ וועג פאַר יעדע פערזענליכע אמביציאָן: — דער בעגריף פון דעם אַלגעמיינעם וואָהלזיין, אָרגאַניזירט ניט דורך דער נאַציאָן גופא אין יעדער שטאָדט, אין יעדען דאָרף, נאָר דורך די אויסערוועהלטע זאָגענאנטע פערטרעטער פון'ם פאָלק.

די דאָזיגע אידעע, וועלכע איז געבוירען געוואָרען אין דער צייט, ווען די קירכע האט זיך אונטערגענומען צו בעהערשען די נשמה פון'ם מענשען, כדי זי זאָל איהם ברייגנען די ערלייזונג, און וועלכע מיר האָבען איבערגענומען בירושה פון דעם רוימישען קייזער־רייך און דעם רוימישען געזעץ, אט די דאָזיגע אידעע פון אַן אַלמעכטיגען שטאַאט האט שטילערהייט געמאַכט אַ געוואַלטיגען פּראָגרעס וועהרענד דעם ערשטען העלפט פון דעם פערגאַנגענעם יאָהרהונדערט.

נעהמט פאַר אַ ביישפּיעל די אַלגעמיינע מיליטער־פליכט אין דער פאָרמע, ווי זי עקזיסטירט היינט צו טאָג, און פערגלייכט איהר מיט דעם, וואָס זי איז געווען מיט עטליכע יאָהרהונדערטער צוריק; און איהר וועט דערקענען מיט שרעק, וואָס פאַר אַ געוואַלטיגען פאָרטשריט אָט די נייע לייבאייגענשאַפט, אונטער דעם יאָך פון'ם שטאַאט, האט געמאַכט, אין נאָמען פון אַלגעמיינער גלייכהייט.

דער לייבאייגענער אין מיטעלאַלטער האט קיינמאָל ניט דערלאָזען, אַז מען זאָל אָוועקרייבען פון איהם אַלע מענשליכע רעכטע ביז אויף אַזאַ גראַד, ווי עס איז דער פאַל מיט דעם מאָדערנעם מענשען אונטער דער גייסטיגער הערשאַפט פון פריוויליגער לייבאייגענשאַפט. מיט צוואַנציג יאָהר, ווען אַ יונגער מאַן נייטיגט זיך אַם מייסטען אין זיין פרייהייט, לאָזט ער זיך רוהיג פערשפּאַרען אויף דריי יאָהר צייט אין אַ קאַזאַרמע, וואו זיין גייסטיגע און מאָראַלישע געזונדהייט ווערט איינפאַך רואינירט — און פאַר וואָס? אום ער זאָל זיך אויסלערנען אַ פאַך, וואָס די שווייצער לערנען אין זעקס וואָכען צייט און וואָס די באָער־ס אין זיד־אַפריקאַ האָבען זיך אַזוי גוט אויסגעלערענט, בעאַרבייטענדיג זייערע פעלדער און רייטענדיג אויף זייערע פערד איבער די ווייטע סטעפּעס.

ער ריזיקירט ניט נור זיין לעבען, נאָר זיין פריוויליגע לייבאייגענשאַפט געהט פיעל ווייטער, ווי עס איז געווען דער פאַל מיט דעם לייבאייגענעם פון די אַלטע צייטען. ער ערלויבט דעם שטאַאט צו קאָנטראָלירען

זיין ליעבע; ער ווארפט אוועק א פרוי, וועלכע ער ליעבט און אנערקענט דעם צעליבאט*) פאר דער צייט, וואס ער איז סאלדאט; ער ווארפט זיך אונטער ווי אן אויטאמאט צו די בעפעהלען פון מענשען, וועמענס מיליטערישע קענטניסען און פעהיגקייטען ער האט ניט קיין שום מעגליכקייט צו קאנטראלירען. נאך מעהר! ער טראגט רוהיג איבער די מורא'דיגע גרויזאמקייטען אין די מיליטערישע שטראף-אבטהיילונגען פון „ביריבי", וועלכע ליסיען דעקאוו האט אונז פארגעשטעלט אין אזעלכע שוידערליכע קאלירען, און ער רעוואלטירט אפילו ניט געגען אזעלכע אונמענשליכע בעדינגונגען.

ווען האט עס געטראפען אין מיטעלאלטער, אז מענשען, וואס רופען זיך אליין פריי, זאלען זיך אונטערווארפען צו אזעלכע בעדינגונגען? ווען האט עס געטראפען, אז די בויערן און האנדווערקער פון יענער צייט זאלען זיך אנטזאגען פון זייער רעכט צו גרינדען זייערע אייגענע קאנ־ספיראטיווע געזעלשאפטען, אום צו בעקעמפפען די פעראייניגונגען פון די לארדען מיט די וואפען אין די הענד? קענט איהר געפינען אין מי־טעלאלטער א פעריאדע, וואס זאל זיין אזוי פינסטער, אז די בירגער פון די פרייע קאמונעס זאלען זיך אנטזאגען פון זייער רעכט אריינצוווארפען זייערע ריכטער אין טייך אריין אין דעם מאמענט, ווען זיי האבען זיך איבערציינט, אז זייער אורטהייל איז ניט קיין גערעכטער? און ווען האט עס געטראפען, זאגאר אין די פינסטערסטע צייטען פון דער אלטער גע־שיכטע, אז דער שטאאט זאל קענען קארומפירען דעם גאנצען עפענטליכען אונטערריכט, פון די עלעמענטארע שולען ביז די אקאדעמיעס, דורך זיין סיסטעם פון ערציהונג? מאקיאוועלי האט גע'חלום'ט פון אזא צו־שטאנד; אבער זיין טרוים איז ערשט פערווירקליכט געווארען אין דעם 19-טען יאהרהונדערט.

מיר האבען אלזא פאר די לעצטע הונדערט מיט צוואנציג יאהר א גרויסע *פראגרעסיווע* בעוועגונג, וועלכע האט געארבייט אין דעם ערשטען העלפט פון דעם פערגאנגענעם יאהרהונדערט פאר דער פאל־שטענדיגער בעפרייאונג פון דעם אינדיווידואום און פין דעם מענשליכען געדאנק; און מיר האבען אין דערזעלבער צייט א גרויסע *רעגרעסיווע* בעוועגונג, וועלכע האט אריבערגעשטיגען די ערשטע וועהרענד דעם צווייטען העלפט פון'ם 19טען יאהרהונדערט, און וועלכע ארבייט, אום

*) צעליבאט רופט מען דעם צושטאנד פון די קאטהאלישע גלחים, וועלכע דארפען ניט הייראטען. (דער איבערזעצער)

צוריק איינצופיהרען די לייבאייגענשאפט, נאר צו גונסטען דעם שטאאט און וועלכע פערזוכט איהר נאך צו פערשטארקערן דורך דעם, וואס זי מאכט פון איהר א פריוויליגע אינסטיטוציאן. אט דאס איז דער אייגענטליכער כאראקטער פון אונזער צייט.

אבער דאס אלעס, וואס מיר האבען דא דערמאהנט, האט בלויז א שייכות צו דירעקטער לייבאייגענשאפט. וואס אנבעלאנגט די אונ־דירעקטע לייבאייגענשאפט, וועלכע איז עטאבלירט געווארען דורך טאקסען, אבגאבען און פערשידענע קאפיטאליסטישע מאנאפאלען, האלט זי אין איין וואקסען. זי ווערט מיט דער צייט אזוי מעכטיג און דראהענד, אז עס איז די העכסטע צייט צו שטודירען איהר אויף אן ערנסטען אופן. און דאס וועלען מיר טהאן אין אונזער נעכסטען קאפיטעל.

III.

די בעשטייערונג: א מיטעל צו פערשטארקערן די מאכט פון׳ם שטאאט.

אויב דער שטאאט בעזיצט שוין א געוואלטיגע מאכט איבער זיינע אונטערטהאנען דורך דער אלגעמיינער מיליטער־פליכט, דורך דער עפענט־ליכער ערציהונג, וועלכע ער דירעקטירט פאר דעם נוצען פון די רייכע קלאסען, דורך דער קירכע און דורך זיינע טויזענדער בעאמטע, ווערט די דאזיגע מאכט נאך בעדייטענד פערשטארקערט דורך דער בעשטייע־רונג פון די מאסען.

די בעשטייערונג איז צוערשט געווען אזא אונשעדליכער מיטעל, אז די מאסען האבען איהר אליין בעגריסט און געפאדערט, דערפאר וואס זי האט פערנומען דעם פלאץ פון דער געצוואונגענער ארבייט פאר דעם שטאאט אדער פאר דער געמיינדע. היינט אבער איז די בעשטייערונג געווארען א שווערע לאסט, א מעכטיגע וואפע, וועמענס קראפט עס ווערט נאך פערשטארקערט דורך דעם, וואס מען קען איהר בעהאלטען אונטער טויזענדער פערשידענע פארמען, אום צו רעגירען דאס גאנצע עקאנאמישע און פאליטישע לעבען פון דער געזעלשאפט פאר די אינ־טערעסען פון די רעגירענדע און רייכע קלאסען. די יעניגע, וועלכע

האַלטען די מאַכט אין זייערע הענד, בענוגען זיך ניט צו פערטהיילען פריווילעגירטע און גוט בעצאָהלטע פאָסטען צווישען זיך, נאָר זייער וויכטיגסטע אויפגאַבע איז צו מאַכען און צו פערניכטען אונגעהייערע פערמעגענס, אָנצוקלייבען אונגעהייערע רייכטהימער אין די הענד פון עטליכע פריווילעגירטע, צו שאַפען מאָנאָפּאָלען און צו אונטערוואַרפען די מאַסען אונטער דעם יאָך פון די רייכע. און דאָס אַלעס ווערט געטהאָן אויף אַזאַ קלוגען אופן, אַז די ברייטע מאַסען פון די בעשטייערטע בעמערקען אפילו ניט די אונגעהייערע מאַכט, וועלכע זיי האָבען אַליין געגעבען אין די הענד פון זייערע רעגירער.

„אָבער ווי אַזוי קענט איהר נור אַטאַקירען אַזאַ איינריכטונג ווי די אַלגעמיינע בעשטייערונג?" פרעגען אונז די פערטהיידיגער פון'ם שטאַאַט. „איז דען פאַרהאַן נאָך אַ גערעכטערע זאַך ווי די בעשטייערונג פון אַלע שטאַאַטס-בירגער?" נעהמט אַלס אַ ביישפּיעל אַ בריק, וואָס איז אויפגעבויט געוואָרען פון די איינוואוינער פון אַ געוויסער געמיינדע. דער טייך האָט אָנגעשוואָלען פון פיעל רעגענען, און די בריק וועט איינפאַלען, אויב מען וועט איהר ניט ווי אַם שנעלסטען אויסבעסערן. איז עס ניט פערנינפטיג און גערעכט צו אַפּעלירען צו אַלע איינוואוינער פון דער געמיינדע, אַז זיי זאָלען טהאָן די אַרבייט? און אַזוי ווי די גרויסע מעהרהייט פון די בירגער זיינען פערנומען יעדער מיט זיין אייגענע אַרבייט, איז עס דען ניט מעהר ווי רעכט, דאָס אָנשטאַט וואָס יעדער איינער וועט מוזען אָבגעבען אַ טהייל פון זיין צייט, אום צו פערריכטען דעם שאָדען מעהר אָדער וויינינער שלעכט, זאָל מען בעסער פאָדערן פון יעדען בירגער אַ געוויסע סומע געלד, כדי די אַרבייט זאָל געטהאָן ווערען פון געלערנטע אַרביימער.

„אָדער נאָך אַ ביישפּיעל: — אָט איז אַ וועג, אויף וועלכען מען קען אַריבערגעהן אַ טייך צופוס. אָבער עס מאַכט זיך, אַז אין געוויסע צייטען פון'ם יאָהר, קען מען זיך ניט בענוצען דערמיט. פאַרוואָס זאָלען די איינוואוינער פון די אַרומיגע דערפער ניט אַרויפלייגען אויף זיך אַ געוויסע טאַקסע, אום צו בויען אַ בריק? און פאַרוואָס זאָלען די איינוואוינער פון אַ שטאָדט ביים ברעג פון'ם ים נ ט זיין איינשטימיג, אַז יעדער פון זיי זאָל בעצאָהלען אַ געוויסע סומע, פאַר אויסצובעסערן די געמויערטע ברעגעס? און וואָרום זאָל מען אויפבויען אין יעדער געמיינדע אַ קאָרן-שפּייכלער און יעדער זאָל ברייגגען אַזוי אין אַזוי פיעל קאָרן אָדער ווייץ, אָנשטאַט וואָס דער שטאַאַט וועט פערזאָרגען אַלע בירגער

מיט קאָרן און ווייץ, ווען עס מאַכט זיך אַ שלעכט יאָהר און ווערט דערפאַר נעהמען פון יעדען איינוואוינער אַ קליינע יעהרליכע טאַקסע?"

דאָס אַלעס שיינט אונז צו זיין אַזוי נאַטירליך, אַזוי פערנינפטיג, אַזוי גערעכט, דאָס אפילו דער ערגסטער אינדיווידואַליסט קען ניט זיין געגען אַזאַ בעשטייערונג, איבערהויפט, ווען עס עקזיסטירט נאָך אַ געוויסע גלייכהייט פון די פערמעגענס אין אַ דאָרף.

און נאָכדעם ווי מען האָט אונז פאָרגעשטעלט נאָך עהנליכע ביישפיעלע, קומען די עקאָנאָמיסטען און די פערטהיידיגער פון דעם שטאַאַט צו דעם שלוס, אַז די בעשטייערונג איז גערעכט און ווינשענסווערטה, פון וואָס פאַר אַ זייט מען זאָל איהר ניט בעטראַכטען און ענדיגען מיט דעם אויסגעשריי: „עס לעבע די בעשטייערונג!"

* * *

אָבער אָט די אַלע אַרגומענטען זיינען פאַלש פון'ם אָנהויב ביז'ן סוף. אויב עס איז אמת, דאָס געוויסע טאַקסען האָבען זיך טאַקע גענומען פון דער קאָמונאַלער אַרבייט, צו וועלכער אַלע איינוואוינער האָבען בייגעטראָגען זייער טהייל, האָבען אָבער די שווערע און פערשידענע טאַקסען און אָבגאַבען, וועלכע מיר צאָהלען היינט אַוועק דעם שטאַאַט, אַ גאַנץ אַנדערן אורשפרונג, נעמליך — די עראָבערונג.

עס זיינען געוועזן די פעלקער פון די עראָבערטע לענדער, פון וועלכע די אָריענטאַלישע מאָנאַרכען און שפּעטער די רוימישע קייזערס האָבען גענומען די אָבגאַבען פאַר געצוואונגענע אַרבייט. די רוימישע בירגער זיינען געוועזן פריי פון אָבגאַבען; זיי האָבען אַרויפגעוואָרפען די לאַסט אויף די פלייצעס פון די בעזיעגטע פעלקער. ביז צו דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן — און ביז צו אַ געוויסען גראַד נאָך היינט צו טאָג — זיינען די יעניגע, וואָס האָבען פרעטענדירט צו זיין די נאָכפאָלגערס פון דער ראַסע פון די עראָבערער (רוימער, גערמאַנען און נאָרמאַנען), די זאָגענאַנטע „אַדעל-מענער", געוועזן פריי פון אַלע טאַקסעס און אָבגאַבען. אין פראַנקרייך איז די ערד פון די אַדעלמענער און פון די, וואָס האָבען שפּעטער בעקומען אַן אַדעליגען טיטעל, געוועזן פריי פון אָבגאַבען ביז 1789. און די אונגעהייער רייכע לאָרדען דאָ אין ענגלאַנד, שאָטלאַנד און אירלאַנד צאָהלען נאָך ביז היינט צו טאָג כמעט גאָרנישט ניט פאַר זייער לאַנד.

די אָבגאַבען און טאַקסעס, וועלכע מיר צאָהלען היינט צום שטאַאַט, זיינען אַלזאָ בשום אופן ניט דער רעזולטאַט פון אַ פרייוויליגע

געמיינשאַפטליכע אַרבייט, מיט וועלכע אַלע זיינען איינשטימיג געווען; גיין, זיי זיינען אַ פּראָדוקט פון דער לייבאייגענשאַפט. אין 16־טען, 17־טען און 18־טען יאָהרהונדערט, ווען דער שטאַאַט האָט רואינירט זיינע בויערן דורך אונגעהייערע אָבגאַבען אין דער פאָרם פון אונבעצאָהלטער אַרבייט, זיינען די איינוואוינער קיינמאָל ניט בעשעפטיגט געוואָרען מיט די אַלע סאָרטען פון ניצליכער קאָמונאַלער אַרבייט, פון וועלכע מיר האָבען גערעדט בעפאָר. די קאָמונאַלע אַרבייטען האָבען די בויערן געמאַכט אויף זייער אַלטען שטייגער מיט דעם פּריוויליגען איינפערשטענדניס פון אַלע מיט־גלידער פון דער געמיינדע. אָבער די הונדערטער און טויזענדער בויערן, וועלכע מען האָט אונטער מיליטערישער בעוואַכונג טראַנספּאָרטירט פון זייערע פערוואָרפענע דערפלאַך נאָך בעשטימטע פלעצער פון דער מדינה, זיינען געווען געצוואונגען צו טהאָן גאַנץ אַנדערע אַרבייטען. זיי האָבען געמוזט בויען פעסטונגען און ברייטע „נאַציאָנאַלע", ד.ה. מי־ליטערישע וועגען און שאָסעען, כדי די זעלנער זאָלען זיי קענען בעסער אונטערדריקען; זיי האָבען געמוזט פיהרען גרויסע טראַנספּאָרטען מיט לעבענס־מיטלען פאַר די אַרמעען פון דעם קעניג אָדער פון די קלענערע פירסטען, אָדער מען האָט זיי געצוואונגען צו מאַרשירען צוזאַמען מיט די אַדעל־מענער, ווען די לעצטע האָבען געהאַלטען מלחמה, אום צו פער־כאַפּען מעהר שלעסער און מעהר לייבאייגענע. אַנדערע האָבען געמוזט אַרבייטען אין די מינען און פאַבריקען פון׳ם שטאַאַט; נאָך אַנדערע האָבען געאַרבייט אונטער דער אויפזיכט און בייטש פון שטאַאַטליכע בעאַמטע, אום צו בעפרידיגען די פערברעכערישע קאַפּריזען פון זייערע הארען: זיי האָבען אויסגעגראָבען וואַסער־גראָבענס אַרום די שלעסער, פער־פלאַנצט גערטנער, געבויט פּאַלאַצען פאַר די קעניגע, די באַראָנען און זייערע מעטרעסען און קורטיזאַנעס, אין דער צייט, ווען זייערע פרויען און קינדער האָבען אויפגעגעסען דאָס גראָז פון די לאָנקעס, אום איינ־צושטילען זייער הונגער, אָדער זיי זיינען געפאַלען פון די קוילען פון די זעלנער, ווען דער הונגער האָט זיי געטריבען צו מאַכען אַן אָנפאַל אויף אַ קאָרן־טראַנספּאָרט, וועלכען מען האָט אַוועקגעשיקט אין אויסלאַנד צו מאַכען געלד פאַר די לאָרדען.

עס איז געווען געצוואונגענע אַרבייט, וועלכע די עראָבערער האָבען אַרויפגעלייגט אויף די אונטערדריקטע, אַקוראַט ווי די ענגלענדער, פראַנ־צויזען, דייטשען און רוסען טהוען נאָך היינט מיט די שוואַרצע ראַסען אין אַפריקאַ און מיט די מאָנגאָלען אין אַזיען. שפּעטער האָט מען אַרויפ־געלייגט געצוואונגענע אַרבייט אויף די פּלייצעס פון אַלע אָרעמע לייט.

מיט איין וואָרט — ניט אַ פרייוויליגער איינפערשטענדעניס, נאָר ברו־
טאַלע געוואַלט איז געווען דער אייגענטליכער אורשפּרונג פון די אָב־
גאַבען, וואָס מיר צאָהלען היינט אַוועק דעם שטאַאַט. וואָס פאַר אַ וואונ־
דער איז עס, וואָס דער סיסטעם פון בעשטייערונג טראָגט נאָך היינט צו
טאָג אויף זיך דעם שטעמפּעל פון זיין ענטשטעהונג.

* * *

עס איז זיכער געווען אַ גרויסע פערלייכטערונג פאַר די איינוואוינער
פון די דערפער, ווען קורץ בעפאָר דעם אויסברוך פון דער גרויסער רע־
וואָלוציאָן, האָט מען אַוועקגעמאַכט אין פראַנקרייך מיט דער געצוואונ־
גענער אַרבייט און אייגעפיהרט אויף איהר פּלאַץ אַ בעשטימטע יעהר־
ליכע טאַקסע אין געלד.*) אָבער ביז דעם היינטיגען טאָג האָט די בע־
שטייערונג בעהאַלטען איהר אורשפּרינגליכען כאַראַקטער. ליגענדיג ביי
די געזעץ־געבער אין די הענד, האָט זי געהאַלטען אין איין וואַקסען און
הייפּטזעכליך צו גונסטען זייערע אייגענע אינטערעסען. מיט דער הילפע
פון אָבגאַבען און טאַקסעס האָט דער שטאַאַט — די אַליאַנץ פון דעם קעניג,
דער קירכע, דעם ריכטער און דעם אַדעל מאַן — שטענדיג פערגרעסערט דעם
פעלד פון זיין טהעטיגקייט און בעהאַנדעלט דאָס פאָלק ווי די איינוואוי־
נער פון אַ פערכאַפּטען לאַנד. צו דאַנקען אָט דעם קלוגען אינסטרומענט,
דער בעשטייערונג, מיט וועלכען מען קען בערויבען די מאַסען און זיי
זאָלען זיך אפילו ניט שטאַרק בעקלאָגען אויף דער רויבעריי, זיינען די
פעלקער היינט געוואָרען לייבאייגענע פון׳ם שטאַאַט, אַקוראַט ווי זייערע
עלטערן זיינען פריהער געווען לייבאייגענע פון די גרויסע לאָרדען.

האָט איהר, ווען עס איז, אויסגערעכענט, וואָס פאַר אַ סומע פון
אונזער אַרבייט מיר גיבען יעהרליך אַוועק צום שטאַאַט? קיין עקאָנאָ־
מיסט האָט עס ביז איצט ניט געטהאָן. קיינער פון זיי האָט ביז איצט
ניט פערזוכט אויסצורעכענען, וויפיעל טעג פון זייער אַרבייט דער פעלד־
אַרבייטער און דער אינדוסטריע־אַרבייטער זיינען געצוואונגען אַוועקצו־
געבען יעדעס יאָהר צו יענעם באַבילאָנישען געצען־בילד — דעם שטאַאַט.
און אויב מיר נעהמען זיך אונטער עס אַליין אויסצוגעפינען, צוזאַמענ־
צעהלענדיג אַלע יעהרליכע איינגאַהמען פון דעם שטאַאַט, די פּראָווינציאַל־

---

*) אין ענגלאַנד איז די געצוואונגענע אַרבייט אייגעפיהרט געוואָרען נאָך דער
שוואַרצער פּעסט (1349—1351). אונטער דער הערשאַפט פון דער קעניגין עלי־
זאַבעטה איז איהר פּלאַץ פערנומען געוואָרען פון בעשטימטע אַרבייטס-פּרייזען, און
אין 1814 זיינען אויך די לעצטע אָבגעשאַפט געוואָרען.

פערוואלטונגען און די געמיינדעס, וועלען מיר אויך ניט קומען צו קיין ריכ־טיגען רעזולטאט, ווייל דאס, וואס מיר ווילען וויסען, איז ניט וויפיעל געלד עס איז אריינגעקומען, נאר וויפיעל ארבייטס־שטונדען פון די פראדוצירער עס זיינען ענטהאלטען אין די מיליאנען פונטען, וועלכע גיסען זיך אריין אין די פערשידענע קאסען פון'ם שטאאט. אלעס, וואס מיר קענען זאגען, איז, אז די קוואנטיטעט ארבייט, וועלכע יעדער פון אונז גיט אוועק דעם שטאאט, איז זעהר א גרויסע און פאר אסך קלאסען מאכט עס אויס מעהרער ווי די דריי טעג א וואך, וועלכע דער לייבאייגענער האט גע־דארפט אוועקגעבען דעם לארד אדער בישאף. דען מיר דארפען ניט פערגעסען, אז וואס עס זאל ניט געטהאן ווערען צו רעפארמירען דעם בעשטייערונגס־סיסטעם, וועט דער ארבייטער שטענדיג זיין דער יעניגער, וועלכער וועט מוזען טראגען די גאנצע לאסט. יעדער גראשען, וואס קומט אריין אין דער שטאאטס־קאסע, ווערט נאך אלע גליקען בעצאהלט פון דעם ארבייטער, פון דעם פרא־דוצירער.

דער שטאאט מעג זיך צונעהמען א מעהר אדער ווייניגער גרויסען חלק פון די איינקינפטע פון דעם רייכען; אבער אימיצער דארף שאפען די איינקינפטע און קיינער קען עס ניט ווי נור דער, וואס פראדוצירט עפעס דורך זיין ארבייט. דער שטאאט פאדערט זיין חלק פון דער גנבה ביי דעם רייכען. אבער פון וואנען נעהמט זיך די גנבה, וועלכע שטעלט פאר מיט זיך אזוי און אזוי פיעל פערקויפטע אייזען, קארן, פארצעלאן אדער באוועל? זי נעהמט זיך פון דער פראדוקטיווער טהעטיגקייט פון די ארבייטער און פאר קיין פאל ניט פון ערגעץ אנדערש. און שוין ניט רעדענדיג פון די רייכטהימער, וועלכע קומען פון אויסלאנד און וועלכע שטעלען פאר מיט זיך די פרוכט פון דער אויסבייטונג פון אזוי און אזוי פיעל רוסען, הינדוס, שפאניער, אפריקאנער אדער פוטומאיא־אינדיאנער, איז עס דער ארבייטער פון דעם לאנד גופא, וועלכער דארף אוועקלייגען אזוי און אזוי פיעל ארבייטס־שטונדען, אום צו פערגרעסערן דעם פער־מעגען פון זיינע הארען און צו צאהלען די טאקסעס און אבגאבען, וועלכע דער שטאאט צווינגט איהם צו צאהלען.

אויב די אבגאבען דא אין ענגלאנד שיינען צו זיין אביסעל לייכטער, ווי אין די איבעריגע לענדער פון אייראפא, איז עס צוליעב צוויי אורזאכען: איין אורזאכע איז, וואס איין העלפט פון דעם ענגלישען פארלאמענט בעשטעהט פון גרונד־בעזיצער, וועלכע בעגינסטיגען זייערע קלאסען־גענאסען ווי ווייט מעגליך און לייגען ניט ארויף אויף זיי קיין גרויסע

טאַקסעס; אָבער די וויכטיגסטע אורזאַכע איז, וואָס ענגלאַנד איז צווישען אַלע לענדער די יעניגע, וועלכע לייגט אַרויף די העכסטע טאַקסעס אויף דער אַרבייט פֿון די פּראָדוצירער פֿון אַנדערע לענדער.*)

* * *

מען דערצעהלט אונז זעהר אָפֿט, דאָס אַ פּראָגרעסיווע בעשטייערונג פֿון די פֿערמעגענס, ד.ה. אַ טאַקסע, וואָס פֿערהעכערט זיך פּראָפּאָרציאָנעל צו די יעהרליכע איינקינפֿטע, וואָלט געווען אַ מיטעל צו צווינגען דעם רייכען צו צאָהלען מעהרער ווי דער אָרעמער. דאָס איז אויך געווען די אידעע פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן, וועלכע האָט געוואָלט איינפֿיהרען אַזאַ הויכע טאַקסע, דאָס יעדע איינקונפֿט, וואָס וועט אַריבערשטייגען £1000 אַ יאָהר, זאָל קאָנפֿיסקירט ווערען. אָבער אַלעס, וואָס אַ בעשיידענע פּראָגרעסיווע בעשטייערונג קען היינט אויפֿטהון, איז ניט מעהר, ווי צונעהמען פֿון דעם רייכען נאָך אַ שטיקעלע פֿון דאָס, וואָס ער האָט פֿערכאַפּט פֿון דעם פּראָלעטאַריער. דאָס איז אַלעס. אָבער עס וועט שטענדיג זיין דער אַרבייטער, וועלכער וועט דאַרפֿען צאָהלען, און ער וועט דאַרפֿען צאָהלען פֿיעל מעהר, ווי די איינקונפֿט־טאַקסע, וואָס דער שטאַאַט וועט אַרויפֿלייגען אויף דעם רייכען.

*) פֿון די גרינדליכע און אויספֿיהרליכע אונטערזוכונגען, וועלכע זיינען פֿערעפֿענטליכט געוואָרען אין דעם „*Journal of the Statistical Society*", קען מען דערזעהן, אַז די בעשטייערטע איינקינפֿטע פֿון ענגלישע קאַפּיטאַליסטען פֿאַר הלוואות צו פֿרעמדע שטאַאַטען און שטעדט און פֿאַר די סומען, וואָס זיי האָבען אינוועסטירט אין אויסלענדישע אייזענבאַהנען, שיף־פֿאַהרט, טעלעגראַפֿען, בענק און אינדוסטריען, בעטרעפֿט מעהר (פֿיעל מעהר) ווי £300.000.000 אַ יאָהר. דער רייגער פּראָפֿיט פֿון דעם גאַנצען ענגלישען עקספּאָרט פֿון היימישע פּראָדוקטען איז ווייניגער ווי £75 000.000 אַ יאָהר — אַ קליינע סומע אין פֿערגלייך מיט די אונגעהייערע פּראָפֿיטען, וואָס ווערען געמאַכט דורך שניידען קופּאָנען פֿון די שערס, וועלכע בעלאַנגען צו ענגלישע קאַפּיטאַליסטען. מען קען רוהיג זאָגען, אַז די וויכטיגסטע אינדוסטריע דאָ אין ענגלאַנד איז געלד אויסלייהען. ענגלאַנד געהט פֿערנעהמען דעם פּלאַץ, וואָס האָלאַנד האָט פֿערנומען אין דעם 17טען יאָהרהונדערט — דער גרויסער מלוה פֿון דער וועלט. דערנאָך קומט פֿראַנקרייך און זאָגאַר די קליינע בעלגיען, פּראָפּאָרציאָנעל צו דער צאָהל פֿון איהר בעפֿעלקערונג. לויט דער בערעכנונג פֿון אַלפֿרעד נעימאַרק, בעטרעפֿט די יעהרליכע איינקונפֿט פֿון פֿראַנקרייך £75.000.000 אָבער דער יעהרליכער פּראָפֿיט פֿון פֿראַנצויזישע קאַפּיטאַליסטען פֿאַר אויסלענדישע הלוואות בעטרעפֿט £100.000.000

די מייסטע מענשען בעגרייפען דאָס ניט; אָבער עס איז שטענדיג אַזוי. ניט לאַנג צוריק האָבען מיר אַליין געהאַט די געלעגענהייט צו בע-אָבאַכטען די דאָזיגע ערשיינונג אין בראַמלי. דאָרט איז די טאַקסע אויף בעוואוינטע הייזער פערהעכערט געוואָרען מיט פיער שילינג אַ יאָהר פאַר אַלע קליינע הייזלאַך, וועלכע ווערען בעוואוינט פון אַרבייטער. אָבער באַלד נאָך דער פערהעכערונג פון דער הויז־טאַקסע האָבען די הויז־בעזיצער געפאָדערט מיט זעקס פענס מעהר דירה־געלד אַ וואָך. דער רעזולטאַט איז געווען, אַז יעדער איינוואוינער האָט ניט נור געמוזט בעצאָהלען די פערהעכערטע טאַקסע, נאָר נאָך צוויי־און־צוואַנציג שילינג מעהרער, ווי דער שטאַאט האָט אַרויפגעלייגט אויף דעם הויז בעזיצער.

וואָס אָנבעלאַנגט די אונדירעקטע אָבגאַבען, ווייסען מיר אַלע, אַז עס זיינען פונקט די זאַכען, מיט וועלכע דער אַרבייטער בענוצט זיך, וואָס ווערען אָם העכסטען בעשטייערט; און אונזערע „טאַריף רעפאָר־מערס" טרוימען איצט זאָגאַר צו בעשטייערן די וויכטיגסטע נאַהרונג פון דער בעפעלקערונג — ברויט. און מיר ווייסען אויך, אַז ווען די אָבגאַבען פערהעכערן זיך מיט עטליכע פענים, דאַרף דער קויפער בעצאָהלען צוויי מאָל און דריי מאָל אַזוי פיעל פאַר זיינע פראָדוקטען.

* * *

עס איז אַזוי קלאָר, אַז נור דער, וואָס פראָדוצירט עפּעס, דער, וואָס שאַפט נייע רייכטהימער דורך זיין אַרבייט, איז דער יעניגער, וואָס קען בעצאָהלען די אָבגאַבען, אַז מיר דאַרפען עס גאָר ניט לענגער בעטאָנען. מיר קענען אַלזאָ רוהיג בעהויפטען, אַז שוין ניט רײדענדיג פון די טאַקסעס אויף אַזעלכע איינקינפטע, וואָס נעהמען זיך פון דער עקספּלאָטאַציע פון פרעמדע אַרבייטער אין דער פאָרם פון יעהרליכע פּראָצענטען פאַר אויסלענדישע הלואות, ווערען אַלע אַנדערע טאַקסעס, וואָס דער שטאַאט לייגט אַרויף אויף זיינע בירגער, אויסשליסליך בעצאָהלט פון די כמעט צוועלף מיליאָן אַרבייטער אין דיזען לאַנד. און דאָסזעלבע איז דער פאַל אין אַלע אַנדערע לענדער.

דאָ אין ענגלאַנד צאָהלט דער אַרבייטער זיינע אָבגאַבען, קאָנסומי־רענדיג ביער, בראַנפען, טהעע, קאַפע; צאָהלענדיג דירה־געלד צאָהלט ער אין דערזעלבער צייט די הויז־טאַקסע פאַר דעם הויז־בעזיצער און זאָגאַר מעהר ווי דאָס. ווען ער קויפט ברויט, צאָהלט ער אין דערזעלבער צייט די גרונד־טאַקסע, די הויז־טאַקסע, די טאַקסעס, וואָס דער בעקער צאָהלט אַוועק דעם שטאַאט, דעם געהאַלט פון די בעקעריי־אינספּעק־טאָרס, די אויסגאַבען פון די פינאַנץ־מיניסטעריום פאַר איינצוקאָלעקטירען

די פּערשידענע אָבגאַבען א.ז.וו. ווען ער קויפט קוילען, ווען ער מאַכט אַ רייזע מיט דער אייזענבאַהן, בעצאָהלט ער ניט נור די אייגענטהימער פון די מאָנאָפּאָלען, וועלכע דער שטאַאט האָט געשאַפען צו גונסטען די קאַפּיטאַליסטען, נאָר ער דאַרף אויך נאָך צאָהלען דעם טהייל פון דער גנבה, וועלכע די מאָנאָפּאָליסטען צאָהלען דעם שטאַאט אין דער פאָרם פון טאַקסעס. מיט איין וואָרט — עס איז דער אַרבייטער, וועלכער צאָהלט אַלע טאַקסעס און אָבגאַבען, וועלכע דער שטאַאַט, די פּראָווינץ, די שטאָדט לייגען אַרויף אויף זייערע בירגער, וואָס עס זאָל ניט זיין דער כאַראַקטער פון די דאָזיגע אָבגאַבען.

וויפיעל אַרבייטס-טעג רעפּרעזענטירען אָט די אַלע טאַקסעס און אָבגאַבען? איז ניט מעגליך, אַז אויב מיר זאָלען אַלעס צוזאַמענרעכענען, וועלען מיר געפינען, אַז דער אַרבייטער גיט היינט אַוועק מעהר טעג פון זיין אַרבייט צום שטאַאַט, ווי זיינע עלטערן האָבען געדאַרפט אַוועקגעבען פאַר דעם פעאָדאַל-באַראָן?

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס!

דער פאַקט איז, אַז די בעשטייערונג גיט אונזערע רעגירער די מעגליכקייט צו ענטוויקלען די אויסבייטונג פון דעם אַרבייטער ביז צו אַזאַ שטופע, ווי עס וואָלט, אונטער אַנדערע אומשטענדען, קיינמאָל ניט מעגליך געווען; זי האַלט די מאַסען אין אַן אָבגרונד פון עלענד, און ניט ברעכענדיג דעם געזעץ אפילו, שאַפט זי אַזעלכע פערמעגענס, וועלכע דער קאַפּיטאַל אַליין וואָלט קיינמאָל ניט געווען אימשטאַנד אָנצוקלייבען. מיט איין וואָרט, די בעשטייערונג — ווי מיר וועלען זעהן אין דעם נעכסטען קאַפּיטעל — איז אַ מיטעל צו פערגרעסערן דעם עלענד פון דעם פּראָלעטאַריער און דעם רייכטהום פון דעם מאָנאָפּאָליסט.

IV.

די בעשטייערונג — א מיטעל צו מאכען דעם רייכען רייכער.

דער סיסטעם פון בעשטייערונג איז אַזוי בעקוועם! די נאַאיווע מענשעלאַך — די „טהייערע בירגער", ווי מען אַדרעסירט זיי אין די וואַהל-פעריאָדען — האָבען זיך צוגעוואוינט צו זעהן אין דעם דאָזיגען סיסטעם דעם מיטעל פאַר אויספיהרען די גרויסע ווערק פון דער ציוויליזאַציאָן,

וועלכע זיינען ניצליך פאַר דער נאַציאָן. אָבער די רעגירער ווייסען גאַנץ גוט, אַז די בעשטייערונג איז פאַר זיי דער בעקוועמסטער מיטעל צו מאַכען גרויסע פערמעגענס אויף דעם חשבון פון קליינע; צו פעראָרעמען די מאַסען און צו בערייכערן אייניגע; אַ מיטעל, אום דעם בויער און אַרבייטער בעסער אַריינצוגעבען אין די הענד פון דעם פּראָצענטניק און דעם פאַבריקאַנט; צו ערמוטהיגען איין אינדוסטריע אויף דעם רעכ- נונג פון אַן אַנדערער און אַלע אינדוסטריען אויף דעם חשבון פון דער אַגריקולטור און דעם בויער אָדער אויף דעם חשבון פון דער גאַנצער נאַציאָן.

ווען אימיצער וואָלט היינט פאָרגעשלאָגען דעם פראַנצוויזישען פאַר- לאַמענט צו בעוויליגען פופציג מיליאָן פראַנק צו גונסטען די גרויסע גרונד־בעזיצער — אַזוי ווי סאַליסבורי האָט אין 1900 געטהאָן אין ענגלאַנד, אום צו בעלוינען זיינע קאָנסערוואַטיווע וועהלער — וואָלט זיך גאַנץ פראַנקרייך אויפגעהויבען ווי איין מאַן, און די רעגירונג וואָלט באַלד געמוזט אָבדאַנקען. אָבער מיט דער הילפע פון טאַקסעס און אָב- גאַבען נעהמט מען אַרויס אָט דיזעלבע פופציהן מיליאָן פון די קעשע- נעס פון די אָרעמע, אום דערמיט אָנצופילען די טאַשען פון די פּריווי- ליגירטע, און דאָס אַלעס ווערט געטהאָן אויף אַזאַ כיטרען אופן, אַז די קבצנים בעמערקען אפילו ניט דעם בעטרוג. קיינער שרייט ניט, קיינער פּראָטעסטירט ניט, און אַלעס געהט אַזוי ווי געשמירט, אַזוי גלאַט, דאָס אפילו די, וואָס בעשעפטיגען זיך ספּעציעל מיט דעם שטודיום פון דער בעשטייערונג, בעמערקען ניט די אויבען דער־מאָהנטע פונקציאָן פון דעם בעשטייערונגס־סיסטעם.

* * *

אַלעס געהט אַזוי איינפאַך! עס איז צ.ב. גענוג צו בעשטייערן דעם בויער מיט עטליכע סאַנטים מעהרער, זיין פערד, זיין וואָגען אָדער בעסער, זיינע פענסטער*), אום דורך דעם צו רואינירען מיט איין קלאַפּ די עקזיסטענץ פון צעהנדליגע טויזענדער אַקער־בויער. די, וואָס האָבען שוין סיי ווי סיי איבערגעטראָגען די ערגסטע ליידען, אום אויפצוהאַלטען די נאַקעטע עקזיסטענץ, די, וועלכע די קלענסטע קלייניגקייט האָט געקענט רואינירען און אַראָבשליידערן אין די רייהען פון דעם פּראָלעטאַריאַט, ווערען דאָס

*) די זאָגענאַנטע „פענסטער טאַקסע" איז אפילו אָפיציעל אָבגעשאַפט געוואָרען אין פראַנקרייך, אָבער זי עקזיסטירט נאָך אימער אונטער אַנדערע פאָרמען.
(דער איבערזעצער.)

מאָל פערניכטעט דורך אַ קליינע פערהעכערונג פון די אָבגאַבען. זיי פערקויפען זייער שטיקעל ערד און געהען אַריין אין שטאָדט, אום צו פערקויפען דאָרט זייערע צעהן פינגער צו ערגעץ אַ פאַבריקאַנט. אַנדערע פערקויפען זייער פערד און אַרבייטען איינגע׳עקשן׳טערהייט מיט דער לאָפּעטע, האָפענדיג, אַז עס וועט זיך זיי איינגעבען זיך צוריק אַרויפ־אַרבייטען. אָבער אַ נייע פערהעכערונג פון די אָבגאַבען מיט אַ פּאָר יאָהר שפּעטער גיט זיי דעם לעצטען קלאַפּ: איצטער ווערען זיי אויך פּראָלעטאַריער ווי זייערע פאָרגענגער.

אָט די דאָזיגע פּראָלעטאַריזירונג פון די שוואַכע דורך דעם שטאַאַט, דורך די רעגירער געהט אָן יאָהר איין יאָהר אויס, אָהן אַ שום אָבשטעל; זיי רופט ניט אַרויס קיין שום פּראָטעסטען, אויסער ביי די, וואָס זיינען רואינירט געוואָרען און וועמעס שטימען מען קען ניט דערהערען אין דער ברייטער עפענטליכקייט. וועהרענד די לעצטע פערציג יאָהר האָט זיך די דאָזיגע ערשיינונג מאַניפעסטירט אויף אַ גרויסען שטייגער אין רוסלאַנד, הויפּטזעכליך אין צענטראַל־רוסלאַנד, וואו דער חלום פון די גרויסע אינדוסטריע־באַראָנען — צו שאַפען אַ פּראָלעטאַריאַט — איז פער־ווירקליכט געוואָרען שטילערהייט מיט דער הילפע פון טאַקסעס און אָבגאַבען. ווען אַ געזעץ וואָלט פּלוצלינג רואינירט עטליכע מיליאָנען בויערן דורך אַן איינפאַכען שטריך מיט דער פעדער, וואָלט זיך אויפגע־הויבען אַ געשריי אין דער גאַנצער וועלט, זאָגאַר אין רוסלאַנד אונטער אַן אַבסאָלוטיסטישער רעגירונג. די בעשטייערונג האָט אויסגעפיהרט אויף אַ גלאַטען, שטילען אופן דאָס, וואָס דער געזעצגעבער וואָלט קיין מאָל ניט געהאַט דעם מוטה אויסצופיהרען עפענטליך.

און אונזערע עקאָנאָמיסטען, וועלכע שטאָלצירען מיט זייער טיטעל אַלס „מענער פון דער וויסענשאַפט", דערצעהלען אונז נאָך פון די גע־זעצע, וועלכע זיינען „דיקטירט" געוואָרען פון דער „עקאָנאָמישער ענט־וויקלונג", פון דעם „קאַפּיטאַליסטישען פאַטאַליזם", דעם קאַפּיטאַליזם, וואָס „מאַכט זיך אַליין דעם טויט", אין דער צייט, ווען אַן איינפאַכער שטודיום פון דעם בעשטייערונגס־סיסטעם וואָלט זיי ערקלערט אַ גוטע העלפט פון אַלעס דאָס, וואָס זיי שרייבען צו צו דעם פאַטאַליזם פון די עקאָנאָמישע געזעצע. אויף אַזאַ שטייגער רואינירט מען דעם בויער און רויבט פון איהם אַוועק זיין לאַנד — אין ענגלאַנד איז דאָס געטהאָן געוואָרען אין׳ם 17טען יאָהרהונדערט; מאַרקס פלעגט עס אָנרופען די „פּרימיטיווע אָנזאַמלונג פון׳ם קאַפּיטאַל" — און דערזעלבער פּראָצעס

געהט אַן ביז היינט צו טאָג, יאָהר איין יאָהר אויס מיט דער הילפע פון יענעם בעקוועמען אינסטרומענט — דער בעשטייערונג.

די גאַנצע בעהויפטונג, אַז דער קאַפּיטאַל איז געצוואונגען אָנצואַוואַקסען אַלץ מעהר און מעהר, לויט די אינערליכער געזעצע פון זיין איי־גענער ענטוויקלונג, האָט קיין שום וויסענשאַפטליכען ווערטה ניט; די מאַכט פון׳ם קאַפּיטאַל וואָלט שוין לאַנג פאַראַליזירט געוואָרען, אָהן דער הילפע פון זיין געטרייען דיענער, דעם שטאַאַט. פון איין זייט שאַפט דער שטאַאַט שטענדיג נייע מאָנאָפּאָלען — מינען, אייזענבאַהנען, וואַסער־פערזאָרגונג, טעלעפאָנען, דערצו נאָך מאַסרעגלען געגען די אַר־בייטער־אָרגאַניזאַציאָנען, פערפאָלגונגען פון סטרייקערס, פּריווילעגירטע ערציהונג א.ז.וו. א.ז.וו. — און פון דער אַנדערער זייט שאַפט ער ריעזיגע פערמעגענס און רואינירט די ברייטע מאַסען פון די אַרבייטער מיט דער הילפע פון טאַקסעס און אָבגאַבען.

אויב דער קאַפּיטאַליזם האָט מיטגעהאָלפען שאַפען דעם היינטיגען שטאַאַט, האָט אָבער אויך דער מאָדערנער שטאַאַט מיטגעהאָלפען שאַפען און ענטוויקלען דעם קאַפּיטאַליזם. — לאָמיר דאָס קיינמאָל ניט פערגעסען.

* * *

אַדאַם סמיטה האָט שוין אין דעם פערגאַנגענעם יאָהרהונדערט בע־טאָנט די גרויסע מאַכט פון דעם בעשטייערונגס־סיסטעם, אָבער ער האָט ניט פאָרטגעזעצט זיינע אונטערזוכונגען, וועלכע ער האָט אויפגעבויט אויף אַ זעהר ברייטען באַזיס; און ווען מיר ווילען היינט בעווייזען די דאָזיגע מאַכט פון דער בעשטייערונג, מוזען מיר נעהמען אונזער ביישפּיעל פון איבעראַל.

לאָמיר אָננעהמען פאַר אונזער ערשטען ביישפּיעל די גרונד־טאַקסע, די בעשטייערונג פון דער ערד, וועלכע איז איינע פון די מעכטיגסטע וואַפען אין די הענד פון׳ם שטאַאַט. דער אַכטער בעריכט פון דעם אַרבייטס־ביוראָ פון דעם שטאַאַט אילינאָיס אין אַמעריקאַ ענטהאַלט אַן איבערפלוס פון בעווייזען, וועלכע צייגען אונז, ווי אפילו אין אַ דעמאָ־קראַטישען שטאַאַט ווערען געמאַכט פערמעגענס פון מיליאָנען איינפאַך דורך די מעטהאָדען, מיט וועלכע דער שטאַאַט האָט געטראָפען דאָס גרונד־אייגענטהום אין שיקאַגאָ.

אָט די ריעזיגע שטאָדט האָט זיך פערגרעסערט מיט אַן אויסערגע־וועהנליכער שנעלקייט און דערגרייכט אַ בעפעלקערונג פון 1.500.000 אין פופציג יאָהר צייט. דער שטאַאַט, אַרויפלייגענדיג אַ הויכע טאַקסע אויף גרונד־אייגענטהום מיט הייזער דערויף, האָט אָבער בלויז געפאָדערט גאַנץ

קליינע אָבגאָבען פֿאַר דער ערד, וואָס איז נאָך נים פֿערבוים געווען אפילו אין די הויפּט־גאַסען, אין צענטער פֿון דער שטאָדט; אויף אַזאַ אופן האָט דער שטאַאַט געשאַפֿען פֿערמעגענס פֿון מיליאָנען. שטיקער לאַנד אין דער אָדער יענער גרויסער גאַס, פֿאַר וועלכע מען האָט בע־צאָהלט מיט פֿופֿציג יאָהר צוריק 200£ פֿאַר אַ צעהנט־חלק פֿון אַ העק־טאַר, זיינען היינט ווערטה 200.000£.

עס איז אַלזאָ גאַנץ קלאָר, אַז ווען די בעשטייערונג פֿון דער ערד וואָלט געווען אַ „מעטרישע", מיט אַנדערע ווערטער, אייב די טאַקסע פֿאַר יעדען קוואַדראַט־מעטער לאַנד — צי די ערד איז פֿערבוים צי נים — וואָלט געווען דיזעלבע; אָדער, נאָך בעסער, ווען די ערד וואָלט איבער־הויפּט בעלאַנגט צו דער געמיינדע, וואָלט געווען אונמעגליך, דאָס אַזעלכע ריעזיגע פֿערמעגענס זאָלען זיך קענען אָנקלייבען. די שטאָדט גופא וואָלט פּראָפֿיטירט דורך דער פֿערמעהרונג פֿון דער בעפֿעלקערונג, אַראָבנעה־מענדיג די טאַקסע פֿון אַזוי און אַזוי פֿיעל הייזער, וועלכע ווערען בע־וואוינט פֿון אַרבייטער. היינט אָבער איז פּונקט פֿערקעהרט — און די הייזער פֿון זעקס ביז צעהן שטאָק הויך, וואו די אַרבייטער וואוינען, צאָהלען דעם גרעסטען חלק פֿון די טאַקסעס. עס איז דער אַרבייטער, וועלכער איז געצוואונגען צו אַרבייטען, אום צו מאַכען דעם רייכען נאָך רייכער, ווי ער איז; און צום דאַנק דערפֿאַר צווינגט מען איהם צו לעבען אין שמוציגע, אונגעזונדטע לעכער, וועלכע — אַלע ווייסען עס — זיינען דער ערגסטער אָבהאַלט פֿאַר דער גייסטיגער ענטוויקלונג פֿון איהרע בעוואוינער און גיבען אַרויס בעסערע פּראָדוקטען פֿאַר דער אויסבייטונג דורך דעם פֿאַבריקאַנט. דער גאַנצער בעריכט*) איז פֿול מיט אינטערע־סאַנטע איינצעלהייטען און איבעראַשענדע פֿאַקטען וועגען דער דאָזיגער פֿראַגע.

* * *

אָדער נעהמט, למשל, דעם ענגלישען אַרסענאַל פֿון וואולידש. אַמאָל איז די גאַנצע געגענד, וואו וואולידש געפֿינט זיך היינט, געווען אַ וועל־דעל, וואו נור קראָליקעס האָבען געוואוינט. אָבער זייט דער שטאַאַט האָט דאָרט אויפֿגעבוים זיין גרויסען אַרסענאַל, איז וואולידש און די אַרומיגע געמיינדעס געוואָרען אַ גרויסע שטאָדט, וואו 20.000 אַרבייטער זיינען

*) Eighth Biennial Report of the Bureau of Labour Statistics of Illinois; Taxation, 1904.

בעשעפֿטיגט אין די פֿאַבריקען פֿון'ם שטאַאט מיט דער פּראָדוקציאָן פֿון צושטערונגס־מאַשינען.

אין יוני 1899 האָט אַ דעפּוטאַט געפֿאָדערט פֿון דער רעגירונג, זי זאָל פֿערהעכערן דעם לוין פֿון די אַרבייטער. — „וואָס פֿאַר אַ נוצען וועט עס ברייננגען?" האָט געענטפֿערט דער מיניסטער און עקאָנאָמיסט גאָשען. „די גרונד־בעזיצער וועלען סיי ווי סיי אַלעס איינשלינגען!..." וועהרענד די לעצטע צעהן יאָהר צייט איז דער לוין פֿון די אַרבייטער פֿערהעכערט געוואָרען מיט צוואַנציג פּראָצענט; אָבער די רענט, וואָס דער אַרבייטער דאַרף צאָהלען, האָט זיך אין דערזעלבער צייט פֿערהעכערט מיט פֿופֿציג פּראָצענט. די פֿערהעכערונג פֿון די אַרבייטס־פּרייזען (איך גיב דאָ איבער דעם מיניסטער'ס אייגענע ווערטער) האָט אַלזאָ בלויז געהאַט איין רעזולטאַט: זי האָט אַריינגעבראַכט די גרונד־בעזיצער און לענדלאָרדס אַ גרעסערע סומע אין זייערע טאַשען." (פֿיעלע פֿון זיי זיינען שוין געוואָרען מיליאָנערען.) עס פֿערשטעהט זיך, אַז דער אַרגומענט פֿון דעם מיניסטער איז ניט פֿאָלשטענדיג ריכטיג געווען; אָבער דער פֿאַקט, אַז די מיליאָנערען האָבען איינגעשלונגען דעם גרעסטען חלק פֿון די פֿערהעכערטע אַרבייטס־פּרייזען איז ווערטה אונזער בעזונדערע אויפֿמערקזאַמקייט. ער איז פֿאָלקאָם ריכטיג.

פֿון דער אַנדערער זייט זיינען די איינוואוינער פֿון וואוליטש די גאַנצע צייט געצוואונגען — אַזוי ווי עס איז דער פֿאַל אין יעדער גרויסער שטאָדט — צו פֿערדאָפּלען און צו פֿערדרייפֿאַכען זייערע טאַקסעס, פֿאַר אויסטריקענען די ערד, צו קאַנאַליזירען און אויסצופלאַסטערן די גאַסען פֿון דער שטאָדט, וועלכע איז שוין היינט ניט מעהר אַזוי פֿערפעסטעט ווי אַמאָל. אָבער צו דאַנקען דעם סיסטעם פֿון דער גרונד־טאַקסע און דער היינט עקזיסטירענדער אייגענטהום־שטייער אין אַלגעמיין, איז אָט די אונגעהייערע סומע געלד בלויז געווען אַ מיטעל צו פֿערגרעסערן דעם רייכטהום פֿון די גרונד־בעזיצער. „די גרונד־אייגענטהימער לאָזען זיך אַלזאָ פֿון די שטייער־צאָהלערס נאָך אַמאָל בעצאָהלען אין קליינעם פֿאַר די סאַניטאַרע פֿערבעסערונגען פֿון דער שטאָדט, פֿון וועלכע זיי אַליין האָבען געהאַט דעם גרעסטען נוצען און וועלכע זיינען אויסגעפֿיהרט געוואָרען מיט דעם געלד פֿון דיזעלבע שטייער־צאָהלערס", אַזוי זאָגט זעהר ריכטיג די „קאָמריידשיפּ", דער אָרגאַן פֿון די קאָאָפּעראַטאָרס אין וואוליטש.

נאָך אַ ביישפּיעל: אין וואוליטש האָט מען געמאַכט אַ דאַמפּף־פּראָהם פֿאַר אַריבערצופֿאָהרען די טהעמס און צו פֿערבינדען וואוליטש

מיט לאָנדאָן. צוערשט איז דאָס געווען אַ מאָנאָפּאָל, וואָס דער פּאַרלאַמענט האָט געשאַפֿען צו גונסטען אַ געוויסען קאַפּיטאַליסט, געבענדיג איהם די ערלויבניש צו עטאַבלירען אַ פֿערבינדונגס-מיטעל אין דער פֿאָרמע פֿון אַ דאַמפּף-פּראָהם. אָבער נאָך דעם ווי עס איז אַריבער אַ געוויסע צייט און דער מאָנאָפּאָליסט האָט גענומען צו טהייער בע-צאָהלט פֿאַר דער איבערפֿאָהרט, האָט די מוניציפּאַל-פֿערוואַלטונג אָב-געקויפֿט בייא איהם דאָס רעכט אַליין אָנצוהאַלטען דעם דאָזיגען דאַמפּף-פּראָהם. פֿאַר דאָס אַלעס האָבען די שטייער-צאָהלערס געמוזט צאָהלען £220.000 אין אַכט יאָהר צייט. אָבער דערנאָך האָט זיך דער ווערטה פֿון אַ שטיקעל לאַנד נעבען דעם פּראָהם פֿערהעכערט מיט £3000, אַ מציאה, וועלכע דער גרונד-אייגענטהימער, פֿערשטעהט זיך, האָט אַריינ-געכאַפּט. און אַזוי ווי דער ווערטה פֿון דעם דאָזיגען שטיק לאַנד האָלט אין איין וואַקסען, איז דורך דעם ענטשטאַנען אַ נייער מאָנאָפּאָל, אַ נייער קאַפּיטאַליסט צו דער גרויסער צאָהל, וועלכע דער ענגלישער שטאַאַט האָט שוין בעשאַפֿען.

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס. די אַרבייטער פֿון די רעגירונגס-פֿאַבריקען אין וואָוליטש האָבען געגרינדעט אַ טרייד-יוניאָן, און עס האָט זיך זיי איינגעגעבען צו בעקומען אַ העכערן לוין ווי מען צאָהלט אין אַנדערע פֿאַבריקען פֿון דערזעלבער אינדוסטריע. זיי האָבען אויך געגרינ-דעט אַ קאָאָפּעראַטיווע אָרגאַניזאַציאָן און האָבען פֿערקלענערט זייערע אויסגאַבען צום לעבען מיט אַ פֿערט-חלק. איצט איז געקומען „די שניט-צייט“ פֿאַר די עקספּלאָאַטאַטאָרס. ווען איינעם פֿון די דאָזיגע הערן האָט זיך פֿערוועלט פֿערקויפֿען אַ שטיק פֿון זיין ערד, האָט זיין אַגענט אין די לאָקאַלע צייטונגען פֿערעפֿענטליכט די פֿאָלגענדע אַנאָנסע: — „נעה-מענדיג אין אָנבעטראַכט די הויכע אַרבייטס-פּרייזען, וואָס מען צאָהלט די אַרסענאַל-אַרבייטער צו דאַנקען זייער טרייד-יוניאָן און די עקזיסטענץ פֿון אַ בליהענדער קאָאָפּעראַטיווער אָרגאַניזאַציאָן אין וואָוליטש, איז די געגענד אויסערגעוועהנליך גינסטיג פֿאַר צו בויען אַרבייטער-וואוינונגען.“ (די אַנאָנסע איז ווערטליך איבערגעגעבען.) מיט אַנדערע ווערטער מיינט דאָס: „עס מאַכט ניט אויס, מיינע הערען, אַז איהר וועט צאָהלען טהייער פֿאַר דעם שטיקעל ערד; די אַרבייטער, וואָס וועלען וואוינען אין אייערע הייזער, וועלען אייך שוין צוריקקעהרען אייער געלד מיט פּראָ-צענט!“ און מען צאָהלט, מען קויפֿט לאַנד צום בויען, און מען בויט, וויסענדיג, אַז דער אַרבייטער וועט שפּעטער מוזען בעצאָהלען פֿאַר אַלעס.

אָבער דאָס איז נאָך אויך ניט אַלעס. — איינִיגע ענטהוזיאַסטען

האָבען אַוועקגעלייגט אַסך מיה און אַ געוואַלטיגע אַרבייט, ביז עס האָט זיך זיי איינגעגעבען צו גרינדען אין דיזעלבע וואוליטש אַ מין קאָאָפּעראַטיווע שטעדטעל פֿון קליינע הייזלאַך פֿאַר אַרבייטער. אַ קאָאָפּעראַטיווע אָרגאַניזאַציאָן האָט געקויפֿט די ערד, מען האָט איהר אויסגעטריקענט, קאַנאַליזירט, געמאַכט די גאַסען — אַלעס אויף אַ קאָאָפּעראַטיווען אופֿן. דערנאָך האָט מען פֿערקויפֿט די שטיקלאַך ערד איינציגווייז צו די אַרבייטער און דיזעלבע קאָאָפּעראַציאָן האָט זיי געגעבען די מעגליכקייט צו בויען זייערע הייזלאַך אונטער זעהר בעקוועמע פֿינאַנציעלע בעדינגונגען. די גרינדער פֿון דער אונטערנעהמונג זיינען געוועז גליקליך. זיי האָבען געהאַט אַ פֿאָלשטענדיגען ערפֿאָלג, און זיי האָבען זיך ערקונדיגט אונטער וועלכע בעדינגונגען זיי קענען קויפֿען נאָך אַ העקטאַר פֿון די אַרומיגע לאַנד. זייער ערשטע שטיקעל לאַנד האָבען זיי בעצאָהלט מיט £1480 פֿאַר אַ העקטאַר. — איצטער האָט מען פֿון זיי געפֿאָדערט £3000 פֿאַר אַ העקטאַר. — פֿאַר וואָס? זעהר איינפֿאַך: — „מיינע העררען, אייער קאָאָפּעראַטיווע שטאָדט האָט זיך אויסגעצייכענט ענטוויקעלט, און דעריבער האָט זיך דער ווערטה פֿון דעם לאַנד פֿערדאָפּעלט.“

גאַנץ נאַטירליך! אויב דער שטאַאַט האָט געשאַפֿען און האַלט אויף דעם מאָנאָפּאָל פֿון גרונד־אייגענטהום צו גונסטען דיזען אָדער יענעם הערר, איז עס דערפֿאַר, אַז דער דאָזיגער הערר זאָל זיך קענען בערייכערן און אום צו פֿערהינדערן, אַז די אַרבייטער־שטאָדט זאָל זיך ווייטער ענטוויקלען, ווי עס איז געוועזן די אַבזיכט פֿון די אַרבייטער.

„עס לעבע דער שטאַאַט!“

„אַ־בייט פֿאַר אונז, אָרעמע בהמה, וואָס דו גלויבסט, אַז דו קענסט פֿערבעסערן דיין שיקזאַל דורך קאָאָפּעראַטיווע אָרגאַניזאַציאָנען, ניט האָבענדיג דעם מוטה זיך צוצו־יהרען אין דערזעלבער צייט צום פּריוואַט־אייגענטהום און צו דעם בעשטייערונגס-סיסטעם פֿון׳ם שטאַאַט.“

* * *

אָבער עס איז גאָר ניט נייטיג צו געהן נאָך שיקאַגאָ אָדער וואוליטש; זעהען מיר דען ניט אין יעדער גרויסער שטאָדט, אַז דורך דעם וואָס דער שטאַאַט בעשטייערט די פֿינף און זעקס־שטאָקיגע הייזער, וואו די אַרבייטער וואוינען, פֿיעל העכער ווי דעם פּריוואַט־האָטעל פֿון דעם רייכען, שאַפֿט ער אַ געוואַלטיגען פּריווילעגיום פֿאַר דעם לעצטען? ער ערלויבט איהם צו געניסען דעם מעהר־ווערטה, וואָס זיין אייגענטהום בעקומט דורך דער פֿערגרעסערונג און פֿערשעהנערונג פֿון דער שטאָדט;

אָבער עס זיינען די טאַקסעס פֿון די זעקס-שטאָקיגע הייזער, וואו דאָס עלענד יאַווערט זיך, די טאַקסעס, וועלכע ווערען בעצאָהלט מיט די אָרעמע לוינען פֿון די אַרבייטער, פֿון וועלכע מען נעהמט הויפּטזעכליך די מיט-לען צו פֿערשעהנערן די שטאָדט!

מען וואונדערט זיך, וואָס די שטעדט פֿערגרעסערן זיך אַזוי שנעל אויף דעם חשבון פֿון די דערפֿער. מען וויל איינפֿאַך ניט זעהן, אַז די גאַנצע פֿינאַנץ-פּאָליטיק פֿון דעם 19טען יאָהרהונדערט איז געווען צו בעשטייערן דעם אַקער-בויער — דעם אמת'ן פּראָדוצירער, דערפֿאַר וואָס ער קען היינט דריי, פֿיער און צעהן מאָל מעהר פּראָדוקטען אַרויסבעקומען פֿון דער ערד ווי אַמאָל — פֿאַר דעם נוצען פֿון די שטעדט, ד.ה. פֿאַר דעם נוצען פֿון די באַנקירען, אַדוואָקאַטען, קאָמער-ציאַנטען און פֿאַר דער גאַנצער באַנדע פֿון ליידיג-געהער און רעגירער.

זאָל מען אונז ניט דערצעהלען, אַז די דאָזיגע גרינדונג פֿון מאָנאָ-פּאָלען צו גונסטען די רייכע איז ניט דער אייגענטליכער וועזען פֿון דעם מאָדערנעם שטאַאַט און די אורזאַכע פֿון דער סימפּאַטיע, וועלכע ער געפֿינט ביי די רייכע און געבילדעטע, וואָס האָבען דורכגעמאַכט די העכערע שטאַאַטס-שולען. אָט האָט איהר אַן אויסגעצייכענטען ביישפּיעל, וועלכער איז נאָך גאַנץ ניי, מכח דער אָנווענדונג פֿון דער בעשטייערונגס-סיסטעם אין אַפֿריקאַ.

עס איז בעקאַנט, אַז דער הויפּט-מאָטיוו פֿון דער מלחמה צווישען ענגלאַנד און די באָערס, איז געווען אָבצושאַפֿען דעם געזעץ פֿון די באָ-ערס, וועלכער האָט ניט ערלויבט, אַז מען זאָל קענען צווינגען די שוואַרצע צו אַרבייטען אין די גאָלד-מינען. די ענגלישע קאָמפּאַניס, ייאָס האָבען זיך געגרינדעט צו עקספּלאָטירען די מינען, האָבען ניט געמאַכט דעם פּראָפֿיט, וועלכען זיי האָבען ערוואַרטעט. אָט זיינען איינִיגע ווערטער, וואָס דער גראַף גרעי האָט געזאָגט אין פּאַרלאַמענט: „איהר דאַרפֿט זיך איין פֿאַר אַלע מאָל אַרויסשלאָגען דעם געדאַנק פֿון קאָפּ, אַז איהר וועט קענען ענטוויקלען אייערע מינען דורך די אַרבייט פֿון די ווייסע... מען וואָלט עס געקענט אויספֿיהרען, ווען מען זאָל בעשטייערן יעדען הייזעל פֿון די שוואַרצע מיט אַ פֿונט, אַזוי ווי מיר האָבען שוין געטהאָן אין באַזוטאָ-לאַנד; אויך וואָלט מען געקענט איינפֿיהרען אַ קליינע אַרבייטס-טאַקסע (15 שילינג) פֿאַר די שוואַרצע, וועלכע קענען ניט בעווייזען שוואַרץ אויף ווייס, אַז זיי האָבען געאַרבייט פֿיער מאָנאַט (אַ יאָהר) ביי ווייסע.„*

*) Hobson, The War in South Africa, p. 234.

אויף אַזאַ שטייגער איז די לייבאייגענשאַפט, וועלכע מען האָט ניט געהאַט קיין מוטה ווידער עפענטליך איינצופיהרען, צוריק עטאַבלירט געוואָרען מיט דער הילפע פון דעם *בעשטייערונגס־סיסטעם*. לייגט אַרויף אויף יעדעם אָרעמע הייזעל אַ טאַקסע פון אַ פונט, און די לייב־אייגענשאַפט שטייגט ווידער אויף תחית־המתים! און ראַד, דער אַגענט פון סעסיל ראָודהס, האָט אַליין אַרויסגעלאָזט די קאַץ פון זאַק, שרייבענדיג: „אויב מיר האָבען אויסגעשלאַכט מיט אונזערע מאַקסים קאַנאָנען צעהן ביז צוואַנציג טויזענד דערווישעס, ווייל די אינטערעסען פון דער ציוויליזאַציאָן האָבען עס כלומר'שט געפאָדערט, דאַן איז עס זיכער ניט קיין געוואַלט־אַקט צו צווינגען די איינגעבוירענע פון זיד־אַפריקאַ, זיי זאָלען *אָבגעבען דריי מאָנאַט אין אַ יאָהר פאַר עהרליכע אַרבייט*.״ שטענדיג דיזעלבע צוויי אָדער דריי טעג אַרבייט אַ וואָך פאַר דעם האַרר — מען קען פון זיי קיינמאָל ניט פטור ווערען! וואָס אָנבעלאַנגט די בעצאָהלונג פאַר דער „עהרליכער אַרבייט", ערקלערט אונז ראַד אויסדריקליך, אַז צוויי פונט צעהן אָדער צוויי פונט פופצעהן אַ מאָנאַט איז אַ „קראַנקהאַפטע סענטימענטאַליטעט". אַ פערט חלק פון דער דאָזיגער סומע איז פאָלשטענדיג גענוג. אויף אַזאַ אופן וועט דער שוואַרצער קיינמאָל ניט קענען אָנקלייבען רייכטהימער און וועט שטענדיג מוזען בלייבען אַ לייבאייגענער. מען דאַרף *אָוועקרייבען* פון איהם אין דער פאָרם פון טאַקסעס און אָבנאַבען דאָס, וואָס ער בעקומט אַלס לוין פאַר זיין אַרבייט; מען דאַרף זעהן, אַז ער זאָל זיך ניט קענען אָברוהען!

און ווירקליך, זייט די ענגלענדער זיינען געוואָרען די הערשער פון טראַנסוואַל און פון די „שוואַרצע", איז די אויסגראָבונג פון גאָלד געוואַקסען פון £12.480.000 אויף £35.000.000. אַן ערך צוויי הונדערט טויזענד „שוואַרצע" זיינען איצטער געצוואונגען צו אַרבייטען אין די גאָלדגריבער, אום צו פערמעהרען דעם רייכטהום פון די קאָמפּאַניס, וועלכע זיינען געווען די הויפּט פעראורזאַכער פון דער מלחמה.

אָבער דאָס, וואָס די ענגלענדער האָבען געטהאָן אין אַפריקאַ, אַריינפיהרענדיג די שוואַרצע אין אַ צושטאַנד פון שטענדיגען עלענד, כדי זיי זאָלען זיין געצוואונגען צו אַרבייטען פאַר די קאָמפּאַניס; דאָסזעלבע האָט געטהאָן דער שטאַאַט געגען די בויערן וועהרענד דריי הונדערט יאָהר צייט אין גאַנץ אייראָפּאַ; און ער טהוט עס נאָך היינט, אום צו צווינגען די אַרבייטער אין די שטעדט צו אַרבייטען פאַר זייערע האַררען.

און טראָץ דעם דערצעהלען אונז אונזערע אוניווערזיטעטס-געלעהרטע נאָך אַלץ מכח די „אונפערמיידליכע און אונפערענדערליכע געזעצע" פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע!

אָט האָט איהר נאָך אַ ביישפּיעל אויס דער מאָדערנער געשיכטע, וועלכער צייגט אונז, וואָס די בעשטייערונג קען אויפטהאָן פאַר דעם קאַפּיטאַליסט. מען וואָלט דעם דאָזיגען ביישפּיעל געקענט אָנרופען: „ווי אַזוי די ברישישע רעגירונג נעהמט צו ‎£184.000 פון דער נאַציאָן און גיט עס אַוועק צו די גרויסע טהעע-הענדלערס, — אַ דראַמאַטישע סקיצע אין איין אַקט." שבת דעם 3טען מערץ 1900 האָט מען זיך דערוואוסט אין לאָנדאָן, אַז די רעגירונג געהט פערהעכערן די טאַקסע אויף טהעע, וואָס קומט אַריין אין ענגלאַנד, מיט צוויי פענס מעהר אויף'ן פונט. באַלד דערויף, שבת און מאָנטאָג, האָט מען אַרויסגענומען צוויי-און-צוואַנציג מיליאָן פונט טהעע פון דעם לאָנדאָנער צאָל-הויז, פאַר וועלכע די אייגענטהימער האָבען נאָך בעצאָהלט די אַלטע טאַקסע. אָבער דיענסטאָג איז דער טהעע שוין פערקויפט געוואָרען אין גאַנץ לאָנדאָן מיט צוויי פענס טהייערער פער פונט. ווען מיר רעכענען אַלזאָ נור די דאָזיגע 22.000.000 פונט טהעע, מאַכט דאָס אַליין אַ פּראָפיט פון 44.000.000 פענים פאַר די גרויסע טהעע-הענדלער. אָבער דיזעלבע געשיכטע האָט זיך אָבגעשפּיעלט אין אַלע איבעריגע צאָל-הייזער, אין ליווערפּול, אין שאָטלאַנד א.ז.וו., שוין ניט רעדענדיג פון דעם טהעע, וואָס מען האָט שוין פריהער אַרויסגענומען פון די צאָל-הייזער, נאָך איידער מען האָט זיך דערוואוסט וועגען דער פערהעכערונג פון דער טאַקסע. אַלעס צוזאַמען וועט עס זיכער אויסמאַכען אַן ערך ‎£400.000, וועלכע דער שטאַאַט האָט איינפאַך אַוועקגעשיינקט צו די רייכע טהעע-הענדלער.

דאָסזעלבע איז געווען דער פאַל מיט טאַבאַק, ביער, בראָנפען, וויין, — און אויף אַזאַ שטייגער זיינען די רייכע געוואָרען רייכער מיט אַן ערך אַ מיליאָן פונט אויף דעם חשבון פון די אָרעמע. „עס לעבע די בעשטייערונג! לעבען זאָל דער שטאַאַט!"

און אייך, די קינדער פון די אָרעמע, לערנט מען אין די פאָלקס-שולען — די קינדער פון די רייכע לערנען עפּעס אַנדערש אין די אוניווערזיטעטען — אַז דער בעשטייערונגס-סיסטעם איז ספּעציעל געמאַכט געוואָרען, כדי די אָרעמע, גוטע בויערן זאָלען מעהר ניט זיין געצוואונגען צו אַרבייטען אומזיסט עטליכע טעג אין דער וואָך און בעסער צאָהלען אַ קליינינגקייט יעדעס יאָהר אין די קאַסען פון'ם שטאַאַט. און איצט דערצעהלט אייערע עלטערן, וועלכע זיינען איינגעבויגען פון דער אַרבייט און פון

דער היימישער ווירטשאַפֿט, אַז מען לערנט אייך אַ גרויסע און שעהנע וויסענשאַפֿט — די פּאָליטישע עקאָנאָמיע!...

* * *

און לאָמיר ווירקליך נעהמען פֿאַר אַ ביישפּיעל דעם עפֿענטליכען אונטערריכט! מיר האָבען דורכגעמאַכט אַ גוט שטיקעל פּראָגרעס פֿון יענע צייט אָן, ווען אין דער קאָמונע גופא האָט זיך געפֿונען אַ הויז פֿאַר דער שולע, און ווען דער לעהרער, דער וויסענשאַפֿטס-מאַן, דער פֿיזיקער, דער פֿילאָזאָף האָבען גרופּירט אַרום זיך פֿרייוויליגע שילער, אום זיי בעקאַנט צו מאַכען מיט די געהיימניסע פֿון זייער וויסענשאַפֿט אָדער פֿון זייער פֿילאָזאָפֿיע. היינט אָבער בעקומען מיר די ערציהונג פֿריי דורך דעם שטאַאַט אין אויף אונזער חשבון, פֿערשטעהט זיך; מיר האָבען גימנאַזיומס, אוניווערזיטעטען, די אַקאַדעמיע, וויסענשאַפֿטליכע געזעלשאַפֿטען, וועלכע ווערען אונטערשטיצט פֿון׳ם שטאַאַט, וויסענשאַפֿטליכע מיסיאָנען און ווייס איך, וואָס נאָך.

אַזוי ווי דער שטאַאַט פֿאָדערט גאָר ניט קיין בעסערע זאַך, ווי שטענדיג צו פֿערברייטערן דעם געביעט פֿון זיין טהעטיגקייט, און אַזוי ווי די בירגער זיינען העכסט צופֿרידען, וואָס זיי דאַרפֿען זיך ניט זאָרגען און צוברעכען די קעפּ וועגען אַנגעלעגענהייטען פֿון אַלגעמיינער וויכטיגקייט — זיי זיינען שטענדיג צופֿרידען, ווען זיי קענען זיך „בעפֿרייען" פֿון זייערע מיטבירגער און איבערלאָזען די געמיינשאַפֿטליכע אַנגעלעגענהייטען צו אַ דריטען — געהט אַלצדינג אַזוי ווי געשמירט. — „דעם אונטערריכט, וואָס אייערע קינדער וועלען ערהאַלטען, מיינע הויך-געשעצטע הערען און דאַמען?" זאָגט דער שטאַאַט. „כדי אייך צו פֿערלייכטערן אייערע זאָרגען, וועלען מיר אייך אפילו ניט ערלויבען, איהר זאָלט זיך אַריינמישען אין דער ערציהונג. מיר וועלען אויסאַרבייטען די פּראָגראַמען, — און קיין קריטיק, זייט אַזוי גוט! פֿריהער פֿון אַלעם וועלען מיר פּאַראַליזירען די מוחות פֿון אייערע קינדער מיט דעם שטודיום פֿון אַלטע שפּראַכען און פֿון דער גרויסקייט פֿון׳ם רוימישען רעכט. דערמיט מאַכט מען זיי אונטערטהעניג און געהאָרכזאַם. דערנאָך וועלען מיר איינפֿלאַנצען אין זיי דעם רעספּעקט צום שטאַאַט און צו דער רעגירונג און אין דערזועלבער צייט די פֿעראַכטונג צו דער גרויסער בעהערשטער מאַסע, כדי דער רעוואָלוציאָנערער גייסט זאָל ניט האָבען קיין ווירקונג אויף זיי. מיר וועלען זיי מאַכען גלויבען, אַז די, וואָס האָבען געלערנט לאַטייניש, זיינען דאָס זאַלץ פֿון דער ערד, די אָנטרייבענדע קראַפֿט פֿון׳ם פּראָגרעס, אָהן וועלכע די מענשהייט וואָלט ניט

געקענט עקזיסטירען. איהר וועט קלייבען נחת דערפֿון; און זיי וועלען גלויבען אין דעם דאָזיגען נס און ווערען שטאָלץ און אַמביציעז ווי דער טייוועל אַליין. אָט דאָס ווילען מיר גראַדע. מיר וועלען זיי לערנען, אַז דאָס עלענד פֿון די מאַסען איז אַ „געזעץ פֿון דער נאַטור". און זיי וועלען זיין ענטציקט עס צו לערנען און וועלען שטענדיג ווידערהאָלען די דאָזיגע „וואהרהייט". פֿערשטעהט זיך, אַז מיר וועלען מאָדיפֿיצירען דעם אונטעררובט לויט דער פֿערענדערליכקייט פֿון דעם געשמאַק אין די פֿערשידענע צייטען; מיר וועלען זיי איינמאָל ערקלערען, דאָס עס איז גאָט'ס ווילען און אַן אַנדערש מאָל, דאָס עס איז אַן „אייזערנער געזעץ", אַז דער אַרבייטער בלייבט שטענדיג אָרעם, אַנשטאָט צו ווערען רייכער, דערפֿאַר וואָס ער פֿערגעסט זיך אין זיין וואָהלזיין, ביז וואַנען ער האָט צו פֿערזאָרגען קינדער. די גאַנצע ערציהונג האָט דעם צוועק איינצורייזען אייערע קינדער, דאָס אויסערהאַלב דער השגחה פֿון דעם שטאַאַט איז ניטאָ קיין גליק. און איהר, פֿערשטעהט זיך, וועט דאָך אַפּלאָדירען!

„און נאָך דעם ווי דאָס פֿאָלק האָט אונז פֿריהער בעצאָהלט די קאָסטען פֿאַר דעם גאַנצען אונטערריכט — עלעמענטאַרע, העכערע, אַקאַדעמישע און אוניווערזיטעטס-ערציהונג, וועלען מיר אַלעס איינריכטען אויף אַזאַ שטייגער, אַז די זיהן פֿון דער בורזשואַזיע זאָלען בעקומען דעם בעסטען טהייל. און דאָס פֿאָלק, אָט דער גרויסער גוטער מאַן מיט די אָפֿענע הענד וועט שטאָלצירען מיט זיינע אוניווערזיטעטען און זיינע ווייסענשאַפֿטס-מענער און וועט אפילו ניט בעמערקען, ווי מיר פֿערשאַפֿען דער רעגירונג אַ מאָנאָפּאָל פֿאַר די, וואָס האָבען גענוג געלד, אום צו שיקען זייערע קינדער אין די גימנאַזיאומס און אוניווערזיטעטען. ווען מיר וואָלטען זיי געזאָגט דעם ריינעם אמת: מען וועט אייך לאָזען רעגירען, ריבטען, אָנקלאָגען און פֿערטהיידיגען, ערציהען און פֿערדומען דורך רייכע פֿאַר די אינטערעסען פֿון די רייכע — וואָלטען זיי געווים רעוואָלטירט געגען אַזאַ פֿערזוך. אָבער מיט דער הילפֿע פֿון דעם בעשטייערונגס-סיסטעם און אייניגע גוטע, זעהר „ליבעראַלע" געזעצע דערצעהלט מען דעם פֿאָלק, אַז מען דאַרף פֿריהער אָבגעבען צוואַנציג עקזאַמענס, איי-דער מען קען בעקומען די שטעלונג פֿון אַ ריכטער אָדער אַ מיניס-טער. — און דאָס פֿאָלק איז צופֿרידען און געפֿינט עס גאַנץ אין דער אָרדנונג."

אָט אַזוי דרעהט זיך דאָס רעדעל: די רעגירונג פֿון די גרונד-בעזיצער און די רייכע בורזשואַזי, געגען וועלבע דאָס פֿאָלק האָט פֿרי-הער רעוואָלטירט, ווען עס האָט איהר געזעהן אין איהר אמת'ער

געשטאַלט, איז היינט צוריק אויפגעבויט געוואָרען אונטער אַן אַנדער פאָרמע מיט דער צושטימונג און במעט מיט דער בעגייסטערונג פון׳ם פאָלק — אונטער דער מאַסקע פון דער בעשטייערונג.

* * *

מיר ווילען שוין איצט ניט רעדען וועגען דער מיליטער־בע־שטייערונג, ווייל יעדער ווייסט היינט שוין, וואָס דאָס איז אַזוינס. איז דען די אַרמעע ניט שטענדיג געווען אַ מיטעל אויפצוהאַלטען די שקלאַפעריי פון׳ם פאָלק? און איז דען אַ רעגולערע אַרמעע, ווען עס איז, געווען אימשטאַנד צו פערטאַפען אַ לאַנד, ווען זי האָט זיך בעגעגענט מיט אַ בעוואַפענטען פאָלק?

אָבער פערשטעהט נור די וויכטיגקייט פון דער דאָזיגער בעשטייע־רונג — צי זי איז אַ דירעקטע אָדער אַן אונדירעקטע: אויף דער ערד, אויף דעם יעהרליכען איינקונפט אָדער אויף דער קאָנסומציאָן, פאַר צו קאָנצענטרירען די חובות פון׳ם שטאַאַט אָדער אום זיי כלומר׳סט צו בע־צאָהלען (דען מען טהוט עס קיינמאָל ניט); נעהמט למשל די בעשטייערונג פאַר דעם קריעג, אָדער פאַר דעם עפענטליכען אונטערריכט — אַנאַליי־זירט איהר, זעהט פון וואַנען מען נעהמט איהר אין לעצטער ליניע, און איהר וועט זיין איבערראַשט פון דער געוואַלטיגער און אַלמעכטיגער קראַפט, וועלכע מיר האָבען אַריינגעלייגט אין די הענד פון אונזערע רעגירער.

די בעשטייערונג איז די בעקוועמסטע פאָרם פאַר די רייכע צו האַלטען דאָס פאָלק אין אַ צושטאַנד פון שטענדיגען עלענד. זי איז דער מיטעל, מיט וועלכען מען רואינירט גאַנצע קלאַסען בויערן און אינדו־סטריע־אַרבייטער, נאָך דעם ווי עס האָט זיך זיי איינגעגעבען דורך גע־וואַלטיגע אָנשטרייננגונגען צו פערבעסערן אַביסעל זייער צושטאַנד. זי איז אויך אין דערזעלבער צייט דער בעקוועמסטער אינסטרומענט צו מאַכען די רעגירונג צום אייביגען מאָנאָפאָל פון די רייכע. און זי שאַפט אויך אונטער פערשיעדענע פאָרמען די מעגליכקייט צו שמידען וואַפען, וועלכע וועלען דיענען אַלס די שרעקליכע פערניכטונגס־מיטלען געגען דאָס פאָלק, אין דעם מאָמענט, ווען עס וועט זיך אויפהויבען געגען זיינע אונטער־דריקער.

אַזוי ווי אַ פיאַווקע מיט טויזענד קעפ און טויזענד מיילער, עהנליך צו יענע ים־מאָנסטערס, פון וועלכע די אַלטע ערצעהלונגען בעריכטען אונז, אַזוי הילט דער שטאַאַט היינט איין די גאַנצע געזעלשאַפט און קאַ־נאַליזירט אַלע אינדיווידועלע קרעפטע אויף אַזאַ שטייגער, אַז זיי פיהרען

שטענדיג צו דער בערייכערונג און צום שטאַאטס-מאָנאָפּאָל פֿון די פּריי־
ווילעגירטע קלאַסען.

און אַזוי לאַנג ווי דער שטאַאט וועט עקזיסטירען, בעוואַפֿענט מיט
דעם בעשטייערונגס-סיסטעם, אַזוי לאַנג וועט דער אַרבייטער קיינמאָל
ניט בעפֿרייט ווערען, ניט אויף דעם וועג פֿון רעפֿאָרמען און אפילו ניט
דורך אַ רעוואָלוציאָן. דען אויב די רעוואָלוציאָן וועט ניט פֿערניכטען אָט
די פּיאַווקע, אָבשניידען איהר איהרע טויזענד קעפּ מיט די טויזענד מייַ־
לער — וועט דער מאָנסטער דערשטיקען די רעוואָלוציאָן. די רעוואָלו־
ציאָן גופא וועט מוזען דיענען אַלס אַ מיטעל פֿאַר דעם מאָנאָפּאָל, אַזוי
ווי עס איז געווען דער פֿאַל אין 1793.

V.

די מאנאפאלען.

לאָמיר פֿאָרטזעצען אונזער אונטערזוכונג, ווי אַזוי דער מאָדערנער
שטאַאט, אין דער פֿאָרמע ווי ער האָט זיך ענטוויקעלט אין אייראָפּאַ נאָך
דעם 16טען יאָהרהונדערט און שפּעטער אין די יונגע רעפּובליקען פֿון
נאָרד־און זיד־אַמעריקאַ, לאָמיר פֿאָרטזעצען אונזער אונטערזוכונג, ווי אַזוי
דער שטאַאט האָט אונטעריאָכט דעם אינדיווידואום. נאָך דעם ווי ער
האָט פֿריהער אָנערקענט די פּערזענליכע בעפֿרייאונג פֿון געוויסע שיכטען
אין דער געזעלשאַפֿט, וועלכע האָבען אין די פֿרייע שטעדט צובראָכען
דעם יאָך פֿון דער לייבאייגענשאַפֿט, האָט ער זיך בענוצט מיט אַלע מיט-
לען, אום אויפֿצוהאַלטען וואָס לענגער די לייב-אייגענשאַפֿט פֿון די בויערן
און האָט שפּעטער צוריק איינגעפֿיהרט די עקאָנאָמישע לייבאייגענשאַפֿט
פֿון אַלע אונטער אַ נייער פֿאָרמע, אַרויפֿלייגענדיג אויף זיינע אונטער־
טהאַנען דעם יאָך פֿון זיינע בעאמטע און פֿון אַ גאַנץ נייער קלאַס פֿון
פריווילעגירטע: די ביראָקראַטיע, די קירכע, די גרונד-אייגענטהימער,
די קויפֿלייט און די קאַפּיטאַליסטען. און מיר האָבען געזעהן, ווי קלוג
דער שטאַאט בענוצט זיך מיט דעם בעשטייערונגס-סיסטעם, אום צו
דערגרייכען דעם דאָזיגען צוועק.

איצטער וועלען מיר זיך אַביסעל נעהנטער צוקוקען צו אַן אַנדער
וואַפֿע, מיט וועלכע דער שטאַאט פֿערשטעהט זיך אַזוי גוט צו בענוצען,—

די גרינדונג פֿון פּריווילעגיעס און מאָנאָפּאָלען צו גונסטען איינינע פֿון זיינע אונטערטהאַנען און צום שאָדען פֿון אַלע איבעריגע. אָט דאָ זעהען מיר דעם שטאַאַט אין זיין אייגענטליכער פֿונקציאָן, ערפֿילענדיג זיין אמת'ע מיסיאָן. ער האָט ערפֿילט די דאָזיגע אויפֿגאַבע פֿון דעם סאַמע אָנפֿאַנג פֿון זיין עקזיסטענץ; זי אַליין האָט איהם געגעבען די מעגליכ־קייט צו ענטוויקלען זיך און צו פֿעראייניגען אונטער זיין פּראָטעקציאָן דעם גרונד־בעזיצער, דעם סאָלדאַט, דעם פּריעסטער און דעם ריכטער. נור פֿאַר דיזען פּרייז האָט מען אָנערקענט דעם הערשער. און צו דער דאָזיגער מיסיאָן איז ער געבליבען געטריי ביז דעם היינטיגען טאָג; ווען ער וואָלט פֿערנאַכלעסיגט אָט די אויפֿגאַבע, ווען ער וואָלט אויפֿגעהערט צו זיין אַ געגענזייטיגע פֿערזיכערונגס־קאָמפּאַניע פֿון די פּריווילעגירטע, וואָלט עס געווען זיין אונטערגאַנג, — דער טויט פֿון דער אינסטיטוציאָן, וועלכע האָט קיינמאָל ניט אַרויסגעלאָזט פֿון אויג דעם אויבען דערמאָהנ־טען ציעל אין פֿערלויף פֿון איהר היסטאָרישער ענטוויקלונג און וועלכע מיר רופֿען אָן מיט דעם נאָמען שטאַאַט.

עס איז העכסט אינטערעסאַנט צו זעהן, ביז צו וועלכען גראַד די עטאַבלירונג פֿון די מאָנאָפּאָלען צום נוצען פֿון די יעניגע, וועלכע זיינען שוין פֿריהער געווען די בעזיצער פֿון מאָנאָפּאָלען דורך זייער אָבשטאַמונג אָדער דורך זייער טהעאָקראַטישע אָדער מיליטערישע מאַכט, איז געווען דער אייגענטליכער קווינטעסענץ פֿון יענער אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע האָט זיך וועהרענד דעם 16טען יאָהרהונדערט ענטוויקעלט אין אייראָפּאַ, אום צו פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון די פֿרייע שטעדט פֿון'ם מיטעלאַלטער.

עס מאַכט ניט אויס, וועלכע נאַציאָן מיר וועלען נעהמען פֿאַר אַ בײשפּיעל — צי פֿראַנקרייך, ענגלאַנד, צי די דייטשע, איטאַליענישע אָדער סלאַווישע שטאַאַטען — דער שטאַאַט האָט איבעראַל אַרויסגעצייגט דעמזעלבען כאַראַקטער. אָט דעריבער איז פֿאָלשטענדיג גענוג צו וואַרפֿען אַ בליק אויף דער ענטוויקלונג פֿון די מאָנאָפּאָלען פֿון איין נאַציאָן — לאָמיר זאָגען פֿון ענגלאַנד, למשל, וואו מען האָט אַם גרינדליכסטען שטודירט די דאָזיגע ענטוויקלונג — אום מיר זאָלען פֿערשטעהן און בע־גרייפֿען די אייגענטליכע ראָלע פֿון דעם שטאַאַט אין דעם לעבען פֿון אַלע מאָדערנע נאַציאָנען.*) ניטאָ קיין שום אויסנאַהמע!

* * *

*) פֿאַר ענגלאַנד האָבען מיר דאָס ווערק פֿון פּראָפֿעסאָר הערמאַן ליוויי, „מאָ־נאָפּאָלען, קאַרטעלען און טראָסטס“, וועלכעס איז ערשיענען אין 1909 און איבערזעצט

מען קען גאַנץ דייטליך בעמערקען, ווי די עטאַבלירונג פֿון דעם מאָדערנעם שטאַאַט אין ענגלאַנד, זייט די ענדע פֿון׳ם 16טען יאָהר־הונדערט, און די ענטשטעהונג פֿון די מאָנאָפּאָלען געהען האַנד אין האַנד.*)

שוין בעפֿאָר דער רעגירונג פֿון קעניגין עליזאַבעטה, ווען דער ענגלישער שטאַאַט האָט נאָך דורכגעמאַכט די ערשטע פּאַזען פֿון זיין ענטוויקלונג, האָבען די קעניגע פֿון דער טיודאָר דינאַסטיע געהאַלטען אין איין שאַפֿען מאָנאָפּאָלען פֿאַר זייערע אָנהייננגער. אונטער דער רעגירונג פֿון עליזאַבעטה, ווען דער זעע־האַנדעל האָט זיך אָנגעהויבען ענטוויקלען, און ווען מען האָט איינגעפֿיהרט אין ענגלאַנד אַ גאַנצע רייהע פֿון נייע אינדוסטריען, האָט זיך דער דאָזיגער שטרעבען נאָך דייטליכער אַרויסגעצייגט. יעדע נייע אינדוסטריע האָט זיך פֿערוואַנדעלט אין אַ נייען מאָנאָפּאָל, סיי צו גונסטען די פֿרעמדע, וואָס האָבען בעצאָהלט דער קעניגין דערפֿאַר, סיי צו גונסטען די הויף־לייט, וועלכע האָבען געוואַרט אויף בעלוינונגען. די אויסבייטונג פֿון די אַלוין פלעצער אין יאָרקשיר, פֿון די זאַלץ־ווערק, די צין־ און קוילען־גריבער פֿון ניוקאַסל, פֿון דער גלאָז־אינדוסטריע, פֿון דער פֿערבעסערטער פֿאַבריקאַציאָן פֿון זייף, פֿון שפּילקעס א.ז.וו. — דאָס אַלעס איז מאָנאָפּאָליזירט געוואָרען, האָט פֿערהינדערט די ענטוויקלונג פֿון דער אינדוסטריע און געציעלעוועט צו פֿערניכטען די קליינע אינדוסטריע־בעזיצער. אום צו בעשיצען די הויף־לייט, וועלכע מען האָט בעשאָנקען מיט דעם זייף־מאָנאָפּאָל, איז מען צ.ב.ש. געגאַנגען אַזוי ווייט צו פֿערביטען פּריוואַט־פּערזאָנען צו מאַכען זייף אין דערהיים פֿאַר זייער אייגענעם געברויך.

אונטער דזשיימס דעם צווייטען האָט די בעשאַפֿונג פֿון נייע אינדוסטריעלע פּריווילעגיעס און די אויסטהיילונג פֿון פּאַטענטען געהאַלטען

געוואָרען אין ענגליש אין 1911 אונטער דעם טיטעל: "Monopoly and Competition". דאָס דאָזיגע ווערק האָט די מעלה, וואָס דער אויטאָר בעשעפֿטיגט זיך איבערהויפּט ניט מיט דער ראָלע פֿון׳ם שטאַאַט; ער האַנדעלט אויסשליסליך מיט די עקאָנאָמישע אורזאַכען פֿון די מאָנאָפּאָלען און שרייבט אַלזאָ ניט אַלס אַ געגנער פֿון׳ם שטאַאַט.

*) זעה: *G. Unwin, Industrial Organisation, Oxford, 1904; H. Price, English Patents and Monopolies, Boston, 1906; W. Cunningham, The Growth of English Industry* און איבערהויפּט די ווערק פֿון הערמאַן ליוויי און פֿון מאַקראָסטי.

אין איין וואַקסען ביז 1624, ווען מען האָט שוין דערפֿיהלט די נאָהנטקייט פֿון דער רעוואָלוציאָן; דאַמאָלס איז געמאַכט געוואָרען אַ געזעץ געגען די מאָנאָפּאָלען. אָבער דאָס דאָזיגע געזעץ האָט געהאַט צוויי פֿערשידענע פּנים׳ער: פֿון איין זייט האָט עס פֿערדאַמט די מאָנאָפּאָלען, און פֿון דער אַנדערער זייט האָט עס ניט בלויז אויפֿגעהאַלטען די מאָנאָפּאָלען, וואָס האָבען שוין עקזיסטירט, נאָר עס האָט אויך געשאַפֿען און סאַנקציאָנירט נייע און זעהר וויכטיגע מאָנאָפּאָלען. איבערהויפּט איז דאָס געזעץ באַלד פֿערגוואַלטיגט געוואָרען, גלייך ווי עס איז נור אַרויס. מען האָט זיך בענוצט מיט געוויסע פּאַראַגראַפֿען, וועלכע האָבען בעגינסטיגט די אַלטע צעכען אין די שטעדט, און האָט עטאַבלירט מאָנאָפּאָלען, צוערשט אין געוויסע שטעדט און שפּעטער איבער גאַנצע געגענדען. פֿון 1630 ביז 1650 האָט זיך די רעגירונג בענוצט מיט די „פּאַטענטען“, אום צו שאַפֿען נייע מאָנאָפּאָלען.

ערשט די רעוואָלוציאָן פֿון 1648 ביז 1688 האָט געמאַכט אַ סוף צו אָט דער יום־טוב׳דיגער צייט פֿון די מאָנאָפּאָלען. אין 1689, ווען דער נייער פּאַרלאַמענט — אַן אַליאַנץ צווישען דער קאָמערציעלער און אינדוסטריעלער בורזשואַזיע און די אַריסטאָקראַטישע גרונד־בעזיצער געגען דעם קעניגליכען אַבסאָלוטיזם און דער קאַמאַרילאַ — האָט אָנגעהויבען פֿונקציאָנירען, האָט מען געשאַפֿען מאַסרעגלען געגען דער גרינדונג פֿון נייע מאָנאָפּאָלען דורך דער קעניגליכער מאַכט. די עקאָנאָמיסטישע היסטאָריקער בעהויפּטען זאָגאַר, אַז פֿאַר כמעט הונדערט יאָהר צייט נאָך 1689, איז דער ענגלישער פּאַרלאַמענט געווען זעהר פֿאָרזיכטיג ניט צוצולאָזען די גרינדונג פֿון אינדוסטריעלע מאָנאָפּאָלען צו גונסטען פֿון געוויסע אינדוסטריע־בעזיצער און צום שאָדען פֿון אַנדערע.

און מיר מוזען ווירקליך אָנערקענען, אַז די רעוואָלוציאָן אין דער ערשטער רעזשים פֿון דער בורזשואַזיע זיינען געווען אַזוי קאָנסעקווענט; — אָט דעריבער האָבען גרויסע אינדוסטריען, ווי למשל, די באַוועל־אינדוסטריע, די וואָל־אינדוסטריע, די אייזען־אינדוסטריע, די קוילען־אינדוסטריע א.ז.וו. זיך געקענט ענטוויקלען אויף אַזאַ אופֿן, ווייל די מאָנאָפּאָליםטען האָבען ניט געהאַט די מעגליכקייט צו פֿערהינדערן זייער ענטוויקלונג. זיי האָבען זיך זאָגאַר געקענט ענטוויקלען אויף אַזאַ שטייגער, אַז זיי זיינען געוואָרען נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע אינדוסטריען, אין וועלכע אַ מאַסע קליינע אונטערנעהמער האָבען געקענט נעהמען אַן אַנטהייל. אויף אַזאַ אופֿן האָבען טויזענדער אַרבייטער געהאַט די געלעגענהייט אויסצואַרבייטען טויזענדער

פֿערבעסערונגען אין די קליינע ווערקשטאַטען, אָהן וועלכע די דאָזיגע אינדוסטריען וואָלטען זיך קיינמאָל ניט געקענט פֿערפֿאָלקאָמען.

* * *

אָבער די ביוראָקראַטיע פֿון׳ם שטאַאַט האָט זיך עטאַבלירט וועהרענד דער צייט און בעפֿעסטיגט איהר פּאָזיציאָן. די צענטראַליזאַציאָן פֿון דער רעגירונג, וועלכע איז דער קווינטעסענץ פֿון יעדען שטאַאַט, האָט זיך ענטוויקעלט אַלץ ווייטער און ווייטער, און באַלד דערנאָך זיינען געשאַפֿען געוואָרען נייע מאָנאָפּאָלען אויף גאַנץ נייע געביעטען, אָבער דאָסמאָל אויף אַ גאַנץ אַנדערן מאַסשטאַב, ווי אין דער צייט פֿון די טיודאָרס. דאַמאָלס איז די קונסט צו מאָנאָפּאָליזירען ערשט געווען אין איהרע קינדער־יאָהרען. איצטער האָט דער שטאַאַט ערשט דערגרייכט זיין פעריאָדע פֿון רייפֿקייט.

ווען דער פּאַרלאַמענט איז פֿון די פֿערטרעטער פֿון דער לאָקאַלער בורזשואַזיע ביז צו אַ געוויסען גראַד פֿערהינדערט געוואָרען זיך אַריינצומישען, אין ענגלאַנד גופא, אין דעם ענטוויקלונגס-גאַנג פֿון די יונגע אינדוסטריען און צו בעגינסטיגען די איינע צום שאָדען פֿון די אַנדערע, האָט ער איבערגעטראָגען זיין מאָנאָפּאָליסטישע טהעטיגקייט אויף די קאָלאָניען. דאָרטען האָט ער געאַרבייט אויף אַ גרויסען שטייגער. די אינדישע האַנדעלס-קאָמפּאַניע, די האָדסאָן-בעי קאָמפּאַניע אין קאַנאַדאַ האָבען זיך ענטוויקעלט אַלס אונגעהייער רייכע מלוכות, וועלכע מען האָט איבערגעגעבען צו אַ הייפֿעל פּריוואַט-מענשען. שפּעטער פֿערוואַנדלען זיך די לאַנד-פּריווילעגיעס אין אַמעריקאַ, די גאָלד-פֿעלדער אין אויסטראַליען, די פּריווילעגיעס פֿאַר דער שיף-פֿאַהרט און די מאָנאָפּאָליזירונג פֿון אַנדערע צווייגען פֿאַר דער אויסבייטונג אין די הענד פֿון׳ם שטאַאַט אין מיטלען צו פֿערשאַפֿען זיינע פּריווילעגירטע אונגעהייערע רייכטהימער. קאָלאָסאַלע פֿערמעגענס זיינען געמאַכט געוואָרען אויף אַזאַ שטייגער.

געטריי צו דעם דאָפּעלטען כאַראַקטער פֿון זיין צוזאַמענשטעלונג — די בורזשואַזיע אין די „הויז אָוו קאָמאָנס" און די אַריסטאָקראַטישע גרונד-בעזיצער אין די „הויז אָוו לאָרדס" — האָט דער ענגלישער פּאַרלאַמענט וועהרענד דעם גאַנצען 18טען יאָהרהונדערט זיך אָבגעגעבען מיט דער פּראָלעטאַריזירונג פֿון די בויערן און האָט זיי איבערגעגעבען געבונדענערהייט אין די הענד פֿון די גרויסע גרונד-בעזיצער. מיט דער הילפֿע פֿון די זאָגענאַנטע „פֿערצאַמונגס-געזעצע" (Inclosure Acts), דורך וועלכע דער פּאַרלאַמענט האָט בעשטימט, אז די קאָמונאַלע ערד, ווי באַלד דער

גרונד-בעזיצער האָט איהר אַרומגערינגעלט מיט אַ צאַם, וועט פֿון איצט אָן און ווייטער בעטראַכט ווערען אַלס זיין פּערזענליכעס אייגענטהום — האָט מען פֿון 1709 ביז 1869 אַוועקגערויבט ניט ווייניגער ווי דריי מיליאָן העקטאַר קאָמונאַלע ערד און איהר איבערגעגעבען צו די גרונד-בעזיצער*). דער אַלגעמיינער רעזולטאַט פֿון אָט דער מאַנאָפּאָליסטישער געזעץ-געבענדער טהעטיגקייט פֿון'ם ענגלישען פּאַרלאַמענט איז דער פֿאַקט, דאָס אַ דריט-חלק פֿון דער קולטיווירבאַרער ערד אין ענגלאַנד בעלאַנגט היינט צו 523 פֿאַמיליעס.

די פֿערצאַמונגס-געזעצע שטעלען פֿאָר מיט זיך אָן אַקט פֿון אָפֿע־נער רויבערייַ; אָבער אין 18טען יאָהרהונדערט האָט דער שטאַאַט, וועל-כער איז בענייט געוואָרען דורך דער רעוואָלוציאָן, זיך שוין גענוג שטאַרק געפֿיהלט, אום איינצושטילען די אונצופֿרידענע און צו אונטערדריקען רעוואָלטען פֿון די בויערן, אויב עס וועט זיין נייטיג. האָט ער דען ניט געקענט רעכענען אויף דער הילפֿע פֿון דער בורזשואַזיע?

און ווען דער פּאַרלאַמענט האָט פֿערזאָרגט די לאָרדען מיט גרונד-אייגענטהום, האָט ער דערמיט אויך בעגינסטיגט די אינדוסטריעלע בורזשואַזיע. אַרויסטרייבענדיג די בויערן פֿון זייערע דערפֿער אין די שטעדט, האָט ער פֿערזאָרגט די אינדוסטריע-באַראָנען מיט די „הענד" פֿון די אויסגעהונגערטע בויערן. נאָך מעהר! צו דאַנקען דער אויס-טייטשונג פֿון דעם זאָגענאַנטען „אָרעמען-געזעץ" דורך דעם פּאַרלאַמענט, האָבען די אַגענטען פֿון די באַוועל-פֿאַבריקאַנטען בעזוכט די „אַרבייטס-הייזער (workhouses), ד.ה. די געפֿענגניסע, אין וועלכע מען האָט גע-האַלטען פֿערשפּאַרט די אַרבייטסלאָזע פּראָלעטאַריער מיט זייערע פֿאַמי-ליעס, און האָבען פֿון דאָרט אַרויסגענומען די קינדער, די „לעהר-אינג-לאַך" פֿון די אַרבייטס-הייזער, וועלכע מען האָט געצוואונגען צו אַרבייטען פֿערצעהן און זעכצעהן שטונדען אַ טאָג אין די פֿאַבריקען פֿון די רייכע באַוועל-באַראָנען. מאַנכע שטאָדט אין לאַנקאַשיר טראָגט נאָך היינט צו

---

*) וועגען די איבלען, וועלכע די פֿערצאַמונגס געזעצע האָבען פֿעראורזאַכט, גיט אונז דר. גילבערט סלייטער אויסגעצייכענטע אויסקונפֿט אין זיין ווערק *The English Peasantry and the Inclosure of Common Fields, London 1907*. וואָס אָנבעלאַנגט די אַגראַרישע פֿראַגע אין אַלגעמיין און די אויספּלינדערונג פֿון דער נאַציאָן דורך די געזעץ-געבער, זעה דאָס ווערק פֿון אַלפֿרעד ראָסעל וואָלייס, דעם מיט-ענטדעקער פֿון דאַרווין'ס לעהרע *Land Nationalisation: its Necessity and its Aims.*

טאָג אויף זיך דעם שטעמפּעל פֿון איהר אורשפּרונג אין דעם פֿיזישען אויסזעהן פֿון איהרע איינוואוינער. דאָס שלעכטע בלוט פֿון אָט די אויס-געהונגערטע קינדער, וועלכע מען האָט אַרויסגענומען פֿון די וואָרק־הייזער אין דרום ענגלאַנד, אום זיי זאָלען פֿערגרעסערן דעם פֿערמעגען פֿון דעם בורזשואַ אין מיטעל־ענגלאַנד, און וועלכע האָבען זעהר אָפֿט שוין געמוזט אַרבייטען, ווען זיי זיינען אַלט געווען זיבען יאָהר, אָנגע־טריבען דורך דעם בייטש פֿון די אויפֿזעהער, ציינט זיך נאָך איצט דייטליך אַרויס ביי דער פֿערקריפּעלטער און בלוט־אָרעמער בעפֿעלקערונג פֿון יענער געגענד. — און דער דאָזיגער גרוויזאַמער צושטאַנד האָט עק-זיסטירט ביז דעם ערוואַכען פֿון דער אַרבייטער־קלאַס אין 1830 ביז 1848.

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס: כדי צו העלפֿען די ניי־געבוירענע אינדוסטריען דאָ אין ענגלאַנד, האָט דער פּאַרלאַמענט צושטערט די נאַציאָנאַלע אינדוסטריען אין די קאָלאָניען דורך דער געזעצגעבונג. אויף אַזאַ שטייגער האָט מען צושטערט די וועבעריי אין אינדיען, וועלכע האָט דערגרייכט אַזאַ הויכע שטופֿע פֿון קינסטלערישער פֿאָלקאָמענהייט. מען האָט איינפֿאַך איבערגעגעבען אָט דעם געוואַלטיג רייכען האַנדעל אין די הענד פֿון די ענגלישע פֿושער. די טוך־וועבעריי אין אירלאַנד איז פֿער־ניכטעט געוואָרען אויף דעמזעלבען שטייגער, צו גונסטען די באַוועל־קעניגע פֿון מאַנטשעסטער.

דער בורזשואַזער פּאַרלאַמענט, ווי מיר זעהען, וועלכער איז שטענ־דיג אויסען צו בעררייכערן זיינע קונדען דורך דער ענטוויקלונג פֿון גרויסע נאַציאָנאַלע אינדוסטריען, ווען ער האָט אפילו וועהרענד דעם 18טען יאָהרהונדערט פֿערזוכט צו פֿערהינדערן, דאָס איינצעלנע פֿאַבריקאַנטען אָדער איינצעלנע צווייגען פֿון דער ענגלישער אינדוסטריע זאָלען ווערען בעגינסטיגט אויף דעם חשבון פֿון אַנדערע; האָט ער אָבער פֿון דער אַנדערער זייט ווידער פֿערריכט, וואָס ער האָט פֿערזאַמט, דורך דער פּראָלעטאַריזירונג פֿון דער אַגראַרישער בעפֿעלקערונג און פֿון די קאָלאָניען, וועלכע ער האָט דירעקט איבערגעגעבען אַלס קרבנות פֿון דער שענד־ליכסטער אויסבייטונג צו די מעכטיגע מאָנאָפּאָליסטען אין די הענד אַריין. און אין דערזעלבער צייט האָט ער אויפֿגעהאַלטען און בעגינסטיגט אין ענגלאַנד גופא — וואו ער האָט נור געהאַט אַ מעגליכקייט — די מאָנאָפּאָלען איבער די מינען, וועלכע זיינען עטאַבלירט געוואָרען אין דעם פֿריהערדיגען יאָהרהונדערט, ווי, למשל, דער מאָנאָפּאָל פֿון די קוילען-גריבער אין ניוקאַסל, וועלכער האָט עקזיסטירט ביז 1844, אָדער דער מאָנאָפּאָל פֿון די קופּער־מינען, וועלכער האָט עקזיסטירט ביז 1820.

VI.

די מאנאפאלען אין דעם 19טען יאהרהונדערט.

אין דעם ערשטען העלפט פון'ם 19טען יאָהרהונדערט זיינען ענט־שטאַנען נייע מאָנאָפאָלען אונטער דער פּראָטעקציאָן פון'ם געזעץ, אין פערגלייך מיט וועלכע די אַלטע זיינען מעהר ניט געוועו ווי קינדער־שפיעלערייען.

צוערשט האָבען די געשעפטס־ספעקולאַנטען קאָנצענטרירט זייער אויפמערקזאַמקייט אויף די אייזענבאַהנען און די גרויסע שיפס־פערבינ־דונגען מיט וועיטע לענדער, וועלכע זיינען פון'ם שטאַאט אונטערשטיצט געוואָרען. אונגעהייערע פערמעגענס זיינען געמאַכט געוואָרען אין עט־ליכע צעהנדליגער יאָהר אין ענגלאַנד און פראַנקרייך מיט דער הילפע פון דער „געזעצליכער ערלויבניש", וועלכע מען האָט געגעבען צו פּרי־וואַט־מענשען אָדער קאָמפּאַנים פאַר דער קאָנסטרוקציאָן פון אייזענבאַהן־ליניעס, געוועהנליך מיט דער גאַראַנטיע פון געוויסע איינקינפטע.

דערנאָך זיינען נאָך צוגעקומען די גרויסע געזעלשאַפטען אין דער מעטאַל־ און מינען־אינדוסטריע, אום צו פערזאָרגען די אייזענבאַהנען מיט רעלצען, מיט אייזען־ און שטאָהל־בריקען, וואַגאָנען און ברען־מאַטעריאַל — אַלעס צו דעם צוועק, אום צו מאַכען קאָלאָסאַלע פּראָ־פיטען און געוואַלטיגע גרונד־ספעקולאַציעס. די גרויסע קאָמפּאַניעס פאַר דער קאָנסטרוקציאָן פון אייזערנע שיפען און הויפּטזעכליך פאַר דער פאַבריקאַציאָן פון אייזען, שטאָהל, קופּער אַלס קריעגס־מאַטעריאַל, און פאַר דעם מאַטעריאַל גופא — פאַנצער־שיפען, קאַנאָנען, ביקסען, שווערדען א.ז.וו.; — די גרויסע קאַנאַל־אונטערנעהמונגען (סועץ־קאַנאַל, פאַנאַמאַ־קאַנאַל א.ז.וו.) און ענדליך דאָס, וואָס מען רופט אָן, „די ענט־וויקלונג" פון די לענדער, וועלכע זיינען ריקשטענדיג מיט זייער אינדוס־טריע — דאָס אַלעס איז שפּעטער בילעכווייז צוגעקומען. די מיליאָנערען זיינען געוואַקסען ווי אויף הייוועו דורך דער אונערמידליכער טהעטיגקייט פון האַלב פערהונגערטע אַרבייטער, וועלכע מען האָט דערשאָסען אָהן רחמנות אָדער פעראורטהיילט צו קאַטאָרגע, ווען זיי האָבען געמאַכט דעם קלענסטען פערזוך צו רעוואָלטירען.

די קאָנסטרוקציאָן פון אונגעהייערע אייזענבאַהן־נעצען אין רוסלאַנד (אָנפאַנגענדיג אין די 60גער יאָהרען פון דעם פערגאַנגענעם יאָהרהונדערט) אין איטאַליען, שפאַניען, פּאָרטוגאַל, אין דער טערקיי, די פעראייניגטע שטאַאטען, אין מעקסיקאָ, אין די רעפּובליקען פון זיד־אַמעריקאַ — דאָס

אַלעס זיינען געוואָרען קוועלען פֿאַר אונבעשרייבליכע רייכטהימער, וועלכע האָבען זיך אָנגעקליבען דורך אמת'ע רויבערייען אונטער דער פּראָטעקציאָן פֿון'ם שטאַאַט. וואָס פֿאַר אַן עלענד דאָס איז געוועזען אין יענע אַלטע צייטען, ווען אַ פֿעאָדאַל-באַראָן האָט אויסגעפּלינדערט עטליכע קאַראַוואַנעס קויפֿלייט, וועלכע האָבען אַדורכמאַרשירט זיין געביעט! היינט אָבער זיינען עס הונדערטער מיליאָנען פֿון דער מענשליכער סטאַדע, וועלכע ווערען בערויבט פֿון די געשעפֿטס-ספּעקולאַנטען מיט דער אָפֿענער איינשטימונג פֿון די שטאַאַטען, פֿון די אויטאָקראַטישע, פּאַרלאַמענטאַרישע אָדער רעפּובליקאַנישע רעגירונגען.

* * *

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס. עס האָט גאָר ניט גענומען קיין לאַנגע צייט און צו די פֿריהער דערמאָהנטע מאָנאָפּאָלען זיינען צוגעקומען נייע: פֿערשידענע שטאַאַטען האָבען פֿינאַנציעל אונטערשטיצט דעם בוי פֿון האַנדעלס-שיפֿען; מען האָט סובווענסיאָנירט שיפֿס-ליניעס, קייבעלס, טעלעגראַפֿען, קאַנאַל-פֿערבינדונגען צווישען פֿערשידענע ימים, טונעלען, די פֿערשעהנערונג פֿון שטעדט, וועלכע נאַפּאָלעאָן דער דריטער האָט איינגעפֿיהרט,—און ענדליך די הלואות פֿון די שטאַאַטען און די בענק, וועלכע ווערען אונטערשטיצט פֿון די רעגירונגען,—אָט דאָס שטייגט אַריבער אַלעס אַנדערע, אַזוי ווי דער אייפֿעל-טורעם אין פּאַריז שטייגט אַריבער אַלע אַרומיגע הייזער.

אָט דער טאַנץ פֿון די מיליאַרדען ווערט אויפֿגעפֿיהרט מיט דער הילפֿע פֿון די זאָגענאַנטע „קאָנצעסיאָנען", ד.ה. מיט בעזונדערע געזעצליכע רעכטע, וועלכע דער שטאַאַט גיט איבער צו פּריוואַט-מענשען און קאָמפּאַניס. די פֿינאַנץ, דער האַנדעל, דער קריעג, די נאַציאָנאַלע בעוואַפֿנונג, די ערציהונג — אָט דאָס אַלעס האָט געמוזט דיענען צו שאַפֿען מאָנאָפּאָלען און צו פֿאַבריצירען מיליאַרדערען.

זאָל מען ניט פֿערזוכען צו רעכטפֿאַרטיגען אָט די אַלע מאָנאָפּאָלען און קאָנצעסיאָנען מיט דער בעהויפּטונג, אַז דאָס איז דער איינציגער וועג אויסצופֿיהרען אַסך גרויסע און ניצליכע אונטערנעהמונגען. דען פֿאַר יעדען מיליאָן קאַפּיטאַל, וועלכער ווערט פֿערווענדעט אויף אַ ניצליכען אופֿן אין די דאָזיגע אונטערנעהמונגען, נעהמען די גרינדער פֿון די קאָמפּאַניס דריי, פֿיער, פֿינף און מאַנכעס מאָל ביז צעהן מיליאָן אַרוים פֿאַר זיך און פֿערמעהרען דערמיט די עפֿענטליכע חובות. מען דאַרף זיך בלויז דערמאָהנען אין דער פּאַנאַמאַ-אַפֿע'ע, וואו מיליאָנען זיינען איינגעשלונגען געוואָרען, אום צו געבען די קאָמפּאַניס אַ מעגליכקייט „אָנצוגעהן",

און נור אַ צעהנט־חלק פֿון דעם געלד, וואָס די אַקציאָנערען האָבען איינגעלייגט, איז פֿערוועגדעט געוואָרען פֿאַר דער ווירקליכער אויסגראָבונג פֿון דעם קאַנאַל. אָבער די פּאַנאַמאַ־אַפֿערע איז פֿאַר קיין פֿאַל ניט געוועזען קיין אויסנאַהמע — דאָסזעלבע איז דער פֿאַל מיט אַלע אונטערנעהמונגען אָהן אַ שום אויסנאַהמע—אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען פֿון אַמעריקאַ און אין די מאָנאַרכיען פֿון אייראָפּאַ. „כמעט אַלע אונזערע אייזענבאַהן־קאָמפּאַניס און אַנדערע אונטערנעהמונגען," זאָגט הענרי דזשאָרדזש אין זיין ווערק „פּאָרטשריט און אָרעמקייט", „זיינען איבערלאַדען אויף דעמזעלבען אופֿן. דאָרט, וואו מען האָט ווירקליך איינגעשטעלט איין דאָלאַר, האָט מען אַרויסגעגעבען אָבליגאַציעס פֿאַר צוויי, דריי, פֿיער, פֿינף און זאָגאַר פֿאַר צעהן דאָלאַרס; און פֿאַר אָט די סומען, וועלכע עקזיסטירען בלויז אין דער פֿאַנטאַזיע, בעצאָהלט מען פּראָצענטען און דיווידענטען."

און ווען דאָס וואָלט שוין געוועזען דאָס ערגסטע! ווי באַלד אָט די גרויסע קאָמפּאַניס זיינען געגרינדעט געוואָרען, איז זייער מאַכט אויף דער געזעלשאַפֿט אַזעלכע, אַז מען קען איהר נור צוגלייכען צו דער מאַכט פֿון יענע באַנדיטען, וועלכע פֿלעגען זיך אַמאָל אַרומטרייבען אויף די וועגען פֿון'ם לאַנד און פֿאָדערן אַ טאַקסע פֿון יעדען פֿוס־געהער אָדער פֿון דעם אָנפֿיהרער פֿון יעדער האַנדעלס־קאַראַוואַנע*). און פֿאַר יעדען מיליאָנער, וואָס ווערט געשאַפֿען מיט דער הילפֿע פֿון'ם שטאַאַט, רעכענען אַריין מיליאָנען אין די מיניסטעריומס.

* *
*

---

*) הענרי דזשאָרדזש אין זיין בוך *Protection and Free Trade* דערצעהלט אונז די פֿאָלגענדע טהאַטזאַכע וועגען אַן אייזען־גרוב אין דעם שטאַאַט מישיגען. די אייגענטהימער פֿון דער דאָזיגער גרוב האָבען געקויפֿט דאָס לאַנד פֿאַר דריי דאָלאַר דעם העקטאַר. זיי האָבען אָבגעטראָטען דאָס רעכט אויסצובייטען די גרוב צו אַ געוויסען קאָלבי, מיט דער בעדינגונג, אַז ער וועט זיי צאָהלען 38 סענט פֿון יעדען טאָן, וואָס ער וועט אַרויסנעהמען פֿון דער מינע. קאָלבי ווייטער האָט אָבגעטראָטען זיין רעכט צו מאָרס און קאָ. פֿאַר 50 סענט פער טאָן; און מאָרס און קאָ. האָבען פֿערהאַנדעלט זייער רעכט צו אַ געוויסען סעלוואוד פֿאַר 82 סענט פער טאָן. סעלוואוד האָט זיך אַליין אויך ניט בעשעפֿטיגט מיט דער בעאַרבייטונג פֿון דער אייזענ־גרוב, נאָר ער האָט געדונגען אַן אונטערנעהמער פֿאַר דעם דאָזיגען צוועק, וועמען ער האָט בעצאָהלט $12\frac{1}{2}$ סענט פער טאָן. דער אונטערנעהמער האָט אָוועקגעצאָהלט פֿאַר אַלעס — אַרבייטס־לוין, מאַשינען, פֿערוואַלטונג א.ז.וו. —

די פֿערקאַפֿונג פֿון די נאַציאָנאַלע רייכטהימער, וועלכע האָט שטאַט-געפֿונען און וועלכע פֿינדעט נאָך שטאַט מיט דער צושטימונג און הילפֿע פֿון׳ם שטאַאַט — איבערהויפּט דאָרט, וואו עס גיט נאָך צו פֿערקאַפֿען נאַטירליכע רייכטהימער — איז איינפֿאַך שענדליך. אַ גוטע אילוסטראַציאָן, ווי אַזוי דער שטאַאַט אויטאָריזירט די נאַציאָנאַלע אויספּלינדערונג אויף אַ גרויסען שטייגער, איז די „קענעדיען פּאַסיפֿיק ראַלוויי קאָמפּאַני". דאָס בעסטע לאַנד ביי די ברעגעס פֿון די גרויסע זעען אין נאָרד-אַמעריקאַ און אין די גרויסע שטעדט ביי די ברעגעס פֿון די טייכען אין קאַנאַדאַ בעלאַנגט צו דער דאָזיגער קאָמפּאַניע, צו וועלכער מען האָט איבערגעגעבען דעם פּריווילעגיום צו בויען אַן אייזענבאַהן-ליניע פֿון דעם אַטלאַנטישען ביז דעם שטילען אָקעאַן. אַן אונגעהייערער שטרייפֿען לאַנד פֿון זיעבען מיט אַ האַלב קילאָמעטער די ברייט, וועלכער ציהט זיך אויס פֿון איין ברעג ים ביז דעם אַנדערן, האָט מען אַוועקגעגעבען צו די קאַפּיטאַליסטען, וואָס האָבען זיך אונטערגענומען צו בויען די טראַנס-קאַנאַדישע אייזענבאַהן. אָבער אַזוי ווי די באַהן, אויסציהענדיג זיך אַלס ווייטער און ווייטער קיין מערב-זייט, האָט אויך דורכגעשניטען אַזעלכע טהיילען, וועלכע זיינען וויייניג פּראָדוקטיוו, האָט מען אויסגעגליכען דעם פֿערלוסט דורך דעם, וואָס מען האָט דער קאָמפּאַניע כמעט איבעראַל נאָך צוגעגעבען נייע שטיקער לאַנד אין פֿרוכטבאַרע געגענדען, וועלכע האָבען באַלד בעקומען אַ הויכען ווערטה. דאָרט, וואו דער שטאַאַט האָט נאָך אויסגעטהיילט שטיקער ערד אָהן בעצאָהלט צו די נייע אָנגעקומענע

---

10 סענט פער טאָן, אַזוי אַז עס האָט זיך איהם אָבגעשטעלט אַ ריינער פּראָפֿיט פֿון $2\frac{1}{2}$סענט פֿון טאָן. אויסגעגראָבען האָט מען יעדען טאָג 1200 טאָנס; דער אונטערנעהמער האָט אַלזאָ געהאַט אַן איינקונפֿט יעדען טאָג פֿון 30 דאָלאַר. אויסערדעם האָט סעלוואוד געהאַט אַ טעגליכען געווין פֿון 90 דאָלאַר; מאָרס און קאָ פֿון 1680 דאָלאַר; קאָלבי פֿון 150 דאָלאַר; און די אייגענטהימער פֿון דער גרוב פֿון 480 דאָלאַר. צוזאַמען מאַכט דאָס אַ געווין פֿון 2430 דאָלאַר אַ טאָג. אָט דאָס איז דער פּרייז פֿון דעם מאָנאָפּאָל, וועלכער ענטוויקעלט זיך אונטער דעם שוץ פֿון׳ם שטאַאַט. און דיזע אונגעהייערע איבערלאַסט מוז בעצאָהלט ווערען פֿון די קאָנסומענטען, דערפֿאַר וואָס זיי האָבען געגעבען דעם שטאַאַט דאָס רעכט צו גרינדען מאָנאָפּאָלען. — דער דאָזיגער ביישפּיעל איז נור אַ קליינער בילד פֿון דעם, וואָס עס ווערט אויס געפֿיהרט אויף אַ גרויסען שטייגער מיט דער הילפֿע פֿון די „קאָנצעסיאָנען", פֿון די געזעצליכע רעכטע, וואָס דער שטאַאַט גיט איבער צו די קאָמפּאַניעס פֿאַר אייזענבאַהנען, קאַנאַלען, שיף-פֿערבינדונגען, בעוואַסערונג א.ז.וו. א.ז.וו.

קאָלאָניסטען, איז דאָס לאַנד, וואָס מען האָט אַוועקגעשאָנקען צו די „קענעדיען פּאַסיפיק ראַלוויי קאָמפּאַני", צוטהיילט געוואָרען אין „לאָטס" פון טויזענד קוואַדראַטען און אויף אַזאַ אופן ווי די שוואַרצע קעסטלאַך אויף אַ שאַך־ברעטעל, אין מיטען דער ערד, וועלכע דער שטאַאַט האָט אוועקגעגעבען צו די קאָלאָניסטען. די פאָלגע איז געווען, אַז היינט, ווען אַלע שטיקער לאַנד, וועלכע דער שטאַאַט האָט אַוועקגעגעבען צו די עמיגראַנטען, זיינען שוין בעזעצט, האָט זיך דער ווע־טה פון די לאַנד, וואָס די קאַפּיטאַליסטען פון דער אויבען דערמאָהנטער קאָמפּאַניע האָבען בעקומען, פערהעכערט מיט מיליאָנען דאָלאַרס. און וואָס אַנבעלאַנגט דעם קאַפּיטאַל, וועלכען די קאָמפּאַניע ערקלערט צו האָבען אויסגעגעבען פאַר דעם בוי פון דער אייזענבאַהן ליניע, איבערטרעפט ער דריי אָדער פיער מאָל די סומע, וועלכע איז ווירקליך אויסגעגעבען געוואָ־ען.

וואו מיר זאָלען ניט וואַרפען אונזער בליק, וועלען מיר איבע־אַל געפינען אַבסאָלוט דיזעלבע ערשיינונג, אַזוי, אַז עס וואָלט געווען אַ שווערע אויפגאַבע אָנצודייטען כאָטש אויף איין גרויסען פערמעגען, וועלכער איז אויסשליסליך ערוואָרבען געוואָרען דורך דער אינדוסטריע, אָהן דער הילפע, פון ערגעץ אַ מאָנאָפּאָל, וואָס די רעגירונג האָט בעשטימט און בעשטעטיגט. אין די פעראייניגטע שטאַאַטען — ווי הענרי דזשאָרדזש האָט שוין בעמערקט — איז דאָס איבערהויפּט אונמעגליך.

אויף אַזאַ אופן איז ענטשטאַנען דער גאַנצער אונגעהייערער פערמעגען פון דער פאַמיליע ראָטהשילד. דער באַנקיר ראָטהשילד, דער איינענטליכער גרינדער פון דעם רייכטהום פון דער פאַמיליע, האָט ערוואָרבען דעם אונגעהייערען פערמעגען זיינעם דורך דעם, וואָס די קעניגע האָבען ביי איהם גענומען הלוואות פאַר צו האַלטען מלחמה מיט אַנדערע קעניגע אָדער מיט זייערע אייגענע אונטערטאַנען.

דער ריעזיגער פערמעגען פון די דוקעסען פון וועסטמינסטער, וועלכער איז זיכער ניט קלענער ווי ראָטהשילד'ס, איז אויסשליסליך ענטשטאַנען דאַדורך, וואָס מען האָט זייערע עלטערן אוועקגעשיינקט — צום פערגניגען פון די קעניגע — די ערד, אויף וועלכער עס איז היינט אויפגעבויט אַ גרויסער טהייל פון דער שטאָדט לאָנדאָן. און דער דאָזיגער פערמעגען האַלט זיך אויף נור דערפאַר, ווייל דער ענגלישער פּאַרלאַמענט, האַנדעלענדיג געגען יעדען פּרינציפּ פון גערעכטיגקייט, וויל ניט אויפהויבען די פראַגע מכח דער שענדליכער בערויבונג פון דער נאַציאָן דורך די לאָרדען.

וואָס אָנבעלאַנגט די פֿערמעגענס פֿון די אַמעריקאַנער מיליאַרדע־רען — די אַסטאָרס, די וואַנדערבילס, די גולדס, די טראַסטס פֿון די נאַפֿט־קוועלען, פֿון די שטאָהל־ און קוילען־גריבער, פֿון די אייזענ־באַהנען, אפילו פֿון די שוועבעלאַך א.ז.וו. — זיינען זיי אַלע ענטשטאַנען פֿון מאָנאָפּאָלען, וועלכע דער שטאַאַט האָט געשאַפֿען.

מיט איין וואָרט, ווען אימעצער זאָל זיך נעהמען אין אַ שעהנעם טאָג צו דער א־בייט און פֿערצייכענען די אַלע רייכטהימער, וועלכע די פֿינאַנץ־מענער און געשעפֿטס־ספּעקולאַנטען האָבען פֿערכאַפּט מיט דער הילפֿע פֿון די פּריווילעגיעס און מאָנאָפּאָלען, וועלכע די פֿערשידענע שטאַאַטען האָבען געשאַפֿען; ווען אימיצער וואָלט ענדליך געהאַט די מעגליכקייט אָבצושאַצען דעם ווע־טה פֿון די אונגעהייערע רייכטהימער, וועלכע ווערען אויף אַזאַ שטייגער אַוועקגערויבט פֿון דעם געזעלשאַפֿטליכען פֿערמעגען דורך אונזערע פּאַרלאַמענטאַרישע, מאָנאַרכיסטישע און רע־פּובליקאַנישע רעגירונגען און אַריינגעגעבען אונטער מעהר אָדער וויינינגער פֿערמאַסקירטע פֿאָרמען אין די הענד פֿון די מאָנאָפּאָליסטען — וואָלטען די אַרבייטער איינפֿאַך איבערראַשט און עמפּעהרט געוואָרען. אָט די אונ־געהייערע צאָהלען וואָלטען זעהר שווער פֿערשטענדליך געווען פֿאַר די, וועלכע זיינען געצוואונגען צו לעבען פֿון זייער מאָגערן לוין.

אין פֿערגלייך מיט די דאָזיגע צאָהלען, וועלכע זיינען דער פּראָדוקט פֿון דער געזעצליכער אויספּלינדערונג, זיינען די, פֿון וועלכע מען רעדט אין די לעהר־ביכער פֿון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע מיט אַזוי פֿיעל רעספּעקט און פֿייערליכקייט, ניט מעהר ווי אונבעדייטענדע קליינינקיי־טען, ברעקלאַך, וואָס פֿאַלען אַראָב פֿון טיש. ווען די עקאָנאָמיסטען ווי־לען אונז איינריידען, אַז דער קאַפּיטאַל איז ענטשטאַנען דורך די אָרעמע צונויפֿגעקליבענע פּענים, וועלכע די אייגענטהימער האָבען זיך אָבגע־שפּאָרט פֿון מויל צו גונסטען זייערע אינדוסטריעלע אונטערנעהמונגען, זיינען אָט די הערען אָדער איגנאָראַנטען, אָדער אָבער זיי פֿערשווייגען בעוואוסטערהייט דעם אמת. די בערויבונג, די פֿערכאַפּונג, די אויספּלינ־דערונג פֿון די נאַציאָנאַלע רייכטהימער מיט דער הילפֿע פֿון׳ם שטאַאַט, אין וועלכע די רעגירער זיינען „פֿעראינטערעסירט", — אָט דאָס זיינען די אמת׳ע קוועלען פֿון די ריעזיגע פֿערמעגענס, וועלכע קלייבען זיך אָן יעדעס יאָהר אין די הענד פֿון די גרונד־בעזיצער און בורזשואַס.

* * *

אָבער אפשר וועט מען אונז זאָגען, אַז מיר רעדען בלויז פֿון דער פֿערכאַפּונג פֿון די רייכטהימער אין יונגע לענדער, וועלכע זיינען גראַד

וואָס עראָבערט געוואָרען דורך די אינדוסטריעלע ציוויליזאַציאָן פון'ם 19־טען יאָהרהונדערט. — „אין די עלטערע לענדער קען מאַן זאָך ניט טרעפען, אין דעם פּאָליטישען לעבען פון ענגלאַנד אָדער פראַנקרייך איז ניטאָ קיין פּלאַץ פאַר אַזעלכע ערשיינונגען".

לײדער איז אָט דער אַרגומענט קיין אַרגומענט ניט, וויל אפילו אין די לענדער, וועלכע זײנען אַם מעהרסטען פאָרטגעשריטען אין זייער פּאָ־ליטישען לעבען, בעגעגענען מיר זיך מיט גענוי דיזעלבע ערשײנונגען. די רעגירער פון דיזע שטאַאַטען געפינען שטענדיג אוים נייע געלעגענ־היטען צו שינדען זייערע בירגער די הויט, צו גונסטען זייערע פּריווילע־גירטע. איז דען די „פּאַנאַמאַ אַפערע", וועלכע האָט געדיענט די גע־שעפטס־ספּעקולאַנטען אַלס אַזאַ פּאָרטרעפּליכער מיטעל צו פערמעהרען זייער רייכטהום, ניט געוועזען אַ ריין פראַנצויזישע אַנגעלעגענהייט? איז דען דאָס ניט געוועזען די פּראַקטישע אַנווענדונג פון דעם פּאַס־וואָרט: „בעריכערט זיך!" וועלכען מען האָט צוגעשריבען צו גיזאָ? און שוין ניט ריידענדיג פון דער פּאַנאַמאַ־אַפערע, וועלכע האָט זיך געענדיגט מיט אַזאַ שרעקליכען סקאַנדאַל; האָבען מיר דען ניט געהאַט הונדערטער אַנדערע עהנליכע סקאַנדאַלען ביז דעם היינטיגען טאָג? מיר דאַרפען זיך בלויז דערמאָהנען אין דער מאַראָקאָ אַפערע, אין די רויבערייען אין טריפּאָלי און קאָרעאַ, אין דער אויספּלינדערונג פון פּערסיען א.ז.וו. אָט אַזעלכע אַקטען פון דער העכערער רויבעריי מאַכען זיך יעדען טאָג און זיי וועלען ניט פערשווינדען, ביז וואַנען עס וועט קומען די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן.

קאַפּיטאַל און שטאַאַט וואַקסען און ענטוויקלען זיך שטענדיג פּאַ־ראַלעל; איינער קען ניט עקזיסטירען אָהן דעם צווייטען, און דערפאַר איז נייטיג אַנצופיהרען דעם קאַמפּף געגען בײדע און אין דערזעלבער צייט. קיינמאָל אין לעבען וואָלט דער שטאַאַט אַליין ניט געוועזען אים־שטאַנד צו פעראייניגען אַזאַ געוואַלטיגע מאַכט אין זיינע הענד ווי היינט־צו־טאָג, אַ מאַכט, וואָס שטייגט אַריבער די מאַכט פון די רוימישע קייזערס און פון די קעניגע אין די אַלטע עגיפּטען, אַסיריען א.ז.וו. — אויב ער וואָלט ניט האָבען בעגינסטיגט, אַזוי ווי ער האָט עס געטהאָן, די ענטוויק־לונג פון דעם קאַפּיטאַל פון די גרונד־בעזיצער אין פאַבריקאַנטען און דעם סיסטעם פון מאַסען־אויסבייטונג: — צוערשט פון די אַרומוואַנדע־רענדע שטאַמען פון פּאַסטוכער, דערנאָך פון די בויערן און צולעצט פון די אינדוסטריע־אַרבייטער. אונטער דעם שוץ פון זיין קנוט און זיין שווערד האָבען די יעניגע, וועמען ער האָט געגעבען די מעגליכקייט צו

פֿערכאַפּען די ערד און (צוערשט דורך אָפֿענע בערויבונג און שפּעטער דורך די געצוואונגענע אַרבייט פֿון די בעזיעגטע) צו פֿערזיכערן זיך מיט געוויסע געצייג צו קולטיווירען די ערד אָדער צו פֿאַבריצירען אינדוס־טריעלע פּראָדוקטען, מיטגעהאָלפֿען צו פֿערשטאַרקערן זיין מאַכט; און צווינגענדיג די יעניגע, וועלכע האָבען ניט פֿערמאָגט קיין זאַך, צו אַר־בייטען פֿאַר די, וועלכע זיינען געווען די בעזיצער פֿון דער ערד, די געצייג, די שקלאַפֿען, האָט זיך ביסלעכווייז ענטוויקעלט יענע געוואַל־טיגע אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע מיר רופֿען שטאַאַט. און אויב דער קאַפּיטאַ־ליזם וואָלט קיינמאָל ניט דערגרייכט זיין איצטיגע פֿאָרם אָהן דער שטענ־דיגער און אויסגערעכענטער הילפֿע פֿון׳ם שטאַאַט, וואָלט אָבער דער שטאַאַט אויך קיינמאָל ניט דערגרייכט זיין איצטיגע געוואַלטיגע מאַכט, די מעגליכקייט צו האַלטען אין זיינע הענד דעם לעבען פֿון יעדען בירגער, ווי עס איז היינט צו טאָג דער פֿאַל, ווען ער וואָלט ניט גע־אַרבייט אָהן אַן אָבשטעל, מיט געדולד און אויף אַ סיסטעמאַטישען אופֿן, צו ענטוויקלען דעם קאַפּיטאַל. אָהן דער הילפֿע פֿון׳ם קאַפּיטאַל וואָלט די קעניגליכע מאַכט זיך קיינמאָל ניט געקענט בעפֿרייען פֿון דער קירכע, און אָהן דער הילפֿע פֿון דעם קאַפּיטאַליסט וואָלט דער שטאַאַט קיינמאָל ניט געווען אימשטאַנד אַרויפֿצוליינען זיין האַנד אויף די גאַנצע עקזיסטענץ פֿון דעם מאָדערנעם מענשען פֿון די ערשטע טעג, וואָס ער געהט אין שוהל ביז צום קבר.

אָט דערפֿאַר האָט די בעהויפּטונג, אַז דער קאַפּיטאַליזם האָט זיך ערשט אָנגעפֿאַנגען מיט דעם 15טען אָדער 16טען יאָהרהונדערט, נור אַ געוויסע פּראַקטישע בעדייטונג, אויף וויפֿיעל זי קען דיענען, אום פֿעסטצושטעלען דעם פּאַראַלעלען כאַראַקטער אין דער ענטוויקלונג פֿון שטאַאַט און קאַפּיטאַל. נאָר דער פֿאַקט איז, אַז די אייסבייטונג דורך דעם קאַפּיטאַליסט האָט שוין עקזיסטירט דאָרט, וואו עס האָבען זיך אַרויסגעצייגט די ערשטע סמנים פֿון דעם אינדיווי־דועלען גרונד־אייגענטהום, דאָרט, וואו אייניצעלנע פּריוואַט־מענשען האָבען געהאַט דאָס רעכט אַרויסצושיקען די פֿיעה אויף אַ געוויסע שטיק לאַנד, אָדער דאָרט, וואו עס האָט זיך שפּעטער ענטוויקעלט די מעגליכ־קייט צו קולטיווירען אַ געוויסע שטיק ערד דורך געצוואונגענע אַרבייט, אָדער דורך דעם וואָס אייניצעלנע האָבען פֿערדונגען אַ געוויסע שטיק לאַנד צו אַנדערע. מיר קענען זאָגאַר זעהן היינט צו טאָג ביי די מאָנ־גאָלישע פֿאַסטוכער, וועלכע זיינען קוים וואָס אַרויס פֿון דעם שטאַם־סיסטעם, ווי דער קאַפּיטאַליזם פֿאַנגט שוין אָן דאָרטען זיין צושטערענדע

טהעטיגקייט. עס איז געגוג, אַז דער אויסטויש זאָל אַרויס:עהן פֿון דער פֿאַוע פֿון׳ם שטאַט־סיסטעם (אונטער דעם שטאַט־סיסטעם האָט קיין מיטגליד ניט געקענט עפּעס פֿערקויפֿען צו אַן אַנדער מיטגלי־) און אָנ־געהמען אַן אינדיווידועלע פֿאָרמע, אום צו שאַפֿען דעם קאַפּיטאַליזם. און ווי באַלד נור דער שטאַאַט (צי ער איז געקומען פֿון דרויסען צי ער האָט זיך ענטוויקעלט אין דעם שטאַט גופא) האָט אַרויפֿלייגט זיין האַנד אויף דעם שטאַט דורך דער בעשטייערונג און זיינע בעאַמטע, ווי עס איז געוועזען דער פֿאַל ביי די מאָנגאָלישע שטאַמען, דאַמאָלס האָט שוין שטאַטגעפֿונען די געבורט פֿון דעם פּראָלעטאַריאַט און דעם קאַפּיטאַליזם אוןביידע ענטוויקלען זיך אויף אַ גיכען אופן. עס איז אויסשליסליך דערפֿאַר, אום צו ברייגגען די קאַבילען, די מאַראָקאַנער, די אַראַבער, די טריפּאָליטאַנער, די עגיפּטישע פֿעלאַהס, די פּערסער א.ז.וו. אונטער דעם יאָך פֿון די אימפּאָרטירטע אייראָפּעאישע קאַפּיטאַליסטען, וואָס די אייראָפּעאישע שטאַאַטען מאַכען איצטער זייערע עראָבערונגען אין אַזיען און אַפֿריקאַ. און אין יענע לענדער, וועלכע זיינען גראַד וואָס פֿערכאַפּט געוואָרען, קען מען זעהן קלאָר און דייטליך, ווי איינע פֿערבונדען עס זיינען קאַפּיטאַל און שטאַאַט, ווי דער איינער שאַפֿט דעם אַנדערן און ווי אַזוי זיי מאַכען דורך געמיינשאַפֿטליך דעם פּאַראַלעלען גאַנג פֿון זייער ענטוויקלונג.

VII.

די מאַנאַפּאָלען אין די קאָנסטיטוציאָנעלע ענגלאַנד. — אין דייטשלאַנד. — די קעניגע פֿון דער עפּאָכע.

די עקאָנאָמיסטען, וועלכע האָבען לעצטענס שטודירט די ענטוויק־לונג פֿון די מאָנאָפּאָלען אין די פֿערשידענע שטאַאַטען, האָבען בעמערקט, אַז ניט נור אין דעם 18טען יאָה־הונדערט, נאָר אויך וועהרענד דעם 19טען יאָהרהונדערט האָט די גרינדונג פֿון מאָנאָפּאָלען אין די נאַ־ציאָנאַלע אינדוסטריען דאָ אין ענגלאַנד און פֿון די זאָגענאַנטע „קאַרטעלען" און „טראָסטס" פֿון די פֿאַבריקאַנטען, אום צו פֿערהעכערן די פּרייזען פֿון זייערע פּראָדוקטען, קיינמאָל ניט דערגרייכט אַזאַ פֿער־שפּרייטונג, ווי מיר האָבען לעצטענס געזעהן אין דייטשלאַנד.

אָבער די דאָזיגע טהאַטזאַכע איז פֿאַר קיין פֿאַל ניט קיין בעווייז פֿאַר דער פֿאָרטרעפֿליכקייט פֿון דער פּאָליטישער אָרגאַניזאַציאָן פֿון'ם ענגלישען שטאַאַט — דער ענגלישער שטאַאַט איז מאָנאָפּאָליסטיש ווי אַלע אַנדערע שטאַאַטען — און דיזעלבע עקאָנאָמיסטען ערקלערען אַליין, אַז זי איז ניט מעהר ווי אַ רעזולטאַט פֿון ענגלאַנד'ס פּאָזיציאָן אַלס אַן אינזעל-שטאַאַט, וועלכער ערלויבט דעם ביליגען אימפּאָרט פֿון די סחורות; און פֿון דעם פֿריי־האַנדעל סיסטעם, וועלכער איז די פֿאָלגע פֿון דעם דאָזיגען צושטאַנד.

פֿון דער אַנדערער זייט האָט ענגלאַנד פֿערכאַפּט אַזעלכע רייכע קאָלאָניען ווי אינדיען — אויך צו דאַנקען איהר געאָגראַפֿישע לאַגע אַלס אַן אינזעל-שטאַאַט — און אַזעלכע ריעזיגע טעריטאָריעס ווי נאָרד-אַמעריקאַ און אויסטראַליען; און אין יענע לענדער געפֿינט דער ענגלישער שטאַאַט אַזוי פֿיעלע און אונבעגרענעצטע געלעגענהייטען צו שאַפֿען מאָנאָפּאָלען פֿון אַ קאָלאָסאַלען כאַראַקטער, אַז עס לוינט זיך איהם בעסער צו ענטוויקלען דאָרטען זיין הויפּט טהעטיגקייט אין דער דאָזיגער ריכטונג.

ווען ניט פֿאַר אָט די צוויי אורזאַכען, וואָלט דער צושטאַנד אין ענגלאַנד געווען דערזעלבער ווי איבעראַל.

אפֿילו אַדאַם סמיטה האָט שוין בעמערקט, אַז עס טרעפֿט קיינמאָל ניט, אַז דריי פֿאַבריקאַנטען זאָלען זיך צונויפֿקומען, ניט מאַכענדיג קיין קאָנספּיראַציע געגען זייערע אַרבייטער — און פֿאָלגליך אויך געגען די קאָנסומענטען. דער שטרעבען צו שאַפֿען פֿעראייניגונגען פֿון די פֿאַבריקאַנטען — קאַ־טעלען אָדער טראָסטס — האָט פֿון שטענדיג אָן עקזיס-טירט, און אין די ווערק פֿון מאַקראָסטי געפֿינען מיר אַ גאַנצע רייהע פֿאַקטען, וועלכע צייגען אונז, אויף וואָס פֿאַר אַן אופֿן די פֿאַבריקאַנטען האָבען געמאַכט קאָנספּיראַציעס געגען די קאָנסומענטען.

דער ענגלישער פּאַרלאַמענט, אַקוראַט ווי אַלע אַנדערע רעגירונגען, האָט בעגינסטיגט די דאָזיגע קאָנספּיראַציעס פֿון די פֿאַבריקאַנטען; דאָס געזעץ האָט זיך בלויז געריכטעט געגען די אַרבייטער, וועלכע זיינען בעשטראָפֿט געוואָרען אַלס קאָנספּיראַטאָרס געגען דער זיכערהייט פֿון'ם שטאַאַט.

פֿון דער אַנדערער זייט אָבער האָט עקזיסטירט דער פֿריי־האַנדעל סיסטעם, וועלכער איז איינגעפֿיהרט געוואָרען אין די פֿערציגער יאָהרען פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט, און די ביליגע פּרייזען פֿון דעם זעע־אימפּאָרט, וועלכע האָבען זעהר אָפֿט צושטערט די קאָנספּיראַציעס

פֿון די פֿאַבריקאַנטען. ענגלאַנד איז געווען דאָס ערשטע לאַנד, וואָס האָט איינגעפֿיהרט ביי זיך די גרויסע אינדוסטריע; די לעצטע האָט ווייניג וואָס מורא געהאט פֿאַר דער קאָנקורענץ פֿון אויסלאַנד און האָט געפֿאָדערט דעם פֿרייען אימפּאָרט פֿון די רוי־שטאָפֿען; פֿון דער אַנדערער זייט האָט מען איבערגעגעבען צוויי דריט־חלק פֿון דער ערד צו אַ היי־פֿעל לאָרדען, וועלכע האָבען פֿערטריבען די בויערן פֿון זייערע אימעניעס; ענגלאַנד איז דערפֿאַר געווען געצוואונגען צו בעציהען קאָרן, ווייץ, גערשט, האָבער, פֿלייש א.ז.וו. פֿון אויסלאַנד אָדער פֿון איהרע קאָלאָניען — מיט איין וואָרט, ענגלאַנד איז געווען געצוואונגען אויפֿצוהאַלטען דעם פֿריי־האַנדעל סיסטעם.*)

אָבער דער דאָזיגער סיסטעם האָט אויך ערלויבט צו אימפּאָרטירען אינדוסטריעלע פּראָדוקטען. און הערמאַן ליווי ציינט אונז זעהר גוט, ווי יעדעס מאָל, ווען פֿאַבריקאַנטען האָבען געמאַכט אַ פֿער־זוך צו פֿעראיי־ניגען זיך, אום צו פֿערהעכערן די פּרייזען — סיי פֿון פֿאָדים צום נעהען, סיי פֿון סעמענט, סיי פֿון גלאָז־אַרטיקלען — האָט מען איינפֿאַך אימ־פּאָרטירט די דאָזיגע סחורות פֿון אויסלאַנד. אָבוואָהל די קוואַליטעט פֿון די אימפּאָרטירטע פּראָדוקטען איז מייסטענטהיילס געווען ערגער, האָבען זיי אָבער פֿאָרט ערפֿילט זייער צוועק פֿאַר דער קאָנקורענץ. שוין דער־פֿאַר, וואָס מען האָט אין פֿאָראויס אָנערקענט, אַז זיי זיינען ניט אַזוי גוט ווי די ענגלישע. אויף אַזאַ שטייגער, האָבען די פּלענער פֿון די פֿאַברי־קאַנטען צו פֿאָרמירען אַ קאַרטעל אָדער אַ סאָרט טראָסט, קיינמאָל ניט געקענט האָבען דעם געווינשטען ערפֿאָלג. אָבער וויפֿיעל קעמפֿע זיינען נויטווענדיג געווען, אום אויפֿצוהאַלטען דעם סיסטעם פֿון פֿריי־האַנדעל, וועלכער איז ניט געווען נאָך דעם געשמאַק פֿון די גרויסע גרונד־בעזיצער און זייערע פּעכטערס!

פֿון דעסטוועגען האָבען מיר געזעהן, אַז אין דער פּעריאָדע פֿון

*) מען אימפּאָרטירט אַלצדינג, אפילו דאָס פּוטער פֿאַר די ווייניגע בהמות, וועלכע מען האָדעוועט אין ענגלאַנד. עהל קיבען פֿאַר די פֿערד, היי, פֿערשידענע סאָרטען מעהל א.ז.וו. וואָס אַנבעלאַנגט פֿלייש, האָבען די ענגלישע בויערן ערשט אָנגעהויבען עסען רינד־פֿלייש און שעפּסען־פֿלייש, ווען מען האָט אין די 60גער יאָהרען פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט אימפּאָרטירט פֿערשידענע סאָרטען פֿלייש פֿון אַמעריקאַ און שפּעטער פֿון אויסטראַליען און ניו זילענד. ביז דאַמאָלס איז פֿלייש געווען אַ לוקסוס־אַרטיקעל פֿאַר די בויערן, צו וועלכען זיי האָבען זיך ניט געקענט דערשלאָגען.

1895—1896 זיינען אויך דאָ אין ענגלאַנד ענטשטאַנען גרויסע קאַרטעלען אָדער טראָסטס פֿון פֿאַבריקאַנטען, וועלכע האָבען מאָנאָפּאָליזירט געוויסע אינדוסטריען, אַזוי ווי איבעראַל. די אורזאַכע פֿון דער דאָזיגער ערשיינונג — איצטער האָבען מיר איהר אויסגעפֿונען — בעשטעהט אין דעם, וואָס די פֿעראייניגונגען פֿון די פֿאַבריקאַנטען נעהמען איצט אָן אַן אינטערנאַציאָנאַלען כאַראַקטער; זיי נעהמען אַרום די אונטערנעהמער פֿון דיזעלבע אינדוסטריען אין די לענדער, וועלכע לעבען אונטער דעם סיסטעם פֿון פּראָטעקציאָן, אַקוראַט ווי די פֿאַבריקאַנטען פֿון ענגלאַנד.*) אויף אַזאַ אופן פֿערשפּרייטען זיך די פּריווילעגיעס, וועלכע מען האָט עטאַבלירט אין דייטשלאַנד און רוסלאַנד צו גונסטען די דייטשע און רוסישע פֿאַבריקאַנטען, איצט אויך אין דעם לאַנד פֿין דעם פֿריי־האַנדעל סיסטעם. דער איינפֿלוס פֿון אָט די אינטערנאַציאָנאַלע פֿעראייניגונגען פֿון די פֿאַבריקאַנטען, פֿיהלט זיך היינט איבעראַל, זיי זיינען איינע פֿון די הויפּט אורזאַכען פֿון דער פֿערהעכערונג פֿון די פּרייזען. און זיי פֿערהעכערן ניט בלויז דעם פּרייז פֿון די ספּעציעלע פּראָדוקטען, מיט וועלכע די פֿעראייניגונג פֿון די פֿאַבריקאַנטען בעשעפֿטיגט זיך, נאָר — מען דאַרף דאָס גוט נעהמען אין אָנבעטראַכט — זיי פֿערהעכערן די פּרייזען פֿון אַלע פּראָדוקטען.

**) די דאָזיגע פֿעראייניגונגען, אַריינגעהמענדיג אַלץ מעהר און מעהר די ענגלישע פֿאַבריקאַנטען אין זייערע רייהען, — די גרעסטע פֿאַבריקאַנטען פֿון דער פֿאָדים־אינדוסטריע, דער גלאָז־אינדוסטריע, דער סעמענט־אינדוסטריע א.ז.וו. — פֿערהינדערן אויף אַזאַ אופן, אַז צוליעב דער אויסלענדישער קאָנקורענץ זאָלען פֿאַלען די פּרייזען אין ענגלאַנד. אַמאָל האָבען די דייטשע און רוסישע פֿאַבריקאַנטען פֿון דיזעלבע פּראָדוקטען — נאָך דעם ווי זיי האָבען פֿריהער פֿערקויפֿט אַ געוויסע קוואַנטיטעט ביי זיך אין דערהיים פֿאַר אַ הויכען פּרייז (צו דאַנקען דעם פּראָטעקציאָנס־סיסטעם, וועלכער לייגט אַרויף אַ טאַקסע אויף פּראָדוקטען, וואָס ווערען אימפּאָרטירט פֿון אויסלאַנד — געקענט שיקען אַ געוויסע קוואַנטיטעט קיין ענגלאַנד, ווען די וויכטיגסטע פֿאַבריקאַנטען דאָרט האָבען זיך פֿערשטענדיגט און פֿאָרמירט אַ קאַרטעל אָדער טראָסט, אום צו פֿערהעכערן דעם פּרייז פֿון זייערע פּראָדוקטען. היינט אָבער, ווען די ענגלישע פֿאַבריקאַנטען זיינען געוואָרען מיטגלידער פֿון אַן אינטערנאַציאָנאַלער פֿעראייניגונג פֿון פֿאַבריקאַנטען, דאַרפֿען זיי שוין ניט מורא האָבען פֿאַר דער קאָנקורענץ, דערפֿאַר וואָס די דייטשע און רוסישע פֿאַבריקאַנטען האָבען זיך פֿערפּליכטעט ניט צו שיקען זייערע פּראָדוקטען נאָך ענגלאַנד אין אַזאַ פֿאַל.

איז עס נויטווענדיג נאָך צוצווערצען אַז די דאָזיגע סינדיקאַטען אָדער
טראָסטס פֿון די קאַפּיטאַליסטען געניסען אונטער טויזענדער פֿערשי-
דענע בעציהונגען (בענק א.ז.וו.) די הויכע פּראָטעקציאָן פֿון די שטאַא-
טען, אין דער צייט ווען דיזעלבע רעגירונגען פֿערפֿאָלגען און אונטער-
דריקען די אינטערנאַציאָנאַלע סינדיקאַטען און טרייד־יוניאָנס פֿון די אַר-
ביטער? אַזוי האָט די פֿראַנצויזישע רעגירונג אונטערדריקט די „אינטער-
נאַציאָנאַלע" אין פֿראַנקרייך, און די רעגירונגען פֿון בעלגיען און דייטש-
לאַנד האָבען באַלד אַרויסגעשיקט דעם ענגלישען אַגיטאַטאָר, ווען ער איז
געקומען, אום מיטצוהעלפֿען שאַפֿען אַ געווערקשאַפֿטליכע אָרגאַניזאַציאָן
פֿון די אַרבייטער. אָבער מען האָט נאָך קיינמאָל ניט געזעהן, דאָס וואָס
פֿאַר עס איז ניט רעגירונג זאָל אַרויסשיקען אַן אַגענט פֿון אַ טראָסט*).

נאָר לאָמיר זיך שוין קעהרען צוריק צום ענגלישען פּאַרלאַמענט, אום
אויפֿצוצייגען, אַז ער האָט קיינמאָל ניט פֿערנאַכלעסיגט זיין אייגענטליכע
מיסיאָן, די מיסיאָן פֿון אַלע רעגירונגען אין אַלטע און מאָדערנע שטאַאַטען:—
צו בעגינסטיגען די אויסבייטונג פֿון די אָרעמע דורך די רייכע. וועהרענד
דעם גאַנצען 19טען יאָהרהונדערט, אַקוראַט ווי בעפֿאָר, האָט ער קיינמאָל
ניט פֿערזוימט צו שאַפֿען מאָנאָפּאָלען, ווי באַלד עס האָט זיך נאָר גע-
מאַכט אַ געלעגענהייט. אַזוי איז פּראָפֿעסאָר ליווי, וועלכער וויל אויפֿ-
ווייזען אויף וויפֿיעל ענגלאַנד שטעהט העכער אין דיזער הינזיכט פֿון
דייטשלאַנד, געצוואונגען צו אָנערקענען, אַז דאָרט, וואו די לייכטיגקייט

*) וואָס אָנבעלאַנגט די מאָדערנע ענטוויקלונג פֿון די אינטערנאַציאָנאַלע
קאַרטעלען, ערלויב איך זיך דאָ איבערצוגעבען אַ קורצען אויסצוג פֿון דעם,
וואָס אַנדרע מאָריזע האָט געשריבען אין די "*Guerre Sociale*" פֿון'ם 6טען פֿעב-
רואַר 1912 וועגען דער אינטערנאַציאָנאַלער אַליאַנץ, וועלכע עקזיסטירט אין דער
ליפֿערונג פֿון פּאַנצער־פּלאַטען פֿאַר קריעגס־שיפֿען א.ז.וו. אין אָנהויב האָבען עק-
זיסטירט צעהן טהייל געהמער, מיט קרופּ, שניידער, מאַקסים, קאַרנעגי א.ז.וו., וועלכע
האָבען זיך צוטהיילט אויף פֿיער גרופּען. אַן ענגלישע, אַ דייטשע, אַ פֿראַנצויזישע
און אַן אַמעריקאַנישע. די דאָזיגע צעהן טהייל־נעהמער האָבען זיך אַראַנזשירט צווישען
זיך, אַז זיי וועלען צוטהיילען די בעשטעלונגען פֿון די רעגירונגען צווישען זיך אויף
אַזאַ שטייגער, אַז איינער זאָל ניט קאָנקורירען מיט די אַנדערע. דער יעניגער פֿון
די טהייל־נעהמער, וועלכער האָט ערהאַלטען אַ בעשטעלונג, האָט אָנגעגעבען אַ
געוויסען פּאַסיגען פּרייז, און די איבעריגע מיטגלידער פֿון דעם קאַרטעל האָבען אָנ-
געגעבען אַביסעל העכערע פּרייזען, ווען די בעטרעפֿענדע רעגירונג האָט זיך נאָכ-
געפֿרעגט ביי זיי. עס האָט זאָגאַר עקזיסטירט אַ „פּול", ד.ה. אַ בעזונדערער פֿאָנד,

פֿון דעם אויסלענדישען אימפּאָרט איז ניט געווען קיין הינדערניס, האָט דער ענגלישער פּאַרלאַמענט קיינמאָל ניט פֿערפֿעהלט די געלעגענהייט צו בעגינסטיגען די מאָנאָפּאָלען.

אויף אַזאַ שטייגער איז דער מאָנאָפּאָל פֿון די קוילען-הענדלער אין ניוקאַסל אויף דעם לאָנדאָנער קוילען-מאַרק דירעקט בעגינסטיגט געוואָרען דורך דאָס געזעץ פֿון 1830, און דער קאַרטעל פֿון די דאָזיגע הענדלער איז ערשט צובראָכען געוואָרען אין 1844, ווען עס איז אָנגעגאַנגען די מעכטיגע אַגיטאַציאָן פֿון די טשאַ־טיסטען פֿון יענער עפּאָכע. און ניט שפּעטער ווי פֿון 1870 ביז 1880 האָבען זיך פֿאָרמירט יענע פֿעראייניגונגען פֿון די שיף־קאָמפּאַניס, די זאָגענאַנטע „*Shipping Rings*", פֿון וועלכע מען האָט אַזוי פֿיעל גערעדט, — ס'איז גאָר ניט נייטיג צו בעמערקען, אַז זיי זיינען בעגינסטיגט געוואָרען פֿון'ם שטאַאַט.

אָבער וואָלט דאָס כאָטש אַלעס געווען. אַלעס, וואָס מען האָט נור געקענט מאָנאָפּאָליזירען, איז מאָנאָפּאָליזירט געוואָרען דורך דעם ענגלישען פּאַרלאַמענט.

ווי באַלד מען האָט אָנגעהויבען צו בעלייכטען די שטעדט מיט גאַז, צו בויען גרויסע וואַסער־לייטונגען, אום צו פֿערזאָרגען די איינוואוינער מיט ריינע וואַסער, צו קאַנאַליזירען די גאַסען, צו בויען טראַמוויים און — ווי עס איז געווען דער פֿאַל גאָר ניט לאַנג צוריק — איינצופֿיהרען טעלעפֿאָנען, האָט דער ענגלישער פּאַרלאַמענט קיינמאָל ניט פֿערפֿעהלט צו פֿאָרמירען מאָנאָפּאָלען פֿון די אַלע צווייגען פֿאַר דעם עפֿענטליכען לעבען,

---

אין וועלכען יעדער מיטגליד האָט געמוזט איינצאָהלען אַ געוויסען פּראָצענט פֿון יעדער בעשטעלונג, און דער דאָזיגער פֿאָנד האָט געהאַט דעם ספּעציעלען צוועק אויסצוגלייכען די פּראָפֿיטען פֿון די פֿערשידענע בעשטעלונגען. זייט 1899 האָט מען אריינגענומען נאָך דריי גרויסע קאָמפּאַניס אין דעם קאַ־טעל, אום צו פֿערהינדערן זייער קאָנקורענץ. — עס איז בעקאַנט, וואָס פֿאַר אַ קאָלאָסאַלע מאַכט דער דאָזיגער קאַרטעל בעזיצט. ניט נור וואָס ער איז אַ מיטעל אויסצופּלינדערן די קאַסען פֿון די שטאַאַטען און צו מאַכען געוואַלטיגע פּראָפֿיטען, נאָר ער האָט אויך דעם גרעסטען אינטערעס צו אינספּירירען אַלע שטאַאַטען, צי קליינע צי גרויסע, זיי זאָלען בויען פּאַנצער-שיפֿען. דאָס איז די אורזאַכע, וואָרום עס עקזיסטירט אַ צטער אַזאַ פֿיבער-האַפֿטע טהעטיגקייט צו בויען „דרעדנאָטס" און „סיופּער-דרעדנאָטס". די באַנקירען, וואָס זיינען פֿעראינטערעסירט אין דעם דאָזיגען סינדיקאַט, פֿאָדערן קיין בעסערע זאַך ניט, ווי אויסצובאָרגען די רעגירונגען די נויטווענדיגע געלדער פֿאַר דעם דאָזיגען צוועק און צו פֿערמעהרען די עפֿענטליכע חובות. — „עס לעבע דער שטאַאַט!"

צו גונסטען פריווילעגירטע קאָמפּאַניס. די אַרבייט איז אַזוי גרינדליך גע־מאַכט געוואָרען, אַז די איינוואוינער פֿון די שטעדט אין דער פּראָווינץ קענט און פֿון עטליכע אַנדערע פּראָווינצען צאָהלען נאָך היינט אַ לע־בערליך הויכען פּרייז פֿאַר זייער וואַסער, און זיי האָבען ניט קיין שום מעגליכקייט צו פֿערשאַפֿען זיך אַליין וואַסער אין צו פֿערטהיילען די נויט־ווענדיגע קוואַנטיטעטען אין די הייזער; דע־פֿאַר וואָס דער פּאַרלאַמענט האָט איבערגעגעבען דעם דאָזיגען פּריווילעגיום צו עטליכע קאָמפּאַניס. אין אַנדערע פּלעצער איז דאָסועלבע דער פֿאַל געוועזען מיט גאַז אָדער מיט די טראַמוויים, און ביז דעם ערשטען יאַנואַר 1912 האָט איבעראַל עקזיסטירט דער מאָנאָפּאָל פֿון די טעלעפֿאָנען.

די ערשטע טעלעפֿאָנען זיינען דאָ אין ענגלאַנד איינגעפֿיהרט געוואָ־רען דורך עטליכע פּריוואַט־קאָמפּאַניס. און דער שטאַאַט, דער פּאַרלאַ־מענט, פֿערשטעהט זיך, האָט זיך אונטערגעאיילט זיי איבערצוגעבען דעם מאָנאָפּאָל איינצופֿיהרען טעלעפֿאָנען אין דער און דער שטאָדט אָדער אין דער און דער געגענד פֿאַר איין און דרייסיג יאָהר צייט. עס האָט ניט גענומען קיין לאַנגע צייט און די אַלע קאָמפּאַניעס האָבען זיך פֿעראיי־ניגט אין איין מעכטיגע נאַציאָנאַלע קאָמפּאַניע, און אַזוי איז ענטשטאַ־נען אַ סקאַנדאַלעזער מאָנאָפּאָל. מיט איהרע ליניעס און געזעצליכע „קאָנ־צעסיאָנען” איז די נאַציאָנאַלע טעלעפֿאָן־קאָמפּאַניע געוועזען אימשטאַנד צו נעהמען פֿון דעם ענגלענדער זעקס אָדער זיעבען מאָל אַזוי פֿיעל גע־צאָהלט פֿאַר איהרע דיענסטען, ווי מען האָט בעצאָהלט אין אַלע איבע־ריגע לענדער פֿון אייראָפּאַ פֿאַר דער בענוצונג פֿון די טעלעפֿאָנען. און אַזוי ווי די קאָמפּאַניע, מיט דער וואַפֿע פֿון איהר מאָנאָפּאָל, האָט מיט אַ יעהרליכער אויסגאַבע פֿון £3.000.000 געהאַט אַ ריינעם פּראָפֿיט פֿון £1.080.000 אַ יאָהר, האָט זי זיך, פֿערשטעהט זיך, ניט געאיילט צו פֿערמעהרען די צאָהל פֿון איהרע סטאַנציעס; זי האָט בעסער פֿאָרגע־צויגען צו בעצאָהלען איהרע אַקציאָנערען פֿעטע דיווידענדען און צו פֿער־מעהרען איהרע רעזערווע־פֿאָנדס, וועלכע האָבען דערגרייכט אין פֿופֿצעהן יאָהר צייט די סומע פֿון £4.000.000. דאָס אַלעס האָט פֿערהעכערט דעם „ווערטה” פֿון דער קאָמפּאַניע און פֿאָלגליך די סומע, וועלכע דער שטאַאַט וועט איהר מוזען צאָהלען, אויב ער וועט וועלען צוריק צונעהמען פֿון איהר דעם פּריווילעגיום, איידער די איין און דרייסיג יאָהר וועלען זיין צו ענדע. דער רעזולטאַט פֿון דעם דאָזיגען צושטאַנד איז געוועזען, אַז דער פּריוואַט־טעלעפֿאָן, וועלכער איז אַ גאַנץ געוועהנליכע זאַך אויף דעם קאָנטינענט, האָט אין ענגלאַנד בלויז עקזיסטירט פֿאַר די רייכע אין די

קאָמערציאַנטען. ערשט דעם 1טען יאַנואַר 1912 האָט די פּאָסט און טע־לעגראַפאָן־פערוואַלטונג איבערגענומען דעם טעלעפאָן סיסטעם פון דער מאָנאָפּאָליסטישער קאָמפּאַניע, נאָכדעם ווי די מאָנאָפּאָליסטען האָבען זיך פריהער בערייכערט מיט אַ שעהנע פּאָר מיליאָן פונט.

אָט מיט אַזעלכע מיטלען האָט מען געשאַפען אַ בורזשואַזיע, וועלכע האַלט זיך אין איין פערמעהרען, און וועלכע בעזיצט אונגלויבליכע רייכ־טהימער אין מיטען אַ נאַציאָן, וואו אַ העלפט פון די ערוואַקסענע, ד.ה. מעהר ווי פיער מיליאָן מענשען, פערדינען ווייניגער ווי 27 שילינג אַ וואָך און העכער דריי מיליאָן מענשען ווייניגער פון אַ פונט אַ וואָך. אָבער 27 שילינג אַ וואָך אין ענגלאַנד, מיט די איצטיגע פרייזען פון די לעבענס־מיטלען, איז קוים גענוג צו בעפרידיגען די נויטווענ־דיגסטע און פרימיטיווסטע בעדערפנישען פון אַ פאַמיליע, בעשטעהענדיג פון צוויי ערוואַקסענע און צוויי קינדער; עס איז גראָד גענוג אויף לעבענס־מיטלען און אויף פיער שילינג דירה־געלד אַ וואָך. די גרינדליכע און זעהר פּאָרזיכטיגע אונטערזוכונגען פון פּראָפעסאָר באָואי און ראַונטרי אין יאָרק, וועלכע זיינען נאָך ערגענצט געוואָרען פון קיאָזאַ מאָני, האָבען דאָס פאָלשטענדיג בעוויזען.

* * *

דאָס איז, וואָס אָנבעלאַנגט די מאָנאָפּאָלען אין ענגלאַנד. אָבער ווען דאָס איז דער צושטאַנד פון אַ לאַנד, וואָס לעבט אונטער דעם פריי־האַנדעל סיסטעם, וואָס קען מען שוין ערוואַרטען פון די פּראָטעקציאָנאַ־ליסטישע לענדער, וואו עס איז ניט נור אויסגעשלאָסען די קאָנקורענץ פון אויסלענדישע פּראָדוקטען, נאָר וואו די גרויסע אינדוסטריען — די אייזען־אינדוסטריע, די פאַבריקאַציאָן פון אייזענבאַהן־רעלצען, די צוקער־אינדוסט־יע א.ז.וו. ווערען נאָך שטענדיג סובווענציאָנירט דורך דעם שטאַאַט? דייטשלאַנד, פראַנקרייך, רוסלאַנד, די פעראייניגטע שטאַאַטען זיינען אמת׳ע אויסבריהונגס־פאַבריקען פאַר מאָנאָפּאָלען און קאַפּיטאַליס־טישע סינדיקאַטען אונטער דער פּראָטעקציאָן פון׳ם שטאַאַט. די דאָזיגע אָרגאַניזאַציאָנען, וועלכע זיינען זעהר גרויס אין צאָהל און מאַנ־כעסמאָל זעהר מעכטיג, האָבען די מעגליכקייט צו פערהעכערן דעם פרייז פון זייערע פּראָדוקטען אויף אַ געוואַלטיגען שטייגער.

דאָס ערץ — כמעט אַלע סאָרטען ערץ — די מעטאַלען, דער רויה־צוקער, די צוקער־זידערייען, דער אַלקאָהאָל אָדער וויין־גייסט, וואָס ווערט געברויכט אין דער אינדוסטריע און גאַנצע רייהען ספּעציאַליזירטע אינ־דוסטריען (נעגעל, טעפּעריי־אַרטיקלען), טאַבאַק, די רייניגינג פון נאַפט

א.ז.וו. א.ז.וו. — אַט פֿאַר דער אויסבייטונג פֿון די אַלע זאַכען האָט מען געשאַפֿען מאָנאָפּאָלען, קאַרטעלען אָדער טראָסטס — פֿערשטעהט זיך, שטענדיג דורך דער אַריינמישונג פֿון'ם שטאַאַט און זעהר אָפֿט אונטער זיין פּראָטעקציאָן.

איינער פֿון די בעסטע ביישפּיעלען אין דיזער הינזיכט זיינען די דייטשע צוקער סינדיקאַטען. די צוקער-פּראָדוקציאָן, זייענדיג אַן אינדוסטריע, וועלכע שטעהט אונטער דער אויפֿזיכט פֿון'ם שטאַאַט און ביז צו אַ געוויסען גראַד אונטער זיין פֿערוואַלטונג, בעשטעהט פֿון 450 צוקער זיעדערייען, וועלכע האָבען זיך פֿעראייניגט אונטער דער פּראָטעקציאָן פֿון'ם שטאַאַט, אום צו עקספּלאָטירען דעם פּובליקום. די דאָזיגע אויסבייטונג איז אָנגעגאַנגען, ביז עס האָט שטאַטגעפֿונען דער קאָנפֿערענץ אין בריסעל, וועלכער האָט אַביסעל בעשריינקט די פּראָטעקציאָן פֿון דער צוקער-אינדוסטריע דורך די דייטשע און רוסישע רעגירונג, אום צו בעגינסטיגען די ענגלישע צוקער-פֿאַבריקאַנטען.

דיזעלבע ערשיינונג מאַניפֿעסטירט זיך אין דייטשלאַנד אין פֿיעלע אַנדערע אינדוסטריען, ווי צ.ב.ש. דער סינדיקאַט פֿון די בראַנפֿען-פֿאַבריקאַנטען, דער וועסטפֿעהלישער קוילען סינדיקאַט. דער סינדיקאַט פֿון די שטיינגוט פֿאַבריקען (טעפּערייען), די פֿעראייניגונג פֿון די פֿאַבריקאַנטען, וועלכע פּראָדוצירען נעגעל פֿון דייטשע דראָהט-אייזען א.ז.וו., שוין ניט רעדענדיג פֿון געוויסע שיף-קאָמפּאַניס, פֿון די אייזענבאַהן-סינדיקאַטען, פֿון די קאָמפּאַניס פֿאַר דער פֿאַבריקאַציאָן פֿון קריעגס-מאַטעריאַל א.ז.וו. ביז צו די סינדיקאַטען פֿאַר דער אויסבייטונג פֿון די ערץ גריבער אין בראַזיליען און פֿיעלע אַנדערע.

וואָס אָנבעלאַנגט אַמעריקאַ, איז דער צושטאַנד דאָרט דערזעלבער. ניט נור אין דער צייט פֿון דער קאָלאָניזירונג און וועהרענד דער ערשטער פּעריאָדע פֿון דער מאָדערנער אינדוסטריע, נאָר אויך הייגט געהט ניט אַריבער אַ טאָג, וואו עס זאָלען ניט ענטשטעהן די שענדליכסטע מאָנאָפּאָלען אין יעדער אַמעריקאַנער שטאָדט. און איבעראַל מאַניפֿעסטירט זיך דערזעלבער שטרעבען, דיזעלבע טענדענץ — צו בעגינסטיגען און צו פֿערשטאַרקערן די אויסבייטונג פֿון די אָרעמע דורך די בעזיצענדע און שעדליכע עלעמענטען אין דער געזעלשאַפֿט, אונטער דער פּראָטעקציאָן פֿון'ם שטאַאַט. יעדער פֿאָרטשריט פֿון דער ציוויליזאַציאָן שאַפֿט נייע מאָנאָפּאָלען, נייע מעטהאָדען פֿון דער אויסבייטונג, בעגינסטיגט דורך דעם שטאַאַט, אין אַמעריקאַ פּונקט ווי אין די אַלטע שטאַאַטען פֿון אייראָפּאַ.

ניטאָ קיין שום אונטערשיעד צווישען אַריסטאָקראַטיע און דעמאָ-קראַטיע — ווי באַלד נור זיי געפֿינען זייער פלאַץ אין דעם מעכאַניזם פֿון'ם שטאַאַט, האַנדלען ביידע אויף דעמזעלבען שטייגער. ווי באַלד נור די איינע אָדער די אַנדערע בעקומט אַריין די מאַכט אין איהרע הענד, זיינען זיי ביידע דיזעלבע שונאים פֿון דער איינפֿאַכסטער גערעכטיגקייט, ווען עס האַנדעלט זיך וועגען דעם פּראָדוצירער פֿון אַלע רייכטהימער — דעם אַרבייטער*).

אָבער ליידער איז אָט די שענדליכע אויסבייטונג פֿון אַ גאַנצער בעפֿעלקערונג דורך דעם שטאַאַט, אום צו בערייכערן אַ געוויסע צאָהל פֿאַבריקאַנטען, קאָמפּאַניס אָדער באַנקירען, נאָך ניט דאָס ערגסטע. דער איבעל איז פֿיעל, פֿיעל טיעפֿער! אָט די אַלע גרויסע קאָמפּאַניס פֿון אייזענבאַהנען, שטאָהל-פֿאַבריקען, קוילען-גריבער, נאַפֿט-קוועלען, קופּער-מינען א.ז.וו. די גרויסע באַנק-קאָמפּאַניס און די גראָבע פֿינאַנץ-מענער שטעלען פֿאָר מיט זיך אַ געוואַלטיגע *פּאָליטישע* מאַכט אין אַלע מאָדערנע שטאַאַטען. מען דאַרף זיך נור דערמאָהנען, אויף וואָס פֿאַר אַ שענדליכען אופֿן די באַנקירען און די גרויסע פֿינאַנץ-מענער בעהערשען די רעגירונגען אין דער פֿראַגע פֿון קריעג אָדער פֿריעדען. עס איז

---

*) דעלעסי האָט אונז געגעבען אַן אויסגעצייכענטען ביישפּיעל פֿון אַ סינ-דיקאַט — דעם סינדיקאַט פֿון סענט אָבאַן — וועלכער איז געבוירען געוואָרען אונטער דער רעגירונג פֿון לואי דעם 15טען און וועלכער האָט פֿון דאַמאָלס אָן שטענדיג געהאַט גוטע ערפֿאָלגען, דערפֿאַר וואָס ער האָט אימער געזוכט זיינע אַקציאָנערען אין די העכערע קרייזען פֿון די רעגירענדע. אין אָנפֿאַנג האָט ער זיך אויסגעקליבען זיינע אַקציאָנערען און בעשיצער ביים הויף פֿון די קעניגע; שפּעטער צווישען דער אימפּעריאַליסטישער אַריסטאָקראַטיע פֿון נאַפּאָלעאָן דעם ערשטען; דערנאָך צווישען דער הויכער אַריסטאָקראַטיע פֿון דער רעסטאָראַציאָנס-פּעריאָדע; צולעצט ביי דער רעפּובליקאַנישער בווזשואַזיע. ער האָט איבערגעביטען דעם קרייז פֿון דער אויסבייטונג, לויט די פֿערשידענע פּעריאָדען, און ער עקזיסטירט און בליהט נאָך היינט צו טאָג אונטער דער הויכער פּראָטעקציאָן פֿון לעזשיטימיסטען, באָנאַפּאַרטיסטען און רעפּוב-ליקאַנער, וועלכע האָבען זיך פֿעראייניגט צו דעם געמיינשאַפֿטליכען צוועק פֿון דער אויסבייטונג. די פֿאָרם פֿון דעם שטאַאַט האָט זיך וועהרענד דער עקזיסטענץ פֿין דעם דאָזיגען סינדיקאַט אַ שעהנע פּאָר מאָל איבערגעביטען, אָבער אַזוי ווי זיין אינער-ליכסטער וועזען בלייבט שטענדיג דערזעלבער, קען דער מאָנאָפּאָל, דער *טראָסט* שטענדיג עקזיסטירען, און די אויסבייטונג פֿון די אָרעמע צו גונסטען די רייכע געהט רוהיג אָן ווי בעפֿאָר.

בעקאַנט, אַז די פּערזענליכע סימפּאַטהיע פֿון אַלעקסאַנדער דעם צווייטען און פֿון דער קעניגין וויקטאָריאַ צו דייטשלאַנד האָט אין 1870 געהאַט אַ שטאַרקען איינפֿלוס אויף דער רוסישער און ענגלישער פּאָליטיק און האָט בייגעטראָגען צו פֿראַנקרייך'ס מפּלה. און מיר האָבען שפּעטער גע-זעהן וויפֿיעל די פּערזענליכע סימפּאַטהיע פֿון עדוואַרד דעם 7טען האָט בייגעטראָגען צו דער פֿראַנצויזיש-ענגלישער אַליאַנץ. אָבער עס איז פֿאַר קיין פֿאַל ניט קיין איבערטרייבונג צו זאָגען, אַז די סימפּאַטהיע אָדער אַנטיפּאַטהיע פֿון דער פֿאַמיליע ראָטהשילד און די אינטערעסען פֿון דער הויכער באַנק אין פּאַריז און פֿון דער קאַטהאָלישער באַנק אין רוים זיינען פֿיעל מעכטיגער ווי די סימפּאַטהיען און אינטערעסען פֿון די קעניגע און קעניגינען. עס איז צ.ב.ש. בעקאַנט, אַז די האַלטונג פֿון די פֿעראייניגטע שטאַאַטען צו קובאַ און שפּאַניען איז פֿיעל מעהר בעשטימט געוואָרען דורך די מאָנאָפּאָליסטישע סענאַטאָרען אין דער צוקער-אינדוסטריע, ווי דורך די סימפּאַטהיע פֿון די אַמעריקאַנישע שטאַאַטס-מענער צו די אינ-סורגענטען פֿון קובאַ.

VIII.

די מלחמה.

די אינדוסטריעלע קאָנקורענץ.

שוין אין 1883, ווען ענגלאַנד, דייטשלאַנד, עסטרייך און רומעניען, פּראָפֿיטירענדיג פֿון פֿראַנקרייך'ס איזאָלירונג, האָבען זיך פֿעראייניגט געגען רוסלאַנד, און ווען אַ שרעקליכער אייראָפּעאישער קריעג האָט געהאַלטען ביים אויסברעכען, האָבען מיר אויפֿגעצייגט אין דער צייטונג „לע רעוואָלטע" די אמת'ע מאָטיווען פֿין דער געגענזייטיגער קאָנקורענץ צווישען די שטאַאַטען און פֿון די מלחמות, וועלכע זיינען די פֿאָלגען פֿון דער דאָזיגער קאָנקורענץ.

די אורזאַכע פֿון די היינטיגע מלחמות איז שטענדיג דיזעלבע, — עס איז דער קאַמפּף פֿאַר די מערק, דער קאַמפּף פֿאַר דעם רעכט צו עקספּלאָטירען אַזעלכע נאַציאָנען, וועלכע זיינען הינטערשטעליג אין זייער אינדוסטריע. מען שלאָגט זיך היינט מעהר ניט אין אייראָפּאַ פֿאַר די עהרע פֿון די קעניגע. מען שיקט אַרמעען איינע געגען די אַנדערע, אום

צו פֿערזיכערן די איינקינפֿטע פֿון די אַלמעכטיגע הערען ראָטהשילד אָדער שניידער, פֿון דער העכסט עהרען־ווערטהער קאָמפּאַניע פֿון אַנזען אָדער פֿון דער הייליגער קאַטהאָלישער באַנק אין רוים. די קעניגע שפּיעלען היינט אַ קנאָפּע ראָלע.

דער פֿאַקט איז, דאָס אַלע מלחמות, וואָס האָבען שטאַטגעפֿונען אין איירָאפּאַ זייט די לעצטע הונדערט מיט פֿופֿציג יאָהר, זיינען געווען מלחמות פֿאַר די אינטערעסען פֿון דעם קאָמערץ און פֿאַר די רעכטע פֿון דער אויסבייטונג.

* * *

ביי די ענדע פֿון׳ם 18טען יאָהרהונדערט האָט די גרויסע אינ־דוסטריע און דער וועלט־האַנדעל, מיט דער הילפֿע פֿון אַ שטאַרקער קריעגס־פֿלאָטע און קאָלאָניען אין אַמעריקאַ (קאַנאַדאַ) און אַזיען (אינ־דיען), אָנגעהויבען זיך ענטוויקלען אין פֿראַנקרייך. דערנאָך איז געקומען ענגלאַנד, וועלכע האָט שוין פֿריהער פֿערניכטעט איהרע קאָנקורענטען שפּאַניען און האָלאַנד, און האָט פֿערזוכט צו בעהאַלטען פֿאַר זיך אַליין דעם מאָנאָפּאָל פֿון׳ם זעע־האַנדעל, די הערשאַפֿט איבער אַלע ימים און די מאַכט פֿון אַ גרויסען קאָלאָניאַל־רייך. אויסנוצענדיג די פֿראַ:צויזישע רעוואָלוציאָן, האָט זי אָרגאַניזירט אַ גאַנצע סעריע פֿון מלחמות געגען פֿראַנקרייך. זי האָט באַלד פֿערשטאַנען, וואָס עס איז נויטווענדיג פֿאַר דעם מאָנאָפּאָליזירטען פֿערקויף פֿון די פּראָדוקטען, וועלכע איהר יונגע אינדוסטריע האָט אַרויסגעגעבען.

זייענדיג געננג רייך, אום צו בעצאָהלען די אַרמעען פֿון פּרייסען, עסטרייך און רוסלאַנד, האָט ענגלאַנד אָרגאַניזירט אַ גאַ:צע רייהע פֿון שרעקליכע און צושטערענדע מלחמות געגען פֿראַנקרייך פֿאַר אַ פֿערטעל יאָהרהונדערט. פֿראַנקרייך האָט געמוזט אַרויספּרעסען פֿון זיך דעם לעצ־טען גראָשען, אום אָנצופֿיהרען די דאָזיגע מלחמות; און נור פֿאַר דיזען פּרייז איז זי געווען אימשטאַנד אויפֿצוהאַלטען איהר רעכט צו פֿערבלייבען אַ „גרויס מאַכט" אין איירָאפּאַ. דאָס הייסט, אַז זי האָט געמוזט איינ־שטעלען איהרע לעצטע בחות, אום אויפֿצוהאַלטען פֿאַר זיך דאָס רעכט זיך ניט צו אונטערוואַרפֿען צו אַלע בעדינגונגען, וועלכע די ענגלישע מאָנאָפּאָליסטען האָבען געוואָלט אויף איהר אַרויפֿצווינגען, צוליעב די אינטערעסען פֿון זייער קאָמערץ. פֿראַנקרייך האָט בעהאַלטען דאָס רעכט צו האָבען אַ קריעגס־פֿלאָטע און קריעגס־האַפֿענס. איהרע פֿלענער מכח איהרע קאָלאָניען אין נאָרד־אַמעריקאַ (זי האָט פֿערלוירען קאַנאַדאַ) און אינדיען (זי האָט געמוזט אָבטרעטען פֿון דאָרטען) זיינען צושטערט

געוואָרען; דערפֿאַר אָבער האָט זי בעקומען די ערלויבעניש צו שאַפֿען זיך אַ קאָלאָניאַל־רייך אין אַפֿריקאַ — מיט דער בעדינגונג, אַז זי וועט זיך ניט צוריהרען צו עגיפּטען — און צו בערייכערן איהרע מאָנאָפּאָליסטען דורך דער אויסבייטונג פֿון די אַראַבער אין אַלזשיר.

* * *

שפּעטער, אין דעם צווייטען העלפֿט פֿון'ם 19טען יאָהרהונדערט, איז געקומען דייטשלאַנד אָן די רייהע. נאָך דעם ווי די לייב־אייגענשאַפֿט איז דאָרט אָבגעשאַפֿט געוואָרען דורך די אויפֿשטענדע פֿון 1848 און דורך דעם וואָס די פֿערניכטונג פֿון דעם קאָמונאַלען גרונד־אייגענטהום האָט די יונגע בויערן געצוואונגען צו אַנטלויפֿען אין גרויסע מאַסען פֿון זייערע דערפֿער אַריין אין די שטעדט, וואו זיי האָבען אָנגעבאָטען זייערע „ליידיגע הענד" צו די אינדוסטריע־אונטערנעהמער פֿאַר אמת'ע הונגער־פּרייזען, האָט זיך די גרויסע אינדוסטריע שטאַרק ענטוויקעלט אין פֿער־שידענע דייטשע שטאַאַטען. די דייטשע פֿאַבריקאַנטען האָבען באַלד פֿערשטאַנען, אַז ווען דאָס פֿאָלק וועט בעקומען אַ גוטע רעאַליסטישע און טעכנישע ערציהונג, וועלען זיי זעהר שנעל קענען איינהאָלען די לענדער פֿון דער גרויסער אינדוסטריע ווי ענגלאַנד און פֿראַנקרייך — מיט דער בעדינגונג, פֿערשטעהט זיך, אַז דייטשלאַנד וועט זיי פֿערזיכערן מיט גוטע מערק פֿאַר זייערע פּראָדוקטען אויסערהאַלב די דייטשע גרענעצען. זיי האָבען געוואוסט — וואָס פּרודהאָן האָט אַזוי גוט בעוויזען — אַז דער פֿאַבריקאַנט וועט קיינמאָל ניט זיין אימשטאַנד אָנצוקלייבען גרויסע רייכ־טהימער, ווען ער וועט ניט האָבען די מעגליכקייט צו שיקען אַ גרויסען טהייל פֿון זיינע פּראָדוקטען אין אַזעלכע לענדער, וואו מען צאָהלט פֿאַר זיי אַזעלכע פּרייזען, וועלכע עס וואָלט קיינמאָל ניט מעגליך געווען אַרויסצובעקומען פֿון די איינוואוינער אין דעם אייגענעם לאַנד.

אויף אַזאַ אופֿן איז ענטשטאַנען אין אַלע קלאַסען פֿון דער געזעל־שאַפֿט — ביי די עקספּלאָטירטע און ביי די עקספּלאָטאַטאָרס — דער ליידענשאַפֿטליכער וואונש צו פֿעראייניגען דייטשלאַנד, וואָס עס זאָל ניט קאָסטען; צו שאַפֿען אַ גרויס מעכטיג קייזער־רייך, וועלכעס וועט זיין אימשטאַנד אויפֿצוהאַלטען אַ געוואַלטיגע אַרמעע, אַ שטאַרקע קריעגס־פֿלאָטע, אום צו קענען פֿערכאַפּען עטליכע האַפֿענס ביי די ברעגעס פֿון דער נאָרד־זעע אָדער פֿון'ם אַדריאַטישען מעער, און שפּעטער פֿילייכט, אין אַפֿריקאַ אָדער אין די אָריענטאַלישע לענדער — מיט איין וואָרט,

אַ קייזער־רייך, וועלכעס זאָל האָבען די מאַכט צו דיקטירען איירָאָפּאַ דעם עקאָנאָמישען געזעץ.

צו דעם איז אָבער נויטווענדיג געווען צו ברעכען די קראַפט פון פראַנקרייך, וועלכע איז געווען אַן אָבהאַלט צו דעם דאָזיגען פּלאַן און גענוג מעכטיג איהם צו פערהינדערן.

די פאָלגע איז געווען די שרעקליכע מלחמה פון 1870 מיט איהרע אַלע טרויעריגע קאָנזעקווענצען פאַר דעם אַלגעמיינעם פּראָגרעס, פון וועלכע מיר האָבען נאָך איצט צו ליידען.

דורך דער דאָזיגער מלחמה און דעם דאָזיגען זיעג איבער פראַנקרייך איז פערווירקליכט געוואָרען א דייטשעס קייזער־רייך, דער טרוים פון די ראַדיקאַלען און סאָציאַליסטען און טהיילוויז פין די קאָנסערוואַטיווען זייט 1848; און עס האָט ניט גענומען קיין לאַנגע צייט, ביז מען האָט דער־פיהלט און אָנערקענט זיין פּאָליטישע מאַכט און זיין רעכט צו דיקטירען דעם געזעץ פון איירָאָפּאַ.

באַלד דערויף האָט זיך אָנגעפאַנגען אין דייטשלאַנד אַ פּעריאָדע פון אַן אויסערגעוועהנליכער יוגענדליכער טהעטיגקייט, אַזוי אַז די אינדוס־טריעלע פּראָדוקטיוויטעט האָט זיך פערדאָפּעלט, פערדרייפאַכט, פער־צעהנפאַכט. און איצט פערגלוסט זיך דעם דייטשען בורזשואַ נאָך נייע קוועלען צו פערגרעסערן זיין רייכטהום; עס פערגלוסט זיך איהם נאָך די פלאַכע פעלדער פון פוילען, נאָך די סטעפּעס פון אונגאַרן, נאָך די בערג־לענדער פון אַפריקאַ און הויפּטזעכליך נאָך די געביעטען אַרום דער באַגדאַד־אייזענבאַהן — נאָך די רייכע טהאַלען פון קליין־אַזיען, וועלכע פערזאָרגען דעם דייטשען קאַפּיטאַליסט מיט אַ ביליגער און פלייסיגער בעפעלקערונג צום עקספּלאָאַטירען, אונטער דעם שעהנסטען הימעל פון דער וועלט; און ווער קען וויסען, פיליייכט וועט ער אויך נאָך וואַר־פען זיינע אויגען, אין אַ שעהנעם טאָג, אויף עגיפּטען.

דער אַפּעטיט פון דעם דייטשען געשעפטס־ספּעקולאַנט איז אונ־בעגרענעצט: ער איז הונגעריג נאָך די האַפענס פאַר דעם עקספּאָרט און איבערהויפּט נאָך די קריעגס־האַפענס פון דער אַדריאַטישער זעע און פון'ם מיטעלענדישען מעער, נאָך די ברעגעס פון'ם אינדישען אָקעאַן, פון דעם פּערזישען גאָלף און פון דעם מורח־זייט פון אַפריקאַ. און שפּעטער וועט מען זיך נעהמען צו די ברעגעס פון'ם שטילען אָקעאַן — אָט דאָס איז דער חלום פון די דייטשע קאָלאָניאַל־פּאַטריאָטען — און זייער דיענער, דאָס דייטשע קייזער־רייך מיט זיינע אַרמעען און קריעגס־שיפען איז פאַרטיג פאַר זייער בעפעהל.

* * *

אָבער איבעראַל, וואו אַט די נייע עראָבערער זאָלען זיך ניט דרעהען און קעהרען, בעגעגענען זיי זיך מיט אַ מעכטיגען קאָנקורענט, דעם ענגלענדער, וועלכער פֿערשטעלט זיי דעם וועג.

ענגלאַנד, פֿערשטעהט זיך, זוכט אויפֿצוהאַלטען מיט אַלע מיטלען איהר אויבער־מאַכט איבער די ימים און איהרע קאָלאָניען פֿאַר דער אויסבייטונג פֿון איהרע מאָנאָפּאָליסטען; אַט דערפֿאַר קוקט זי מיט אייפֿערזיכטיגע אויגען אויף יעדען ערפֿאָלג פֿון דער דייטשער קאָלאָניאַל־פּאָליטיק און אויף דער שטאַרקער ענטוויקלונג פֿון דער דייטשער קריעגס־פֿלאָטע, און זי פֿערדאָפּעלט איהרע אָנשטריינגונגען, אום צו האָבען אַזאַ פֿלאָטע, וועלכע זאָל זיין אימשטאַנד צו צושמעטערן די דייטשע קריעגס־פֿלאָטע. זי זוכט אויך איבעראַל פֿריינדשאַפֿטליכע פּאָליטישע פֿערבינדונגען מיט אַנדערע שטאַאַטען, אום אָבצושוואַכען די מיליטערישע מאַכט פֿון דייטשלאַנד אויף דער יבשה. און ווען די ענגלישע פּרעסע פֿערשפּרייט דעם קלאַנג און ענטוויקעלט ביי דער ענגלישער נאַציאָן אַ מין מורא פֿאַר אַן אָנפֿאַל פֿון די דייטשען אויף ענגלאַנד, ווייס זי אָבער זעהר גוט, דאָס אַזאַ געפֿאַהר עקזיסטירט איבערהויפּט ניט. די געפֿאַהר איז דאָרטען, וואו דייטשלאַנד קען אַטאַקירען אַ קאָלאָניע פֿון דער בריטישער מלוכה; — אין איינפֿערשטענדניס מיט דער טערקיי, פֿערשטעהט זיך — לאָמיר זאָגען עגיפּטען. אַט דאָרט בעשטעהט ווירקליך די נויטווענדיגקייט אָנצוהאַלטען אַ שטענדיגע ענגלישע אַרמעע. דער גאַנצער געשריי אין דער ענגלישער פּרעסע האָט נור געהאַט דעם צוועק צו שאַפֿען אין ענגלאַנד גופא אַ שטאַרקע „טעריטאָריאַלע" אַרמעע, וועלכע זאָל זיין אימשטאַנד — אויב עס וועט זיך מאַכען אַ נויטווענדיגקייט — צו דערטרינקען אין בלוט יעדען אויפֿשטאַנד פֿון די אַרבייטער. אַט פֿאַר דעם צוועק אונטעררירכטעט מען היינט הויפּטזעכליך די בורזשואַזע יוגענד אין דער קריעגס־קונסט און אָרגאַניזירט איהר אין די זאָגענאַנטע „סקאַוטס בריגיידס".

די ענגלישע בורזשואַזיע וויל היינט דאָסזעלבע טהאָן צו דייטשלאַנד, וואָס זי האָט געטהאָן ביי צוויי געלעגענהייטען צו רוסלאַנד, אום אָבצושטעלען די ענטוויקלונג פֿון דער רוסישער זעע־מאַכט אויף פֿופֿציג יאָהר צייט: איינמאָל אין 1855 מיט דער הילפֿע פֿון דער טירקיי, פֿראַנקרייך און פּיעמאָנט; דעם צווייטען מאָל אין 1904, בענוצענדיג זיך מיט יאַפּאַן, אום צו פֿערניכטען די רוסישע פֿלאָטע און איהר קריעגס־האַפֿען ביים שטילען אָקעאַן.

אַט דאָס איז די אורזאַכע, פאַר וואָס מיר ערוואַרטען זייט די לעצטע צוויי יאָהר צייט דעם אויסברוך פון אַ געוואַלטיגער אייראָפּעאישער מלחמה, וועלכע קען אויסברעכען יעדען טאָג, היינט אָדער מאָרגען.

* * *

מיר דאַרפען אויך ניט פערגעסען, אַז די אינדוסטריעלע כוואַליע, בעוועגענדיג זיך פון מערב קיין מזרח, האָט שוין דערגרייכט איטאַליען, עסטרייך און רוסלאַנד. און די דאָזיגע שטאַאַטען, פערשטעהט זיך, פאָדערן אויך זייער „רעכט" — דאָס „רעכט" פון זייערע מאָנאָפּאָליסטען אויף גנבות אין אַפריקאַ און אַזיען.

די רויבערייען פון די רוסען אין פערסיען, די רויבערייען פון די איטאַליענער געגען די אַראַבער אין דער ווידסטעניש פון טריפּאָלי, די רויבערייען פון די פראַנצויזען אין מאַראָקאָ זיינען די פאָלגען פון דעם דאָזיגען צושטאַנד.

דער קאָמיטעט פון די באַנדיטען, וואָס שטעהט אין דיענסט פון די מאָנאָפּאָליסטען, וועלכע בעהערשען אייראָפּאַ, האָט „ערלויבט" פראַנקרייך צו פערכאַפּען מאַראָקאָ, אַקוראַט ווי ער האָט „ערלויבט" די ענגלענדער צו פערכאַפּען עגיפּטען. ער האָט „ערלויבט" די איטאַליענער צו פערכאַפּען אַ טהייל פון דער אָטאָמאַנישער מלוכה, אום צו פערהינדערן, אַז דייטשלאַנד זאָל עס ניט טהאָן; ער האָט „ערלויבט" רוסלאַנד צו פערכאַפּען דעם צפון־זייט פון פערסיען, כדי די ענגלענדער זאָלען קענען אַוועקרויבען אַ גוטען שטיק פון דעם ברעג פון'ם פערסישען גאָלף, איידער די דייטשע באַגדאַד־אייזענבאַהן וועט דאָרט דערגרייכען.

און צוליעב דעם דאָזיגען צוועק האָבען די איטאַליענער אויסגעהרג'עט אויף אַזאַ שענדליכען אופן וועהרלאָזע אַראַבער; צוליעב דעם האָבען די פראַנצויזען אויסגעשלאַכט די מאַראָקאַנער; און צוליעב דעם האָבען די געדונגענע מערדער פון דעם צאַר געהאַנגען די פערסישע פּאַטריאָטען, וועלכע האָבען געוואָלט בעפרייען זייער פאָטערלאַנד מיט אַביסעל פּאָליטישע פרייהייט.

זאָלאַ איז טאַקע גערעכט געווען, ווען ער האָט געזאָגט: „וואָס פאַר שופטען דאָס זיינען, אָט די אָנשטענדיגע לייט!"

* * *

די הויכע פינאַנץ.

מיר האָבען פריהער ערקלערט, דאָס אַלע שטאַאַטען, ווי באַלד די גרויסע אינדוסטריע ענטוויקעלט זיך ביי אַ נאַציאָן, זיינען געצוואונגען

אַרויסצורופֿען מלחמות. זיי זיינען געצוואונגען דורך זייערע אינדוסטריעלע אונטערנעהמער און אפילו דורך די אַרבייטער, אום צו פֿערכאַפּען נייע מערק — נייע קוועלען צו ערווערבען גרויסע פֿערמעגענס אויף אַ לייכטען אופֿן.

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס. אין יעדען שטאַאט עקזיסטירט היינט צו טאָג אַ קלאַס — אָדער לאָמיר בעסער זאָגען אַ קליק — וועלכע איז נאָך פֿיעל מעכטיגער ווי די קעניגע פֿון דער גרויסער אינדוסטריע, און די דאָזיגע קליק איז נאָך אַ פֿאַקטאָר, וועלכער טרייבט דעם שטאַאט צו דער מלחמה. דאָס איז די הויכע פֿינאַנץ, די גרויסע באַנקירען, וועלכע מישען זיך אַריין אין די אינטערנאַציאָנאַלע בעציהונגען צווישען די פֿערשידענע שטאַאטען און רופֿען אַרויס מלחמות.

דאָס ווערט היינט געמאַכט אויף אַ זעהר איינפֿאַכען שטייגער.

צו ענדע פֿון'ם מיטעלאַלטער האָבען די מייסטע גרויסע שטאָדט־רעפּובליקען אין איטאַליען אויפֿגעהערט צו עקזיסטירען, דורך דעם וואָס זיי זיינען פּשוט דערטרונקען געוואָרען אין אַ ים פֿון חובות. ווען זיי זיינען אַריינגעטראָטען אין דער פּעריאָדע פֿון דער דעקאַדענס, האָבען זיי פֿערזוכט צו פֿערכאַפּען די רייכע מערק פֿון'ם אָריענט; אָבער די פֿאָלגע פֿון דעם דאָזיגען שטרעבען איז געווען אַ גאַנצע סעריע פֿון שטענדיגע מלחמות צווישען די שטאָדט־רעפּובליקען, און די שטעדט זיינען ענדליך געקומען אַזוי וויט צו קאָנטראַקטירען זייערע אונגעהייערע חובות ביי זייערע אייגענע גילדעס פֿון די גרויסע קויפֿלייט.

דיזעלבע ערשיינונג מאַניפֿעסטירט זיך היינט אין דעם לעבען פֿון די שטאַאטען, צו ווען די סינדיקאַטען פֿון די באַנקירען זיינען זעהר צופֿרידען אויסצובאָרגען זייערע געלדער, מיט דער אויסרעכנונג, אַז זיי וועלען אין אַ שעהנעם טאָג קענען פֿער'משכונ'ען זייערע איינקינפֿטע.

פֿערשטעהט זיך, אַז דאָס איז הויפּטזעכליך דער פֿאַל מיט די קליינע שטאַאטען. די באַנקירען באָרגען זיי אוים געלדער אויף 7, 8, 10 פּראָצענט, ווימענדיג, אַז זיי וועלען נור „רעאַליזירען" די הלואה אויף 70 אָדער 80 פּראָצענט. דאָס ווערט געמאַכט דורך דעם אָבצוג פֿון די זאָגענאַנטע באַנק־„קאָמיסיעס" אָדער פֿון פֿערמיטלערס, וועלכע דינגען זיך אוים פֿון צעהן ביז צוואַנציג און אפילו דרייסיג פּראָצענט פֿאַר זייער „אַרבייט", אַזוי אַז דער שטאַאט בעקומט זאָגאַר ניט דריי פֿערטעל פֿון די סומען, וועלכע זיינען פֿערשריבען אין זיין הויפּט־בוך.

פֿאַר אָט די סומען געלד, וועלכע זיינען אויף דעם פֿריהער דערמאָהנטען אופֿן פֿערגרעסערט געוואָרען, דאַרף דער פֿערשולדיגטער

שטאַאַט פֿון איצט אָן צאָהלען די בעשטימטע פּראָצענטען און אָבצאָה־לונגס־געלדער. אויב ער טהוט עס ניט אין דער בעשטימטער צייט, זיינען די באַנקירען העכסט צופֿרידען, דען זיי ווינשען זיך גאָר קיין בעסערע זאַך, ווי צוצושטעלען די הינטערשטעליגע פּראָצענטען און אָבצאָהלונגס־געלדער צו דער אַלגעמיינער הלואה.

וואָס ערגער עס איז דער פֿינאַנציעלער צושטאַנד פֿון דעם פֿער־שולדיגטען שטאַאַט, אַלץ גרעסער זיינען די אויסגאַבען פֿון זיינע פֿאָר־שטעהער — און מיט דעם גרעסטען פֿערגניגען פֿערזוכט מען איהם אָנ־צובּיטען נייע הלואות. ביז אין אַ שעהנעם טאָג קומט זיך צונויף דער „קאָנסאָרטיום" פֿון די באַנקירען און בעשליסט אַרויפֿצולייגען זיין האַנד אויף געוויסע טאַקסען, אָדער אויף געוויסע אָבצאָהלונגען אויף אימפּאָר־טירטע פּראָדוקטען, אָדער אויף געוויסע אייזענבאַהן ליניעס.

אויף אַזאַ שטייגער האָבען די גרויסע פֿינאַנץ־מענער רואינירט עגיפּ־טען און איהר שפּעטער געלאָזט אַנעקטירען דורך די ענגלענדער. וואָס וואַהנזיניגער עס זיינען געווען די אויסגאַבען פֿון דעם קהעדיוו, אַלץ מעהר האָט מען איהם ענקוראַזשירט. דאָס איז געווען די אַנעקסיאָן אין קליינע שטיקלאַך.

און אויף דעמזעלביגען אופן האָט מען רואינירט די טערקיי, אום ביסלעכווייז אַרויסצורייסען פֿון איהר איהרע פּראָווינצען. און דאָסזעלבע איז געווען דער פֿאַל מיט גריכענלאַנד, ווי מען זאָגט אונז; אַ קליינע גרופּע פֿון פֿינאַנץ־מענער האָט איהר געצוואונגען צו האַלטען מלחמה מיט דער טערקיי, אום באַלד צו פֿערכאַפּען אַ טהייל פֿון די איינקינפֿטע פֿון די בעזיעגטע גריעכענלאַנד.

אויף דעמזעלבען שטייגער האָט די הויכע פֿינאַנץ פֿון ענגלאַנד און די פֿעראייניגטע שטאַאַטען עקספּלאָטירט יאַפּאַן, ווען זי האָט אָנגעפֿיהרט איהרעביידע מלחמות געגען כינאַ און רוסלאַנד.

וואָס אָנבעלאַנגט כינאַ, איז זי שוין זייט מעהרערע יאָהרען שטי־לערהייט צוטהיילט געוואָרען פֿון אַ סינדיקאַט, וועלכער רעפּרעזענטירט די גרויסע בענק פֿון ענגלאַנד, פֿראַנקרייך, דייטשלאַנד און די פֿעראיי־ניגטע שטאַאַטען. און זייט דער כינעזישער רעוואָלוציאָן אַרבייטען רוס־לאַנד און יאַפּאַן מיט אַלע כחות, אום מען זאָל זיי לאָזען נעהמען אַן אַנטהייל אין דעם דאָזיגען סינדיקאַט. זיי ווילען פּראָפֿיטירען, פֿערגרע־סערן דעם קרייז פֿון זייערע אינטערעסען, ניט בלויז דעם געביעט פֿאַר דער אויסבייטונג, נאָר אויך זייער טעריטאָריום. די צוטהיילונג פֿון כינאַ,

װעלכע װערט פֿאַרבערייטעט דורך די באַנקירען, שטעהט היינט אויף דער טאַגעס־אָרדנונג.

מיט איין װאָרט, אין די שטאַאַטען, װעלכע באָרגען אויס געלדער צו אַנדערע, עקזיסטירט אַ גאַנצע אָרגאַניזאַציאָן פֿון שטאַאַטס־מענער, באַנקירען, איניציאַטאָרס פֿון קאָמפּאַניס, געשעפֿטס־ספּעקולאַנטען און אַנ־דערע מענשען פֿון אַ צװייפֿעלהאַפֿטען כאַראַקטער, װעלכע זאָלאַ האָט אַזוי גלענצענד פֿאַרגעשטעלט אין זיין װערק „געלד", װעלכע העלפֿען זיך איינע די אַנדערע, אום אויסצובייטען גאַנצע שטאַאַטען.

דאָרט, װאו נאַאיװע מענשען ריידען זיך איין צו דערקענען טיעפֿע פּאָליטישע אורזאַכען אָדער מאַניפֿעסטאַציאָנען פֿון דעם נאַציאָנאַלען האַס, עקזיסטירען ניט מעהר װי אויסגערעכענטע קאָמפּלאָטען פֿון די באַנדיטען פֿון דער פֿינאַנץ. זיי בענוצען זיך מיט אַלעס און פּראָפֿיטירען פֿון יעדער זאַך: פֿון דער פּאָליטישער און עקאָנאָמישער קאָנקורענץ, פֿון דער נאַציאָנאַלער פֿיינדשאַפֿט, פֿון דיפּלאָמאַטישע טראַדיציאָנען און רע־ליגיעזע שטרייטיגקייטען.

אין אַלע מלחמות, װעלכע האָבען שטאַטגעפֿונען װעהרענד די לעצטע פֿינף און צװאַנציג ביז דרייסיג יאָהר, קען מען איבעראַל דערקענען די האַנד פֿון דער גרויסער פֿינאַנץ. די ערשבערונג פֿון טראַנסװאַאל און עגיפּ־טען, די אַנעקסיאָן פֿון טריפּאָלי און מאַראָקאָ, די צוטהיילונג פֿון פּער־סיען, די מערדערייען אין מאַנטשורי, די אינטערנאַציאָנאַלע בלוט־באָדען און רויבערייען אין כינאַ נאָך דעם אויפֿשטאַנד פֿון די באָקסערס, די מלחמות פֿון יאַפּאַן — אַט די אַלע פּאַסירונגען זיינען די אַרבייט פֿון די גרויסע בענק. איבעראַל האָט די גרויסע פֿינאַנץ געהאַט די ענטשיידענדע שטימע. און װען די גרויסע אייראָפּעאישע מלחמה האָט ביז איצט נאָך ניט אויסגעבראָכען, איז עס דערפֿאַר װייל די גרויסע פֿינאַנץ איז נאָך ניט געקומען צו קיין בעשטימטען בעשלוס. עס איז נאָך צו אונבעשטימט, אויף װאָס פֿאַר אַ זייט עס װעט זיין דער שװער־געװיכט פֿון די מיליאַר־דען, װאָס מען װעט דאַרפֿען איינשטעל־ען. זיי װייסען נאָך ניט, אויף װאָס פֿאַר אַ פֿערד זיי זאָלען װעטען און איינשטעלען זייערע מיליאַרדען.

װאָס אַנבעלאַנגט די הונדערט טױזענדער מענשליכע לעבענס, װעלכע די מלחמה װעט איינשלינגען — האָט זיך די פֿינאַנץ ניט װאָס צו זאָרגען װעגען דעם. דאָס איז ניט איהר פֿאַך. דער גייסט פֿון דעם פֿינאַנץ־מאַן רעכענט זיך בלויז מיט ציפֿערן און זעהט, אַז די איינע זאָלען זיך אויס־גלייכען מיט די אַנדערע. אַלעס איבעריגע בעלאַנגט ניט צו איהם. ער

בעזיצט אפילו ניט די נייטווענדיגע איינבילדונגס־קראַפֿט צו רעכענען זיך מיט מענשליכע לעבענס אין זיינע ספּעקולאַציאָנען.

* * *

וואָס פֿאַר אַ העסליכע און נידעריגע וועלט עס עפֿענט זיך אויף פֿאַר אונזערע אויגען, אויב מיר גיבען זיך בלויז די מיה צו וואַרפֿען אַ בליק הינטער די קוליסען פֿון דער הויכער פֿינאַנץ! מען קען זיך פֿאָר־שטעלען, וואָס דאָרט געהט אָן, דערזעהענדיג דעם קליינעם ווינקעל, פֿון וועלכען „ליסיס" האָט אויפֿגעהויבען דעם שלייער אין זיינע אַרטיקלען אין „לאַ רעווי"*).

אין די דאָזיגע אַבהאַנדלונגען ווערט אויפֿגעוויזען ווי אַזוי פֿיער אָדער פֿינף גרויסע בענק — דער „קרעדיט ליאָנע", די „סאָסיעטע זשענעראַל", דער „קאָנטואַר ד'עסקאָנט" און דער „קרעדיט ענדיסטריעל ע קאָמער־סיאַל" — בעזיצען אין פֿראַנקרייך אַ פֿאָלשטענדיגען מאָנאָפּאָל פֿאַר אַלע גרויסע פֿינאַנציעלע אָפּעראַציאָנען.

דער גרעסטער טהייל — כמעט אַכט צעהנטעל — פֿון אַלע אָב־געשפּאָרטע געלדער אין פֿראַנקרייך, וועלכע בעטרעפֿען אַן ערך צוויי מיליאַרדען פֿראַנק אַ יאָהר, פֿליסט אַדורך די קאַנאַלען פֿון די דאָזיגע גרויסע בענק; און ווען גרויסע אָדער קליינע אויסלענדישע רעגירונגען, אייזענבאַהן־קאָמפּאַניעס, שטעדט אָדער אינדוסטריעלע געזעלשאַפֿטען פֿון אַלע פֿינף טהיילען פֿון דער וועלט קומען צו געהן נאָך פּאַריז פֿאַר אַ הלואה, ווענדען זיי זיך צו אָט די פֿיער אָדער פֿינף גרויסע בענק. די דאָזיגע בענק האָבען דעם מאָנאָפּאָל פֿאַר אויסלענדישע הלואות און בע־זיצען דעם נויטווענדיגען מעכאַניזם, וואָס מאַכט פֿליסען די מיליאָנען.

עס פֿערשטעהט זיך, אַז עס איז ניט דער טאַלאַנט פֿון די דירעק־טאָרען פֿון די דאָזיגע בענק, וועלכער האָט געשאַפֿען פֿאַר זיי אַזא גלענ־צענדע סיטואַציאָן. עס איז דער שטאַאַט — די פֿראַנצויזישע רעגירונג, וועלכע האָט פֿריהער בעשיצט און בעגינסטיגט אָט די בענק, פֿער־שאַפֿט זיי אַ פּריוויליגירטע שטעלונג, וועלכע איז כמעט געוואָרען אַ מאָנאָפּאָל. און די איבעריגע שטאַאַטען, די וואָס נעהמען הלואות, פֿער־שטאַרקערן נאָך אָט דעם מאָנאָפּאָל. דער „קרעדיט ליאָנע", למשל, וועל־כער האָט מאָנאָפּאָליזירט די רוסישע הלואות, האָט צו פֿערדאַנקען זיין

*) די דאָזיגע אַרטיקלען זיינען ערשינען אין 1908 אין אַ בוך־פֿאָרם אונטער דעם טיטעל: *Contre l'oligarchie financière en France.*

פריווילעגירטע שטעלונג צו די פינאַנץ־אגענטען פון דער רוסישער רע־גירונג און צו די פינאַנץ־מיניסטאָרען פון׳ם צאַר.

די געשעפטס־ספעקולאַציאָנען פון די דאָזיגע פיער אָדער פינף גע־וועלשאַפטען האַנדלען מיט מיליאַרדען. אין פערלויף פון צוויי יאָהר, אין 1906 און 1907 האָבען זיי אויסגעבאָרגט אין דער פאָרם פון פערשידענע הלואות זיבען מיט אַ האַלבע מיליאַרד; — פון 7500 מיליאָן זיינען אוועק 5500 מיליאָן אויף אויסלענדישע הלואות (זעה ליסים, זייטע 101). און ווען מען דערוויסט זיך נאָך, אַז די „קאָמיסיאָן" פון די דאָזיגע קאָמ־פאַניעס פאַר צו אָרגאַניזירען פרעמדע הלואות איז פינף פראָצענט פאַר דעם "Syndicat d'apporteurs" (ד.ה. פאַר דער קאָמפאַניע, וואָס „ברייגגט צונויף" די נייע הלואות), פינף פראָצענט פאַר דער קאָמפאַניע פאַר די נייטיגע זיכערהייט און זיבען ביז צעהן פראָצענט פאַר דער קאָמפאַניע, אָדער בעסער געזאָגט, פאַר דעם טראָסט פון די אויבען דערמאָהנטע פיער אָדער פינף בענק — דאַמאָלס קען מען ערשט פערשטעהן, וואָס פאַר אונגעהייערע סומען געלד די דאָזיגע מאָנאָפאָליסטען שלינגען איין.

אַזוי האָט איין איינציגער פערמיטלער, וואָס האָט „צונויפגעבראַכט" אין 1906 די הלואה פון 1250 מיליאָן פראַנק פאַר דער רוסישער רעגי־רונג, אום זי זאָל קענען אונטערדריקען די רעוואָלוציאָן, גענומען אַ קאָ־מיסיאָן פון צוועלף מיליאָן פראַנק.

מען קען אַלזאָ פערשטעהן דעם דונקעלעז אייזפלום פון די דירעק־טאָרען פון די דאָזיגע פינאַנץ־געזעלשאַפטען אויף דער אינטערנאַציאָנאַ־לער פאָליטיק מיט זייער געהיימניספולען רעכנונגס־סיסטעם און מיט דער געוואַלטיגער מאַכט, וועלכע זיי ערווערבען זיך שטילערהייט; דען מען דאַרף זיין גוט פערשוויגען, ווען מען צאָהלט אַ געוויסען העדר צוועלף מיליאָן פראַנק אָדער 250.000 פראַנק צו אַ מיניסטער אָדער אַזוי און אַזוי פיעל מיליאָנען צו דער פרעסע.

ניטאָ קיין איינציגע גרויסע צייטונג, זאָגט „ליסים", אין גאַנץ פראַנק־רייך, וועלכע ווערט ניט בעצאָהלט פון די בענק. און דאָס איז זעלבסט־פערשטענדליך. מען קען זיך גאַנץ לייכט פאָרשטעלען, אַז מען האָט געמוזט אונטערקויפען די פרעסע, ווען מען האָט פאָרבערייטעט אין 1906 און 1907 די גאַנצע סעריע פון רוסישע הלואות (פאַר דעם שטאַאַט, אייזענבאַהנען א.ז.וו.). אַז מאַנבער צייטונגס־שמירער האָט געשלונגען פעטע בראָקען פון די דאָזיגע הלואות, דאָס קען מען זעהן פון דעם בוך פון „ליסים". און ווירקליך, וואָס פאַר אַ טהייערע געלעגענהייט דאָס איז

געוועןן! די רעגירונג פֿון אַ גרויסען שטאַאַט בעפֿאָר אַן אָבגרונד! צו דער־שטיקען אַ רעוואָלוציאָן! אַזאַ זאַך טרעפֿט ניט יעדען טאָג.

די גאַנצע וועלט איז מעהר אָדער ווייניגער בעקאַנט מיט די אַלע זאַכען. ניטאָ קיין איינציגער פּאָליטיקער, וואָס קען ניט די אייגענטליכע אור־זאַכען פֿון די אַלע שווינדלערייען, קיינער, וואָס וויס ניט די נעמען פֿון מענער און פֿרויען אין פּאַריז, וועלכע האָבען „פֿערדיענט" גרויסע סומען געלד נאָך יעדער הלואה, צי זי איז געוועןן קליין אָדער גרויס, צי אַ רוּ־סישער אָדער אַ בראַזיליאַנישע.

און יעדער איינציגער, וואָס האָט נור די קלענסטע פֿאָרשטעלונג פֿון אַזעלכע אַפֿערען, וויס אויך גאַנץ גוט, אַז די גאַנצע אָרגאַניזאַציאָן פֿון דער הויכער פֿינאַנץ איז אַ פּראָדוקט פֿון'ם שטאַאַט — אַ נ אַ ט י ר ל י־כ ע ר און ע ל ע מ ע נ ט אַ ר ע ר צ ײ י כ ע ן פֿ ו ן'ם ש ט אַ אַ ט.

און דאָס וועט אימער זיין דער פֿאַל, אָט דאָס וועט שטענדיג זיין דער שטאַאַט — דער שטאַאַט, וועמענס מאַכט מען איז צו פֿאָרזיכטיג צו פֿערקלענערן, וועמענס פֿונקציאָנען מען וויל פֿאַר קיין פֿאַל ניט בעשרייג־קען, דער שטאַאַט, וועלכער — לויט דער מיינונג פֿון אונזערע שטאַאַטס־רעפֿאָרמערס — מוז פֿערוואַנדעלט ווערען אין אַ ווערקצייג פֿאַר דער בעפֿרייאונג פֿון די מאַסען!

וואָס עס זאָל ניט זיין די אורזאַכע פֿון אַזאַ מין בעהויפטונג, צי דומהייט, אונוויסענהייט אָדער בעטרוג — איז זי פֿאַר קיין פֿאַל ניט צו ענטשולדיגען ביי מענשען, וואָס גלויבען, אַז זיי האָבען די מיסיאָן צו בעשטימען דעם שיקזאַל פֿון די פֿעלקער.

IX.

די מלחמה און די אינדוסטריע.

לאָמיר זיך איצט אַביסעל טיעפֿער אַראָבלאָזען און זעהן, ווי אַזוי דער שטאַאַט האָט בעשאַפֿען אין דער מאָדערנער אינדוסטריע אַ גאַנצע קלאַס מענשען, וועלכע זיינען דירעקט פֿעראינטערעסירט צו מאַכען פֿון די נאַציאָנען מיליטערישע לאַגערס, אונגעהייערע אַרמעען, וועלכע זיינען פֿאַרטיג צו וואַרפֿען זיך איינע אויף די אַנדערע.

פֿאַרהאַן געוואַלטיגע אינדוסטריען היינט צו טאָג, וועלכע בעשעפֿטיגען מיליאָנען מענשען און וועלכע עקזיסטירען אויסשליסליך, אום צו פֿערפֿאַרטיגען מאַטעריאַל פֿאַר דער מלחמה. די פֿאָלגע איז, אַז די איי־גענטהימער פֿון די דאָזיגע פֿאַבריקען און די קאַפּיטאַליסטען, וועלכע פֿערזאָרגען זיי מיט די נייטיגע געלדער, האָבען אַ דירעקטען אינטערעס אַרויסצורופֿען מלחמות און אויפֿצוהאַלטען די שטענדיגע מורא ביי די נאַציאָנען פֿאַר דעם אויסברוך פֿון מלחמות.

מיר רעדען דאָ ניט פֿון יענע פֿאַבריקאַנטען, וועלכע פּראָדוצירען שלעכטע פֿייער־וואַפֿען, שווערדען, רעוואָלווערען א.ז.וו. וועלכע מען קען איבערהויפּט ניט געברויכען, ווי מיר האָבען געזעהן אין בירמינגהעם, ליעזש. א.ז.וו. אַזעלכע זאַכען צעהלען שוין כמעט ניט מעהר, אָבוואָהל דער האַנדעל מיט אַזעלכע וואַפֿען דורך די יעניגע, וועלכע קוקען אויס פֿאַר „קאָלאָניאַלע“ מלחמות, האָט יאָ אַ געוויסע בעדייטונג. אַזוי איז בעקאַנט, אַז ענגלישע קויפֿלייט האָבען פֿערזאָרגט די מאַטאַבעלעס מיט וואַפֿען אין דער צייט, ווען די לעצטע האָבען זיך צוגעגרייט צום אויפֿשטאַנד געגען די ענגלענדער, וועלכע האָבען אַרויפֿגעצוואונגען אויף זיי די לייבאייגענשאַפֿט. שפּעטער זיינען עס געווען פֿראַנצויזישע און זאָגאַר גוט בעקאַנטע ענגלישע פֿאַבריקאַנטען, וועלכע האָבען זיך ערוואָרבען גרויסע פֿערמעגענס, פֿערזאָרגענדיג די באָערס מיט ביקסען, קאַנאָנען און מוניציע. און פונקט איצט רעדט מען דערפֿון, דאָס ענגלישע קויפֿלייט האָבען אימפּאָרטירט גרויסע קוואַנטיטעטען וואַפֿען אין אַראַביען; — דאָס וועט, אָהן אַ צווייפֿעל, אַרויסרופֿען אויפֿשטענדע פֿון די דאָרטיגע שטאַמען, אויספּלינדערונגען פֿון עטליכע קויפֿלייט און אַן ענגלישע „אינטערווענציאָן“, פֿאַר צוריק „איינצופֿיהרען די אָרדנונג“ און צו פֿערכאַפּען עטליכע נייע שטיקער לאַנד.

נאָר אין אַלגעמיין האָבען אָט די קליינע פֿאַקטען אַ קנאַפּע וויכטיגקייט. מען וויים, וואָס צו האַלטען פֿון דעם בורזשואַזען „פּאַטריאָטיזם“, און מיר האָבען לעצטענס געזעהן ערגערע זאַכען. אָט, למשל, זיינען די יאַפּאַנער אונטערשטיצט געוואָרען מיט ענגלישע גאָלד וועהרענד דער רוסיש־יאַפּאַנישער מלחמה, כדי זיי זאָלען פֿערניכטען די יונגע רוסישע זעע־מאַכט אין דעם שטילען אָקעאַן, אויף וועלכע ענגלאַנד האָט געקוקט מיט מיסטרויאישע אויגען. אָבער פֿון דער אַנדערער זייט האָבען ענגלישע קוילען־קאָמפּאַניעס פֿערקויפֿט פֿאַר זעהר הויכע פּרייזען 300.000 טאָנען קוילען צו רוסלאַנד, כדי זי זאָל קענען אַרויסשיקען ראָדזשעסטווענסקי'ס פֿלאָטע נאָך דעם וויטען מזרח. מען האָט אויף אַזאַ אופן געכאַפּט צוויי

פליענען מיט איין קלאפּ. די קוילען־קאָמפּאַניס און ווייִלס האָבען גע־מאַכט אַ גוטען געשעפט, און די פינאַנץ־מענער פון לאָמבאַרד סטריט האָבען אויסגעבאָרגט זייערע געלדער פאַר דער יאַפּאַנער הלואה אויף ניין אָדער צעהן פּראָצענט און האָבען זיך פערזיכערט מיט אַ גוטען טהייל פון די איינקינפטע פון זייערע „טהייערע בונדס־גענאָסען."

און דאָס אַלעס זיינען ניט מעהר ווי קליינע פאַקטען צווישען טויזענדער עהנליכע טהאַט־זאַכען. מען וואָלט אַסך געקענט לערנען פון זיי, מכח דער שעהנער וועלט פון אונזערע רעגירער, ווען די בורזשואזיע וואָלט ניט פערשטאַנען אַזוי גוט אָבצוהיטען איהרע סעקרעטען. — לאָמיר זיך איצט ווענדען צו אַן אַנדער סאָרט פאַקטען.

* * *

עס איז בעקאַנט, דאָס אַלע גרויסע שטאַאַטען האָבען בעגינסטיגט, אויסער זייערע אייגענע אַרסענאַלען, די גרינדונג פון געוואַלטיגע פּריוואַט אונטערנעהמונגען פאַר דער פאַבריקאַציאָן פון קאַנאָנען, פּאַנצער־פּלאַטען, קריעגס־שיפען פון די קלענסטע פאָרמען, גראַנאַטען, פּולווער, פּאַטראָנעס א.ז.וו. אונגעהייערע סומען זיינען אויסגעגעבען געוואָרען פון אַלע שטאַאַטען פאַר דער גרינדונג פון אַזעלכע פּריוואַט־אונטערנעהמונ־גען, וואו מען קען היינט געפינען די פעהיגסטע ארבייטער און אינזשע־נירען.

עס איז גאַנץ קלאָר, אַז די קאַפּיטאַליסטען, וועלכע האָבען אריינ־געלייגט זייער קאַפּיטאַל אין אַזעלכע אונטערנעהמונגען, זיינען דירעקט פעראינטערעסירט, אַז עס זאָלען שטענדיג אַרומגעהן קלאַנגען וועגען אַ נאָהנטער מלחמה, אַז מען זאָל אויסגעבען וואָס מעהר געלדער פאַר דער בעוואַפנונג און אַז די פעלקער זאָלען זיך שטענדיג געפינען אין אַ צו־שטאַנד פון פּאַניק. און דאָס איז ווירקליך דער פאַל.

און ווען די מעגליכקייטען פון אַן אייראָפּעאישער מלחמה פער־גרינגערן זיך אויף אַ מאָמענט, ווען די העררען רעגירער — טראָץ דעם וואָס זיי זיינען פּערזענליך פעראינטערעסירט אַלס אַקציאָנערען פון די אויבען דערמאָהנטע גרויסע פאַבריקען (אַנזען, קרופּ, אַרמסטראָנג א.ז.וו.), אַקוראַט ווי די גרויסע אייזענבאַהן קאָמפּאַניעס, די אַקציאָנערען פון די קוילען־גריבער א.ז.וו. — ווען די רעגירער שענקען מאַנכעס מאָל ניט די נייטיגע אויפמערקזאַמקייט צו די אַלע קריעגס־געשרייען, צווינגט מען זיי איינפאַך צו הערען, פאַבריצירענדיג דעם שאָוויניסטישען גייסט אין דער פּרעסע אָדער זאָגאַר דורך דער פאַרבערייטונג פון אויפשטענדע.

האָבען מיר דען ניט געזעהן, אז עס איז געווען אָט די פּראָסטי־טוטקע, די גרויסע פּרעסע, וועלכע האָט פּרעפּאַרירט דעם גייסט פון די נאַציאָנען פאַר נייע מלחמות, אַרויסגערופען וואָס גיכער אַזעלכע מלחמות, פון וועלכע מען האָט גערעכענט, אז זיי וועלען פריהער אָדער שפּעטער מוזען אויסברעכען, און וועלכע האָט אַם ווייניגסטענס געצוואונגען די רעגירונגען צו פערדאָפּלען אָדער צו פערדרייפאַכען די נאַציאָנאַלע בע־וואַפונג? האָבען מיר דען ניט געזעהן אין ענגלאַנד גופא, וועהרענד די צעהן יאָהר בעפאָר דער מלחמה מיט די באָערס, ווי די גרויסע פּרעסע און הויפּטזעכליך איהרע מיטהעלפער פון די אילוסטרירטע בלעטער האָ־בען אויף אַ קלוגען אופן פאָרבערייטעט די שטימונג פאַר דער נויט־ווענדיגקייט פון אַ מלחמה, אום צוריק „אויפצולעבען דעם פּאַטריאָטיזם?" פאַר דעם דאָזיגען צוועק האָט מען זיך בענוצט מיט אַלע מיטלען. מען האָט פערעפענטליכט אונטער געוואַלטיגע סענזאַציאָנעלע רעקלאַמעס ראָמאַנען מכח דער צוקונפטיגער מלחמה, וואו עס ווערט דערצעהלט, ווי די ענגלענדער, וועלכע ווערען צוערשט געשלאָגען איבעראַל, מאַכען אַ לעצטען געוואַלטיגען פערזוך, צושטערען די דייטשע פלאָטע און בע־זעצען זיך אין ראָטערדאַם. אַ געוויסער לאָרד האָט אויסגעבראַכט אונ־געהייערע סומען געלד, אום אויפצופיהרען אַ פּאַטריאָטישע פּיעסע אין אַלע טהעאַטערע פון גאַנץ ענגלאַנד. דאָס שטיק איז געווען צו לעכערליך, אום עס זאָל זיך בעצאָהלען, אָבער עס איז נויטווענדיג געווען פאַר יענע העררען, וועלכע האָבען אָנגעפיהרט זייערע שווינדלערייען אין אַפריקאַ צוזאַמען מיט סעסיל ראָודס, אום ענדליך צו פערכאַפּען די גאָלד־גריבער פון טראַנסוואַל און צו צווינגען די שוואַרצע צו דער אַרבייט.

פערגעסענדיג אין אַלעס, האָט מען זאָגאַר ווידער אויפגעלעבט דעם קולטוס—יאָ, דעם קולטוס פאַר נאַפּאָלעאָן דעם ערשטען, דעם בלוט־שונא פון ענגלאַנד. און פון דאַמאָלס אָן האָט זיך די אַרבייט אין דער דאָזיגער ריכטונג קיינמאָל ניט אָבגעשטעלט. אין 1905 האָט מען שוין אויף אַזוי פיעל פּראָגרעסירט, אז עס האָט שוין געהאַלטען דערביי, אַז פראַנקרייך, אונטער דער רעגירונג פון קלעמאַנסאָ און דעלקאַסע, זאָל האַלטען מלחמה מיט דייטשלאַנד. לאָרד לענסדאַון, דער קאָנסערוואַטיווער מיניסטער פון די אויסערליכע אַנגעלעגענהייטען אין ענגלאַנד, האָט פערשפּראָכען צו אונטערשטיצען די פראַנצויזישע אַרמעע מיט אַן ענגלישער אַרמעע אויף דעם קאָנטינענט. און עס האָט ניט פיעל געפעהלט אין יענעם מאָמענט, אַז דעלקאַסע, וועלכער האָט זיכער צוגעשריבען צו אָט דעם צווייפעלהאַפטען

פֿערשפּרעכען אַ צו גרויסע וויכטיגקייט, זאָל פֿראַנקרייך אַריינשלע־פּען אין אַ שרעקליכע מלחמה.

אין אַלגעמיין זעהען מיר, אַז וואָס מעהר אונזער שטאַאטליך־בור־זשואַזע ציוויליזאַציאָן ענטוויקעלט זיך, אַלץ ווייניגער איז די פּרעסע דער אויסדרוק פֿון דעם, וואָס מיר רופֿען אָן די „עפֿענטליכע מיינונג", נאָר זי פֿאַבריצירט אַליין די מיינונג פֿון דער עפֿענטליכקייט און בענוצט זיך דערביי מיט די נידעריגסטע און שענדליכסטע מיטלען. אין אַלע גרויסע שטאַאַטען בעלאַנגט די פּרעסע שוין איצט צו צוויי אָדער דריי קאָמפּאַ־ניעס פֿון גרויסע געשעפֿטס־ספּעקולאַנטען אין דער פֿינאַנציעלער וועלט, וועלכע מאַכען די עפֿענטליכע מיינונג אויף אַזאַ אופֿן, אַז זי זאָל זיין גינסטיג צו זייערע אונטערנעהמונגען. די גרויסע צייטונגען בעלאַנגען צו זיי, און די איבעריגע צעהלען ניט מיט: מען קען זיי כמעט האָבען פֿאַר גאָרנישט.

* * *

אָבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס: די אינערליכע צופֿוילטקייט איז נאָך פֿיעל טיעפֿער. די מאָדערנע מלחמות זיינען ניט מעהר ווי אונגעהייערע הריגות, וואו הונדערטער טויזענדער מענשען ווערען אויסגעשאָכטען אין יעדער שלאַכט; — די יעניגע, וואָס האָבען ניט נאָכגעפֿאָלגט די איינ־צעלהייטען פֿון די גרויסע שלאַכטען אין דער מאַנדזשוריע און ביי דער בעלאַגערונג און פֿערטהיידיגונג פֿון פּאָרט אַרטהור, האָבען ניט די קלענסטע פֿאָרשטעלונג פֿון אָט די שוידערליכע גרויזאַמקייטען, וואָס זיינען פֿערבונדען מיט אונזערע היינטיגע מלחמות. די דריי גרויסע היסטאָרישע שלאַכטען פֿון גראַוולאָט, פּאָטאָמאַק און באָראָדינאָ, פֿון וועלכע יעדע איז אָנגעגאַנגען דריי טעג און אין יעדער זיינען געפֿאַלען אַכטציג ביז הונדערט טויזענד טויטע און פֿערוואונדעטע אויף ביידע זייטען, זיינען ניט מעהר ווי אַ קינדער־שפּיעל אין פֿערגלייך צו אונזערע היינטיגע מלחמות!

די גרויסע שלאַכטען שפּיעלען זיך היינט אָב אויף אַ ליניע פֿון פֿופֿציג אָדער זעכציג קילאָמעטער; זיי געהען אָן ניט דריי טעג, נאָר זיבען טעג, ווי ביי לאָאָ יאַנג און צעהן טעג, ווי ביי מוקדען און דער פֿערלוסט איז הונדערט טויזענד—הונדערט, ניט פֿופֿציג טויזענד מענשען, אויף יעדער זייט.

די שרעקליכע ווירקונג פֿון די גראַנאַטען, וועלכע מען שליידערט אויף פֿינף, זעקס און זיבען קילאָמעטער מיט דער גרעסטער פּינקטליכ־קייט, — צוליעב דעם פּולווער אָהן רויך קען מען זאָגאַר ניט אויסגע־פֿינען, פֿון וואַנען זיי קומען — זיינען איינפֿאַך אונבעשרייבליך. מען

שיסט היינט ניט מעהר אויף גוט גליק. מען מאכט א צייכנונג פון די וויכ־טיגסטע פאזיציאנען, וואו דער שונא האט זיך בעזעצט, טהיילט איהר איין אין רעגעלמעסיגע קוואדראטען און קאנצענטרירט דעם פייער פון אלע באטעריעס כסדר פון איין קוואדראט צום אנדערן, אום צו צושטערען אלצדינג, וואס עס געפינט זיך דארט.

ווען דער פייער פון עטליכע הונדערט אייזערנע מיילער ווערט קאנ־צענטרירט אויף א קוואדראט פון איין קילאמעטער די לענג, אזוי ווי מען טהוט עס היינט, בלייבט ניט איבער א שטיקעל פלאץ פון צעהן קוואד־דראט־מעטער, וועלכער זאל ניט בעקומען א גראנאט; קיין בוים, קיין קוסט ווערט ניט געשאנעוועט פון די שרעקליכע מאנסטערס, וועלכע קומען צופליהען, מען ווייסט ניט פון וואו. די סאלדאטען ווערען איינפאך וואהנ־זיניג, ווען זיי שטעהען זעקס אדער זיבען טעג אין אזא שרעקליכען פייער. און ווען די רייהען פון די אנגרייפער, נאך דעם ווי מען האט זיי אכט אדער צעהן מאל געטריבען צוריק, געווינען דאך יעדען מאל עטליכע מעטער און דערגרייכען ענדליך די שאנצען פון דעם שונא — דאמאלס הויבט זיך אן דער מערדערישער קאמפף פון מאן געגען מאן. נאך דעם ווי זיי האבען פריהער געשליידערט האנד־גראנאטען און שטיקער פי־ראקסילין איינער אויף די אנדערע (די יאפאנער האבען זיך בענוצט מיט צוויי שטיקער פיראקסילין, וועלכע זיינען פערבונדען געווען דורך א שטריקעל) האבען די רוסישע און יאפאנישע סאלדאטען זיך געוואלגערט אין די פעסטונג־גראבענס פון פארט ארטהור ווי ווילדע חיות, זיך צו־שמעטערט די קעפ, געשטאכען מיט מעסערס און זיך ארויסגעריסען שטיקער פלייש מיט די צייהנער איינער דעם אנדערן...

די ארבייטער אין מערב־אייראפא קענען זיך אפילו ניט פארשטעלען אזא שרעקליכע צוריקקעהרונג צו דער שוידערליכסטער ווילדקייט, וועלכע די מאדערנע מלחמה שטעלט פאר מיט זיך, און די בורזשואס, וועלכע ווייסען עס יא, זיינען צו פארזיכטיג, אום אויסצוזאגען פון חדר.

* *
*

אבער די מאדערנע מלחמות זיינען ניט נור שרעקליכע הריגות, א וואהנזין פון מארד, א צוריקקעהרען זיך צו דער ווילדקייט; זיי זיינען אויך אין דערזעלבער צייט א קאלאסאלע צושטערונג פון מענשליכער ארבייט, און די ווירקונגען פון דער דאזיגער צושטערונג מאניפעסטירען זיך שטענדיג אויף דעם שארפסטען אופן צווישען אונז גופא אין דער צייט פון פריעדען דורך די פערמעהרונג פון דעם עלענד פון די

אָרמעע, וועלכער ענטוויקעלט זיך פּאַראַלעל מיט דער בערייכערונג פֿון די רייכע.

יעדע מלחמה מיינט די צושטערונג פֿון געוואַלטיגע מאַסען מאַטע־ריאַל, און ניט בלויז קריעגס־מאַטעריאַל אין דעם געוועהנליכען זין, נאָר אויך די צושטערונג פֿון די נויטווענדיגסטע זאַכען פֿאַר דעם אַל־טעגליכען לעבען פֿון דער געזעלשאַפֿט: ברויט, פֿלייש, גרינצייג, אַלע סאָרטען עסען־וואַרג, לעדער, קוילען, מעטאַלען, קליידער א.ז.וו. דאָס אַלעס שטעלט פֿאָר מיט זיך די ניצליכע ארבייט פֿון מיליאָנען מענשען פֿאַר צעהנדליגער יאָהרען, און דאָס אַלעס ווערט אויסגעבראַכט, פֿערברענט, אַריינגעוואָרפֿען אין וואַסער אין וויניגע מאָנאַטען. און דאָס אַלעס ברייגגט מען שוין אוים היינט, ווען די מלחמה האָט זיך נאָך גאָר ניט אָנגעפֿאַנגען.

און אַזוי ווי דער קריעגס־מאַטעריאַל, די פֿערשידענע מעטאַלען, די פֿערזאָרגונג פֿון דער אַרמעע מיט די נייטיגע קליידער אין לעבענס־מיטלען א.ז.וו. מוז שטענדיג אָנגעגרייט ווערען אין פֿאָראויס, אָט דע־ריבער קען די איינפֿאַכע מעגליכקייט פֿון אַ נייע מלחמה אַרויסרו־פֿען אַ שטיל־שטאַנד אָדער אַ קריזיס אין אונזערע אַלע אינדוסטריען, וועלכע בעריהרען יעדען איינציגען פֿון אונז. איהר, איך, מיר אַלע צו־זאַמען דערפֿיהלען די ווירקונג אין די קלענסטע איינצעלהייטען פֿון אונ־זער לעבען. דאָס ברויט, וואָס מיר עסען, די קוילען, וועלכע מיר פֿער־ברענען, דער אייזענבאַהן בילעט, וואָס מיר קויפֿען, דער פרייז פֿון יע־דער זאַך, מיט וועלכער מיר בענוצען זיך, דאָס אַלעס איז אָבהייננגיג פֿון די קלאַנגען און די וואַהרשיינליכקייטען פֿון אַ מלחמה, וועלכע ווערען פעריאָדיש פֿערשפרייט און פראָפּאַגאַנדירט פֿון די ספעקולאַנטען.

* * *

אינדוסטריעלע קריזיסען, פֿעראורזאַכט דורך דער פֿאָרויס־זעהונג פֿון אַ מלחמה.

די נויטוועגדיגקייט צוצוגרייטען אין פֿאָרויס אַ געוואַלטיגע מאַסע קריעגס־מאַטעריאַל און גאַנצע בערג מיט אַלע סאָרטען פראָדוקטען מוז אונבעדינגט אַרויסרופֿען קאַטאַסטראָפֿען און קריזיסען אין אַלע אינדוס־טריען, פֿון וועלכע אַלע, נאָר אַם מייסטען די אַרבייטער, האָבען שרעק ליך צו ליידען. ניט לאַנג צוריק האָבען מיר געזעהן אַזאַ ערשיינונג אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען.

אַלע דערמאָהנען זיך נאָך אין דעם מורא׳דיגען אינדוסטריעלען קרי־זיס, וועלכער האָט דורכגענומען די גאַנצע פֿעראייניגטע שטאַאַטען וועה־רענד די לעצטע דריי אָדער פֿיער יאָהר; טהיילווייז בעהערשט ער נאָך

איצט דאָס לאַנד. דער אורשפּרונג פֿון דעם דאָזיגען קריזיס — עס איז נויטווענדיג, אַז די „חכמים" פֿון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע, וועלכע זיינען בעקאַנט מיט די שריפֿטען פֿון זייערע פֿאָרגענגער, נאָר זיי איג־נאָרירען דעם ווירקליכען לעבען, זאָלען זיך דערוויסען — דער אמת'ער אורשפּרונג פֿון דעם דאָזיגען קריזיס איז געווען די איבערטריבענע פּראָ־דוקציאָן אין די וויכטיגסטע אינדוסטריען, וועלכע איז אָנגעגאַנגען עטליכע יאָהר צייט, דערפֿאַר וואָס מען האָט זיך געריכט אויף אַ גרויסע מלחמה אין אייראָפּאַ און אויף אַ מלחמה צווישען די פֿעראייניגטע שטאַאַטען און יאַפּאַן. די יעניגע, וואָס זיינען געווען פֿעראַנטוואָרטליך פֿאַר דער דאָזיגער געפֿאַהר, האָבען גוט געוואוסט, וואָס פֿאַר אַ ווירקונג זי וועט האָבען אויף דער אַמעריקאַנישער אינדוסטריע. און ווירקליך, פֿאַר צוויי אָדער דריי יאָהר צייט איז אָנגעגאַנגען אַ פֿיבערהאַפֿטע טהעטיגקייט אין דער מעטאַל־אינדוסטריע, אין דער קוילען־אינדוסטריע, אין דער פֿאַבריקאַציאָן פֿון אייזענבאַהן מאַטעריאַל, קליידער און קאָנסערווירטע לעבענס־מיטלען.

די אויסגראָבונגען אין די אייזען־גריבער און די פֿאַבריקאַציאָן פֿון שטאָהל אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען האָט וועהרענד די דאָזיגע פֿאָר יאָהר דערגרייכט אַזאַ פּראָפּאָרציאָן, פֿון וועלכע מען האָט פֿריהער אפילו ניט גע'חלום'ט. דער שטאָהל שפּיעלט אין די מאָדערנע מלחמות די וויכ־טיגסטע ראָלע, און די פֿעראייניגטע שטאַאַטען האָבען דערפֿון אָנגעקליבען אונגעהייער גרויסע מאַסען און אין דערזעלבער צייט אויך אַנדערע מעטאַלען, ווי ניקעל און ברוינשטיין, וועלכע זיינען נויטווענדיג פֿאַר דער פֿאַברי־קאַציאָן פֿון בעשטימטע סאָרטען שטאָהל אַלס קריעגס־מאַטעריאַל. אָט אויף דעם זאַפּאַס פֿון גוס־אייזען, שטאָהל, קופּער, בליי און ניקעל האָט מען אַם מייסטען ספּעקולירט.

און דאָסזעלבע איז געווען דער פֿאַל, אום אָנצוקלייבען זאַפּאַסען פֿון קאָרן, ווייץ, קאָנסערווירטע פֿלייש, פֿיש און גרין־צייג. שפּעטער איז נאָך צוגעקומען באַוועל, טוך און לעדער. און אַזוי ווי יעדע גרויסע אינדוסטריע בעלעבט אַרום זיך אַ געוויסע צאָהל קליינע אינדוסטריען, האָט זיך ענט־וויקעלט אַ פֿיבערהאַפֿטע פּראָדוקציאָן, וועלכע האָט וויים אַריבערגע־שטיגען דעם פֿערלאַנג. די קאַפּיטאַליסטען, וואָס האָבען אויסגעבאָרגט זייער קאַפּיטאַל אָדער בעסער געזאָגט, זייער קרעדיט פֿאַר דער דאָזיגער פּראָדוקציאָן, האָבען פֿון דער גאַנצער פֿיבערהאַפֿטער טהעטיגקייט נאָך מעהר פּראָפֿיטירט ווי די פֿאַבריקאַנטען גופא.

מיט אַמאָל אָבער האָט זיך אָט די גאַנצע אונגעהייערע טהעטיגקייט פלוצלינג אָבגעשטעלט, און מען איז אפילו ניט געווען אימשטאַנד צו ערקלערען כאָטש איין איינציגע אורזאַכע פֿון דעם קריזיס, וועלכער האָט פלוצלינג אַרומגענומען די וויכטיגסטע אינדוסטריען. און דאָך איז די ערקלערונג ניט געווען אַזוי שווער. ווי באַלד נור די הויכע פֿינאַנץ אין אייראָפּאַ האָט זיך איבערצייגט, אַז יאַפּאַן, וועלכע איז רואינירט געוואָרען דורך דער מלחמה אין דער מאַנדזשורי, וועט זיך ניט דערוועגען צו אַטאַקירען די פֿעראייניגטע שטאַאַטען און דאָס קיין אייראָפּעאישע נאַציאָן פֿיהלט זיך ניט גענוג זיכער, אַז זי וועט אַרויס דער זיעגער פֿון אַ גרויסער מלחמה אין אייראָפּאַ גופא, האָבען די אייראָפּעאישע קאַפּיטאַליסטען זיך אַנטזאָגט צו געבען זייערע בעלי־חובות אין אַמעריקאַ, וועלכע האָבען געשפּייזט די אויבען דערמאָהנטע איבער־פּראָדוקציאָן מיט זייערע געלדער, נייעם קרעדיט. און דאָסזעלבע האָבען זיי געטהאָן צו די יאַפּאַנער „נאַציאָנאַליסטען".

„קיין מלחמה פֿאַר אַ קורצע ווייל!" — און די שטאָהל־פֿאַבריקען, די קופּער־גריבער, די גרויסע שמעלץ־אויווענס, די אויסלאַדונגס־פּלעצער פֿאַר די שיפֿען, די לעדער־פֿאַבריקען, די קאָרן־ספּעקולאַנטען — אַלע האָבען מיט אַמאָל אָבגעשטעלט זייער טהעטיגקייט, זייערע בעשטעלונגען, זייערע איינקויפֿען.

דאָס איז שוין געווען מעהר ווי אַ געוועהנליכער קריזיס — עס איז געווען אַן אונגליק, אַ נאַציאָנאַלע קאַטאַסטראָפֿע. מיליאָנען אַרבייטער, מענער און פֿרויען, האָט מען אַרויסגעוואָרפֿען אין גאַס אַריין, אין אַן אָבגרונד פֿון שוידערליכען עלענד. גרויסע און קליינע פֿאַבריקען האָבען זיך פֿערמאַכט, דער קריזיס האָט זיך פֿערשפּרייט, אַזוי ווי אַן עפּידעמיע און האָט איבעראַל אַרויסגערופֿען שרעק און מורא.

ווער וועט אונז, ווען עס איז, בעריכטען פֿון די ליידען פֿון מיליאָנען מענער, פֿרויען און קינדער, פֿון די מענשליכע לעבענס, וואָס זיינען צובראָכען געוואָרען וועהרענד דעם דאָזיגען קריזיס, אין דער צייט ווען אונגעהייערע פֿערמעגענס זיינען געמאַכט געוואָרען, ווייל מען האָט גערעכענט אויף צורימענע גליעדער, אויף בערג מיט טויטע מענשליכע קערפּערס און גרויסע שלאַכטען!

אָט דאָס איז די מלחמה; אויף אַזאַ שטייגער מאַכט דער שטאַאַט די רייכע רייכער און האַלט די אָרעמע אין נויט און עלענד, אום צו מאַכען פֿון זיי אַלץ בעסערע און געהאָרכזאַמערע אונטערטאַנען.

* * *

איצטער וועט העכסט וואהרשיינליך אויסברעכען אַן עהנליכער קריזים אין אייראָפּאַ און הויפּטזעכליך אין ענגלאַנד, צוליעב דיזעלביגע אורזאַכען, וועלכע האָבען אַרויסגערופֿען דעם קריזים אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען.

אין מיטען 1911 איז די גאַנצע וועלט איבערראַשט געוואָרען פֿון דער גיכער און אונגעריכטער פֿערגרעסערונג פֿון דעם ענגלישען עקספּאָרט. קיין זאַך אין דער עקאָנאָמישער וועלט האָט אונז אָנגעדייטעט, אַז מיר מעגען זיך ריכטען אויף דער דאָזיגער ערשיינונג. עס איז ניט געווען קיין שום גרונד פֿאַר אַזאַ ערשיינונג, און די איינציגע ערקלערונג דערפֿאַר איז די, אַז די בעשטעלונגען פֿון דעם קאָנטינענט זיינען געמאַכט געוואָרען, ווייל מען האָט זיך געריכט אויף אַ מלחמה צווישען ענגלאַנד און דייטשלאַנד. אַזוי ווי מיר ווייסען, האָט די ערוואַרטעטע מלחמה געדאַרפֿט אויסברעכען אין יולי 1911, אָבער אויב דאָס וואָלט יאָ געווען דער פֿאַל, וואָלטען פֿראַנקרייך, רוסלאַנד, איטאַליען און עסטרייך געווען געצוואונגען צו נעהמען אַן אַנטהייל אין דערינען.

עס איז גאַנץ קלאָר, אַז די פֿערטרעטער פֿון דער הויכער פֿינאַנץ, וועלכע פֿערזאָרגען די ספּעקולאַנטען פֿון מעטאַל, לעבענס-מיטלען, טוך, לעדער א.ז.וו. מיט זייער קרעדיט, זיינען געוואָרענט געוואָרען; מען האָט זיי איינפֿאַך איבערגעגעבען, אַז די געגענזייטיגע בעציהונגען צווישען דיביידע קאָנקורענטען אויף דעם ים האָבען אָנגענומען אַ דראָהענדען כאַראַקטער. זיי האָבען געוואוסט, אַז די רעגירונגען פֿון ביידע לענדער האָבען געמאַכט פֿיבערהאַפֿטע מיליטערישע פֿאָרבערייטונגען פֿאַר אַ מלחמה, און דערפֿאַר האָבען זיי זיך אונטערגעאיילט צו מאַכען זייערע בעשטעלונגען, וועלכע האָבען פֿערגרעסערט דעם ענגלישען עקספּאָרט אין 1911 ווי קיינמאָל בעפֿאָר.*)

---

*) אַ פּאָר צאָהלען וועלען אונז בעסער מאַכען צו פֿערשטעהן די אורזאַכע פֿון אָט די גיכע עקאָנאָמישע פֿערענדערונגען. אין דער צייט פֿון 1900 ביז 1904 איז דער עקספּאָרט פֿון בריטישע פּראָדוקטען פֿון דעם פֿעראייניגטען קעניגרייך געווען אַ נאָרמאַלער און האָט אָנבעטראָפֿען אַן ערך £300.000.000. אין 1904 איז ענטשטאַנען אַ קלאַנג, אַז עס וועט אויסברעכען אַ גרויסע מלחמה; די פֿעראייניגטע שטאַאַטען האָבען אָנגעטריבען זייער פּראָדוקציאָן, און דער ענגלישער עקספּאָרט איז געוואַקסען אין דריי יאָהר צייט פֿון £300.000.000 ביז £426 000.000. אָבער די מלחמה, נאָך וועלכער מען האָט אַזוי געבייגקט, האָט ניט אויסגעבראָכען, און די בעשטעלונגען האָבען זיך פּלוצלינג אָבגעשטעלט. אין די פֿעראייניגטע שטאַאַטען

דיזעלבע אורזאַכע האָט אויך אַרויסגערופֿען די אויסערגעוועהנליכע פֿערהעכערונג פֿון די פּרייזען פֿאַר אַלע לעבענס-מיטלען, אָהן אַ שום אויסנאַהמע, וועהרענד דער לעצטער צייט, ד.ה. אין אַ פּעריאָדע, ווען נים דער רעזולטאַט פֿון דער לעצטער שניט-צייט און ניט די אָנזאַמלונג פֿון אַלע סאָרטען פּראָדוקטען אין די מאַגאַזינען האָט געקענט רעכט-פֿאַרטיגען די הויכע פּרייזען. דער פֿאַקט איז, אַז עס זיינען ניט נור געווען די פּרייזען פֿון די לעבענס-מיטלען, וואָס האָבען זיך פֿערהעכערט; א ל ע ס אָ ר ט ע ן פּ ר אָ ד ו ק ט ע ן זיינען געוואָרען טהייערער. בעשטעלונגען נאָך בעשטעלונגען זיינען געמאַכט געוואָרען אין דער צייט, ווען עס איז ניט געווען קיין שום אורזאַכע פֿאַר אַזאַ אויסערגעוועהנליכען פֿערלאַנג, ווי נור די ערוואַרטונג פֿון אַ מלחמה.

איצטער וואָלט געווען גענוג, אַז די גרויסע קאָלאָניאַל ספּעקולאַנטען פֿון דייטשלאַנד און ענגלאַנד זאָלען קומען צו אַן איינפֿערשטענדניס איינע מיט די -אַנדערע מכח יעדען'ס חלק אין דער צוטהיילונג פֿון אָסט-אַפֿריקאַ און אין בעצוג צו די „ספֿערעס פֿון זייער איינפֿלוס" אין אַזיען און אַפֿריקאַ, ד.ה. מכח די נעכסטע עראָבערונגען, און אַ גיכער אָבשטעל פֿון דער אינדוסטריע אין גאַנץ אייראָפּאַ וואָלט געווען די פֿאָלגע, עהנליך צו דעם קריזיס, פֿון וועלכען די פֿעראייניגטע שטאַאַטען האָבען געליטען ניט לאַנג צוריק.

אין דער אמת'ן האָט זיך שוין געפֿיהלט אַ געוויסע בעשריינקונג אין דער פּראָדוקציאָן אין 1912. און דאָס איז געווען די אייגענטליכע

האָט זיך אָנגעפֿאַנגען דער קריזיס, פֿון וועלכען מיר האָבען פֿריהער גערעדט, און דער עקספּאָרט פֿון ענגלישע פּראָדוקטען איז צוריק געפֿאַלען אויף £327.000.000. אין 1910 אָבער האָט עס אויסגעזעהן, אַז די לאַנג ערוואַרטעטע אייראָפּעאישע מלחמה וועט ענדליך דאָך פֿערווירקליכט ווערען, און אין יענער צייט, ד.ה. 1910 און 1911, האָט דער עקספּאָרט פֿון ענגלישע פּראָדוקטען דערגרייכט אַזאַ שטופֿע, אויף וועלכע מען האָט זיך אַבסאָלוט ניט גערעכט און וועלכע איז קיינמאָל ניט דערגרייכט געוואָרען בעפֿאָר. פֿון דעסטוועגען האָט קיינער ניט געקענט ערקלערען דעם דאָזיגען פֿאַקט. אין 1911 האָט דער ענגלישער עקספּאָרט דערגרייכט די סומע פֿון £454 000 000 און אין 1912 מעהר ווי £487,000,000. קוילען, שטאָהל, גיכע שיפֿען, פּאַנצער שיפֿען, פּאַטראָנעס, טוך, באַוועל, שיך, לעדער, קאָנסערווירטע עסען וואַרג, — אַלצדינג האָט זיך געפֿאָדערט און איז אַרויסגעשיקט געוואָרען אין גרויסע קוואַנטיטעטען. גאַנצע פֿער-מעגענס האָבען זיך אָנגעקליבען בעפֿאָר אונזערע אויגען. מענשען זיינען פֿאַרטיג געווען צו דער'הרג'ענען זיך איינער דעם אַנדערן; וואָס פֿאַר אַ גליק, וואָס פֿאַר אַ גוטער געשעפֿט דאָס איז געווען!

אורזאַכע, וואָרום די קוילען-קאָמפּאַניעס און די באַוועל-לאָרדען פון ענג-לאַנד האָבען ניט געוואָלט הערען פון קיין שום קאָמפּראָמיס מיט זייערע אַרבייטער און האָבען זיי דירעקט געצוואונגען צו סטרייקען. זיי האָבען איינפאַך פאַראויסגעזעהן אַ פערמינדערונג פון די בעשטעלונגען, ווען זיי האָבען שוין געהאַט אָנגעקליבען אַ צו גרויסען זאַפּאַס פּראָדוקטען אין זייערע מאַגאַזינען און צופיעל קוילען אַרום זייערע קוילען-גריבער.

* * *

ווען מיר שטודירען און אַנאַליזירען גרינדליך די פאַקטען, וועלכע וואַקסען אַרויס פון דער טהעטיגקייט פון די מאָדערנע שטאַאַטען, וועלען מיר פערשטעהן, אויף וויפיעל דער גאַנצער לעבען פון אונזער ציוויליזירטער געזעלשאַפט איז איבערהויפט ניט אָבהייניג פון די „פאַקטען” פון דער עקאָנאָמישער ענטוויקלונג פון די נאַציאָנען, נאָר פון דער אַרט און ווייזע ווי אַזוי פערשידענע גרופּען מאָנאָפּאָליסטען און פּריווילעגירטע מענשען, מעהר אָדער ווייניגער בעגינסטיגט פון'ם שטאַאַט, ווירקען צוריק אויף די דאָזיגע פאַקטען.

אויף אַזאַ אופן איז גאַנץ קלאָר, אַז דער איינטריט פון אַזאַ מעכטיגען פּראָדוצירער אין דער עקאָנאָמישער אַרענאַ, ווי די מאָדערנע דייטשלאַנד מיט איהרע שולען, מיט איהר טעכנישער ערציהונג, וועלכע ווערט פערשפּרייט מיט פולע הענד צווישען איהרע פאָלקס-מאַסען, מיט איהר יונגער גייסטיגער קראַפט און איהרע אָרגאַניזאַטאָרישע פעהיגקייטען האָט נויטווענדיגערווייזע געמוזט בריינגען אַן איבערבייט אין די בעציהונגען צווישען די נאַציאָנען. אַ נייע איינאָרדנונג פון די קרעפטען איז געווען אונפערמיידליך. אָבער צו דאַנקען דער ספּעציפישער אָרגאַניזאַציאָן פון די מאָדערנע שטאַאַטען ווערט אָט די איינאָרדנונג פון די עקאָנאָמישע קרעפטען פערהינדערט דורך אַן אַנדער פאַקטאָר פון אַ פּאָליטישען אורשפּרונג: דורך די פּריווילעגיעס און מאָנאָפּאָלען, וואָס דער שטאַאַט האָט געשאַפען און וועלכע ער האַלט אויף.

אין דער ווירקליכקייט ווערען מאָדערנע שטאַאַטען ספּעציעל געגרינדעט מיט דעם צוועק צו שאַפען פּריווילעגיעס פאַר די רייכע אויף דעם חשבון פון די אָרעמע. די מענער פון דער הויכער פינאַנץ זיינען אין יעדען לאַנד די יעניגע, וועלכע בעשטימען דעם געזעץ פאַר אַלע וויכטיגע פּאָליטישע אַנגעלעגענהייטען. „וואָס וועט באַראָן ראָטשילד זאָגען דערצו?” „וואָס פאַר אַ שטעלונג וועט נעהמען דער סינדיקאַט פון די גרויסע באַנקירען אין פּאַריז, וויען און לאָנדאָן?” אָט די פראַגען

האָבען בעקומען אַ דאָמינירענדע וויכטיגקייט אין פּאָליטישע אַפּערען און אין די בעציהונגען צווישען די נאַציאָנען. עס איז די אָנערקענונג אָדער נ י ט אָנערקענונג פון די פינאַנץ־מענער, וועלכע מאַכט און שטירצט מיניסטעריומס אין גאַנץ אייראָפּאַ. אמת, אין ענגלאַנד דאַרף מען זיך אויך נאָך רעכענען מיט דער שטאַאַטס־קירכע און די רייכע ביער־ברוי־ערס; אָבער די קירכע און די ברויערס געהען שטענדיג האַנד אין האַנד מיט די גרויסע פינאַנץ־מענער, וועלכע זיינען זעהר פּאָרזיכטיג זיך צו־צוריהרען צו די איינקינפטע פון זייערע אָנהייננגער. נאָך אַלע גליקען איז אַ מיניסטער ניט מעהר ווי אַ מאַן, וואָס זוכט צו בעהאַלטען זיין פּאָסטען, זיין מאַכט און די מעגליכקייט צו קלייבען רייכטהימער פאַר זיך און זיינע מיטהעלפער, וועלכע זיין שטעלונג פערשאַפט איהם. די נויטווענ־דיגע פאָלגע דערפון איז די, אַז די פראַגע וועגען אינטערנאַציאָנאַלע בעציהונגען איז היינט צו טאָג בלויז בעשריינקט דערויף צו וויסען, צי דער בעגינסטיגטער מאָנאָפּאָליסט אין אַ געוויסען שטאַאַט וועט אָננעה־מען אַזאַ און אַזאַ שטעלונג צו די פּריווילעגירטע פון דעמזעלבען סאָרט אין אַן אַנדער שטאַאַט.

מיט אַנדערע ווערטער מיינט עס, אַז ד ע ר צ ו ש ט אַ נ ד פ ו ן ד י ע ק אָ נ אָ מ י ש ע ק ר ע פ ט ע ן, וועלכע זיינען טהעטיג, ווערט בעשטימט דורך דער טעכנישער ענטוויקלונג פון פערשידענע נאַציאָנען אין אַ גע־וויסע פעריאָדע פון זייער געשיכטע; אָבער דער ג ע ב ר ו י ך, וואָס וועט געמאַכט ווערען מיט די דאָזיגע קרעפטען, ווענדט זיך אין גאַנצען אין דעם ג ר אַ ד פ ו ן ש ק ל אַ פ ע ר י י, וועלכע די פעלקער האָבען ערלויבט זייערע רעגירונגען ארויפצולייגען אויף זיי. די עקאָנאָמישע קרעפטען, וועלכע וואָלטען געקענט שאַפען האַרמאָניע און וואָהלשטאַנד און אַ נייעם שטרעבען צו אַ פרייהייטליכער קולטור, אויב זיי וואָלטען נור געהאַט די מעגליכקייט צו קענען זיך פריי ענטוויקלען אין דער געזעלשאַפט — אָט די קרעפטען ווערען דירעקטירט דורך דעם שטאַאַט, ד.ה. דורך אַן אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע איז ספּעציעל ענטוויקעלט געוואָרען צו מאַכען די רייכע רייכער, ווי זיי זיינען שוין, און צו מאַכען פון דעם גאַנצען מאָדערנעם פּאָרטשריט אַ מיטעל פאַר די אינטערעסען פון די פּריווילעגירטע קלאַסען; און אויף אַזאַ אופן ענטוויקלען זיך דיזעלבע קרעפטען אַלס אַן אינסטרומענט פון אונטערדריקונג, פון מאָנאָפּאָליסטען און שטענדיגע מלחמות. זיי טרייבען אונטער די בערייכערונג פון די בעגינסטיגטע און פערגרעסערן דעם עלענד און די פערשקלאַפונג פון די אָרעמע

און דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואָרום יענע עקאָנאָמיסטען, וועלכע האַנדלען נאָך אַלץ אויסשליסליך מיט די עקאָנאָמישע קרעפֿטען אַליין, ניט אַנאַליזירענדיג די גרענעצען, וועלכע רינגלען אַרום היינט צו טאָג דעם קרייז פֿון זייער טהעטיגקייט, און ניט רעכענדיג זיך מיט דער אידעאָלאָגיע פֿון׳ם שטאַאַט, אָדער מיט די קרעפֿטען, מיט וועלכע יעדער שטאַאַט אונטערשטיצט היינט נויטווענדיגערווייזע דעם רייכען, כדי ער זאָל קענען ווערען רייכער אויף דעם חשבון פֿון דעם אָרעמען— דאָס איז די אורזאַכע, וואָרום אַזעלכע עקאָנאָמיסטען האָבען איבערהויפּט קיין שום שייכות ניט צו דער אמת׳ער ווירקליכקייט פֿון דער עקאָנאָמישער און סאָציאַלער וועלט.

X.

די הויפּט־צוגען פֿון׳ם שטאַאַט.

מיר האָבען געגעבען אַ קורצען איבערבליק איבער איינעגע פֿון די וויכטיגסטע פֿונקציאָנען פֿון׳ם שטאַאַט: זיין געזעץ־געבונג מכח דעם אייגענטהום, די בעשטייערונג, די גרינדונג פֿון מאָנאָפּאָלען און ענדליך די פֿערטהיידיגונג פֿון׳ם לאַנד — אָדער, מיט אַנדערע ווערטער — דאָס רעכט פֿון מלחמה.

און מיר האָבען אויפֿגעוויזען און פֿעסטגעשטעלט דעם פֿאַקט, וועלכער צייגט זיך אַרויס מיט דער גרעסטער דייטליכקייט, אַז אין יעדער איינציגער פֿון די אויבען דערמאָהנטע פֿונקציאָנען האָט דער שטאַאַט געשטרעבט און שטרעבט נאָך צו דעמזעלבען ציעל: — איבערצוגעבען די ברייטע מאַסע פֿון דער בעפֿעלקערונג, וועלכע ער רעגירט, צו די פֿערשידענע קאַטעגאָריעס פֿון אויסבייטער, צו פֿערזיכערן און צו פֿערלענגערן דאָס רעכט פֿון די לעצטע צו עקספּלאָאַטירען דאָס פֿאָלק. אָט צו דעם צוועק איז דער שטאַאַט געגרינדעט געוואָרען — און דאָס איז ביז היינט צו טאָג זיין וויכטיגסטע, זיין אייגענטליכע מיסיאָן.

די געזעץ־געבונג פֿון די שטאַאַטען וועגען דעם אייגענטהומס־רעכט האָט קיינמאָל ניט געהאַט דעם צוועק צו פֿערזיכערן יעדען בירגער, ער זאָל קענען געניסען די פֿרוכט פֿון זיין אַרבייט, ווי די אָפֿיציעלע רעכטס־וויסענשאַפֿט בעהויפּטעט. פֿונקט פֿערקעהרט, דאָס געזעץ פֿון׳ם שטאַאַט

האָט שטענדיג געהאַט און האָט נאָך די אויפגאַבע אַוועקצוריבען פון די ברייטע מאַסען פון דער נאַציאָן אַ גרויסען טהייל פון זייער אַרבייט צום נוצען פון עטליכע פּריווילעגירטע. צו האַלטען די מאַסען שטענדיג אין אַ צושטאַנד פון עלענד און עקאָנאָמישער אונזיכערהייט און זיי אַריינ־צוגעבען אין די הענד — אין די גאַנץ אַלטע צייטען אין די הענד פון די שקלאַפען בעזיצער און פּריעסטער, אין מיטעל־אַלטער אין די הענד פון די פעאָדאַל באַראָנען, די גלחים און די קויפלייט, און היינט צו טאָג אין די הענד פון די אינדוסטריעלע אונטערנעהמער און די בערזען־ספּעקולאַנטען, וועלכע זיינען נאָך צוגעקומען צו די פריהער דערמאָהנטע דריי — אָט דאָס איז געווען די אייגענטליכע פונקציאָן פון אַלע שטאַאַטען, צי זיי האָבען געהאַט אַ טהעאָקראַטישע, אַן אָליגאַרכישע אָדער אַ דע־מאָקראַטישע פאָרם.

די בעשטייערונג, ווי מיר האָבען געזעהן, איז אַן אונגעהייער מעכ־טיגער אינסטרומענט, מיט וועלכען דער שטאַאַט בענוצט זיך צו דעם דאָזיגען צוועק. מיט דער הילפע פון אָט דעם אינסטרומענט האָבען די רעגירער די מעגליכקייט צו עקספּראָפּריאירען די אָרעמע צו גונסטען די רייכע; די היינטיגע פערפאָלקאָמענטע עקספּראָפּריאַציאָן וואַרפט זיך ניט באַלד אין די אויגען, אָבער די ווירקונג איהרע איז פון דעסטוועגען ניט גרינגער. די בעשטייערונג ערלויבט די פּריווילעגירטע אויפצוהאַלטען די אָרעמקייט אויף אַ קינסטליכען אופן, ניט קוקענדיג, וואָס די פּראָדוק־טיוויטעט פון דער מענשליכער אַרבייט האָט זיך אונגעהייער ענטוויקעלט און פערגרעסערט; — און אין דערזעלבער צייט קענען זיי אויסמיידען אַלע ברוטאַלע פאָרמען פון אַ דירעקטער בערויבונג, מיט וועלכער מען פלעגט זיך בענוצען אין די פערגאַנגענע צייטען. דאָס, וואָס דער פעאָ־דאַל־באַראָן האָט פריהער געטהאָן, אום אויסצופּרעסען זיינע לייבאייגענע אונטער דעם שוץ פון׳ם שטאַאַט — דאָסזעלבע טהוט דער שטאַאַט היינט אין אַ „קאָרעקטער״ פאָרם מיט דער הילפע פון דער בעשטייערונג. אָבער שטענדיג טהוט ער עס צו גונסטען ערגעץ אַ רייכען, און ער פערגעסט קיינמאָל ניט צו צוטהיילען אַ געוויסען חלק פון דער גנבה צווישען דעם רייכען און זיינע צאָהלרייכע בעאַמטע.

מיר האָבען שפּעטער געזעהן, ווי אַזוי דער שטאַאַט האָט זיך בע־נוצט און בענוצט זיך נאָך מיט דעם אינדוסטריעלען, קאָמערציעלען און פינאַנציעלען מאָנאָפּאָל; ווי אַזוי ער ערלויבט צו איינצעלנע גרופּען פון פאַבריקאַנטען און געשעפטס־ספּעקולאַנטען אָנצוקלייבען אונגעהייערע פערמעגענס אויף דעם שנעלסטען אופן, דורך דעם וואָס זיי רויבען אַוועק

פֿון זיינע אונטערטאַנען די פֿרוכט פֿון זייער אַרבייט. און מיר האָבען געצייגט, ווי אַזוי עס קומט, אַז די אַלע נייע קוועלען פֿון רייכטהום, וועלכע עקזיסטירען היינט פֿאַר די ציוויליזירטע נאַציאָנען, סיי צוליעב דעם פראָגרעס פֿון דער וויסענשאַפֿט און טעכניק, סיי דורך דער פֿער־כאַפֿונג פֿון אַזעלכע לענדער, וועלכע זיינען ריקשטענדיג אין זייער אינ־דוסטריע, געפֿינען זיך שטענדיג אין די הענד פֿון אַ קלײנער מינדער־הייט פֿון פריווילעגירטע. און די לעצטע, פֿון זייער זייט, ערלויבען דעם שטאַאַט אָנצופֿילען זיינע קאַסעס און שטענדיג צו פֿערגרעסערן דעם קרייז פֿון זיין מאַכט.

און צום סוף האָבען מיר געזעהן, וואָס פֿאַר אַ שרעקליכע וואַפֿע דער שטאַאַט בעזיצט, אום צו פֿעראייביגען די סאָציאַלע אונגלייכהייט, די מאָנאָפּאָלען און אַלע סאָרטען פריווילעגיעס, אין דער פֿאָרם פֿון זיינע שטענדיגע אַרמעען און דאַס רעכט פֿון מלחמה. אונטער דעם מאַנטעל פֿון׳ם פּאַטריאָטיזם און פֿון דער נויטווענדיגקייט צו פֿערטהיידיגען דאָס פֿאָטערלאַנד, בענוצט זיך דער שטאַאַט מיט דער אַרמעע און די מלחמות פֿאַר דעמזעלבען צוועק. אין אַלע צייטען, פֿון דעם גרויען אַלטערטהום ביז היינט, האָבען די עראָבערונגען שטענדיג געהאַט דעמזעלבען צוועק: איבערצוגעבען נייע פֿעלקער צו דער אויסבייטונג פֿון די קלאַסען, וועלכע דער שטאַאַט האָט בעגינסטיגט. און דאָסזעלבע איז אויך היינט דער פֿאַל: אלע מלחמות ווערען געמאַכט פֿאַר דעם פּראָפֿיט פֿון די באַנקירען, די ספּעקולאַנטען, די פריווילעגירטע. און די אונגעהייערע סומען, וואָס מען גיט אוים פֿאַר דער מיליטערישער בעוואָפֿנונג אין דער צייט פֿון פֿריעדען און די הלוואות פֿון די שטאַאַטען ערלויבען די רעגירער ווידער אַמאָל צו שאַפֿען אונגעהייערע פֿערמעגענס און נייע אויסבייטער, וועלכע זיי קלייבען אוים פֿון די רייהען פֿון זייערע ליעבלינגס.

אַט דער דאָזיגער איינגעוואָרצעלטער שטרעבען צו בערייכערן גע־וויסע קאַטעגאָריעס פֿון בירגער אויף דעם חשבון פֿון דער אַרבייט פֿון דער גאַנצער נאַציאָן און איהרע אָפּפֿערס, פֿערקערפּערט מיט זיך דעם קווינטעסענץ פֿון יענער פֿאָרם פֿון אַ פּאָליטיש־צענטראַליזירטער אָרגאַ־ניזאַציאָן, וועלכע מיר רופֿען שטאַאַט און וועלכע האָט זיך ערשט גע־קענט ענטוויקלען אין אייראָפּאַ ביי יענע פֿעלקער, וועלכע האָבען צו־שטערט דעם רוימישען קייזער־רייך, נאָך דער פּעריאָדע פֿון די פֿרייע שטעדט, ד.ה. וועהרענד דעם 16טען און 17טען יאָהרהונדערט.

* * *

און פֿערגעסט ניט, אַז מיר רעדען דאָ ניט וועגען דעם, וואָס מען רופֿט געוועהנליך „מיסברויכען די מאַכט", פֿון די אַלע גרויזאַמקייטען, וועלכע אַלע רעגירונגען פֿלעגען שטענדיג בעגעהן געגען זייערע אונטערטאַנען אָדער געגען אונטערדריקטע נאַציאָנען, אַזוי לאַנג ווי עס האָבען עקזיסטירט מענשען פֿון די פּריווילעגירטע קלאַסען, וועלכע האָבען זיך גענייטיגט אין דעם שוץ פֿון אַ רעגירונג. מיר רעדען דאָ אַבסאָלוט ניט וועגען די גנבות פֿון די בעאַמטע, וועגען אונגעזעצליכע האַנדלונגען, וועלכע ווערען בעגאַנגען פֿון אַלע רעגירער, וועגען די בעליידיגונגען און ליידען, וואָס זיי פֿעראורזאַכען צו אַלע אונטערדריקטע; מיר רעדען דאָ זאָגאַר ניט מכח דעם האַס געגען אַנדערע נאַציאָנען, וועלכע זיי פּראָפּאַגאַנדירען און האַלטען אויף. אין דיזער בעציהונג איז גענוג צו דערמאָהנען, אַז „מאַכט" און „מיסברויכען די מאַכט" געהען שטענדיג האַנד אין האַנד, און דאָס צווישען בעאַמטע ענטוויקעלט זיך אונפֿערמיידליך אַ סאָלידאַריטעט, וועלכע איגנאָרירט און פֿערשווייגט אַלצדינג, וואָס מען האָט ליעב אָנצורופֿען „די טרויעריגע נויטווענדיגקייטען צו געברויכען די מאַכט".

מיר שטעלען זיך ניט אָב ביי די „טרויעריגע נויטווענדיגקייטען". עס איז פֿאַר אונז גענוג צו האַנדלען מיט דעם אייגענטליכען וועזען פֿון דער דאָזיגער אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע האָט זיך אין פֿערשידענע צייטען עטליכע מאָל ענטוויקעלט אין דער מענשליכער געזעלשאַפֿט, און וועלכע האָט יעדעס מאָל געהאַט דעמזעלבען כאַראַקטער — די געגענזייטיגע פֿערזיכערונגס-געזעלשאַפֿט פֿון דער קירכע, דעם מיליטערישען פֿיהרער און דעם גרונד-בעזיצער, מיט דעם צוועק צו לעבען אויף דעם חשבון פֿון דער אַרבייט פֿון די מאַסען. דער גאַנצער אונטערשיעד צווישען אַמאָל און היינט בעשטעהט נור אין דעם, וואָס צו דער דאָזיגער דריי-אייניגקייט זיינען נאָך צוגעקומען דער מאָדערנער בורזשואַזער קאָמערציאַנט, דער פֿאַבריקאַנט, דער בערזען ספּעקולאַנט און אַ גאַנצע מחנה פֿון בעאַמטע.

עס איז צוליעב די אינטערעסען פֿון די פּריווילעגירטע, ניט צוליעב די אינטערעסען פֿון דער נאַציאָן, ווען דער שטאַאט פֿערכאַפּט די ערד פֿון די בויערן און גיט איהר איבער צו קליינע מינדערהייטען פֿון וואָרבערער און ספּעקולאַנטען און ווען ער טרייבט אַרויס אַ היבשע צאָהל איינוואוינער פֿון די דערפֿער. און ווי באַלד עס קלייבען זיך אָן מאַסען פֿון אַרבייטסלאָזע פּראָלעטאַריער אין די שטעדט, קומט די געזעץ-געבונג פֿון דעם שטאַאט און גיט איבער אָט די אויסגעהונגערטע מאַסען צו די

פּריווילעגירטע פֿון דער מאָנאַרכיע, צו די רייכע פֿאַבריקאַנטען, און שפּעטער צו די פּראָצענטניקעס, די געשעפֿטס־ספּעקולאַנטען און צו די מענער פֿון דער גרויסער פֿינאַנץ. אָט דיזע אונגעהייערע מאַסע, וואָס יאַוועט זיך אין די גאַסען פֿון די שטעדט, איז אין גאַנצען אַריינגעגעבען געוואָרען אין די הענד פֿון די ליעבלינגס פֿון דער רעגירונג.

שפּעטער, ווען די פּריווילעגירטע קלאַסען, וועלכע האָבען אויסגעאַרבייט מיט אַזוי פֿיעל געשיקליכקייט און קלוגשאַפֿט אָט די פּאָליטישע פֿאָרם, וואָס מיר רופֿען שטאַאַט, האָבען אָנגעהויבען צו בעמערקען, אַז די עקספּלאָטירטע מאַסען ווילען אַראָבוואַרפֿען פֿון זיך דעם שווערען יאָך, האָבען זיי באַלד געזעהן אויסצוגעפֿינען אַ נייעם מיטעל, ווי צו פֿערגרעסערן דעם פֿונדאַמענט פֿון זייער עקספּלאָטאַציאָן. די עראָבערונג איז אין אַלע צייטען געווען אַ מיטעל פֿאַר אָנצוקלייבען נייע רייכטהימער, ניט חס־ושלום פֿאַר די עראָבערענדע נ אַ צ י אָ נ ע ן — צו זיי האָט מען איבערגעלאָזט דעם „כבוד" — אָבער פֿאַר די הערשענדע קלאַסען פֿון די דאָזיגע נאַציאָנען. מען דאַרף זיך בלויז דערמאָהנען אין די רייכטהימער, וועלכע נאַפּאָלעאָן דער ערשטער האָט איבערגעגעבען צו זיינע גענעראַלען און צו זיין נייער „מיליטערישער אַריסטאָקראַטיע". און שפּעטער, ווען די טעכנישע ערפֿינדונגען און דער פּראָגרעס פֿון דער שיף־פֿאַהרט האָט די שטאַאַטען ערלויבט אָנצוהאַלטען גרויסע אַרמעען און קריעגס־פֿלאָטען, האָבען די הערשענדע קלאַסען באַלד געזעהן צו בענוצען זיך מיט די דאָזיגע אַרמעען און קריעגס־פֿלאָטען, אום צו פֿערכאַפּען „קאָלאָניען". אויף אַזאַ אופן האָט די האָלענדישע, די ענגלישע, די פֿראַנצויזישע, די בעלגישע, די דייטשע און אפילו די רוסישע בורזשואַזיע נאָכאַנאַנד איבערגענומען די ראָלע צו פֿערכאַפּען די נאַציאָנען, וואָס זיינען ריקשטענדיג אין זייער אינדוסטריע, און צוליעב דיזעלבע אורזאַכען ווילען זיי איצט צוטהיילען צווישען זיך אַזיען און אַפֿריקאַ.

די דאָזיגע שטאַאַטען, ד.ה. די בורזשואַזיע פֿון יענע לענדער — וויל די אַרבייטער געווינען קיין זאַך ניט, סיידען עטליכע ברעקלאַך, וואָס פֿאַלען אַראָב פֿון די טישען פֿון די רייכע — די בורזשואַזיע פֿון יענע לענדער איז אויף אַזאַ שטייגער געוואָרען בעהערשער און אויסבייטער אין איין פּערזאָן פֿון ברייטע פֿעלקערשאַפֿטען, שוין ניט ריידענדיג פֿון איהרע „טהייערע" מיטבירגער. וואָס אָנבעלאַנגט די אַרבייטער, האָבען זיי זיך געלאָזט אַריינגאַרען פֿון זייערע הערדען, וועלכע האָבען זיי פֿערשפּראָכען אַ פֿעטען ביסען פֿון דער גנבה. זיי פֿאָדערן פֿון צייט צו צייט „פּראָטעקציאָן", געוויסע אָבגאַבען אויף אויסלענדישע פּראָדוקטען געגען

דער פֿרעמדער קאָנקורענץ, און שטעהענדיג אונטער דעם איינפֿלוס פֿון אַ פֿערברעכערישער פּרעסע, וועלכע ווערט בעצאָהלט פֿון די קאַפּיטאַ־ליסטען, זיינען זיי פֿאַרטיג, אַרויפֿצוּוואַרפֿען זיך אויף זייערע שכנים, אום צו האַלטען מלחמה מיט זיי פֿאַר דער גנבה, אָנשטאָט צו רעוואָל־טירען געגען זייערע אייגענע עקספּלאָטאַטאָרס און געגען זייער אַל־מעכטיגע וואַפֿע — דעם שטאַאַט.

XI.

צי קען דער שטאַט דיענען אלס א מיטעל פאר דער בעפרייאונג פון די ארבייטער?

אַט דאָס איז, וואָס די אַלטע און מאָדערנע געשיכטע צייגט אונז. און דאָך זעהען מיר, אַז די ראַדיקאַלע דעמאָקראַטען און סאָציאַליסטען, שטעהענדיג אונטער דעם איינפֿלוס פֿון אַ פֿאַלשער אויפֿפֿאַסונג, וועלכע האָט שוין היינט בעקומען אַ ווירקליך טראַגישע בעדייטונג, פֿאָדערן, אַז דער שטאַאַט, וואָס פּראָדוצירט די מערדערישסטע וואָפֿען, אום צו פֿער־אָרעמען דעם בויער און אַרבייטער און צו בערייכערן מיט זייער אַרבייט דעם גרונד־בעזיצער, דעם פּריעסטער, דעם בורזשואַ, דעם ספּעקולאַנט און די אַלע פּריווילעגירטע און פֿון דער רעגירונג בעשיצטע גנבים — אַט דערזעלבער שטאַאַט, דער בורזשואַזער שטאַאַט, דער שטאַאַט, וואָס עקספּלאָאַטירט אַליין, דער פּראָטעקטאָר פֿון די עקספּלאָאַטאַטאָרס — זאָל זיי בעשיצען געגען דער אויסבייטונג פֿון די מאָנאָפּאָליסטען; און ווען מיר ערקלערען, אַז די אָבשאַפֿונג פֿון דעם שטאַאַט איז דער ציעל, צו וועלכען מיר מוזען שטרעבען, ענטפֿערט מען אונז אויף אַזאַ שטייגער: „לאָמיר פֿריהער אָוועקמאַכען מיט די פֿערשידענע קלאַסען אין דער גע־זעלשאַפֿט; דערנאָך וועט מען דעם שטאַאַט קענען אַריינשטעלען אין אַ מוזעאום פֿון אַלטערטהימער צוזאַמען מיט דער שטיינערנער האַק און דעם שפּין־ראַד פֿון פֿערגאַנגענע צייטען!"

אַט מיט דעם זאָנדערבאַרען אַרגומענט האָט מען זיך אַרויסגעדרעהט, אין די פֿופֿציגער יאָהרען פֿון דעם פֿערגאַנגענעם יאָהרהונדערט, פֿון דער דיסקוסיאָן, וועלכע פּרודהאָן האָט דאַמאָלס אָנגעפֿיהרט מכח דער

אָבשאַפֿונג פֿון דער אינסטיטוציאָן שטאַאַט און די מיטלען, ווי צו דערגרייכען דעם דאָזיגען ציעל. און מיט דעמזעלבען אויסרייד בענוצט מען זיך נאָך היינט. — „לאָמיר פֿריהער פֿערכאַפּען די מאַכט אין דעם שטאַאַט" — דעם היינטיגען בורזשואַזען שטאַאַט, פֿערגעסט עס ניט — „און דערנאָך וועלען מיר מאַכען די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן!" — אָט דאָס איז דער פּאַס־וואָרט אין דער מאָדערנער סאָציאַליסטישער בעוועגונג.

פרודהאָן האָט די אַרבייטער איינגעלאַדען צו דיסקוטירען די פֿראַגע אויף אַזאַ אופן: — „ווי אַזוי וואָלט די געזעלשאַפֿט זיך געקענט אָרגאַניזירען, ניט אָנקומענדיג ביי דעם שטאַאַט, וועלכער האָט זיך ענטוויקעלט אין די פֿינסטערסטע פעריאָדען פֿון דער געשיכטע מיט דעם צוועק צו האַלטען די מאַסען אין אַ צושטאַנד פֿון עקאָנאָמישען און גייסטיגען עלענד און צו עקספּלאָטירען זייער אַרבייט?" און מען האָט איהם געענטפֿערט מיט אַ סאָפֿיזם.

און ווירקליך, ווי אַזוי איז גאָר מעגליך צו רעדען וועגען דער אָבשאַפֿונג פֿון די קלאַסען, ניט צוריהרענדיג זיך צו דער אינסטיטוציאָן, וועלכע איז געווען דער אינסט־ומענט צו גרינדען די קלאַסען און וועלכע איז נאָך היינט דער אינסטרומענט זיי אויפֿצוהאַלטען פֿאַר אַלע צייטען? אָבער אָנשטאָט די דאָזיגע פֿראַגע גרינדליך צו אונטערזוכען, די ווי כ־ טיגסטע פֿראַגע, וועלכע די גאַנצע מאָדערנע ענטוויקלונג האָט אונז געשטעלט — וואָס טהוט מען?

„דער שטאַאַט, וועלכער האָט זיך אויסגעאַרבייט אין דער געשיכטע פֿון דער ציוויליזאַציאָן, אום צו געבען דער אויסבייטונג פֿון די מאַסען דורך די פריווילעגירטע קלאַסען אַ לעגאַלען כאַראַקטער, צי קען ער זיין אַ ווערקצייג פֿאַר דער בעפֿרייאונג פֿון די אונטערדריקטע?" — וואָלט דען אָט די פֿראַגע ניט געדאַרפֿט זיין די ערשטע, מיט וועלכע דער סאָציאַלער רעפֿאָ־מאַטאָר וואָלט זיך געדאַרפֿט בעשעפֿטיגען?

און פֿון דער אַנדערער זייט וואָלט מען געדאַרפֿט זעהן, צי עס מאַניפֿעסטירען זיך ניט שוין אין דער ענטוויקלונג פֿון דער מאָדערנער געזעלשאַפֿט אַנדערע גרופּירונגען, אויסער דעם שטאַאַט — אַזעלכע גרופּירונגען, וועלכע קענען שאַפֿען אין דער געזעלשאַפֿט די צוזאַמענשטעלונג און האַרמאָניע פֿון די אינדיווידועלע קרעפֿטען און ווערען אַן אינסטרומענט פֿאַר דער בעפֿרייאונג פֿון די מאַסען, אַזוי אַז מען דאַרף איבערהויפּט ניט אָנקומען ביי דער פּיראַמידאַלער היעראַרכיע פֿון'ם שטאַאַט? למשל די קאָמונע, די פֿאַך־אָרגאַניזאַציאָנען פֿין די אַרבייטער, די גרופּירונגען פֿון די קוואַרטאַלען און סעקציאָנען, וועלכע האָבען עקזיסטירט אין די־

פרייע שטעדט בעפאר דער ענטשטעהונג פון'ם שטאאט; די טויזענדער געזעלשאפטען, וועלכע וואקסען היינט ארוים איבעראל פאר דער בעפריידיגונג פון טויזענדער סאציאלע בעדערפנישען; דער פעדעראטיווער פרינציפ, מיט וועלכע די מאדערנע גרופירונגען בענוצען זיך; — גיבען אונז דען ניט די דאזיגע פארמען פון ארגאניזאציאן א פעלד פאר אונזער טהעטיגקייט, וועלכער פערשפרעכט אונז א בעסערן ערפאלג פאר אונזער בעפרייאונג, איידער די ארויסגעווארפענע ארבייט צו פערכאפען דעם שטאאט און זיין צענטראליזאציאן און צו מאכען איהם נאך מעכטיגער ווי ער איז שוין היינט?

וואלט דאס ניט געדארפט זיין די ערשטע און וויכטיגסטע פראגע, וועלכע דער סאציאלער רעפארמאטאר וואלט זיך בעדארפט שטעלען, איידער ער געהט אננעהמען א בעשטימטע שטעלונג.

אבער אנשטאט די דאזיגע פראגע גרינדליך צו אונטערזוכען, ווילען די בירגערליכע און סאציאליסטישע דעמאקראטען פון קיין אנדער זאך ניט וויסען און הערען, ווי נור פון'ם שטאאט. און עס איז ניט דער צוקינפטיגער שטאאט, דער „פאלקס־שטאאט" פון זייערע אמאליגע חלומות, נאר איינפאך דער בורזשואזער שטאאט, דער שטאאט, ווי ער שטעהט און געהט. דער שטאאט מוז פערנעהמען דאס גאנצע לעבען פון דער געזעלשאפט, זאגען זיי — אלע עקאנאמישע, אינטעלעקטועלע, ארגאניזאטארישע און ערציהונגס־טהעטיגקייטען; די אינדוסטריע, דעם אויסטויש פון די פראדוקטען, דעם עפענטליכען אונטעררִיכט, דאס גערִיכט, די פערוואלטונג פון אלעס, וואס שטעלט פאר מיט זיך אונזער געזעלשאפטליכעס לעבען!

און צו די ארבייטער, וועלכע ווילען זיך בעפרייען, זאגט מען אזוי: „לאמיר נור פריהער פערנעהמען אונזער פלאץ אין דער מאדערנער פאליטישער ארגאניזאציאן פון'ם שטאאט, וועלכע איז אויסגעארבייט געווארען פון די גרונד־בעזיצער, די בורזשואס און קאפיטאליסטען, כדי זיי זאלען אייך קענען אויסבייטען!" מען בענוצט זיך מיט דעם דאזיגען אויסרייד, וויסענדיג גאנץ גוט דורך אלע לעהרען פון דער געשיכטע, אז קיין שום נייע עקאנאמישע פארם האט זיך ביז איצט ניט געקענט ענטוויקלען אין דער געזעלשאפט, אויב עס איז אין דערזעלבער צייט ניט אויסגעארבייט געווארען א נייע פאליטישע פארם, פון די, וואס האבען פערזוכט זיך צו בעפרייען.

די לייב־אייגענשאפט — און די אבסאלוטע מאנארכיע; די קארפאראטיווע ארגאניזאציאן — און די פרייע שטעדט, אין די רעפובליקען פון'ם

12טען ביז דעם 15טען יאָהרהונדערט; די הערשאַפֿט פֿון די קויפֿלייט — און דיזעלבע רעפּובליקען אונטער דער רעגירונג פֿון די פּ אָ ד ע ס ט אַ ס און קאָנדאָטיערי: דער אימפּעריאַליזם — און די מיליטער־שטאַאַטען פֿון'ם 17טען און 18טען יאָהרהונדערט; די הערשאַפֿט פֿון דער בור־זשואַזיע — און די רעפּרעזענטאַטיווע רעגירונג; — אַט די אַלע פֿאָרמען זיינען געגאַנגען האַנד אין האַנד. איז דאָס ניט דער בעסטער און פֿאָל־שטענדיגסטער בעווייז?

כדי זי זאָל זיך קענען ענטוויקלען, ווי זי האָט זיך ענטוויקעלט, און אום צו קענען אויפֿהאַלטען איהר מאַכט צום טראָץ דעם פּראָגרעס פֿון דער וויסענשאַפֿט און פֿון דעם דעמאָקראַטישען גייסט, האָט די בורזשו־אַזיע אויסגעאַרבייט אויף אַ זעהר קלוגען אופֿן די רעפּרעזענטאַטיווע רע־גירונג וועהרענד דעם 19טען יאָהרהונדערט.

און די פֿאַס־ווערטער פֿון דעם מאָדערנעם פּראָלעטאַריאַט זיינען אַזוי מורא'דיג, אַז זיי ריהרען זיך אפילו ניט צו צו דעם פּראָבלעם, וועלכען די רעוואָלוציאָן פֿון 1848 האָט אַרויסגעשטעלט: דער פּראָבלעם צו וויסען, וואָס פֿאַר אַ פּאָליטישע פֿאָרמע דער מאָדערנער פּראָלעטאַ־ריאַט מוז און קען ענטוויקלען, אום אויסצופֿיהרען זיין בעפֿרייאונג? ווי אַזוי צו אָרגאַניזירען די ביידע וויכטיגסטע פֿונקציאָנען פֿון יעדער געזעל־שאַפֿט: די געזעלשאַפֿטליכע פּראָדוקציאָן פֿון אַלעס, וואָס עס איז נויט־ווענדיג צום לעבען און דער געזעלשאַפֿטליכער אויסטויש פֿון די פּראָ־דוקטען? ווי אַזוי צו פֿערזיכערן יעדען איינציגען — ניט מיט ווערטער, נאָר אין דער ווירקליכקייט — מיט דעם פֿולען פּראָדוקט פֿון זיין אַר־בייט, אויף אַזאַ אופֿן, אַז ער זאָל האָבען די גאַראַנטיע צו פֿערזיכערן דעם אייגענעם וואָהלזיין דורך דעם אויסטויש פֿון זיין אַרבייט? „די אָר־גאַניזאַציאָן פֿון דער אַרבייט" קען ניט געמאַכט ווערען דורך דעם שטאַאַט, און אויב זי וועט דורכגעפֿיהרט ווערען פֿון די אַרבייטער גופא, וואָס פֿאַר אַ פֿאָרמע וועט זי אָננעהמען?

אָט דאָס איז, וואָס די פֿראַנצויזישע אַרבייטער, האָבענדיג די ער־פֿאַהרונג פֿון 1793 און 1848, פֿאָדערן היינט פֿון זייערע גייסטיגע פֿיהרער.

און וואָס ענטפֿערט מען זיי? מען ווייסט נור צו ווידערהאָלען די אַלטע פֿראַזע, וועלכע זאָגט זיי קיין זאַך ניט, און וועלכע איז ניט מעהר ווי אַ מיטעל אויסצומיידען אַ בעשטימטען ענטפֿער: „לאָמיר פֿערכאַפּען די מאַכט פֿון דעם בורזשואַזען שטאַאַט! בענוצט זיך מיט דער דאָזיגער

מאכט, אום צו פֿערמעהרען די פֿונקציאָנען פֿון דעם מאָדערנעם שטאַאַט— און דער פּראָבלעם פֿון אייער בעפֿרייאונג וועט .געלייזט ווערען!

און נאָך אַמאָל בעקומט דער פּראָלעטאַריער בליי אַנשטאַט ברויט, און דאָסמאָל פֿון די, צו וועלכע ער האָט צוטרוי געהאַט און פֿאַר וועלכע ער האָט פֿערשפּריצט זיין בלוט.

צו ערוואַרטען פֿון אַן אינסטיטוציאָן, וועלכע שטעלט פֿאַר מיט זיך אַ היסטאָרישען ענטוויקלונגס-פּראָצעס, אַז זי זאָל דיענען אַלס אַ מיטעל צו צושטערען דיזעלבע פּריווילעגיעס, וועלכע זי האָט זיך אַליין גענומען צו ענטוויקלען, מיינט ניט מעהר ווי אָנערקענען זיין אייגענע אונפֿעהיגקייט צו פֿערשטעהן דאָס, וואָס עס איז אין דעם לעבען פֿון דער געזעלשאַפֿט אַ היסטאָרישער ענטוויקלונגס-פּראָצעס. עס מיינט ניט מעהר, ווי מיס-צופֿערשטעהן אָט די אַלגעמיינע רעגעל אין דער גאַנצער אָרגאַנישער נאַטור — אַז נייע פֿונקציאָנען פֿאָדערן נייע אָרגאַנען, וועלכע מוזען זיך אויסאַרבייטען פֿון זיך אַליין. עס מיינט איינפֿאַך, אַז מען איז צו פֿויל און גייסטיג צו מורא'דיג, אום צו דיינקען אין אַ נייער ריכטונג, צו וועלכער די מאָדערנע ענטוויקלונג פֿיהרט אונז.

* * *

די גאַנצע געשיכטע איז דאָ אַלס אַ לעבעדיגער בעווייז, דאָס יעדע נייע סאָציאַלע געבורט האָט זיך מאַניפֿעסטירט דורך אזא טהעטיגקייט און אינטעליגענץ, וועלכע איז געווען אין איינקלאַנג מיט איהרע אייגענע בעדערפֿנישען; און יעדעס מאָל, ווען די מאַסען האָבען פֿערזוכט צו ענטוויקלען אַ נייע שעפֿפֿערישע קראַפֿט אויף דעם געביעט פֿון דער עקאָנאָמישער פּראָדוקציאָן, האָבענדיג אין זינען זייערע אייגענע אינטערעסען און פֿון דער געזעלשאַפֿט אין אַלגעמיין, — האָבען זיי אין דערזעלבער צייט אויך געזוכט נייע פֿאָרמען פֿון אַ פּאָליטישער אָרגאַניזאַציאָן. און די דאָזיגע נייע פּאָליטישע פֿאָרמען ערלויבען די נייע געזעלשאַפֿטליכע פֿערזוכען אַרויפֿצודריקען זייער כאַראַקטער אויף דער עפּאָכע, וועלכע זיי האָבען אויפֿגעפֿענט. קען אַ סאָציאַלע רעוואָלו-ציאָן מאַכען אַן אויסנאַהמע פֿון דער דאָזיגער רעגעל? קען זי אויסקומען אָהן די דאָזיגע שעפֿפֿערישע טהעטיגקייט?

אַזוי האָט דער אויפֿשטאַנד פֿון די קאָמונעס אין דעם 12טען יאָהר-הונדערט (אין איטאַליען אין דעם 11טען יאָהרהונדערט) און די אָבשאַ-פֿונג פֿון דער לייבאייגענשאַפֿט אין די דאָזיגע קאָמונעס, וועלכע האָבען זיך בעפֿרייט פֿון דעם בישאָף, דעם פֿעאָדאַל-באַראָן און פֿון דעם קעניג, פֿאָרגעשטעלט מיט זיך דעם איינטריט פֿון אַ נייע קלאַס אין דער

געשיכטע. און די דאָזיגע קלאַס — אַזוי ווי מיר האָבען געזעהן אין אונזער פֿריהערדיגער שטודיע — אַרבייטענדיג פֿאַר איהר בעפֿרייאונג, האָט באַלד געשאַפֿען אַ נייע קולטור און אין דערזעלבער צייט אַזעלכע אינ־סטיטוציאָנען, וועלכע האָבען איהר געגעבען די מעגליכקייט איהר צו ענטוויקלען.

דער האַנד־ווערקער האָט פֿערנומען דעם פּלאַץ פֿון דעם בויער. ער איז געוואָרען אַ פֿרייער מענש, און אונטער דעם שוץ פֿון די מויערן פֿון זיין קאָמונע האָט ער אינספּירירט די ענטוויקלונג פֿון די טעכנישע „קינסטע" און די וויסענשאַפֿט, וועלכע האָט באַלד דערנאָך, מיט גאַלילע, אויפֿגעעפֿענט אַ נייע ערא פֿאַר דעם בעפֿרייטען מענשליכען גייסט. מיט דער הילפֿע פֿון די דיינקער און קינסטלער, וועלכע האָבען ניט געוואוס־שען קיין בעסערע זאַך, ווי צו בענוצען זיך מיט זייער גייסטיגער קראַפֿט אין דער ריכטונג פֿון אינטעלעקטועלער פֿרייהייט, האָט דער מענש פֿון יענער צייט צוריק אויסגעפֿונען דעם וועג צו די עקזאַקטע וויסענשאַפֿטען און צו דער גריעכישער פֿילאָזאָפֿיע, וועלכע זיינען ביידע אין גאַנצען פֿערגעסען געוואָרען ווערענד דער פֿינסטערער פּעריאָדע פֿון דעם רוי־מישען רייך און אין דער באַרבאַרישער עפּאָכע, אין וועלכער דאָס רוי־מישע רייך האָט זיך לאַנגזאַם אויפֿגעלייזט. ער האָט געשאַפֿען אַ גראַנ־דיאָזע אַרכיטעקטור, וועמענס גלייכען מיר האָבען ביז איצט מעהר ניט געזעהן; ער האָט אויסגעפֿונען די מיטלען און געהאַט דעם נייטיגען מוטה, אום אויסצופֿיהרען ווייטע רייזען איבער אונבעקאַנטע ימים. ער האָט ערעפֿענט די עפּאָכע פֿון דער רענעסאַנס מיט איהר הומאַניסטישען פּראָגראַם.

אָבער וואָלטען דען אונזערע עלטער־פֿאָטערס געקענט ענטוויקלען אַזאַ פֿרוכטבאַרע טהעטיגקייט, ווען זיי וואָלטען זיך צוגעבאַפּט מיט מורא'דיגע הערצער צו די אינסטיטוציאָנען, וועלכע האָבען עקזיסטירט אין אייראָפּאַ פֿון דעם 5טען ביז דעם 12טען יאָהרהונדערט? די איבער־בלייבאַכץ פֿון צעזאַריסטישע פֿאָרמען אויס דער צייט פֿון דעם רוימישען קייזער־רייך, אויסגעמישט מיט טהעאָקראַטישע, פֿון'ם אָריענט אימפּאָר־טירטע פֿאָרמען, אָט דיזע אָבשטאַרבענדע אינסטיטוציאָנען פֿון אַ פֿער־שקלאַפֿטער פֿערגאַנגענהייט וואָלטען דאָך דערשטיקט דעם לעבעדיגען פֿעדעראַטיווען גייסט און דעם רעספּעקט צו דער פּערזענליכקייט, וועלכען די זאָגענאַנטע סקאַנדינאַווישע, גאַלישע, זעקסישע און סלאַווישע „באַר־באַרען" האָבען געבראַכט מיט זיך. און צו אָט די צופֿוילטע פּאָליטישע

פאָרמען האָט זיך דער מענש, וואָס האָט געזוכט זיך צו בעפרייען, גע־וואָלט צוכאַפּען, אַזוי ווי די וואָרט־פיהרער פון די אַרבייטער מאַסען טהוען עס היינט?

גאַנץ געוויס ניט! — אויך די בירגער פון די בעפרייטע שטעדט האָבען באַלד דעם ערשטען טאָג פערזוכט דורך זייערע „פערשווערונגען", ד.ה. דורך זייער געגענזייטיגע שבועה, צו שאַפען נייע אינסטיטוציאָנען אין דעם קרייז פון זייערע פעסטע שטעדט. אין דעם קירכען־דיסטריקט, וועלכער איז אָנערקענט געוואָרען אַלס אַן אונאָבהייניגע און סאוועע־רענע איינהייט; אין דער גאַס און אין דעם „קוואַרטאַל" אָדער אין דער „סעקציאָן" (די פעדעראַציאָן פון די גאַסען) און פון דער אַנדערער זייט אין דער גילדע, וועלכע איז אויך געווען פאָלשטענדיג אונאָבהייניג; אין די אָרגאַניזירטע און סאוועערענע „קינסטע" (יעדע האָט געהאַט איהר אייגענע „יוסטיץ", איהר באַנער, איהר מיליץ), און ענדליך אין דעם פאָרום, דער אַלגעמיינער פאָלקס־פערזאַמלונג, וועלכע האָט רעפּרעזענטירט די פעדעראַציאָן פון די קירכען־דיסטריקטען און די גילדעס, האָט מען געזוכט די אָרגאַניזאַציאָן פון די פערשידענע עלעמענ־טען פון דער שטאָדט. אַ גאַנצע רייהע פון אינסטיטוציאָנען, וועלכע זיינען געווען אין אַ דירעקטען געגענזאַץ צו דעם גייסט פון דעם רוימי־שען שטאַאַט און צו דעם טהעאָקראַטישען שטאַאַט פון'ם אָריענט, האָט זיך ענטוויקעלט אין פערלויף פון די פאָלגענדע דריי אָדער פיער הונ־דערט יאָהר.

אויב מיר ציהען ניט בעסער פאָר איינפאַך צו איגנאָרירען דאָס לעבען פון די פרייע קאָמונעס פון יענער צייט, אַזוי ווי די אָנהייגער פון'ם שטאַאַט טהוען — די ווירדיגע שילער פון אונזערע שטאַאַטליכע שולען, וועלכע ערנידעריגען דעם גייסט פון'ם מענשען — ווי אַזוי קענען מיר נאָך צווייפלען פאַר אַ מאָמענט, אַז עס זיינען געווען אָט די נייע אינסטיטוציאָנען, וואָס האָבען זיך געגרינדעט אויף דעם פעדע־ראַטיווען פּרינציפ און אויף דעם רעספּעקט פאַר דער אינדיווידואַליטעט — ווי אַזוי קענען מיר נאָך צווייפלען, אַז זיי זיינען עס געווען, וועלכע האָבען ערלויבט די קאָמונעס אין מיטעל־אַלטער צו ענטוויקלען אין אַ פּעריאָדע פון פינסטערניש אַזאַ רייכע קולטור, אָט די קונסט, די וויסענשאַפט, וועלכע מיר געפינען אין דעם 15טען יאָהרהונדערט?

XII.

דער מאָדערנער קאָנסטיטוציאָנעלער שטאַאט.

דאָסזעלבע איז געווען מיט דער אינדוסטריעלער און קאָמערציעלער בורזשואַזיע. צוליעב אורזאַכען, וועלכע מיר האָבען ערקלערט אין אונזער אָבהאַנדלונג וועגען דער היסטאָרישער ראָלע פֿון׳ם שטאַאט (די אָנפֿאַלען פֿון די מאָנגאָלען, טערקען און מאָרען און די אינערליכע דעקאַדענץ פֿון די אַלטע קאָמונעס), האָט דער קעניגליכער מיליטער־שטאַאט געהאַט די מעגליכקייט צו בעפֿעסטיגען זיך אין אייראָפּאַ וועהרענד דעם 16טען, 17טען און 18טען יאָהרהונדערט אייף די חורבות פֿון די פֿרייע קאָמונעס. אָבער נאָך דעם ווי דער דאָזיגער רעזשים האָט עקזיסטירט העכער צוויי הונדערט יאָהר, האָט די אינדוסטריעלע און אינטעלעקטועלע בורזשואַזיע — פֿריהער אין ענגלאַנד אין 1648 און מיט הונדערט און פֿערציג יאָהר שפּעטער אין פֿראַנקרייך — געמאַכט אַ נייעם שריט פֿאָרווערטס. זעהענדיג שוין האַלב און האַלב אין פֿאָרויס איהר צוקינפֿטיגע אַל־וועלטליכע ראָלע, האָט זי פֿערשטאַנען, אַז עס וועט זיין אַבסאָלוט אונמעגליך פֿאַר איהר צו דערגרייכען איהר פֿולע אינדוסטריעלע, קאָמערציעלע און אינטעלעקטועלע ענטוויקלונג, אַזוי לאַנג ווי די מענשליכע סטאַדעס וועלען פֿערבלייבען אונטער דער הערשאַפֿט פֿון אַ ריעזיגער ביוראָקראַטיע, וועלכע גרופּירט זיך אַרום אַ הויף, וואו אַ לואי דער 14טער האָט געמעגט זאָגען: „דער שטאַאט בין איך!“ זייט מאָנטעסקיע האָבען די דיינקער פֿון דער בורזשואַזיע — און זי האָט געהאַט בעדייטענדע דיינקער — בעגריפֿען, אַז די אינדוסטריע, דער האַנדעל, די ערציהונג, די וויסענשאַפֿט, די טעכניק, די קינסטע, די געזעלשאַפֿטליכע מאָראַל וועלען זיך קיינמאָל אין לעבען ניט קענען ענטוויקלען לויט זייערע אינערליכע פֿעהיגקייטען, און אַז די ברייטע מאַסען וועלען זיך קיינמאָל ניט קענען אַרויסאַרבייטען פֿון דעם שוידערליכען עלענד, אין וועלכען זיי זיינען פֿערזונקען געוואָרען, אַזוי לאַנג ווי דער שיקזאַל פֿון דער בעפֿעלקערונג וועט ליגען אין די הענד פֿון אַ קאַמאַרילאַ און פֿון די גלחים — מיט אַנדערע ווערטער, אַזוי לאַנג ווי דער שטאַאט, דער שעפּפֿער פֿון אַלע פֿערגאַנגענע און צוקינפֿטיגע פּריווילעגיעס, וועט בלייבען אין די הענד פֿון דער קירכע און פֿון׳ם הויף מיט זייערע בעגינסטיגטע און מעטרעסען.

און ווען זיי זיינען געווען גענוג שטאַרק — וואָס האָבען זיי דאַמאָלס געטהאָן, די בורזשואַזע קלאַסען אין ענגלאַנד און פֿראַנקרייך?

האָבען זיי זיך אפשר בענוגט מיט אַן איינפאַכען איבערבייט פון דער דינאַסטיע? זיינען זיי צופרידען געווען צו פערנעהמען דעם פלאַץ פון דעם קעניג אין דעם ריין ראַיאַליסטישען שטאַאַט? — פאַר קיין פאַל ניט! זייערע אַקטיווע עלעמענטען האָבען בעסער פאָרגעצויגען אַריינצושלעפּען די מאַסען אין געוואַלטיגע עקאָנאָמישע רעוואָלוציאָנען, איידער שטענדיג צו בלייבען אין דעם פערפוילטען זומפ פון אַן אַבסאָלוטער מאָנאַרכיע. און דורך די דאָזיגע רעוואָלוציאָנען זיינען די פּאָליטישע אינסטיטוציאָנען, וואָס האָבען זיך ענטוויקעלט אונטער דער קעניגליכער זעלבסטהערשונג, אין גאַנצען איבערגעביטעז געוואָרען.

צוערשט האָבען זיי געגלויבט, אַז עס איז גענוג צו בעשריינקען די מאַכט פון דעם קעניגטהום און זיין אומגעבונג אויף אַ גאַר נישט, אַרויסצונעהמען די מאַכט פון די הענד פון די הויף־לייט און פון דער קירכע און איהר איבערצוגעבען צו די פערטרעטער פון דעם זאָגענאַנטען „דריטען שטאַנד". אָבער זיי האָבען באַלד בעמערקט, אַז דאָס איז ניט גענוג: אַז מען דאַרף צושטערען דעם גאַנצען אַלטען רעזשים און איבערבייטען אַלע פונדאַמענטען פון דער אַלטער געזעלשאַפט. און ווען זיי האָבען געזעהן, ווי די גאַנצע אונגעהייערע מאַכט פון דעם קעניגטהום הויבט זיך אויף געגען זיי און וויל ניט אָנערקענען זיין מפלה, האָבען זיי זיך ניט אָבגעשרעקט פאַר אַ מאָמענט צו ענטוויקלען אַלע ליידענשאַפטען און דעם גאַנצען האַס פון די עלענדע געגען די פעאָדאַל־באַראָנען און גלחים, אום אַוועקצונעהמען פון זיי זייער אייגענטהום, די הויפּט-קוועלע פון זייער מאַכט.

— „פון דעסטוועגען האָבען זיי ניט פערזוכט צו צושטערען דעם שטאַאַט", וועט מען אונז זיכער ענטפערן. „זיי זיינען אַרויסגעטראָטען מיט זייער גאַנצער קראַפט און ענערגיע, ווען זיי האָבען בעמערקט, אַז דאָס פאָלק האָט געוואָלט געהן פיעל ווייטער און צושטערען דעם שטאַאַט, אום אַוועקצושטעלען אויף זיין פלאַץ די פעדערירטע קאָמונעס און סעקציאָנען און אַ גאַנץ נייע עקאָנאָמישע אָרגאַניזאַציאָן."

— אמת. אָבער די ענגלישע און פראַנצויזישע בורזשואַזיע האָט קיינמאָל ניט פערזוכט צו פערניכטען יענע אינסטיטוציאָנען, וועלכע האָבען איהר ערלויבט צו שאַפען פריווילעגיעס צו זייער גונסטען. זי האָט בלויז געוואָלט פערנעהמען דעם פלאַץ פון דער אַריסטאָקראַטיע און פון די גלחים און פראָפיטירען פון די פריווילעגיעס. פאָלגליך האָט דער בורזשואַ ניט געקענט שטרעבען צו דער פערניכטונג פון'ם שטאַאַט. די אינסטיטוציאָן, וועלכע האָט געדיענט, אום צו שאַפען רייכטהימער

פאַר דער אַריסטאָקראַטיע און קירכע, האָט געמוזט בלייבען. איצטער האָט זי געמוזט דיענען, אום צו שאַפען רייכטהימער פאַר דער בורזשואַזיע. אמת, די בורזשואַזיע האָט אויפגעעפענט נייע וועגען צו בערייכערן זיך, דורך דער ענטוויקלונג פון דער אינדוסטריע און וויסענשאַפט, דורך דער פערשפרייטונג פון דעם וויסען און דורך דער איינפיהרונג פון דער פרייער אַרבייט — אָבער דער שטאַאַט איז שטענדיג געווען דער מיטעל פאַר איהר, צו קענען זיך בענוצען מיט דער נאַציאָנאַלער אַרבייט, אום אָנצוקלייבען רייכטהימער, אַקוראַט ווי די אַריסטאָקראַטען און די קירכע האָבען זיך פריהער בערייכערט מיט דער הילפע פון׳ם שטאַאַט.

נאָך דעם ווי זי איז אַליין געוואָרען דער יורש פון די פריווילעגיעס, וואָס האָבען עקזיסטירט, האָט די בורזשואַזיע גאַנץ געווים ניט פערזוכט אַוועקצומאַכען מיט דעם שטאַאַט. פערקעהרט, זי האָט געאַרבייט צו פערשטאַרקערן זיין מאַכט און צו פערמעהרען זיינע פונקציאָנען, וויסענ-דיג, אַז זי און איהרע קינדער, וועלכע פערנעהמען מייסטענטהיילס די פלעצער פון די הויכע בעאַמטע, וועלען דורך דעם פראָפיטירען.

עס איז נור געווען דאָס פאָלק, אָדער בעסער געזאָגט, אַ געוויסער טהייל פון די פאָלקס-מאַסען — דיזעלבע מאַסען, צו וועלכע קאַמיל דעמולען פלעגט „מעהר און עפטער אַפעלירען ווי מאַראַט" — וועלכער האָט געוואָלט די בעפרייאונג, ניט זוכענדיג אין דערזעלבער צייט אַנדערע עלעמענטען פון דער געזעלשאַפט צו עקספלאָאַטירען און צו בעהערשען. און דער דאָזיגער עלעמענט האָט טאַקע אָנגעפאַנגען אויסאַרבייטען די פונדאַמענטען פון אַ נייער פאָליטישער אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע האָט געזאָלט פערנעהמען דעם פלאַץ פון׳ם שטאַאַט. דאָס איז געווען די קאָמונע. און ווען אָט די דעצענטראַליזאַציאָן איז נאָך ניט געווען גענוג פאַר די גרויסע שטעדט, איז מען געגאַנגען נאָך ווייטער — ביז צו דער סעקציאָן.

און עס איז ווירקליך פאַרהאַן אַ כאַראַקטעריסטישע ערשיינונג, וועלכע האָט זיך מאַניפעסטירט וועהרענד דער רעוואָלוציאָן פון 1789. אַזוי ווי די נאַציאָנאַל-פערזאַמלונג איז נויטווענדיגערווייזע צוזאַמענגע-שטעלט געוואָרען פון פערטרעטער פון דער פערגאַנגענהייט, שונאים פון אַלעס, וואָס די רעוואָלוציאָן האָט אויסגעפיהרט, וועלכע האָבען איינפאַך מורא געהאַט, אַז די פאָלקס-מאַסען זאָלען זיך ניט ווירקליך אין גאַנצען בעפרייען, זיינען עס געווען די קאָמונעס, וואָס האָבען אָנגעטריבען די בעוועגונג ווייטער און ווייטער. עס איז געווען אַ מוניציפּאַלע רעוואָלוציאָן, ווי מישלע און אָלאַר האָבעי אַזוי ריכטיג בעמערקט, וואָס האָט זיך

מאַניפֿעסטירט אין 1789. און אַזוי ווי אַ רעוואָלוציאָן קען ניט געמאַכט ווערען דורך דעקרעטען, אַזוי ווי אויף יעדען אָרט גופא מוז די בעוועגונג איבערקעהרען דעם גלייכגעוויכט פֿון דער מאַכט אין דער געזעלשאַפֿט, זיינען עס געווען די „קאָמונאַל-פֿערוואַלטונגען" אין די דערפֿער און אַגראַרישע דיסטריקטען, וועלכע האָבען זיך גענומען צו דער אַרבייט און אָבגעשאַפֿט, יעדע אויף איהר אָרט, די פֿעאָדאַלע רעכטע. נאָך איי־דער די נאַציאָנאַל-פֿערזאַמלונג האָט בעשלאָסען אָבצושאַפֿען, *אין פרינציפ*, דעם פֿעאָדאַליזם, דעם 4טען אויגוסט 1789, און לאַנג בע־פֿאָר דער קאָנווענט האָט מיט פֿיער יאָהר שפעטער, נאָך דער אויס־שליסונג פֿון די זשיראָנדיסטען, פראָקלאַמירט די אָבשאַפֿונג פֿון די פֿע־אָדאַלע רעכטע, האָבען די מוניציפאַל פֿערוואַלטונגען אין געוויסע טהיילען פֿון פֿראַנקרייך שוין געהאַנדעלט אין דעם דאָזיגען זין.

אָבער די מוניציפאַל פֿערוואַלטונגען און איבערהויפט די פֿאָרטגע־שריטענע סעקציאָנען פֿון די גרויסע שטעדט האָבען זיך ניט בענוגט מיט דעם. ווען די נאַציאָנאַל פֿערזאַמלונג האָט ענדליך בעשלאָסען צו קאָנפֿיסקירען די אימעניעס פֿון די גלחים און זיי צו פֿערקויפֿען, האָט דער שטאַאט ניט געהאַט די נייטיגע אָרגאַנען, אום צו קענען פֿערווירקליכען דעם דאָזיגען בעשלוס. דאַמאָלס זיינען עס געווען די קאָמונעס און אין די גרויסע שטעדט די סעקציאָנען, וועלכע האָבען זיך אָנגעבאָטען אויס־צופֿיהרען אָט דעם געוואַלטיגען רעוואָלוציאָנערען איבערבייט פֿון די פֿערמעגענס. זיי אַליין זיינען געווען אימשטאַנד צו טהון די דאָזיגע אַר-בייט און זיי *האָבען איהר טאַקע אויסגעפֿיהרט*.

אָבער אין 1792, ווען די מלחמה האָט זיך אָנגעפֿאַנגען, האָט זיך נאָך בעסער אַרויסגעצייגט דער קאָנסטרוקטיווער גייסט פֿון'ם פֿאָלק *אויסערהאַלב דעם שטאַאט*. ווען דער בעוואַפֿענטער קאַמפף איז געוואָרען אַ פֿראַגע פֿון לעבען און טויט פֿאַר דער רעוואָלוציאָן, ווען די פֿרעמדע אַרמעען האָבען איבערפֿלייצט פֿראַנקרייך, פֿאָלגענדיג דעם רוף פֿון דעם פֿראַנצויזישען קעניגטהום, און ווען עס האָט אויסגעזעהן אונמעגליך אַרויסצוטרייבען די פֿרעמדע פֿון'ם לאַנד, דערפֿאַר וואָס עס זיינען ניט געווען קיין רעפובליקאַנישע אָפֿיצירען און קיין אַרמעע צו דעם דאָזיגען צוועק — דאַמאָלס האָבען די סעקציאָנען און קאָמונעס זיך אונטערגענומען אויסצופֿיהרען אָט די געוואַלטיגע אויפֿגאַבע, פֿאַר וועלכע דער שטאַאט האָט אפילו ניט געהאַט דעם נויטווענדיגען מעכאַ-ניזם: צו פֿערשרייבען די פֿרייוויליגע זעלנער, ד.ה. *אויסקלייבען די מענשען*, אויסצוגעפֿינען צו וועמען פֿון זיי מען קען געבען שיך, ברויט,

אַ ביקס, בליי און פולווער — דען אין יענעם ערהאַבענעם מאָמענט האָבען די רעפּובליקאַנער קיין זאַך נישט פֿערמאָגט; עס איז נישט געווען קיין ברויט, קיין בליי, קיין ביקסען, קיין שיך און קיין קליידער.

און ווירקליך, ווי אַזוי האָט מען געזאָלט אויסקלייבען די מענשען, וועלכע האָבען זיך אָנגעבאָטען צו מאַרשירען אַלס פֿרייוויליגע? ווי אַזוי איז מען געווען זיכער, אַז דער זעלבער פֿרייוויליגער — נאָך דעם ווי ער האָט ערהאַלטען „אייזען, בליי און ברויט", וועט נישט אַוועקוואַרפֿען דעם ביקס אויף דער ערשטער עטאַפּע אָדער זיך גאָר פֿעראייניגען מיט די ראָיאַליסטישע באַנדעס? און פֿון וואַנען האָט מען געזאָלט נעהמען טוך און לעדער? ווער האָט געזאָלט נעהען די קליידער און אויסקראַצען די קעלערס, אום צו געפֿינען סאַלפּעטער? ווי אַזוי האָט דער פֿרייוויליגער, שטעהענדיג ביים גרענעץ געזאָלט דערגעהן דעם אמת, מכח דעם פּראָגרעס פֿון דער רעוואָלוציאָן אין זיין היימאַט און די אינטריגעס פֿון די קאָנטרע־רעוואָלוציאָנערען? ווי אַזוי האָט מען געזאָלט אָנצינדען אין זיין האַרץ דעם הייליגען פֿייער, אָהן וועלכען עס איז אונמעגליך צו בעזיעגען דעם שונא? — עס זיינען געווען די סעקציאָנען און קאָמונעס, וועלכע האָבען אויסגעפֿיהרט אָט די גיגאַנטישע אַרבייט. די היסטאָריקער פֿון דעם שטאַאַט מעגען דאָס אַלעס איגנאָרירען, אָבער דאָס פֿראַנצויזישע פֿאָלק וועט עס קיינמאָל נישט פֿערגעסען; און ביי איהם האָבען מיר געלערנט די אמת'ע געשיכטע פֿון דער רעוואָלוציאָן.

וואָלטען דען די באַסטילע און די טולעריען, ווען עס איז, געשטורמט געוואָרען, אָהן די קראַפֿט פֿון דעם פֿאָלק, פֿין די אונבעקאַנטע מאַסען? און וואָלט איבערהויפּט מעגליך געווען, אַז די רעפּובליקאַנער זאָלען אַרויסטרייבען דעם שונא פֿון לאַנד, פֿערניכטען דאָס קעניגטהום און דעם פֿעאָדאַליזם, אויב זיי וואָלטען נישט פֿערשטאַנען — אפשר האָבען זיי עס נישט אויסגעדריקט אין דיזעלבע ווערטער ווי מיר — אַז **כדי צו שאַפֿען אַ נייע פֿאַזע אין דעם סאָציאַלען לעבען, דאַרף מען האָבען אַן אָרגאַניזם, וועלכער קען דיענען איהר צו ענטוויקלען**? און אויב זיי וואָלטען נישט געפֿונען דעם דאָזיגען אָרגאַניזם אין דער קאָמונע מיט איהר אָפּפֿערוויליגקייט און מיט דער טהעטיגקייט פֿון איהרע רעוואָלוציאָנערע סעקציאָנען, וועלכע זיינען כמעט געווען אין גאַנצען אונאָבהייניג פֿון דער קאָמונע און פֿערבונדען איינע מיט די אַנדערע דורך פּראָוויזאָרישע קאָמיטעס, וועלכע האָבען זיך פֿאַרמירט יעדעס מאָל, ווען די נויטווענדיגקייט האָט עס געפֿאָדערט —

וואָלטען זיי דאַן איבערהויפּט אימשטאַנד געווען אויסצופיהרען אָט די ריע-זיגע אַרבייט?

XIII.

איז עס פערנינפטיג צו פערשטארקערן דעם היינטיגען שטאאט.

עס איז אַלזאָ אַבסאָלוט נויטווענדיג פאַר דער בעפרייאונג פון די מאַסען, אַז זיי, וואָס פּראָדוצירען אַלצדינג און האָבען ניט קיין שום רעכט צו רעגולירען דעם קאָנסום פון זייערע פּראָדוקטען, זאָלען אַליין אויסגעפינען די מיטלען, וועלכע גיבען זיי די מעגליכקייט צו ענטוויקלען זייערע שעפפערישע קרעפטע און אויסצואַרבייטען נייע פאָרמען פאַר דער פּראָדוקציאָן און קאָנסומציאָן אויף דעם באַזיס פון עקאָנאָמישער און סאָציאַלער גלייכהייט.

דער שטאַאט און די נאַציאָנאַלע פערטרעטונגס-קערפּערשאַפטען קענען ניט אויסגעפינען די דאָזיגע פאָרמען. דאָס לעבען גופא פון דעם קאָנסומענט און פּראָדוצירער, זיין אינטעליגענץ, זיין אָרגאַניזאַטאָרישער גייסט מוזען עס אויסגעפינען און שטענדיג פערפאָלקאָמענען די נייע פאָרמען, לויט די בעדערפנישען פון דעם אַל־טעגליכען לעבען.

דאָסזעלבע איז אויך דער פאַל מיט די פאָרמען פון דער פאָליטישער אָרגאַניזאַציאָן. אויב די מאַסען ווילען זיך בעפרייען פון דער אויסבייטונג, וועלכע געהט אָן אונטער דער פּראָטעקציאָן פון דעם שטאַאט, קענען זיי ניט לענגער דולדען די הערשאַפט פון אַזעלכע פאָרמען, וועלכע זיינען אַ הינדערנים צו דער ענטוויקלונג פון דער איניציאַטיווע פון'ם פאָלק. די דאָזיגע פאָרמען זיינען אויסגעאַרבייט געוואָרען פון די רעגירונגען מיט דעם צוועק צו פעראייביגען די שקלאפעריי פון די מאַסען צו פער־הינדערן די ענטוויקלונג פון זייער שעפפערישער טהע-טיגקייט און די גרינדונג פון נייע אינסטיטוציאָנען פאַר דער געגענ־זייטיגער הילפע, לויט די פּרינציפּען פון דער סאָציאַלער גלייכהייט. מען דאַרף אויסגעפינען נייע פאָרמען, וועלכע זאָלען דיענען צו פער־ווירקליכען אַ ציעל, וואָס פערקערפּערט מיט זיך דעם דירעקטען געגענזאַץ צו דעם היינטיגען צושטאַנד פון אויסבייטונג און אונטערדריקונג.

* * *

אויב מיר אָנערקענען אָבער, אַז די קלאַס פֿון די פּראָדוצירער וועט מוזען איבערבייטען די פּאָליטישע אָרגאַניזאַציאָנס־פֿאָרמען פֿון דער געזעלשאַפֿט, כדי זי זאָל קענען שאַפֿען נייע פֿאָרמען אין דער אָרגאַניזאַציאָן פֿון פּראָדוקציאָן און קאָנסומציאָן, דאַן וועלען מיר אויך לאָגישערווייזע פֿערשטעהן, ווי פֿאַלש עס איז צו פֿערשטאַרקען די מאַכט פֿון דעם היינטיגען בורזשואַזען שטאַאַט דורך דעם, וואָס מען וועט אַריינגעבען אין זיינע הענד — אויסער די פּאָליטישע מאָנאָפּאָלען, וועלכע ער בעזיצט שוין — די פֿערוואַלטונג פֿון אונגעהייערע עקאָנאָמישע מאָנאָפּאָלען אויף דעם געביעט פֿון דער אינדוסטריע און דעם אויסטויש פֿון די פּראָדוקטען.

לאָמיר איצט ניט רעדען פֿון יענעם שטאַאַט, וואָס עקזיסטירט נור אין דער פֿאַנטאַזיע, וואו די רעגירונג יועט בעשטעהן פֿון ריינע מלאכים, וועלכע זיינען דירעקט אַראָבגעקומען פֿון יענער וועלט זיך דורכרעדען איינע מיט די אַנדערע, אום צו פֿערהיטען אַלע שלעכטע פֿאָלגען, וועלכע וואָלטען געקענט אַרויסוואַקסען פֿון אַזאַ מאַכט. צו שאַפֿען אַזעלכע אוטאָפּיעס, מיינט ניט מעהר און ניט וויינינגער ווי אַרויספֿיהרען דאָס שיף פֿון דער רעוואָלוציאָן אויף בעהאַלטענע שפּיציגע פֿעלזען, וואו זי מוז אונטערגעהן. מיר מוזען נעהמען דעם היינטיגען בורזשואַזען שטאַאַט, אַזוי ווי ער געהט און שטעהט, און זיך שטעלען די פֿראַגע, צי עס איז פֿערנינפֿטיג צו פֿערשטאַרקען וואָס ווייטער אַלץ מעהר די אונגעהייערע מאַכט פֿון אָט דער אינסטיטוציאָן?

איז עס פֿערנינפֿטיג די דאָזיגע אינסטיטוציאָן, וועלכע עקזיסטירט היינט נור צו דעם צוועק, אום אויפֿצוהאַלטען די שקלאַפֿעריי פֿון דעם אַרבייטער — און ווער צווייפֿעלט נאָך, אַז דאָס איז היינט די וויכטיגסטע פֿונקציאָן פֿון דעם שטאַאַט? — איז עס פֿערנינפֿטיג צו פֿערשטאַרקערן דעם שטאַאַט דורך דעם, וואָס מען גיט איהם איבער אַ ריזיגען נעץ פֿון אייזענבאַהנען אָדער די מאָנאָפּאָלען פֿון אַלקאָהאָלישע געטריינק, פֿון טאַבאַק, צוקער א.ז.וו. ווי אויך דעם מאָנאָפּאָל פֿון דעם באַנק־קרעדיט — נאָך צו די אַלע מאָנאָפּאָלען, וועלכע ער בעזיצט שוין איצט: — די יום־טיץ, די עפֿענטליכע ערציהונג, די פֿערטהיידיגונג פֿון'ם לאַנד און די קאָלאָניאַל'ע רוויבערייען?

צו האָפֿען, אַז דער אויף אַזאַ אופן פֿערשטאַרקערטער אונטערדריקונגס־מעכאַניזם קען ווערען פֿערוואַנדעלט אין אַ ווערקצייג פֿון דער רעוואָלוציאָן — מיינט דען דאָס ניט צו איגנאָרירען אַלע לעהרען, וועלכע די געשיכטע האָט אונז געגעבען מכח דעם כאַראַקטעריסטישען גייסט

פֿון יעדער ביוראָקראַטיע און וועגען דער ווידערשטאַנדס־קראַפֿט פֿון אינסטיטוציאָנען? הייסט דען דאָס ניט מאַכען דעמזעלבען טעות, אין וועלכען מען בעשולדיגט די רעוואָלוציאָנערען אַזוי אָפֿט: זיך איינרעדען, אַז עס איז מעגליך צו שאַפֿען אַ רעפּובליק, דורך דעם וואָס מען וואַרפֿט אַראָב אַ קעניג אָדער צו פֿערווירקליכען דעם קאָלעקטיוויזם דורך אַ סאָציאַליסטישען דיקטאַטאָר?

האָבען מיר דען ניט קירצליך געזעהן אין רוסלאַנד (1905—06), ווי געפֿעהרליך עס איז צו פֿערשטאַרקערן די מאַכט פֿון אַ רעאַקציאָנערען שטאַאַט, דורך דעם וואָס מען גיט איהם איבער די אייזענבאַהנען און אַלע סאָרטען מאָנאָפּאָלען?

ווען די רעגירונג פֿון לואי דעם 16טען איז געשטאַנען בעפֿאָר דעם פֿינאַנציעלען באַנקראָט, איז זי געווען געצוואונגען זיך אונטערצוגעבען צו דער בורזשואַזיע, וועלכע האָט געפֿאָדערט די קאָנסטיטוציאָן; דאָסזעלבע איז געווען דער פֿאַל מיט דער מאַנטשו־דינאַסטיע אין כינאַ, נאָך דעם ווי עס האָט זיך איהר ניט איינגעגעבען אויסצובאָרגען די נייטיגע מיליאָנען פֿאַר צו בעקעמפֿען די רעפּובליקאַנער. די דינאַסטיע פֿון די ראָמאַנאָווס אָבער, וועלכע האָט שוין געהאַלטען ביים שטאַרבען צו דאַנקען דעם טריאומפֿף פֿון דער רעוואָלוציאָן אין 1905, האָט מיט לייבטיגקייט געקראָגען אין פֿראַנקרייך (1906) אַן הלואה פֿון 1200 מיליאָנען. און ווען די מיטגלידער פֿון דער רוסישער דומאַ האָבען אַרויסגעלאָזט אַ מאַניפֿעסט, אום צו וואָרענען די אויסלענדישע באַנקירען, זיי זאָלען ניט באָרגען קיין געלד, „דערפֿאַר וואָס דער רוסישער שטאַאַט האַלט ביים באַנקראָטירען", האָבען די באַנקירען, וועלכע זיינען בעסער אינפֿאָרמירט געווען, זיי געענטפֿערט: — „אַזוי ווי איהר האָט איבערגעגעבען צו אייער שטאַאַט 60.000 קילאָמעטער אייזענבאַהנען, וועלכע ער האָט אָבגעקויפֿט ביי די קאָמפּאַניעס, וואָס האָבען זיי געבויט; און אַזוי ווי איהר האָט אַריינגעגעבען אין זיינע הענד דעם געוואַלטיגען מאָנאָפּאָל פֿון אַלקאָהאָלישע געטריינק, האָבען מיר קיין מורא ניט פֿאַר אַ באַנקראָט. דאָס איז ניט די מאָנאַרכיע פֿון לואי דעם 16טען, וועלכע האָט קיין זאַך מעהר ניט פֿערמאָגט!"

און זיי האָבען טאַקע געבאָרגט די 1200 מיליאָן.

און אויף אַזאַ אופן פֿערמעהרען היינט אונזערע ראַדיקאַלען און סאָציאַליסטען דעם קאַפּיטאַל פֿון די מאָדערנע בירגערליכע שטאַאַטען. זיי געבען זיך אפילו ניט די מיה צו דיסקוטירען די פֿראַגע — ווי די ענגלישע קאָאָפּעראַטיווע אָרגאַניזאַציאָנען האָבען אַמאָל געפֿאָדערט פֿון

מיר — צי עס איז נישאָ קיין מיטעל, ווי אַזוי איבערצוגעבען די אייזענבאַהנען דירעקט צו דער יוניאָן פֿון די אייזענבאַהנער, אום צו בעפֿרייען דעם דאָזיגען צווייג פֿון דער אינדוסטריע פֿון דעם קאַפּיטאַליסטישען יאָך, אָנשטאַט צו שאַפֿען אַ נייעם קאַפּיטאַליסט, וועלכער איז נאָך געפֿעהרליכער ווי די בורזשואַזע קאָמפּאַניעס — דעם שטאַאַט.

אָך ניין! אונזערע זאָגענאַנטע שטאַאַטס־גלויביגע אינטעליגענטען האָבען אין דער שולע מעהר ניט געלערנט ווי דעם גלויבען אין דעם משיח שטאַאַט, דעם אַלמעכטיגען שטאַאַט, און זיי האָבען זיך זאָגאַר קיינמאָל ניט געוואָלט צוהערען צו די, וועלכע האָבען זיי צוגערופֿען: „זייט פֿאָרזיכטיג, עס איז דאָ אַ געפֿאַהר!״ היפּנאָטיזירט פֿון דעם קאַפּיטאַליסטישען שטאַאַט און פֿון ווידאַל׳ס שטאַאַט־קאָלעקטיוויזם, וועלכער איז היינט ווידער אויפֿגעשטאַנען תחית־המתים אונטער דעם נאָמען „ווי-סענשאַפֿטליכער סאָציאַליזם״, האָבען זיי זיך אפילו ניט אַרומגעקוקט.

דעם רעזולטאַט זעהען מיר היינט, ניט נור אין אַ קריטישען מאָמענט ווי אין רוסלאַנד, נאָר איבעראַל און יעדען טאָג אין גאַנץ אייראָפּאַ. דאָרט, וואו די אייזענבאַהנען בעלאַנגען צום שטאַאַט, איז גענוג פֿאַר דער רעגירונג, ווען זי האָט מורא פֿאַר אַ סטרייק, אַרויסצולאָזען אַ דעקרעט פֿון צוויי שורות, אום צו „מאָביליזירען״ אַלע אייזענבאַהנער; און פֿון דעם סטרייק ווערט באַלד אַן אויפֿשטאַנד. צו דערשיסען די סטרייקענדע אייזענבאַהנער מיינט דאַן שוין מעהר ניט טהאָן אַ געפֿעליגקייט דער פּלוטאָקראַטיע, נאָר אַן אַקט פֿון איבערגעבענהייט צום פֿאָטערלאַנד.

דיזעלבע זאַך איז מיט די קוילען־גריבער, די גרויסע פֿאַבריקען, וואו מען פּראָדוצירט קריעג־מאַטעריאַל, די שטאָהל־פֿאַבריקען און מיט די פֿערשידענע צווייגען פֿאַר דער פּראָדוקציאָן פֿון לעבענס־מיטלען. אויף אַזאַ אופן ענטוויקעלט זיך אַ גאַנץ נייער סאָרט פֿון דענקען אין דער געזעלשאַפֿט — ניט בלויז ביי די בורזשואַס, נאָר אויך ביי די אַרבייטער. די אויסבייטונג פֿון דער אַרבייט, ניט נור וואָס זי ווערט ניט בעשריינקט, שטעהט איצט אונטער דעם שטענדיגען שוץ פֿון׳ם געזעץ. זי ווערט אַן אינסטיטוציאָן פֿון דערזעלבער בעדייטונג ווי דער שטאַאַט גופא, מיט אַנדערע ווערטער: זי ווערט אַ טהייל פֿון דער קאָנסטיטוציאָן, אַקוראַט ווי די לייבאייגענשאַפֿט אין פֿראַנקרייך, ביז צו דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן, אָדער אַ בעשטימטע אָבטהיילונג פֿון די פֿערשידענע קלאַסען פֿון בויערן, האַנדווערקער, קויפֿלייט מיט זייערע אויסגעאַרבייטע פֿליכטען צו די ביידע אַנדערע קלאַסען — די אַריסטאָקראַטען און גלחים — ווי עס איז נאָך היינט דער פֿאַל אין רוסלאַנד.

„די פּליכט צו לאָזען זיך עקספּלאָטירען!“ — אָט דאָס איז דער רעזולטאַט פון דער מאָדערנער שטאַאַטס־קאַפּיטאַליסטישער אידעע.

XIV.

שלום־בעטראַכטונגען.

נאָך די אַלע פאַקטען, זעהט מען, ווי פאַלש עס איז, צו זעהן אין דעם שטאַאַט ניט מעהר ווי אַ היעראַרכישע אָרגאַניזאַציאָן פון בעאַמטע, וועלכע זיינען בעשטימט אָדער אויסערוועהלט געוואָרען, אום צו פערוואַלטען די פערשידענע צווייגען פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען און האַרמאָניש צוזופאַסען זייער טהעטיגקייט איינע צו די אַנדערע. אויך האָבען מיר געזעהן, ווי פאַלש עס איז צו דיינקען, דאָס אַן איבערבייט פון די פערזאָנען איז גענוג, אום די שטאַאַטס־מאַשין זאָל זיך בעוועגען אין דיזער אָדער יענער ריכטונג.

אויב דאָס וואָלט ווירקליך געווען די גאַנצע היסטאָרישע פונקציאָן פון דעם שטאַאַט, זיין פּאָליטישע און סאָציאַלע פונקציאָן, וואָלט ער געוויס ניט צושטערט די גאַנצע פרייהייט פון די לאָקאַלע אינסטיטוציאָנען, ווי ער האָט עס געטהאָן; ער וואָלט ניט צענטראַליזירט יעדע זאַך: — די יוסטיץ, די ערציהונג, די רעליגיאָן, די קונסט, די וויסענשאַפט, די אַרמעע א.ז.וו. — אין זיינע מיניסטעריעס; ער וואָלט זיך קיינמאָל ניט בענוצט מיט דער בעשטייערונג, ווי ער האָט עס געטהאָן — פאַר די אינטערעסען פון די רייכע און אָלס אַ מיטעל צו האַלטען די אָרעמע שטענדיג אונטער דער זאָגענאַנטער „עלענדס־ליניע“, ווי די יונגע ענגלישע עקאָנאָמיסטען פלעגען עס רופען; ער וואָלט ניט אָנגעגאַנגען מיט די מאָנאָפּאָלען אויף אַזאַ אופן, אַז די רייכע זאָלען קענען אַרויסציהען דעם גאַנצען מאַטעריעלען נוצען פון דעם פאָרטשריט פון דער טעכניק און וויסענשאַפט, ווי עס איז טהאַטזעכליך דער פאַל געווען.

ניין, דער שטאַאַט איז פיעל מעהר, ווו אַן אָרגאַניזאַציאָן פון דער פערוואַלטונג, אום צו ענטוויקלען די „האַרמאָניע“ אין דער געזעלשאַפט, ווי מען האָט אונז געלערנט אין די אוניווערזיטעטען. ער איז אַן אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע האָט זיך לאַנגזאַם אַרויסגעאַרבייט און פערפאָלקאָמענט

אין פערלויף פון דריי יאָהר־הונדערטער, אום אייפצוהאַלטען דאָס זאָ־געגאַנטע רעכט פון געוויסע פריווילעגירטע קלאַסען צו לעבען אויף דעם חשבון פון די פראָדוצירענדע מאַסען. זיין וויכטיגסטע אויפגאַבע איז שטענדיג געווען צו פערברייטערן דעם דאָזיגען רעכט און צו שאַפען נייע פריווילעגיעס, אַזוי אַז עס איז ענטשטאַנען אַ נייע לייבאייגענשאַפט פון די בירגער, וועלכע זיינען דורך דער געזעץ־געבונג פעראָרעמט געוואָרען, צו גונסטען קליינע גרופען מענשען, וועלכע די רעגירונגס־היעראַרכיע האָט בעגינסטיגט. אָט דאָס איז דער אמת׳ער כאַראַקטער פון׳ם שטאַאַט. אַלעס אַנדערע זיינען ניט מעהר ווי פוסטע ווערטער, וועלכע דער שטאַאַט האָט אַליין איינגעפלאַנצט אין די מוחות פון׳ם פאָלק, און וועלכע מען חזר׳ט שטענדיג איבער, ווייל מען איז צו פויל צו דיינקען און צו אַנאַ־ליזירען זייער בעדייטונג. אָבער די דאָזיגע ווערטער זיינען דיזעלבע לי־געגס ווי יענע, וועלכע די קירכע האָט אונז געלערענט, אום צו פערדע־קען איהר דורשט נאָך מאַכט, רייכטהום און נאָך אַמאָל מאַכט!

עס איז ווירקליך שוין צייט צו אַנאַליזירען אָט די ווערטער אויף אַ קריטישען אופן און צו שטעלען די פראַגע, ווי אַזוי עס קומט, אַז די ראַדיקאַלען פון׳ם 19טען יאָהרהונדערט און זייערע סאָציאַליסטישע נאָכ־פאָלגער זיינען אַזוי ענטציקט פון אַן אַלמעכטיגען שטאַאַט. דאַמאָלס וועט מען זעהן, אַז שולדיג אין דעם איז הויפטזעכליך די פאַלשע אויפפאַסונג, וועלכע עס האָט זיך אויסגעאַרבייט וועגען די יאַקאָבינער און וועגען דער גרויסער רעוואָלוציאָן אין אַלגעמיין — אָט די לעגענדע, וועלכע עס האָט זיך ענטוויקעלט, אָדער וועלכע איז געשאַפען געוואָרען מכח דעם קלוב פון די יאַקאָבינער. דען די בירגערליכע היסטאָריקער פון דער רעוואָלוציאָן מיט דער אויסנאַהמע פון מישלע — האָבען צוגעשריבען דעם גאַנצען כבוד פאַר די גרויסע פרינציפען, וועלכע די רעוואָלוציאָן האָט ענטוויקעלט און פאַר די אַלע שרעקליכע קעמפפע געגען דאָס קעניגטהום און זיינע אַנהייגער, צו דעם יאַקאָבינער־קלוב.

עס איז צייט צו געבען דער דאָזיגער לעגענדע איהר ריכטיגען פלאַץ, צווישען די אַלע אַנדערע לעגענדען פון דער קירכע און שטאַאַט. מען הויבט שוין אָן ביסלעכווייז צו דערקענען די וואַהרהייט מכח דער רעוואָלוציאָן? מען פאַנגט אָן צו פערשטעהן, אַז דער קלוב פון די יאַ־קאָבינער איז ניט געווען דער קלוב פון׳ם פאָלק, נאָר דער קלוב פון דער בורזשואַזיע, וועלכע האָט זיך אַרויפגעאַרבייט צו מאַכט און רייכ־טהום; עס איז ניט געווען אַ קלוב פון דער רעוואָלוציאָן, נאָר דער קלוב פון די יעניגע, וואָס האָבען פראָפיטירט דורך דער רעוואָלוציאָן. ער האָט

קיינמאָל ניט בעלאַנגט צו דעם „אַוואַן־גאַרד" אין די גרויסע מאָמענטען פֿון דעם רעוואָלוציאָנערען שטורם, נאָר ער האָט שטענדיג פֿערזוכט איינצושטילען די דראָהענדע כוואַליעס פֿון דער רעבעליאָן צווישען די ענגע ראַהמען פֿון דעם שטאַאַט; און אום זיי אָבצושוואַכען, האָט ער געטויטעט די מוטהיגע עלעמענטען, וועמענס אידעען עס זיינען געגאַנגען ווייטער ווי די אַנשויאונגען פֿון דער בורזשואַזיע, וועלכע דער קלוב האָט פֿערטראָטען.

אַלס אַ שולע פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון בעאַמטע, פֿון וואַנען די רעגירונג האָט אַרויסגענומען אַסך פֿון זיי נאָך יעדען פֿאָרטשריט פֿון דער רעוואָלוציאָן (10טער אויגוסט, 31טער מאַי), איז דער יאַקאָבינער־קלוב געוואָרען אַ פֿעסטונג פֿון דער מעכטיג געוואָרענער בורזשואַזיע געגען די גלייכהייטס־שטרעבונגען פֿון די מאַסען. און פונקט דערפֿאַר — ווייל ער האָט פֿערשטאַנען אָבצושטעלען דאָס פֿאָלק אויף זיין מאַרש צו דער גלייכהייט און צום קאָמוניזם — ווערט דער יאַקאָביניזם אַזוי שטאַרק פֿערהערליכט פֿון די מייסטע היסטאָריקער.

עס איז גאָר קיין צווייפֿעל, אַז דער קלוב פֿון די יאַקאָבינער האָט געהאַט אַ גוט אויסגעאַרבייטען אידעאַל: — דער אַלמעכטיגער שטאַאַט, וועלכער דולדעט ניט קיין שום לאָקאַלע מאַכט, ווי די אויטאָנאָמע קאָמונע, קיין שום פּראָפֿעסיאָנעלע מאַכט, ווי די טריידס־יוניאָנס פֿון די אָרבייטער, קיין שום אַנדער ווילען, ווי נור דעם ווילען פֿון די יאַקאָבינער און פֿון דעם קאָנווענט. און די דאָזיגע שטרעבונגען האָבען אונפֿערמיידליך און נויטווענדיגערווייזע געמוזט פֿיהרען צו דער דיקטאַטור פֿון דעם פּאָליציי־קאָמיטעט פֿאַר דער אַלגעמיינער זיכערהייט און שפּעטער צו דער דיקטאַטור פֿון דעם ערשטען קאָנסול און צום קייזער־רייך. אָט דערפֿאַר האָבען די יאַקאָבינער געבראָכען די קראַפֿט פֿון די קאָמונעס, איבערהויפּט די קראַפֿט פֿון דער פּאַריזער קאָמונע און איהרע סעקציאָנען, נאָך דעם ווי זיי האָבען זיי פֿריהער פֿערוואַנדעלט אין איינפֿאַכע פּאָליציי־ביוראָס אונטער דעם אויפֿזיכט פֿון דער זיכער־הייטס־קאָמיטע; אָט דערפֿאַר האָבען זיי אויך אָנגעפֿיהרט דעם קאַמפּף געגען דער קירכע, אָבער זיי האָבען אין דערזעלבער צייט שטענדיג גע־זעהן, אַז עס זאָל עקזיסטירען אַ רעליגיעזער קולטוס און פּריעסטער אַלס זיינע פֿערטרעטער; דערפֿאַר האָבען זיי ניט איבערגעלאָזט קיין ברעקעל פּראָווינציעלע אונאָבהייניגקייט, קיין סמן פֿון זעלבסטשטענדיגקייט אין

דער פֿערוואַלטונג, אין די פּראָפֿעסיאָנעלע פֿעראיינען, אין דער עפֿנטלי-
כער ערציהונג, אין די וויסענשאַפֿטליכע פֿאָרשונגען און אין דער קונסט.

די ווערטער פֿון לואי דעם 14טען: „דער שטאַאַט — דאָס בין איך!"
זיינען ניט מעהר ווי אַ קינדערשפּיעל אין פֿערגלייך צו דעם פּאַס-וואָרט
פֿון די יאַקאָבינער: „דער שטאַאַט — דאָס זיינען מיר!" דער יאַקאָביניזם
האָט איינגעשלונגען דאָס גאַנצע נאַציאָנאַלע לעבען און האָט עס קאָנ-
צענטרירט אין אַ ריעזיגע פּיראַמידע פֿון בעאַמטע. און דאָס אַלעס האָט
געמוזט דיענען אַלס אַ מיטעל צו בערייכערן אַ געוויסען קלאַס און צו
האַלטען דעם איבעריגען טהייל פֿון דער בעפֿעלקערונג אין אָרעמקייט
און עלענד. עס איז ניט מעהר געווען יענע אַבסאָלוטע אָרעמקייט, יענע
בעטעל-אָרעמקייט ווי אין דער צייט פֿון דעם אַלטען רעזשים — דער
בורזשואַ קען ניט געברויכען קיין אויסגעהונגערטע בעטלער פֿאַר זיינע
אונטערנעהמונגען — נאָר אַן אָרעמקייט, וועלכע צווינגט דעם מענשען
צו פֿערקויפֿען זיין אַרבייטס-קראַפֿט צו יעדען אויסבייטער און פֿאַר אַזאַ
פּרייז, וואָס גיט איהם קיין שום מעגליכקייט — ניט רייזענדיג פֿון
ווייניגע אויסנאַהמען — ער זאָל זיך קענען אַרויסכאַפּען פֿון דער
קלאַס פֿון די לוין פּראָלעטאַריער.

אָט דאָס איז דער אידעאַל פֿון דעם יאַקאָבינער-שטאַאַט. לייענט
איבער די גאַנצע ליטעראַטור פֿון יענער עפּאָכע — מיט דער איינציגער
אויסנאַהמע פֿון די שריפֿטען פֿון די, וואָס מען פֿלעגט רופֿען די „אַנראַזשע",
די אַנאַרכיסטען און וועלכע מען האָט דערפֿאַר גיליאָטינירט אָדער אונ-
טערדריקט אויף אַן אַנדער שטייגער — און איהר וועט זעהן, אַז דאָס
איז געווען דער אמת'ער יאַקאָבינישער אידעאַל.

* * *

איצט אָבער שטעלט זיך אַן אַנדער פֿראַגע: ווי אַזוי קומט עס, וואָס
די סאָציאַליסטען אין דעם צווייטען העלפֿט פֿון דעם 19טען יאָהרהונ-
דערט האָבען אָנגענומען דעם אידעאַל פֿון דעם יאַקאָבינער שטאַאַט,
ניט קוקענדיג דערויף, וואָס זאָגאַר פֿון אַ ריין בורזשואַזען שטאַנדפּונקט
האָט מען איהם אָנערקענט אַלס דעם דירעקטען געגענזאַץ צו די שטרע-
בונגען פֿון גלייכהייט און קאָמוניזם, וועלכע האָבען זיך מאַניפֿעסטירט
וועהרענד דער רעוואָלוציאָן? — אָט איז דער רעזולטאַט, צו וועלכען
מיין שטודיום האָט מיך געפֿיהרט, און איך דיינק, אַז ער איז ריכטיג.

דער פֿערבינדונגס-גליעד צווישען דעם יאַקאָבינער קלוב פֿון 1793
און די שטאַאַטס-סאָציאַליסטען — לואי בלאַן, קאַבע, ווידאַל, לאַסאַל,
די מאַרקסיסטען — איז די פֿערשווערונג פֿון באַבעף. ניט אומזיסט

האָבען די שטאַאַטס־סאָציאַליסטען איהר אַרומגערינגעלט מיט אַ הייליגען שיין.

באַבעף, אַ דירעקטער און אונפֿערפֿעלשטער זוהן פֿון דעם יאַקאָבינער־קלוב פֿון 1793, איז געוועזען מיט דער מיינונג, אַז עס איז מעגליך דורך אַ רעוואָלוציאָנערען אויפֿשטאַנד, וועלכען מען דאַרף פֿאָרבערייטען דורך אַ פֿערשווערונג, קען מען פֿראַנקרייך פֿיהרען צו אַ קאָמוניסטישער דיקטאַטור. נאָר זייענדיג אַן אמת'ער יאַקאָבינער, האָט ער געגלויבט, אַז די קאָמוניסטישע רעוואָלוציאָן קען געמאַכט ווערען דורך דעקרעטען, און דעריבער איז ער געקומען צו נאָך צוויי אַנדערע שליסע:— צוערשט זאָל די דעמאָקראַטיע פֿאָרבערייטען דעם קאָמוניזם; און דערנאָך וואָלט אַן איינצעלנער מענש, אַ דיקטאַטאָר — פֿאָראויסגעזעצט, אַז ער האָט דעם שטאַרקען ווילען צו ערלייזען די וועלט — דעם קאָמוניזם געקענט איינפֿיהרען.*)

אין דער דאָזיגער אַנשויאונג, וועלכע איז פֿון די קאָנספּיראַטיווע געזעלשאַפֿטען וועהרענד דעם גאַנצען 19טען יאָהרהונדערט ענטוויקעלט געוואָרען אַלס אַ טראַדיציאָן, ליגט בעהאַלטען דער סוד, פֿאַר וואָס די סאָציאַליסטען אַרביימען ביז היינט צו טאָג פֿאַר דער פֿערווירקליכונג פֿון אַן אַלמעכטיגען שטאַאַט. דער גלויבען — ווייל נאָך אַלע גליקען איז עס ניט מעהר ווי אַ געוויסע פֿאָרם פֿון דער אַלטער משיח־אידעע—דאָס אין אַ שעהנעם טאָג וועט זיך געפֿינען אַ מענש, וועלכער האָט „דעם שטאַרקען ווילען צו ערלייזען די וועלט" דורך דעם קאָמוניזם, דערזעלבער גלויבען, וועלכער האָט זיך שפּעטער קריסטאַליזירט אין דער אידעע מכח דער „דיקטאַטור פֿון'ם פּראָלעטאַריאַט", אום צו פֿערווירקליכען דעם קאָמוניזם דורך דעקרעטען, איז געלעגען ווי אַ שווערע לאַסט אויף דעם גאַנצען 19טען יאָהרהונדערט. מען קען דעם דאָזיגען גלויבען טהאַטזעכליך בעאָבאַכטען וועהרענד אַ פּעריאָדע פֿון פֿינף און צוואַנציג יאָהר אין דעם „צעזאַריזם" פֿון נאַפּאָלעאָן דעם דריטען; און לאַסאַל, דער פֿיהרער פֿון די רעוואָלוציאָנערע סאָציאַליסטען אין דייטשלאַנד, נאָך דעם ווי ער האָט זיך דורכגערעדט מיט ביסמאַרק'ן מכח אַ פֿעראייניגטע דייטשלאַנד, האָט ערקלערט, אַז אין דייטשלאַנד וועט דער סאָציאַליזם פֿערווירקליכט ווערען דורך אַ קעניגליכע דינאַסטיע, אָבער וואַהרשיינליך ניט דורך דער דינאַסטיע פֿון די האָהענצאָלערן.

---

*) זעה מיין ווערק איבער די פֿראַנצויזישע רעוואָלוציאָן, קאַפּיטעל 58.

שטענדיג דער אַלטער גלויבען, אַז משיח וועט קומען! עס איז דערזעלבער גלויבען, וועלכער האָט געשאַפֿען די פּאָפּולאַריטעט פֿון לואי נאַפּאָלעאָן נאָך דער יוני-שלאַכט פֿון 1848, דערזעלבער גלויבען אין דער אַלמעכטיגקייט פֿון דער דיקטאַטור, פֿערבונדען מיט דער מורא פֿאַר גרויסע מאַסען-אויפֿשטענדע, וועלכער ערקלערט אונז דעם טראַגישען ווידערשפּרוך אין דער מאָדערנער ענטוויקלונג פֿון דעם שטאַאַטס-סאָציאַליזם. ווען די פֿערטרעטער פֿון דער דאָזיגער לעהרע פֿאָדערן, פֿון איין זייט, די בעפֿרייאונג פֿון דעם אַרבייטער פֿון דער קאַפּיטאַל סטישער אויסבייטונג, און ווען זיי אַרבייטען, פֿון דער אַנדערער זייט פֿאַר דער פֿערשטאַרקערונג פֿון׳ם שטאַאַט, וועלכער איז דאָך דער אייגענטליכער שעפּפֿער און פֿערטהיידיגער פֿון דער קאַפּיטאַליסטישער בורזשואַזיע, איז עס, אָהן צווייפֿעל, דערפֿאַר, ווייל זיי לעבען נאָך אימער מיט דעם אַלטען גלויבען, אַז זיי וועלען געפֿינען אין אַ שעהנעם טאָג זייער נאַפּאָלעאָן, זייער ביסמאַרק, זייער לאָרד ביקאָנספֿיעלד, וועלכער וועט זיך בענוצען מיט די קאָנצענטרירטע קרעפֿטען פֿון׳ם שטאַאַט, אום אָנצופֿיהרען דעם קאַמפּף געגען זיין אייגענע מיסיאָן, געגען דעם גאַנצען מעכאַניזם זיינעם און זיינע אַלע טראַדיציאָנען.

* * *

די יעניגע, וואָס וועלען זיך געבען די מיה גוט איבערצודיינקען די אידעען, וועלכע זיינען ענטוויקעלט געוואָרען אין דיביידע אָבהאַנדלונגען איבער דעם היסטאָרישען שטאַאַט און דעם מאָדערנעם שטאַאַט, וועלען פֿערשטעהן איינעם פֿון די גרונד-עלעמענטען פֿון׳ם אַנאַרכיזם. זיי וועלען בעגרייפֿען, פֿאַרוואָס די אַנאַרכיסטען ענטזאָגען זיך צו אונטערשטיצען דעם שטאַאַט, אויף וואָס פֿאַר אַן אופֿן עס זאָל ניט זיין און וואָרום זיי ווילען ניט מאַכען פֿון זיך אַליין אַ טהייל פֿון דער שטאַאַטס-מאַשינעריע, זיי וועלען בעגרייפֿען, וואָרום די אַנאַרכיסטען — בענוצענדיג זיך מיט די שטרעבונגען פֿון יענע צייטען, ווען טויזענדער גרופּירונגען האָבען פֿערזוכט צו פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון די אַלע פֿונקציאָנען, וועלכע דער שטאַאַט האָט מאָנאָפּאָליזירט — וואָרום די אַנאַרכיסטען גיבען אָב זייער טהעטיגקייט, כדי די אַרבייטער מאַסען פֿון די פֿעלדער און פֿאַבריקען זאָלען אַליין ענטוויקלען נייע אָרגאַניזמען אין דער דאָזיגער ריכטונג, פֿול מיט לעבענס-קראַפֿט און ענערגיע, איידער צו העלפֿען פֿערשטאַרקערן דעם שטאַאַט און אָבצוגעבען זייער קראַפֿט און אינטעליגענץ פֿאַר אַזאַ צוועק.

זיי וועלען אויך פערשטעהן, וואַרום און ווי אַזוי די אַנאַרכיסטען זיינען אויסען צו צושטערען דעם שטאַאט, דורך דעם וואָס זיי זוכען איבעראַל, וואו נור זיי האָבען אַ מעגליכקייט, צו פערניכטען די אידעע פון דער טעריטאָריאַלער צענטראַליזאַציאָן און דער צענטראַליזאַציאָן פון די פערשידענע פונקציאָנען; און דורך דעם וואָס זיי שטעלען איהר אַנט־קעגען די לאָקאַלע זעלבסטשטענדיגקייט פון יעדער גרופּירונג, וועלכע גרינדעט זיך צוליעב וואָס פאַר עס איז ניט געזעלשאַפטליכער טהעטיג־קייט. זיי וועלען פערשטעהן, פאַרוואָס זיי זוכען די איינהייט אין דער אַקציאָן גופא: ניט אין אַ פּיראַמידאַלער היעראַרכיע אָדער אין די בע־פעהלען פון דעם צענטראַל־קאָמיטע פון אַ געהיימער אָרגאַניזאַציאָן, נאָר אין דער פרייער, פעדעראַטיווער גרופּירונג פון דעם איינפאַכען צו דעם קאָמפּליצירטען.

און דערנאָך וועלען זיי אויך בעגרייפען, וויפיעל קוועלען פון אַ בייעם לעבען עס וועלען זיך געפינען אין די דאָזיגע פרייע אָרגאַניזאַציאָ־נען, אין וועלכע די מענשליכע אינדיווידואַליטעט וועט רעספּעקטירט ווערען; ווען דער געפיהל פון אונאָבהייננגיגקייט, פון פרייוויליגער סאָלי־דאַריטעט און די אַנאַליטישע פאָרשונג מכח די היסטאָרישע און סאָצי־אַלע פאַקטען וועלען פערנעהמען דעם פּלאַץ פון דעם גייסט פון פריי־וויליגער קנעכטשאַפט און פון דעם אַלטען גלויבען אין משיח — מיט איין וואָרט, ווען דער מענש וועט זיך ענדליך האָבען בעפרייט פון די אויטאָריטעטע און האַלב־רעליגיעזע פאָרשטעלונגען, וועלכע די שולע און די בורזשואַזע שטאַאַטס־פריינדליכע ליטעראַטור האָבען איינגעפלאַנצט אין אונזערע מוחות.

און דורך דעם נעבעל פון אַ ניט וויטער צוקונפט וועלען זיי דער־זעהן, וואָס פאַר אַ שטופע דער מענש וועט אַמאָל קענען דערגרייכען, ווען ער וועט זיך בעפרייען פון זיין שקלאַפעריי און זוכען זיין בעפריי־אונג אין דער פרייער טהעטיגקייט פון פרייע מענשען, וועלכע שטעהען סאָלידאַריש צוזאַמען פאַר אַ געמיינשאַפטליכען ציעל: צו פערזיכערן זיך בענענזייטיג אַ געוויסען מיניסום פון וואָהלזיין דורך זייער קאָלעקטיווע אַרבייט, כדי דער איינצעלנער זאָל דערנאָך האָבען די פולע מעגליכקייט צו ענטוויקלען זיינע אַלע פעהיגקייטען, אויסצואַרבייטען זיין אינדיווידו־אַליטעט, ביז ער וועט ענדליך דערגרייכען זיין „אינדיוווידואַציאָן", פון וועלכע מען האָט אונז, ניט לאַנג צוריק, אַזוי פיעל דערצעהלט.

און זיי וועלען ענדליך אויך בעגרייפען, אַז די „אינדיוווידואַציאָן," ד.ה. די פאָלשטענדיגסטע ענטוויקלונג פון דער אינדיווידואַליטעט, וואָס

איז נור מעגליך, בעשטעהט ניט אין דעם, — ווי די בורזשואַזיע און איהרע מיטעלמעסיגקייטס־אַפּאָסטאָלען לערנען אונז — אַז דער מענש זאָל אָבטהיילען פֿון זיין שעפּפֿערישער טהעטיגקייט די געזעלשאַפֿטליכע אינסטינקטען און סאָלידאַרישע שטרעבונגען, אום עס זאָל מעהר ניט איבערבלייבען ווי דער קליינגייסטיגער און אונזיניגער אינדיווידואַליזם פֿון דער בורזשואַזיע, וועלכער פּריידיגט די איגנאָרירונג פֿון דער געזעלשאַפֿט און דעם קולטוס פֿון דעם אָבגעזונדערטען אינדיווידואום. זיי וועלען פֿערשטעהן, אַז עס זיינען נור די געזעלשאַפֿטליכע נייגונגען און די קאָלעקטיווע שעפּפֿונג, וועלכע ערלויבען דעם אינדיווידואום צו דערגרייכען זיין פֿולע ענטוויקלונג און זיך אויפֿצוהויבען ביז צו יענע ספֿערעס, וועלכע די גרויסע זשעניעס פֿון דער מענשהייט האָבען ביז איצט נור דערגרייכט אין איניגע שעהנע שעפּפֿונגען פֿון דער קונסט.

(ענדע).

אנהאנג.

הערבערט ספענסער און זיין פילאזאפיע.

הערבערט ספענסער, געבאָרען אין 1820 און געשטאָרבען דעם 8טען דעצעמבער 1903, איז געווען איינער פון דער בריליאַנטענער גרופע פון געלעהרטע אין ענגלאַנד, צו וועלכער דאַרווין, האַקסלי, לייעל, דזשאָהן סטוּאַרט מיל, בעין און נאָך אַנדערע האָבען בעלאַנגט. דאָס איז געווען יענער צירקעל, וועלכער האָט אַזוי פיעל בייגעטראָגען צו דער גלענצענדער ערוואַכונג פון די נאַטור־וויסענשאַפטען און צום טריאומפף פון דער אינדוקטיווער מעטהאָדע אין די זעכציגער יאָהרען פון נייני־צעהנטען יאָהרהונדערט. אַחוץ דעם איז ספענסער געגאַנגען אויף איין וועג מיט אַזעלכע ראַדיקאַלען ווי קאַרלייל, ראַסקין, דזשאָרדזש עליאָט, וואָס זיינען געווען בעאיינפלוסט פון ראָבערט אָוען, די פוריעריסטען, די סען־סימאָניסטען, און פון'ם פאָליטישען ראַדיקאַליזם פון די „טשאַרטיס־טען", און האָבען אויף אַזאַ אופן געגעבען דער אידעען־בעוועגונג פון די יאָהרען 1860—1870 אין ענגלאַנד אַ ראַדיקאַלען, האַלב סאָציאַליס־טישען כאַראַקטער.

אַריינגעטראָטען אין לעבען האָט ספענסער אַלס אינזשעניר פון איי־זענבאַהנען; דערנאָך זעהען מיר איהם אַלס עקאָנאָמישען שרייבער. און אין יענער צייט (צווישען די יאָהרען 1848—1852) איז ער שטאַרק בע־פריינדעט געוואָרען מיט דעם פיזיאָלאָג דזשאָרדזש לואיס און זיין פרוי, די פערפאַסערין פון „פעליקס האָלט", „אַדאַם בעדע" און אַנדערע ראַ־דיקאַלע ראָמאַנען, וועלכע זי האָט געשריבען אונטער דעם פסעוודאָנים „דזשאָרדזש עליאָט". דיזע וואונדערבאַרע פרוי, וועמען די ענגלישע היפאָקריטען קענען נאָך עד היום נים מוחל זיין דערפאַר וואָס זי האָט זיך פעראייניגט מיט לואיס'ן פריי, אָהן דער הילפע פון קירכע און שטאַאַט, האָט אויף ספענסער'ן געמאַכט אַ טיעפען רושם.

דאַן (אין 1850) האָט ער אויפֿגעשריבען זיין בעסטען ווערק „ד ה י סאָשיאַל סטאַטיקס" (די סאָציאַלע גלייכגעוויכט), וואו די „אייגענטליכע בעדינגונגען ווי אַזוי צוצוקומען צום מענשליכען גליק ווערען אויסגערעכענט און אַ טהייל פֿון זיי צוגלידערט".

אין יענער צייט האָט ער נאָך ניט געהאַלטען אַזוי שטאַל און אייזען פֿאַר דאָס בורזשואַזע אייגענטהום, און ער האָט נאָך ניט פֿעראַכטעט די בעזיעגטע אין קאַמפף אום'ס דאַזיין — דאָס וואָס מען געפֿינט אין זיינע שפּעטערדיגע ווערק. דאַן האָט ער זיך גאַר פּשוט אויסגעשפּראָכען פֿאַר די נאַציאָנאַליזאַציאָן פֿון דער ערד, דאָס הייסט, אַז די ערד דאַרף בעלאַנגען צום גאַנצען פֿאָלק. אין די „סאָשיאַל סטאַטיקס" איז דאָ אַ הויך פֿון אידעאַליזמוס.

עס איז אמת, אַז ספּענסער האָט קיינמאָל ניט אָנגענומען דעם שטאַאַטס-סאָציאַליזמוס פֿון לואי בלאַן, אָדער שטאַאַטס-קאָלעקטיוויזמוס פֿון פּעקער און זיינע דייטשע נאָכפֿאָלגער. שוין אין 1842 האָט ער ענטוויקעלט זיינע אידעען געגען רעגירונג, אונטער דעם טיטול: „די אייגענטליכע ספּערע פֿון דער רעגירונג". אָבער ער האָט צוגעגעבען, אַז דער באָדען, די ערד דאַרף בעלאַנגען צו דער נאַציאָן, און אין די „סטאַטיקס" געפֿינט מען אַזעלכע פּלעצער, וואו מען פֿיהלט דעם הויך פֿון קאָמוניזם.

שפּעטער האָט ער רעווידירט דיזעס ווערק, געמאַכט ענדערונגען פּלעצערווייז, און ער האָט אָבגעשוואַכט דיזע שטעלען. דאָך איז אין איהם אימער געבליבען דער פּראָטעסט געגען די פֿערבאַפּער פֿון דער ערד, אַזוי ווי געגען יעדע עקאָנאָמישע, פּאָליטישע, אינטעלעקטועלע אָדער רעליגיעזע אונטערדריקונג. ער האָט שטענדיג פּראָטעסטירט געגען דער „פּרינציפּענלאָזער" פּאָליטיק פֿון די רעאַקציאָנערען. ביי דעם לעצטען קריעג אין אַפֿריקאַ האָט ער זיך אָפֿען ערקלערט געגען דעם דרוק פֿון די ענגלענדער, און ערשט ניט לאַנג צוריק האָט ער זיך אויסגעשפּראָכען געגען דעם פּראָטעקציאָניזמוס פֿון דעם אוואַנטוריסט טשיימבערליין. זיין לעבען לאַנג האָט ער ניט געוואָלט וויסען פֿון די גראַפֿסקע טיטלען און פֿון די „מעדאַלען", מיט וועלכע מען האָט איהם אַלץ געוואָלט מזכה זיין; און זאָגאַר ווען אַן אוניווערזיטעט האָט איהם צוגעשיקט אַן עהרען-טיטעל האָט ער עס אויך ניט אָנגענומען.

דערפֿאַר האָט מען עס אימער געמאַכט אַזאַ שוויג וועגען ספּענסער'ן.

* * *

אָבער דער עיקר פֿון ספּענסער'ס לייסטונג ליגט פֿונדעסטוועגען ניט אין זיין ווערק „סאָשיאַל סטאַטיקס". זיין הויפּט אַרבייט בעשטעהט אין דער אויסאַרבייטונג פֿון זיין „סינטהעטישער פֿילאָזאָפֿיע", וועלכע קען פֿילייכט בעטראַכטעט ווערען פֿאַר דאָס פֿילאָזאָפֿישע ווערק פֿון נייַנ־צעהנטען יאָהרהונדערט.

די פֿילאָזאָפֿען פֿון'ם נייַנצעהנטען יאָהרהונדערט, און איבערהויפּט די ענציקלאָפּעדיסטען, האָבען שוין געפּרואווט אויפֿשטעלען אַ סינטהעַ־טישע פֿילאָזאָפֿיע פֿון'ם אוניווערזום, פֿון גאַנצען וועלט־אַל. אַ צוזאַ־מענשטעלונג פֿון די עיקרים, די הויפּט־זאַכען וואָס מיר ווייסען וועגען דער נאַטור און דעם מענשען: וועגען די פּלאַנעטען און די שטערן, די פֿיזישע און כעמישע קרעפֿטע (אָדער בעסער געזאָגט, די פֿיזישע און כעמישע בעוועגונגען פֿון די מאָלעקולען); מכח די ערשײַנונגען אין'ם לעבען פֿון פּלאַנצען און טהיערע; וועגען דער פּסיכאָלאָגיע, דאָס לעבען פֿון די מענשליכע געזעלשאַפֿטען, די ענטוויקלונג פֿון זייערע אי־דעען, פֿון זייער מאָראַלישען אידעאַל. אַ מין „בילד פֿון דער נאַטור", ווי האָלבאַך האָט עס פּרובירט מאַכען, פֿון'ם שטיין וואָס פֿאַלט פֿון דער לופֿטען ביז דעם טרום פֿון'ם פּאָעט, אַלעס קלאָהר און דייטליך אַזוי ווי אַ זאַך וואָס האָט אַ ממשות, וואָס מען קען אָנטאַפּען מיט די הענד.

שפּעטער האָט אויגוסט קאָמט אויפֿגענומען דיזעלבע אַרבייט. ער האָט געפּרואווט אויפֿבויען אַ פּאָזיטיווע פֿילאָזאָפֿיע, וועלכע האָט געזאָלט אַריינגעהמען אין זיך די הויפּט־זאַכען, וואָס מיר ווייסען איבער דער נאַטור, ניט אַריינמישענדיג אין דעם, ניט די השגחה פֿון אירגענד וועלכען גאָט, פֿון וואָס פֿאַר עס איז געהיימע קראַפֿט. און זאָ־גאַר ניט קיין מעטאַפֿיזישע ווערטער, וועלכע פֿיהרען ניט ווילענדיג צו דיינקען פֿון איבערנאַטירליכע כחות.

די פּאָזיטיווע פֿילאָזאָפֿיע פֿון קאָמט האָט געמאַכט אַ רושם אויף דעם גאַנצען געדאַנקען־גאַנג פֿון נייַנצעהנטען יאָהרהונדערט, באַטש די דייטשען און די ענגלענדער בילדען זיך איין, אַז זיי זיינען פֿון איהר לחלוטין ניט בעאיינפֿלוסט געוואָרען. זי האָט דאָס אַרויסגערופֿען די גרויסע ערוואַכונג פֿון די נאַטירליכע וויסענשאַפֿטען פֿון די זעכציגער יאָהרען, וועגען וועלכע מיר האָבען גערעדט אין אונזער אָבהאַנדלונג איבער די „מאָדערנע וויסענשאַפֿט און די אַנאַרכיע" פֿון איהר האָבען עס אַזעלכע געלעהרטע ווי מילל, האָקסלי און אַנדערע גענומען די גאַנצע בעגייסטערונג, און זי האָט דאָס אַרויפֿגעפֿיהרט ספּענסער'ן אויף'ן גע־דאַנק אויפֿצושטעלען זיין סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע.

אָבער קאָמט'ס פֿילאָזאָפֿיע, — שוין ניט ריידענדיג פֿון איהר פֿונ־דאַמענטאַלען רעליגיעזען תעות, — האָט געהאַט אַ וויכטיגען פֿעהלער. קאָמט איז ניט געווען קיין נאַטוראַליסט. די זאָאָלאָגיע (די לעהרע וועגען דעם לעבען פֿון די חיות) און די באָטאַניק (די לעהרע וועגען די פֿלאַנ-צען) זיינען איהם געווען אונבעקאַנט. ער האָט ניט געגלויבט, אַז די סאָרטען פֿערענדערן זיך. און צוליעב דעם, פֿערשטעהט זיך, האָט ער ניט געקענט בעגרייפֿען די עוואָלוציאָן, די ענטוויקלונג, אַזוי ווי מיר פֿערשטעהען עס היינט צו טאָג.

* * *

שוין אין 1801 האָט דער גרויסער נאַטוראַליסט לאַמאַרק, וועלכער האָט געמאַכט אַ שריט ווייטער איבער די אידעען פֿון ביפֿאָן, בעשטעטיגט, אַז די פֿערשידענע מינים פֿלאַנצען און חיות, וואָס געפֿינען זיך אויף דער ערד, האָבען זיך ענטוויקעלט שטופֿענווייז, פֿון מדרגה צו מדרגה. זיי זיינען ארויסגעקומען פֿון אַנדערע סאָרטען פֿלאַנצען און חיות, וועלכע האָבען אונטער דעם איינפֿלוס פֿון'ם קרייז, אין וועלכע זיי האָבען זיך געפֿונען, אָנגענומען אַלץ נייע און נייע פֿאָרמען. אין אַ זעהר טרוקענעם קלימאַט, וואו די פֿייכטקייט ווערט לייכט פֿערוואַנדעלט אין דאַמפֿף, ענדערט זיך די הויט פֿון די בלעטער. די בלעטער אַליין קענען אָפֿטמאָל פֿערשוואונדען ווערען און אויף זייער פלאַץ ענטשטעהען האַרטע און טרוקענע שפּיצען. אַ חיה וואָס איז געצוואונגען אַרומצולויפֿען אין מדבריות וועט מיט דער צייט, ביסלאַכווייז, בעקומען אַ לייכטערען, פֿלינקערען קערפּער, ווי דאָס טהיער וואָס לעבט אין אַ זומפּ.

אַלעס ענדערט זיך אין דער נאַטור. די פֿאָרמען בלייבען ניט דיי־זעלבע אויף שטענדיג, און די פֿלאַנצען אַזוי גוט ווי די חיות, וועלכע מיר געפֿינען היינט צו טאָג, זיינען אַרויסגעקומען פֿון אַ לאַנגזאַמע אָנפּאַסונג צו בעדינגונגען און אומשטענדען, וועלכע האָבען זיך אַליין אויך אימער געהאַלטען אין איין ענדערן.

אָבער די רעאַקציאָן, וועלכע האָט אָנגעפֿאַנגען צו הערשען נאָך דער גרויסער רעוואָלוציאָן, איז געווען אַזוי מורא'דיג, אַז דיזע אידעען פֿון לאַמאַרק זיינען פֿערגעסען, באָיקאָטירט געוואָרען. די דייטשע מעטאַ־פֿיזיק האָט דאַן געהערשט און, צוזאַמען מיט דער פֿערגעטערונג פֿון קעניגטהום, האָט זי צוריק אויפֿגענומען דעם גאָט פֿון די העברעער און די „השארת הנפש", די אונשטערבליכקייט פֿון דער זעעלע, וואָס איז אייגענטליך אַ שטיק פֿון דיזען גאָט.

דאָך איז די אידעע פֿון דער נאַטירליכער ענטוויקלונג, פֿון דער עוואָלוציאָן זיך געגאַנגען איהר וועג. אויב אונזער פּלאַנעטען־סיסטעם און אונזער זונן זיינען געקומען דורך אַ לאַנגזאַמע ענטוויקלונג — ווי לאַפּלאַס און קאַנט האָבען עס שוין בעוויזען — וואָס זשע זיינען די מאַסען פֿון נעבעלדיגען שטאָף וואָס מיר זעהען אויף'ן אויסגעשטערענטען הימעל, אויב ניט קיין וועלטען, וואָס האַלטען זיך אין אויסבילדען?

וואָס איז דאָס אוניווערזום, אויב ניט אַ וועלט פֿון זונען־סיסטעמען, וואָס קומען אַרויס פֿון דער אונענדליכקייט און האַלטען זיך אין איין ענטוויקלען? אויב ביפֿאָן און לאַפּלאַס האָבען ענטדעקט, אַז דער לייב, דער טיגער און דער דזשיראַף זיינען אַזוי גוט צוגעפּאַסט צו די קרייזען, אין וועלכע זיי געפֿינען זיך, ווייל אָט די קרייזען האָבען פֿון זיי געמאַכט דאָס וואָס זיי זיינען, — האָבען די פֿאַקטען, וואָס זיינען געזאַמעלט געוואָרען פֿון אַלע זייטען דורך די רייזענדע אין אָנפֿאַנג פֿון יאָהרהונדערט, געבראַכט יעדען טאָג נייע בעווייזע, אַז די סאָרטען פֿערענדערען זיך.

די פֿאָרמען־אומוואַנדלונג און, פֿערשטעהט זיך, די ענטוויקלונג פֿון נייע סאָרטען, איז געוואָרען אַן אונבעשטרייטבאַרער פֿאַקט. אין דערזעלבער צייט האָט די געאָלאָגיע (די וויסענשאַפֿט וואָס גיט זיך אָב מיט דער ענטוויקלונג פֿון דער ערד) פֿעסטגעשטעלט, אַז עס זיינען אַריבער מיליאָנען יאָהרען, איידער די ערשטע פֿיש, דערנאָך די ערשטע שלאַנגען, דאַן די ערשטע פֿויגעל, דערנאָך די זויג־טהיערע און ענדליך דער מענש האָבען זיך בעוויזען אויף דער ערד. דיזע אידעען זיינען שטאַרק פֿערברייטעט געוואָרען אין דער ערשטער העלפֿט פֿון נייצעהנ־יאָהרהונדערט, — נאָר מען האָט נאָך ניט געוואַגט זיי צו בעשטעטיגען אין דער עפֿענטליכקייט. זאָגאַר אין 1840, ווען טשיימבערס האָט זיי סיסטעמאַטיש צוזאַמענגענומען אין זיין בוך „די שפורען פֿון דער שעפּ־פֿונג", וואָס האָט אָנגעמאַכט אַזאַ טומעל, האָט ער אויך ניט געוואַגט אַרויסצוגעבען זיין נאָמען, און פֿערציג יאָהר נאָכאַנאַנד האָט מען ניט געוואוסט ווער עס איז דער פֿערפֿאַסער פֿון דיזען ווערק.

ווען די מעטאַפֿיזיקער זאָגען אונז אַלזאָ היינט, אַז העגעל האָט דאָס ענטדעקט אָדער אַפילו פּאָפּולאַריזירט די אידעע פֿון פֿערענדערונג, פֿון עוואָלוציאָן — צייגען דיזע העררען, אַז די געשיכטע פֿון די נאַטור־וויסענשאַפֿטען איז זיי פֿרעמד, פּונקט ווי דער תמצית גופא פֿון דיזע וויסענשאַפֿטען און זייער מעטהאָדע.

מיר האָבען געזעהן, אַז די אידעע פֿון עוואָלוציאָן האָט דורכגעדרונגען אַלע וויסענשאַפֿטען. עס איז אַלזאָ געוועזן זעהר נייטיג איהר אַנצוואווענדען, זיך צו בענוצען מיט איהר פֿאַר דער ערקלערונג פֿון'ם גאַנצען סיסטעם פֿון דער נאַטור, אויך די מענשליכע אינסטיטוציאָנען, די רעליגיאָנען און די אידעען פֿון מאָראל. זי האָט געמוזט אַזוי אויסגעברייטעט און פֿער־גרעסערט ווערען, אַז זי זאָל אַרומנעהמען אַלעס וואָס לעבט און ענטוויקעלט זיך אויף דער ערד. — דאָס האָט זיך ספּענסער אונטערנומען צו טהאָן.

* * *

אַזוי ווי דאַרווין איז ער אויך געווען אַ „שוואַכער" אין געזונד. אָבער לעבענדיג נאָך אַ שטרענגער פֿיזישער און אינטעלעקטועלער היגיענע, אָב־היטענדיג און שפּאָרענדיג זיינע כחות, איז עס איהם געלונגען צו ענדי־גען דיזע אונגעהייער גרויסע אַרבייט.

ער האָט ווירקליך אויפֿגעשריבען אַ פֿאָלשטענדיגען סיסטעם פֿון סינטהעטישער פֿילאָזאָפֿיע; וועלכע בעהאַנדעלט, ערשטענס, די פֿיזישע און בעמישע קרעפֿטע; דאַן דאָס לעבען פֿון די אונצעהלבאַרע זונען, וואָס געפֿינען זיך אין'ם וועלט־אַל, סיי די וואָס האַלטען זיך אין אויס־בילדען און סיי די וואָס דאַרפֿען שוין אָבשטאַרבען. דערנאָך קומט די עוואָלוציאָן, די ענטוויקלונג פֿון אונזער זונען־סיסטעם און פֿון אונזער פּלאַנעט. דאָס שטעלט צוזאַמען איין טהייל פֿון זיין ווערק: „די ערשטע פּרינציפּען".

דערנאָך קומט די ענטוויקלונג פֿון די לעבעדיגע ברואים אויף אונ־זער ערד־קוגעל, וועלכע ווערט בעהאַנדעלט אין די „פּרינציפּען פֿון דער ביאָלאָגיע". דאָס איז אַ גרויס טעכנישעס ווערק, אין וועלכען ספּענסער האָט אַריינגעלייגט אַ מאַסע אָריגינעלע אַרבייט און וואו ער צייגט, ווי אַזוי דאָס לעבען האָט געמוזט ערשיינען אויף אונזער ערד, דורך דער טהעטיגקייט פֿון די בעמישע קרעפֿטע; ווי אַזוי די אונגעהייערע מאַסע פֿון פֿערשידענע מינים פֿלאַנצען און טהירע, פֿון די איינפֿאַכסטע ביז די קאָמפּליצירטסטע, האָט זיך געקענט שטופֿענווייז ענטוויקלען, אָנפֿאַנגענ־דיג פֿון קליינע אָנהויפֿונגען פֿון מיקראָסקאָפּישע, קליינטשינקע צעלבעלאַך. אין דעם רייצענדען קליינעם ביכעל פֿון ער. פּעריע: „די טהירישע קאָ־לאָניען", וועלכער איז געשריבען אין אַ פּאָפּולערען סטיל, קען מען גע־פֿינען אַ קיצור פֿון אַ טהייל פֿון ספּענסער'ס וואונדערבאַרען ווערק. דאָ איז ספּענסער טהיילווייז אַוועק ווייטער פֿון דאַרווינען. און אויב ער האָט נים געהאַט יענעמס קענטניסע, אויב ער האָט זיך נים געקענט אַזוי

גרינדליך פערטיפען אין יעדער פראגע, ווי דארווין האט עס געטהאן, האט ער אבער אפטמאל געזעהן אסך ברייטער און אסך ריכטיגער ווי זיין גרויסער צייט-גענאסע און מייסטער.

נאך ספענסער'ס מיינונג קומען די נייע סארטען פון פלאנצען און חיות ארויס, ערשטענס, ווי לאמארק האט עס שוין געזאגט, פון דעם דירעקטען איינפלוס וואס דער קרייז האט אויף די אינדיווידוען, אויף די איינצעלנע. דאס האט ער גערופען „די דירעקטע אנפאסונג". דיזע נייע פערשידענארטיגע ברואים, וועלכע ענטשטעהען דורך דער טרוקענער אדער פייכטער לופט, דורך א קאלטען אדער ווארעמען קלימאט, דורך דעם סארט פון שפייז, א.ז.וו. א.ז.וו. — דיזע נייע וועזענס, אויב זיי זיינען צו געפעהרליך און קענען ניט זיין ניצליך אין קאמפף אום'ס דאזיין, גיבען נאכהער די מעגליכקייט, אז די אינדיווידוען, די איינצעלנע, וועלכע האבען זיי אין די הענד און זיינען דארום בעסער אנגעפאסט, זאלען זיי איבערלעבען און זאלען איבערלאזען א געזונטערען דור. דאס איז אייגענטליך דארווין'ס „סערווייוועל אף דהי פיטעסט" (דאס לעבען-בלייבען פון די וואס זיינען בעסער צוגעפאסט), וואס ספענסער האט גערופען „די אינדירעקטע אנפאסונג".

דער פאלגענדער טהייל פון ספענסער'ס פילאזאפיע איז זיין ווערק איבער די „פרינציפען פון פסיכאלאגיע", דא שטעהט ער אין גאנצען אויף דעם מאטעריאליסטישען שטאנדפונקט. ער דערמאהנט אפילו ניט דאס ווארט מאטעריאליזמוס. נאר, אזוי ווי בעין, געזעגענט ער זיך פאל־שטענדיג מיט דער מעטאפיזיק, מיט דער נשמה און דערגלייכען. ער לייגט דעם יסוד, דעם גרונד־שטיין פון דער מאטעריאליסטישער פסי־כאלאגיע.

דערנאך גיט ער אונז די „פרינציפען פון סאציאלאגיע" — די גרונד-לאגען פון דער וויסענשאפט פון געזעלשאפטען, בעגרינדעט, אזוי ווי קאמט האט עס שוין פאראויסגעזעהן, אויף דער גראדענווייזער ענטוויקלונג פון די מנהגים און אינסטיטוציאנען.

און ענדליך קומען זיינע „פרינציפען פון עטהיק", ס'הייסט פון דער מאראל. אזוי האבען מיר א פאלשטענדיגע סיסטעם פון דער ענט־וויקלונגס-פילאזאפיע.

* * *

ספענסער'ס גאנצע פילאזאפיע, אריינגערעכענט אין דעם אויך זיינע „פרינציפען פון דער עטהיק", איז אבסאלוט פריי פון אירגענד וועלכען קריסטליכען איינפלוס. דאס איז א גרויסע זאך. ווען מען בערעכענט אויף

וויפּיעל אַלצדינג, וואָס ווערט אין אונזער צייט געשריבען איבער דער פילאָזאָפיע; און דער עיקר איבער די פראַגען פון מאָראַל, איז נאָך אונ־טערוואָרפען דעם איינפלוס פון קריסטענטהום, קען מען ערשט ריכטיג אַנערקענען דאָס וואָס ספּענסער, האָט אין דער הינזיכט אויפגעטהאָן.

פאַר איהם האָט אונז קיינער ניט געגעבען אַן אַ ג נ אָ ס ט י ש ע ן, אַן אַבסאָלוט פרייידיינקערישען, ניט קריסטליכען סיסטעם פון'ם וועלט־אַל, פון די אָרגאַניזמען, פון'ם מענשען, פון די מענשליכע געזעלשאַפטען און פון זייערע מאָראַלע בעגריפע. פאַר ספּענסער'ן איז דאָס קריסטענטהום אַ רעליגיאָן פונקט ווי אַלע אַנדערע רעליגיאָנען, געבאָרען פון דעמזעל־בען אַבערגלויבען, פון'ם זעלבען ציטערען און שרעקען זיך, פון דיזעלבע לעגענדען, די בבא מעשיות וואָס זיינען אַריבער פון איין מויל אין אַנ־דערען; אַ רעליגיאָן וואָס האָט קיין אַנדער אינטערעסע ניט נאָר אַלס פאַקט פון דער געשיכטע פון די געזעלשאַפטען, — פונקט ווי די בע־גריפע איבער רעכט, וואָס האָבען זיך אויסגעאַרבייט ביי די ווילדע, אָדער זייערע חתונה־צערעמאָניען וועלכע ספּענסער שטודירט און זוכט אויסצו־געפינען זייער אורשפּרונג און זייער ענטוויקלונג. זאָגאַר דאַן, ווען ער רעדט פון מאָראַל, אינטערעסירט ער זיך ניכער מיט דעם אורשפּרונג און מיט דער ענטוויקלונג פון אַ מנהג אָדער מאָראַלען פּרינציפּ, איידער מיט די אינדיווידועון, מיט די מענשען, וואָס די גלחים, די מולאָהס און די „שאַמאַנס" (ווילדע מכשפים) שטעלען כלומר'שט פאַר אַלס די גרינ־דער פון דיזער און דיזער רעליגיאָן אָדער פון יענער און יענער מאָראַלער לעהרע.

אָבער עטוואָס פעהלט דאָך ספּענסער'ן, און דאָס איז דער גייסט פון אָנגריף, דער בעקעמפפונגס־גייסט. זיין סיסטעם פון אוניווערזום, פון'ם וועלט־אַל שטעלט ער, אמת, אויף אָהן אַ גאָט, אָהן אַ בורא, אָבער עס וואָלט זיך אויך געוואָלט זעהן, ווי אַזוי ער צושטערט און פער־ניכטעט דירעקט דעם אַבערגלויבען, די פאָראורטהיילע, וועלכע פער־פינסטערען די מוחות פון די מענשען און הינדערען זיי אָנצונעהמען דיזען סיסטעם. ספּענסער געהט אַריבער איבער זיי שוייגענדיג, אָדער ער קומט אָב מיט אַ וואָרט פון פעראַכטונג, וואָס ער וואַרפט זיי צו מן הצד.

* * *

ספּענסער'ס סטיל איז אָפטמאָל שווער. זעהר אָפט זיינען זיינע בע־ווייזע ניט גענוג אייך צו איבערצייגען, (דיזע בעמערקונג האָט שוין דאַר־ווין געמאַכט). אַחוץ דעם פיהלט מען ביי איהם, אַז עס פעהלט דער פּאָעט, דער אַרטיסט. אָבער אַז איהר האָט געלייענט זיינע ווערקע —

זאָגאַר אין אַן אָבגעקירצטער אויסגאַבע — דערפיהלט איהר, אַז איהר בעקומט אַ פאַלשטענדיגען בעגריף פון'ם אוניווערזום — פון דער גאַנצער נאַטור, אין וועלכער עס בלייבט ניט איבער קיין שום פלאַץ פאַר דאָס פערבאָרגענע. דאָס געהיימניספולע, דאָס איבערנאַטירליכע. די פערשי־דענע בעגריפע פון אַ בורא עולם, פון אַ הימלישען הערשער, פון אַ „סובסטאַנץ", וואָס ווערט פאָרגעשטעלט אַלס „געטליכער גייסט". און זאָגאַר פון דעם „גרויסען געאָמעטער" — דאָס אַלעס קומט אייך פאָר אַזוי קליין, אַזוי אונניצליך און אויסגעטראַכט, דורך דער אונוויסענהייט. איהר פיהלט ווי איבעריג דאָס איז, ווי באַלד איהר קענט האָבען אַ קלאָהרען און ריכטיגען בעגריף פון דער ערט און ווייזע ווי אַזוי עס לעבען די וועלטען, די זונען־סיסטעמען, די פלאַנעטען און דיזע קליינ־טשינקע ברואים'לאַך, וועלכע מאַכען פון זיך אַזאַ וועזען, — די מענשען!

ספענסער הויבט זיך ניט אויף אַזוי הויך אייך צו געבען גרויסע און שעהנע בילדער פון'ם גרויסען גאַנצען, פון'ם וועלט־אַל. ער בעפרידיגט ניט אונזערע פאָעטישע געפיהלען, וועלכע ווערען אַרויסגערופען אין אונז, ווען מיר פערטראַכטען און פערקוקען זיך אויף'ן אוניווערזום. אָבער ער גיט אייך צו פערשטעהן ווי אַזוי דאָס לעבען האָט געמוזט ענטשטעהן אויף אונזער פלאַנעט, דורך דער טהעטיגקייט פון די כעמישע און פי־זישע קרעפטע; ווי אַזוי די איינפאַכסטע פלאַנצען האָבען, טאַקע דורך דער טהעטיגקייט פון דיזעלבע קרעפטע, געמוזט ערשיינען, און ווי אַזוי די קאָמפליצירטערע פלאַנצען האָבען זיך געמוזט ענטוויקלען, דורך אַ גאַנצע רייהע פון קאָמפליצירטע און וואָס ווייטער אַלץ קאָמפליצירטערע אויפפאַסונגען. ער ווייזט אייך ווי אַזוי די אַנדערע טהייל, די חיות, האָט אויך געמוזט קומען אויף דער ליכטיגער וועלט; ווי אַזוי די טהיערע, פונקט ווי די פלאַנצען, האָבען זיך געמוזט ענטוויקלען ביז דעם מענשען, וועלכער האָט זיך אַלץ מעהר געמוזט פערפאָלקאָמענען און וועט זיך נאָך אַמאָל אַריבערשטייגען אין דער ענטוויקלונג.

און אַז מען וואָלט איהם אַ שטייגער געפרעגט: וואו איז ערגעץ דער בורא, דער שעפפער פון דעם אַלעמען? וואו איז דער פלאַן פון'ם אוניווערזום? וואו איז די אידעע וואָס פיהרט און דירידשירט? — וואָלט ספענסער דערויף געענטפערט מיט דערזעלבער תשובה וואָס לאַפלאַס האָט אַמאָל געגעבען: „איהר זעהט גאַנץ גוט, אַז איך האָב אין ערגעץ ניט געפיהלט קיין שום נויטווענדיגקייט אַנצונעהמען דיזע היפּאָטהעזע, דיזע השערה!"

* * *

אין זיינע „פרינציפּען פון דער סאָציאָלאָגיע" וויקעלט ספּענסער פּונקט אויף אַזאַ אופן פונאַנדער די מענשליכע אינסטיטוציאָנען, די גלויבענס, די אַלגעמיינע אידעען, די ציוויליזאַציאָנען, פון די איינפאַכסטע ביז די קאָמפּליצירטעסטע פון זיי. אין די איינצעלהייטען קען ער פערשטעהט זיך, אַמאָל מאַכען פעהלערן — ער האָט זאָגאַר אָפטמאָל אַ טעות. אונזער בעגריף פון דער ענטוויקלונג פון די געזעלשאַפטען אונטערשיידעט זיך גאַנץ שטאַרק פון זיינעם.

אָבער ספּענסער האָט אונז געגעבען די מעטהאָדע ווי אַזוי צו פערטייטשען די געזעלשאַפטליכע ערשיינונגען, — די מעטהאָדע, וועלכע בעשטעהט אין דעם צו זוכען די ערקלעהרונג פאַר די סאָציאַלע ערשיינונגען אין די נאַטירליכע אורזאַכען און ניט אין איבערנאַטירליכע כחות, אָדער אין היפּאָטהעזען, אין השערות וואָס ווערען געבאָרען פון מעטאַפיזישע אַנאַליזען. אַז מען ווערט נאָר צוגעוואוינט צו דיזער מעטהאָדע, זעהט מען ווירקליך אַרויס, אַז אַלע אונזערע אינסטיטוציאָנען, אונזערע עקאָנאָמישע פערהעלטניסע, אונזערע שפּראַכען, אונזערע רעליגיאָנען, אונזער מוזיק, אונזערע אידעען פון מאָראַל, אונזער פּאָעזיע א.ז.וו. — דאָס אַלעס ערקלעהרט זיך דורך דיזעלבע שייכות מיט די נאַטירליכע ערשיינונגען, ווי עס ערקלעהרען זיך די בעוועגונגען פון די זונען און פון די שטערען, די קאָלירען פון'ם רעגען-בויגען און פון דער זומער-פייגעלע, די פאָרמען פון די בלומען און פון די חיות, די זיטען פון די מוראַשקעס און פון די עלעפאַנטען.

עס איז אמת, אַז ספּענסער לאָזט אונז ניט אָנטאַפּען מיט דער האַנד די דאָזיגע איינינקייט פון דער נאַטור; ער גיט אונז ניט צו פיהלען די שעהנקייט, די פּאָעזי פון דיזער סינטהעטישער פערטייטשונג פון'ם וועלט-אַל. דערצו פעהלט איהם דער זשעני פון לאַפּלאַס, דאָס פּאָעטישע געפיהל פון הומבאָלדט, די שעהנקייט פון דער פאָרמע, מיט וועלכע עליזע רעקלו צייכענט זיך אויס. אָט די און נאָך אַנדערע אייגענשאַפטען פעהלען איהם. אָבער ער גיט אונז צו פערשטעהן ווי אַזוי עס דיינקט דער נאַטוראַליסט, אַזוי גיך ווי ער האָט זיך נאָר בעפרייט פון דער רעליגיעזער, סכאָלאַסטישער ערציהונג, דורך וועלכער מען האָט געזוכט צו פּאַראַליזירען זיין גייסט.

* * *

אָבער — מוז מען זיך פרעגען — האָט זיך ספּענסער אַליין בעפרייט פון דער שווערער, טויטליכער לאַסט פון דעם רעליגיעזען, פּלפּול'-דיגען אונטעררִיכט? — יאָ, כמעט, נאָר ניט אין גאַנצען.

אין יעדער וויסענשאַפט, ווען מיר שטודירען זי דורך ביז'ן גרונד, קומען מיר צו אַ געוויסען גרענעץ, וואָס ביז אַהין קענען מיר געהן און ווייטער ניט. אָט מחמת דעם טאַקי בלייבט די וויסענשאַפט אימער יונג, אימער אינטערעסאַנט און אָנציהענד. וואָס פאַר אַ בעגייסטערונג האָבען מיר דורכגעלעבט אין מיטען פון נייגצעהנטען יאָהרהונדערט, ווען עס זיינען געמאַכט געוואָרען אַזעלכע שעהנע ענטדעקונגען אין דער אַסטראָנאָמיע, אין דער פיזיק, אין דער וויסענשאַפט פון לעבען, אין דער פסיכאָלאָגיע!... וואָס פאַר שעהנע האָריזאָנטען האָבען זיך דאָס אויפגעעפענט פאַר אונזערע אויגען אין יענער צייט, ווען די בעגרענעצונגען פון דער וויסענשאַפט זיינען מיט אַמאָל פונאַנדערגעצויגען, ברייטער געוואָרען! — ברייטער זיינען זיי דאַן געוואָרען, אָבער אָבגעמעקט אין גאַנצען האָבען זיי זיך ניט, ווייל באַלד האָבען זיך בעוויזען נייע בעגרענעצונגען, נייע פראָבלעמען צום לייזען זיינען אויפגעשטאַנען פון אַלע זייטען.

אַזוי האַלט די וויסענשאַפט אַלץ אין איין פונאַנדערשפּרייטען, אין איין ברייטער מאַכען דעם שטח, דעם אומפאַנג, וועלכען זי פערנעהמט; איהרע גרענעצען ווערען אַלץ אַוועקגעשטופט ווייטער און ווייטער. דאָרט, וואו זי האָט זיך אָבגעשטעלט און ניט געקענט ווייטער געהן מיט אַ צוואַנציג יאָהר צוריק, איז זי היינט־צו־טאָג ווי ביי זיך אין דער היים. דער אָבהאַלט, דער גרענעץ איז אַוועקגערוקט. אָבער נאָכדעם ווי די וויסענשאַפט מאַכט עטליכע טריט פאָרווערטס, שטעלט זי זיך אָב פון דאָס ניי, אום צונויפצונעהמען איהרע קרעפטען און זאַמלען נייע פאַקטען, איידער זי מאַכט אַ נייע אָנשטרענגונג, אַ נייעם שפּרונג ווייטער.

מיט פופציג יאָהר צוריק האָבען מיר אַזוי געזאָגט: „אָט איז אַ גרופּע פון נאַטור־ערשיינונגען — צוציהונגען און אָבשטויסונגען — וועלכע האָבען אירגענד וועלכע שייכות צווישען זיך. לאָמיר זיי אָנרופען „עלעקטרישע ערשיינונגען,“ און די אורזאַכע וואָס רופט אַרויס דיזע ערשיינונגען, די אורזאַכע, וועלכע איז לעת עתה אונבעקאַנט, זאָל הייסען „עלעקטריציטעט“. און ווען די אונגעדולדיגע האָבען אונז געפרעגט: „וואָס איז אַזוינס עלעקטריציטעט?“ זיינען מיר געווען עהרליך גענוג צו ענטפערן, אַז מיר ווייסען וועגען דעם גאָר ניט — דערווייל.

היינט האָט מען שוין געמאַכט אַ קליינעם שריט ווייטער. מיר האָבען געפונען אַ שטיקעל עהנליכקייט צווישען דעם קלאַנג, די היץ, דאָס ליכט — און די עלעקטריציטעט. אַז אַ גלאָק קלינגט, גיט ער אַרויס אַזעלכע לופט־כוואַליעס, וועלכע דריקען זיך צוזאַמען און ציהען זיך אויס

און לויפען נאָך איינע די אַנדערע, ווי די כוואַליעס אויף דער אויבער־פלעכע פון אַ קליין וואַסערעל.

אין דער לופט געהען ·דיזע כוואַליעס מיט דער שנעלקייט פון אַן ערך דריי הונדערט מעטער אין אַ סעקונדע, און זיי צושפּרייטען זיך אויף אַן אופן וואָס איז אונז אַזוי גוט בעקאַנט, אַז מיר קענען עס בערעכענען מאַטהעמאַטיש. דאָס איז שוין זייט אַ לאַנגע צייט געווען בעקאַנט. אָבער איצט האָט מען ענטדעקט, אַז די היץ און דאָס ליכט און אויך די עלעקטריציטעט פערשפּרייטען זיך אַקוראַט אויף דעמזעלבען אופן, נאָר מיט אַ גיכקייט פון 300 טויזענד קילאָמעטער (טויזענד מעטער) אין אַ סעקונדע. דאָס איז פיללייכט אַזאַ שטאָף וואָס ציהט זיך אוים מעהר און לייכטער ווי די לופט און ווערט צוטרייסעלט דורך די עלעקטרישע ערשיינונגען; אָבער די עלעקטריציטעט קומט פון דיזען ציטערן. פון דיזע צוטרייסלונגען, וועלכע זיינען אַבסאָלוט עהנליך צום ציטערען וואָס דער גלאָק מאַכט אַן אין דער לופט.

געוויס, דאָס הייסט נאָך ······ייסט אַלעם וועגען די עלעקטרי־ציטעט; דאָס אונבעקאַנטע ·רינגעלט אונז אַרום פון אַלע זייטען. אָבער על כל פנים עפּעס איז דאָס פאַרט. דערמיט קענען זיך ווייטע לענדער צונויפרעדען איינע מיט די אַנדערע, זאָגאַר אָהן אַ קייבעל אונטער׳ן ים, און מען לאָזט אייך וויסען די פּאַסירונגען פון טאָג, בשעת איהר געפינט זיך אויף אַ שיף וואָס לויפט מיט דער פולסטער שנעלקייט איבער׳ן אָצעאַן.

„אָבער וואָס איז דאָס אַזוינס, דיזע מאַטעריע, דיזער שטאָף וואָס טרייסעלט זיך, וואָס ציטערט?" וועט איהר פיללייכט פרעגען. — „איך וויים גאָר נים וועגען דעם, דערוויייל, — פונקט ווי איך האָב גאָר נים געוואוסט מכח דער עלעקטריציטעט און היץ מיט פופציג יאָהר צו־ריק." דאָס וועט זיין דער ענטפער. און אויב איהר טרעט נים אָב, אויב איהר פרעגט: „וועט מען עפּעס וויסען דערפון פון היינט איבער פופציג יאָהר?" וועט אייך קיינער נים קענען געבען קיין ריכטיגע תשובה דערויף. ווי אַזוי האָבען מיר אין 1860 געקענט פאָראויסזאָגען, אַז ביים ענדע פון׳ם יאָהרהונדערט וועט מען האָבען אַ פערבינדונג צווישען איירלאַנד און ניו יאָרק דורך עלעקטרישע וויבראַציאָן (טרייסלונגען), ווען מיר האָבען גאָר נים געוואוסט, אַז די עלעקטריציטעט בעשטעהט פון וויבראַציאָנען, וועלכע זיינען עהנליך צו די וויבראַציאָנען פון ליכט? לאָמיר נאָר אונ־טערריכטען אין אונזערע שולען וואָס וויניגער נאַרישקייטען, רעליגיעזע ווי וועלטליכע. לאָמיר זעהן, אַז די נאַטור־וויסענשאַפטען זאָלען געלערענט

ווערען בעסער, אום צו ענטוויקלען אין די יונגע מוחות וואָס מעהר דריים־טיגקייט צום דיינקען — און אַז מען וועט לעבען וועט מען זעהן!

אָט דאָס איז אַלעס וואָס די וויסענשאַפט קען אייך זאָגען.

* * *

וועל, ספענסער האָט נאָך מעהר געזאָגט, און דאָס איז שוין געוועזן צופיעל.

ער האָט בעהויפטעט, אַז אויף יענער זייט פון אַ געוויסען גרענעץ געפינט זיך — נ י ט ד אָ ס א ו נ ב ע ק אַ נ ט ע, וואָס וועט אפשר בעקאַנט ווערען איבער הונדערט יאָהר, — נ אָ ר ד אָ ס א ו נ ע ר ק ע נ ב אַ ר ע, דאָס וואָס מיר קענען מיט אונזער שכל נ י ט ד ע ר ק ע נ ע ן. דערויף האָט דער ענגלישער פאָזיטיוויסט פרעדעריק האַריסאָן איהם געמאַכט די פאָלגענדע אַבסאָלוט גערעכטע בעמערקונג: — „אַזוי גאָר! אָבער זאָגט מיר, איך בעט אייך, איהר אַליין פרעטענדירט דאָך צו וויסען גאָר אַסך וועגען דאָס דאָזיגע אונבעקאַנטע, וואָס איהר מאַכט אונקענבאַר, בעהויפ־טענדיג, אַז עס ק ע ן נ י ט דערקענט ווערען?"

אין דער אמת'ן אום צו זאָגען, אַז דאָס, וואָס געפינט זיך נאָך אויף „יענער זייט" איז נ י ט צ ו ק ע נ ע ן, מוז מען זיין זיכער, אַז עס אונ־טערשיידעט זיך לחלוטין פון אַלצדינג, וואָס מיר האָבען קענען געלערענט ביז היינט צו טאָג. אָבער דאָן הייסט עס, אַז מען ווייס שוין גאָר אַסך וועגען דעם וואָס איז נאָך „אונבעקאַנט". דאָס הייסט בעהויפטען, אַז דאָס אונבעקאַנטע אונטערשיידעט זיך אַזוי שטאַרק פון די אַלע מעכאַנישע, כעמישע, אינטעלעקטועלע און ליידענשאַפטליכע ערשיינונגען, וועגען וועלכע מיר וויסען דאָך עפעס, — אַז עס וועט קיינמאָל ניט קענען פערנעהמען אַ פלאַץ צווישען די זאַכען די וואָס זיינען אונז בעקאַנט. צו מאַכען אַ בעהויפטונג מכח אַ זאַך וואָס מען זאָגט אַליין, אַז מען קען זי ניט; איז אַ מורא'דיגער ווידערשפרוך. דאָס הייסט זאָגען אין איין און דערזעלבער צייט: „איך וויים וועגען דעם גאָרנישט"; און „איך וויים וועגען דעם געגוג, אום צו בעהויפטען, אַז עס האָט ניט קיין שום עהנ־ליכקייט מיט אַלצדינג וואָס איך וויים!"

אויב מיר וויסען עפעס מכח דעם אוניווערזום, וועגען זיין אַמאָ־ליגער עקזיסטענץ און די געזעצע פון זיין ענטוויקלונג; אויב מיר זיינען פעהיג אויסצוגעפינען די שייכות וואָס עקזיסטירט לאָמיר זאָגען, צווישען די ווייטע שטרעקען וואָס שיידען אונז אָב פון דעם „מילך וועג" און די זונען־בעוועגונג, אַזוי ווי פון די מאָלעקולען וואָס פילען

אָן דיזעז רוים; אויב, מיט איין וואָרט, די וויסענשאַפֿט פֿון'ם וועלטאַל איז מעגליך, — איז דאָס נאָר דערפֿאַר, ווייל צווישען דיזען אוניווערזום און אונזער מוח, אונזער נערווען־סיסטעם און אונזער אָרגאַניזאַציאָן בכלל, עקזיסטירט אַן עהנליכקייט אין דער צוזאַמענשטעלונג.

ווען אונזער מוח וואָלט געווען צוזאַמענגעשטעלט פֿון אַן אַנדער שטאָף ווי דער, וואָס שטעלט צוזאַמען דעם אוניווערזום פֿון די זונען, די שטערען, די פֿלאַנצען און די אַנדערע חיות; ווען די געזעצע מכח די וויבראַציאָנען פֿון די מאָלעקולען און די כעמישע פֿערוואַנדלונג אין אונזער מוח און אין אונזער רוקען־מאַרך, וואָלטען זיך אונטערשיידעט פֿון די געזעצע, וואָס עקזיסטירען אויסערהאַלב פֿון אונזער פלאַנעט; ווען דאָס ליכט, וואָס לויפֿט דורך אין רוים צווישען די שטערען און מיין אויג וואָלט אונטערוואָרפֿען געוואָרען אַנדערע נאַטור־געזעצע ווי די, וואָס עקזיסטירען אין מיין אויג, אין מיין זעה־נערוו און אין מיין מוח, — וואָלט איך קיינמאָל ניט געקענט וויסען דעם אמת וועגען אוניווערזום און די געזעצע, וואָס פֿיהרען איהם, וועהרענד איצט ווייסען מיר גענוג, אום צו קענען פֿאָראויסזאָגען אַ גאַנצע מאַסע פֿון זאַכען, און די געזעצע גופא, וועלכע גיבען אונז די מעגליכקייט דאָס פֿאָראויסצוזאָגען, זיינען ניט מעהר און ניט ווייניגער ווי די שייכות צווישען אונזער מוח און דעם אוניווערזום.

אָט טאַקי דערפֿאַר איז עס ניט נאָר אַ ווידערשפרוך צו ריידען פֿון דעם וואָס איז ניט מעגליך צו קענען דאַן, ווען עס האַנדעלט זיך פֿון עטוואָס וואָס איז דערווייל אונבעקאַנט, נאָר אדרבה, עס איז גיכער צו גלויבען, אַז אין דער נאַטור איז ניטאָ קיין זאַך וואָס זאָל ניט האָבען זיין גלייכען אין אונזער מוח — אַ טהייל, אַ שטיק פֿון דערזעלבער נאַטור, וועלכע איז צוזאַמענגעשטעלט פֿון דיזעלבע פֿיזישע און כעמישע עלעמענטען. עס איז דאַרום ניטאָ קיין זאַך אין דער נאַטור, וואָס מוז אויף אייביג בלייבען אונבעקאַנט, דאָס הייסט וואָס זאָל ניט קענען געפֿינען אַן אָבשפיגלונג אין אונזער מוח.

אין גרונד גענומען, אַז מען רעדט פֿון דעם וואָס איז ניט ערקענבאַר, הייסט אייגענטליך זיך אונבעוואוסטערהייט אומקעהרען צו די גרויסע פֿראַזען פֿון די רעליגיאָנען; און טאַקי מחמת דעם וואָס די רעליגיעזע וועלען מן הסתם אויסניצען דיזען טעות, וואָס ספענסער האָט געמאַכט, לאָזען מיר זיך אַריין אין דיזע, אַביסעל צו שווערע איינצעלהייטען. אָננעהמען ספענסער'ס „אונערקענבאַרעס", הייסט זיך פֿאָרשטעלען, אַז עס איז דאָ אַ קראַפֿט, וועלכע איז אַסך העכער ווי די כחות, וואָס אַרבייטען אין אונזער שכל און דריקען זיך אויס אין דער

טהעטיגקייט פון אונזער מוח, וועהרענד קיין זאך, לחלוטין קיין זאך ערלויבט אונז ניט זיך פארצושטעלען אזא קראפט. פאר דעם נאטוראליסט זיינען די בעגריפע: „אבסטראקט", „אבסאלוטער", „גאט", „דאס אונערקענבארע" אלץ איין און דיזעלבע השערה, פאר וועלכער לאפלאס האט ניט געהאט קיין שום נויטווענדיגקייט אין זיין וועלט סיסטעם, און וועלכע איז פאר אונז פונקט אזוי איבעריג, אום צו קענען ערקלעהרען ניט נאר דעם אוניווערזום, נאר אויך דאס לעבען אויף אונזער ערד־קוגעל, מיט אלע איהרע מאניפעסטאציאנען. עס איז א לוקסוס־זאך, אן איבעריגע, אונניצליכע שטיק געביידע, א זאך וואס האט אבגעלעבט איהר צייט און דארף פערגעסען ווערען.

* * *

אחוץ דעם טעות מכח דאס „אונערקענבארע", וואס מיר האבען שוין אנגעצייגט אין אונזער פריהערדיגען ארטיקעל, גיט אונז ספענסער'ס פילאזאפיע די מעגליכקייט זיך אבצוגעבען רעכנונג פון אלע נאטור־ערשיינונגען, די פיזישע, ביאלאגישע, פסיכישע, היסטארישע און מאראלע, זיך אימער האלטענדיג אן דער וויסענשאפטליכער, אינדוקטיווער מעטהאדע, וואס ציהט די שליסע פון איין פאקט אויף'ן צווייטען.

אז איהר לייענט זיינע ווערקע, זעהט איהר, ווי אזוי דיזע אלע פאקטען, וואס זיינען אזוי פערשידען און וועלכע געהערען צו אזוי פיעל בעזונדערע וויסענשאפטען, בינדען און קייטלען זיך פונדעסטוועגען צוזאמען; ווי אזוי אלע זיינען די אויסדריקע פון דיזעלבע פיזישע כחות, און ווי אזוי מען פערשטעהט זיי און מען אורטהיילט איבער זיי, אויב מען בענוצט זיך נאר בסדר מיט דיזעלבע מעטהאדען ווי צו אורטהיילען, פונקט ווי זיי וואלטען געווען פיזישע ערשיינונגען.

איז דערפון געדרונגען, אז אלע שליסע, וואס ספענסער האט אויף אזא אופן, דורך דער דאזיגער מעטהאדע, געצויגען, זיינען ריכטיג און וואהר? אז ער האט תמיד פאלשטענדיג אנגעווענדעט די גוטע מעטהאדע? — געווים ניט! צי דאס איז א בוך פון ספענסער אדער פון אן אנדער דענקער, עס בלייבט אימער פאר אונז אליין, פאר אונזער אייגענעם שכל, צו זעהן, אויב דער פערפאסער ציהט די ריכטיגע שליסע, אויב ער בלייבט טריי זיין אייגענע מעטהאדע. אויף אזא אופן נאר קען די וויסענשאפטליכע מעטהאדע אויסזעהן ווי עס דארף צו זיין.

זי צווינגט דעם פערפאסער אוועקצושטעלען זיינע פאקטען און זיינע שליסע אזוי, אז איהר זאלט זיי קענען אבשאצען און בעאורטהיילען מיט אייער אייגענעם פערשטאנד. דאס איז ניט קיין גאט וואס רעדט צו אייך, עס

איז אייער גלייכען, אַ מענש ווי איהר, וואָס דענקט און אורטהיילט און וויל, אַז איהר זאָלט טהאָן דאָסזעלבע.

נו, כל זמן ספּענסער האָט צו טהאָן מיט פיזיק, כעמיע, ביאָלאָגיע און זאָגאַר פּסיכאָלאָגיע (ס'הייסט אונזערע זעעלען־בעוועגונגען, די אַרט און וויזע ווי אַזוי מיר פיהלען, דיינקען און האַנדלען), זיינען זיינע שליסע כמעט שטענדיג ריכטיג. — אָבער אַז ער קומט צו דער סאָציאָלאָגיע (געזעלשאַפטס־לעהרע) און צו דער סאָציאַלער מאָראַל, בעקומט שוין די זאַך אַן אַנדער פּנים.

* * *

ביז דאַן האָט ער געזוכט — און ער האָט געפונען. דאָ — מען דערפיהלט עס באַלד פון אָנהויב — האָט ער שוין פּיקס און פּאַרטייגע אידעען: די אידעען פון'ם בורזשואַזען ראַדיקאַליזם, וואָס ער האָט ענטוויקעלט זייט 1850, אין זיין „סאָשיאַל סטאַטיקס", איידער ער האָט נאָך אָנגעפאַנגען אויסצואַרבייטען דעם סיסטעם פון זיין פילאָזאָפיע. און דערצו האָט ער נאָך זייט דעמאָלט געענדערט די דאָזיגע אידעען, נאָך אין אַ שטאַרקערען בורזשואַזען זין.

עס פערשטעהט זיך, אַז ביי יעטוועדער וויסענשאַפטליכער פאָרשונג האָט יעדער איינער שוין, באַלד אין אָנפאַנג, אַ געוויסע פאָרשטעלונג — אַ השערה, וואָס ער וויל ערפאָרשען, ענטוועדער מיט דעם צוועק זי פעסטצושטעלען אָדער זי צו פערוואַרפען. און זאָגאַר אין נאַטור־וויסענשאַפטען קומט אַמאָל פאָר, אַז דער פאָרשער אַליין איז שטאַרק פערליעבט אין זיין היפּאָטהעזע, אין זיין השערה, אין דער צייט וואָס די אַנדערע, די זייטיגע מענשען זעהען גאַנץ גוט די פעהלערען.

אָבער אַסך ערגער איז נאָך אין אַלצדינג וואָס האָט צו טהאָן מיט'ן לעבען פון די געזעלשאַפטען. אין דעם דאָזיגען ענין האָט יעדער איינער, זיך נעהמענדיג צו דער פאָרשונגס־אַרבייט, שוין זיין אייגענעם אידעאַל פון אַ געזעלשאַפט. פון זיין לעבען און זיין ערפאַהרונג האָט ער שוין אַרויסגעשעפּט אַ געוויסען אופן, ווי אַזוי צו דענקען און צו אורטהיילען מכח די פּריווילעגיען פון פערמעגען און געבורט, וועלכע ער בעזיצט אָדער ער פערוואַרפט; ער האָט זיך שוין זיין מאָס פאַר די קלאַסען, פאַר די פערשידענע טהיילען פון דער געזעלשאַפט; ער איז בעאיינפלוסט פון טויזענדער זאַכען, וואָס קומען פון זיין צירקעל, פון'ם קרייז, אין וועלכען ער לעבט. און אַזוי ווי די וויסענשאַפטען, וואָס גיבען זיך אָב מיט די געזעלשאַפטליכע ערשיינונגען, זיינען נאָך אין זייער קינדהייטס־צושטאַנד, און אַזוי ווי ספּענסער איז געווען דער ערשטער וואָס האָט

ריכטיג אָנגעווענדעט אַ וויסענשאַפטליכע מעטהאָדע צו ערקלערען דיזע סאָציאַלע ערשיינונגען, איז עס גאַנץ נאַטירליך, אַז ער האָט זיך ניט געקענט בעפרייען פון'ם איינפלוס פון די בורזשואַזנע אידעע פון זיין קרייז.

אָט אַזוי קומט עס כסדר פאָר, אַז מען ווערט איינפאַך ערשטוינט פון די שליסע, צו וועלכע ספּענסער קומט. פונקט ווי מען בעוואונדערט זיינע אָנדייטונגען אין די „פּרינציפּען פון ביאָלאָגיע", אַקוראַט אַזוי דערפיהלט מען גלייך די ענגקייט פון זיינע אַנשויאונגען בשעת ער רעדט, למשל, מכח דעם שייכות צווישען קאַפּיטאַל און אַרבייט אין דער געזעלשאַפט.

* * *

עס וועט זיין גענוג אָנצוגעבען איין זעהר וויכטיגען ביישפּיעל. ספּענסער איז ערצויגען געוואָרען אין דער בורזשואַזער און רעליגיעזער אידעע פון גערעכטער בעלוינונג, פון „שכר ועונש". יעדען איינעם ווי ער פערדיענט זיך: איהר האָט שלעכט געהאַנדעלט — וועט מען אייך בעשטראָפען; איהר זייט אַ גוטער, זעהר פעהיגער אינזשעניר — וועט אייך דער בעל הבית אייערער מוסיף זיין אַ שילינג אַ וואָך אויף אייערע שכירות... ספּענסער גלויבט, על כל פנים, אין דעם, און אויף אַזאַ אופן ווערט דער דאָזיגער פּרינציפּ פון „גערעכטער בעלוינונג" ביי איהם אַ נאַטור־געזעץ.

וואָס איז שייך צו קינדער, צו יונגע מענשען, איידער זיי זיינען אימשטאַנדע זיך אַליין צו ערנעהרען, דאַרף די בעלוינונג, זאָגט ער, ניט זיין פּראָפּאָרציאָנעל צו זייערע כחות; דאָס איז אונפערמיידליך, עס מוז אַזוי זיין. אָבער „צווישען ערוואַקסענע מענשען מוז אָנגעווענדעט ווערען דאָס געזעץ, לויט וועלכען דאָס געצאָהלטס, די בענעפיטס וואָס מען קריגט, דאַרפען זיין פּראָפּאָרציאָנעל צו די פערדיענסטען, צו דעם, וואָס יעדער איינער טהוט אויף, די פערדיענסטען ווערען אָבגעמאָסטען דורך די כחות, וואָס יעדער איינער האָט זיך אַליין אויפצוהאַלטען.

און ווייטער זאָגט ער: „דאָס זיינען די געזעצע, נאָך וועלכע די סאָרטען עקזיסטירען; און אויב מיר גיבען צו, אַז עס איז ווינשענסווערטה, אַז אַזאַ און אַזאַ מין זאָל עקזיסטירען, זאָל אויפגעהאַלטען ווערען ביים לעבען, — איז עס אונזער פליכט זיך צו אונטערוואַרפען דיזע געזעצע, וועלכע מיר קענען אָנרופען האַלב־עטהישע אָדער זאָגאַר עטהישע." („דזשאַסטיס", זייטע 4).

ווי מען זעהט אַלזאָ, פּאַסט אָט די גאַנצע שפּראַכע, מיט זיין איי־דעע פון בעלוינונג, געזעץ, פליכט גאָרניט פאַר אַ נאַטוראַליסט. דאָס רעדט שויז צו אייך ניט אַ פאָרשער, אַ בעאָבאַכטער פון דער נאַטור; דאָס זיינען די רייד פון אַ שרייבער פון געזעץ, פון פּאָליטישע עקאָנאָמיע, וועלכער לערנט אייך דרך ארץ.

נו, די זאַך ערקלעהרט זיך גאַנץ איינפאַך: ספּענסער קען דעם סאָציאַליזמוס. ער פערוואַרפט איהם זאָגענדיג, אַז ווען יעדער איינער וועט ניט בעלוינט ווערען שטריינג נאָך זיין אַרבייט, נאָך זיינע פער־דיענסטען, וועט די געזעלשאַפט דורך דעם אָבשטאַרבען. און כדי פעסט צו שטעלען דיזען פּרינציפּ, אָן וועלכען ער האַלט זיך אַזוי שטאָל און אייזען און וועלכער איז ביי איהם אין די אויגען גאַר אונבעשטרייטבאַר, זוכט ער דערפון צו מאַכען אַ נאַטור־געזעץ. דאָס צווינגט איהם אַוועק־צוּוואַרפען אויף אַ ווייל די וויסענשאַפטליכע מעטהאָדע, און דאָס גיט אונז אויך גלייך די מעגליכקייט צו דערקענען זיין טעות.

* * *

די וויסענשאַפט פון די געזעלשאַפטען — די מאָדערנע סאָציאָלאָגיע בענוגענט זיך שוין ניט מעהר, צו בעשטימען אויף אַ געוויסען אופן „די גייסטעס־געזעצע", ווי די העגעליאַנער האָבען עס געטהאָן. זיי קאָמט'ן שטודירט זי די פערשידענע שטופען, וואָס די מענשהייט האָט דורכגע־מאַכט, זייט די ווילדע צייטען פון דער שטיין־פּעריאָדע ביז אויף היינ־טיגען טאָג, און זי ענטדעקט אויף אַזאַ אופן, אַז אין אונזערע מאָדערנע אינסטיטוציאָנען געפינט זיך אַ גאַנצע מאַסע פון איבערבלייבאַכצען, שיריים פון אַזעלכע אינסטיטוציאָנען, וואָס האָבען נאָך עקזיסטירט אין דער שטיין־פּעריאָדע. אונזערע רעליגיאָנען, אונזערע געזעץ־ביכער, אונ־זערע מנהגים אַרום די טויטע, די גרויסע יעהרליכע ימים טובים, אונ־זערע צערעמאָניעס — אַלצדינג איז נאָך פול מיט שטיקלאַך פון די אַמאָליגע, אַלטע צייטען. און נור דאַן, ווען מען שטודירט די עוואָלו־ציאָן, די רעגעלמעסיגע ענטוויקלונג פון די אינסטיטוציאָנען און די אַבערגלויבענס, קומט מען דערצו, צו פעראַכטען אונזערע געזעצליכע, שטאַאַטליכע, רעליגיעזע און אַנדערע סאָרטען אינסטיטוציאָנען, און אין דערזעלבער צייט אויך אויסצוגעפינען די צוקינפטיגע ענטוויקלונג פון אונזערע געזעלשאַפטען.

ספּענסער האָט אַזוי געטהאָן, אָבער ער האָט ניט געקענט קיין אַנדערע אינסטיטוציאָנען אויסער די, וואָס מען קען בעגעגענען אין ענג־לאַנד, ביי די גרויסע מאַיאָריטעט פון די ענגלענדער. אַחוץ דעם האָט

ער ניט געקענט די מענשען. ער האט ניט גערייזט (בסך הכל איז ער געוועזען איינמאל אין די פעראייניגטע שטאאטען און איין מאל אין איטאליען, וואו ער האט זיך געפיהלט אונגליקליך אין א קרייז, וואס איז ניט געוועזען זיין איינגעוואוינטער ענגלישער קרייז), און ער האט קיינמאל ניט פערשטאנען דעם אינסטיטוציאנען־גייסט פון די ניט ציוויליזירטע פעלקער.

אט טאקי מחמת דעם בעגעגענען מיר כסדר אין זיין „סאציאלאגיע" און אין זיין „עטהיק" בעהויפטונגען, וואס זיינען אבסאלוט פאלש, סיי דארט, וואו עס האנדעלט זיך צו ערקלערען די אלטע מנהגים, סיי דארט וואו עס איז א פראגע פון דער צוקונפט.

אויב דער קאמוניסטישער אנארכיסט האט דאס רעכט צו מאכען ספענסער'ן די פארווירפע וואס מיר האבען דערמאנט אין פאריגען ארטיקעל, — מוז מען אבער דאך צוגעבען, אז זיינע סאציאלאגישע און עטהישע קאנצעסיאנען (די געזעלשאפטליכע מאראל) זיינען אסך פארטגעשריטענער ווי די נאכגעבונגען, וואס מען געפינט אין אלע שטאאטסטהעאריען פון דער געזעלשאפט, און וועלכע זיינען ביז אויף היינטיגען טאג געמאכט געווארען פון אלע בורזשואזנע שרייבער.

פון זיין געלעהרטער אנאליזע (צוגלידערונג) קען מען ציהען פאלגענדען שלום: אז די ציוויליזירטע געזעלשאפטען שטרעבען דערצו, זיך פאלשטענדיג פריי צו מאכען פון אלע אלטע איבערגעבליבענע רעליגיעזע, הערשאפטליכע און מיליטערישע אינסטיטוציאנען, וואס עקזיסטירען נאך אין אונז עד היום.

אויף ווי וויט מען קען פאראויסזעהן די צוקונפט, שטודירענדיג די פערגאנגענהייט, שטרעבען די מענשליכע געזעלשאפטען צו א צושטאנד, אין וועלכען דער גייסט פון מלחמה און דער מיליטערישער בנין אין גאנצען וועלען אבטרעטען זייער פלאץ פאר דעם גייסט פון אינדוסטריע און פאר אן ארגאניזאציאן, וועלכע וועט זיין בעגרינדעט אויף די גגעגנזייטיגקייט און אויף די פרייוויליגע קאאפעראציאן. און אויף אזוי וויט ווי די אלטע קריעגערישע אינסטיטוציאנען — קעניגטהום, אריסטאקראטיע, ארמעע, שטאאט — וועלען וואס ווייטער אלץ מעהר פערשווינדען, וועט אויך וואקסען אין דער געזעלשאפט דער אלטרואיסטישער, געמיינשאפטליכער גייסט. פונקט ווי די געזעלשאפט — און אין דעם געהט זיך ספענסער צונויף מיט די אנארכיסטען וועט קומען צו א צושטאנד, אין וועלכען די טהעטיגקייט פון יעדען איינציגען וועט שוין מעהר ניט האבען אלם צוועק צו פערשקלאפען די אנדערע, נאר אדרבה זי וועט בייטראגען דערצו, צו פערגרעסערען דאס וואהלזיין פון אלעמען און צו

גאַראַנטירען די אונאָבהיינגיגקייט פֿון יעדען איינעם; און דאָס וועט גע־שעהן אָהן אירגענד וועלכען אויסערליכען דרוק, נאָר דורך די געזעל־שאַפֿטליכע איינפֿיהרונגען גופא.

דאָרט, וואו אַלע טהעאָרעטיקער פֿון דער שטאַאַטס־אידעע האָבען געפּריידיגט דיסציפּלין, אונטערוואָרפֿענהייט, קאָנצענטראַציאָן פֿון דער שטאַאַטס־מאַכט, האָט ספּענסער פֿאָראויסגעזעהן די בעזייטיגונג פֿון שטאַאַט, די בעפֿרייאונג פֿון'ם אינדיווידואום, די פֿאָלשטענדיגע פֿרייהייט. און כאָטש ער אַליין איז געווען אַ בורזשואַ, אַן אינדיווידואַליסט, שטעלט ער זיך אָבער ניט אָב ביי דער שטופֿע פֿון אינדיווידואַליזמוס, וועלכע איז דער אידעאַל פֿון דער איצטיגער בורזשואַזיע: ער זעהט ווי אַזוי די פֿרייע קאָאָפּעראַציאָן (דאָס וואָס מיר רופֿען דער „פֿרייער קאָמו־ניסטישער אָבמאַך") שפּרייט זיך אויס איבער אַלע צווייגען פֿון דער מענשליכער טהעטיגקייט און פֿיהרט די געזעלשאַפֿט צו דער פֿאָל־שטענדיגער ענטוויקלונג פֿון דער מענשליכער פּערזאָן, מיט אַלע איהרע פּערזענליכע, אינדיווידועלע שטריכען — צו דער „אינ־דיווידואַציאָן", די פֿעראיינצעלנונג, ווי ספּענסער רופֿט עס.

* * *

אַזוי ווי די ערד איז דאָס אייגענטהום פֿון'ם כלל, פֿון אַלעמען, און אַלצדינג וואָס זי גיט אַרויס בעלאַנגט דעריבער צו דער געזעלשאַפֿט — ניט צום איינצעלנעם — וועט ניט נייטיג זיין, דיינקט ספּענסער, (און אין דעם האָט ער, פֿערשטעהט זיך, אַ טעות) אָנצוריהרען דאָס אינדי־ווידועלע אייגענטהום אין דער אינדוסטריע. די פֿרייוויליגע, פֿערנינפֿטיגע קאָאָפּעראַציאָן וועט זיין גענוג. עס מוז בלויז בעמערקט ווערען, אַז אונ־טער קאָאָפּעראַציאָן מיינט ספּענסער ניט די שעהר־האָלדער קאָמפּאַניס פֿון פֿערטען שטאַנד, וועלכע רופֿען זיך היינט צו טאָג קאָאָפּעראַציאָן. מיט דעם וואָרט „קאָאָפּעראַציאָן" פֿערשטעהט ער די פֿעראייניגטע כחות פֿון די איינצעלנע, סיי צו פּראָדוצירען, סיי צו קאָנסומירען צוזאַמען. אָהן דיזע אידעען פֿון פּראָפֿיט און פֿון עקספּלאָטאַציע דורך די שעהר־האָל־דערס, וואָס איז אייגענטליך די נשמה, דער עיקר פֿון די איצטיגע קאָ־אָפּעראַציעס. ער זעהט דאָס וואָס אַנארכיסטען רופֿען: אַ „פֿרייער צירקעל."

דאָס וועט זיין אַ געזעלשאַפֿט, זאָגט ער, „אין וועלכער דאָס אינדי־ווידועלע לעבען וועט געטריבען ווערען זיך אויסצובריייטען וואָס מעהר, געהענדיג האַנד אין האַנד מיט'ן לעבען אין דער געזעלשאַפֿט, און דאָס געזעלשאַפֿטליכע לעבען וועט ניט האָבען קיין שום אַנדער צוועק נאָר אויפֿצוהאַלטען די פֿאָלשטענדיגסטע ענטוויקלונג פֿון'ם אינדיווידועלען

לעבען." ער האָט שוין אַזוי געקענט געהן ביז צום „פֿרייען קאָמוניסטישען איינפֿערשטעהן־זיך", וועמענס ציעל איז די ברייטסטע ענטוויקלונג פֿון'ם אינדיווידועלען לעבען, — די העכסטע „אינדיווידואַציאָן", פֿער־איינצעלונג, ווי ספּענסער רופֿט עס אָן אין געגענזאַץ צום „אינדיווידואַ־ליזמוס". אונטער אינדיווידואַציאָן פֿערשטעהט ער די פֿאָלקאָמענסטע ענטוויקלונג פֿון יעטוועדען'ס פֿעהיגקייטען, און ניט דעם נאַרישען אינ־דיווידואַליזמוס פֿון דעם בורזשואַ, וועלכער דרש'ענט: יעדער פֿאַר זיך און „גאָט פֿאַר אַלעמען".

נאָר אַלס אמת'ער בורזשואַ בעגעגענט זיך ספּענסער אויף יעדען ווינקעלע מיט'ן שרעקענס־בילד פֿון'ם „פֿוילענצער", וועלכער וועט אויפֿ־הערען צו אַרבייטען, ווען זיין עקזיסטענץ וועט זיין פֿערזיכערט אין אַ קאָמוניסטישער געזעלשאַפֿט. איבעראַל האָט ער געזעהן דעם „לאַופֿער", דעם היימלאָזען „טרעמפּ", וואָס וועט ליגען ביי דער טהיר פֿון אַ קלוב און וועט אָבוואַרטען ביז וואַנען דער בורזשואַ וועט אַרויסקומען, כדי איהם צו העלפֿען אַריינגעהן אין זיין קאַרעטע און אויסבעטלען ביי איהם (אָה, וואָס פֿאַר אַן עלענדע בריאה!) אַ פּעני! אַזוי רייבט מען זיך אָפֿט די אויגען, בשעת מען לייענט ספּענסער'ן, און מען מוז זיך פֿרעגען, צי איז דאָס טאַקי ער, אַזאַ אינטעליגענטער מאַן ווי ער איז, וואָס שיסט מיט אַזעלכע מאָדנע קוילען אויף דעם באַרוועסען; צי איז דאָס ווירקליך ספּענסער, וועלכער איז אַזוי שטאַרק ברוגז דערפֿאַר, וואָס ער איז פֿער־פֿליכטעט צו געבען אַן עקזעמפּלאַר פֿון זיינע ווערק אומזיסט אין דער ביבליאָטהעק פֿון ברימיש מוזעאום, אָדער וואָס גראַמבעלט אַזוי געגען די אומזיסטע ערציהונג פֿאַר אַלעמען?!...

דער בעשריינקטער גייסט פֿון'ם בורזשואַ קומט אויף אַזאַ אופֿן אַרויס אין רעכטען מיטען פֿון די העכסטע אויפֿפֿאַסונגען — און דעריין האָט ספּענסער אַ מערקווירדיגען צוזאַמענהאַנג, אַ שייכות מיט פֿוריע'ן, מיט יענעם טאַלאַנטפֿולען מאַן, וועלכער האָט אויך אָפֿט געמאַכט אַזעלכע קרעמערישע חשבונות אין רעכטען מיטען זיינע שעהנסטע איבערבליקען. מען דאַרף אויך ניט פֿערגעסען די קאָלעקטיוויסטען, וועלכע האָבען אויך דיזעלבע מורא פֿאַר'ן „פֿוילענצער", מעהר ניט זייער מורא איז פֿער־שלייערט מיט אַסך פּוסטע רייד און מיט פֿאַרמולען!

* * *

אָבער פּרובירט נאָר ענדערן ספּענסער'ס שליסע, דאָרט וואו ער רעדט מיט צופֿיעל זיכערהייט געגען דעם, וואָס די פֿאָרשונג פֿון די מענ־שען לערענט אונז. אונטערזוכט טיעפֿער זיין שטאַרקסטען בורזשואַזען

געדאנק, אום צו דערגעהן די אמת'ע אורזאכע, וואס האט איהם געפיהרט דערצו — און וואס וועט אימער זיין דער האס געגען יעדען דרוק אויף דעם מענשען'ס פולע און פאלשטענדיגע פרייהייט, דער וואונש, ארויס־צורופען אין'ם מענשען די גרעסטע סומע פון איניציאטיווע, פון פרייהייט און פון צוטרויען אין זיינע אייגענע כחות. פעררי‌כט נאר דעם סיסטעם, דארט וואו ספענסער האט זיך ניט פערטיעפט גענוג אין די פאלגען פון'ם מאדערנעם קאפיטאליזמוס. זוכט דעם וואהרען גרונד פון זיין רעספעקט פאר דעם אייגענטהום, וואס וועט שטענדיג זיין, אזוי ווי ביי פרודהאן'ן, די שנאה צום שטאאט און די מורא פאר'ן מאנאסטיר און פאר דער קא־זארמע. פרובירט נאר מאכען די אויסבעסערונגען — און דאס איז די שעהנקייט און די מעלה פון יעדע אינדוקטיווע, וויסענשאפטליכע פאר־שונג, וואס איהר קענט פעררי‌כטען די פעהלערן, ניט אנריהרענדיג דאס גאנצע — און איהר וועט געפינען ביי ספענסער'ן א געזעלשאפטליכען סיסטעם, וואס איז זעהר שטארק עהנליך צו דעם סיסטעם פון די קאמו־ניסטישע אנארכיסטען.

אויב די אנארכיסטען־אינדיווידואליסטען, אזוי ווי טאקער, האבען אנגענומען ספענסער'ן ווי ער שטעהט און געהט, מיט זיין בורזשואזען אינדיווידואליזמוס פאר דאס אינדוסטריעלע אייגענטהום און זיין בורזשואזע אידעע פון „בעלוינונג", האבען זיי גיבער אנגענומען דאס ווערטליכע פון זיין סיסטעם, ניט דעם גייסט דערפון. ווייל עס איז נור גענוג צו מאכען די אויסבעסערונגען, וועלכע ספענסער אליין ערלויבט אונז צו מאכען, דערמיט וואס ער האט אונז געגעבען זיין פרייע „קאאפעראציאן" און זיין אנגריף אויף די אינדיווידועלע בעלי בתים, די פערכאפער פון דער ערד, — און מיר קומען צו אונזערע שליסע. דאס האבען אויך מיט הארצוועהטאג עראינערט אייניגע גרויסע ענגלישע צייטונגען אין זייערע הספדים, וואס זיי האבען געמאכט נאך ספענסער'ס טויט.

אין אלע טהעאריען פון דער געזעלשאפט, וואס די פילאזאפען הא־בען אונז ביז יעצט געגעבען, ווערט דער אינדיווידואום, דער איינצעלנער אויפגעאפפערט פאר'ן שטאאט. קאמט, נאך קאנט'ן און פיעלע אנדערע, האט געהאט דעמזעלבען טעות, און די דייטשע מעטאפיזיקער האבען געלויבט און געגריסט און אויף א ווילדען אופן פערגעטערט דעם שטאאט.

ספענסער'ס סיסטעם איז דאס ערשטע, וואס בעפרייט זיך, פון איין זייט, פון יעדען רעליגיעזען אבערגלויבען, פון יעדע מעטאפיזישע הע־כערע קראפט, און פון דער אנדער זייט ערקלעהרט עס פראסט־פשוט און גאנץ פריי און אפען, אז קיין העכערע פון'ם איינצעלנעם איז ניטא.

דער שטאַאַט פֿערנעהמט שוין מעהר ניט דעם אויבען־אַן, דעם ערשטען פּלאַץ, אַלס צוועק פֿון דער מענשליכער ענטוויקלונג („נוסח אשכנז" — ווי די דייטשען ווילען האָבען), אדרבה, דער אינדיווידואום, דער איינצעלנער קומט צום אַלעם ערשטען אין בעטראַכט; ער איז דער אמת'ער יחסן, און ער אַליין קען זיך אויסקלייבען וואָס פֿאַר אַ געזעלשאַפֿט ער וויל; ער אַליין קען בעשטימען, אויף ווי ווייט ער וויל זיך הינגעבען, ווערען אַ טהייל פֿון דער דאָזיגער געזעלשאַפֿט.

ספּענסער לערנט אונז, אַז מיר דאַרפֿען אין'ם מענשען בעקעמפֿפֿען די צו גרויסע מאָס פֿון אונטערוואַרפֿענהייט, דאָס נאָכשלעפּען זיך צוזאַ־מען מיט דער גאַנצער סטאַדע — אָבער לחלוטין ניט זיין זעלבסשטענ־דיגקייט; וועהרענד אַלע רעליגיאָנען און אַלע געזעלשאַפֿטליכע סיסטעמען האָבען אויסדריקליך בעקעמפֿפֿט דעם גייסט פֿון זעלבסטשטענדיגקייט, מורא האָבענדיג, זיי זאָלען חלילה ניט מאַכען קיין רעבעלען.

צום אונגליק בלייבט ספּענסער אויך דאָ ניט געטריי צו זיך אַליין. אָט מאַכט ער אַ רעוואָלוציאָנערע בעהויפּטונג — און טאַקע תיכף ומיד איילט ער זיך אונטער, זי אָבצושוואַכען, זי מילדער צו מאַכען, דורך דעם וואָס ער לייגט פֿאַר אַ קאָמפּראָמיס. און קוים האָט ער זיך נאָר אריינגעלאָזט אין אַזאַ וועג, איז ער שוין געצוואונגען צו געהן פֿון איין קאָמפּראָמיס צום צווייטען, אַזוי, אַז ער האָט סוף כל סוף קאָמפּראָמי־טירט זיין גאַנץ ווערק.

* * *

אָט דאָס זיינען, אין קורצען, די דייטליכסטע שטריכען פֿון ספּענ־סער'ס אַרבייט.

אויפֿשטעלען אַ ס י נ ט ה ע ט י ש ע פֿילאָזאָפֿיע, וואָס נעהמט אַרום דעם סך־הכל פֿון די מענשליכע קענטניסע און וואָס ערקלעהרט אַלע נאַטור־ערשיינונגען, אַזוי גוט ווי דאָס גאַנצע אינטעלעקטועלע לעבען פֿון'ם מענשען און פֿון די געזעלשאַפֿטען — דאָס איז אַן אונגעהייער גרויס ווערק. ספּענסער האָט עס צושטאַנדע געבראַכט.

אָבער, אין דערזעלבער צייט וואָס מיר אָנערקענען די גרויסע נוצען, וואָס ער האָט געבראַכט, וואָלט עס פֿונדעסטוועגען געווען פֿאַלש, זיך צו לאָזען הינרייסען פֿון אונזער בעגייסטערונג אויף אַזוי ווייט, צו גלויבען, אַז ספּענסער'ס ווערק ענטהאַלט ווירקליך די לעצטע רעזולטאַטען פֿון די וויסענשאַפֿטען און פֿון דער אינדוקטיווער מעטהאָדע, אָנגעווענדעט אויף'ן מענשען. דער עיקר, די הויפּט אידעע פֿון דיזען ווערק איז ריכטיג. אָבער בשעת'ן אָנווענדען איז זי פֿיעלע מאָל פֿערדאָרבען געוואָרען צוליעב

פֿערשידענע אורזאַכען. עטליכע ביישפּיעלע האָבען מיר אין דיזע אַרטיקלען געבראַכט. וועגען די אַנדערע, אַזוי ווי די פֿעהלערהאַפֿטע מעטהאָדע פֿון אַנאַלאָגיען, פֿערגלייכונגען און איבערהויפּט די צו גרויסע, איבערטריבענע געוויכט, וואָס ווערט געלייגט אויף׳ן קאַמפּף אום׳ס דאַזיין צווישען די אינדיווידועןפֿון זעלבען סאָרט, און די קנאַפּע אויפֿמערקזאַמקייט, וואָס ווערט געגעבען דער „געגענזייטיגער הילפֿע״ — אַן אַנדער פּרינציפּ פֿון דער נאַטור — האָבען מיר גערעדט אין דער בראָשורע „די מאָדערנע וויסענשאַפֿט און די אַנאַרכיע״.

מיר קענען ניט אָננעהמען אַלע שליסע, צו וועלכע ספּענסער קומט מיר מוזען זאָגאַר אויסבעסערען דעם גרעסטען טהייל פֿון זיין „סאָציאָלאָגיע״, אַזוי ווי דער רוסישער שרייבער מיכאַילאָווסקי האָט עס געטהאָן אין בעצוג צו דער טהעאָריע פֿון פּראָגרעס. דאָ קומט אונז אויס צו בלייבען טריי דער וויסענשאַפֿטליכער מעטהאָדע; דאָרט מוזען מיר זיך בעפֿרייען פֿון געוויסע פֿאָראורטהיילע; אָדער מאַכען אַ טיעפֿערע אונטערזוכונג פֿון געוויסע ערשיינונגען...

אָבער טראָץ דעם אַלעמען בלייבט אַ זעהר וויכטיגער פֿאַקט, וואָס ספּענסער האָט בעוויזען.

אַז מען וויל אויפֿשטעלען אַ סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע פֿון אוניווערזום, פֿון׳ם וועלט־אַל, אַריינגערעכענט אין דעם אויך דאָס לעבען פֿון די געזעלשאַפֿטען, מוז מען נויטווענדיגערווייזע קומען, — ניט נאָר צו דער פֿערניינונג, צו דער אָבלייקענונג פֿון אַ גאָט, אַ בורא, וואָס הערשט איבער דער וועלט; ניט נאָר צו דער אָבלייקענונג פֿון דער אונשטערבליכער זעעלע אָדער פֿון אַ ספּעציעלער לעבעדיג־בלייבענדער קראַפֿט — נאָר מען קומט אויך דערצו צו פֿערניכטען דעם אַנדער גאָט, דעם שטאַאט — די הערשאַפֿט פֿון איין מענשען איבער׳ן צווייטען. מען קומט דערצו, אין דעם וואָס איז שייך צו דער צוקונפֿט פֿון די ציוויליזירטע געזעלשאַפֿטען, — פֿאָראויסצוזעהן די אַנאַרכיע.

אין דעם זין האָט הערבערט ספּענסער פֿיעל בייגעטראָגען, אַז די פֿילאָזאָפֿיע פֿון׳ם יאָהרהונדערט, אין וועלכען מיר האָבען נאָר וואָס אַריינגעטראָטען, זאָל זיין אַן אַנאַרכיסטישע.

בײלאַגע.

ערקלעהרענדע נאָטיצען

(אייניגע ביאָגראַפֿיען פֿון אויטאָרען און טעכנישע טערמינען בענוצט אין׳ם בוך.)

אינדוקטיוו-דעדוקטיווע מעטהאָדע — די מעטהאָדע פֿון דער מאָדערנער וויסענשאַפֿט, וועלכע לאָזט זיך ערקלערען אויף אַזאַ אופן: 1) דורך בעאָבאַכטונג און עקספּערימענטען זוכען מיר זיך צו פֿערשאַפֿען וואָס מעהר קענטניסע איבער אַן ערשיינונג, וועלכע מיר נעהמען זיך אונטער צו שטודירען. 2) דערנאָך דיסקוטירען מיר די געקליבענע פֿאַקטען און זעהען, אויב זיי קענען אונז פֿיהרען צו אַ געוויסען אַלגעמיינעם שלוס אָדער צו אַ געוויסער היפּאָטעזע, וועלכע גיט אונז די מעגליכקייט צו פֿערבינדען אַלע פֿאַקטען איינע מיט די אַנדערע (ווי צ.ב.ש. די היפּאָטעזע, וועלכע לאַפּלאַס האָט געמאַכט, אום צו ערקלערען די פֿאַקטען, וועלכע ער האָט אויסגעפֿונען אין דער פֿאָרם אָדער אין דעם בוי פֿון אונזער פּלאַנעטען-סיסטעם; אָדער דאַרווין׳ס אָבשטאַמונגס-היפּאָטעזע, אום צו צייגען, דאָס אַלע פֿערשידענע מינים פּלאַנצונגען און חיות, וועלכע עקזיסטירען היינט, אָדער וועלכע האָבען עקזיסטירט אין פֿערגאַנגענע געאָלאָגישע פּעריאָדען, האָבען דיזעלבע געמיינשאַפֿטליכע אָבשטאַמונג). 3) דערנאָך ציהען מיר שליסע פֿון דער דאָזיגער היפּאָטעזע, וועלכע גיבען אונז די מעגליכקייט פֿאָראויסצוזעהן נייע פֿאַקטען; און די דאָזיגע שליסע דאַרפֿען אַרויסקומען ריכטיג, אויב אונזער „אינדוקציאָן", ד.ה. דער אַלגעמיינער שלוס, צו וועלכע מיר זיינען געקומען, פֿערבינדענדיג אונזערע געקליבענע פֿאַקטען, איז געוועזען ריכטיג. 4) מיר פֿערגלייכען אונזערע שליסע — דעדוקציאָן — מיט די פֿאַקטען, וועלכע מיר האָבען שוין פֿריהער צונויפֿגעקליבען. אויב עס איז נויטיג מאַכען מיר נייע בעאָבאַכטונגען און עקספּערימענטען, בדי מיר זאָלען זיין זיכער צי די היפּאָטעזע אונזערע איז אין איינקלאַנג מיט דער ווירקליכקייט, און די היפּאָטעזע ווערט אָדער אין גאַנצען פֿערוואָרפֿען אָדער מאָדיפֿיצירט, ביז וואַנען מיר געפֿינען איינע, וועלכע איז אין איינקלאַנג

מיט דעם איצטיגען צושטאַנד פֿון אונזער וויסענשאַפֿט, אויב אַ היפאָטעזע איז אויף אַזאַ אופן בעשטעטיגט געוואָרען, אָנערקענען מיר איהר פֿאַר אַ ט ה ע אָ ר י ע; ווען די טהעאָריע האָט אויסגעהאַלטען אַלע פראָבעס און ווען מיר האָבען ריכטיג אויסגעפֿונען די אורזאַכע אָדער דעם גרונד פֿון דער היפאָטעזע, דאַן רופֿען מיר דאָס אַ נאַטור-געזעץ. אַזוי אָנערקענען מיר די שליסע, וועלכע ניוטאָן האָט געצויגען מכח דער גראַוויטאַציאָן אָדער דער צוציהונגס-קראַפֿט אין וועלט-רוים, אַלס אַ בעוויזענע טהעאָריע, דערפֿאַר ווייל זי איז בעשטעטיגט געוואָרען דורך אַן אונגעהייער גרויסער צאָהל פֿאַקטען, פֿון וועלכע אַסך האָבען אויף דעם ערשטען אויגענבליק אויסגעזעהן ווי אַ ווידערלייגונג פֿון ניוטאָן׳ס טהעאָריע. אָבער טראָץ דעם וואָס מיר ריידען אָפֿטמאָל פֿון דעם גראַוויטאַציאָנס-„געזעץ", איז דער דאָזיגער אויסדרוק ניט אין גאַנצען ריכטיג, ווייל די אורזאַכע פֿון דעם פֿאַקט פֿון גראַוויטאַציאָן איז ביז איצט נאָך ניט אויסגעפֿונען געוואָרען; מיר האָבען איהר בלויז פֿאָראויסגעזעהן.

ד אַ ר ו ו י ן, ט ש אַ ר ל ס (1808-1882), דער אַם מייסטען בעקאַנטער נאַטור-פֿאָרשער פֿון אונזער צייט, די וויסענשאַפֿט האָט איהם צו דאַנקען דעם בעוויז פֿאַר דער פֿערענדערליכקייט פֿון די מינים אין דער וועלט פֿון די פֿלאַנצונגען און חיות, וועלכען ער האָט געגרינדעט אויף אַזאַ געוואַלדיגע מאַסע פֿון פֿאַקטען, אַז די גאַנצע ביאָלאָגישע וויסענשאַפֿט האָט געפֿיהלט די ווירקונג פֿון זיין ווערק. ביפֿאָן און לאַמאַרק האָבען שוין אין דער צייט פֿון 1801-1809 בעשטעטיגט די פֿערענדערליכקייט פֿון די מינים און דעם געמיינשאַפֿטליכען אורשפרונג פֿון אַלע סאָרטען פֿלאַנצונגען און חיות פֿון עטליכע געמיינשאַפֿטליכע אור-עלטערן. דאַרווין האָט אויסגעאַרבייט די דאָזיגע היפאָטעזע אויף אַ וויסענשאַפֿטליכען באַזיס און האָט פֿערזוכט צו בעווייזען, אַז נעהמענדיג אין אָנבעטראַכט די אונגעהייער גרויסע צאָהל פֿון אינדיווידועלע פֿערענדערונגען, וועלכע מאַניפֿעסטירען זיך, אָהן אַן אויפֿהער, אין יעדען מין, וואָלט די נאַטירליכע אויסוואַהל אין דעם קאַמף אום דאַזיין געווען אַ גענוגענדע ערקלערונג פֿאַר דער גראַדענווייזער ענטוויקלונג פֿון אַלע עקזיסטירענדע מינים פֿון פֿלאַנצונגען און חיות — דעם מענשען אויך אַריינגערעכענט — און געקענט אָנגענומען ווערען אַלס די גרונד-אורזאַכע פֿון דער וואונדערבאַרער צופאַסונג פֿון די מייסטע מינים צו די אַרומיגע אומשטענדען. די דאָזיגע ווירקונג פֿון נאַטירליכע אורזאַכען מאַניפֿעסטירט זיך אַזוי דייטליך, אַז מיר האָבען גאָר ניט נייטיג אַריינצומישען אַ פֿיהרענדע קראַפֿט. דאַרווין׳ס טהעאָריען זיינען אויף אַ וואונדערבאַרען און העכסט איינפֿאַכען אופן ערקלערט געוואָרען פֿון פראָפֿעסאָר האָקסלי (פֿאָרלעזונגען צו אַרבייטער). זיינע צוויי הויפט-ווערק זיינען „די ענטשטעהונג פֿון די מינים" (1859) און די „אָבשטאַמונג פֿון׳ם מענשען" (1871).

מ ע נ ד ע ל ע ע ו, ד מ י ט ר י (1834-1907), אַ בעריהמטער רוסישער כעמיסט, וועלכער איז הויפטזעכליך בעקאַנט צוליעב זיין ענטדעקונג פֿון דעם „פעריאָדישען געזעץ פֿון די עלעמענטען". מיר ווייסען, דאָס אַלע קערפערס, וועלכע געפֿינען זיך אויף דער אויבערפֿלעך פֿון דער ערד, צי זיי בעשטעהען פֿון לעבעדיגע צי פֿון טויטע מאַטעריע, זיינען צוזאַמענגעשטעלט פֿון אַן ערך אַכציג אָדער נייצניג פֿערשידענע שטאָפֿען, וועלכע לאָזען זיך ניט צוטהיילען און דערפֿאַר רופֿען מיר זיי „עלעמענטען". די דאָזיגע עלעמענטען פֿעראייניגען זיך איינע מיט די אַנדערע אין אונצעהליגע פֿערבינדונגען. מענדעלעעוו׳ס ענטדעקונג בעשטעהט אין דעם: ווען מיר נעהמען אַ שטיק פאַפיר און מאַכען דערויף אַכט גלייכמעסיגע ליניעס פֿון אויבען נאָך אונטען און דערנאָך צוועלף ליניעס אין דער ברייט, אויף אַזאַ אופן, דאָס

עס ענטשטעהען 96 גלייכע קעסטעלאַך; און ווען מיר צוטהיילען די איינצעלנע עלעמענטען אין די פֿערשידענע קעסטעלאַך, לויט דעם וואַקסענדען צוזאַמענבונד איבער דער פֿערוויקלונג פֿון זייערע מאָלעקולען, ד. ה. פֿון זייערע קלענסטע טהיילכעלאַך, שיינט עס אונז, דאָס אַלע עלעמענטען אין די קעסטעלאַך, וואָס שטעהען איינע אונטער די אַנדערע, האָבען געוויסע געמיינשאַפֿטליכע כעמישע אייגענשאַפֿטען; און אין דערזעלבער צייט געפֿינען מיר, אונטערזוכענדיג די עלעמענטען אין די קעסטעלאַך, וועלכע שטעהען איינע נעבען די אַנדערע, אַז די קראַפֿט פֿון די דאָזיגע כעמישע אייגענשאַפֿטען האַלט אין איין וואַקסען פֿון דעם ערשטען ביז דעם לעצטען קעסטעלע. די דאָזיגע ערשיינונג ברענגט אונז צו דער אידעע, ערשטענס, דאָס דער מאָלעקול פֿון יעדען עלעמענט איז, ווי עס ווייזט אויס, אַ פֿערוויקעלטער סיסטעם פֿון נאָך קלענערע מאָלעקולען, אָדער בעסער, אַטאָמען, וועלכע האַלטען זיך אין איין בעוועגען איינע אַרום די אַנדערע, אַזוי ווי עס איז דער פֿאַל מיט די פּלאַנעטען יופּיטער און סאַטורן און זייערע פֿערשידענע לבנות; און צווייטענס, דאָס אין דעם אויפֿבוי פֿון די דאָזיגע סיסטעמען עקזיסטירט אַ געוויסע „פּעריאָדישקייט", ד. ה. אַ ווידערהאָלונג פֿון אַ געוויסער פֿאָרם אין דעם אויפֿבוי, אין דער צוזאַמענשטעלונג. די דאָזיגע ענטדעקונג האָט אונגעהויער פֿיעל בייגעטראָגען צו דער ענטוויקלונג פֿון דער כעמיע. מענדעלעעוו'ס אָנשוואונג וועגען דעם קאָסמישען עטהער אַלס מאַטעריע, וועמענס אַטאָמען עס טרייסלען זיך אַזוי שנעל, אַז זיי קענען ניט פֿיקסירט און געהאַלטען ווערען אין מעהר אָדער ווייניגער שטענדיגע כעמישע פֿערבינדונגען, איז אפילו ווייניגער בעקאַנט, אָבער פֿון דערזעלבער וויכטיגקייט.

לאַפּלאַס, פּיער (1749-1827), איינער פֿון די גרעסטע אַסטראָנאָמען און מאַטהעמאַטיקער פֿון אַלע צייטען. זיינע הויפּט-ווערק זיינען די „ערקלערונג פֿון'ם וועלט-סיסטעם", אין וועלכען ער האָט ערקלערט דעם וואַהרשיינליך ריין פֿיזיקאַלישען אורשפּרונג פֿון אונזער פּלאַנעטען-סיסטעם פֿון אַ מאַסע וויים-גליהענדער, גאַז-אַרטיגער מאַטעריע; און זיין „אָבהאַנדלונג" איבער דער וועלט-מעכאַניק. לאַפּלאַס האָט געלייזט אַלע פּראָבלעמען פֿון דער אַסטראָנאָמיע דורך אַ ריין פֿיזיקאַלישער אַנאַליזירונג.

קאַנט, עמאַנועל (1724-1804) אַ דייטשער פֿילאָזאָף, וועמענס לעהרע עס האָט געהאַט אַ בעדייטענדען און טיפֿען איינפֿלוס אין'ם 19-טען יאָהרהונדערט. אין זיינע ערשטע ווערק האָט ער זיך הויפּטזעכליך בעשעפֿטיגט מיט דער נאַטור-וויסענשאַפֿט, און האָט כמעט אין דערזעלבער צייט ווי לאַפּלאַס, פֿאָרמולירט אַ היפּאָטעזע, וועלכע איז זעהר עהנליך צו דער ערקלערונג, וואָס לאַפּלאַס האָט אונז געגעבען וועגען דעם אורשפּרונג פֿון אונזער פּלאַנעטען-סיסטעם. זיין גרעסטעס ווערק אָבער איז זיין „קריטיק פֿון דער ריינער פֿערנונפֿט", וואו ער האָט פֿערזוכט צו בעווייזען די עקזיסטענץ פֿון צוויי פֿערשידענע וועלטען: 1) די וועלט פֿון די פֿיזישע ערשיינונגען, וועלכע מיר קענען וויסען אין דעם רוים און אין דער צייט; אָבער לויט דער פֿילאָזאָפֿיע פֿון זיין קריטישען, טראַנסצענדענטאַלען אידעאַליזם עקזיסטירען די דאָזיגע ערשיינונגען אין דער ווירקליכקייט איבערהויפּט ניט אין זיך אַליין. 2) די וועלט פֿון די מיט אונז געבוירענע אידעען, „די זאַכען פֿאַר זיך אַליין", וועלכע מיר קענען וויסען אין דער צייט, אָבער ניט אין'ם רוים דעם רעטהעניש פֿון אַ וועלט פֿון די „זאַכען פֿאַר זיך אַליין", וועלכע ליגט בעהאַלטען הינטער די פֿיזישע ערשיינונגען, האָט קאַנט פֿערזוכט צו לייזען דורך דער מאָראַל-פֿילאָזאָפֿיע („קריטיק פֿון דער פּראַקטישער פֿערנונפֿט"). אין זיין דאָזיגען צווייטען גרויסען ווערק האָט ער פֿערזוכט צו בעווייזען, אַז די פֿערנונפֿט האָט די אייגענשאַפֿט צו דיקטירען

זיך איהרע אייגענע געזעצע, און דאָס דער מאָראַלישער מענש האָט די פּליכט צו פאָלגען די דאָזיגע פאָרשריפטען פון זייער פערנונפט — דעם „קאַטעגאָרישען אימפּעראַטיוו" אויף דער אידעע פון דעם זיטליכען בעוואוסטזיין האָט קאַנט געגרינדעט די אידעען פון גאָט, אונשטערבליכקייט און פרייהייט. אין זיין רעכטס-פילאָזאָפיע האָט ער פערטראָטען די אידעע, אַז דער אַבסאָלוטער רעספּעקט פאַר מאָראַלישער פרייהייט דאַרף זיין דער פונדאַמענט פון יעדער געזעלשאַפט און פון׳ם שטאַאַטליכען לעבען, און די פערווירקליכונג פון דעם דאָזיגען פרייהייטס-אידעאַל איז פאַר איהם געווען דער צוקינפטיגער ציעל פון דער גאַנצער היסטאָרישער ענטוויקלונג.

ענציקלאָפּעדיסטען: דעם דאָזיגען נאָמען האָט מען געגעבען די בעגרינדער, מיטאַר-בייטער און פערלעגער פון דער גרויסער פראַנצויזישער „ענציקלאָפּעדיא" (1751). די פּראָמינענטסטע צווישען זיי זיינען געווען ד׳אַלאַמבער און דידראָ. דאָס דאָזיגע ווערק האָט געהאַט אַ געוואַלדיגע בעדייטונג פאַר דער פילאָזאָפישער ענטוויקלונג פון אייראָפּאַ, דען עס איז ניט בלויז געווען אַ פערזוך איבערצוגעבען אַלע מענשליכע קענטניסע פון יענער צייט אין די מאַטעמאַטישע וויסענשאַפטען, די נאַטור-וויסענשאַפטען, אין דער געשיכטע, קונסט און ליטעראַטור — אַלע בעהאַנדעלט אויף אַן אונפּאַרטייאישען שטאַנד-פּונקט — נאָר עס איז אין דערזעלבער צייט אויך געווען דער אָרגאַן פאַר די פאָרטגע-שריטענע, אפּיקורסישע און ראַציאָנאַליסטישע אידעען, וועלכע די גרויסע פראַנצויזישע דיינקער פון׳ם 18טען יאָהרהונדערט האָבען פערטראָטען. דעם נאָמען ענציקלאָפּעדיסטען האָט מען אויך צוגעלייגט צו אַלע די, וועלכע זיינען איינשטימיג געווען מיט זייערע אידעען.

האָטשעסאָן, פראַנסיס (1694-1747), איינער פון די הויפּט פערטרעטער פון דער זאָגענאַנטער שאָטישער פילאָזאָפישער שולע, וועלכע האָט געגרינדעט איהר סיסטעם פון עטהיק אויף די פּרינציפּען פון געגענזייטיגער סימפּאַטהיע. ער האָט פערזוכט צו בעווייזען, דאָס אָבוואָהל מיר מאַכען אַן אונטערשייד אין די מאָטיווען, וועלכע בע-איינפלוסען אונזער ווילען, צווישען עגאָאיסטישע און אַלטרואיסטישע מאָטיוון, אָנערקענען מיר דאָך נור די לעצטע און פאָדערען זייער פּראַקטיצירונג. דאָס איז די פאָלגע פון אַ „מאָראַלישען חוש", מיט וועלכען די נאַטור האָט אונז בעשאָנקען. ער האָט ענטוויקעלט די דאָזיגע אידעען אין זיינע ווערק: „אונטערזוכונג מכח דעם אורשפּרונג פון אונזערע אידעען וועגען שעהנהייט און טוגענד", „עססיי וועגען דער נאַטור" און „דער כאַראַקטער פון ליידענשאַפטען און געמיטס-בעוועגונגען".

סמיטה, אַדאַם (1723-1790), ענגלישער עקאָנאָמיסט און פילאָזאָף; גרינדער פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע אַלס אַ וויסענשאַפט אויף דעם באַזיס פון בעאָבאַכטונג און מיט דער הילף פון אינדוקטיווע מעטהאָדען, וועלכע ער האָט ענטוויקעלט אין זיין קלאַסישען ווערק „דער רייכטהום פון די נאַציאָנען". אין דעם דאָזיגען ווערק האָט ער אָנערקענט דעם רייכטהום אַלס אַ פּראָדוקט פון דער אַרבייט און האָט קריטיקירט די פיעלע הינדערניסען דורך וועלכע די רעגירונג פון יענער צייט האָט אָבגעשטעלט די ענטוויקלונג פון אינדוסטריע און האַנדעל. אויף אַזאַ אַרט איז ער געוואָרען דער גרינדער פון דער זאָגענאַנטער „ליבעראַלער שולע" אין דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע. אין זיין פיעל וויניגער בעקאַנטען, שטאַרק באַקאָטירטען און זעהר טיעפען ווערק „די טהעאָריע פון מאָראַלישע געפיהלען" האָט ער ענטוויקעלט אַ פאַלשענדיגע טהעאָריע פון עטהיק אויף דעם באַזיס פון געגענזייטיגער סימפּאַטהיע.

האָלבאַך, פּויל (1723-1789), אַ פראַנצויזישער פילאָזאָף און איינער פון די ענציקלאָפּעדיסטען, וועלכער האָט געאַרבייט צו עטאַבלירען אַ פערשטענדליכען סיסטעם פון אונזער וויסען מכח דער נאַטור און דעם מענשען אויף אַן אויסגעשפּראָכענעם מאַטע-טעריאַליסטישען באַזיס. ער האָט עס געטהאָן אין זיין הויפּט-ווערק „סיסטעם פון דער נאַטור". אין זיינע אַנדערע ווערק, „די אַלגעמיינע מאָראַל" און „די נאַטירליכע פּאָליטיק", האָט ער אויפגעוויזען, אַז די רעליגיאָן איז ניט בלויז אונניצליך, נאָר זי איז אויך שעדליך פאַר דער עפענטליכער מאָראַל און דעם וואָהלזיין פון'ם פאָלק.

לאַוואָסיע, אַנטאָאַן (1743-1794), דער גרויסער פראַנצויזישער בעגרינדער פון דער כעמיע, איז געוועזן דער ערשטער, וועלכער האָט אויפגעלייזט וואַסער אין זויער-שטאָף און וואַסער שטאָף. ער האָט שטודירט די טהעאָריע פון פערברענען, וואַרעמקייט און געהרונג און איז געוועזן דער ערשטער, וועלכער האָט אויפגעוויזען די אונצושטער-באַרקייט פון דער מאַטעריע דורך עקספּערימענטען. זיין הויפּט-ווערק איז „עלעמענטאַרעס לעהרבוך פון דער כעמיע".

לאָמאָנאָסאָוו מיכאַאיל (1711-1765), רוסישער שרייבער אין פערשידענע צווייגען. פּערפעסער פון ליעדער, פון אַ רוסישער גראַמאַטיק, פון ווערק איבער היסטאָריע און פון פערשידענע וויכטיגע ביכער איבער פיזיק, מינעראַלאָגיע, כעמיע און פיזישער גע-אָגראַפיע. אין איינע פון די לעצטע האָט ער זעהר בעשטימט אויסגעדריקט זיין מעכאַנישע טהעאָריע פון וואַרעמקייט.

מעכאַנישע טהעאָריע פון וואַרעמקייט, איינע פון די גרעסטע ענטדעקונגען פון דער מאָדערנער וויסענשאַפט. זי בעווייזט אונז, דאָס אַלע ערשיינונגען, וועלכע מיר רופען די „ערשיינונגען פון וואַרעמקייט" — די אָנוואַרעמונג פון אַ קערפּער, זיין אָבקיהלונג, צו-שמעלצונג אָדער קאָכען; די פערוואַנדלונג פון אַ פליסיגקייט אין אַ גאַז א.א.וו. — זיינען די רעזולטאַטען פון שווינגונגען פון די מאָלעקולען אין פיזישע קערפּערס. ווען די סומע פון די דאָזיגע שווינגונגען, וועלכע געהען צ.ב.ש. אָן אין אַ שטיק אייזען און וועלכע מיר קענען ניט זעהען מיט אונזערע אויגען, האַלט אין וואַקסען, וואַקסט אויך די טעמפּעראַטור פון דעם שטיק אייזען, און פערקעהרט אויך. וואַרעמקייט איז אַלזאָ אַ גע-וויסע פאָרם פון בעוועגונג. דאָס איז אויך די אורזאַכע, וואַרום מיר קענען פּראָדוצירען וואַרעמקייט דורך רייבונג. די בעוועגונג פון אַן אייזענבאַהן-צוג ווערט פּלוצלינג אָבגע-שטעלט דורך דעם דרוק פון מעכטיגע טאָרמאַזען צוליעב דער רייבונג פון די רעדער אויף די רעלסען. דאָרט פערוואַנדעלט זיך די רייבונג אין וואַרעמקייט, און דערפאַר זעהען מיר אַרויסשפּריצען פונקען פון די רעלסען פון אונטער די רעדער. די קוואַנטיטעט פון מעכאַ-נישער קראַפט, וועלכע איז נויטווענדיג, אום אָנצואוואַרעמען אַ פונט וואַסער אויף אַזאַ און אַזאַ גראַד קען אויסגעמאָסטען ווערען; און זי איז אויסגערעכענט געוואָרען מיט דער גרעסטער פּינקטליכקייט. די דאָזיגע קוואַנטיטעט איז בעקאַנט אַלס דער „מעכאַנישער עקוויוואַלענט אָדער די מעכאַנישע גלייכוועדטיגקייט פון וואַרעמקייט". די מעכאַנישע טהעאָריע פון וואַרעמקייט איז שוין פאָראויסגעזעהן געוואָרען און האָט זאָגאַר געפונען אַ געווּיסען אויסדרוק אין'ם 18טען יאָהרהונדערט. שפּעטער, אין די צוואַנציגער יאָהרען פון'ם 19טען יאָהרהונדערט, איז די דאָזיגע היפּאָטעזע פערטראָטען געוואָרען פון סעגען, וועלכער האָט שוין געמאַכט די נויטוועגדיגע בערעכנונגען. רודאָלף מייער, אַ דייטשער דאָקטאָר, איז געוועזן דער ערשטער, וועלכער האָט איהר דעם ערשטען מאָל פאָר-מולירט (1845) אין אַ קלאָרער און פערשטענדליכער פאָרם; אָבער מען האָט איהם ניט

געוואָלט הערען. דזשאַול איז געווען דער ערשטער וואָס האָט פּינקטליך אויסגעמאָסטען די מעכאַנישע גלייכוועדטיגקייט פֿון וואַרעמקייט אין 1856. זייט 1860 האָט מען אָנגעהויבען בעטראַכטען די מעכאַנישע טהעאָריע פֿון וואַרעמקייט אַלס איינע פֿון די גרעסטע ענטדעקונגען פֿון׳ם 19טען יאָהרהונדערט, און זי ווערט אָנגעווענדעט אין אונצעהליגע פֿעלע אין דער וויסענשאַפֿט און אינדוסטריע.

לאַמאַרק זשאַן באַפּטיסט (1744-1829), אַ פֿראַנצויזישער נאַטור-פֿאָרשער. ער האָט פֿערזוכט צו געבען אונז אַ פֿאָלשטענדיגע קלאַסיפֿיקאַציאָן פֿון די חיות און פֿלאַנצונגען, האָבענדיג אויסגעאַרבייט אַ פֿאָלשטענדיגען סיסטעם אויף דעם באַזיס פֿון דער פֿערענדערליכקייט פֿון די מינים אין דער וועלט פֿון די חיות און פֿלאַנצונגען, מוז מען איהם אָנערקענען אַלס דעם וויכטיגסטען פֿאָרגענגער פֿון דאַרווין. ער האָט ערקלערט די פֿערענדערליכקייט פֿון די אָרגאַניזמען דורך זייער פֿעהיגקייט צוצופּאַסען זיך צו זייער אומגעבונג ווי אויך דורך דעם געברויך אָדער דורך דער פֿערנאַכלעסיגונג פֿון זייערע פֿערשידענע אָרגאַנען — אַן אידעע, וועלכע איז פֿון קוואוויע בעקעמפֿט געוואָרען אויף דעם ביטערסטען אופֿן. זיין הויפּט ווערק איז די „זאָאָלאָגישע פֿילאָזאָפֿיע“.

רוסאָ, זשאַן זשאַק (1712-1778), פֿראַנצויזישער פֿילאָזאָף; אַ פֿאָרגענגער פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן, וועמענס שריפֿטען, צוזאַמען מיט די שריפֿטען פֿון מאַבלי, האָבען געהאַט דעם גרעסטען איינפֿלוס אויף די הויפּט-פֿיגורען פֿון דער רעוואָלוציאָן, איבערהויפּט אויף דעם יאַקאָביניסטישען פֿליגעל. ער האָט געפּרייזיגט דעם צוריקקעהרען זיך צו אַן איינפֿאַכען און נאַטירליכען לעבען, גלייכהייט, דעמאָקראַטישע און רעפּובליקאַנישע אינסטיטוציאָנען, אַ געזונדע ערציהונג, וועלכע זאָל פֿעראייניגען אין זיך וויסענשאַפֿט און האַנד-אַרבייט און האָט פֿערזוכט צו בעגרינדען אַ נאַטירליכע רעליגיאָן, וועלכע זאָל פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון דעם קירכען-קריסטענטהום. טאָלסטאָי איז געווען זיין איבערגעבענער נאָכפֿאָלגער. זיינע הויפּט-ווערק זיינען, „מכח דעם אורשפּרונג פֿון אונגלייכהייט צווישען די מענשען“, „דער סאָציאַלער קאָנטראַקט“, „עמיל“, „דער סאַוואָיאַרדישער וויקאַר“, „די נייע העלאָאיזע“ און „מיינע ווידוים“.

יאַקאָבינער: דער נאָמען פֿון די מיטגלידער פֿון אַ קלוב, וועלכער איז בעשטאַנען פֿון בורזשואַזע ראַדיקאַלען און וועלכער האָט געשפּיעלט אַ פּראָמינענטע ראָלע אין דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן פֿון 1789—1794. די מייסטע בעקאַנטע רעוואָלוציאָנערע רעפּובליקאַנער האָבען בעלאַנגט צום יאַקאָבינער-קלוב, וועלכער איז זעהר שטאַרק בעאיינפֿלוסט געוואָרען פֿון ראָבעספּיער. די יאַקאָבינער האָבען אָנגעפֿיהרט אַ מוטהיגען קאַמף געגען דער קעניגליכער מאַכט, אָבער ווען די לעצטע איז געפֿאַלען, האָבען זיי אויך בעקעמפֿט דעם קלוב פֿון די „קאָרדיליעס“, וואו דאַנטאָן, העבערט און די מייסטע איינפֿלוסרייכע מיטגלידער פֿון דער פּאַריזער קאָמונע פֿלעגען זיך צונויפֿקומען. אין דער פּעריאָדע פֿון טעראָר האָט זיך דער יאַקאָבינער-קלוב פֿערוואַנדעלט אין אַ סאָרט בעשולדיגונגס-טריבונאַל. נאָך דער נידערלאַגע פֿון ראָבעספּיער און זיין פּאַרטיי אין יולי 1794, איז דער קלוב פֿערמאַכט געוואָרען. דאָס וואָרט „יאַקאָבינער“ דיענט היינט אַלס אַ נאָמען פֿאַר די פֿערטהיידיגער פֿון אַ מעכטיגער, צענטראַליזירטער רעוואָלוציאָנערער רעגירונג.

באַבעף, פֿראַנסאָאַ נאָעל (1764-1797), אַ פֿראַנצויזישער קאָמוניסט, וועלכער האָט גענומען אַן אַנטהייל אין דער רעוואָלוציאָן און אַרויסגעגעבען אַ צייטונג, דעם „פֿאָלקס טריבון“, וואו ער האָט געפּרייזיגט די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן. נאָך דעם אונטערגאַנג

פֿון ראָבעספיער און זיין פּאַרטיי האָט ער אָרגאַניזירט, צוזאַמען מיט סילווען מאַרעשאַל, דאַרטהע און פֿערשידענע אַנדערע, אַ קאָנספּיראַטיווע קאָמוניסטישע געזעלשאַפֿט, מיט דעם צוועק אַראָבצואוואַרפֿען די רעגירונג און צו גרינדען אַ קאָמוניסטישען דירעקטאָריום, די פֿערשווערונג איז פֿערראַטהען געוואָרען און איהרע הויפּט פֿיהרער זיינען געשטאָרבען אויף דער גיליאָטינע (1797).

בואַנאַראָטי, פֿיליפּאָ (1761-1837) אַן איטאַליענישער אַדוואָקאַט, וועלכער איז בעאיינפֿלוסט געוואָרען פֿון די אידעען פֿון רוסאָ, צוליעב זיין רעוואָלוציאָנערער פּראָפּאַגאַנדאַ האָט מען איהם אַרויסגעשיקט פֿון איטאַליען, קאָרסיקאַ און סאַרדיניען. וועהרענד דער גרויסער רעוואָלוציאָן איז ער געקומען נאָך פּאַריז און האָט זיך פֿעראייניגט מיט באַבעף פֿאַר דער פּראָפּאַגאַנדאַ פֿון׳ם רעוואָלוציאָנערען סאָציאַליזם. ער האָט גענומען אַן אַנטהייל אין באַבעף׳ס פֿערשווערונג אין 1795 און איז פֿעראורטהיילט געוואָרען צו געפֿענגניס, אין דער געפֿאַנגענשאַפֿט האָט ער אָנגעשריבען אַ געשיכטע פֿון „באַבעף׳ס פֿערשווערונג“. שפּעטער איז ער געוואָרען דער הויפּט אינספּיראַטאָר פֿון די געהיימע קאָמוניסטישע געזעלשאַפֿטען אין פֿראַנקרייך און איטאַליען, וועלכע האָבען עקזיסטירט אין די צוואַנציגער און דרייסיגער יאָהרען פֿון׳ם 19טען יאָהרהונדערט.

סעגען, מאַרק (1786-1875), אַ פֿראַנצויזישער אינזשעניר, וועלכער האָט צוערשט אויסגערעכענט די מעכאַנישע גלייכווערטיגקייט פֿון וואַרעמקייט.

דזשאַול, דזשיימס פּרעסקאָט (1818-1889), אַן ענגלישער פֿיזיקער, וועלכער האָט בעשטעטיגט די מעכאַנישע גלייכווערטיגקייט פֿון וואַרעמקייט.

גראָוו, וויליאַם ראָבערט (1811-1896), אַן ענגלישער פֿיזיקער, וועלכער האָט אָנגעשריבען אין 1842 אַן אויסגעצייכענטע קלענערע שריפֿט און אין 1856 אַ בוך איבער דער איינהייט פֿון די פֿיזישע קרעפֿטען. אין די דאָזיגע שריפֿטען האָט ער אויפֿגעצייגט, אַז קלאַנג, וואַרעמקייט, ליכט, עלעקטריציטעט, מאַגנעטיזם און כעמישע פּראָצעסען זיינען ניט קיין בעזונדערע „סובסטאַנצען“, אַזוי ווי מען פֿלעגט זיי פֿריהער פֿאָרשטעלען, נאָר זיי זיינען בלויז פֿערשידענע פֿאָרמען פֿון די ציטערדיגע בעוועגונגען פֿון די מאָלעקולען, וועלכע שטעלען צונויף אַלע פֿיזישע קערפּערס. דיזע אַלע פֿערשידענע פֿאָרמען פֿון דער בעוועגונג פֿון די מאָלעקולען (פֿריהער פֿלעגט מען זיי רופֿען „קרעפֿטען“) קענען פֿערוואַנדעלט ווערען איינע אין די אַנדערע; און זיי אַלע זיינען ניט מעהר ווי פֿערשידענע פֿאָרמען פֿון מעכאַנישער בעוועגונג. אַ מעכאַנישע מאַסען-בעוועגונג, ווי צ.ב.ש. דער קלאַפּ פֿון אַ האַמער אויף דער קאָוואַדלע אָדער די אומדרעהונג פֿון די רעדער פֿון אַן אייזענבאַהן, ווען מען שטעלט איהר פּלוצלינג אָב, קענען אַרויסרופֿען אָט די אַלע פֿאָרמען פֿון דער בעוועגונג: קלאַנג, וואַרעמקייט, ליכט, עלעקטריציטעט, מאַגנעטיזם, און פֿערקעהרט — די אַלע בעוועגונגען פֿון די מאָלעקולען: קלאַנג, וואַרעמקייט, ליכט, עלעקטריציטעט, מאַגנעטיזם און כעמישע טהעטיגקייטען, קענען פֿערוואַנדעלט ווערען איינע אין די אַנדערע — וואַרעמקייט אין ליכט אָדער עלעקטריציטעט א.א.וו. — אָדער אין אַ מאַסען בעוועגונג פֿון פֿיזישע קערפּערס, ווי ביי דער דאַמפּף-מאַשין אָדער ביי אונזערע עלעקטרישע אייזענבאַהנען. גראָוו האָט זאָגאַר געהאַט דעם מוטה אויפֿצוהויבען די פֿראַגע, צי די צוציהונגס-קראַפֿט אין וועלט-רוים איז ניט בלויז אַ רעזולטאַט פֿון אָט די בעוועגונגען פֿון מאָלעקולען, וועלכע קומען פֿאָר אין דעם גאַנצען אוניווערזום.

שעלינג, פֿרידריך (1775-1854), אַ דייטשער פֿילאָזאָף פֿון דער רעאַקציאָנערער פּעריאָדע, וועלכער האָט פֿערזוכט אויפֿצובויען אַ סיסטעם, וואָס האָט געזאָלט איינשליסען

די גאַנצע נאַטור, אָבער צוליעב דעם מאַנגעל אין נאַטור-וויסענשאַפֿטליכע קענטניסע און זיינע אין פֿאָראוים בעשטימטע אידעען, איז ער צולעצט אין גאַנצען אונטערגאַנגען אין דער מעטאַפֿיזיק.

ריקאַרדאָ, דאַוויד (1772-1823), אַן ענגלישער עקאָנאָמיסט, פֿון דער שולע, וועלכע מען רופֿט אין די אוניווערזיטעטען די „קלאַסישע". נאָך אַדאַם סמיטה האָט ער פֿאָלשטענדיג ענטוויקעלט די טהעאָריע אַז דער נוטצווענדיגער קוואַנטום אַרבייט, וועלכער איז פֿערקערפּערט אין אַ פּראָדוקט, איז דער מאַסשטאַב פֿאַר דעם אויסטויש-ווערטה פֿון אַלע פּראָדוקטען, וועלכע ווערען געמאַכט פֿאַר דעם פֿערקויף. אויסערדעם איז ער געוועזען דער ערפֿינדער פֿון אַ טהעאָריע וועגען דעם גרונד-שטייער, צו וועלכער די אוניווערזיטעטען האָבען צוגעשריבען אַ וויסענשאַפֿטליכע בעדייטונג. זיין הויפּט-ווערק איז געווען: „איבער די פּרינציפּען פֿון פּאָליטישער עקאָנאָמיע און בעשטייערונג" (1817).

בענטהעם, דזשערימי (1748-1832), אַן ענגלישער פּאָליטישער שרייבער, וועמען דער רעפּובליקאַנישער קאָנוועגט האָט געגעבען דאָס פֿראַנצויזישע בירגער-רעכט פֿאַר זיין ווערק איבער דער רעפֿאָרם פֿון דער געזעצגעבונג. בענטהעם איז געווען דער בעגרינדער פֿון דער ענגלישער עטהישער שולע פֿון „אוטיליטאַריזם", וועלכע בעטראַכט די פֿערזיכערונג פֿון וואָס מעהר וואוילזיין פֿאַר אַ וואָס גרעסערע צאָהל מענשען אַלס דעם ציעל פֿון יעדער סאָציאַלער אָרגאַניזאַציאָן. דזש. ס. מילל האָט ענטוויקעלט די דאָזיגע אידעען אין זיין גוט בעקאַנטען עסיי „אוטיליטאַריזם".

פֿאָגט, קאַרל (1817-1895), אַ שווייצער נאַטור-פֿאָרשער און פּאָליטיקער, פּראָ-פֿעסאָר פֿון געאָלאָגיע און זאָאָלאָגיע. אין 1848 האָט ער גענומען אַן אַנטהייל אין דער רעוואָלוציאָן אין דייטשלאַנד. פֿאָגט איז געווען דער אויטאָר פֿון פֿערשידענע רייז וויסענ-שאַפֿטליכע ווערק, אַן אויסגעצייכענטער פּאָפּולאַריזאַטאָר, אויסגעשפּראָכענער מאַטעריאַ-ליסט און נאָכפֿאָלגער פֿון דאַרווין, נאָכדעם ווי „דער אורשפּרונג פֿון די מינים" איז ער-שיענען. זיין ביכעל: „בלינדער גלויבען און וויסענשאַפֿט" האָט געהאַט אַ גרויסען איינפֿלוס ווערענד דער אויפֿלעבונגס-פּעריאָדע פֿון דער וויסענשאַפֿט אין 1856 ביז 1862. אַנדערע פֿון זיינע ווערק זיינען: „זאָאָלאָגישע בריעף", „אַלטעס און נייעס וועגען דעם לעבען פֿון חיות און מענשען", „פֿאָרטרעגע איבער דעם מענשען".

לואיס, דזשאָרדזש העגרי (1817-1878), אַן ענגלישער פֿיזיאָלאָג און פֿילאָזאָף, וועלכער האָט בעהאַנדעלט די פּראָבלעמען פֿון'ם געדאַנק אויף אַ פֿיזיאָלאָגישען באַזיס. לואיס האָט געהאַט אַן אויסערגעוועהנליכע פֿעהיגקייט צו ערקלערען וויסענשאַפֿטליכע פֿראַגען אויף אַ פֿערשטענדליכען אופֿן. זיינע הויפּט ווערק זיינען: „פּראָבלעמען פֿון'ם לעבען און געדאַנק" (ענטהאַלט אַ ספּעציעלען באַנד „דער פֿיזישער באַזיס פֿון געדאַנק"), „די געשיכטע פֿון פֿילאָזאָפֿיע" און „די פֿיזיאָלאָגיע פֿון'ם אַלטעגליכען לעבען".

מילל, דזשאָן סטיואַרט (1806-1873), אַ פֿאָרטרעפֿליכער ענגלישער עקאָנאָ-מיסט און פֿילאָזאָף; איינער פֿון די בעדייטענסטע פֿערטרעטער פֿון'ם „עמפּיריציזם", ד. ה. פֿון אַן אונטערזוכונגס-מעטהאָדע, וועלכע גרינדעט זיך אויף דער בעאָבאַכטונג. אין זיין „סיסטעם פֿון לאָגיק" האָט ער אויף אַ וואונדערבאַרען אופֿן ענטוויקעלט די טהעאָריע פֿון דער אינדוקטיווער מעטהאָדע. מילל איז געווען דער אויטאָר פֿון די „פּרינציפּען פֿון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע", „עססיי וועגען פֿרייהייט" און „די רעפּרעזענטאַטיווע רעגירונג".

בערטהעלאָט, מאַרסעלען (1827-1907), אַ פֿראַנצויזישער בעמיקער, וועל-כער האָט געשאַפֿען אַ גאַנץ נייע פֿעלד פֿון וויסענשאַפֿטליכע אונטערזוכונגען דורך זיינע

וואונדערבאַרע צוזאַמענזעצונגען פֿון אָרגאַנישע קערפּערס, פֿערבינדענדיג אין זיין לאַבאָראַטאָריום פֿערשידענע כעמישע עלעמענטען ווי וויער-שטאָף, וואַסער-שטאָף, שטיק-שטאָף, קוילען-שטאָף א.ז.וו. האָט ער פּראָדוצירט פֿערשידענע שטאָפֿען, וועלכע פֿערבינדען זיך איינע מיט די אַנדערע אין לעבעדיגע קערפּערס אָדער וועלכע ענטוויקלען זיך אין אַזעלכע קערפּערס: וואַסער-קוילען-שטאָפֿען, אוילען, פֿעטס א.ז.וו. זיין גאַנצעס ווערק איז געווען אַ פּראַכטפֿולע אילוסטראַציאָן פֿאַר דער איינהייט פֿון די פֿיזישע קרעפֿטען, וועלכע — צוזאַמען מיט יענער אַנדערער געוואַלדיגער ענטדעקונג: די פֿערוואַנדלונג פֿון מעכאַנישער בעוועגונג און וואַרעמקייט — שטעלט פֿאַר מיט זיך דעם גרעסטען ערפֿאָלג פֿון דער וויסענשאַפֿט פֿון 19טען יאָהרהונדערט. בערטהעלאָט איז ביז צו זיין טויט געווען פֿעסט איבערצייגט, אַז די מאַכט פֿון דער וויסענשאַפֿט פֿאַר דעם וואוילזיין פֿון דער מענשהייט איז אונבעגרענעצט; און אין זיין פֿילאָזאָפֿיע און זיינע פּראַקטישע מעטהאָדען איז ער געבליבען געטריי צו די בעסטע טראַדיציאָנען פֿון די ענציקלאָפּעדיסטען. ער האָט פֿער-עפֿענטליכט ניט ווייניגער ווי 1,200 וויסענשאַפֿטליכע געדיינק-שריפֿטען. זיינע הויפּט-ווערק זיינען: „אָרגאַנישע כעמיע אויף דעם באַזיס פֿון סינטהעזיס“, 1860; „פֿאָרטרעגע איבער די אַלגעמיינע מעטהאָדען פֿון סינטהעזיס“, 1864; „פֿאָרטרעגע איבער דער גלייכ-הייט פֿון די כעמישע צוזאַמענזעצונגען“ (איזאָמעריע), 1865; „כעמישער סינטהעזיס“, 1875.

בערנאַרד, קלאָד (1813-1878), אַ גרויסער פֿראַנצויזישער פֿיזיאָלאָג, וועלכער איז איבעראַל בעקאַנט צוליעב זיינע ענטדעקונגען אין דער פֿיזיאָלאָגיע און הויפּטזעכליך צוליעב זיין עקספּערימענטאַלען ווערק, וואו ער האָט פֿערזוכט צו שאַפֿען דעם באַזיס פֿון אַ פֿיזיאָלאָגישער פּסיכאָלאָגיע. זיינע הויפּט-ווערק זיינען: „לעקציעס איבער עקספּערי-מענטאַלע פֿיזיאָלאָגיע“ 1855; „איבער גיפֿטיגע שטאָפֿען“, 1857 און „איבער די פֿיזיאָ-לאָגיע פֿון'ם נערווען-סיסטעם“, 1858.

מאָלעשאָט, יאַקאָב (1822-1893), אַ מאַטעריאַליסטישער פֿיזיאָלאָג פֿון האָ-לענדישער אָבשטאַמונג. ער האָט געשריבען אַסך ווערק אין דייטש, אום צו פּאָפּולאַרי-זירען די מאַטעריאַליסטישע פֿילאָזאָפֿיע. איין ווערק זיינס, „דער קרייז-גאַנג פֿון'ם לעבען“ איז זעהר פֿיעל פֿערשפּרייט געוואָרען.

ליעל טשאַרלס (1797-1755), אַ בעקאַנטער ענגלישער געאָלאָג. זיין גרויסעס ווערק, „פּרינציפּען פֿון געאָלאָגיע“ פֿון וועלכע עס זיינען ערשינען אַסך אויפֿלאַגען, האָט געשאַפֿען אַ נייע עפּאָכע אין דער געאָלאָגיע. דען עס האָט בעוויזען, אָהן אַ שום צווייפֿעל, די לאַנגזאַמע און גראַדעוויזע פֿערענדערונגען פֿון דער ערד'ס אויבערפֿלעכע דורך דער אָנזאַמלונג פֿון קרעפֿטען, וועלכע זיינען נאָך איצט ביי דער אַרבייט. די דאָזיגע אויפֿפֿאַסונג איז געווען אין געגענזאַץ צו אַלע פֿריהערדיגע טהעאָריען. ליעל האָט אויף אַזאַ אופֿן פֿאָרבערייט די מוחות אָנצונעהמען די ענטוויקלונגס-טהעאָריע, וועלכע איז שפּעטער פֿערטראָטען געוואָרען פֿון דאַרווין. זיין ווערק, „איבער דעם עלטער פֿון'ם מענשען“, וועלכעס איז ערשיענען אין 1863 האָט בעוויזען דעם גרויסען עלטער פֿון די ערשטע מענשען עהנליכע בעשעפֿענישען אויף דער וועלט און דעם פֿאַקט פֿון אַ פֿער-טער אייז-פּעריאָדע.

בעין, אַלעקסאַנדער (געבוירען 1818), איינער פֿון די וויכטיגסטע פֿערטרעטער פֿון פֿיזיאָלאָגישער פּסיכאָלאָגיע אין ענגלאַנד. זיינע הויפּט-ווערק זיינען: „גייסט און קער-פּער“; „די חושים און דער פֿערשטאַנד“.

העגעל, געאָרג ווילהעלם (1770-1831), אַ דייטשער פֿילאָזאָף, וועמענס אידעען עס האָבען געהאַט אַ גרויסען איינפֿלוס אויף דעם גייסטיגען לעבען פֿון׳ם 19טען יאָהרהונדערט אין דייטשלאַנד, וועהרענד דער פעריאָדע פֿון רעאַקציאָן, וועלכע האָט זיך אָנגעפֿאַנגען נאָך דער נידערלאַגע פֿון דער גרויסער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן. העגעל׳ס פֿילאָזאָפֿישעס סיסטעם בעשטעהט פֿון דריי גרויסע געדאַנקען-קרייזען; 1) די לאָגיק, די וויסענשאַפֿט פֿון דער אידעע „אין זיך"; 2) די פֿילאָזאָפֿיע פֿון דער נאַטור, וועלכע בעשעפֿטיגט זיך מיט דעם „זיין" פֿון דער אידעע ווי מיט עפּעס, וואָס מאַניפֿעסטירט זיך אין ריין נעגאַטיווע פֿאָרמען — מיט אַנדערע ווערטער די נאַטור איהרע בעשעפֿענישען און ערשייונגען; 3) די פֿילאָזאָפֿיע פֿון׳ם גייסט, וועלכע צייגט אונז דעם ענטוויקלונגס-פּראָצעס, וועלכען די אידעע האָט דורכגעמאַכט. צוערשט האָבען מיר די לאָגיק — די „אידעע אין זיך"; — דערנאָך פֿערוואַנדעלט זיך די אידעע אין די ערשיינונגען פֿון דער נאַטור; — די „אידעע אויסער זיך" — און צולעצט פֿעראייניגט זיך אַלעס אין דעם „גייסט" — אין דער „אידעע אָן און פֿאַר זיך". די דאָזיגע דריי פֿאָרמען פֿון דער אידעע זיינען בעקאַנט אַלס די טהעזע, די אַנטי-טהעזע און די סינטהעזע. דער שאָדען, וועלכע אָט די פֿילאָזאָפֿיע האָט אָנגעמאַכט איז געוועזען מורא׳דיג. זי האָט די וויסענשאַפֿטליכע אונטערזוכונג אַראָבגעפֿיהרט פֿון דעם געזונדען וועג, וועלכען זי האָט געשאַפֿען פֿאַר זיך אין דער לעצטער פעריאָדע פֿון׳ם 18טען יאָהרהונדערט און האָט צוגעגעבען אַ נייע אויטאָריטעט צו דער ביבלישער אויסטייטשונג פֿון דער נאַטור און צו דער הערשאַפֿט פֿון אַלגעמיינע גענעראַליזירונגען, וועלכע האָבען זיך געגרינדעט אויף דעם געברויך פֿון מעטאַפֿיזישע ווערטער מיט אַן אונבעשטימטער און פֿערענדערליכער בעדייטונג. ווי גרויס דער דאָזיגער שאָדען איז געוועזען, קענען מיר אַם בעסטען פֿערשטעהן, ווען מיר דערמאָהנען זיך, אַז די אַלע ענטדעקונגען, וועלכע מען האָט שוין אַזוי גלענצענד פֿאָרבערייט צו ענדע פֿון׳ם 18טען יאָהרהונדערט, זיינען פֿערשפעטיגט געוואָרען מיט פֿולע פופֿציג יאָהר, און ווען מיר שטודירען דעם איינפֿלוס פֿון דער דאָזיגער פֿילאָזאָפֿיע אויף דעם פּאָליטישען לעבען; דען העגעל׳ס אָנהייגגער, ערקלערענדיג, דאָס „אַלעס, וואָס עקזיסטירט, איז פֿערנינפֿטיג", האָבען דערמיט ענטשולדיגט און גערעכטפֿערטיגט די ערגסטע פֿאָרמען פֿון פּאָליטישער און רעליגיעזער רעאַקציאָן.

קאָמט, אָגיסט (1798-1857), דער בעגרינדער פֿון פּאָזיטיוויזם. זיין „קורס פֿון פּאָזיטיווער פֿילאָזאָפֿיע" איז געוועזען אַ פֿערזוך אויסצואַרבייטען אַ סינטהעטישע פֿילאָזאָפֿיע פֿון׳ם גאַנצען מענשליכען וויסען אויף אַ ריין וויסענשאַפֿטליכען באַזיס. קאָמט׳ס אויפֿפֿאַסונג איבער דער „פּאָזיטיווער פֿילאָזאָפֿיע" איז געוועזען די פֿאָלגענדע: אַלע מענשליכע קענטניסע האָבען זיך צוערשט מאַניפֿעסטירט אין דער פֿאָרם פֿון טהעאָלאָגישע פֿאָרשטעלונגען. אַזוי צ.ב.ש. האָט דער מענש בעטראַכט דעם דונער אַלס אַ צייכען פֿון דער געטליכער אונצופֿרידענהייט, און אַלע פֿאַקטען פֿון דער נאַטור זיינען פֿאַר איהם געוועזען ניט אַנדערש ווי מאַניפֿעסטאַציאָנען פֿון דעם ווילען פֿון די פֿערשידענע געטער. דערנאָך האָט זיך אָנגעהויבען די מעטאַפֿיזישע פֿאַזע אין דער מענשליכער ענטוויקלונג, ווען דער מענש ערקלערט זיך אַלע אַקטען פֿון דער נאַטור אַלס די ווירקונג פֿון אַבסטראַקטע קרעפֿטען („לעבענס-קרעפֿטען", „זעעלע פֿון דער נאַטור", א.א.וו.). צולעצט פֿאַנגט זיך אָן די פּאָזיטיווע פֿאַזע, ווען דער מענש זוכט ניט מעהר אויסצוגעפֿינען די „לעצטע אורזאַכען" און „סובסטאַנסען" און פֿערזוכט נור צו דערגעהן די געזעצע פֿון די ערשיינונגען, וועלכע זאָלען בלויז אויסדריקען די בעציהונגען צווישען

די פֿערשידענע ערשיינונגען און זייערע פֿאָלגען. אין זיין צווייטען ווערק, „די פּאָזיטיווע פּאָליטיק“ האָט קאָמט — אין געגענזאַץ צו דעם אייגענטליכען גרונד־געדאַנק פֿון זיין פֿילאָזאָפֿיע — פֿערזוכט צו גרינדען אַ רעליגיאָן, אין וועלכע די „מענשהייט“ זאָל פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון דער גאָטהייט. די פּאָזיטיווע פֿילאָזאָפֿיע האָט געהאַט אַ גרויסען איינפֿלוס אויף דער וויסענשאַפֿט און פֿילאָזאָפֿיע אין דעם צווייטען העלפֿט פֿון׳ם 19טען יאָהרהונדערט.

ליטרע, מאַקסימיליאַן עמיל (1801-1881), אַ פֿראַנצויזישער פֿילאָזאָף און שפּראַך־פֿאָרשער, וועלכער איז געווען אַן איבערגעבענער נאָכפֿאָלגער פֿון אָגיסט קאָמט׳ס „פּאָזיטיווער פֿילאָזאָפֿיע“ און האָט זעהר פֿיעל געטהאָן איהר צו פּאָפּולאַריזירען. ליטרע האָט צוזאַמענגעשטעלט דעם גרויסען מאָנומענטאַלען דיקציאָנער פֿון דער פֿראַנצויזישער שפּראַך.

ביפֿאָן, זשאָרזש (1707-1788), אַ גרויסער פֿראַנצויזישער נאַטור־פֿאָרשער, וועלכער האָט געמאַכט דעם ערשטען פֿערזוך אויסצואַרבייטען אַ פֿאָלשטענדיגען סיסטעם פֿון דער נאַטור און צו געבען אַ פֿאָלשטענדיגע בעשרייבונג פֿון דער וועלט פֿון די חיות אויף דעם באַזיס פֿון פֿערגלייכענדער אַנאַטאָמיע. איינער פֿון זיינע גרעסטע פֿערדיענסטען בעשטעהט אין דעם, וואָס ער האָט געמאַכט אַ סוף צו דעם אַריינמישען זיך פֿון דער טהעאָלאָגיע אין נאַטור־וויסענשאַפֿטליכע פֿראַגען, ניט שרעקענדיג זיך פֿאַר אַ געפֿעהרליכער אָפּאָזיציאָן און פֿאַר די דראָהונגען פֿון דער קירכע. זיין הויפּט־ווערק איז די „נאַטור־געשיכטע“.

סענט סימאָן (1760-1825), צוזאַמען מיט פֿוריע און ראָבערט אָוען איינער פֿון די דריי גרויסע בעגרינדער פֿון׳ם סאָציאַליזם אין׳ם 19טען יאָהרהונדערט. סענט סימאָן האָט פֿערזוכט צו גרינדען זיינע אידעען אויף אַ גרינדליכען שטודיום פֿון די עקאָנאָמישע בעציהונגען, וועלכע עקזיסטירען אין דער הייניגער געזעלשאַפֿט, און אויף די געזעצע פֿון זייער ענטוויקלונג. אָט דערפֿאַר האָט זיין לעהרע, דער „סענט סימאָניזם“ געפֿונען אַסך אָנהייגער און האָט אינספּירירט פֿיעלע פֿון די בעסטע דיינקער פֿון׳ם נייַנצעהנטען יאָהרהונדערט — ווי אָגיסט קאָמט, היסטאָריקער ווי אָגיסטען טהיערי, עקאָנאָמיסטען ווי סימאָנדי און פֿערשידענע אינדוסטריעלע פֿילאַנטראָפּען. די פּראַקטישע שליסע, וועלכע ער האָט געצויגען, האָבען איהם געפֿיהרט צו אַ פֿעראייניגונג פֿון קאַפּיטאַל און אַרבייט. אַלע טהעאָרעטישע גרונד־אידעען פֿון דעם זאָגענאַנטען „וויסענשאַפֿטליכען סאָציאַליזם“ אָדער „מאַרקסיזם“ זיינען ניט מעהר ווי אַ ווייטערע ענטוויקלונג פֿון די טהעאָריען, וועלכע סענט סימאָן האָט געפּריידיגט.

פֿוריע, פֿראַנסואַ מאַריע שאַרל (1772-1837), אַ פֿראַנצויזישער סאָציאַליסטישער שרייבער און איינער פֿון די דריי הויפּט־בעגרינדער פֿון דעם מאָדערנעם סאָציאַליזם. די גרונד־אידעע פֿון זיין טהעאָריע לאָזט זיך אויסדריקען אויף אַזאַ אופֿן: אום צו פֿערזיכערן דעם וואוילזיין און די טוגענד פֿון דער געזעלשאַפֿט איז פֿריהער פֿון אַלעם נויטווענדיג אַ פֿאָלשטענדיגע ענטוויקלונג פֿון דער מענשליכער נאַטור, פֿריי פֿון אַלע קינסטליכע בעשריינקונגען. עלענד און פֿערברעכען זיינען די אונפֿערמיידליכע פֿאָלגען פֿון די אונאַטירליכע בעדינגונגען, וועלכע די הייניגע געזעלשאַפֿט האָט אַרויפֿגעלעגט אויף׳ן מענשען, אפילו ווען זי ערלויבט איהם צו אַרבייטען, אום צו בעפֿרידיגען זיינע בעדערפֿנישען. פֿון דעם נעהמט זיך די נויטווענדיגקייט צו רעאָרגאַניזירען די געזעלשאַפֿט אויף דעם באַזיס פֿון אַ פּלאַנמעסיגער פֿעראייניגונג. זיינע הויפּט־ווערק זיינען: „די טהעאָריע

פֿון די פֿיער בעוועגונגען״, 1808 ; „די נייע אינדוסטריעלע וועלט״, 1829, זיינע אָנהייגער צו וועלכע עס האָבען בעלאַנגט אַזעלכע מענער ווי קאָנסידעראַן, לערו און פֿיעלע אַנדערע, האָבען געשאַפֿען אַ וויכטיגע שולע פֿון׳ם סאָציאַליזם.

ספענסער, הערבערט (1820—1903), אַן ענגלישער פֿילאָזאָף, וואָס האָט ענטוויקעלט אַ פֿאָלשטענדיגען סיסטעם פֿון אַ סינטהעטישער פֿילאָזאָפֿיע אויף אַ מאַטעריאַליסטישען באַזיס, וועלכער שליסט איין די פֿאָלגענדע ווערק: „די ערשטע פרינציפען״, „די פּרינציפען פֿון ביאָלאָגיע״, „די פרינציפען פֿון פסיכאָלאָגיע״, „די פרינציפען פֿון סאָציאָלאָגיע״ און אַ ווערק איבער „עטהיק״. ספענסער איז אויך דער אויטאָר פֿון דעם בעקאַנטען ווערק „דער מענש געגען דעם שטאַאַט״ און פֿון דעם אויסגעצייכענטען ביכעל איבער „ערציהונג״. אויסערדעם האָט ער אָנגעשריבען אַ פּאָלעמיק געגען וויסמאַן מכח דער דירעקטער אַקציאָן פֿון די אַרומיגע בעדינגונגען און איבער דער נאַטירליכער אויסוואַהל א.א.וו. אין „זיינע פרינציפען פֿון ביאָלאָגיע״ האָט ספענסער ענטוויקעלט אַ פֿאָלשטענדיגע טהעאָריע פֿון עוואָלוציאָן, וועלכע גרינדעט זיך הויפּטזעכליך אויף די אידעען פֿון לאַמאַרק׳ס „טראַנספֿאָרמיזם״, דאָס הייסט אויף דער דירעקטער אַקציאָן פֿון די אַרומיגע בעדינגונגען, וועלכע מאָדיפֿיצירען די אָרגאַניזמען דורך דעם וואָס זיי צווינגען זיי זיך צוצופּאַסען צו דער סביבה, אין וועלכער זיי ענטוויקלען זיך („דירעקטע צופּאַסונג״); די נאַטירליכע אויסוואַהל („אונדירעקטע צופּאַסונג״) העלפֿט בלויז אויפֿהאַלטען די, וואָס זיינען געוועזען אַם פֿעהיגסטען זיך צוצופּאַסען („דער איבערלעבען פֿון די פֿעהיגסטע״) און גיט דער צופּאַסונג די נייטיגע סטאַביליטעט.

קלויסיוס, רודאָלף (1822—1888), אַ דייטשער פֿיזיקער, וועלכער איז בעקאַנט געוואָרען, צוליעב זיינע שטודיעס איבער אָפּטישע און עלעקטרישע ערשיינונגען און הויפּטזעכליך צוליעב דער מעכאַנישער טהעאָריע פֿון וואַרעמקייט, דערפֿאַר וואָס ער האָט פֿעסטגעשטעלט איינעם פֿון די פֿונדאַמענטאַלע געזעצען פֿון דער דאָזיגער טהעאָריע.

העלמהאָלץ, הערמאַן לודוויג (1821—1894), אַ גרויסער דייטשער פֿיזיאָלאָג און פֿיזיקער, וועלכער האָט זעהר פֿיעל בייגעטראָגען צו פֿערשפּרייטען די מעכאַנישע אויפֿפֿאַסונגען פֿון יעדער פֿיזיאָלאָגישער טהעטיגקייט און די אידעע פֿון דער איינהייט פֿון אַלע פֿיזישע קרעפֿטען.

וואָליים אַלפֿרעד ראָסעל (געבוירען 1822), אַן ענגלישער נאַטור פֿאָרשער, וועלכער האָט אין דערזעלבער צייט ווי דאַרווין, אין 1857, ענטוויקעלט די טהעאָריע מכח דער ענטוויקלונג פֿון די מינים דורך נאַטירליכע אויסוואַהל אין׳ם קאַמף אום דאַזיין. זיין ווערק „דאַרוויניזם״ איז אַ וואונדערבאַרע ערקלערונג פֿון דער פֿראַגע, אָנגעשריבען אין אַ זעהר פּאָפּולערער שפּראַך און דורך און דורך וויסענשאַפֿטליך. אין זיין יוגענד איז ער שטאַרק בעאיינפֿלוסט געוואָרען פֿון ראָבערט אָוען׳ס לעהרען, און ער איז נאָך הוינט אַן אָנהייגער פֿון דער נאַציאָנאַליזירונג פֿון דער ערד.

האָקסלי, טהאָמאַס (1825—1895), אַן ענגלישער ביאָלאָג, וועלכע איז הויפּטזעכליך בעקאַנט געוואָרען דורך זיין גלענצענדע פֿערטהיידיגונג פֿון דאַרווין׳ס ענטוויקלונגס טהעאָריע, אין אַ צייט, ווען דאַרווין איז פֿון אַלע זייטען אַטאַקירט געוואָרען אויף דעם ווילדעסטען אופֿן. זיינע הויפּט-ווערק זיינען: „דעם מענשען׳ס פּלאַץ אין דער נאַטור״ (1863) און „פֿערגלייכענדע אַנאַטאָמיע״.

העקעל, ערנסט, (געבוירען אין 1834), אַ דייטשער ביאָלאָג און פֿילאָזאָף; וועלכער איז געוועזען איינער פֿון די ערשטע און ענטוזיאַסטישע אָנהייגער פֿון דאַרווין, באַלד

נאָך דעם ווי עס איז ערשיענען „דער אורשפּרונג פֿון די מינים“, האָט ער אַרויסגעגעבען (1866) אַ העכסט בעדייטענדעס ווערק „אַלגעמיינע מאָרפֿאָלאָגיע“; דערנאָך האָט ער פֿערעפֿענטליכט די „נאַטירליכע שעפּפֿונגס-געשיכטע“, וואו ער האָט געמאַכט דעם ערשטען פֿערזוך אויסצוגעפֿינען די פֿערשידענע שטופֿען פֿון ענטוויקלונג פֿון דעם איינפֿאַכסטען אָרגאַניזם ביז דעם מענשען, און זיינע שפּעטערע יאָהרען האָט ער אָנגעשריבען צוויי ביכער, וועלכע זיינען היינט ווייט פֿערשפּרייט, „דער מאָניזם אַלס אַ באַנד צווישען רעליגיאָן און וויסענשאַפֿט“ און „די וועלט-רעטענישען“, וואו ער מאַכט אַוועק מיט דעם רעליגיעזען דואַליזם, וועלכער מאַכט אַן אונטערשיעד צווישען הימעל און ערד, צווישען גוף און נשמה א.א.וו., אָבער אָנשטאָט צו קומען צו אַ ריין דינאַמישער אויפֿפֿאַסונג פֿון דער וועלט, אַזוי ווי מען האָט אייגענטליך געדאַרפֿט ערוואַרטען, נעהמענדיג אין אָנבעטראַכט זיינע פֿריהערדיגע ווערק, איז ער געקומען צו דער מעטאַפֿיזישער (אַזוי ווי העגעל) אויפֿפֿאַסונג, אַז דער „גייסט“ איז אַן אויסגוס פֿון דער „מאַטעריע“.

מ ע י ן, ה ע נ ר י (1822—1888), אַן ענגלישער פֿאָרשער פֿון דעם אַלטען און מאָדערנעם געוואוינהייטס רעכט און דער אויטאָר פֿון איינעגע בעדייטענדע ווערק איבער די ערשטע דאָרף-קאָמונעס, זיינע הויפּט ווערק זיינען: „די דאָרף-קאָמונעס אין מזרח און מערב“ און „פֿאָרטרעגע איבער דער פֿריה-צייטיגער געשיכטע פֿון די געזעלשאַפֿטליכע אינסטיטוציאָנען“.

ט ה י ע ר ר י, אָ ג י ס ט ע ן (1795—1856) אַ בעקאַנטער פֿראַנצויזישער היסטאָריקער, וועלכער האָט פֿעראייניגט אין זיך אַ וואונדערבאַרען בעשרייבונגס-טאַלאַנט מיט גרינדליכע קענטניסען איבער די פּרימיטיווע אינסטיטוציאָנען פֿון דער זאָגענאַנטער „באַרבאַרישער“ פּעריאָדע, זיינע „בריעף איבער דער געשיכטע פֿון פֿראַנקרייך“ זיינען דער בעסטער שליסעל, אום צו פֿערשטעהען די דאָזיגע עפּאָכע און די נאָכפֿאָלגענדע פּעריאָדע פֿון די אונאָבהייניגע שטאָדט-רעפּובליקען אין פֿראַנקרייך. טהיערריי האָט אויך אָנגעשריבען אַ געשיכטע פֿון דער נאָרמאַנישער ערָאבערונג פֿון ענגלאַנד.

מ ו י ר ע ר, ג ע אָ ר ג ל ו ד ו ו י ג (1796—1872) אַ דייטשער היסטאָריקער, וועלכער האָט אָוועקגעשטעלט דעם שטודיום פֿון די אַלטע דאָרף-קאָמונעס אויף אַ וויסענשאַפֿטליכען באַזיס, זיין הויפּט-ווערק איז: „איינלייטונג צו דער געשיכטע פֿון דער מאַרק-, הויף-, און שטאָדט-פֿערפֿאַסונג“.

ק אָ ס ט אָ מ אַ ר אָ ו, נ י ק אָ ל י, (1817—1885) אַ גלענצענדער רוסישער היסטאָריקער, דער גרינדער פֿון דער פֿעדעראַליסטישער שולע אין דעם שטודיום פֿון דער רוסישער געשיכטע.

ב י ע ל אָ י ע ו ו (1810—1873) אַ רוסישער היסטאָריקער און פֿאָרשער פֿון דעם רוסישען געזעץ, וועלכער האָט בעסער פֿון אַלע אַנדערע היסטאָריקער בעשריבען דאָס אינערליכע לעבען פֿון די מיטעל-אַלטערליכע רעפּובליקען פֿון נאָווגאָראָד און פּסקאָוו אין פֿיער קליינע בענדער — „ערצעהלונגען פֿון דער רוסישער געשיכטע“. ביעלאַיעוו האָט אויך אָנגעשריבען אַ פֿאָרטרעפֿליכע געשיכטע פֿון דעם רוסישען בויערנטהום און אַ ווערק איבער רוסישע געשיכטס-ביכער.

ב אַ ק ו נ י ן, מ י כ אַ א י ל (1814—1876), אַ פּאָליטישער שריפֿטשטעלער און אַן אונערמידליכער רעוואָלוציאָנער, וועלכער האָט גענומען אַן אַקטיווען אַנטהייל אין אַלע רעוואָלוציאָנערע און סאָציאַליסטישע בעוועגונגען פֿון זיין צייט אין דייטשלאַנד, דער שווייץ, איטאַליען, עסטרייך און פּוילען. באַקונין האָט געשפּיעלט אַ פּראָמינענטע ראָלע אין דער

מאַי-רעוואָלוציאָן פֿון דרעסדען אין 1849. נאָך זיין נידערלאַגע איז ער פֿעראורטהיילט גע-
וואָרען צו לעבענס-לענגליכער געפֿאַנגענשאַפֿט און די זאַקסישע רעגירונג האָט איהם אי-
בערגעגעבען צו עסטריידך. נאָך צוויי יאָהר געפֿאַנגענשאַפֿט אין אַן עסטרייכישער פֿעסטונג,
וואו מען האָט איהם צוגעשמיעדט צו דער וואַנד, ביז מען האָט איהם איבערגעגעבען
צו דעם רוסישען צאַר, ניקאָליי דעם ערשטען, וועלכער האָט איהם פֿערשפּאַרט אין דער
פֿעסטונג פֿון סט.-פּעטערבורג ביז 1856, נאָך דעם טויט פֿון ניקאָליי איז באַקונין פֿער-
שיקט געוואָרען נאָך סיביר; דער גענעראַל-גובערנאַטאָר פֿון מזרח סיביר, נ. מוראַוויאָוו-
אַמורסקי, האָט איהם פֿריינדליך עמפּפֿאַנגען. אין 1862 האָט זיך איהם איינגעגעבען צו
אַנטלויפֿען פֿון וולאַדיוואָסטאָק. ער איז געקומען קיין לאָנדאָן און האָט באַלד ווידער גע-
נומען דעם לעבעדיגסטען אַנטהייל אין דער רעוואָלוציאָנערער אַגיטאַציאָן אין איראָפּאַ.
ער איז באַלד געוואָרען אַ מיטגליעד פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער-אַסאָסיאַציאָן"
און האָט זיך אָנגעשלאָסען צו דער יורא-פֿעדעראַציאָן, די דאָזיגע פֿעדעראַציאָן האָט פֿער-
קערפּערט מיט זיך די אידעע פֿון דעם דירעקטען עקאָנאָמישען קאַמף; זי איז געווען די
פֿעסטונג פֿון די פֿעדעראַליסטישע, אַנטי-שטאַאַטליכע און רעוואָלוציאָנערע שטרעבונגען
אין דער „אינטערנאַציאָנאַלע" און געווען אין אָפּאָזיציאָן צו דעם גענעראַל קאָמיטע אין
לאָנדאָן, אויף אַזאַ אופֿן האָט זיך ענטוויקעלט דער קאָנפֿליקט צווישען באַקונין און מאַרקס
און ענגעלס, וועלכע זיינען געווען די קעפּ פֿון דעם לאָנדאָנער גענעראַל-קאָמיטע און
וועלכע האָבען זיך אין יענער צייט געגעבען די גרעסטע מיה אַראָבצופֿיהרען די „אינטער-
נאַציאָנאַלע" פֿון דעם געביעט פֿון'ם דירעקטען עקאָנאָמישען קאַמף און צו מאַכען פֿון
איהר אַ פּאַרלאַמענטאַרישע פּאַרטיי. אויף דעם האַאַגער קאָנגרעס אין 1872 האָט זיך
מאַרקס איינגעגעבען, מיט דער הילפֿע פֿון אַ קינסטליך פֿאַבריצירטער מאַיאָריטעט, אויס-
צושליסען די יורא פֿעדעראַציאָן און איהרע פֿעהיגסטע פֿערטרעטער, באַקונין און דזשיימס
גיאָם, פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלע", די פֿאָלגע איז געווען, אַז די שפּאַנישע, איטאַליענישע
און אָסט בעלגישע פֿעדעראַציאָנען האָבען אָבגעבראָכען אַלע פֿערבינדונגען מיט דעם
גענעראַל-קאָמיטע. מאַרקס און זיינע אָנהייגער האָבען איבערגעטראָגען דעם גענעראַל-
קאָמיטע נאָך ניו יאָרק, וואו ער איז באַלד אין גאַנצען פֿערשוואונדען. די אויבען דער-
מאָהנטע פֿעדעראַציאָנען האָבען געשלאָסען צווישען זיך אַ פֿעדעראַטיווע אַליאַנץ, אָבשאַ-
פֿענדיג יעדע צענטראַלע אויטאָריטעט און האָבען פֿאָרטגעזעצט די אַרבייט פֿון דער „אינ-
טערנאַציאָנאַלע" אויף אַ פֿעדעראַליסטישען באַזיס. ביז 1878 האָבען זיי אָבגעהאַלטען
זייערע יעהרליכע אינטערנאַציאָנאַלע קאָנגרעסען, ביז וואַנען די פֿערפֿאָלגונגען פֿון די
רעגירונגען האָבען זיי פֿערהינדערט אין דעם. וועהרענד דער דאָזיגער פּעריאָדע האָט
באַקונין אָנגעשריבען אַ געוויסע צאָהל שריפֿטען, אין וועלכע ער האָט ענטוויקעלט די
פּרינציפּען פֿון'ם אַנאַרכיזם. די וויכטיגסטע דערפֿון זיינען: „די שטאַאַטס-אידעע און דער
אַנאַרכיזם", „בריעף צו אַ פֿראַנצויז" איבער דער מלחמה פֿון 1870-71, „דאָס קנוטאָ-
גערמאַנישע קייזער-רייך און די סאָציאַלע רעוואָלוציאָן". די בעקאַנטע בראָשורע „גאָט און
דער שטאַאַט" איז אַן אָבשניט פֿון דעם לעצטען ווערק. דר. מ. נעטלוי האָט אָנגעשריבען
אַן אויספֿיהרליכע ביאָגראַפֿיע פֿון באַקונין אין דריי גרויסע בענדער. פֿון דעם דאָזיגען
ווערק איז ערשינען אַ קורצער אויסצוג.

מאַרקס, קאַרל (1818—1883), דער גרינדער פֿון דער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער
שולע אין דער סאָציאַליסטישער בעוועגונג. זייענדיג געצוואונגען צו פֿערלאָזען דייטשלאַנד
צוליעב פּאָליטישע אורזאַכען, האָט ער זיך צוערשט בעזעצט אין פּאַריז, וואו ער האָט

אַרויסגעגעבען אַ ראַדיקאַלע דייטשע צייט-שריפֿט צוזאַמען מיט אַרנאָלד רוגע. נאָכדעם ווי ער איז אין 1844 אַרויסגעשיקט געוואָרען פֿון פֿראַנקרייך און אין 1848 פֿון בעלגיען, האָט ער זיך בעזעצט אין לאָנדאָן, וואו ער איז אין 1864 געוועזן איינער פֿון די הויפּט-גרינדער פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער אַסאָסיאַציאָן" און דער גייסטיגער פֿיהרער פֿון דעם גענעראַל-קאָמיטעט פֿון דער דאָזיגער אָרגאַניזאַציאָן. זיינע וויכטיגסטע ווערק זיינען: „דאָס עלענד פֿון דער פֿילאָזאָפֿיע" (1847), אַן ענטפֿער אויף פּרודהאָן'ס ווערק „די פֿילאָזאָפֿיע פֿון'ם עלענד"; „דער קאָמוניסטישער מאַניפֿעסט" (1848), — וועגען דעם אורשפּרונג פֿון דער דאָזיגער שריפֿט, זעה טשערקעסאָוו'ס „בלעטער פֿון דער סאָציאַליסטישער געשיכטע" (1896) און פּראָפֿעסאָר אַדלער'ס „היסטאָרישע איינלייטונג" צו דער פֿראַנצויזישער אויסגאַבע פֿון דעם „קאָמוניסטישען מאַניפֿעסט" (1901)—און זיין הויפּט-ווערק, „דאָס קאַפּיטאַל", פֿון וועלכען דער ערשטער און וויכטיגסטער באַנד איז ערשיענען אין 1867. דאָס דאָזיגע ווערק ענטהאַלט אַ בעמערקענסווערטהע אַנאַליזירונג איבער דעם אורשפּרונג פֿון קאַפּיטאַל, וועלכער איז געוואָרען דער פֿונדאַמענט פֿון די עקאָנאָמישע אידעען פֿון דער סאָציאַל-דעמאָקראַטיע. נאָך 2 בענדער פֿון דעם „קאַפּיטאַל" זיינען ערשיענען נאָך דעם טויט פֿון קאַרל מאַרקס אַרויסגעגעבען און רעדאַקטירט פֿון פֿרידריך ענגעלס.

אַ נ ט ה ר אָ פּ אָ ל אָ ג י ע, די וויסענשאַפֿט וואָס בעשעפֿטיגט זיך מיט דעם שטודיום פֿון'ם מענשען: מיט זיין פֿיזישער קאָנסטיטוציאָן אין פֿערשיעדענע קלימאַטען, זיינע ראַסען, זיין פֿיזישער ענטוויקלונג און מיט דער ענטוויקלונג פֿון זיינע אינסטיטוציאָנען און זיינע סאָציאַלע, מאָראַלישע און רעליגיעזע פֿאָרשטעלונגען. עס איז נויטיג צו בעמערקען, אַז דער שטודיום פֿון די מענשליכע אינסטיטוציאָנען און די סאָציאַלע, מאָראַלישע און רעליגיעזע אַנשויאונגען ווערן אָפֿטמאָל בעטראַכט אַלס אַ טהייל פֿון דער ע ט ה נ אָ ל אָ ג י ע. ווען מיר ריידען פֿון דער „אַנטהראָפּאָלאָגישער שולע", מיינען מיר די פֿאָרשער, וועלכע האָבען זיך, אין דעם צווייטען העלפֿט פֿון'ם 19טען יאָהרהונדערט, געשטעלט די אויפֿגאַבע צו שטודירען דעם אורשפּרונג און די ענטוויקלונג פֿון די מענשליכע בעגריפֿען און די סאָציאַלע אינסטיטוציאָנען פֿון אַ נאַטור-וויסענשאַפֿטליכען שטאַנדפּונקט, ניט בענוצענדיג זיך מיט איבערנאַטירליכע פֿאָרשטעלונגען און ניט פֿערזוכענדיג אויסצופֿילען דעם מאַנגעל פֿון קענטניסע מיט אונבעשטימטע אונפֿערשטענדליכע מעטאַפֿיזישע ווערטער.

ב י כ נ ע ר, ל ו ד וו י ג (1824—1901), אַ דייטשער נאַטור-פֿאָרשער און פֿילאָזאָף, וועלכער איז הויפּטזעכליך בערימט געוואָרען דורך זיין ווערק „קראַפֿט און שטאָף". דאָס דאָזיגע ווערק שטעלט פֿאָר מיט זיך אַ פֿערזוך צו שאַפֿען אַן אַנאַטאָמיש-מאַטעריאַליסטישע וועלט אַנשויאונג אויף דעם באַזיס פֿון דער מאָדערנער נאַטור-וויסענשאַפֿט און איז אָנגעשריבען אין אַ וואונדערבאַרער פּאָפּולערער און פֿערשטענדליכער פֿאָרם. הונדערט טויזענדער עקזעמפּלאַרען פֿון דעם דאָזיגען ווערק זיינען פֿערשפּרייט געוואָרען אין דייטשלאַנד, פֿראַנקרייך און רוסלאַנד. ביכנער האָט אויך אָנגעשריבען אַ ווערק איבער „ליעבע", וואו ער בעשרייבט די סאָציאַביליטעט און די אינסטינקטען פֿון מיטלייד ביי די חיות, אויסערדעם איז ער דער פֿערפֿאַסער פֿון „דער מענש און זיין שטעלונג אין דער נאַטור", אַ ווערק, וואָס איז אויך זעהר פֿיעל פֿערשפּרייט געוואָרען אין דייטשלאַנד און פֿראַנקרייך; פֿון אַ פּאָפּולערער ערקלעהרונג פֿון „דער דאַרווינשער טהעאָריע"; פֿון „ליעבע און בעציהונגען פֿון ליעבע אין דער וועלט פֿון די חיות" (1885); פֿון „די לעצטע ווערטער פֿון מאַטעריאַליזם" א.א.וו. דורך דיזע אַלע ווערק האָט ער זעהר פֿיעל בייגעטראָגען צו דער פֿערשפּרייטונג פֿון אַ מאַטעריאַליסטישער, ד.ה. אַ דינאַמישער אויפֿפֿאַסונג פֿון דער נאַטור,

ה אָ ב ס, ט ה אָ מ אַ ס (1588—1679), איינער פֿון די אָריגינעלסטע ענגלישע פּאָליטישע שרייבער און פֿילאָזאָפֿען, זיינע הויפּט ווערק זיינען: „לעוויאַטהאַן“, „דע סיווע“, „דע קאָרפּאָרע פּאָליטיקאָ“. האָבס האָט פֿערטראָטען דעם שטאַנדפּונקט, אַז מאַכט איז רעכט; קיין זאַך איז ניט רעכט אָדער אונרעכט אָן און פֿאַר זיך. ער איז געווען מיט דער מיינונג, אַז די ווילדע שטאַמען פֿיהרען אָן אַ שטענדיגען קאַמף איינער מיט די אַנדערע, די מורא, וואָס איין מענש האָט פֿאַר דעם צווייטען און די נויטווענדיגקייט אַרויסצוקומען פֿון אַט דעם עלענד פֿון זייערע פּרימיטיווע בעדינגונגען, איז פֿאַר איהם געווען די הויפּט אורזאַכע פֿאַר דער ענטשטעהונג פֿון׳ם שטאַאַט, עס פֿערשטעהט זיך, דאָס אַ מענש מיט אַזעלכע אַנשויאונגען האָט לאָגישער ווייזע געמוזט זיין אַן ענערגישער פֿערטהיידיגער פֿון דער אַבסאָלוטער קעניגס-מאַכט; און ער האָט טאַקע בעהויפּטעט, אַז דער אַבסאָלוטיזם פֿון די קעניגע האָט געמאַכט שלום צווישען די ווילדע שטאַמען און זיי געגעבען די מעגליכקייט צו לעבען אונטער בעסערע בעדינגונגען. פֿון דער אַנדערער זייט איז האָבס געווען אַ ביטערער געגנער פֿון דער קירכע אַלס אַ פּאָליטישע מאַכט, ער איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט אויסגעאַרבייט אַ פֿאָלשטענדיג אַנטי-רעליגיעזע און מאַטעריאַליסטישע וועלט-אַנשויאונג.

ש אַ מ אַ ן איז דער נאָמען, וואָס מען האָט געגעבען די כשוף-מאַכערס ביי די פֿערשיעדענע פֿעלקערשאַפֿטען אין צפון-זייט פֿון אַזיען, מען גלויבט, אַז די שאַמאַנען האָבען בעציהונגען צו די דונקעלע קרעפֿטען פֿון דער נאַטור, און דאָס מיט זייערע בעצויבערונגען און טעניץ קענען זיי בעשווערען קראַנקהייטען און אַלע סאָרטען אונגליק.

ב ר י ה אָ נ ס. — ביי אַלע פֿרייע קעלטישע, זעקסישע, סקאַנדינאַווישע און פֿינישע שטאַמען, וועלכע זיינען ניט געווען אונטערוואָרפֿען צום רוימישען קייזער-רייך, און וועלכע האָבען ניט געהאַט קיין שום געשריבענע געזעצע וועהרענד די ערשטע יאָהרהונדערטער פֿון דער קריסטליכער ערא, האָבען עקזיסטירט בעזונדערע מענער, וועלכע האָבען געהאַלטען אין זכרון די טראַדיציאָנען פֿון׳ם געזעץ, ד.ה. די ענטשיידונגען פֿון די פֿאָלקספֿערזאַמלונגען אין פֿריהערדיגע פֿעלע. די דאָזיגע מענער פֿלעגען געוועהנליך אויפֿהאַלטען זייערע קענטניסע אין זייערע פֿאַמיליעס אָדער אין בעזונדערע גילדעס. עס איז געווען זייער פֿליכט עפֿענטליך פֿאָרצוטראָגען דעם טראַדיציאָנעלען געזעץ אין דער צייט פֿון די פֿאָלקס ימים-טובים, וועלכע מען האָט געוועהנליך געפֿייערט, ווען די גרויסע פֿאָלקס-פֿערזאַמלונגען פֿון די פֿעדערירטע שטאַמען פֿלעגען שטאַטפֿינדען. צו אַט דעם צוועק איז דאָס געזעץ אָפֿטמאָל פֿאָרגעטראָגען געוואָרען אין דער פֿאָרם פֿון גראַמען אָדער ט ר י אַ ד ע ן, כדי מען זאָל עס קענען בעסער בעהאַלטען אין זכרון. די דאָזיגע געוואוינהייט איז נאָך היינט צו טאָג ווייט פֿערשפּרייט ביי די פֿעלקער און שטאַמען אין מערב-זייט פֿון אַזיען. אין אירלאַנד זיינען די דאָזיגע היטער פֿון דעם געזעץ בעקאַנט געווען אונטער דעם נאָמען „בריהאָנס“, און זיי פֿלעגען דאָרט פֿעראייניגען זייער טהעטיגקייט מיט פּריעסטערליכע פֿונקציאָנען, די זאַמלונג פֿון דעם אירישען געוואוינהייטס-רעכט, וועלכע איז צוזאַמענגעשטעלט געוואָרען אין מיטען 5-טען יאָהרהונדערט, און וועלכע איז בעקאַנט אַלס דער „סענטשוס מאָר“ („דאָס גרויסע אַלטערטהום“), איז איינער פֿון די מערקווירדיגסטע דאָקומענטען צווישען די פֿיעלע עהנליכע זאַמלונגען פֿון דעם אונגעשריבענעם געזעץ פֿון דער דאָזיגער פּעריאָדע. מאָדערנע היסטאָריקער מאַכען שטענדיג דעם פֿעהלער פֿאָרצושטעלען די בריהאָנס און עהנליכע דעקלאַמאַטאָרס פֿון דעם געזעץ אַלס ג ע ז ע ץ-ג ע ב ע ר; אָבער די דאָזיגע פֿאָרשטעלונג איז אַ פֿאַלשע. די אייגענטליכע געזעץ-געבער זיינען געווען די

פֿאָלקס-פֿערזאַמלונגען, די בריהאָנס, וועלכע האָבען געשפּיעלט דיזעלבע ראָלע ווי די „קניאָזשעס“ ביי די סלאַוואָניער א.ז.וו., זיינען בלויז געווען די היטער פֿון דעם געזעץ אין זיינע אַלטע פֿאָרמען.

פּרודהאָן, דזשאָזעף פּיער (1809—1865), אַ פֿראַנצויזישער סאָציאַליסט, דער געוואַלדיגסטער קריטיקער פֿון דעם קאַפּיטאַליסטישען סיסטעם, פֿון׳ם שטאַאַט און פֿון די אויטאָריטערע סאָציאַליסטישע און קאָמוניסטישע סיסטעמען, וועגען זיין אייגענעם סיסטעם פֿון מוטואַליזם זעה דעם טעקסט פֿון דיזער שריפֿט. זיינע הויפּט-ווערק זיינען: „וואָס איז אייגענטהום?“ „סיסטעם פֿון די עקאָנאָמישע ווידערשפּרעכונגען“; „די ווידוי פֿון אַ רעוואָלוציאָנער“; „אַלגעמיינע אידעען וועגען דער רעוואָלוציאָן פֿון׳ם 19טען יאָהרהונדערט“; „מכח די פּאָליטישע פֿעהיגקייטען פֿון דעם אַרבייטער-קלאַס“, א.ז.וו.

בלאַן, לואי (1811—1882), אַ פֿראַנצויזישער סאָציאַליסט און היסטאָריקער. בלאַן האָט בעוויזען, אַז דאָס עלענד פֿון די מאַסען ווערט פֿעראורזאַכט דורך דעם אינדיווידואַליזם און דורך דער אינדוסטריעלער און קאָמערציעלער קאָנקורענץ, וועלכע איז די אונפֿערמיידליכע פֿאָלגע פֿון דעם ערשטען. ער האָט פּראָפּאַגאַנדירט די רעקאָנסטרוקציאָן פֿון דער געזעלשאַפֿט אויף דעם באַזיס פֿון סאָלידאַריטעט און איז געווען מיט דער מיינונג, אַז די סאָציאַליזירונג פֿון די פּראָדוקציאָנס-אינסטרומענטען דאַרף זיין דער ערשטער שריט צו אַזאַ צושטאַנד. דערפֿאַר האָט ער געפּריידיגט די „אָרגאַניזאַציאָן פֿון דער אַרבייט“ און די גרינדונג פֿון סאָציאַליסטישע ווערקשטאַטען מיט דער הילף פֿון׳ם שטאַאַט. צוזאַמען מיט פּעקער און ווידאַל איז ער געווען איינער פֿון די ערשטע פֿערטרעטער פֿון׳ם שטאַאַטס-סאָציאַליזם. וועהרענד דער רעוואָלוציאָן פֿון 1848 איז בלאַן געוואָרען אַ מיטגליעד פֿון דער פּראָוויזאָרישער רעגירונג און דער פּרעזידענט פֿון אַ בעזונדערער קאָמיטע פֿאַר דער רעאָרגאַניזאַציאָן פֿון דער פּראָדוקציאָן. זיינע הויפּט-ווערק זיינען: „די אָרגאַניזאַציאָן פֿון דער אַרבייט“; „די געשיכטע פֿון דער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן“ אין אכט בענדער, געשריבען פֿון אַ יאַקאָבינישען שטאַנדפּונקט; „די געשיכטע פֿון 10 יאָהר“ (1830—1840) א.ז.וו. נאָך דעם שטאַאַט-שטרייך פֿון נאַפּאָלעאָן דעם 3טען האָט ער אַ לאַנגע צייט געלעבט אין ענגלאַנד.

דידראָ, דעניס (1713—1784), אַ פֿראַנצויזישער פֿילאָזאָף. נאָך דעם ווי ער איז פֿערפֿאָלגט געוואָרען פֿאַר זיין שריפֿט „פֿילאָזאָפֿישע געדאַנקען“ אין 1746 און אַריינגעזעצט געוואָרען אין געפֿענגניס פֿאַר זיינע „בריעף צו די בלינדע“ אין 1749, האָט ער אויסגעאַרבייט און רעאַליזירט דעם געדאַנק אַרויסצוגעבען אַן „אַלגעמיינע ענציקלאָפּעדיע“. צוזאַמען מיט ד׳אַלאַמבער, האָלבאַך, און די בעסטע דיינקער און וויסענשאַפֿטס-מענער פֿון יענער צייט, האָט ער דורכגעפֿיהרט אָט די געוואַלדיגע אַרבייט אין צוויי-און-צוואַנציג יאָהר צייט, פֿון 1751—1772, צום טראָץ די אַלע אינטריגעס, וועלכע די אויטאָריטעטען פֿון דער קירכע און שטאַאַט האָבען אָנגעפֿיהרט געגען איהם.

גאָדווין, וויליאַם (1756—1836), אַן ענגלישער פּאָליטישער שרייבער. זיין הויפּט-ווערק איז געווען „אַן אונטערזוכונג וועגען דער פּאָליטישער גערעכטיגקייט און איהר איינפֿלוס אויף דער אַלגעמיינער טוגענד און גליק“. די ערשטע אויסגאַבע פֿון דעם ווערק איז ערשינען אין 1793, אין צוויי בענדער אין לאָנדאָן און האָט דעם ערשטען מאָל ענטוויקעלט די אידעען פֿון׳ם קאָמוניסטישען אַנאַרכיזם. אונטער „פּאָליטישער“ גערעכטיגקייט האָט גאָדווין פֿערשטאַנען די פֿערווירקליכונג פֿון די פּרינציפּען פֿון מאָראַליטעט און וואַהרהייט אין דעם לעבען פֿון דער געזעלשאַפֿט. ער האָט אויפֿגעוויזען אין זיין ווערק,

דאָס אַ רעגירונג, דורך דעם פֿאַקט פֿון איהר עקזיסטענץ גופא און צוליעב איהר אינערליכען כאַראַקטער, איז שטענדיג אַ הינדערניש פֿאַר דער ענטוויקלונג פֿון מאָראַלישע געוואוינהייטען און מנהגים; דאָסזעלבע איז דער פֿאַל מיט פּריוואַט-אייגענטהום. גאָדווין האָט פֿאָראויסגעזעהן אַ צייט, ווען יעדער מענש וועט האַנדלען נאָך זיין אייגענעם ווילען, פֿריי פֿון יעדען צוואַנג, פֿאַר דעם וואוילזיין פֿון דער געזעלשאַפֿט — די פֿערנונפֿט אַליין וועט בעשטימען די האַנדלונגען פֿון אַלעמען. גאָדווין און זיינע פֿריינד זיינען בעשולדיגט געוואָרען אַלס יאַקאָבינער און רעפּובליקאַנער, און עס האָט ניט געפֿעהלט פֿיעל, אַז מען וואָלט זיי פֿערפֿאָלגט. דערפֿאַר האָט ער אין דער צווייטער אויסגאַבע פֿון זיין ווערק אויסגעלאָזט אַלע קאָמוניסטישע שטעלען פֿון דער ערשטער אויסגאַבע.

אָוען, ראָבערט (1771—1858), צוזאַמען מיט פֿוריע און סענט סימאָן איינער פֿון די דריי גרעסטע בעגרינדער פֿון'ם מאָדערנעם סאָציאַליזם—הויפּטזעכליך פֿון אַ פֿעראייניגטען טרייד-יוניאָניזם און פֿון פֿעדערירטע קאָאָפּעראַציאָנען. אָוען האָט געהאַט אַ טיעפֿען איינפֿלוס אויף זיינע צייט-גענאָסען אין ענגלאַנד, אויף דעם אַרבייטער קלאַס ווי אויך אויף דער אינטעליגענץ און האָט איינגעפֿלאַנצט אין ביידע העכערע אידעאַלען פֿון גלייכהייט, פֿרייהייט און גערעכטיגקייט. אין 1831 האָט ער און זיינע אָנהייננער געגרינדעט די גרויסע יוניאָן פֿון אַלע טריידס, וועלכע האָט געהאַט די אויפֿגאַבע צו פֿעראייניגען די אַרבייטער פֿון אַלע ציוויליזירטע לענדער און וועלכע איז אויף אַזאַ אופֿן געווען דער פֿאָרגענגער פֿון דער „אינטערנאַציאָנאַלער אַרבייטער אַסאָסיאַציאָן“. אָבער די גרוזאַמע פֿערפֿאָלגונגען פֿון דער רעגירונג האָבען אָוען און זיינע אָנהייננער געצוואונגען צו בעשרייִנקען זייער טהעטיגקייט און צו פּראָפּאַגאַנדירען פֿריעדליכע קאָאָפּעראַציאָנען און אַ געמעסיגטען טרייד-יוניאָניזם. זיינע וויכטיגסטע ווערק זיינען: „דער פּלאַן פֿון אַ ראַציאָנאַלען סיסטעם“; „דאָס בוך פֿון דער נייער מאָראַלישער וועלט“; און „די גייסטיגע און פּראַקטישע רעוואָלוציאָן פֿון דער מענשליכער ראַסע“. אויסערדעם האָט ער נאָך אַרויסגעגעבען אַסך קלענערע שריפֿטען און צייטונגען און האָט געשאַפֿען אַ שולע פֿון ענגלישע סאָציאַליסטען, וועלכע איז ליידער היינט פֿערגעסען געוואָרען.

אַנאַבאַפּטיזם — אַ רעליגיעזע פֿאָלקס-בעוועגונג אין דער צייט פֿון דער רעפֿאָרמאַציאָן. די דאָזיגע בעוועגונג האָט זיך געריכטעט געגען די אויטאָריטעט פֿון דער קאַטוילישער קירכע, אָבער זי איז געגאַנגען פֿיעל ווייטער ווי די, וואָס לוטהער האָט אָנגעפֿיהרט. די אַנאַבאַפּטיסטען האָבען פֿערטראָטען די פֿאָלשטענדיגע פֿרייהייט אין אַלע אינדיווידועלע, רעליגיעזע און מאָראַלישע פֿראַגען; וואָס אָנבעלאַנגט זייער שטעלונג צו די סאָציאַלע פֿראַגען, האָבען זיי געפּריידיגט די גלייכהייט און די אָבשאַפֿונג פֿון פּריוואַט-אייגענטהום. זיי האָבען אויך פֿערוואָרפֿען אַלע פֿאָרמען פֿון צוואַנג — די שבועה, די געריכטס-טריבונאַלען פֿון די פֿעאָדאַלע גרונד בעזיצער, די מיליטער-פֿליכט, און יעדע געהאָרכזאַמקייט צו דער רעגירונג, וועלכע זיי האָבען ערקלעהרט פֿאַר ניט קריסטליך. ערשט אין 1520, ווען די פֿערפֿאָלגונגען פֿון צוויקוי האָבען זיך אָנגעהויבען, האָט מען אָנגעפֿאַנגען צו שיינקען אויפֿמערקזאַמקייט צו דער בעוועגונג. אין דער ווירקליכקייט אָבער האָט זי זיך אָנגעפֿאַנגען מיט דער וויקליף-בעוועגונג פֿון'ם 14טען יאָהרהונדערט און מיט דער בעוועגונג פֿון די הוסיטען אין בעהמען צו ענדע פֿון'ם 14טען יאָהרהונדערט. לאַנג בעפֿאָר לוטהער האָט אַרויסגעשטעלט זיינע „טהעזען“ אויף דער טהיר פֿון דער קירכע אין וויטענבערג, איז שוין אָנגעגאַנגען אַ בעוועגונג צווישען די בויערן און האַנד-ווערקער געגען דער קירכע, דעם שטאַאַט און דאָס געזעץ. די דאָזיגע בעוועגונג האָט פֿאָרגעשטעלט

מיט זיך דעם לינקען פליגעל פון לוטהער׳ס בעוועגונג און האָט איהר געגעבען איהר אמת׳ע קראַפט. אין דער צייט פון דעם גרויסען בויערן-קריעג (1525) און מיט דער פּראָקלאַמאַציאָן פון דער קאָמונע אין דער שטאָדט ליידען דורך טהאָמאָס מינצער (1535) האָבען די אַנאַבאַפּטיסטען אָפען רעוואָלטירט געגען אַלע עקזיסטירענדע אויטאָריטעטען. דיביידע רעוואָלוציאָנען זיינען דערטרונקען געוואָרען אין בלוט; טויזענדער אַנאַבאַפּטיסטען זיינען דער׳הרג׳עט אָדער לעבעדיגערהייט פערברענט געוואָרען. שפּעטער איז אַן עהנליכע בעוועגונג אַריבערגעטראָגען געוואָרען פון עמיגראַנטען קיין ענגלאַנד; נאָר דאָרטען האָט זי אָנגענומען געמעסיגטערע פאָרמען. דייטשע עמיגראַנטען האָבען די בעוועגונג פערשפּרייט אין עסטרייך, רוסלאַנד און זאָגאַר אין גרעגלענד און אין די אַלע פערשידענע לענדער האָט זי געטראָגען אויף זיך אַ מעהר אָדער וויינעגער קאָמוניסטישען כאַראַקטער. (זעה די דייטשע ווערק פון קעלער, האַזע און קאָרנעליוס און די אויסגעצייכענטע קליינע ענגלישע שריפט „אַנאַבאַפּטיזם״ פון ריטשאַרד דיטהס, 1895).

ק אָ נ ס י ד ע ר אַ ן, וו י ק ט אָ ר (1802—1893), אַ פראַנצויזישער סאָציאַליסטישער שרייבער און נאָכפאָלגער פון פוריע, וועמענס ווערק ער האָט פאָרטגעזעצט. אין 1837 האָט קאָנסידעראַן אַרויסגעגעבען די צייטונג „לאַ פהאַלאַנזש״ און אין 1845 די „דעמאָקראַטיע פאַסיפיק״. שפּעטער האָט ער פערזוכט צו גרינדען אַ פוריערסטישע קאָלאָניע אין טעקסאַס. ער האָט ענטוויקעלט פוריע׳ס אידעען אין אַ סעריע פון שריפטען, וועלכע האָבען אַ גרויסען ווערטה. זיינע וויכטיגסטע ווערק זיינען: „דאָס סאָציאַלע אונגליק״ (1834), „די טהעאָריע פון אַ נאַטירליכער און אַטראַקטיווער ערציהונג״ (1835) „פרינציפּען פון סאָציאַליזם: מאַניפעסט פון דער פריעדליכער דעמאָקראַטיע״. די לעצטע שריפט איז צוערשט ערשיענען אין 1843 און איז באַלד אונטערדריקט געוואָרען. אַ צווייטע אויפלאַגע איז ערשינען אין 1847. די עקאָנאָמישע פרינציפּען פון דער דאָזיגער שריפט — אַזוי ווי וו. טשערקעסאָוו האָט עס בעוויזען — זיינען דיזעלבע ווי די, וואָס מאַרקס און ענגעלס האָבען שפּעטער ענטוויקעלט אין זייער „קאָמוניסטישען מאַניפעסט״. די שריפט „דער סאָציאַליזם בעפאָר דער אַלטער וועלט״, וועלכע איז ערשינען אין 1848, איז אַ גלענצענדער איבערבליק איבער די פערשידענע שולען און ריכטונגען פון׳ם סאָציאַליזם אין יענער צייט.

ק אַ ב ע ט, ע ט י ע ן (1788—1856), אַ פראַנצויזישער קאָמוניסט, וועלכער האָט ענטוויקעלט זיינע אידעען אין זיין צייטונג „לע פאָפּילער״. אין 1842 האָט ער אַרויסגעגעבען זיין הויפּט ווערק, „אַ רייזע נאָך איקאַריען״, וואו ער האָט פאָלשטענדיג ענטוויקעלט די אידעען פון׳ם אויטאָריטערען שטאַאַטס-קאָמוניזם. דאָס בוך איז פיעל געלעזען געוואָרען און ערשינען אין אַסך אויפלאַגען. די אויסגאַבען פון 1856 ענטהאַלטען אַן אַנאַליזע וועגען די פאָרגענגער פון קאַבעט, וועלכע שליסט אויך איין די קאָמוניסטען פון דער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן. אין 1848 האָט קאַבעט פערזוכט צו פערווירקליכען זיינע אידעען אין טעקסאַס און שפּעטער אין אילינאָיס; אָבער ביידע פערזוכען האָבען זיך געענדיגט מיט אַ פיאַסקאָ. פון דעסטוועגען האָט די קאָלאָניע „יונג איקאַריען״ עקזיסטירט ביז אין די 80-גער יאָהרען פון דעם פערגאַנגענעם יאָהרהונדערט.

ב ײ ק אָ ן, פ ר אַ נ ס י ס (1561—1626), אַ גרויסער ענגלישער פילאָזאָף, וועלכער איז בעקאַנט אַלס דער פאָטער פון דער „אינדוקטיווער״ מעטהאָדע אין וויסענשאַפטליכע אונטערזוכונגען, דערפאַר וואָס ער איז געוועזן דער ערשטער, וועלכער האָט אויפגעוויזען, אַז די אַרבייט פון אונטערזוכונג און ענטדעקונג וועט נור דאַן קענען פּראָגרעסירען, ווען דער

מענשליכער גייסט וועט זיך צוגעוואוינען צו בעטראַכטען די פּראַקטישע בעאָבאַכטונג און די פֿרייע, מעטהאָדישע, עקספּערימענטאַלע אונטערזוכונג אַלס דעם איינציגען מיטעל, ווי אויסצוגעפֿינען נאַטור געזעצע און די אמת׳ע אורזאַכען פֿון די ערשיינונגען. די סקאָלאַסטישע חכמה, וועלכע שפּיעלט זיך בלויז מיט ווערטער, מוז פֿערשווינדען; ווייל אמת׳ע קענטניסע קענען בלויז ערוואָרבען ווערען דורך אינדוקציאָן, ד.ה. דורך דעם גרינדליכען שטודיום פֿון יעדער בעזונדערער ערשיינונג גופא, איידער מיר געהען אויסאַרבייטען אַלגעמיינע שליסע. דאָס איז געווען די גרונד-אידעע פֿון בייקאָן׳ס ווערק און דעריבער בעטראַכטען מיר איהם אַלס דעם פֿאָטער פֿון דער מאָדערנער וויסענשאַפֿט. (זעה די ערקלעהרונג ׳וועגען דער „אינדוקטיווו-דעדוקטיווער מעטהאָדע״).

הערצען, אַלעקסאַנדער (1812—1870), אַ פּאָליטישער רוסישער שריפֿטשטעלער. נאָך זיין פֿערשיקונג גאָך איינע פֿון די פּראָווינצען אין מזרח-זייט האָט ער פֿערלאָזען רוסלאַנד און איז אַוועק קיין פֿראַנקרייך און איטאַליען, וואו ער האָט געהאַט פֿריינדשאַפֿטליכע בעציהונגען צו אַלע פֿאָרטגעשריטענע סאָציאַליסטען און ראַדיקאַלען. נאָך דער מפּלה פֿון דער רעוואָלוציאָן אין 1848 האָט ער פּרודהאָן׳ן געהאָלפֿען אַרויסגעבען זיין צייטונג „לע פּעפּל״. ווען מען האָט איהם אַרויסגעשיקט פֿון פֿראַנקרייך איז ער געפֿאָהרען נאָך ענגלאַנד. דאָרטען האָט ער געגרינדעט די ערשטע „פֿרייע רוסישע פּרעסע״, און צו די ענדע פֿון די פֿופֿציגער האָט ער אַרויסגעגעבען דעם „קאָלאָקאָל״ מיט דער מיטאַרבייטערשאַפֿט פֿון זיין פֿריינד אָגאַרעוו און טורגעניעוו און שפּעטער פֿון באַקונין. די דאָזיגע צייטשריפֿט, אין וועלכער הערצען (אין אַ וואונדערבאַרען סטיל) האָט געקעמפֿט מיט ענערגיע פֿאַר דער אָבשאַפֿונג פֿון דער לייבאייגענשאַפֿט און אויפֿגעדעקט אַלע גרוזאַמקייטען פֿון דעם אַבסאָלוטיסטישען רעזשים, האָט געהאַט אַ גוטען נאָמען און אַ גרויסען איינפֿלוס אין רוסלאַנד אין דער צייט פֿון דער בעפֿרייאונג פֿון די לייבאייגענע. אין 1863, ווען עס האָט זיך אָנגעפֿאַנגען דער אויפֿשטאַנד אין פּוילען, האָבען באַקונין און הערצען וואַרים פֿערטהיידיגט די רעבעלען. אָבער מיט דעם זיעג פֿון דער רעאַקציאָן אין דעמזעלבען יאָהר האָט זיך געענדיגט דער איינפֿלוס פֿון דעם „קאָלאָקאָל״. צו דאַנקען זיינע גרויסע היסטאָרישע און פֿילאָזאָפֿישע קענטניסע, איז הערצען געווען איינער פֿון די בעסטע פּאָליטישע שרייבער פֿון זיין צייט אין אייראָפּאַ. זיינע „בריעף פֿון פֿראַנקרייך און איטאַליען״ און זיין בוך „פֿון׳ם אַנדער ברעג״, וועלכע זיינען געשריבען געוואָרען נאָך דער מפּלה פֿון דער 1848גער בעוועגונג, זיינען אמת׳ע ליטעראַרישע קונסט-ווערק, שוין ניט ריידענדיג פֿון זייער פּאָליטישער בעדייטונג. דאָסזעלבע איז דער פֿאַל מיט זיין זאַוויטאָביאָגראַפֿיע „פֿערגאַנגענעס און ערלעבטעס״.